

XVI. ORSZÁGOS NEVELÉSTUDOMÁNYI KONFERENCIA

PROGRAM ÉS ABSZTRAKTKÖTET

SZEGED, 2016. NOVEMBER 17-19.

XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia

Szeged, 2016

XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia
Szeged, 2016. november 17–19.

A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése

**PROGRAM ÉS
ABSZTRAKTKÖTET**

Szerkesztette
Zsolnai Anikó, Kasik László

MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság
SZTE Neveléstudományi Intézet

Tudományos Programbizottság

Halász Gábor (Eötvös Loránd Tudományegyetem)
Kéri Katalin (Pécsi Tudományegyetem)
Kerülő Judit (Nyíregyházi Egyetem)
Pukánszky Béla (Szegedi Tudományegyetem)
Pusztai Gabriella (Debreceni Egyetem)
Tóth Péter (Óbudai Egyetem)
Zsolnai Anikó (Szegedi Tudományegyetem, a konferencia elnöke)

Szervezőbizottság

Betyár Gábor (Szegedi Tudományegyetem)
Gál Zita (Szegedi Tudományegyetem)
Halof Ferenc (Szegedi Tudományegyetem)
Kasik László (Szegedi Tudományegyetem, a konferencia titkára)
Kléner Judit (Szegedi Tudományegyetem)
Molnár Katalin (Szegedi Tudományegyetem)
Zsolnai Anikó (Szegedi Tudományegyetem, a konferencia elnöke)

A konferencia honlapja

<http://www.edu.u-szeged.hu/onk2016/>

Wembester

Betyár Gábor

Email

onk2016@edu.u-szeged.hu

Technikai szerkesztő

Börcsökné Soós Edit

Szöveggondozás

Gál Zita, Kasik László, Molnár Edit Katalin

Borítóterv, grafika

Halof Ferenc

ISBN

978-963-306-513-6

Tartalom

A szakmai anyag olvasásához kattintson annak oldalszámára!

KÖSZÖNTŐ	7
PLENÁRIS ELŐADÁSOK	8
Surfing the waves: A whole school approach to resilience education for young children	9
Agy, tanulás és technológia – új lehetőségek a kutatásalapú oktatásban és nevelésben	10
What is involved in modelling the world with mathematics?	11
SZIMPÓZIUMOK	12
Adaptációs folyamatok a 20. századi magyar neveléstudományban	13
Társadalmi befogadást célzó innovációk a magyarországi oktatási rendszerben	18
Az ökumenikus iskola mint civil kezdeményezés	24
Új kihívások a szakmai pedagógusképzésben	30
Iskolák és diákok a határon túl	36
A felnőttek tanulásának és képzésének meghatározó trendjei: változások és fejlesztések a felnőttképzésben és a felsőoktatásban.....	41
A fordítás és tolmácsolás tanításának megújítása	46
A felekezeti oktatási intézmények változó funkciói az oktatási rendszerben	51
Család és társadalom az oktatásban és nevelésben	57
Az iskola belső világa, eredményessége és szervezeti jellemzőinek összefüggései	63
A szülői viszonyulások megismerése és alkalmazhatósága a gyógypedagógiában	68
Általános iskolák eredményessége és hátránykompenzációs lehetőségei	74
A néptanítói szakmásodás határvidékein	80
A pedagógiai hozzáadott érték – módszerek, iskolák, esetek	85
A technológia hatása a tanulás világra a pszichológia nézőpontjából	91
A szociometria alkalmazása középiskolai osztályokban.....	96
Felsőoktatás szociális térben	101
A kreativitás fejlesztése az óvodai nevelésben és kisiskoláskorban	106
Esélyek és hátrányok – roma fiatalok helyzete a közoktatásban és a felsőoktatásban	111
Pedagóguskompetenciák a mindennapi gyakorlatban.....	117
Szociális és érzelmi készségek, képességek vizsgálata a köznevelési rendszer különböző szintjein	122
Felsőoktatási életút és kilépés – adminisztratív adatokon alapuló vizsgálatok a felsőoktatás-kutatásban	127
A szakképzés-szakoktatás fejlesztése empirikus vizsgálatok tükrében	133
Az iskolai közösségi szolgálat működésének és céljai teljesülésének vizsgálata a közép- és felsőoktatásban	138
Ifjúságkutatás a neveléstudomány szolgálatában.....	143

Testnevelés és sportolás helyzete, szerepe a köz- és felsőoktatásban	148
Minőségi tanulás és tanulási élmény – elvárások és lehetőségek a felsőoktatásban	154
Tanulás és munkavállalás a felsőoktatásban	159
A társadalmi integráció és inklúzió új lehetőségei	164
Új utakon a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés.....	169
Gyermekvédelmi perspektívák	174
A felsőoktatásba belépő hallgatók problémamegoldása.....	178
A befogadó nevelés-oktatás különböző aspektusai az óvodától a felnőtté válásig	183
Dramapedagógia a tudományok fókuszában	188
Tanulási környezet és tantárgyi attitűdök a természettudományos oktatásban	194
A szakirodalmi áttekintés mint kutatási módszer alkalmazási lehetőségei a neveléstudományban.....	200
Tanárok és cigány, roma tanítványaik	205
A zenetanulás formális és non-formális dimenziói	210
oktatók és oktatói gyakorlatközösségek tanulása és támogatása a felsőoktatásban	215
Domaszéki kalandnap, az első pedagógiai projekt storyline módszerrel a dél-alföldön.....	220
Eredményes tanulás – sikeres iskola: a kip mint a tanulási környezet optimalizálása és az alkalmazását támogató diagnosztikus rendszer	224
TEMATIKUS SZEKCIÓK	229
Pszichológiai vizsgálatok.....	230
Állampolgári, környezeti és pénzügyi nevelés – dimenziók és színterek.....	236
A pedagógiai és kutatói munka egyéni és közösségi meghatározói.....	241
Nyelvtanulás, nyelvoktatás és meghatározói.....	247
A tehetségről – régen és most	251
Beszéd, olvasás, írás – feltárás és fejlesztés.....	255
Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztése.....	261
Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás	267
Neveléstudományi kutatások – megközelítések, mérőeszközök, eljárások.....	273
Képzés, szakképzés, szakmai képzés	278
Természettudományi, környezeti, gazdasági, műszaki nevelés és képzés	283
Az éneklés és a zenélés meghatározói.....	289
Inklúzió, integráció – elmélet és gyakorlat.....	295
Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok	300
Kutatásmódszertan – mérőeszközök, eljárások	306
Tanulás, tudás, megosztás különböző(képpen) közösségekben	312
Pedagógusok és pedagógusképzés	318
Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok	323
Neveléstörténeti kutatások	329
Gelnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok	335
Művészetek – szín/játék	341

Pedagógusok és pedagógusképzés	347
Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztési lehetőségei	352
Közösségi tanulás, közösségépítés	358
Tanulás – attitűd, környezet, lehetőség.....	362
Motivációkutatások – motiváció, tanulás, társas közeg	368
Tankönyvek, taneszközök, módszerek – régen és most.....	373
Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás	379
IKT, digitális műveltség	385
Oktatás-nevelés-kutatás – rendszerszintű megközelítések	390
IKT, digitális műveltség	395
Neveléstörténeti kutatások	400
POSZTERSZEKCIÓK	405
P 1	406
P 2	417
P 3	428
MŰHELYFOGLALKOZÁSOK.....	439
Integráció-szegregáció – társadalmi érzékenyítést támogató társasjátékok a felsőoktatásban	440
Hol itt a probléma? Tanulóközpontú módszerek a természettudományos nevelésben.....	441
A vizuális képesség értékelése az iskolai gyakorlatban: térszemlélet, színérzékelés, kreativitás	442
Tanulás a felsőoktatásban	443
RÖVID PROGRAM	444
RÉSZLETES PROGRAM	453
TÉRKÉP	481
RÉSZTVEVŐK, ELÉRHETŐSÉGEK	483

KÖSZÖNTŐ

A *XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia – ONK 2016* Tudományos Programbizottsága és Szervezőbizottsága nevében tisztelettel köszöntjük a konferencia résztvevőit. Az első ONK-t 15 évvel ezelőtt, 2001-ben rendezték meg a Magyar Tudományos Akadémia Székházában. A konferencia elindításának gondolata Szegedről, Csapó Benőtől származik. Kezdeményezése nyomán a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága határozatot hozott az országos neveléstudományi konferenciák évenkénti megszervezéséről. A bizottság a konferencia céljaként az új kutatási eredmények széles körű szakmai megismertetését és megvitatását, a neveléstudományi kutatók szakmai közéletének formálását jelölte meg.

A rendezvény az elmúlt évek során számos változáson ment keresztül. Ennek egyik eredménye, hogy az Országos Neveléstudományi Konferenciának minden évben más felsőoktatási intézmény ad otthont. A konferencia megalapítását szorgalmazó intézmény városában, Szegeden még egyszer sem volt ONK. A mostani lehetőséggel élve arra törekszünk, hogy – ragaszkodva a konferencia alapértékeihez – igazi szellemi műhelyt biztosítsunk a nevelés- és a társtudományok képviselői számára. Ennek jegyében idei rendezvényünk címe:

A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése

Az általunk választott cím – a nemzetközi trendekhez hasonlóan – azt a célt és törekvést tükrözi, hogy a neveléstudomány által vizsgált kérdések és problémák kutatása, azok összetettsége miatt, csak interdiszciplináris megközelítésben lehetséges. A 2016-os konferenciát ennek szellemiségében tartjuk, párbeszédet és lehetőséget biztosítva a tanulás, tanítás, nevelés kérdéseit más tudományterületek nézőpontjából vizsgáló kutatások bemutatására is.

A konferencia szervezői nevében minden résztvevőnek hasznos szakmai időtöltést és élményekben gazdag szegedi napokat kívánunk!

Zsolnai Anikó
a konferencia elnöke

Kasik László
a konferencia titkára

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

SURFING THE WAVES: A WHOLE SCHOOL APPROACH TO RESILIENCE EDUCATION FOR YOUNG CHILDREN

Carmel Cefai

University of Malta

As we continue our struggle to prevent, eradicate or reduce the risks children face in their development, at the same time we need to help them keep growing and thriving by equipping them with the resources to overcome disadvantage and thrive academically, socially and emotionally within a culture of solidarity and support. The resilience perspective underlines the need to protect vulnerable and marginalised children from exclusion, bullying, abuse, disadvantage, discrimination and other barriers in their development by focusing on their strengths and assets. It seeks to identify those factors which provide protection for such children and facilitate their healthy development, academic success and social and emotional competence. This presentation describes a newly developed resilience programme for schools, *RESCUR Surfing the Waves*, designed to enhance social inclusion, equity and social justice amongst European children. *Surfing the Waves* takes a whole-school, taught-and-caught approach, mobilising the engagement of the whole school community in the promotion of resilience in early years and primary schools. The presentation discusses the conceptual framework underpinning the programme, followed by a presentation on the six major themes, illustrating how these may be implemented by the classroom teacher through multi-level activities, with the collaboration of the parents/caregivers. It concludes with the findings of a pilot study of the programme in about 80 schools in various countries in Europe.

AGY, TANULÁS ÉS TECHNOLÓGIA – ÚJ LEHETŐSÉGEK A KUTATÁSALAPÚ OKTATÁSBAN ÉS NEVELÉSBEN

Csépe Valéria

MTA TTK Agyi Képző Központ

A digitális bennszülöttek különleges készségeiről kialakult mítosz másfél évtized alatt alig változott. A kifejezés egyszerre találó és félrevezető. Arra utal, hogy a digitális környezetben felnövők magas szintű eszközhasználók, s egyben azt is sugallja, hogy ez azonos a digitális kompetenciával. Számos vizsgálat igazolja, hogy ez nincs így. A digitális eszközhasználat generációs eltéréseire adott, szakmai mélységet nélkülöző válaszok viszont egyik akadályát jelentik az új technológiák önálló, valamint a hagyományos módszerekkel szinergiában lévő (blended learning), hatékony alkalmazásának. Marc Prensky (2001) emblematikus megállapítása szerint *“Az oktatás egyetlen igazán nagy problémája jelenleg az, hogy a digitális bevándorló tanárok, akik egy elavult nyelvet (a digitális korszak előtti) beszélnek, azzal küzdenek, hogy miként oktassák azt a populációt, amely egy teljesen új nyelvet beszél.”* Bár a mai oktatásnak nem ez az egyetlen problémája, kétségtelen, hogy a digitális nyelvtudás generációs különbségei akadályozhatják az oktatás fejlődését. Számos vizsgálat igazolja ugyanakkor, hogy hamis az a vélekedés, miszerint a digitális eszközök használata egyben digitális írástudást is jelent. A kiváló eszközhasználat sem azonos a kompetenciával, hanem előfeltétele annak. A digitális kompetencia szükséges a digitális technológiák oktatási és tanulási eszközként történő hatékony használatához, ehhez szükséges a formális oktatási keret, a pedagógiai instrukció új változatai, valamint a tevékenység során szerzett (learning by doing), készségekre építő digitális tanítási és tanulási módszerek alkalmazása. A digitális eszközök elterjedése a mindennapi életben egyben újfajta környezetet is jelent, mely kulturális, társadalmi, pszichés és biológiai változásokat indukál. Ez igaz a digitális oktatástechnológiákra is. A viselkedéses mutatókkal és agyi változásokkal követhető pozitív és negatív következmények jelen vannak mind a megismerő funkciók, mind a személyiség megváltozott fejlődésében. Az előadás négy témaköre: a tudásátadás és készségkialakítás digitális technológiái (AR, VR, komoly játék); a digitális írástudás kognitív jellemzői; a tanuló agy fejlődési jellemzői a predigitális korban; a tanuló agy ismert és vélelmezett változásai a digitális korban.

WHAT IS INVOLVED IN MODELLING THE WORLD WITH MATHEMATICS?

Terezinha Nunes

University of Oxford Department of Education

Mathematics is a tool for understanding the world and it should be available to everyone. In this presentation, the units of thinking for modelling the world with mathematics are identified as quantities, relations, and numbers. The development of children's ability to model the world with mathematics depends on their logical understanding of these units and their ability to use different types of symbolic representation. The heuristic value of this analysis will be illustrated in this presentation by considering the development of multiplicative reasoning in a life-long perspective, which takes into account cultural variation and the role of schooling. The origin of multiplicative reasoning in schemas of action provides the basis for understanding quantities and relations in ways that are independent of schooling, but schools play a significant role in expanding the range of problems and the ways of thinking about relations in multiplicative situations.

SZIMPÓZIUMOK

ADAPTÁCIÓS FOLYAMATOK A 20. SZÁZADI MAGYAR NEVELÉSTUDOMÁNYBAN

Elnök: Fenyő Imre, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Opponens: Baska Gabriella, ELTE PPK

Szimpozium-összefoglaló

A szimpózium célja, hogy a magyar neveléstudomány 20. századi adaptációs formáit áttekintve vázolja azokat a módokat, ahogyan új eszmék hatására megújult, újjászerveződött ez a tudományos mező. Néhány jellegzetesnek vélt példa bemutatásával ábrázoljuk azt a folyamatot, ahogyan a fordítások és interpretációk kivívták maguknak az elfogadott tudományosság státuszát, és megjelentek a szakirodalom témái között, illetve a felsőoktatási tankönyvekben. Korántsem egyszerű a helyzet, ugyanis a neveléstudomány területén is széles körben elterjedt és alkalmazott narratíva szerint a 20. század Magyarországon az elsősorban ideológiai gyökerű megszakítások évszázada. A töredezettség narratívája nehezzé teszi azt, hogy koherens képet rajzoljunk a széttartó és gyakran megszakadó gondolati vonalakból. Ezért a felrajzolt kép óhatatlanul mozaikszerű lehet csak, és néha hiányos, ahol a hiányok legalább annyira jelentőségteljesek, mint más esetekben az elemek gazdagsága. E töredezettség ellenére mégis – vagy éppen ezért különösen – érdemes nyomon követnünk azokat a formációkat, amelyekben egy tudomány megteremti saját klasszikusait, majd folyamatosan újraértékeli és újraértelmezi munkásságukat, fokozottan fel- és kihasználva legitimációs képességüket. A szimpózium három mintaszerű esetet ismertet és egy módszertani jellegű megfontolást tesz mérlegre. A szimpózium első előadása John Dewey életművéhez fordul: áttekinti, hogy a politikai és a szakmai viták milyen erősen hatottak a magyar Dewey-recepcióra. Ennek alátámasztásul feltérképezi a Dewey-fordítások megjelenésének idejét és körülményeit, illetve a Dewey munkásságával foglalkozó cikkek megjelenését a neveléstudományi szakirodalomban. Elemzi továbbá a neveléstörténeti tankönyvek Dewey munkásságára vonatkozó fejezeteit. A szimpózium második előadása az individuálszichológiai (IP) alapú nevelésfelfogás hazai recepcióját és alkalmazását tekinti át. Bemutatja az IP alapú nevelésfelfogás, a bátorító nevelés elméleti alapvetéseit, be kívánja illeszteni a 20. századi nevelésfelfogások regiszterébe, rámutatva az elvi jelentőségű sajátosságokra, és hogy összefoglalva a hazai recepció szakirodalmi mutatóit, továbbá az adaptáció képzési és alkalmazási területeit. A harmadik előadás a perszonalizmus hazai recepcióját mutatja be, mindenekelőtt a magyarországi szakirodalomban „neotomizmus” néven ismert, elsősorban Jacques Maritain, valamint Emmanuel Mounier nevével fémjelzett irányzat megjelenését a neveléstudományi diskurzus különböző fórumain. A negyedik előadás a pedagógus Tolsztoj iránti érdeklődést elemzi, a magyar neveléstudományra gyakorolt hatását, a neveléstudományi szakirodalomban való jelenlétét. Az előadás a Tolsztoj-jelenséghez kapcsolódó hangsúlyeltolódásokat követi nyomon a 20. században, sorra véve megjelenéseit a szakirodalomban, a neveléstörténeti tankönyvekben, és áttekintve a hozzá kapcsolódó címkéket. A szimpózium elméleti és gyakorlati jelentőségét abban látjuk, hogy míg klasszikusaink interpretációs rétegeinek feltárásához kíván adalékokkal hozzájárulni, ugyanakkor fel kívánja hívni a figyelmet a tankönyvek és a tudományos nyilvánosság egyéb fórumainak működési logikájára is.

Előadások

A Dewey-recepció Magyarországon

Fenyő Imre

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Kulcsszavak: recepciótörténet; John Dewey; pragmatizmus

John Dewey magyarországi recepciójának története híven tükrözi azokat a politikai és szakmai nehézségeket, amelyek a 20. század során az ország sorsát és a neveléstudományt is meghatározták. Végigtekintve a Dewey munkássághoz kapcsolódó magyar tudományos megközelítéseken, két állítást fogalmazhatunk meg. Egyrészt jól látható az, hogy a politika mennyire meghatározó és közvetlen szerepet játszott a tudományos tér mozzanatainak meghatározásában, másrészt bizonyos periódusokban a neveléstudományi szakmán belül sem volt vitáktól mentes a viszonyítási pontok megválasztása. Jelen kutatás során ezt a kettős meghatározottságot kívánjuk igazolni, egyrészt Dewey műveinek magyarországi megjelenéseit sorra véve, másrészt a hozzá kapcsolódó, a munkásságára vonatkozó tudományos publikációkat bemutatva. Fel kívánjuk vázolni azokat a hatásokat, amelyek meghatározták a tudományos állásfoglalásokat, amelyek elősegítették vagy elbátortalanították Dewey eszméinek magyarországi propagálását. Ehhez a munkához azt a módszertani döntést hoztuk, hogy kettős megközelítésünket igyekszünk párhuzamosan érvényre juttatni. Az elemzés egyik dimenzióját a történeti-politikai meghatározottság adja, követve Magyarország 20. századi politikatörténetét. Ez a megközelítés durván három részre osztja a 20. századot: az első periódus a második világháború előtti évek időszaka, ami jellemzően formális demokratikus politikai berendezkedés keretei között, de erősen meghatározott ideológiai keretek és jól azonosítható szellemi meghatározottságok közepette működött. A második periódus a második világháború utáni éveket jelenti, amit a szovjet hatás és a szocialista berendezkedés határoz meg, erős baloldali marxista ideológiai meghatározottságaival, bár ez a periódus önmagában sem homogén – a korai időszak sztálinizmusa erősen különbözik a hetvenes, nyolcvanas évek, a késői kádárizmus enyhülésének szakaszától. Jól demonstrálják ezt a különbséget éppen a nyugati és amerikai gondolkodók – köztük Dewey is – eszméihez való viszony változásai. A harmadik a rendszerváltás utáni időszak. Minden történeti periódusban igyekszünk áttekinteni a tudományosnak értékelhető megközelítéseket, melyek Dewey munkásságának bemutatásához kapcsolódnak. Minden periódusban sorra vesszük Dewey eredeti műveinek megjelenő magyar fordításait, megkíséreljük áttekinteni a tudományos szakfolyóiratokban Dewey eszméihez kapcsolódó tudományos cikkeket, illetve ahol lehetséges, ott a vonatkozó tankönyvi fejezeteket is. A forrásokat több szempontú tartalomelemzési eljárásnak vetjük alá, illetve folyamatosságuk, gyakran egymásra is reagáló beszédmódjuk azt is lehetővé teszi, hogy diskurzuselemzési eljárásokat alkalmazzunk. Ennek a kettős elemzési folyamatnak köszönhetően rajzolódhat ki egy pontosabb kép a magyarországi Dewey-recepció tudományos sajátosságairól, illetve szélesebb kontextusban a 20. századi magyar tudománypolitika működésének aktusairól.

Az individuálpszichológiai alapú nevelésfelfogás hazai recepciója és alkalmazása a képzésben, programokban

Breznysnyánszky László
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: mélylélektani alapú nevelésfelfogás; a bátorító nevelés recepciója; adaptációk

A mélylélektani indíttatású nevelés- és „nemnevelés”-felfogások jelentős hatást gyakoroltak a 20. század pedagógiai gondolkodására és gyakorlatára. Az Alfred Adler által (1911-ben) alapított és a követői által képviselt individuálpszichológiai (IP) „iskola” gyermekképe és a nevelésről vallott nézete mélylélektani alapokra épít, azonban számos ponton karakteres eltérést mutat a Freud-követők elveivel szemben. Az IP alapú nevelésfelfogás két korszakban is követőkre talált Magyarországon: az 1945-öt megelőző időszakban és az 1990 utáni újraindulásban. Mindkét periódusban kimutathatók a debreceni egyetemhez kötődés és kezdeményezés elemei. Az előadás azzal a céllal készült, hogy bemutassa az IP alapú nevelésfelfogás, a bátorító nevelés elméleti alapvetéseit, beillesse a 20. századi nevelésfelfogások regiszterébe, rámutasson az elvi jelentőségű sajátosságokra, és összefoglalja a hazai recepció szakirodalmi mutatóit, továbbá az adaptáció képzési és alkalmazási területeit. Az előadást megalapozó kutatás az elméleti elemzés, forráskutatás és szövegelemzések módszereivel folyt. A történeti, szakirodalmi alapú első témakörben bemutatjuk az IP neveléskonceptiójának megjelenését a magyar pedagógiai irodalomban és a szakmai körökben, ahol Máday Istvánnak, a debreceni egyetem magántanárának két világháború közötti szerepvállalására koncentrálnak. Az 1990-es évek elején történt újrakezdést a közlemények gyarapodása mellett az egyesület (MIPE) újbóli megalakulásával, illetve a szakirányú képzések terjedésével jellemezzük. Felvázoljuk a bátorító nevelés alapvetéseit, megvizsgáljuk a helyét a mélylélektani irányzatok és a neveléstanok között. Rámutatunk a bátorító nevelésnek a tradicionális, külső irányításon alapuló és a belső erőkre támaszkodó fejlesztés-fejlődés felfogások közötti gondolkodási térben elfoglalt helyére. A hazai adaptáció gyakorlati megvalósulásai közül kiemelünk néhány jellemző nevelési programot. Vizsgadolozatokból bemutatunk olyan értelmezési ellentmondásokat, amelyek a nevelői gondolkodás adaptációjának nehézségeire utalnak. A több mint 100 éves múlttal rendelkező nevelésfelfogás jelentős töréssel ugyan, de meghonosodni látszik a nevelésről gondolkodás sokszínű világában. A nevelési tradíciók és a gyermekszempontú nevelésfelfogás eredményes közelítését képviselő bátorító nevelés a kisgyermekkorai családi és intézményes nevelésben követőkre és támogatókra talált. Azonban a személyes célok és az életstílus viselkedést meghatározó tényezőinek gyakorlati értelmezésében szemléleti és módszertani nehézségeket fedezhetünk fel az alkalmazók, illetve a képzésben résztvevők körében.

A pedagógus Tolsztoj hazai recepciójának problémái

Vincze Tamás
Nyíregyházi Egyetem

Kulcsszavak: 19. századi iskolakritika; szabad nevelés; neveléstörténet-írás története

Ahogy a szépíró Tolsztoj hazai recepciója áttekinthetetlen gazdagságú, úgy a pedagógus Tolsztoj munkásságának is elég nagy hazai visszhangja volt már a 19. század utolsó évtizedétől. Többet foglalkoztak vele, mint a reformpedagógiai mozgalom más előfutáraival és radikális ideológusaival (pl. E. Key, vagy L. Gurlitt). Arra, hogy Tolsztojra hamar felfigyelt a hazai neveléstudomány, elég bizonyíték első ismertetőinek impozáns névsora: Felméri Lajos, Rácz Lajos, Gál Kelemen, Szelényi Ödön, Kornis Gyula. A Magyar Paedagogiában már 1903-ban és 1904-ben szemelvények jelentek meg Tolsztoj gondolataiból, iskoláját és műveit bemutató írások pedig 1899-től voltak jelen a lapban. Ez az érdeklődés újult meg Magyarország szovjet érdekszférába kerülése után. Az 1948 utáni hazai Tolsztoj-irodalom ugyan részben árnyaltabbá vált, részben elhallgatott bizonyos elemeket, az alapvető viszonyulás Tolsztoj nevelésről szóló műveihez azonban nem változott: a szocialista neveléstudomány ugyanúgy nem tudta elfogadni az író evangéliumi alapozású, de tételes vallásoktól távol álló etikáját és eltúlzottnak vélt iskolakritikáját, mint a korábbi szakírók. Mindkét korszakra jellemző, hogy az értékelők szívesen használták a szembeállítás eszközeit: Tolsztojt valaki(k) ellenében (pl. Herbart, Usinszkij, Nietzsche) határozták meg. Az 1948 utáni Tolsztoj-kép megrajzolóinak (Kováts Gyula, Németh László, Szabó Miklós) volt egy nagy előnye a régebbi Tolsztoj-kutatókkal szemben: nem közvetítő nyelvből ismerték meg az író pedagógiai gondolatait, hanem orosz eredetiben olvasták őket.

Egy személyközpontú nevelésfelfogás hazai recepciójának lehetőségei a 20. század második felében

Verdes Miklós

Debreceni Egyetem, HTDK Nevelés- és művelődéstudományi Program

Kulcsszavak: recepciótörténet; perszonalizmus; neveléstörténet-írás

Az elmúlt években jelentősen megnőtt a 20. század második felének hazai neveléstudományi diskurzusaira irányuló kutatások száma. A „szocialista paradigma” kiépítésére irányuló törekvések, az 1940-es évektől kezdődően tetten érhető tudományos „elitcsere” mozzanatainak vizsgálata mellett a nevelésméleti koncepciók befogadástörténete jelenti a kutatások fő fókuszpontját. A személy fogalmát középpontba állító különböző nevelésfelfogások magyarországi recepciójával a közelmúltban több vizsgálat foglalkozott, de a téma szisztematikus vizsgálata várat magára. Jelen kutatás ezen recepciótörténet néhány jelentős állomására fókuszál. A személyközpontú megközelítések közül a vizsgálat elsősorban a magyarországi szakirodalomban „neotomizmus” néven ismert, főként Jacques Maritain, valamint Emmanuel Mounier nevével fémjelzett irányzatra irányul. A befogadás- és eszmetörténeti kutatások sorába illeszkedő elemzés arra a kérdésre keresi a választ, hogy a 20. század második felére jellemző sajátos neveléstudományi kontextusban a „marxista paradigmától” eltérő pedagógiai irányzatok milyen módon jelenhettek meg a tudományos diskurzus különböző fórumain. A kutatás forrásait elsősorban monográfiák, tanulmányok és neveléstörténeti tankönyvek jelentik. Jelen vizsgálat tartalom- és diskurzuselemzés segítségével térképezi fel a „neotomista” megközelítésű nevelésfelfogás hazai recepciótörténetének jelentősebb állomásait. Az elemzés elsősorban arra a kérdéskörre keresi a választ, hogy az alapvetően a „szocialista paradigma”, a marxista pedagógiai koncepció megszilárdítását és továbbfejlesztését célzó művek milyen szándékkal, milyen terjedelemben, milyen nyelvi eszközök segítségével, milyen forrásokra támaszkodva és végkövetkeztetésekre jutva vizsgálják az uralkodó paradigmától eltérő nevelésfelfogásokat, esetünkben a neotomista megközelítést. A különböző neveléskoncepciók megjelenítése a vizsgált időszak évtizedeiben komoly eltéréseket mutat, illetve a közel azonos időszakból származó vizsgált források megközelítése is markánsan eltérő. A kutatás során egyértelművé vált, hogy a szóban forgó irányzat befogadástörténete nem értelmezhető önmagában, kizárólag a kérdéses nevelésfelfogásra vonatkoztatva, hanem elengedhetetlenül szükséges a más, elsősorban marxista gyökerű megközelítésekkel való viszonyrendszer értelmezése. Jelen vizsgálat ebből következően nem csupán egy eddig kevésbé ismert és kutatott nevelésfelfogásnak a vártnál markánsabb hazai jelenlétét tárja fel, hanem a 20. század második felében nyomon követhető hazai nevelésméleti diskurzusok működési mechanizmusaira vonatkozó vizsgálatokhoz is adalékul szolgál. Mindez árnyalhatja a 20. század második felének neveléstudományára, nevelésméleti útkereséseire vonatkozó ismereteket, valamint más megvilágításba helyezi az 1990 után sokszínűvé váló nevelésfelfogások és oktatási gyakorlatok gyökereire vonatkozó elképzeléseket.

TÁRSADALMI BEFOGADÁST CÉLZÓ INNOVÁCIÓK A MAGYARORSZÁGI OKTATÁSI RENDSZERBEN

Elnök: Varga Aranka, PTE Neveléstudományi Intézet
Opponens: Fehérvári Anikó, ELTE PPK

Szimpózium-összefoglaló

A szimpózium azt célozza, hogy körképet nyújtson a hazai oktatási rendszerről, bemutatva azokat a kezdeményezéseket, beavatkozásokat, modellprogramokat, amelyek a társadalmi hátránnyal küzdő diákok – ezen belül cigány/roma fiatalok – iskolai sikereinek növelését célozzák a méltányosság eszközrendszerével. Az előadások közös pontja, hogy mindegyik az esélyegyenlőség demokratikus elvrendszeréből indul ki, építenek a vizsgált konkrét terület nevelésszociológiai megközelítésére, és ismertetik a vonatkozó oktatáspolitikai hátteret. Az öt előadásban bemutatott különböző vizsgálatok az oktatási rendszer más-más szegmensét célozták, és a megvalósuló gyakorlat tudományos igényű feltárásával együttesen adnak teljes képet a társadalmi hátránnyal küzdő tanulói csoportok érdekében tett oktatáspolitikai, pedagógiai lépések tapasztalatairól, lehetőségeiről. A szimpóziumot indító három előadás a közoktatás rendszeréhez kapcsolódik. Elsőként a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeressége érdekében több mint tíz éve bevezetett Integrációs Pedagógiai Rendszer bevezetését és működését feltáró kutatások szintézisét és az ebből levont következtetéseket ismerhetjük meg az inkluzív pedagógiai modell keretrendszerében. Ezt követően a cigány nemzetiségi oktatás lehetőségeiről és nehézségeiről hallhatunk egy országos kutatás eredményeit megismerve. A harmadik előadás a mai tanodák előzményének tekinthető közösségben végzett vizsgálat eredményeiről számol be az akkori diákok nézőpontjából és életútján keresztül, rávilágítva az extracurriculáris tevékenységek jelentőségére. Az utolsó két előadás a felsőoktatás területére vezeti át a hallgatókat. Az első előadás a befogadás strukturális felételeit tárgyalja mind a közoktatás, mind a felsőoktatás szintjén a Befogadó Egyetem koncepcióját megalapozó hazai és nemzetközi elméleti keretre épülően. A másik előadás egy konkrét modell – roma szakkollégium – hároméves működését vizsgáló kutatás eredményeit ismerteti a megvalósítók és a szakkollégisták nézőpontját egybevetve.

Előadások

A hazai oktatási integráció tapasztalatai kutatások tükrében

Varga Aranka

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: Integrációs Pedagógiai Rendszer; hátrányos helyzet; inkluzív nevelés

Az oktatási integráció kérdésköre szorosan összefonódik az esélyegyenlőség demokratikus elvrendszerével, a különböző hátrányokkal induló tanulói csoportokkal, az érdekekben vívott szakmapolitikai mozgalmakkal, az inkluzív szemléletű pedagógiai-módszertani megújulással, továbbá tudományos és gyakorlati tapasztalatokkal. Az előadás elméleti keretét az oktatási integrációt/inklúziót körülölelő területek elmúlt 15 évben született írásai adják. Ezekre épült a hazai közoktatást átható integrációs törekvés – Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) bevezetése – gyakorlati tapasztalatainak vizsgálata. Kiindulópontja az az oktatásstatisztikai elemzés, mely az IPR által közvetlenül érintett csoport – hátrányos helyzetű tanulók – jogszabályi lehatárolását, létszámát és megoszlását mutatja be. Az ezt követő dokumentumelemzés tíz tudományos kutatást (pl. Havas, Kemény és Liskó, 2001, Havas és Liskó 2005, Arató 2015) vett górcső alá, és az inkluzív környezet folyamatelvű modelljén mint értelmezési kereten keresztül tematizált. Az elemzés célja, hogy láthatóvá váljon, melyek a sikeres oktatási integrációt és azon belül az inkluzív környezetet támogató és gátló feltételek rendszer szintjén és intézményi szinten. Az IPR komplexitása, idő- és térbeli kiterjedtsége során olyan tapasztalatok halmozódtak fel, amelyek nemzetközi szinten is egyedülálló módon járulhatnak hozzá a társadalmi és iskolai befogadást célzó további fejlesztésekhez. Az elemzés az inklúzió bemeneti feltételeit vizsgálva kimutatta, hogy az IPR bevezetése mögött rendszerszintű tervezés, oktatáspolitikai elköteleződés és megfelelő mennyiségű forrás állt, azonban a feloldatlan szegregációs mechanizmusok a közoktatás egészét átható eredményességet megakadályozták. Az inkluzív környezet összetevői töredezetten épültek ki a programba belépő intézmények ugrásszerű növekedése ellenére. Az inkluzív feltételek közül leginkább az attitűd és módszertan áttörő változása maradt el, ami összefüggésben volt a differenciált anyagi és szakmai intézményi támogatási rendszer hiányával. Szintén hiányosságot mutatott a kimenet értékelése is: miközben az iskolák évente adtak számot fejlesztési eredményeikről és tanulóik előrehaladásáról, nem készült el ezek nyilvános összegzése. Azonban a vizsgálat azt is megerősítette, hogy a tudatos – inkluzív modell szerinti fejlesztés – mérhető eredményeket hoz. Az elemzésben tematizált tudományos tapasztalatok napjaink fókuszban lévő pedagógiai, oktatáspolitikai elvárásainak nyithatnak utakat. A közoktatás inkluzivitásának fejlesztése, többek között, megteremtheti a korai iskolaelhagyás megakadályozásának komplex és preventív eszközrendszerét és ezzel egyidejűleg növelheti a reziliens diákok és intézményeik körét.

Helyzetkép a cigány/roma nemzetiségi oktatásról

Orsós Anna

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: cigány nemzetiségi oktatás; népismeret; nyelvoktatás

A cigány nemzetiségi nevelést folytató intézmények száma az éves oktatási statisztikai adatok alapján az elmúlt években folyamatosan csökken. Ez a tény önmagában is veszélyt jelent a cigány közösségek életére, identitására, igazolódik ugyanis az, ami minden kisebbségi helyzetben élő nyelvhasználó közösségben is megfigyelhető, miszerint a nyelvhasználat színtereinek szűkebbé válásával a családon belüli nyelvhasználat is egyre inkább visszaszorul, helyébe egyre erőteljesebben a többségi nyelv használata lép be még olyan informális helyzetekben is, amikor a közösség anyanyelvének használata semmiféle akadályokba nem ütközik. A nyelvhasználat visszaszorulásával gyakran a közösséghez való tartozás is gyengül, és a kulturális sokszínűség megőrzése helyett annak feladása és az asszimiláció folyamata figyelhető meg. Ilyen helyzetekben különösen fontos feladat hárul az oktatásra: presztízst teremthet azzal, hogy az iskola falai közé emeli a lokálisan nagyobb létszámban megtalálható nemzetiség – legyen ez bármelyik a hazai 13 nemzetiség közül – anyanyelvének és/vagy népismeretének tanítását az érvényes jogszabályok szerinti lehetséges módon. A magyar köznevelés és felsőoktatás jogszabályi környezetében az elmúlt néhány évben nagy változások történtek. E változások nyomait a cigány/roma nemzetiségi oktatás is magán viseli, ám arról, hogy ezek milyen mértékben érintették a nemzetiség nyelveinek és népismeretének oktatását a köznevelési intézményekben, kevés az elérhető információ. Azért, hogy látni lehessen, az új jogszabályi környezet milyen irányba tereli a nemzetiségi oktatást, a cigány/roma nemzetiségi oktatást folytató intézmények körében vizsgálatot folytattunk. A vizsgálat online kérdőív keretében tárja fel a cigány/roma nemzetiségi oktatás 2014–2015-ös helyzetét, nevezetesen azt, hogy a fent ismertetett új jogszabályi környezet mennyire változtatta meg, módosította a közoktatási intézmények számát, illetve motivációját a nemzetiségi nyelv- és népismeret tantárgyak bevezetésére. Azok az intézmények, amelyek vállalták a cigány/roma nemzetiségi oktatás bevezetését, milyen személyi és tárgyi feltételekkel rendelkeznek, milyen igényeket támasztanak, milyen segítséget várnak napi munkájukhoz. A kutatási eredmények azt igazolják, hogy a rendszerszintű hátrányok (a nem megfelelő vagy hiányos nyelvismeret, a hiányzó nemzetiségi tanárképzés, személyi, tárgyi feltételek egyenetlensége) hozzájárulnak ahhoz, hogy azt mondhassuk: a cigány/roma nemzetiségi oktatás esetében hazánkban nem valósul meg a minőségi oktatáshoz való hozzáférés.

Amritások – egy inkluzív közösség a rendszerváltás után

Boros Julianna

PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: cigányság; inklúzió; közösség

A cigány/roma tanulók iskolai sikerességének elősegítése és hátrányaik leküzdésében való támogatás évtizedek óta kérdés, amióta a cigány népesség arányait tekintve jelentős mértékben elkezdett bekapcsolódni az alapfokú oktatásba. Az 1970-es években végzett kutatások egyrészt az iskola és a társadalmi mobilitás összefüggéseit elemezték, másrészt az oktatási és társadalmi egyenlőtlenségek okait és következményeit vizsgálták. Az eredmények azt mutatták, hogy bizonyos társadalmi csoportok tagjainak kevesebb az esélyük társadalmi státuszukon változtatni, mint másoknak. Determináló tényezőnek számított a születéskori család alacsony társadalmi-gazdasági státusza, mely meghatározta a későbbi oktatási és életesélyeket. A tanulók iskolai eredményességét leginkább a szülők szocioökonómiai státusza határozza meg és ezt követi az iskola. A cigány népesség körében az alacsony iskolai végzettség, szakképzetlenség aránya magas, melynek következtében munkaerő-piaci esélyeik rosszabbak a társadalom többségéhez képest. A rendszerváltozás politikai, gazdasági változásai mellett a cigány lakosságot nagymértékben sújtotta a foglalkoztatáspolitikában megjelenő válság. A gyermekek iskolai sikerességének elősegítése, támogatása, a felzárkóztatás, a hátrányok kompenzálása egyre fontosabbá vált azzal a törekvéssel, hogy a gyermekek számára lehetőséget kell biztosítani a szegénységből való kitörésre, aminek egyetlen útja az oktatási rendszeren keresztül vezet. Az 1990-es évek közepén Magyarországon az elsők között találjuk az Amrita OBK Egyesület által működtetett iskola utáni támogató programot. Az oktatási rendszeren kívül egy új megközelítési módot mutatott az esélyegyenlőségre, mindezt közvetítő, támogató, inkluzív rendszerként. Az egyesület célcsoportját tekintve a hátrányos helyzetű, elsősorban cigány származású fiatalok inkluzív közösségét kívánja összekovácsolni. Az iskolai sikerességet támogató program kezdeti időszakában hátrányos helyzetű cigány tanulók számára szervezett pályaorientációs tanácsadást, tantárgyi felkészítést és különböző közösségi, szabadidős programokat, majd a későbbiekben tevékenységi köre kibővült a felnőttképzéssel, a multikulturális közösségi programokkal, az interprofesszionális szakmai műhelyek működtetésével. Egy diákszervezet – amit 1994-ben alapítottak Pécsen – pályaorientációs tevékenységének tagjaira gyakorolt hatását mutatjuk be olyan cigány/roma felnőttekkel készült kérdőív és életútinterjúk alapján, a közösség létrejötte után 20 évvel pillanatképet mutatva azokról a fiatalokról (35 fő), akik a tudás megszerzésének reményében „új utat” választottak, érettségig adó intézményben tanultak tovább. Előadásomban a program inkluzív jellemzőinek bemutatására vállalkozom, mely során kvantitatív és kvalitatív kutatási eredményeim legfontosabb részeit ismertetem.

Eredmények és továbblépési irányok a Wlisslocki Henrik Szakkollégium roma szakkollégiumi projektjének vizsgálata alapján

Trendl Fanni

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: roma szakkollégium; eredményesség; akciókutatás

A másfél évtizede működő Wlisslocki Henrik Szakkollégium (WHSZ) tagságára és támogatóikra 2013-ban hatalmas lehetőség és egyben kihívás várt. A WHSZ – a Roma Szakkollégiumok elterjesztését és működtetését segítő pályázati forrásból – 2013 januárjában két és fél éves komplex projektet indított. A projekt a hátrányos helyzetű, főként roma/cigány egyetemi hallgatók tanulmányi előrehaladásának támogatását célozta sokrétű tevékenységével. Ezzel kíván hozzájárulni ahhoz, hogy a projektben támogatottként részt vevő diákok fel tudják venni a versenyt a magasabb társadalmi pozíciójú családokból érkező társaikkal. A szakkollégiumi közösség befogadó szemlélete és az erre épülő egy évtizedes gyakorlata mint előzmény segítette az induló projektet, melynek nagyságrendje sokszorosan meghaladta a szakkollégium megelőző időszakát – tartalmi és pénzügyi szempontból egyaránt. A jelentősen megnövekedett létszámú és tevékenységű projekt megvalósítása során olyan jellegű és mennyiségű tapasztalat halmozódott fel, amelyre a szakkollégium történetében nem volt példa. Mindez szükségessé tette a projekt zárásakor az eltelt két és fél esztendő eseményeinek több nézőpontú vizsgálatát, elemzését. Az ezt célzó komplex kutatás a tervek és a megvalósítás leírásának összevetésén, valamint a számszerű adatokkal jelzett beszámolón túl rátekint a projektidőszak történéseire a megvalósítók és a résztvevők szemszögéből is. Az akciókutatás során a megvalósítókkal kérdőívet töltöttünk ki, a célcsoport tagjaival kérdőívet, mélyinterjút és fókuszcsoportos beszélgetést vettünk fel. Jelen előadás ez utóbbi feladatra vállalkozik azzal, hogy személyes megközelítésben mutatja be a projekt eredményeit és továbblépési lehetőségeit. A projekt eredményesnek tekinthető a pályázati célkitűzések szempontjából, de az inklúzió és a hallgatók igényeinek felismerése, valamint a működésbe való beépítése szempontjából további fejlesztésre van szükség.

A befogadás strukturális feltételei: szubszidiaritás és/vagy centralizáció

Arató Ferenc

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: inklúzió; strukturális feltételek; centralizáció-szubszidiaritás

Az előadás az inkluzív pedagógiai környezet kialakításának feltételeit vizsgálja. A kutatói kérdések azt járják körül, hogy vajon a befogadó iskolai környezetnek vagy az inkluzív rendszerkörnyezetnek vannak-e szerveződési szinten, vagyis strukturálisan jelentkező feltételei. A közoktatásban elindított, majd leállított, integrációt segítő támogatási rendszereknek és megközelítéseknek voltak-e olyan elemei, amelyek tanulságként szolgálhatnak a befogadó pedagógiai környezet kialakításához. Több korábbi kutatásunk azt bizonyította, hogy a szubszidiáris rendszereknek többféle szerepe is lehet az inkluzív rendszerek kialakításában mind a mindennapos tanítási gyakorlat, mind az intézményfejlesztés és -működtetés szintjén, valamint a rendszerszintű támogatások, támogatásszervezés szintjén is. A fejlesztési-döntési folyamatok egyrészt megvalósíthatónak, sőt fenntarthatónak bizonyultak szubszidiáris struktúrák között, ugyanakkor a fejlesztési irányok, a fejlesztések minőségi teljesítménye sokszor éppen a szubszidiáris kereteken belülre korlátozódó értelmezési horizontok miatt nem vezettek valódi inkluzív keretek kialakításához. További kérdés, hogy vajon a nemzetközi közoktatási tapasztalatok, tudományos eredmények, illetve az 1990-es évek óta a felsőoktatás-kutatásban is érvényt szerző inkluzivitás-vizsgálatokhoz, stratégiai egyetemfejlesztési javaslatokhoz milyen elemeket, aspektusokat tehet hozzá a kutatás a centrális-hierarchikus és a szubszidiáris-kooperatív struktúrák vizsgálatával. Szükségszerű-e a választás a centralizáció és a decentralizáció elvei között? Léteznek-e olyan aspektusok, amelyek a centralizációt támogatják, és melyek azok, amelyek a szubszidiáris rendszerek létrehozásának szükségességét írják elő? Az előadás ezekre a kérdésekre keresi a választ, áttekinti a hazai szubszidiáris kísérleteket, valamint azt a feltételrendszert, amit a tengerentúli felsőoktatás-pedagógiai diskurzus fogalmazott meg, körvonalazott, és a kettő közötti összefüggésekre keresi a válaszokat, miközben kitér e válaszok közoktatási-köznevelési relevanciájára is.

AZ ÖKUMENIKUS ISKOLA MINT CIVIL KEZDEMÉNYEZÉS

Elnök: Kozma Tamás, Debreceni Egyetem

Opponens: Pusztai Gabriella, Debreceni Egyetem

Szimpózium-összefoglaló

E kutatás célja az ökumenikus iskolák keletkezéstörténetének föltárása volt. Az ökumenikus iskolák keletkezéstörténetét abból a szempontból értelmeztük, hogy mennyire reprezentálja a civil társadalmi kezdeményezést, és hogy ezek a kezdeményezések hogyan tudtak beilleszkedni abba az oktatásügyi átalakulásba, amely a rendszerváltozás korszakában végbement. Azokat az intézményeket vizsgáltuk meg, amelyek keletkezésük idején, illetve ma (2016) is hordozzák az "ökumenikus iskola" (így!) elnevezést. Három ilyen intézményről készítettünk esettanulmányt (Budapest-Máriaremete, Fót, Monor). Mindezzel csatlakoztunk ahhoz a vizsgálatsorozathoz, amely a felekezeti iskolaátvételeket vizsgálja hazánkban a rendszerváltozás idején, illetve 2011 után. Dokumentumokat (alapító okiratok, pedagógiai programok) és korábbi survey kutatást (Deme és mtsai, 1993), illetve publikációkat (pl. Somogyi, 2001) elemeztünk, illetve a narratívakutatásnak azt a módszerét alkalmaztuk, amit előző, intézménykeletkezési vizsgálataink során alakítottunk ki. A felekezeti iskolaátvételek vizsgálatánál ezek mellett kvantitatív (iskolai teljesítmények) eszközöket is használtunk az intézmények tanulmányozásához. A bevezető elméleti előadás "bekeretezi" az ökumenikus iskolák keletkezését azzal, hogy bemutatja a civil kezdeményezések szerepét az oktatásügy átalakulásában a rendszerváltozás idején. A következő három empirikus munka (esettanulmányok) egy-egy keletkezéskor, illetve ma is „ökumenikus” intézmény születésének jellemzőit és sorsának alakulását írja le. Végül az utolsó előadás párhuzamot von az egykori, illetve a 2011 utáni intézményátvételek között. A nem kormányzati kezdeményezések (civilek, felekezetek) lehetőségei és korlátai segítenek megítélni azt a mozgásteret, amelyen belül a jelenleg (2016-tól) folyó tantervi reform mozoghat. Ugyancsak lényeges információt jelentenek a most kezdeményezett oktatásirányítási átalakításokhoz (pl. intézményi autonómia, hatósági felügyelet). E kérdésekre a szimpózium az iskolakutatás (nevelésszociológia) eszközeivel keresi a választ.

Előadások

Az ökumenikus iskola mint civil kezdeményezés

Forray R. Katalin
Pécsi Tudományegyetem

Kozma Tamás
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felekezeti iskola; iskola-környezet viszonya; oktatáspolitikai

Munkánk célja egy elméleti keret kialakítása volt az „ökumenikus iskola” mint civil kezdeményezés elemzéséhez. A civil kezdeményezések helye és szerepe az oktatásügyben azért fontos, mert az iskola egyszerre része egy szakigazgatási hierarchiának (vertikális integráció), valamint az adott helyi társadalomnak (horizontális beágyazódás). A iskola csak akkor tudja szakmai és társadalmi funkcióit ellátni, ha mindkét dimenzióban megfelelőképp helyezkedik el. A civil kezdeményezések általában az iskola társadalmiasítását célozzák, azaz növelni kívánják az iskola szülői/lakossági/települési (törvényhatósági) ellenőrzését azáltal, hogy nagyobb befolyást igyekeznek szerezni a helyi társadalomnak az iskola működése fölött. Ennek a törekvésnek egyik eredménye, hogy az iskola nagyobb részben válik a közösségi tanulás színterévé, fölgyorsítva és intenzívebbé téve az adott társadalmi-területi egység keretei között kibontakozó „tanuló közösséget”. Pusztai (2011) a „beágyazottság” elméletét az oktatáskutatási diskurzusba beemelte. Fölismerhető az egykori „iskolakutatásokban” is (Havighurst és Neugarten, 1962; Havighurst és mtsai, 1962; Havighurst, 1966). A szocializációs megközelítés Mead (1970) munkásságától ered. Az iskola és a helyi társadalom viszonya megjelent a neveléstudomány (pedagógia) egyetemi tankönyveiben is (Ágoston és Jausz, 1963; Nagy S. és Horváth, 1966). A „helyi pedagógiai rendszert” a lengyel Lewin (1973) fogalmazta meg. Corwin (1965) a hatalmat és az érdeket állította az iskola-környezet viszony középpontjába. Ez az új értelmezés a szervezetszociológiára vezethető vissza (Szentpéteri, 1985; Morawski, 1979). A kettős függőség jelenthet kettős kötöttséget, de megnövekedett mozgásteret is. A partnerségek (PPP) helyi szintű keresését az Egyesült Államokban „új lokalizmus” néven tartották számon (Crowson és Goldring, 1985). Az újabban itthon is megjelenő szociológiai hálózatkutatás (pl. Takács, 2011) emlékeztet a kettős szervezeti folyamatok leírására (Etzioni, 1968). A közösségi tanulás egy új „modelljét” a LeaRn-projekt keretében írták meg ezen előadás szerzői (2015). A rendszerváltozás első szakaszában a lakosság egyes csoportjai – koalícióban vagy felekezetekkel, vagy önkormányzatokkal – megkísérelték lazítani a kormányzat ellenőrzését egyes iskolák fölött. Az „ökumenikus iskola” keletkezése akkor volt sikeres, ha az oktatáspolitikai aktorok közül legalább kettő szövetséget tudott kötni. Ezek az iskolák akkor tudtak megmaradni, ha a szülők és pedagógusok koalíciójából magániskolákká alakultak át. Ha az egyházak és az önkormányzat tudott megállapodni, akkor felekezeti iskolák lettek belőlük. Ilyen megállapodások nélkül viszont megszűntek ökumenikusnak lenni.

A kutatást az OTKA K101867 támogatta.

Esettanulmány a Budapest-Máriaremetei Ökumenikus Iskola keletkezéséről

Hideg Gabriella

Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: felekezeti oktatás; ökumenikus iskola; oktatáspolitikai

Célunk esettanulmány készítése volt a Budapest-Máriaremetei Ökumenikus Iskola keletkezéséről. Az iskola a rendszerváltozás kezdetén keletkezett (1990 áprilisában), civil kezdeményezésből. Ez volt az első iskola, amely fölvette az „ökumenikus” nevet. Példáját megpróbálták többen is követni Budapesten és környékén. Ezt a kezdeményezést a rendszerváltozás tette lehetővé, melynek során megingott az állami kontroll az iskolák fölött (önkormányzati törvény). 1993 után más „ökumenikus” iskola már nem szerveződött; vagy alapítványiak, vagy felekezeti lettek. Az iskola Budapesten található. A jelenlegi iskolaépület már a második a sorban; a kezdeti három osztályos kis épületet hamar kinőtték. Az új épületben 16 tanterem van, Budapest egyik legszebb és legjobban felszerelt iskolája. A pedagógusok száma jelenleg meghaladja a 40 főt, a diákoké az 500 főt. Jelenleg (2016) alapítványi fönntartású. A következő kérdésekre kerestük a válaszokat: Miért volt szükség egy új iskolára? Ki tartotta és tartja fenn ma az iskolát? Mi a különbség egy egyházi iskola és az ökumenikus iskola között? Miért járatják ide a gyerekeket a szülők? Vizsgálatunk alapját adták a személyes találkozások alkalmával készült interjúk az alapítás utáni első igazgatóval, majd a nyugdíjazása utáni igazgatóval, illetve az iskolai dokumentumok (pl. alapító okirat, helyi nevelési terv, pedagógiai programok, tantervek, tankönyvek, hivatali iktatókönyv) elemzése. Az 1970–1980-as években a belkerületekből kiköltöző, magasan iskolázott, jól szituált, fiatal, gyerekes családok egy csoportja vallásos, de nem felekezeti nevelést kívánt az iskolában. Az önkormányzat először ellenállt, majd társadalmi és kormányzati nyomásra engedett. Az egyházak képviselői tartózkodtak. A szülők megszervezték saját nyomásgyakorló csoportjukat, iskolai szervezetüket (iskolaszék). 1993-ban saját fönntartásba vették az iskolát. A változás kulcsszereplői egy új igazgató, valamint az alapítványi elnök voltak. Az iskola keletkezése és későbbi (2016) sorsa azt mutatja, hogy a civil kezdeményezésekhez középosztályi szülők kellenek, akik jól pozicionáltak társadalmilag, valamint anyagilag az átlagosnál jobban állnak. Így szembe tudtak menni mind az önkormányzat ellenállásával, mind az (akkor még) tartózkodó egyházakkal.

Esettanulmány a fői Ökumenikus Általános Iskola és Gimnázium keletkezéséről
Oláh Ildikó
Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: ökumenikus iskola; iskola-szülő kapcsolat; társadalmi kezdeményezés

„Civilek” és iskola kapcsolatát vizsgáló empirikus kutatásunk az iskolák „társadalmasítás”-ának történetét feltérképezni igyekvő közös munka egyik pillére. Ennek fókuszában a rendszerváltozás időszakában kvázi „hungarikumként” megszülető ökumenikus iskola állt, melynek helyi tantervét és pedagógiai programját a szülők és a pedagógusok állították össze. Az ökumenikus iskolát részben kényszerhelyzet szülte, hiszen egyik helyi felekezet sem tudott önállóan intézményt létrehozni és fenntartani. A kutatás arra kereste a választ, hogyan jöttek létre és működtek/működnek ezek az iskolák; milyen partnerségek bontakoztak ki, erősödtek meg vagy épp szűntek meg; kik voltak a kezdeményezői, illetve motorjai, „helyi hősei” e „társadalmasító” folyamatnak, és mindez milyen változásokat eredményez(het)ett. Azaz: milyen erőviszonyok hatottak az 1980-as évek végének politikai átalakulásait követően e speciális iskolák vonatkozásában, és köztük hogyan érvényesítette érdekeit az épp önállósodó civil társadalom. Az empiria értelmezéséhez az oktatási intézmények horizontális és vertikális beágyazódását vettük alapul, elemzéséhez pedig narratívakutatást alkalmaztunk (Kozma, 2005). Az elméleti keretet a szocializációs (l. Mead, 1970), valamint az ezekkel szakító, az iskola és környezete közti viszony elemzésének középpontjába a hatalmat és az érdeket állító (l. Corwin, 1965) és a „beágyazottság”-elméletek (l. Theissens, 2010; Pusztai, 2011), a hazai oktatáskutatások, illetve az iskolai közösségek kapcsolatait, partnerségi viszonyait vizsgáló kutatások (l. Crowson és Goldring, 2010) rajzolják ki. Az esettanulmány alapját a terepen végzett – részben strukturált – interjúk képezték az intézményt létrehozó kulcsszereplőkkel: a katolikus pappal, az iskola volt igazgatójával, egy, a kezdetektől ott tanító protestáns tanárral és szülővel. Felhasználtuk a meghatározó dokumentumokat, statisztikákat; a település rendszerváltást megelőző fős szereplőinek politikai szerepét és/vagy érintettségét feldolgozó kutatásokat; az akkori civil társadalom ellenállásáról szóló visszaemlékezéseket. Megállapítottuk: a hatóságok inkább elleneztek, mint támogatták az ökumenikus kezdeményezéseket. Főten az iskolát a szülők egy civil egyesületen keresztül hozták létre 1991-ben, ügyesen zsonglörködve a vallási és világnézeti semlegességet kimondó 1993-as közoktatási törvény és a maguk lobbijében rejlő lehetőségek között. A pedagógusok támogatóknak bizonyultak. A „társadalmasítás” „motorja” a katolikus pap, „helyi hőse” az iskolaigazgató volt. Kiderült, hogy a régi, éles felekezeti ellentétek a toleráns együttműködés dacára is fennmaradtak, a politikai viszonyok újrendeződése pedig új feszültségeket gerjesztett (pl. kötelező hittan). Főt esete (is) megmutatta, hogy az oktatáspolitikai alakulásába bele lehetett szólni a lakosság érdekérvényesítő képessége révén.

Esettanulmány a monori ökumenikus iskola keletkezéséről

Jankó Krisztina

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: iskolafenntartás; felekezeti oktatás; helyi társadalom

Az ökumenikus iskolák története szinte kiesett a szakmai és tudományos diskurzusokból. Az ökumenikus nevelés lényege, hogy a gyerekek együttesen, egy közösségben ismerik meg és fogadják el egymás felekezeti hovatartozását. Keletkezésük a rendszerváltás első szakaszára vezethető vissza. Sorsuk azonban az 1993. évi LXXIX. közoktatási törvény 4. §-a értelmében megpecsételődött, mely szerint „Az állami és helyi önkormányzati nevelési-oktatási intézmény nem lehet elkötelezett egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem.” Az ökumenikus iskolák azzal szembesültek, hogy az ökumenikus szellemiséget nem vállalhatják fel nyíltan. Sokan mégis megmaradtak „ökumenikusnak” különböző helyi alkuk és ideiglenes megoldások árán. Ilyen az esettanulmányban szereplő iskola is, amit a helyi önkormányzat mint önkormányzati iskolát vállalt, és a mai napig fenn is tart. A kutatás célja egy olyan ökumenikus iskola keletkezésének vizsgálata, amely pedagógus (az igazgató) kezdeményezésére indult. Komoly harcot vívott a szellemisége és annak fennmaradása érdekében, míg végül sorsa megpecsételődött. Az előadás során arra keressük a választ, hogy az egykori ökumenikus általános iskola a települési önkormányzat mint iskolafenntartó segítségével hogyan tudta a különböző felekezetek szellemiségét képviselni. Hogyan teremtették meg az oktatáshoz szükséges infrastrukturális és személyi feltételeket? Hogyan sikerült „elcsábítani” a pedagógusokat? Sikerült-e megnyerniük a szülőket, hogy egy ökumenikus szellemiséget képviselő iskolába írassák a gyerekeiket? Az esettanulmány az intézmény alapítójával, illetve történetük más kulcsszereplőivel készített interjúkra, helyben gyűjtött dokumentumok elemzésére, valamint az iskola és a település statisztikai adataira épül. Megállapítható, hogy a helyi társadalomnak nem volt kellő szerepe a helyi oktatáspolitikai alakításában, az iskola életében. Az általunk vizsgált iskola főként az önkormányzati fenntartásban bízott, és ezért igazodnia kellett az állami iskoláktól megkövetelt világnézeti semlegességhez. A pedagógusok egy része elzárkózott, de voltak olyanok, akik csatlakoztak az iskolaigazgató által kezdeményezett elképzeléshez, és akik őt a mai napig „helyi hősként” emlegetik. Bár a kezdeti lelkesedés az iskola vezetésében és a tantestületben is csökkent, még mindig bíznak abban, hogy helyzetük valamiképp „megoldódik”.

Egyházi iskolák egy több felekezeti régióban

Bacskai Katinka

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: egyházi iskola; iskolai eredményesség; pedagógiai program

Az egyházi oktatás kérdése időről időre népszerű témának számít a hazai és a nemzetközi tudományos és nem tudományos közéletben is. Hazánkban az 1990-es években indult a szabad iskolaalapítással az egyházi intézmények expanziója, amit komoly közéleti figyelem, politikai csatározások öveztek (Nagy, 2000; Pusztai, 2004; Educatio, 2005, 2011). Sajátos „köztes” megoldást képviseltek az „ökumenikus iskolák”, melyek – civil kezdeményezésre – vallásos, de nem egyetlen felekezethez kötődő nevelésre szerveződtek (Deme, 1993; Hideg és mtsai, 2016). Európában a szektorközi összehasonlításnak nagy lendületet adott az első PISA-vizsgálat, ami 2000-ben kimutatta a különböző szektorok közötti különbségeket. Ez aztán számos vitát indított el, több kutatás vizsgálta, hogy mi is az oka a különbségeknek (pl. Füller, 2010; Weiß-Preuschoff, 2004; 2006; Dronkers és Avram, 2009, 2014; Standfest, Köller és Schneepflug, 2005). 2012 nyarán hazánkban újra ugrásszerűen, közel ezerre nőtt az egyházi fenntartású intézmények száma, ami újabb politikai, oktatáspolitikai és közéleti vitákhoz vezetett, de maguk az iskolafenntartók, iskolafelhasználók is számos égető kérdéssel szembesültek. Az iskolaátvételek leginkább az alapfokú képzést érintették. Még éppen lecsillapodtak az átvétel körüli kedélyek, és megkezdődött a felduzzadt szektor, ezen belül az újonnan átvett iskolák tudományos igényű kutatása. Az előadás egy felekezeti színes régió belül a különböző felekezetek által fenntartott iskolák jellemzőit vizsgálja. A kutatás célja kettős. Egyfelől kutatjuk, hogy a különböző felekezetek iskolái között milyen eltérések, hasonlóságok vannak, másfelől, hogy a már 2012 előtt is egyházi fenntartásban lévő és a frissen átvett intézmények között milyen jellemzők mentén vannak eltérések. Az Országos kompetenciamérés 2015-ös adatai és háttérkérdőívei alapján megvizsgáljuk a különböző felekezetekhez tartozó általános iskolák jellemzőit. Kvalitatív módszerekkel vizsgáljuk kiválasztott iskolák pedagógiai programjait (Bábosik, 2000; Gábris, 1998; Karlovitz, 2010; Szabó L., 2001; Verdes, 2016). Jól kitapintható különbség van a felekezetek által fenntartott iskolák között. Az egyházak iskolaátvételi motivációi is eltérőek, van, amelyik erősebben pasztorációs céllal, van, amelyik élve a lehetőséggel, valamint van olyan felekezet, amelyik tudatosabb iskolakonstrukcióval vett át iskolákat. A már hosszú idő óta egyházi fenntartásban lévő iskolák jellemzően mások, mint a „táblacserés” intézmények, melyek még nem tették magukévá a fenntartó értékeit. Különbségek vannak az egyes felekezeti iskolák diákjainak társadalmi háttere és eredményessége között is, amelyben azonban tetten érhetőek a korábban – fenntartótól függetlenül – is meglévő földrajzi különbségek.

ÚJ KIHÍVÁSOK A SZAKMAI PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN

Elnök: Tóth Péter, Óbudai Egyetem
Opponens: Tóth Béláné, Óbudai Egyetem

Szimposium-összefoglaló

A hazai szakképzés komoly problémákkal küzd. A szakiskolákban, szakközépiskolákban igen magas a hátrányos helyzetű, a tudás-, motivációs, valamint szocializációs deficittel, a tanulási, magatartási zavarokkal küzdő tanulók aránya. A PISA- és kompetenciaméréseken elért eredmények is messze elmaradnak a gimnazistákéhoz képest, és akkor még a számítógéppel végzett felmérés eredményeiről nem is beszéltünk. A fenti problémakör jelentős kihívás elé állítja a szakmai pedagógusképzést. A képzési program továbbfejlesztésekor hangsúlyosabban figyelembe kell venni a szakképzésben tanulók egyéni indikátorait és a tantervi követelmények sajátosságait. Ezek ismeretében leszünk csak képesek olyan szakmai pedagógusok felkészítésére, akik fejleszteni tudják saját tanulóik személyiségét, és ezzel egyidejűleg megvalósítani a tantervi elvárásokat is. Jelen szimpózium előadói éppen ezért a szakképzésben oktató pedagógust állították vizsgálatuk középpontjába. Célkitűzésük az volt, hogy rámutassanak néhány olyan attitűdre, kompetenciára, amelyek fejlesztésére a tanterv felülvizsgálatakor nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Az első két tanulmány két szakmai pedagógusképző intézményben mérnök-, illetve közgazdászstanárok körében vizsgálja a tanári pálya, illetve a szakmai fejlődés, jövőkép megítélését. Mindkét kutatás arra a következtetésre jut, hogy nem elégedettek ugyan a pálya presztízsével, de a tanulói személyiség fejlesztésének lehetősége, az önmegvalósítás igénye és a pedagógusi életpályamodell szerinti előrejutás lehetősége mégis a pályán tartja őket. A mesterszintű pedagógusképzésben az összefüggő, féléves gyakorlat bevezetése egyértelművé tette, hogy az oktatásirányítás a képzés gyakorlatias jellegének erősítését és a munkaerő-piaci igényeknek való jobb megfelelést várja el a képzőhelyektől (OKM, OFI, 2009). Az összefüggő gyakorlatokon végzett oktatói-nevelői munka hű tükörképe a hallgatók által készített portfólió. A harmadik absztrakt az e-portfóliók tartalmi elemzése során kapott eredményeket ismerteti, rámutatva, hogy a reflektív elemek alkalmazása még nem vált gyakorlatává az értékelésnek. A szakmai pedagógusok IKT kompetenciájának fejlettsége elmarad a kívánatostól. A középiskolai tanuló informatikaeszköz-használatára és internethasználatára a pedagógus, míg a tanárjelöltére a mentortanár gyakorol hatást. Éppen ezért negyedik kutatásunk a mérnökstanárok és a mentortanárok IKT kompetenciájának összevetését tűzte ki célul, megállapítva, hogy a pozitív hozzáállás ellenére, főként a mentortanárok esetében, bizony komoly hiányosságok mutatkoznak, beleértve az információbiztonság-tudatosságot is. Az ötödik előadás éppen ezért a biztonságtudatos viselkedés vizsgálatához kapcsolódóan elméleti áttekintést ad az információbiztonsági kockázatok humán faktorairól, felvázolja egy olyan képzési program kereteit, amely alkalmas lehet felnőtt tanulók – beleértve a műszaki pedagógusokat is – ilyen irányú szemléletének formálásához, továbbá attitűdjének vizsgálatához.

A kutatást a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0002 (A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése) projekt támogatta.

Előadások

Szakmai tanárok véleménye a pedagógusi pályáról

Holik Ildikó

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Kulcsszavak: szakmai tanárok; pedagóguspálya; szakmai jövőkép

A pedagógusi pálya megítélése számos hazai és nemzetközi kutatás témája (Ferge és mtsai, 1972; Marián, 1997; Szabó, 1998; Chrappán, 2010), melyek azzal a kérdéssel foglalkoznak, hogyan ítélik meg a pedagógusok a tanári pályát, annak presztízsét, megbecsültségét, milyen terveik vannak a jövőre vonatkozóan. Kutatásunkban a szakmai tanárok szempontjából elemeztük e kérdéskört. Különleges az ő nézőpontjuk, hiszen maga a szakképzés is, ahol dolgoznak, speciális más közoktatási intézményekhez képest. Gondolhatunk itt a szakképzés folyamatos útkeresésére (Tóth P., 2014), a képzésben részt vevő, különleges bánásmódot igénylő diákokra, a motiválatlan, alulteljesítő tanulóakra (Mayer, 2009), valamint az országos és nemzetközi mérések alapján a szakközépiskolások/szakiskolások eredményeire. A kutatásunk célja annak a feltérképezése, hogyan látják a szakmai tanárok a pedagógusi pályát, illetve milyen a szakmai jövőképük. Kutatási kérdésként azt fogalmaztuk meg, hogy elégedettek-e a pedagógusi pálya presztízsével és megbecsültségével, miért vonzó számukra a pedagógusi pálya, milyen karriertervekkel rendelkeznek, mi motiválja őket céljaik elérésében, illetve hogyan látják szakmai fejlődésük lehetőségeit. Empirikus kutatásunkat 2015 tavaszán végeztük 78 aktív, illetve már végzett levelező tagozatos mérnök-tanár hallgató körében, online kérdőív segítségével. Az eredményeket SPSS statisztikai szoftver segítségével dolgoztuk fel. Az eredmények rámutattak arra, hogy a válaszadók annak ellenére, hogy egyáltalán nem elégedettek a pedagógusi pálya presztízsével (négyfokú skálán 1,91-es átlag), illetve a pedagógusok jövedelmével (1,77-es átlagpontoszám), optimisták és motiváltak, többségük ezen a pályán szeretne tevékenykedni a közeljövőben (32,5%-uk biztosan a pályán képzelel el magát és 54,5%-uk tartja ezt valószínűnek). Elsősorban a Pedagógus II. (38,9%) és a Mesterpedagógus (37%) fokozat elérését tűzték ki célként. E célok elérésében elsősorban saját önbecsülésük (35%) és a magasabb fizetés (34%) motiválja őket. A tanulók gondolkodásának és személyiségének fejlesztése, valamint a kreativitásuk kibontakoztatása jelentős vonzerőt jelent a megkérdezettek számára. Főkomponens-elemzéssel vizsgáltuk, milyen fő szempontok befolyásolják azt, hogy vonzónak tartják-e a pedagógusi pályát. Ez alapján az önmegvalósítási, a szakmai és a tanulók fejlesztésének szempontjait, a kényelmi, a társadalmi és a humán szempontokat tudtuk elkülöníteni. A megkérdezettek egyértelműen érzik a szakmai fejlődés szükségességét, elsősorban a tanulók motiválása, a pszichológiai ismeretek, a személyiségfejlesztés kérdései és a hatékony kommunikáció terén. A kutatás eredményei rávilágítanak arra, hogyan ítélik meg a szakmai tanárok a pedagógusi pályát, továbbá felhívják a figyelmet a szakmai tanárképzés fejlesztendő területeire.

A kutatást a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0002 (A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése) projekt támogatta.

Kik választják a közgazdásztanár szakot?

Végh Ágnes

Budapesti Gazdasági Egyetem

Kulcsszavak: szakképzés-pedagógia; szakmai tanárképzés; közgazdásztanár-képzés

Az oktatási folyamat sikerében meghatározó szerepet játszik a pedagógus felkészültsége, naprakészsége, tudásának folyamatos bővítése, megújítása (McKinsey, 2007; OECD, 2005). A pedagógusképzés tartalmát több tényező is befolyásolja. A szakmai tárgyat tanító tanárok esetében kézenfekvő lehetőség volt a diploma szintjének emelése (a korábbi főiskolai és egyetemi diploma helyett az egységes egyetemi MA), a képzés további pedagógiai tárgyakkal való gazdagítása (Berki, 2015), új oktatási formák és módszerek alkalmazása (Benedek és Szabóné Berki, 2011; Simonics és Holik, 2014). A szakmai pedagógusképzés közismereti tanárképzéstől eltérő jellegzetességei sajnos ritkán kerülnek az érdeklődés középpontjába, pedig a terület (agrár-tanár-, közgazdász-tanár-, mérnök-tanár-képzés) sajátosságait, a szakképzés-pedagógiai kutatások eredményeit több tanulmány is részletesen ismerteti (Pfister, 2011; Rádli, 2011; Tóth P., 2012). Intézményünkben 2009-től folyik levelező tagozaton közgazdász-tanár-képzés. Az elmúlt időszakban nem készült olyan felmérés, hogy kik választják a képzést és miért. Éppen ezért a kutatás elején a következő kérdéseket fogalmaztuk meg: Milyen alapképzettséggel rendelkeznek a jelentkezők? Tanítanak-e jelenleg? Mit várnak a képzéstől? Vannak-e pályamódosítási, esetleg -elhagyási szándékaik? Milyen kompetenciákat tartanak fontosnak jelenlegi munkájuk végzésében, és melyek fejlesztését tartják szükségesnek? A vizsgálat során többnyire zárt végű kérdésekből álló kérdőív kitöltését kértük a hallgatóinktól. Többekkel mélyinterjú is készítettünk. A kutatásban 51 fő vett részt. Az eredményeket a matematikai statisztika eszközeivel elemeztük. A vizsgálatból kiderült, hogy hallgatóink döntő többsége jelenleg is tanárként dolgozik valamely középiskolában, és a pályát nem szándékozik elhagyni. Ha módosítana, akkor is inkább csak más tantárgyat szeretne tanítani. Többségüknek közgazdász végzettsége van, de nem rendelkezik pedagógusdiplomával, így jelenleg képesítés nélkül tanítanak. Egyrészt a köznevelési törvény, másrészt a pedagógus életpályamodellről szóló kormányrendelet miatt, továbbá önbecsülésük, motivációjuk indíttatására vágtak bele a tanulásba. Szívesen foglalmaznak meg javaslatokat a képzés tartalmára vonatkozóan, és általában nyitottak, elkötelezettek munkájuk iránt. Egybehangzóan nyilatkoztak a nagyon fontosnak és az egyáltalán nem fontosnak tartott kompetenciákat illetően. A precíz munkavégzést, az elméleti és gyakorlati szakmai felkészültséget nagy többségben a legmeghatározóbbnak, míg a vállalkozói szellemet, az idegen nyelvi kompetenciát tartották a legkevésbé fontosnak. A felmérésből származó eredmények lehetőséget adnak arra is, hogy összevessük őket a más intézmények szakmai tanárképzési gyakorlatában nyert tapasztalatokkal (pl. Bacsá-Bán, 2014; Benedek, Reményi és Baloghné, 2014; Kádek, 2011; Tóth P., 2011), ami egyúttal kijelöli a kutatás folytatásának lehetséges irányát is.

Mérnökstanár-jelöltek összefüggő oktatási-nevelési gyakorlata során készített portfólióinak elemzése

Makó Ferenc

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Kulcsszavak: mérnökstanár-jelöltek; e-portfólió; elemzés

A tanári portfóliók készítése egyre jelentősebb teret nyert az elmúlt évtizedekben a pedagógusképzés nemzetközi gyakorlatában (Wolf-Dietz, 1998; Darling, 2001; Falus és Kimmel, 2009; Kálmán és Rapos, 2007). Hozzájárul a pedagógiai fejlődés és az oktatási tapasztalatok értékeléséhez. A portfólió a pedagógiai munka dokumentumait, valamint a reflektív értékeléseket olyan komplex rendszerbe foglalja össze, amely a tanárjelöltek kompetenciáinak, pedagógiai gondolkodásának megismerését és holisztikus értékelését egyaránt lehetővé teszi (Szivák, 2003). Az e-portfólió – az elektronikus tartalomkezelés folytán – a folyamatos reflexiók adását, a multimédia-használatot (vizsgatanítás videoelemzése), továbbá az online interakciókat is lehetővé teszi (Beck és Bear, 2009; Mullen és McFadden, 2005; Heath, 2006). A tanári képesítési követelményekben előírt közös tartalmak mellett támogatja az egyedi kidolgozás sokszínűségét és szemléletességét is. A portfóliók funkcionális szerepét növelhetjük a kötelező és ajánlott dokumentumtípusok megadásával, a sztenderd értékelési kritériumok közzétételével, az online kommunikáció és reflexió beépítésével. Mérnökstanár-képzésünkbe 2011-ben vezettük be a Mahara e-portfólió keretrendszerét. Az elmúlt öt évben kidolgozott portfóliók közül 104 mélyrehatóbb tartalmi elemzését végeztük el. A vizsgálat a tartalmi elemek minőségére, a reflektív értékelésekre, a hallgatói vizsgatanítások tanóra-felvételeinek és értékelő jegyzőkönyveinek elemzésére, továbbá a mérnökstanár hallgató mentortanár általi értékelésének vizsgálatára irányult. Az e-portfólió jellegének megfelelően értékeltük az e-interakciók mennyiségét és tartalmi sajátosságait is. A vizsgálat rámutatott, hogy a hallgatók szinte kivétel nélkül a tantárgyi követelményekben megfogalmazottak szerint állították össze a portfóliójukat, ugyanakkor a tanárképzési standardoknak, kompetencia-követelményeknek megfelelő teljes körű értékelés csak a portfóliók mindössze 17%-ában jelenik meg. Az önértékelést kiegészítő évfolyamtársi értékelés és csoportreflexiók a vizsgált portfóliók 23%-ában volt tartalmilag azonosítható. A gyakorlatok közbeni online visszajelzések és kritikai értékelések az e-portfóliók csak kis hányadában (18,4%) lelhetőek fel, és az azokra adott önreflexiók nem jellemzőek. A dokumentumtípusok közül a tanulói és szülői visszajelzések hiányoznak leginkább. A pedagógiai gondolkodásra, a tanítási stratégiákra vonatkozó reflexiók a hallgatók mindössze 35%-ánál jelentek meg. A mentori értékelések egyharmada fogalmaz meg pályafejlődést elősegítő holisztikus értékelést. Mindezek alapján az e-portfólió értékeléséhez kapcsolódó mentortámogatási lehetőségek még messzemenően nincsenek kihasználva. Az összefüggő nevelési-oktatási gyakorlat követelményeinek pontosítását haladéktalanul el kell végezni, mérnökstanár hallgatóinkat alaposabban fel kell készíteni az e-portfólió reflektív elemeinek használatára.

A kutatást a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0002 (A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése) projekt támogatta.

Mérnökstanárok és mentortanárok IKT alkalmazásának összehasonlítása

Simonics István

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Kulcsszavak: mérnökstanárok; mentortanárok; IKT-alkalmazás

Intézményünkben 2005-ben indult a Bologna-rendszerű mérnökstanár-képzés, és 2011-ben a gyakorlatvezető mentortanár pedagógus szakvizsgára felkészítő továbbképzés. Az elmúlt tíz évben jelentősen megváltozott mindkét képzés tartalma, valamint az oktatás során alkalmazott módszerek, eszközök és tanulásformák köre. Az új innovációk bevezetése során figyelembe vettük és vesszük az ez irányú hazai és nemzetközi tapasztalatokat, eredményeket (pl. Benedek A., 2015; Kárpáti, Török és Szirmai, 2008; Ollé, 2012; Barker és Gossman, 2013; Naarmala, 2009; UNESCO, 2011). Az oktatástechnika, az oktatástechnológia, a tanulási környezet és a tanulásmenedzsment területén új innovációkra került sor (pl. Tóth P., 2012), melyek fő célkitűzése az volt, hogy mérnök- és mentortanár hallgatóinkat felkészítsük a korszerű oktatási módszerek, formák és eszközök iskolai alkalmazására. E módszertani és oktatásszervezési innovációkat megelőzően kérdőíves kutatást folytattunk hallgatóink körében, ami az IKT alkalmazásának iskolai gyakorlatára irányult. Abból a hipotézisből indultunk ki, hogy az IKT alkalmazása fontos szerepet játszik mindkét célcsoport oktatói, illetve tanácsadói munkájában. A kérdőívben egyszeres és többszörös válaszadási lehetőséggel dolgoztunk. Az adatokat az SPSS-szel elemeztük, az összefüggések szignifikanciaszintjét χ^2 -próbbával állapítottuk meg, az adatokon korrelációelemzést is végeztünk. A kérdőív első részében a számítógép- és internethasználatot, az IKT-eszközök oktatásban való alkalmazását vizsgáltuk. A második részben a közösségi hálózatok hasznát és azok oktatási alkalmazását mértük fel. A mérnökstanár és a mentortanár minta értékeléséről korábbi publikációinkban már beszámoltunk. Jelen előadásunkban a két minta eredményeinek összevetésére vállalkozunk. A mérnökstanárok 64%-a, míg a mentortanárok 18%-a 4 óránál többet használ naponta informatikai eszközt. Azok a mérnökstanárok, akik 4 óránál többet használják a számítógépet, szignifikánsan ($p=0,017$) gyakrabban alkalmazzák az IKT-eszközöket a gyakorlati óráikon. Azok a mentortanárok, akik 4 óránál kevesebbet használnak IKT-eszközöket, elsősorban a tanórai felkészülésnél teszik azt ($p=0,001$). Mindkét csoportban, akik 4 óránál többet használják a számítógépet, azok nagyobb arányban tagjai valamely közösségi csoportnak ($p=0,003$), főként a Facebooknak. Azok, akik rendelkeznek asztali számítógéppel, csaknem felük (43%) nem használja a Facebookot az oktatásban ($p=0,010$). A Youtube-ot az oktatásban nem használók között többnyire azok szerepelnek, akik csak egy eszközzel, asztali számítógéppel rendelkeznek (28,6%, $p=0,005$). Az eredmények megerősítettek minket abban, hogy – főként a mentortanárok képzése során – nagyobb hangsúlyt kell fektetni a digitáliskompetencia-fejlesztésre, a hatékony információ-feldolgozási módok elsajátítására, hiszen a pozitív attitűd ellenére még alapvető hiányosságokkal rendelkeznek e téren a hallgatók.

A kutatást a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0002 (A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése) projekt támogatta.

Elméleti alapok a felnőtt tanulók biztonságtudatos attitűdjének vizsgálatához

Duchon Jenő

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Kulcsszavak: információbiztonság-tudatosság; e-learning; felnőttképzés

Az online információs környezetben való biztonságtudatos viselkedés különös jelentőséget kapott napjainkban. A biztonságtudatosság összefügg a digitális kompetenciák színvonalával, és több felmérés szerint is jelentős elmaradás mutatkozik ezen a területen (Nyikes, 2016; DOS-jelentés, 2016). Számos kutatás egy bizonyos információs rendszerkörnyezetre fókuszálva fogalmazott meg megállapításokat, ajánlásokat (közigazgatás: Illéssy és mtsai, 2014; vállalati szféra: SANS, 2015). Viszont más kutatások szerint a különböző információs környezetekben való viselkedési szokások kölcsönösen hatnak egymásra (Törley, 2015; Kovács, 2014). Forráskutatásunk során (pl. Mádi-Nátor és Kardos, 2014; SANS, 2015) feltártuk a munkahelyi környezetben felmerülő főbb információbiztonsági kockázatok humán változóit (Evans, 2016) és ezek összefüggéseit. Identifikáltuk azokat a jelenlegi megoldásokat (Bond, 2012), amelyek hozzájárulnak a munkaerő információbiztonság-tudatos attitűdjének fejlesztéséhez (Illéssy és mtsai, 2014; Nyikes, 2016; Sinkó, 2014). Összehasonlítottuk az információbiztonság-tudatosság fejlesztésének hazai és nemzetközi gyakorlatát, képzési programjait (Törley, 2015). Előadásunk, forrásmunkákra támaszkodva (pl. Siponen és mtsai, 2014; Evans, 2016) olyan moduláris képzési programokat (főbb tartalmi elemeik: információs rendszerek szabályozása, IKT-kompetenciák továbbfejlesztése, helyzetgyakorlatok és esettanulmányok a biztonságtudatos viselkedés vonatkozásában) és hozzájuk kapcsolódóan vizsgálati módszereket (kérdőíves felmérés, mélyinterjú, rendszernapló-állományok webbányozat általi elemzése) mutat be, amelyek alkalmasak felnőtt tanulók információbiztonság-tudatos attitűdjének fejlesztésére, vizsgálatára (pl. Ndongfack, 2016; Sami Şahin, 2016; Manzuoli, 2016; Tóth P., 2013). A felnőtt tanulók nézőpontjából a szabályozás és az infrastruktúra vonatkozásában megvizsgáljuk az adatvédelmet és az adatbiztonságot leginkább befolyásoló környezet jellemzőit (Haig és Kovács, 2012), megadjuk ezek képzési programokban visszatükröződő elemeit (Furnel és Karweni, 2001; Chen és He, 2013). Ezek alapján megfogalmaztuk egy információbiztonság-tudatosságot fejlesztő, e-learning-megoldásokkal támogatott felnőttképzési program elemeit: az információbiztonság szabályozásának elvei, eszközei, a biztonság humán, folyamatbeli és technológiai tényezői. A „Social engineering” az információbiztonság emberi tényezőire világít rá, a „Networking” a személyes és szervezeti, érzékeny információk internetes megosztásával foglalkozik, a „Phishing” az információszivárgás módjaira és veszélyeire hívja fel a figyelmet. Mindemellett meghatároztuk a felnőtt tanulók biztonságtudatos attitűdjének vizsgálatához a főbb irányokat (területek: jelszóhasználat, tartalomintegritás, felhasználói viselkedés; környezetek: vállalati, képzési és magánéletbeli környezet, felsőoktatás).

A kutatást a TÁMOP 4.1.2.B.2-13/1-2013-0002 (A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése) projekt támogatta.

ISKOLÁK ÉS DIÁKOK A HATÁRON TÚL

Elnök: Gábrity Molnár Irén, Újvidéki Egyetem Közgazdasági Kar és Magyar Tannyelvű
Tanítóképző Kar

Opponens: Mandel Kinga, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Szimpózium-összefoglaló

A rendszerváltás után számos kutatás foglalkozik a határon túli magyar kisebbségek nevelésszociológiai elemzésével. Ezen munkák egyik csoportja a kisebbségi oktatást elsősorban az anyanyelvi iskoláztatás kiterjedtsége szempontjából vizsgálják, az anyanyelvi oktatást főként a nemzeti identitás fenntartása és újratermelése érdekében hangsúlyozzák. Az elemzések egy másik csoportja oktatáspolitikai megközelítésből elemzi a kisebbségi oktatás jellemzőit. Ekkor a legfontosabb kérdés, hogy a többségi és a kisebbségi politikai, kulturális és esetenként civil intézményrendszer milyen motivációkkal és eszközökkel igyekszik elérni vagy hátráltatni a nemzetállami keretek között a társadalmi integrációt. Ilyenkor az oktatás könnyen válhat a politika színterévé. Viszont az a megközelítés, miszerint a kisebbségi oktatás (akárcsak a többségi) szolgáltató intézményrendszer is, eddig kevésbé jellemezte a térség oktatásszociológiai munkáit. Ez a megközelítés azért is különösen fontos, mert az egyes iskolai szintekre való bejutás és a későbbi sikeres munkaerő-piaci pozíció megszerzése az iskolai fokozatok eredményes teljesítésének feltétele. Éppen ezért kisebbségi közegben még inkább fontos az egyébként is dinamikusan változó oktatási rendszer folyamatos oktatáspolitikai kontrollja. A szimpózium előadásai ehhez nyújtanak támpontokat. Az elemzések valamennyi határon túli közösség aktuális oktatási és oktatáspolitikai kérdéseivel foglalkoznak: az erdélyi szakképzési rendszerrel az anyanyelv és az államnyelv kapcsolata által, a vajdasági felsőoktatási képzési kínálat és a munkaerő-piaci igények összhangjával, a két utolsó előadás a régió pedagógushallgatóinak összetételével, elkötelezettségével és intézményi integrációjával. Valamennyi előadás a többségi társadalom oktatási rendszerével párhuzamba állítva elemzi friss empirikus adatait.

Előadások

A vajdasági magyarok képzési esélyei, munkaerő-piaci pozicionálása a munkaadók elvárásainak függvényében

Gábrity Molnár Irén

Újvidéki Egyetem Közgazdasági Kar és Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

Kulcsszavak: oktatás; munkaerőpiac; Vajdaság; kisebbség

Az oktatás feladata, hogy a munkaerő-piaci elvárásoknak megfelelő képzést nyújtson. Ehhez praktikus és interdiszciplináris szakoktatásra van szükség, ezért a képzések hasznosulásának követése az oktatáskutatók elengedhetetlen feladata. A magyar tannyelvű felsőoktatás Szerbiában az ország egyetemi rendszerének részeként elemezhető, miközben kimutatható, hogy miképpen hat a vajdasági magyarság helyezkedésére és esélyegyenlőségére a munkaerőpiacon. Vajdaságban a magyar tannyelvű felsőoktatás hiányos; a választható szakok között eltérő az egyes tudományterületek megoszlása (a társadalom- és humántudományok részaránya kimagasló, részben megtoldott a műszaki képzés, míg a többi tudományterület alulreprezentált). Megoldás lehet a multidiszciplináris, új szakpárok beindítása, a régió gazdasági és piaci igényeivel összhangban. Mind jelentősebb számban érkeznek az anyaországba a migráns hallgatók, akiknek visszatérése a szülőföldre, az otthoni problémás elhelyezkedés miatt, nehézkes. A szerb–magyar határrégióban működő felsőoktatási intézmények az egységes felsőoktatási piacon egymással versenypozícióban állnak. Kérdőíves kutatásunkban (2015) több mint száz cég adott választ a vajdasági vállalkozások képzési igényeire, megtudtuk, hogy melyek a hiányszakmák, melyek az oktatási intézmények időszerű feladatai. Hipotéziseink: a vállalati szükségletekhez alkalmazkodva, átütemezendő a munkaviszonyban lévők továbbképzése, a megfelelő szakképesítés pótlása új és célszerű gyakorlatorientált oktatási programok indításával. Az eredmények alapján a vajdasági munkaadók és vállalatok humán erőforrás-menedzsmentje nem állapítja meg hatékonyan a képzéspótlások és a szakosítási igényeket. Az új technológiához, infrastrukturális berendezéshez kapcsolódó képzések, a nyelvi kompetenciák a legszükségesebb képzési profilok. A régióbeli vállalatok vezetői az informatikai, idegen nyelvi, kommunikációs és szervezőkészséget fejlesztő oktatást emelték ki, és meglepően legkevésbé a tanulástechnikai, konfliktuskezelési és a vezetői készségfejlesztő képzéseket tartották fontosnak. Fontos, hogy a vajdasági tudós elit megfogalmazza a tudásalapú oktatási regionális fejlesztési prioritásokat, körvonalazza a realizáláshoz szükséges forrásstruktúrát, ugyanakkor e téren szervezetlenséget tapasztalunk és egy koordinációs intézmény hiányát. A vajdasági munkaerőpiacon az egészségügy (középszintű), a közgazdasági, az informatikai és műszaki képzés terén kielégítőnek tűnik a szakemberlétszám, de a mezőgazdaságban, részben a gépészeti ágazatban, egyszerre van szakemberhiány és felesleg. A szerb–magyar határrégióban elégtelen a határon átívelő, intézményesen megszervezett hálózati kapcsolattartás, ezért támogatandó a kutatói és a felsőoktatási intézmények nemzetközi tevékenysége közös szakirányok működtetése, projektumok, konferenciák és kiadványok révén.

A nyelvi tényező szerepe a romániai magyar tannyelvű szakképzésben

Pletl Rita

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Kulcsszavak: anyanyelvi oktatás; szakképzés; Erdély

A vizsgálat célja annak a nyomon követése volt, hogy miként alakul a romániai magyar nyelvű szakképzésben a tannyelv-anyanyelv-államnyelv kapcsolatrendszere a kisebbségi elvárások (az anyanyelven tanulás lehetősége) és a román közoktatási rendszer objektív feltételei biztosította megvalósulás viszonylatában. A kétnyelvű oktatási rendszerben megvalósuló anyanyelvű szakközépiskolai képzésben az oktatás nyelvisége két okból válhat hangsúlyossá. Egyrészt a tannyelv választása (anyanyelv vagy államnyelv) az erdélyi diákok számára pályaválasztást alakító tényezővé válik, másrészt a különböző szakmai nyelvek anyanyelvű elsajátítása fékezheti vagy megállíthatja a nyelv funkcionális tévesztését. A kutatás elméleti megalapozásához felhasználtuk a szakképzésre vonatkozó szakirodalom európai dokumentumait (Koppenhágai Nyilatkozat, 2002; Európa 2020 stratégia programja); a román közoktatás szakképzésre vonatkozó fejlesztési stratégiáit (CNDIPT, 2013), a kisebbségi szakképzést szabályozó új tanügyi törvényeket. A téma sajátosságaiból fakadóan támaszkodtunk a kisebbségi oktatás általános kérdéseivel foglalkozó szakirodalomra (Skuntnabb és Kangas, 1997), illetve a kétnyelvű oktatás sajátosságaiból adódó kérdéseket tárgyaló elemzésekre (Fóris, Ferenczi és Péntek 2011; Kontra, 2005). Az oktatás nyelviségének vizsgálata megkövetelte a szociolingvisztikai tájékozódást (Péntek, 2004). A vizsgálat adatbázisát egy empirikus jellegű, országos hatókörű, diagnosztikus célzatú, keresztmetszeti vizsgálatban (2011–2014) kérdőíves módszerrel felvett adatok alkotják (1892 végzős szakközépiskolás, 69 egyetemi hallgató, 99 szaktanár). A vizsgálat mintája leképezi az országos helyzetet: a három régió (szórvány, átmeneti, tömb) megfelelő arányban képviselt. A minta rétegzettségét a különböző szakirányú évfolyamok biztosítják. A vizsgálatban alkalmazott módszerek: az adatgyűjtésben: kérdőíves, illetve interjú módszer; a feldolgozásban: statisztikai számítások, kvantitatív (nyílt kérdések), illetve kvalitatív tartalomelemzés (interjúk) módszerei. Az adatok alapján a magyar tannyelvű szakképzés kínálata korlátozott, a magyar tannyelvű középiskolai szintű szakoktatás kiépítettsége szempontjából jelentősek a különbségek a régiók között. Ezért az anyanyelvű középiskolai szakképzésre jelentkező magyar diákok esetében nem valósul meg maradéktalanul az esélyegyenlőség. Az erdélyi magyar tannyelvű szakközépiskolai oktatás szereplői (tanulók, szaktanárok, leendő pedagógusok) egyértelmű és határozott álláspontot fogalmazznak meg a tannyelv-anyanyelv-államnyelv kapcsolatát illetően. Hasznosnak és célszerűnek az anyanyelven folyó oktatást tartják, beleértve a szaktantárgyak tanítását is. Fontosnak és szükségesnek vélik a román szakterminológia elsajátítását is szervezett keretek között, az iskola által biztosított formában.

Pedagógusképzési hallgatók intézményi beágyazottsága

Márkus Zsuzsanna
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: intézményi hatás, beágyazottság; tanulmányi eredményesség; kisebbségi pedagógusképzés

A határon túli magyar oktatás intézményhálózatáról és felsőoktatási képzési kínálatáról is számos statisztikai, történeti és pedagógiai elemzéseket olvashatunk, azonban a régiók felsőoktatási intézményi környezetéről eddig kevés kutatás született. Az intézményi környezet és a hallgatók intézményi beágyazottsága mint a hallgatói szocializáció központi dimenziója megkerülhetetlen kisebbség- és oktatásszociológiai kutatási kérdés. Vitathatatlan tény, hogy a kapcsolathálózatok értelmező közösségekként jelen a kisebbségi hallgatók életében is, és döntő kérdés, hogy a kisebbségi hallgatók kikkel hozzák meg tanulmányi karrierjükre és későbbi életútjukra vonatkozó döntéseiket. Így elemzésünk fontos kérdése, hogy a határon túli magyar felsőoktatási intézmények hallgatói mennyire integráltak intézményük kultúrájába, továbbá az intézményen belüli, esetleg kívüli kapcsolathálójuk hogyan segíti őket sikeres iskolai pályafutásukban. Kisebbségi-többségi viszonyok között további releváns kérdés, hogy a vegyes, a többségi vagy a tisztán kisebbségi intézmények hallgatói kultúrájába való beágyazottság jelent-e támogató faktort a sikeresebb iskolai eredmények elérésében, valamint az intézményen kívüli kapcsolatok milyen erőforrásként bírnak a hallgatók életében. Empirikus adataink egy nemzetközi kérdőíves adatfelvételre támaszkodnak. Az adatfelvétel egy határon átnyúló felsőoktatási térség intézményeinek nappali tagozatos, államilag finanszírozott és költségtérítéses hallgatóinak körében történt 2015-ben. Az intézmények adatszolgáltatása alapján kialakított mintavétel eredményeképpen 2017, elsősorban a képzésük elején és végén lévő hallgató került a mintába. Elemzésünk eredményeiből kiderült, hogy különböző intézményi környezeti típusok rajzolódnak ki az alapján, hogy milyen mértékben képesek integrálni hallgatóikat. Összevetve ezeket az intézménytípusokat, leginkább a tisztán kisebbségi intézmények azok, amelyek mint az inter- és az intragenerációs kapcsolatok számában és intenzitásában élen járnak.

A kárpátaljai magyar nyelvű tanárképzés jelene és jövője

Joó Orsolya
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: Kárpátalja; kisebbségi pedagógusképzés; anyanyelvi oktatás

Elemzésünkben ahhoz a kutatási irányhoz kötődünk, amelynek eredményei szerint a pedagógus mérhető hatást gyakorol a tanulók iskolai pályafutására, különösen igaz ez a kihívást jelentő iskolai közegekben (Bacsikai, 2013, Sági és mtsai, 2012). A kisebbségi közösségekhez tartozó tanulók pedagógiai szempontból speciális helyzetű tanulóknak tekinthetők, s itt a pedagógusoknak még hangsúlyosabb funkciójuk van. Korábbi kutatások egyértelműen igazolták, hogy a kisebbségi közösségek számos nehézséggel küzdenek, és emiatt a nemzeti kultúrába ágyazott, lokális kötődésre épülő pályák, pedagógushivatás vonzereje megrendült (pl. Takács, 2015). Ilyen helyzetben megkerülhetetlen azt vizsgálni, hogy mi jellemzi a jövő kisebbségi pedagógusait. Kutatásunk célja a kárpátaljai tanárképzésben részt vevő hallgatók vizsgálata az anyanyelvi oktatás szempontjából. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a hallgatói és oktatói megkeresések mentén milyen jövőkép rajzolódik ki a kárpátaljai magyar nyelvű tanárképzést illetően. Kíváncsiak voltunk arra, hogyan látják a kisebbségi tanárképzés jelenét és jövőjét a magyar felsőoktatás résztvevői, illetve milyen jövőképpel rendelkeznek a leendő pedagógusok, fontolgtatják-e a külföldi munkakeresést, vagy a szülőföldön szeretnének maradni, és magyar tannyelvű közoktatási intézményben dolgozni. Az oktatók szemszögéből is megvizsgáltuk a kérdést: milyen hatással van az ukrán válság a kárpátaljai magyar nyelvű tanárképzésre, éreznek-e valamiféle változást az oktatók és hallgatók elköteleződésében, hogyan élük meg a hallgatói létszám csökkenését, milyen terveik vannak a jövőre nézve, dolgoznak-e valamilyen stratégián, hogy növeljék a hallgatói létszámot? Kvantitatív és kvalitatív eredményeink szerint a pedagógushallgatók választási mechanizmusait jelentős mértékben befolyásolja a családi háttér, a nyelvi közeg, több lokális tényező. Sok hallgató fontolgtatja a külföldi továbbtanulást és munkakeresést, aminek háttérében főként gazdasági aspirációk állnak.

A FELNŐTTEK TANULÁSÁNAK ÉS KÉPZÉSÉNEK MEGHATÁROZÓ TRENDJEI: VÁLTOZÁSOK ÉS FEJLESZTÉSEK A FELNŐTTKÉPZÉSBEN ÉS A FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Székely Mózes, ELTE PPK Felnőttképzés- és Tudásmenedzsment Intézet
Opponens: Kereszty Orsolya, ELTE OOK

Szimposium-összefoglaló

A társadalmi együttélés valamennyi területét meghatározó globalizációs, migrációs, információs és technológiai folyamatok a felnőttkori tanulás és képzés területére is markáns hatással vannak. A szakirodalom már széles körben vizsgálta a felnőtt tanuló jellemzőit, motivációját, a felnőttkori tanulást (Engler, 2011, 2014; Sz. Molnár, 2009; Katona, 2009; Kereszty, 2015), az önszabályozó tanulást (Kovács, 2013; Molnár, 2002), a képzés/oktatás és munkaerőpiac kapcsolatát (Fábri, 2010; Györgyi, 2012), valamint egyre több kutatás foglalkozik a munkahelyi tanulás kérdéskörével is (Erdei, 2009, 2010). Ugyanakkor hazai környezetben kevesebb a szakpolitikai változásokat tudományos szempontból elemző, és ahhoz kapcsolódó empirikus munka. A formális tanulás behatároltsága miatt a munka világában a nem formális és az informális tanulás vált hangsúlyossá (Erdei, 2009), és az információs korban a tanulás túlnyomó részt a munka melléktermékeként jelenik meg (Nieuwenhuis és Van Woerkom, 2007). Tudható, hogy az emberek hatékonyabban és gyakrabban tanulnak informális tanulási helyzetben, mint a hagyományos képzésben (Ellinger, 2005), így a tudás és a különböző készségek megszerzésének legelterjedtebb módjává az informális tanulás vált (Kim és McLean, 2014). Korábbi kutatások eredményeiben is megjelent a tanulás e formájának túlsúlya, egyes kutatások szerint a tanulás 70%-a (Leslie és mtsai, 1998, idézi Kim és McLean, 2014), Marsick és Watkins (1990) szerint 80%-a, míg Sorohan (1993, idézi Kim és McLean, 2014) szerint az előbbinél is magasabb, 90%-a az informális tanulás. Kutatásunk fő célja, hogy feltárja azokat a szakpolitikai változásokat és elemezze a jelentősebb, a felnőttek tanulásához kapcsolódó fejlesztéseket, amelyek az elmúlt években a szak- és felnőttképzési és a felsőoktatási rendszerben lezajlottak. A kutatás konkrét céljai: (1) a szak- és felnőttképzésben és a felsőoktatásban zajló szakpolitikai és törvényi változások áttekintése, különösen a duális képzés bevezetéséhez, a szakképzési centrumok létrehozásához, professzionalizálódáshoz, a pedagógusképzésnek a pályorientációt szabályozó elemeihez, valamint a felsőoktatás nemzetközivé válásához és azok előzményeit is érintő változásokhoz kapcsolódóan, (2) annak a feltárása, hogy az adott területek szakértői hogyan értékelik ezeket a változásokat, milyen problémákat azonosítanak a szakpolitikai változásokhoz kapcsolódóan, milyen kutatási irányokat határoznak meg, (3) nemzetközi trendek feltárása a kapcsolódó területeken nemzetközi kutatások, adatbázisok alapján és azok összevetése a hazai helyzettel, (4) jó gyakorlatok, innovációs lehetőségek kutatása, feltárása és bemutatása.

A szimpózium kutatásai az ELTE PPK Doktori Pályázat támogatásával valósulnak meg.

Előadások

A felsőoktatás nemzetközivé válása: megközelítések és reflexiók

Kasza Georgina
ELTE PPK

Kulcsszavak: nemzetköziesítés; felsőoktatás-politika; összehasonlító oktatás

Az 1980-as évektől a felsőoktatás nemzetközivé válásának új korszakát lehet megfigyelni. A nemzetközi politikai, valamint társadalmi és gazdasági környezet az adott időszakban jelentősen megváltozott. A hidegháború vége, az európai integráció felgyorsulása, valamint egyes ázsiai országok fejlődése egyre nagyobb teret engedett a különböző nemzetközi felsőoktatási együttműködések kialakításának. Ez a folyamat a 2000-es évek elején felerősödött, rendkívül sokoldalú lett, valamint a felsőoktatás meghatározó tendenciájává vált (OECD, 2008). Bár a felsőoktatás nemzetközi jellege a kezdetektől meghatározó volt, az 1980-as évektől tartó „új” korszakot újra-nemzetköziesítésnek (re-internationalization) is nevezik (Teichler, 2004). A folyamat felgyorsulásának köszönhetően a 2000-es években a felsőoktatásról folyó szakpolitikai viták fókuszában állt a nemzetközivé válás problematikája (Teichler, 2004). Az előadás a felsőoktatás nemzetközivé válása témakörében végzett szisztematikus szakirodalmi feldolgozás eredményeiről szól. Annak bemutatása történik, hogy az elmúlt évtizedekben új lendületet kapott nemzetközivé válás fogalmát hogyan határozza meg a szakirodalom a felsőoktatás szemszögéből, milyen jellemzőkkel írható le a folyamat, és az egyes kutatók hogyan értelmezik azt. Az uralkodóvá vált megközelítések intézményi szinten nagyon jól megragadják a nemzetközivé válás folyamatát: a tevékenységalapú, valamint a szervezeti vagy folyamatorientált megközelítések mellett a kulturális alapú, illetve a kompetenciaalapú megközelítések váltak elterjedtté (Knight és de Wit, 1995; Qiang 2003). Ugyanakkor az elmúlt években egyre hangsúlyosabban megjelentek a nemzetközivé válás folyamatának kritikai reflexiói, melyek a nemzetközivé válással, valamint a globalizáció felsőoktatásra gyakorolt hatásával kapcsolatos problémákra, azok kockázataira, illetve a különböző tévhitekre hívják fel a figyelmet. Az elmúlt években e kritikai megjegyzések felerősödésével megkezdődtek azon megoldások, irányok keresése, amelyek a nemzetközivé válás újragondolását, újradefiniálását sürgetik. Az újabb koncepciók közül a komprehenzív nemzetközivé válásnak (Hudzik, 2011), a tantervek nemzetközi jellegének erősítése, valamint a nemzetközivé válás „otthon” (Beelen és Jones, 2015) koncepciójának bemutatása történik az előadás során. Az előadás alapjául szolgáló szisztematikus szakirodalmi feldolgozás egy empirikus vizsgálatot alapoz meg, melynek célja a hazai felsőoktatási intézmények gyakorlatainak feltárása. Az előadás kitér a szakirodalmi feldolgozás eredményeként megfogalmazott kutatási kérdések és hipotézisek bemutatására, valamint az empirikus vizsgálat módszereinek részletezésére is.

Szakképzési centrumok az oktatáspolitikai tükrében

Pap Anna

ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: szakképzés; szakpolitika; szakképzési centrum

Hazánkban a felnőttképzés és a szakképzés területén az utóbbi évtizedekben folyamatos változások zajlottak és zajlanak, ezt jelzi a jogszabályok és a szakképzés intézményrendszerének átalakulása. A változások célja mindig az, hogy közelebb hozza a munka világát a tanulás világához, közelítse egymáshoz a gazdaság igényeit, a munkaerő-piaci keresletet, valamint a szakképzésből és felnőttképzésből kilépő munkaerő-kínálatot (Czomba, 2013). Ezt az igényt azonban a munkaerőpiac gyors változása miatt nehéz kivitelezni az oktatás területén, ahol egy-egy változtatás maradéktalan megvalósításához hosszabb időre van szükség. Egy ilyen változás történt 2015-ben a szakképzési rendszer újragondolásával, aminek része a szakképzési centrumok létrehozása. A szakképzési centrumok 2015 júliusában alakult intézmények, melyek koordinálják és szakmailag irányítják a hazai szakképzés nagy részét. Bár voltak korábban olyan központi intézmények hazánkban, amelyek a szakképzési centrumok elődjének tekinthetők (Vámosi, 2010), mégis a centrumok több tekintetben új intézménytípusok. Szakképző iskolákat és szakközépiskolákat fognak össze, melyeknek így a szakmai irányítása mellett a fenntartása is a Nemzetgazdasági Minisztérium hatáskörébe került (Szakképzés a gazdaság szolgálatában koncepció, 120/2015 és 146/2015 kormányrendelet). A 44 szakképzési centrum a nagyvárosokban található, azonban nem egyenlő számú tagintézménnyel rendelkeznek, illetve a fővárosban, ágazatok szerint, öt ilyen intézmény van, míg más nagyvárosokban csak egy-egy (Szakképzési centrumok és tagintézményeik elérhetőségi adatai lista). Munkám során megvizsgálom a szakképzési centrumokkal kapcsolatos szakpolitikai, oktatáspolitikai dokumentumokat, törvényeket, valamint elemzem a szakképzés várható trendjeit, különös tekintettel a szakképzési centrumokra. Mindehhez a dokumentumelemzésen kívül szakértői interjút használok, melyben szakértőket kérdezek meg arról, hogyan értékelik a szakképzési centrumok helyzetét, szerepét és működését, valamint az esetlegesen felmerülő problémákat. Célom, hogy feltárjam a szakképzésben lezajlott változásokat, a szakpolitikai változásokat tudományos szempontból elemezzem, hiszen ennek eredménye a centrumok működését támogathatja, hozzájárul a szakképzés tudományos vizsgálatához és az oktatáspolitikai, szakképzési politika folyamatainak feltárásához.

A coaching mint támogatási forma szerepe a felnőttek tanulásában

Hankovszky Katalin

ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: informális tanulás; coaching; életen át tartó tanulás

Az 1990-es évek második felétől egyre szélesebb körben nyert teret a coaching. Az elmúlt 20-25 évben előbb a gyakorlati, majd – mintegy 10 év késéssel – elsősorban nemzetközi szinten a tudományos igényű szakirodalmának robbanásszerű növekedését figyelhettük meg (Koette, 2016). Loebbert (2015) szerint a coaching maga pusztán azt a tényt írja le, hogy fejlődést támogató beszélgetés zajlik meghatározott szerepekben, de a beszélgetésben zajló folyamatokat nem definiálja pontosan, így ezen ernyőfogalom alatt számos különféle folyamatot foglalnak össze (Geissler, 2009). Előadásomban a nemzetközi szakirodalom kritikus olvasata és félig strukturált szakértői interjúk alapján a coachingot mint a felnőttek tanulásának egyedi keretét elemzem. A konstruktivista tanuláselmélet paradigmájában az egyéni tudáskonstruálás hangsúlyozódik, melyben lényeges szerepet játszik a másokkal való interakció. Ebben az értelmezésben a coaching egy olyan beszélgetés, mely mintegy megszakítja a tapasztalás folyamatát, s az interakció során az ügyfél a további cselekvésnek értelmet ad és hasznosítható tudást konstruál. Az ezredfordulóra a felnőttek tanulását az egész életet átfogó tanulás kihívása jellemzi (Memorandum, 2000). A tanulási utak a többszörös munkahely- vagy foglalkozásváltás és a tapasztalatszerzés sokrétűsége miatt teljesen egyedivé váltak. E tanulás támogatásához a formális és nem formális csoportos tanulás egyre elfogadottabb kiegészítője lett az egyéni vagy csoportos coaching (Böning és Kegel, 2015). A coaching ugyanis individualizált és az egyes teljesítési helyzetekben közvetlenül alkalmazható tanulást tesz lehetővé akkor is, ha az egyén éppen nincsen tudatában annak, hogy tanul. Ugyanez igaz a coach-okra is, hiszen az általam használt értelmezési keretben ők maguk mint a tanulás támogatói egyben saját tanulásuk (indirekt) szervezői is. Az informális tanulási környezet és a benne megszülető szaktudás iránti érdeklődés (Stéber és Kereszty, 2015) növekedése tovább egyengeti a coaching terjedésének útját.

A duális képzés bevezetéséhez kapcsolódó szakpolitikai és törvényi változások

Lukicsné Berényi Sára Fruzsina
ELTE PPK

Kulcsszavak: duális képzés; törvényi szabályozás; szakpolitika

A magyar felsőoktatás a nemzetgazdasági ágazatok közül az egyik legsikeresebb. Ahhoz, hogy versenyképességét megőrizze, nem szabad további fejlesztését elhanyagolni. A fejlődés iránya, ami nem hagyhatja figyelmen kívül a gazdálkodó szervezetek által támasztott igényeket, adott. Egy, a munkaerőpiac változásait és állandóan formálódó elvárásait rövid időn belül követni és kiszolgálni képes felsőoktatás kialakításához szükséges lépés a duális képzési rendszer megszilárdítása. A duális képzés a felsőoktatásban a hallgatók számára olyan lehetőséget nyújt, amely nemcsak az elméleti tudás megszerzését támogatja, hanem azzal párhuzamosan és vele egy időben növeli szakmai kompetenciájukat is. Az egyetemi és főiskolai képzések olyan alternatív oktatási formája ez, amely a friss diplomás pályakezdőt már gyakorlattal rendelkező munkavállalóvá változtatja (Duális Képzési Tanács Küldetésnyilatkozat). Előadásomban a magyar és az idegen nyelvű szakirodalom kritikus elemzése és félig strukturált szakértői interjúk alapján vizsgálom a duális képzés bevezetését, az azt övező társadalmi-szakpolitikai-tudományos vitákat, és azokat a nemzetközi kutatási eredményeket, amelyek modellként szolgálhatnak a hazai fejlesztésekhez. Ez a képzési forma a maga újszerű szemléletével, amely az oktatásnak az eddigiektől nagymértékben eltérő formáját jelenti, hazánkban még nem tekinthető kiforrottnak. A duális képzésre vonatkozó törvényekben és jogszabályokban bekövetkező változások nem ritkák, sok esetben maguk a duális képzés gyakorlati részéért felelős együttműködő szervezetek sem tudják nyomon követni a módosításokat. Annak igénye, hogy ez a szabályozás mielőbb megszilárduljon, egyre jobban érzékelhető mind az oktatási intézmények, mind a gazdálkodási szervezetek és a kormány részéről is. Ez nem meglepő, hiszen ennek a képzési formának az egyik nem elhanyagolható hozadéka az állam számára az, hogy az oktatással, képzéssel járó költségeket megoszthatja a gazdasági szféra szereplőivel.

A FORDÍTÁS ÉS TOLMÁCSOLÁS TANÍTÁSÁNAK MEGÚJÍTÁSA

Elnök: Lesznyák Márta, SZTE Angoltanár-képző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék
Opponens: Pusztai-Varga Ildikó, SZTE Gazdaságtudományi Kar

Szimpózium-összefoglaló

A fordítás iránti igény, különösen a szakfordítás és tolmácsolási igény drasztikus módon megnövekedett a 20. század második felében, aminek hátterében az európai integrációs és a világméretű globalizációs folyamatok álltak. Ez a megnövekedett igény a fordító- és tolmácsolás intézményesülését hozta magával, amely képzés a nyelvszakos hallgatók és az idegen nyelvet jól beszélő diplomások egy részének körében „slágerszakká” vált. Magyarországon hét egyetemen működik akkreditált mesterképzés, emellett 33 szakirányú továbbképzés áll nyitva az érdeklődő hallgatók előtt. A szakma átalakulása (a szakfordítások előtérbe kerülése, fordítástámogató szoftverek használata, teamek együttműködése, piaci verseny) és a hallgatók megnövekedett száma a képzésben azt eredményezte, hogy a hagyományos „diák fordít, tanár javít, diák tudomásul veszi” módszer már nem (vagy nem kizárólagosan) működik a képzésben. Ennek következtében a fordítástanítás metodikája rohamosan fejlődik, a nemzetközi szinten számos színes, érdekes kezdeményezéssel találkozunk. Szimpóziumunk célja azoknak a hazai, tudományos igényű kezdeményezéseknek a bemutatása, amelyek valamilyen szempontból a fordító- és tolmácsolás módszertani megújításához kapcsolódnak. Első előadónk a szakszövegek, ezen belül a jogi szakszövegek fordításának kérdéseivel foglalkozik. Elsősorban arra keresi a választ, hogy milyen különböző stratégiákat igényel a különböző típusú szövegek fordítása, és hogyan taníthatjuk ezeket a stratégiákat. A második előadásban a szerzők a fordítási projektek magyarországi kipróbálásának néhány tapasztalatát összegzik. Bár a fordítás klasszikus értelemben véve egyéni munka, az elmúlt évtizedekben a fordítás piacán tapasztalt változások (hatalmas mennyiségeket kell nagyon rövid idő alatt lefordítani) szükségessé tették az együttműködést a fordítók között. A projektmunka erre próbálja felkészíteni a hallgatókat. A módszer előnyeit és hátrányait a hallgatók által kitöltött kérdőívek segítségével gyűjtött adatok alapján elemzik a szerzők. A harmadik előadó kismintás vizsgálatában a hallgatói önértékelés mint pedagógiai módszer alkalmazásának lehetőségeit elemzi a fordítástanításban. A képzés során leggyakrabban a tanár az értékelés egyetlen forrása és ágense, ami több szempontból akadályozza a hallgatók szakmai és személyes kompetenciáinak fejlődését. Előadónk elsősorban arra a kérdésre keresi a választ, hogyan befolyásolja a hallgatók motivációját és teljesítményét, ha arra kényszerülnek, hogy saját teljesítményüket értékeljék. Az utolsó előadásban egy longitudinális vizsgálat első eredményeinek bemutatására kerül sor, melynek célja annak feltárása volt, hogyan változik a hallgatók tolmácsolási kompetenciája a képzés során és talán a képzés hatására. A vizsgálatot végző kutató különböző időpontokban hangfelvételeket rögzített hallgatók tolmácsolási teljesítményéről, és ezek elemzése alapján tipikus hibáikról és azok változásairól számol be prezentációjában.

Előadások

Jogi szövegtípusok a jogi szakfordítás oktatásában

Balogh Dorka
PPKE JÁK

Kulcsszavak: szakfordító-képzés, fordítói stratégiák; műfaj, műfajelemzés; szövegtípus

A szakszövegek fordítása során figyelembe kell vennünk, hogy az eltérő szövegtípusok eltérő fordítói stratégiákat tesznek szükségessé, ezért a jogi szakfordítás oktatása során is célszerű az egyes szövegtípusokat elkülöníteni és összevetni azok sajátosságait mind a forrás-, mind a célnyelven. A jogi szakfordítóknak rendelkezniük kell a műfajok sajátosságainak felismerését és produkcióját lehetővé tevő nyelvi és nem nyelvi képességekkel. A jogi szakszövegek skálájának kiterjedtsége többdimenziós, tartalmi szempontból a lehetőségek száma korlátlan, mivel a jog az élet minden területén jelen van, de a jogi szakszövegek fordításalapú tipológiájában a legmeghatározóbb szempontok a szöveg funkciója és a kommunikációs helyzet, hiszen a jogi szakfordításban érvényesülő kötöttségeket elsősorban az azonos jogi hatás elérésének szükségessége határozza meg. A szakfordítók képzésének kulcsa, hogy a szaknyelvi és szakfordítói kompetenciákat olyan szövegek segítségével fejlesszük, amelyek egyrészt reálisan leképezik a fordítói piac által támasztott igényeket, másrészt sikeresen megfeleltethetőek a képzés különböző szakaszaiban a résztvevők által már elért tudásszintnek. Az előadás célja egy olyan módszer bemutatása, amely támpontokat nyújthat a szakfordító-képzésen belül a jogi szakfordítás oktatásához szövegtani megközelítésben. Számba vesszük ezért a jogi szövegek lehetséges tipológiáit és az osztályozás szempontjait, bemutatva például Šarčević (1997) rendszerét, ami három nagy csoportja osztja a jogi szövegeket, majd meghatározzuk és módszertani szempontok alapján rangsoroljuk azokat a szövegtípusokat, amelyeket a fenti szempontok alapján mindenképpen érdemes beépíteni a jogi szakfordító-képzésbe. A kiválasztott szövegtípusok kapcsán bemutatunk néhány olyan gyakorlatot is, amelyek az egyes szakfordítói kompetenciák és készségek fejlesztését célozzák. Az itt bemutatott módszer az angol–magyar nyelvpár esetében alkalmazható egy konkrét posztgraduális jogi szakfordítói képzés tanmenetébe illesztve, de adaptálható minden olyan képzésre, amelynek részét képezi a jogi szövegek fordítása.

Projekt módszer a fordítás tanításában

Lesznyák Márta

SZTE Angoltanár-képző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Balogh Dorka

PPKE JÁK

Kulcsszavak: fordítás tanítása, szakfordító képzés; projekt módszer; kooperatív tanulás

A fordítástani módszertanán belül napjainkban a projekt módszer és annak alkalmazása az egyik legnépszerűbb téma, melynek nagy mintán való szisztematikus kipróbálására még nem került sor. A módszer elnevezése kissé félrevezető, mert csak bizonyos elemeiben hasonlít a klasszikus pedagógiai projektekre. A fordítási projektek során a hallgatók csoportmunkában fordítanak le egy viszonylag hosszabb terjedelmű szöveget, azt felosztják egymás között. A módszer célja a hivatásos fordítók munkakörülményeinek szimulálása, ezért a csoport tagjai további feladatokat is ellátnak a fordítás mellett (pl. projektmenedzser, terminológus, lektor). A módszer hazai alkalmazását és kipróbálását 2015 tavaszán kezdtük meg egyetemünk fordító- és tolmács mesterképzésének, illetve egy másik egyetem jogi szakfordító szakirányú továbbképzésének keretében. 2016 tavaszán csatlakozott egy további egyetem szakfordító képzése és egyetemünk társadalomtudományi szakirányú továbbképzése is az adatgyűjtéshez. Két év alatt összesen 121 hallgató (22 csoportban) vett részt projektmunkában. A projekt befejezése után a hallgatók kérdőívet töltöttek ki, melyben a munka során szerzett tapasztalataikra reflektáltak. Előadásunkban a kérdőív eredményei alapján értékeljük a projektmunka hasznosságát a fordítástani tanításban, kitérve előnyeire és hátrányaira, összehasonlítva az egyéni fordítási feladatokkal. Bár az alminták száma nagyon változó, megpróbáljuk összehasonlítani a fordítóképzésben részt vevő hallgatók különböző csoportjait is. Az adatok előzetes elemzése arra utal, hogy a hallgatók egyformán hasznosnak látják az egyéni és a csoportos fordítási feladatokat. A projektmunka előnyei között emelik ki, hogy fejleszti az együttműködést és az empátiát, a való életre készít fel, hatékonyabb és gyorsabb, mint az egyéni fordítás, illetve a társaktól visszajelzést és segítséget kapnak már a munka közben is. A negatívumok között a hallgatók az együttműködés nehézségeit említik, így a feladatok szétosztása körüli vitákat, a kommunikáció és konfliktuskezelés problémáit, a határidők kialakításának és betartásának kérdését, valamint az egységes terminológia kialakításának problémáját. A csoportok közötti összehasonlítások arra utalnak, hogy a bölcsészhallgatóknak valamivel nehezebb a csoportmunka és az együttműködés, mint az eredetileg jogi diplomával rendelkező, posztgraduális képzésben részt vevő társaiknak.

Az önértékelés mint a teljesítmény és a motiváció növelésének eszköze a fordítóképzésben

Fischer Márta

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Kulcsszavak: fordítóképzés; önértékelés; motiváció

Az előadás egy elsőéves angol szakfordítói csoportban végzett kvalitatív kutatás eredményeit ismerteti. A kutatás célja az önértékelés mint oktatási módszer folyamatos, egy tanéven belüli alkalmazásának vizsgálata volt. Előzménye egyrészt az a tapasztalat, hogy a hallgatóknak ritkán adódik lehetőségük saját teljesítményük értékelésére, ha pedig igen, akkor jellemzően alul- vagy felülértékelik magukat. Másrészt a fordítóirodák azon jelzése, hogy a frissen végzett fordítók gyakran nem tudnak/akarnak felelősséget vállalni munkájukért, és nem képesek reálisan megítélni teljesítményüket. A kutatás kis létszámú mintán (9-9 fő), személyes megkérdezésen alapult. A hallgatóknak – a tanév végén benyújtott portfóliójuk részeként – irányított kérdések mentén, legalább egy oldalban kellett értékelniük (jegyjavaslattal) saját teljesítményüket, majd személyes konzultációra került sor. A kutatás e hallgatói önértékeléseket vetette össze az oktatói értékelés, majd a személyes konzultáció tapasztalataival, és a következő kérdésekre kereste a választ: Mennyiben befolyásolja a teljesítményt és a motivációt az önértékelés folyamatos alkalmazása a képzésben? Mennyiben képesek a hallgatók reálisan megítélni és leírni saját teljesítményüket? Mennyire van összhangban a hallgató önértékelése az oktatói értékeléssel? A vizsgálat eredményei mind az oktatás, mind a munkaerőpiac számára relevánsak. A munkaerőpiacon az önértékelés szoros összefüggésben áll a fordítások elvállalásának felelősségével, ebből adódóan a fordítások minőségével. Ha a fordítóképzés feladatának tekintjük, hogy e munkaerő-piaci elvárásra is felkészítse a hallgatókat, akkor az oktatásban – ahol jellemzően a tanár értékeli, a hallgató passzív marad – minden olyan módszer, amely ennek fejlesztését célozza, vizsgálatra érdemes. Ezért az előadás a kutatás eredményeinek ismertetésén túl e módszer munkaerő-piaci relevanciájára is fel kívánja hívni a figyelmet.

A tolmácsolási teljesítmény fejlődése és fejlesztése a tolmács mesterképzésben

Bakti Mária
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: tolmácsképzés; tolmácsolási kompetencia fejlődése; longitudinális vizsgálat

Az előadás célja egy kismintás longitudinális vizsgálat első eredményeinek bemutatása. A tolmácsolás oktatásával és a tolmácsok képzésével kapcsolatban gyakran felmerül az a kérdés, hogy tanulható, illetve tanítható-e a tolmácsolás. A területen végzett kutatások azt mutatják, hogy alkalmassági vizsga után a tolmácsolás tanítható és tanulható, ugyanakkor viszonylag kevés longitudinális kutatás született a tolmácsolás tanulásáról, illetve arról, hogyan fejlődnek a képzés során a tolmácsolás részfolyamatai. Vizsgálatunkkal ezt a hiányt akartuk pótolni. A vizsgálat során minden képzési félév végén felmértük a részt vevő hallgatók tolmácsolási teljesítményét: két tolmácsolási feladattal (tolmácsolási irány: angolról magyarra) és egy félspontán magyar beszéd megtartásával. A vizsgálatban három tolmács mesterképzésben részt vevő hallgató vett részt. A képzés első és második félévének végén félspontán beszédprodukciónkat és blattolási és konszekutív tolmácsolási teljesítményüket (tolmácsolási irány: angolról magyarra) rögzítettük – jelen vizsgálatban a félspontán célnyelvi szövegeket nem elemeztük. Mind a két esetben a tolmácsolási feladat az amerikai felsőoktatáshoz kapcsolódott; a blattolt szöveg az egyesült államokbeli felsőoktatási rendszert mutatta be, a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladatban a forrásnyelvi szöveg egy-egy amerikai főiskolát mutatott be. A szövegek szerkezete, felépítése, a mondatok hosszúsága, nyelvezete hasonló volt. A blattolás és a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolás során a hallgatók a teljes szöveget letolmácsolták. A felvételek nyelvi laboratóriumban készültek. A magyar célnyelvi szövegeket átírtuk, és a szövegekben hibaelemzést végeztünk. Azt is megvizsgáltuk, hogy a célnyelvi szövegek a forrásnyelvi tartalom milyen hányadát adják vissza. A célnyelvi szövegeket tolmácsolást oktató tanárok és a forrásnyelvi szöveget nem ismerő hallgatóság értékelte. A szövegelemzések és az értékelések eredményének összevetése rávilágít arra, hogy a tolmács mesterképzés első két félévében melyek azok a területek, ahol a hallgatók esetében fejlődés tapasztalható, és melyek azok, amelyekben nem történt változás, esetleg visszaesés látható. A tolmácsképzésben oktatóként szerzett tapasztalatok és az eredmények segítségével próbálunk meg magyarázatot adni a változásokra. Az eredmények a tolmácsképzésben, a képzés hatékonyabbá tételében hasznosíthatók.

A FELEKEZETI OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK VÁLTOZÓ FUNKCIÓI AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN

Elnök: Pusztai Gabriella, Debreceni Egyetem
Opponens: Imre Anna, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimpózium-összefoglaló

A felekezeti oktatásügy vizsgálata több szempontból is érdekes területe az oktatáskutatásnak. Talán a két legizgalmasabbat említve, egyrészt az oktatásjogi és oktatáspolitikai megközelítést emeljük ki, melynek szemszögéből a nemzeti, etnikai és vallási közösségekhez tartozó iskolafelhasználók kultúraazonos oktatáshoz való hozzáféréseinek érvényesülése, a kormányzat nem állami működtetésű intézményekkel kapcsolatos szektorsemleges viszonyulásának biztosítása a vizsgálandó probléma (De Groof és Glenn, 2014). Másrészt az oktatás eredményessége és hatékonysága szempontjából is közelíthetünk a témához. Ennek célja az iskolafenntartó szektorok intézményei és diákjai közötti teljesítménykülönbség feltárása, a beiskolázáskor és a végzéskor nyújtott teljesítmények, magatartásminták közötti előrelépés megragadása, a tanulói gyarapodást támogató tényezők azonosítása, ami aztán egyaránt gazdagíthatja a pedagógiai innovációt a különböző szektorok intézményeiben (Dronkers és Avram, 2009). A kutatási téma aktualitását az adja, hogy az utóbbi bő egy évtizedben az egyházak oktatási rendszerbeli térnyerésének második hulláma zajlott le. Az évtized közepén már egyértelműen érzékelhető volt, hogy a felekezeti oktatásügy egyik legfontosabb új vonása az intézmények szisztematikus odafordulása a hátrányos helyzetű régiók és társadalmi rétegek oktatása felé, mely lépésről lépésre minden oktatási szinten megfigyelhetővé vált valamilyen formában. A felekezeti oktatási intézmények vertikális egymásra építkezése, a helyi-regionális intézményhálózatok kiegészülése révén az állami szektor intézményeit helyenként előnytelen versenyhelyzetbe hozó, szelekciós funkció helyett az alulról építkezés révén megerősödő szocializációs funkció került előtérbe. A területtel foglalkozó oktatáskutatók munkáját segíti, hogy a legutóbbi átfogó kutatási eredmények megjelenése óta több olyan adatbázis készült el és vált kutathatóvá, melyekre építve a szektorközi összehasonlítások, valamint a felekezeti fenntartású oktatási intézmények rekrutációja és eredményessége vizsgálható (OKM, Felvi). Az országos érvényű adatforrások mellett újabb erőfeszítések jártak sikerrel az „egyházi” kategóriaként nyilván tartott, de korántsem egységes szisztéma egy-egy alrendszerének (egy felekezetre, egy régióra koncentráló) nagyobb érvényességet és a téma finom részletei iránti érzékenységet ígérő vizsgálatára. Szimpóziumunkban a felekezeti oktatásügyben bekövetkezett változások következményeire koncentrálunk. A felekezeti oktatási intézmények iránti társadalmi igények feltárása, az intézményválasztók (legyen az köz- vagy felsőoktatás) területi, társadalmi és kulturális összetétele és elvárásai állnak három bemutatott kutatás érdeklődésének homlokterében, másik két elemzés az oktatási-nevelési eredményesség (szűkebb képességterületre koncentráló és tágabb szocietális érvényű) értelmezésének, valamint empirikus vizsgálatának főbb eredményeit tematizálja.

Előadások

A görögkatolikus fenntartású oktatási intézményekben tanuló diákok szüleinek iskolaválasztási döntései

Inántsy Pap Ágnes
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felekezeti iskola; iskolaválasztás; szülők társadalmi státusza

Az iskolarendszer fenntartói szerkezete, a nem állami iskolafenntartók vallási és filozófiai megfontolásokon alapuló pedagógiai törekvései és az intézményfenntartás gazdasági szempontrendszerének történeti, társadalmi és kulturális folyamatok következményei. Magyarországon a rendszerváltozás után több felekezet és alapítvány vállalta az iskolafenntartással járó jogokat és kötelezettségeket, jelen évtizedben az iskolafenntartók összetétele és a nem állami fenntartású intézmények hálózata további bővülésen ment keresztül. Egyértelmű, hogy az iskolaválasztás alkotmányos jog, mellyel egyre több szülő él, másrészt az iskolaválasztási döntések folyamatáról, résztvevőiről és az ebben szerepet játszó érvekről keveset tudunk, miközben a szülők iskolai életbe és a gyermekek motiválásába, fejlesztésébe való bevonása egyre nagyobb hangsúlyt kap a szakirodalomban (Weininger és Lareau, 2003; Goldring és Phillips, 2008). Előadásomban az iskolaválasztási motivációk és a társadalmi háttérváltozók kapcsolatát elemzem a magyarországi görögkatolikus egyház által fenntartott iskolák 1., 3. és 6. osztályos tanulóinak szülei körében. Az adatfelvétel egyedisége abban áll, hogy egy, az ország elmaradott, északkeleti régiójában működő iskolafenntartó iskoláihoz kapcsolódó szülői kör iskolaválasztási motivációinak vizsgálata valósul meg. Teljes körű kikérdezést céloztunk meg, és a szülői kikérdezések módszertani eredményeihez képest jó válaszadási arányt értünk el (75,3%, N=1147). A felekezeti iskolák rekrutációját vizsgáló szakirodalomban nincs egyetértés a szegregációs és az integrációs hatásukat feltételező kutatók között (Kertesi és Kézdi, 2004; Pusztai, 2009). Első hipotézisünk az volt, hogy a hátrányos helyzetű térségben a felekezeti iskola az előnyös státuszúakat kiválogathatja, ugyanakkor alternatív hipotézist építettünk arra, hogy a régió felekezeti iskolai kutatásaiban tapasztaltaknak megfelelően heterogén lehet a szülők társadalmi státusz szerinti összetétele. Miközben a kutatók egy része azt feltételezi, hogy a görögkatolikus iskolákba való jelentkezés oka az alacsony státuszú tanuló társadalommal rendelkező iskolákból való menekülés, második hipotézisünkben az iskolaválasztási döntés sokszínűségét feltételeztük korábbi kutatások és terepmunkánk alapján. Elemzésem első tanulsága az volt, hogy eredményeink ellentmondanak annak a közkeletű feltevésnek, hogy az egyházi iskolák a magasabb státuszú tanulókat vonzzák. A válaszadó szülők társadalmi státusz szerinti összetétele igen változatos volt, ami arra utal, hogy több társadalmi réteg fordul a görögkatolikus iskolák felé. A szülők iskolaválasztási megfontolásaiban a státuszcsoportokra jellemző ember- és társadalomkép tetten érhető, amit tovább árnyal felekezeti-vallási identitásuk.

A tanulók középiskola-választási döntésmechanizmusai és eredményessége szektorközi megvilágításban

Tódor Imre
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: egyházi iskola; állami iskola; iskolaválasztás

A felekezeti iskolák speciális arculata az országhatárokon túl működő magyar tannyelvű intézményhálózatok vizsgálatának is megkülönböztetett területe. Nemcsak azért, mert az anyaországon kívül élő közösségek számára Trianon után a felekezeti intézmények jelentették az anyanyelven való tanulás elsődleges terepét, hanem a kérdés mai aktualitása miatt: megosztják vagy gazdagítják az iskolaválasztók táborát ezek az intézmények. Kutatásunk célja a felekezeti és nem felekezeti középiskolába jelentkezők iskolaválasztási motivációinak feltérképezése szektorközi megvilágításban a Székelyföldön. A szabad iskolaválasztási modellek három alapvető érvcsoporton alapulnak (Oelkers, 2007, 2008a, 2008b, 2015; Brighthouse, 2000, 2008): piaci/gazdasági liberális érv, szabadságérv és méltányossági érv. Fő kérdésünk: az iskolaválasztási modellek a társadalmi egyenlőtlenségeket enyhítik vagy még jobban kiélezzik? A nemzetközi – főképp angolszász – oktatáspolitikai szakirodalom aktuális vitájának érvei sajátos megvilágításba kerülnek, ha a székelyföldi magyar iskolákat vizsgáljuk. Kutatásunk során a magyar történelmi egyházak védnöksége alatt működő felekezeti (római katolikus, református, unitárius) iskolák mellett a Hargita megyében székelő nem felekezeti középiskolák 9. osztályos tanulói közöttt végeztünk teljes körű kérdőíves felmérést. A kutatásba a felekezeti iskolák mind bekerültek és melléjük kontrollként odarendeltünk egy, egyenként – a székhely településtípusa és tanulótársadalmuk társadalmi helyzetére vonatkozó mutatók alapján – hasonló helyzetű, nem felekezeti fenntartású iskolát (N=314). A kérdőív kérdéskörei három főcsoportba sorolhatók: (1) családi háttér (szülők végzettsége/iskolázottsága, foglalkozása/munkapiaci státusza, életszínvonala/anyagi helyzete, magas kultúrához való viszonya, (2) a tanulók iskolaválasztási motívumai (információszerzés, pragmatikai, pedagógiai, vallási stb. indokok megléte), (3) a tanulók eredményességének mutatói és magyarázata. Feltevéseink a fentiekben bemutatott elméletek, valamint a hazai és nemzetközi empirikus kutatások talaján állnak, mindezeket eddigi tereptapasztalataink egészítik ki: (1) a felekezeti iskolák vonzerejét az adott származási közösség vallásos volta határolja be, ahol presztízsértékűnek számít tanulni, gyereket taníttatni, (2) a felekezeti iskolák vonzerejét a személyes odafigyelés, kapcsolatrendszer, a „családias légkör”, a közösség összetartó ereje indikálja, (3) a nem felekezeti iskolák vonzerejében eminens szerepet az intézmény presztízse, helyi megítélése játszik, (4) a felekezeti iskolák nettó teljesítménye magasabb, mint a nem felekezeti iskoláké. Első eredményeink megerősítették e hipotéziseket. Kutatásunk elméleti jelentősége a méltányosság és a szabad iskolaválasztás övezte disszenzus diskurzusában ragadható meg, míg gyakorlati relevanciája az iskolák (állami és felekezeti) megválasztása körüli verseny mértékének előrejelzésében realizálódik.

Egyházi középiskolák eredményessége a 2014-es Országos kompetenciamérés adatai alapján

Morvai Laura
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felekezeti iskola; iskola eredményessége; tanulói eredményesség

Az egyházi középiskolák eredményességével számos kutató foglalkozott már, sőt az eredményesség komplexebb interpretálására is van példa (Coleman és Hoffer, 1987; Dronkers, 1997, 2001; Imre, 2005; Neuwirth, 2005), azonban e középiskolák pedagógiai céljainak diverzitása miatt kevesen mernek belevágni az Országos kompetenciamérés (OKM) adatbázisa által kínált lehetőségek hasznosításába. A 2009–2010-es és a 2013–2014-es tanévek között az egyházi gimnáziumok száma 30%-kal, a szakközépiskoláké 165%-kal növekedett, a gimnazisták száma 20%-kal, a szakközépiskolásoké 220%-kal. Többen következtettek ebből arra, hogy az újonnan egyháziává váló iskolák korábbiaktól eltérő beiskolázási koncepció és társadalmi feladatvállalás szerint működnek (Csejosi, 2012, Pusztai, 2015). Kutatásunk során az OKM 2014-es tanulói, telephelyi és intézményi összekapcsolt adatbázisának gimnáziumi és szakközépiskolai adatait elemeztük (N=62 314). Több korábbi megközelítéssel szemben fenntartók szerinti összehasonlítást végeztünk, melyre alapfokon is kevés próbálkozás volt az OKM alapján (Sági, 2006; Kopp, 2014; Bacskai, 2015). Hipotézisünk szerint az újonnan egyháziává vált intézmények társadalmi összetétele és eredményessége eltér a régóta egyházi kontroll alatt működő középiskoláktól. Annak érdekében, hogy elkerüljük a vidéki kisvárosi és a fővárosi nagyhírű középiskolák összehasonlítását, valamint, hogy kiszűrjük a gimnáziumok eredményességéből és társadalmi összetételéből fakadó, s az egyházi szektor javára történő torzítást (itt magasabb a gimnáziumi képzésben résztvevők aránya), a tanulók családi társadalmi státuszának meghatározásakor figyelembe vettük a településtípust, az iskolanagyságot és a képzés típusát is. Az eredményesség fogalmának interpretálásakor több dimenzióban vizsgáltunk. A matematikai és az olvasás-szövegértési kompetenciatesztek pontszámain túl létrehoztunk egy tanulmányi és nevelési eredményességet kifejező indexet, és emellett a továbbtanulási szándékot vizsgáltuk. Az elemzés során varianciaanalízist, két- és háromdimenziós keresztábrákat, klaszteranalízist és regresszióelemzést alkalmaztunk. Azt tapasztaltuk, hogy az egyházi szektor eredményességében és társadalmi háttérében egyértelműen megtalálhatók a szakirodalomban leírt különbségek, azonban a régóta egyházi szektorhoz tartozó intézmények jelentős előnye rajzolódik ki. Ezek előnye a többváltozós vizsgálatok során egyértelműen differenciálódik: egyes településtípusokon nem tud érvényesülni az állami szektorhoz képest, máshol egyértelműen kirajzolódnak a gimnáziumi képzés kizárólagosságából fakadó előnyök. Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy több esetben (pl. továbbtanulási szándék) a szakképzés esetén is megjelenik a régóta egyházi fenntartásban működők előnye, s bizonyos esetekben jobb eredményt érnek el az újonnan egyházi iskolai szakközépiskolás tanulók a továbbtanulási tervek téren, mint az állami és magán szektorban tanuló kortársaik.

A felsőoktatás hallgatóinak inkluzív szemléletét formáló intézményi tényezők

Berei Emese

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatási eredményesség; inkluzív szemlélet; szektorközi összehasonlítás

Az oktatás utóbbi évtizedekben végbement expanziója nyomán a neveléstudományi kutatásokban egyre inkább előtérbe került a méltányosság fogalma köré szerveződő diskurzus, ami a speciális tanulói csoportok tanulmányi előrehaladására fókuszál. Ennek döntő faktora a többségtől eltérő kultúrájú tanulói csoportokhoz való viszonyulás. A befogadás objektív feltételei mellett fontos megismerni annak szubjektív feltételeit is. A kérdés különös jelentőséggel bír a pedagógusképzést folytató intézményekben, mivel a pedagógusok pályaalakulásának is meghatározó komponense a kérdéshez való viszonyulás és az ilyen irányú szemléletformálásra való képesség, valamint az egyházi fenntartású intézményekben, melyekkel szemben a fenntartó által megfogalmazott társadalmi küldetés alapján magasabbak az elvárások. Kutatásunk során összehasonlító perspektívában vizsgáltuk Kárpát-medence felsőoktatási hallgatóinak attitűdjeit. Jelenlegi kutatásunk célja volt feltárni az irányukban mutatkozó többségi viszonyulás jellemzőit, hogy a kirekesztés és befogadás oktatási intézményekben ható kontextusait, ennek objektív és szubjektív determinánsait komplex módon, több háttérváltozót figyelembe véve szemügyre vegyünk. A kutatás alapjául szolgáló adatfelvétel 2014-ben készült Magyarország, Románia, Ukrajna, Szerbia és Szlovákia (összesen 15) felsőoktatási intézményeiben (N=2017). Feltételeztük, hogy az inkluzív viszonyulás tekintetében a főbb társadalmi és kulturális törésvonalak, valamint az intézményfenntartó és képzéstípus mentén különbségeket találunk. A társadalmi-gazdasági szempontból marginális háttérű és a többségtől etnikailag eltérő tanulókhoz, hallgatókhoz való viszonyulás korábban is képezte hasonló tárgyú vizsgálódásunk tárgyát, itt az inklúzió szubjektív feltételeit a négy beosztású Bogardus-féle társadalmi távolság skálán mértük a hallgatói élethelyzetnek megfelelően (csoporttársi, házastársi kapcsolatra, együttlakásra való hajlandóság). A statisztikai elemzést SPSS-szel végeztük, faktorelemzést és varianciaelemzést alkalmaztunk. Eredményeink szerint az inkluzív szemlélet sajátos belső struktúrát mutat. Általában az inkluzív szemlélet tekintetében nincsenek jellegzetes országok közötti különbségek, ezeket nem befolyásolják szignifikánsan a felsőoktatási intézményi, intézményfenntartói és képzési jellemzők, sokkal inkább a hallgatói attribútumok (a hallgatók neme, szubjektív anyagi helyzete, a különböző, oktatáson kívüli csoportok, szervezetek mellett való elköteleződése, azaz civil beágyazottsága), vagyis az inkluzív szemlélet átfogó formálásában jelenleg a felsőoktatási intézményrendszer egyik szegmense nem mutat fel kiemelkedő teljesítményt. Az eredmények az oktatási intézmények szűkebb értelemben vett tanulmányi munkán túli feladatvállalásának szükségességére irányítják a figyelmet, különösen olyan pályákra felkészítő képzésekben, ahol a társadalom szélesebb keresztmetszetével kerülnek majd kapcsolatba a pályakezdők.

Felekezeti felsőoktatás belső strukturáltsága az intézményi és a felvételi statisztikák tükrében

Csejoszki Mihály
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: egyházi felsőoktatás; intézményválasztás; oktatásökológiai elemzés

Az egyházi fenntartású felsőoktatás fogalmának definiálásakor a szakirodalomban többféle megközelítéssel találkozunk. Legáltalánosabb értelemben az egyházak által létesített és/vagy fenntartott felsőoktatási intézményeket értünk a fogalom alatt. Az állami oktatási rendszer kialakulásának utóbbi két évszázadában Európában a különböző felekezetek felsőoktatási képzési kínálatának biztosítására eltérő történeti modellek alakultak ki attól függően, hogy hogyan változott az állam és az egyházak viszonya. A modellek egyik pólusát a közép-európai (német-osztrák) modell képezi, amelyre az állami egyetemeken létesített párhuzamos (felekezeti teológiai karok és diszciplináris tanszékek) szervezeti jelenléte jellemző. Ennek ellentéte a 19. század eleji eredetű francia modell, melyben a vallásos világnézet állami egyetemeken nem lehet jelen, így az önálló és széles képzési kínálattal rendelkező egyházi felsőoktatási intézmények születtek. Ezen típus létrejötté egyrészt az erős vagy újjászülető nemzetállamoktól nyert támogatást (Catholic University of Leuven and Lublin) vagy más vallású régiókkal versengő lokális vagy regionális kormányzatoktól (Catholic University of Fribourg). A gyakorlatorientált (pedagógusképzéssel, szociális szakember képzésével foglalkozó) felekezeti felsőoktatási intézmények létrejötté az ezekre a pályákra felkészítő, egykor középfokú intézmények felsőoktatásba való integrálásához köthető (német tanárképző főiskolák) (Schanda, 2008; Pusztai, 2010, 2011). Ma Magyarországon a felsőoktatási intézmények között jelentős számban találhatóak a különböző felekezetek által fenntartott intézmények, miközben hallgatóik létszáma töredékét teszi ki a hazai felsőoktatást igénybe vevő hallgatókénak. Feltételeztem, hogy ezen intézmények a felsőoktatás térképén színes és korántsem egységes képet festenek. Az elemzéshez az oktatási statisztikák és a Felvi 2014-es adatok mellett az intézményektől gyűjtött statisztikai adatokat használtam fel. Kutatásom eddigi eredményei szerint a magyarországi felekezetek által működtetett felsőoktatási intézmények különböző statisztikai mutatók fényében eltérő jelentőségűek. Az egyes felekezetek esetében nemcsak az intézményi részarányuk, hanem képzési kínálatuk is eltérő, társadalmi és regionális tekintetben eltérő hallgatói csoportokat vonzanak. Kutatómunkám elméleti jelentősége a fentebb ismertetett modellek hazai viszonylatban való alkalmazhatóságának vizsgálata és a modellek formálódásának nyomon követése, gyakorlati szempontból azért fontosak kutatásaink, hogy feltárjuk, milyen szerepet töltenek be az egyházi felsőoktatási intézmények sokszínű felsőoktatási rendszerünkben.

CSALÁD ÉS TÁRSADALOM AZ OKTATÁSBAN ÉS NEVELÉSBEN

Elnök: Engler Ágnes, Debreceni Egyetem

Opponens: Bocsi Veronika, Debreceni Egyetem GYFK

Szimpozium-összefoglaló

A szimpózium központjában a család áll két megközelítésben. Egyfelől egymásba fonódó körök mentén haladva jutunk el a társadalom legkisebb egységétől, az azt alkotó egyénektől a társadalom egészéig. Az oktatás, nevelés és a család összefüggésében vizsgáljuk a szülőket, a gyermekeket, a rokonságot, valamint a pedagógusok lehetőségeit, feladatait és korlátait abban a folyamatban, amely során az elsődleges és másodlagos szocializációs közeg felkészíti a gyermekeket és fiatalokat a társadalmi életben elfoglalt helyük megtalálására. Másfelől történeti ívet járunk be a családi és intézményi nevelés, oktatás mezsgyéjén a kisgyermekkortól a felnőttkorig, majd ez az út végül a kollektív emlékezetbe torkollik. Megvizsgáljuk azt az egyéni (családi) és közösségi (intézményi) felelősségvállalást, amely a jövő generációjának eredményes társadalmi integrációjáért felelős, felhasználva a múlt tapasztalatait és a jelen lehetőségeit. A szimpózium legfőbb kérdése, milyen szerepet szán a társadalom a családnak a 21. század oktatásában, nevelésében. Milyen egyéni és közösségi hozzájárulások valósulhatnak meg a családok közreműködésével annak érdekében, hogy a felnövekvő generációk sikeresen illeszkedjenek be a társadalomba. Az előadások sorrendje igyekszik követni a fent bemutatott térbeli és időbeli távlatok szélesedését. Az első előadásban, a kisgyermekkorra figyelve, a családok iskolaválasztásának döntési mechanizmusát kíséreljük figyelemmel. Ez az első olyan mérföldkő a családban, amelyben a szülő a gyermeke humán tőkájéba történő beruházásáról dönt, immár az oktatási intézmények rendszerében. A családi életben megszerzett tőkefajták, a család szocioökonómiai státusza nem független ettől a döntéstől és a további előrehaladástól. A második és harmadik előadásban a családi háttérrel azonban elsősorban nem ebben a klasszikus megközelítésben vizsgáljuk. Sokkal inkább a családszerkezet típusa, a családban bekövetkező változások válnak a kutatás tárgyává az országos és regionális kutatási adatok elemzése során. A negyedik előadásban érkezünk el a felnőttkor és a család kapcsolatának vizsgálatához egy speciális csoporton keresztül, még inkább a társadalmi távlatok felé tekintve. Az előadás a büntetés-végrehajtó intézetben lévő nők reintegrációjában a családok felelősségét hangsúlyozza. A szabadulást követő visszailleszkedés, ami társadalmi szempontból is igen lényeges kérdés, nagyban függ a családtagokkal ápolt kapcsolat minőségétől és rendszerességétől. A családi élet és a társadalmi lét szoros kapcsolatát támasztja alá az ötödik előadás üzenete is: a családtagok által történő élettörténet-elbeszélés és áthagyományozás értékátadási folyamata jelentősen meggyengült. A történelmi múlt értelmező közösségének erősítésében, csakúgy, mint a szimpózium által tárgyalt más feladatkörökben (pl. pályaválasztás, eredményesség, viselkedés, attitűd, beilleszkedés) komoly szerepe van a családnak. Az eredmények egybehangzó tanulsága szerint ez leginkább ép, minőségi családi kapcsolatokban valósul meg pozitív módon, legsikeresebben a családok és az oktató-nevelő intézmények hatékony együttműködésével.

Előadások

Iskolába készülünk – a családok iskolaválasztási preferenciái

Podráczky Judit, Nyitrai Ágnes
Kaposvári Egyetem

Kulcsszavak: család; iskolaválasztás; iskolakészültség; óvoda-iskola átmenet

A sikeres iskolakezdés elősegítése több évtizede foglalkoztatja a szakembereket. A kutatások és fejlesztések elsősorban az iskolakészültség kritériumainak, a fejlettség mérésének és a fejlődés intézményes nevelés keretein belüli támogatásának módszertani kérdéseivel foglalkoztak (Varga, 1971; Nagy 1976; Porkolábné, 1984, 1990). Az egyik legjelentősebb ezek közül az 1970-es évek közepén indult PREFER-mérés (Nagy, 1980), mely az ezredforduló táján indult DIFER-kutatások és fejlesztések kiindulópontja. A DIFER-programcsomag tartalmazza az elemi alapkészségek fejlődését feltáró reprezentatív kutatás eredményeit, az alapkészségek fejlődésének mérésére alkalmas eszközöket, továbbá a fejlődés támogatásához a pedagógusnak ötleteket adó módszertani füzeteket is (pl. Zsolnai, 2006; Fazekasné, 2006; Miskolcziné és Nagy, 2006). Külön programok készültek a hátrányos helyzetű óvodások fejlődésének (Józsa és Zentai, 2007), valamint a tanulásban akadályozottak fejlesztésének segítésére (Fazekasné, Zentai és Józsa, 2015). Egyre nyilvánvalóbbá válik az elsajátítási motiváció szerepe (Józsa, 2007) és az önszabályozott tanulásra való képesség jelentősége (D. Molnár, 2013). A képességek fejlődése és fejlődésük támogatása mellett az óvoda-iskola átmenet sikerességében döntő befolyása van annak, hogy a szülők és a pedagógusok hogyan viszonyulnak érzelmileg az iskolához és a gyermek iskolássá válásához, milyen információkat közvetítenek az iskoláról és milyen attitűdöket alakítanak ki az iskolával szemben. Éppen ezért irányult vizsgálódásunk a szülők nézőpontjaira és érzelmeire. Egy megyeszékhely óvodájában 6-7 éves gyermekek szüleivel beszélgettünk még a gyermek iskolába lépése előtt az iskolaválasztásról, iskolakezdésről, érzelmeikről, esetleges aggodalmaikról. Különösen érdekelték bennünket az iskolaválasztással kapcsolatban felmerülő szempontok, a tájékozódás forrásai, a döntésig vezető út, továbbá a szülők gondolkodása gyermekük iskolássá válásának támogatásáról. A csoportos interjúk tapasztalatai alapján a családok nagy jelentőséget tulajdonítanak az iskolakezdésnek. A szülők és a pedagógusok között nincs teljes összhang az érettség, ezzel együtt az iskolakezdés időzítésének megítélésében. A szülők differenciált, de nem azonos súlyú szempontrendszer segítségével választanak iskolát, legmeghatározóbb a gyermeknek megfelelő iskola/nevelő megtalálása és a tanító személyének megismerése. Az iskolakezdéssel kapcsolatos félelmek/aggodalmaik elsősorban az óvoda és iskola között érzékelt távolságból, ezzel összefüggésben az elvárások közötti distanciából és a követelményeknek való megfelelés bizonytalanságából erednek. Az iskolakezdés támogatása a szülők gondolkodásában jellemzően külön foglalkozások biztosítását jelenti, de megjelenik a gyermeki tévhitek eloszlatása, a rajzolgatás ösztönzése, a gyermek érdeklődésének figyelése és az iskoláról való beszélgetés is.

Családszerkezet és iskolai eredményesség az Országos kompetenciamérés tükrében

Morvai Laura
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: családszerkezet; eredményesség; Országos kompetenciamérés

Számos kutatás (pl. Parke 2003; Pollak és Ginther, 2003, Stephens és mtsai, 2005, Del Ángel-Castillo és Torres-Herrera, 2008, Hatos és Bălătescu, 2012) bizonyította, hogy a teljes családok képesek leginkább megvédeni a tanulókat az iskolai lemorzsolódástól és az iskolai kudarcoktól, hiszen két szülő jobban tudja monitorozni a gyermek viselkedését, lelki állapotát, jóllétét, jobb hozzáférést tud biztosítani az erőforrásokhoz, ezáltal segítve a gyermekeket a tanulmányi eredményesség felé. A válás és az eredményesség kapcsán a kutatók (pl. Pollak és Ginther, 2003; Stephens és mtsai, 2005; Del Ángel-Castillo és Torres-Herrera, 2008) egyetértenek abban, hogy a családstruktúra felbomlása, a megváltozott érzelmi és fizikai körülmények rányomják a bélyegét nem csupán a gyermek társadalmi életére, viselkedésére, hanem az iskolai teljesítményére és továbbtanulási céljaira, lehetőségeire is. Az egyszülős családokban élő gyermekek tanulmányi téren hátrányba kerülhetnek a teljes családokban nevelkedő társaikhoz képest, hasonlóan a mozaikcsaládokban nevelkedőkhöz. A szakirodalom alapján feltételezzük, hogy a családszerkezet megváltozása negatív hatással van a tanulmányi eredményességre, valamint a matematikai és a szövegértési kompetenciamérés eredményeire. A kutatásunkhoz a 2014. évi Országos kompetenciamérés tanulói adatbázisát használtuk fel (N=90 188). A kutatás során varianciaanalízis, keresztábra-elemzés és többlépcsős lineáris regresszió segítségével vizsgáltuk a családszerkezet változásának hatását. A családszerkezeten kívül a nem, a szülők iskolai végzettsége, a testvérek száma, a szubjektív anyagi helyzet, az iskola településének és a képzés típusa volt a bevont változó. Eredményeink azt mutatják, hogy a teljes családban nevelkedő tanulók átlagos képességpontja mind matematikából, mind szövegértésből meghaladja az átlagot, viszont az egyszülős és a mozaikcsaládok gyermekei esetén átlag alatt marad, az egyszülős családok esetén kissé magasabb, mint a mozaikcsaládoknál. Mindhárom eredményességváltozó esetén azt tapasztaltuk, hogy a bevont változók mennyiségével párhuzamosan csökkent a családszerkezet hatása, ami az utolsó modell esetén már nem volt szignifikáns. Összességében elmondható, hogy a családszerkezet és a tanulmányi eredményesség között meghatározó kapcsolat áll fenn, a tanulói előrehaladásnak leginkább a teljes családi háttér kedvez.

A tanulói előmenetel és a családi háttér összefüggései

Engler Ágnes, Markos Valéria
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: családszerkezet; köznevelés; eredményesség

Az elmúlt évtizedekben hazánkban is egyértelműen tapasztalhatók a családstruktúrában bekövetkezett változások és azok hatásai a társadalmi élet különböző szinterein. A többgenerációs együttélés fokozatos eltűnt, majd a 20. század második felében általánossá vált kétgyermekes családmodell a 21. század elején visszaszorult, javarészt az egy gyermeket nevelők javára. Emellett növekedett az egyedül élő fiatalok aránya, új társas kapcsolati formák (pl. együttélés, mozaikcsaládok, látogató kapcsolatok) terjedtek el, és fokozatosan emelkedett az egyedülálló idősök száma (Kamarás, 2001; Utasi 2004; Spéder, 2005; Farkas, 2006; Földházi, 2009; Pongrácz, 2011). Ezek a strukturális átalakulások nemcsak a családok belső életét érintik, hanem következményei megjelennek, többek között, az oktatás világában is. Alapvetően elmondható, hogy a gyermekek testi-lelki fejlődésének, tanulmányi eredményességének, szocializációjának, identitásának függvénye a család összetétele, a családi kapcsolatok minősége. Ez éppen olyan meghatározó a gyermekkorban és kamaszkorban, mint a klasszikus szocioökonómiai háttér jellemzői (l. pl. Kelley és Sequeira, 1997; Brown, 2006; Acs, 2007; Vandeleur és mtsai, 2009; Skrabski és Kopp, 2010). Előadásunkban arra vállalkozunk, hogy megvizsgáljuk a családi háttér és a tanulói teljesítmény kapcsolatát, de nem a megszokott értelemben. Vizsgálatunkban a család szerkezetére, a családon belüli kapcsolati tőkére figyelünk, kevésbé hangsúlyozva például a szülők társadalmi státuszát. A vizsgálat kvantitatív és kvalitatív módszerekkel történt 2015 végén három megyében (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar). A kérdőíves felmérést 10. évfolyamba járó diákok között végeztük. A szakértői mintavétel során a mintába 627 tanuló került 25 különböző intézményből. A kvalitatív kutatás során az interjúalanyokat szakértői mintavétel módszerével választottuk ki. A megkérdezett 34 interjúalany között óvodában, általános iskolában és középiskolában oktató-nevelő pedagógust, illetve 3–18 éves korú gyermeket nevelő szülőt találunk. Kutatásunk a családszerkezet és a tanulói teljesítmény közötti összefüggésre kereste a választ, a tanulók, a szülők és a pedagógusok szemszögéből vizsgálva a családban jelen lévő személyeknek és azok kapcsolatainak hatását a gyermekek szorgalmára és magatartására. Hipotézisünk szerint a szülők minőségi jelenléte a gyermek fejlődésében, nevelésében kedvező hatással bír az iskolai előremenetelre. Feltételezzük, hogy a családi struktúrában bekövetkező változások megmutatkoznak a tanulók eredményességében (az óvodások viselkedésében) és hatással lehet az iskolai (óvodai) integráltságukra is. Kvantitatív és kvalitatív eredményeink szerint a tanulói előmenetelt nagymértékben meghatározza az, hogy milyen családtípusban él a gyermek. A legeredményesebbeket a mindkét biológiai szülővel együtt élőknél találtuk, tehát a teljes családban élés támogatja leginkább a megfelelő tanulmányi előrehaladást.

Családi kapcsolatok újjáépítésének segítése büntetés-végrehajtó intézetben lévő nők körében

Kerülő Judit, Kóka Ágnes
Nyíregyházi Egyetem

Kulcsszavak: családi kapcsolatok; reintegráció; szocializáció

Magyarországon 2015-ben körülbelül 40 ezer olyan kiskorú gyerek élt, akinek édesapja vagy édesanyja börtönbüntetését tölti (Juhász, 2015). A büntetéssel együtt járó konfliktusokat az adott személy környezetének, családjának, gyerekeinek ugyanúgy át kell élnie, mint akit elítéltek. Jellemző, hogy ezeket a gyerekeket diszkriminálják, kiközösítik, folyamatos hátrányként élik meg szüleik bűnelkövetését (Juhász, 2015). A 2013. évi CCXL. törvény nagy hangsúlyt fektet a reintegrációs tevékenységre, ami magában foglal minden olyan programot, tevékenységet, amely elősegíti, támogatja a társadalomba történő visszailleszkedés hatékonyságát, a visszaesés esélyének minimalizálását. A kutatások egyértelműen igazolják, hogy befogadó környezet, családi kapcsolatok nélkül a reintegráció megvalósítása csak kivételes esetekben lehet sikeres (Kőhalmi, 2010). Előadásunkban egy olyan programot mutatunk be, amit az egri börtönben valósítottunk meg. A projekt célja a családi kapcsolatok újjáépítésének elősegítése volt olyan esetekben, ahol az édesanya börtönbüntetését tölti. A program 2013 augusztusától 2016 februárjáig tartott. Ez idő alatt 15 fogvatartott édesanyjával sikerült együtt dolgozni. Az elsődleges cél az volt, hogy kialakítsuk és erősítsük a kapcsolattartást a családtagok között, támogassuk a szabadulás utáni harmonikus családi kapcsolatok helyreállítását, és segítsük annak felismerését, hogy ebben a családtagoknak nem kizárólag feladata, hanem felelőssége is van. A kiválasztás során az édesanyjakkal félig strukturált interjúkat készítettünk, ezt követően kerestük fel a családokat, gyerekeket, akikkel szintén interjúkat készítettünk. A 15 családban összesen 51 kiskorú élt, további öt gyerek lakásotthonban, gyermekotthonban volt elhelyezve. A gyerekek közül az idősebbek valamennyien tudták, hogy édesanyjuknak be kell vonulnia, de az utolsó percig abban reménykedtek, hogy erre nem kerül sor. A 6 éven aluli gyerekek nem tudták, hol van az édesanyjuk, jellemzően azt hitték, hogy betegség miatt távoli kórházban ápolják. Ezeknek a gyerekeknek semmilyen kapcsolatuk nem volt édesanyjukkal. Az anyák számára a legnagyobb félelem éppen az volt, hogy a gyerekeik nélkülük nőnek fel. A programnak három, egymással szoros kapcsolatban lévő eleme volt attól függően, hogy kik vettek benne részt. Az első a fogvatartott édesanyjainak, a második a családtagoknak, a harmadik mindkét csoportnak szólt. A legnagyobb hatásúak a közös, családi programok voltak, ahol a 15 elítélt több mint 100 családtagjával találkozhatott és vett részt a börtönön kívüli közös családi napokon, melyek kiváló lehetőséget biztosítottak a kapcsolatok újjáépítésére, kötetlen beszélgetésekre. A program legjelentősebb eredménye, hogy az azóta szabadult öt édesanyját család várta és nagy esély van arra, hogy nem lesznek visszaeső bűnelkövetők. Az előadás során bemutatandó programelemek, módszerek segítséget jelentenek a reintegrációval foglalkozó szakemberek számára.

„Érintetlen” nemzedék (?) – A kollektív történelmi emlékezet és a családi narratívák

Jancsák Csaba
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: családi szocializáció; kollektív emlékezet; ifjúság

A család szocializációs funkciójának sokat kutatott, a hazai és a nemzetközi szakirodalomban árnyaltan elemzett része a kulturális tőkeforrások és a közösségi normák, értékvilág elemeinek átadása. Az új generációk a család mint primer csoport beszéd-cselekvés környezetében internalizálják a kultúra elemeit, az értékeket, normákat. A kollektív emlékezet jelentéshordozó szimbólumokon (pl. történelmi mérföldköveknek tekintett események) keresztül formálódik, mely folyamatnak a család a legfontosabb ágense. A személyes és családtörténet, a történelem folyamatában (history) benne létező személyes történelem (life story) intergenerációs feldolgozása, a személyes és családi történelmi narratívák újrabeszélése a szekunder csoportok, (települési, szociorégiós, nemzeti/etnikai) közösségek kollektív emlékezete továbbélésének egyik feltétele. Az előadás empirikus forrását jelentő kérdőíves adatfelvétel 24 dél-alföldi középiskola végzős diákjainak körében történt (N=475), 13 kérdéscsoportból álló papíralapú önkitöltős kérdőívvel. A kvantitatív kutatás során azt vizsgáltuk, hogy mely történelmi eseményekről folyik a családban diskurzus, beszélgetés, és melyek azok, amelyek kihullnak a kollektív emlékezetből, hiszen nem lesznek részei egy történelemképnek, a jelenben újrakonstruált múltnak, illetve az arról tükröződő, élő mentális képnek. Az rajzolódott ki az eredményekből, hogy a családi szocializáció során évszázadokon keresztül újrakonstruált történelmi emlékezet a 21. század eleji civilizációs hatások miatt elhalványul. A családtagok által történő élettörténet-elbeszélés és áthagyományozás értékátadási folyamata eltűnőben van. A fiatalok egy részét nem „érintik” meg a történelmi múlt eseményei, ami történelmen kívüliséggel párosul. Mindennek okaként részben a családban beszélgetéssel töltött idő csökkenését (a munka világának változásai és hatása a szülők életvilágára), részben az individualizáció okozta izoláltság és a globalizáció okozta civilizációs korszakváltás jelenségét tudtuk meghatározni. Kutatásunk eredményei arra is rámutatnak, hogy a család mint a történelmi múlt értelmező közössége igen fontos szereppel bír, mely szerep a második modernitás társadalmában a kiterjesztett szerepelvárások között az iskolára hárul (kiemelten az ember és társadalom műveltségterület, a hon- és népismeret, a történelem tantárgy tanárait).

AZ ISKOLA BELSŐ VILÁGA, EREDMÉNYESSÉGE ÉS SZERVEZETI JELLEMZŐINEK ÖSSZEFÜGGÉSEI

Elnök: Fehérvári Anikó, ELTE PPK
Opponens: Baráth Tibor, SZTE KÖVI

Szimpozium-összefoglaló

Az iskolai eredményességet vizsgáló kutatások számos olyan dimenziót különítenek el, amelyek hatással vannak a tanulói eredményességre (Teddlie és Reynolds, 2000; Scheerens és mtsai, 2003, 2010; Creemers és Kyriakides, 2008; Hattie, 2009, 2012, 2013). A metaanalízisek arra is rámutattak, hogy e dimenziók közül a szervezeti jellemző (iskolai klíma, hatékony vezetés) az egyik legjelentősebb eredményességi tényező. A szimpózium célja az iskola mint szervezet, valamint az iskola belső világa és eredményessége közötti összefüggések bemutatása. A szimpózium első előadása a szisztematikus szakirodalom feldolgozás módszerét alkalmazva mutatja be a téma nemzetközi és hazai kutatási eredményeit. Az előadás rámutat arra, hogy az eredményes iskola jellegzetességeit vizsgáló kutatások egyre inkább kiemelik az intézményen belüli szervezeti viszonyokat (Scheerens, 2005), ráirányítják a figyelmet a tanítási gyakorlat és a tanulási környezet fejlesztésére irányuló szervezeti innovációk pozitív hatására (Kyriakides és Creemers, 2010). A szervezeti kultúra és a szervezeti bizalom között hazai kutatásban is kapcsolatot mutattak ki (Kovács és Sass, 2008). A szimpózium második előadásában az elméletre alapozott hazai kutatás eredményeibe is bepillantást kapunk. Az előadás kitér arra, hogy a kutatásban alkalmazott háromféle eredményességi mutató milyen közös, illetve eltérő jellemzőket mutat, módszertanilag melyik milyen sajátossággal bír, melyik mennyiben írja le egy iskola eredményességét. Emellett az előadás lineáris regressziós modellek segítségével azt is bemutatja, hogy az iskolai eredményesség milyen összefüggésben áll az iskola szervezeti jellemzőivel. Míg a szimpózium első két előadásában a tanulói teljesítmény és szervezet viszonyát elemezzük, addig a másik két előadás inkább az iskola belső világa és a szervezet összefüggéseire helyezi a hangsúlyt. Kutatási adatbázisok és az Országos kompetenciamérés telephelyi adatainak felhasználásával a pedagógusi és a tanulói percepciók iskolai fegyelemmel, agresszióval kapcsolatos véleményeinek összefüggéseit, kapcsolatát vizsgáljuk. Az előadás másik célja az Országos kompetenciamérésben kialakított fegyelemindex, illetve az egyes indexösszetevők érvényességének vizsgálata. E témát viszi tovább és mélyíti a szimpózium utolsó előadása, amely két fővárosi szakközépiskolát, szakiskolát vizsgál, bemutatja, hogy milyen összefüggések vannak a tanulók iskolai bántalmazásokkal, zaklatással kapcsolatos nézetei és a bántalmazásra adott intézményi válaszok észlelése, valamint pedagógusaik ugyanezekre vonatkozó vélekedései és tevékenységrendszerük között. A szimpózium hozzájárul ahhoz, hogy feltárjuk a magyar közoktatásban jellemző eredményességi, szervezeti jellemzőket, amelyek az iskolafejlesztések alapjául szolgálhatnak.

A kutatás a TÁMOP-3.1.5./12-2012-0001 Pedagógusképzés támogatása kiemelt projekt keretében készült (A pedagógusok és pedagógusjelöltek pályamotivációinak vizsgálata és a pedagóguspálya megítélése az életpályamodell elemeivel összefüggésben).

Előadások

Az iskolai eredményesség, a pedagógiai hozzáadott érték és a szervezeti jellemzők kapcsolata

Czető Krisztina, Lénárd Sándor
ELTE PPK

Kulcsszavak: szervezet; eredményesség; hozzáadott érték

A szimpózium ezen előadásának a középpontjában kutatásunk elméleti háttérének bemutatása áll, megalapozva a szimpózium többi előadásaiban ismerttetett kutatási eredményeket, azaz: miként változott az iskolai eredmények értelmezése, mit mutatnak a pedagógiai hozzáadott érték modelljei és mindezekhez hogyan kapcsolhatók az iskolai szervezetek jellemzői. Kutatásunk során szeretnénk feltárni azokat a szervezeti dimenziókat, amelyek nehezítik a tanulók iskolai eredményességét, illetve azokat, amelyek elősegítik a pedagógiai hozzáadott érték megerősödését. A nemzetközi szakirodalom áttekintésekor a szisztematikus irodalomfeldolgozás módszerét alkalmaztuk, melynek során online adatbázisokat felhasználva, előzetesen kidolgozott keresőszórendszer alapján végeztük a téma szerinti releváns szakirodalom azonosítását (az Educational Resource Information Center, Education Research Complete adatbázisaiban, 1995–2015 között megjelent, lektorált, angol nyelvű publikációkat dolgoztuk fel). A hazai irodalom áttekintésénél a négy hazai pedagógiai folyóirat (Educatio, Iskolakultúra, Magyar Pedagógia, Új Pedagógiai Szemle) és a Magyar Elektronikus Könyvtárban fellelhető publikációkat vettük alapul a fentebb jelzett időszakra vonatkozóan. A kutatás kiemelten támaszkodik a témában megjelent nemzetközi metaanalízisekre. A kutatási eredmények leginkább az osztálytermi vagy tanulási-tanítási szintű faktorokat tekintik az eredményesség kulcstényezőinek (Creemers és Kyriakides, 2008), ami a tanulási elméleteket és az osztálytermi folyamatokat helyezi fókuszba, vizsgálatokkal igazolva, hogy egy zömében alacsony szocioökonómiai összetételű tanulócsoportot oktató pedagógus más módszereket tud eredményesen alkalmazni, mint az, aki magasabb társadalmi státuszú diákokat oktat (Reynolds és mtsai, 2011). Az eredményes iskola jellegzetességeit vizsgáló kutatások egyre inkább kiemelik az intézményen belüli szervezeti viszonyokat (Scheerens, 2005), és ráirányítják a figyelmet a tanítási gyakorlat és a tanulási környezet fejlesztésére irányuló szervezeti innovációk pozitív hatására (Kyriakides és Creemers, 2010). A szervezeti kultúra és a szervezeti bizalom között hazai kutatásban is kapcsolatot mutattak ki (Kovács és Sass, 2008). Előadásunkban kitérünk a nemzetközi és a hazai kutatási eredmények azonosságaira és eltéréseire, valamint arra, hogy a vizsgált szervezeti dimenziók közül melyek azok, amelyek a pedagógiai hozzáadott érték megerősödését eredményezhetik egy iskolában, ezzel javíthatják a tanulói eredményességet, illetve hozzájárulhatnak egy méltányosabb tanulási környezethez.

Az iskolai eredményesség szervezeti meghatározottsága

Fehérvári Anikó, Paksi Borbála, Széll Krisztián
ELTE PPK

Kulcsszavak: iskolai eredményesség; hozzáadott érték; szervezet

Az iskolai eredményességet vizsgáló kutatások számos olyan dimenziót különítenek el, amelyek hatással vannak a tanulói eredményességre (Teddlie és Reynolds, 2000; Scheerens és mtsai, 2003, 2010; Creemers és Kyriakides, 2008; Hattie, 2009, 2012, 2013). A metaanalízisek arra is rámutattak, hogy ezek közül a dimenziók közül a szervezeti jellemző (iskolai klíma, hatékony vezetés) az egyik legjelentősebb eredményességi tényező (Creemers és Kyriakides, 2012). A téma kapcsán előadásunk empirikus adatok segítségével mutatja be a magyar közoktatásra jellemző összefüggéseket, vagyis azt, hogy egy iskola szervezeti jellemzői milyen kapcsolatot mutatnak az eredményességgel. Az iskolai eredményesség bemutatására az Országos kompetenciamérés (OKM) adatbázisain alapulva háromféle iskolai (telephelyi) szintű mutatót használunk: átlagos képességpontszám, hozzáadott érték (ami figyelembe veszi a tanuló előzetes teszteredményeit és az iskola/telephely tanulói összetételét), valamint képességszintek alapján a gyengén teljesítők aránya (mindhárom mutatót kiszámoltuk mind a matematika, mind a szövegértés esetében). Az elemzések kiemelt fókuszában álló szervezeti jellemzők vizsgálatát egy 2014-ben felvett (N=1078) pedagóguskutatási adatbázis adatai teszik lehetővé (Paksi és mtsai, 2015). A szervezeti bizalom mérésére a Sass-féle (2005) Szervezeti Bizalom Skálát alkalmaztuk. A mérőeszköz kilenc dimenzió mentén vizsgálja a vezetővel kapcsolatosan, a szervezet működésében, a munkatársak közötti kapcsolatokban, illetve az intézményen belüli szakmaiság vonatkozásában percipiált bizalmi szintet. További mutatóként használtuk az iskolai támogatás különböző dimenzióira vonatkozó pedagógusi percepciók, valamint a szervezeti légkör (Halpin, 1963) iskolai/telephelyi szintre aggregált értékeit. Az előadás egyrészt kitér arra, hogy a háromféle eredményességi mutató milyen közös, illetve eltérő jellemzőket mutat, módszertanilag melyik milyen sajátossággal bír, melyik mennyiben írja le egy iskola eredményességét. Másrészt az előadás korrelációs számítás és lineáris regressziós modellek segítségével azt is bemutatja, hogy az iskolai eredményesség összefüggésben áll az iskola szervezeti jellemzőivel. A vizsgált kilenc szervezeti dimenzió közül különösen a szakmai orientáltságra, integritásra és munkamorálra vonatkozó tényezők mutatnak kapcsolatot az iskolai eredményességgel. Ahogyan más vizsgálatoknál is tapasztalható, a szervezeti jellemzőknél szintén érzékelhető, hogy a két képességterület (matematika és szövegértés) eltérő módon viselkedik. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak az eredményesebb iskolafejlesztések megvalósításához, hangsúlyozva a szervezeti bizalom kialakítását, elmélyítését.

A kutatás a TÁMOP-3.1.5./12-2012-0001 Pedagógusképzés támogatása kiemelt projekt keretében készült (A pedagógusok és pedagógusjelöltek pályamotivációinak vizsgálata és a pedagóguspálya megítélése az életpályamodell elemeivel összefüggésben).

A fegyelemindex körbejárása: tartalmi vonatkozások és szervezeti meghatározottság

Paksi Borbála, Dóczy-Vámos Gabriella, Széll Krisztián, Fehérvári Anikó
ELTE PPK

Kulcsszavak: figyelemindex; iskolai agresszió; szervezet

Előadásunk alapvető célja – a pedagógiai hozzáadott értékkel kapcsolatos kutatások mintájára – az iskola szerepének vizsgálata az ismeretátadáson túlmutató célok egyikének, a problémás magatartás- és viselkedésformák alakításának vonatkozásában. Az előadás középpontjában álló fegyelemindex az Országos kompetenciamérés (OKM) telephelyi kérdőíveinek 11 különböző problémás magatartás- és viselkedésforma tekintetében a telephelyvezető percepcióit kifejező adatokon alapuló, többlépcsős matematikai eljárással létrehozott relatív mutató. Tekintettel arra, hogy az iskolai fegyelmi sértések egy meghatározó csoportjára, az iskolai agresszióra vonatkozó korábbi kutatási eredményeink a diákokra vonatkozó önbevallásos magatartási adatok, illetve a pedagógusi percepciók laza kapcsolódását mutatták, és a vizsgálódásunk középpontjában álló fegyelemindex is egy, a telephely vezetőjének véleményén alapuló szubjektív mutató, melynek a diákok magatartási adataival való kapcsolatát mindeközéig nem vizsgálták, előadásunk során ezen hiányosság pótlására is kísérletet teszünk. Előadásunk másik célja a fegyelemindex, illetve az egyes indexösszetevők érvényességének vizsgálata. Az elemzések során felhasznált adatok négy forrásból származnak. A célváltozókat az OKM több mérési pontra vonatkozó adatai alapján telephelyi szinten számított fegyelmi mutatók képezik. A magyarázó változók a reguláris oktatásstatisztika adatgyűjtésből származó releváns adatok. Az informális szervezeti jellemzőket megjelenítő magyarázó változók a 2014-es pedagóguskutatás aggregált adatai (N=1078, 188 feladatellátási hely). A szervezeti bizalom mérésére a Sass-féle (2005) Szervezeti Bizalom Skálát alkalmaztuk. A mérőeszköz kilenc dimenzió mentén vizsgálja a bizalmi szintet. Az informális szervezeti jellemzők további mutatóiként egyrészt az intézményi támogatás különböző dimenzióira vonatkozó pedagógusi percepciók, másrészt a szervezeti légkör (Halpin, 1963) aggregált értékeit használtuk. A fegyelemindex érvényességének vizsgálata során egyrészt az OKM telephelyre számított fegyelmi mutatókat (a fegyelemindex és a 11 indexösszetevő), másrészt – kontrollként – egy, a 8–11. évfolyamos diákok országos mintáján készült 2009-es kutatás adatait használtuk fel. Az előadás a fent leírt adatbázisokon végzett célzott másodelemzések eredményeit mutatja be. Ismertetjük egyrészt a fegyelemindex és az egyes indexösszetevők érvényességére vonatkozó eredményeket, majd ezt követően az eredeti fegyelemindex, illetve az érvényesnek mutató indexösszetevők vonatkozásában külön-külön épített szervezeti modelleket.

A kutatás a TÁMOP-3.1.5./12-2012-0001 Pedagógusképzés támogatása kiemelt projekt keretében készült (A pedagógusok és pedagógusjelöltek pályamotivációinak vizsgálata és a pedagóguspálya megítélése az életpályamodellel elemeivel összefüggésben).

Az iskolai agresszió és az iskola belső világa

Dóczi-Vámos Gabriella

ELTE PPK

Kulcsszavak: iskolai agresszió; szervezet; adaptivitás

Az iskolai agresszióval, bántalmazásokkal, zaklatással kapcsolatos kutatások a nemzetközi térben az 1970-es évek óta folynak, itthon később indultak meg. Eleinte az előfordulási gyakoriság megismerésére, a különböző viselkedésformák rendszerezésére, a különböző szereplők és szerepek tipizálására volt igény (Smith, 2011). Ezek feltárása után a kutatók érdeklődése a jelenségcsoport és más pedagógiai tényezők összefüggéseinek vizsgálata felé fordult, így például, az iskolai agresszió és a szervezet kapcsolatának megismerése felé (pl. Mayer, 2009; Buda, 2009; Paksi, 2009; Aáry-Tamás és Aronson, 2010; Booren és mtsai, 2011). Jelen kutatás is ebből a nézőpontból kívánja szélesíteni az eddigi eredményeket. Célja két fővárosi szakközépiskola és szakiskola vizsgálata: (1) milyen az összefüggés a tanulók iskolai bántalmazásokkal, zaklatással kapcsolatos nézetei és a bántalmazásra adott intézményi válaszok észlelése, (2) valamint pedagógusaik ugyanezekre vonatkozó vélekedései és tevékenységrendszer között az Adaptív-elfogadó iskola koncepciója (Rapos és mtsai, 2011) és a Békés Iskolák koncepció (Twemlow és Sacco, 2012) két közös dimenziója tükrében. A minta kiválasztása a 2014. évi Országos kompetenciamérés 10. évfolyam telephelyi kérdőívének fegyelemindexe alapján történt oly módon, hogy az egyik intézmény magas, a másik alacsony indexszel rendelkezik. Az adatgyűjtés során az intézmények minél több nézőpontból történő mély megismerésére törekedtünk, ezért mindkét iskolában a fegyelmi eljárások elemzése mellett tanári és tanulói kérdőívek felvételére, különböző szereplőkkel készített interjúkra és fókuszcsoporthoz tartozó interjúkra került sor. Ezek középpontjában a fogalmi tisztázás, a jelenség iskolára vonatkoztatása, az észlelő- és jelzőrendszer működése, valamint a problémás viselkedésekre adott intézményi válaszoknak és eljárásoknak, valamint a pedagógusok megelőzésre irányuló tevékenységének a megismerése állt. Az előadás bemutatja a kutatás értelmezési keretét és ismerteti az adaptivitásra vonatkozó eredményeket is: miként jelenik meg a tanulás, a reflexió és a változás a pedagógusok iskolai bántalmazásokkal és zaklatással kapcsolatos tevékenységeiben, és azt, ahogy ezt ugyanazon intézmény tanulói érzékelik. Az eredmények azt mutatják, hogy nagy különbségek nem mutatkoznak abban, ahogyan a tanárok által jelzett tevékenységeket a tanulók érzékelik. Érzékelhetővé vált továbbá, hogy formális és informális utak egymással párhuzamosan jelennek meg a problémás viselkedésre adott intézményi válaszokban, illetve az, hogy létezik egy pont, egy küszöb, ahol a pedagógusok az informálistól a formális eljárások felé mozdulnak el. Az iskolák megelőzésre irányuló tevékenységei között különbségek az intézményen kívüli együttműködések körében, aktív szakmai kapcsolati háló szempontjából érzékelhetőek.

A SZÜLŐI VISZONYULÁSOK MEGISMERÉSE ÉS ALKALMAZHATÓSÁGA A GYÓGYPEDAGÓGIÁBAN

Elnök: Pukánszky Béla, SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet
Opponens: Fazekasné Fenyvesi Margit, SZTE JGYPK, KRE TFK

Szimpózium-összefoglaló

A gyógypedagógia számára kiemelkedően fontos, hogy evidenciaalapú diagnosztikai eljárást követően releváns és hatékony terápiás tevékenységet végezzen. A gyógypedagógiai ellátást igénylő gyermekek sikeres gondozása, nevelése megköveteli a szülőkkel történő hatékony együttműködést. A szimpózium hiánypótló, hiszen középpontjában a fogyatékos gyermekek különböző csoportjai és szülei állnak. A szimpózium célja olyan új kutatások bemutatása, amelyek az ökológiai rendszerszemléletet tükrözve a szülők szemszögéből vizsgálják a fogyatékoságot, a fogyatékos gyermekhez kapcsolódó egy-egy problémakört. Az első előadás az értelmi fogyatékos gyermeket körülvevő családnak mint társadalmi csoportnak a gyermekkel kapcsolatos értékrendjét tárja fel a tartomelemzés módszerével. Célja az értelmileg akadályozott gyermekkel kapcsolatos társadalmi attitűdök alakulásának és változásának bemutatása a gyógypedagógiai korai fejlesztés meghonosodását megelőző időszakban. A kutatásba bevont irodalmi művek olyan „szülőkönyvek”, amelyek az értelmi fogyatékos gyermek családtagjainak önéletrajzi ihletésű munkái. A második előadás célja a szülői vélekedések pontosabb megismerése a dadogás hátteréről. Összefoglalja a dadogás főbb elméleteit, a kóroki tényezőkkel kapcsolatos legújabb kutatásokat. A saját kérdőíves vizsgálat eredményei szerint a szülők többsége pszichés okokra vezeti vissza a beszédhiba megjelenését, organikus és nyelvi tényezőket kis számban említene. A kutatás felhívja a figyelmet a dadogással kapcsolatos tévhitekre és segítheti a modern terápiás tevékenység megtervezését. A harmadik előadás a tanulásban akadályozottak gyógypedagógiájának egy innovatív területével foglalkozik, a tanulásban akadályozott tanulók idegennyelv-tanulási motivációjával. A pilot vizsgálat során a kidolgozott mérőeszközt és annak alkalmazhatóságát is elemeztük. Az elemzés középpontjában elsősorban a szociális tényezők tanulásban akadályozott tanulók idegennyelv-tanulási motivációjára gyakorolt hatása áll. A negyedik előadás középpontjában olyan beszédhiba áll, mely kevésbé kutatott hazánkban. A kutatás kérdőíves formában vizsgálta a szülők viszonyulását és ismereteit a nyelvlökéses nyelés, annak orthodonciai, pulmonológiai, orthopédiai vonatkozásaiban. Az eredmények igazolják a terápiás betanítás és tanácsadás alkalmával a szülői együttműködés fontosságát. Az ötödik előadás a sajátos nevelési igényű tanulók két csoportjának (enyhe fokú intellektuális képességzavart és tanulási zavart mutató tanulók) továbbtanulási lehetőségeivel kapcsolatos szülői vélekedéseket vizsgálja. Az eredmények információkat nyújtanak a szülők továbbtanulási lehetőségeikkel kapcsolatos ismereteiről, vágyairól, illetve felhívják a figyelmet az e területre fókuszáló tájékoztatás fontosságára.

Előadások

Fogyatékosgyermek-kép az ezredforduló magyar „szülőkönyveiben”

Magyar Adél

SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: gyógypedagógia; gyermekkor- és mentalitástörténet; társadalmi változások

A gyermekkor történetével foglalkozó hazai és nemzetközi kutatások napjainkban már nemcsak a régebbi korok és kultúrák gyermekről alkotott mentális képével, gyermekvilágaival, a gyermekek életmódjának változásaival foglalkoznak, hanem az elmúlt fél évszázad közelmúltjára is fókuszálnak. A gyerekkortörténet születése (Philippe Ariès *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime* című könyvének megjelenése, 1960) óta publikációk sora látott napvilágot ebben a témakörben. A kutatók látóterébe elsősorban a tipikusan fejlődő gyermek került, a fogyatékos gyermekről alkotott társadalmi kép változásait kevésbé tárták fel. Még kevésbé jellemző a fogyatékos gyermek családtagjai által rajzolt, irodalmi formába öntött kép elemzése. Kutatásunkban az értelmi fogyatékos gyermeket körülvevő család mint társadalmi csoport gyermekkel kapcsolatos értékrendjét tárjuk fel tartalomelemzéssel. Célunk a társadalmi attitűdök alakulásának és változásának bemutatása a gyógypedagógiai korai fejlesztés meghonosodását megelőző időszakban. A kutatásba bevont irodalmi művek olyan „szülőkönyvek”, amelyek az értelmi fogyatékos gyermek családtagjainak önéletrajzi ihletésű munkái. A négy vizsgált könyv 1998 és 2008 között jelent meg, szerzőjük két anya és két apa, valamennyien Down-szindrómások szülei. Vizsgálatunk – és a tartalomelemzés – fókuszát a szerzők motivációinak feltárása is adja, hiszen az internet hazai széles körű elterjedését közvetlenül megelőző időszakban ezek a kiadványok a sorstárs csoportok számára hitelesként értelmezhető fogyatékosgyermek-képet közvetítettek. Emellett a családdal és az értelmileg akadályozott gyermekkel kapcsolatba kerülő egészségügyi, szociális és pedagógiai ágazat szakemberei számára is üzenetet fogalmaztak meg. A szülőkönyvek elemzésekor vizsgáljuk az értelmileg akadályozott kisgyermekről alkotott társadalmi-mentális kép sajátosságait, és keressük a kapcsolódási pontokat a gyermekkép és a gyógypedagógiai korai fejlesztés, a kora gyermekkori intervenció európai és hazai modelljének kialakulása között.

Szülői vélekedések a dadogás háttéréről

Tóthné Aszalai Anett

SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: dadogás; a dadogás okai; szülői vélekedések

A dadogás az egyik legfeltűnőbb és az érintett személy számára az egyik legsúlyosabb beszédhiba. Logopédiai értelmezés szerint a dadogás a beszéd folyamatosságának zavara, ami a beszéd folyamatban megjelenő félbeszakításokban nyilvánul meg; atipikus sebesség, ritmus és hangok, szótagok, szavak, frázisok ismétlése jellemzi. Feszült viselkedés, modorosság kísérheti (ASHA, 1993). A dadogás okait nem tudjuk egyértelműen általánosságban meghatározni. Egyes kutatások szerint a predisponáló faktorok között organikus és szomatikus hatások, míg a beszédhibát fenntartó tényezők között pszichoszociális és kommunikatív tényezők szerepelnek (Johannsen és Schulze, 2001). A szakember a dadogás kialakulásával kapcsolatos adatokat a szülőkkel folytatott anamnesztikus interjú során ismeri meg. Ezek az információk határozzák meg a terápia irányát, lépéseit. Az előadás során egyrészt összefoglaljuk a dadogás kialakulásával foglalkozó nemzetközi és hazai kutatási eredményeket, másrészt saját kutatási eredményeinket mutatjuk be. Vizsgálatunk középpontjában a dadogó gyermek beszédfejlődésének komplex megismerése áll. Célunk a szülői vélekedések pontosabb megismerése a dadogás háttéréről. Az előadás első részében összefoglaljuk a dadogás főbb elméleteit, a kóroki tényezőkkel kapcsolatos legújabb kutatási eredményeket (Packman, 2012; Bloodstein és Bernstein Ratner, 2008; Howel, 2007; Healey, Trautman és Susca, 2004; Bosshardt, 2002; Strarkweather és Gottwald, 2000, Bernstein Ratner, 1998; Smith és Kelly, 1997). Az előadás második részében kutatásunk eredményeit mutatjuk be. A vizsgálatba 48 óvodás gyermeket és édesanyjukat vontuk be, akiket szakszolgálati és közoktatási intézményekben értünk el. A kutatás során a szülői kikérdezés módszerét alkalmaztuk, és az általunk összeállított 45 kérdésből álló szülői kérdőívvel gyűjtöttünk adatokat (Juhász, 2007 alapján). A demográfiai adatok mellett a kérdések az általános és a beszédfejlődést, a beszédállapot és a környezet összefüggését, a beszédhiba kialakulásának történetét vizsgálták. Előadásunkban a kóroki tényezőkkel kapcsolatos eredményeket mutatjuk be. Az eredmények szerint a dadogás megjelenésének leggyakoribb időpontja a 24–36 hónapos kor (átlag=38,47). A szülők többsége pszichés okokra (pl. érzékenység, feszült lelki alkat, traumatikus esemény, szeparációs trauma), a környezeti tényezőkre (pl. költözés) és a testvérviszonyra (pl. versengés, testvér születése) vezeti vissza a beszédhiba megjelenését. Organikus és nyelvi tényezőket a szülők kis számban említenek. Az eredmények felhívják a figyelmet a dadogással kapcsolatos tévhitekre, sztereotípiákra, melyekkel a terápia során a logopédusnak dolgoznia kell. Az előadás olyan elméleti ismereteket összegez, amelyek kevésbé ismertek és vizsgáltak hazánkban. A dadogás kialakulásáról szerzett tapasztalatok segítséget nyújthatnak a modern terápiás tevékenység megtervezéséhez.

A szociális háttértényezők szerepe a tanulásban akadályozott gyermekek idegennyelv-tanulási motivációjában

Meggyesné Hosszu Tímea
SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: tanulásban akadályozott tanulók; idegennyelv-tanulási motiváció; szociális háttér

Az idegennyelv-tanulás eredményességét a kognitív képesség mellett nagyban meghatározza a nyelvtanuló motivációs háttere is. A tanulásban akadályozott tanulók idegennyelv-tanulási motivációjáról kevés a tudásunk, hazai kutatások e témában nem ismeretesek. A pilot vizsgálat célja, hogy a fent említett hiányosságot pótolja. A vizsgálat egy nagymintás vizsgálat elővizsgálata, mely során a kidolgozott mérőeszköz alkalmazhatóságát is elemeztük. A vizsgálati mintát 7–8. osztályos tanulók adták (a gyógypedagógiai intézményekben az idegennyelv-oktatás 2015 szeptemberétől a 7–8. osztályokban kötelező; előző vizsgálataink alapján alacsonyabb osztályfokon nem vezették be az iskolák a nyelvtanítást). Az elemzés középpontjában – egyéb motivációs tényezők mellett – elsősorban a szociális tényezők tanulásban akadályozott tanulók idegennyelv-tanulási motivációjára gyakorolt hatása áll. Az idegennyelv-tanulási motivációt vizsgáló modellek többsége a miliót, a szociális közeget (a szülő, a családi kör, a barátok véleményét) látens dimenzióként ábrázolja. Dörnyei idegennyelv-tanulási motivációjáról alkotott folyamatmodelljében két, nem a nyelvhez, illetve annak beszélőihez kapcsolható tényező is szerepet kap: a milió és a nyelvi önbizalom. Tanulásban akadályozott gyermekek esetében a szociális háttér minden esetben érdemes vizsgálni. Jelen kutatás a fent említett elméleti keretből kiindulva két kérdőív (tanulói, szülői) segítségével tárja fel a milió és a nyelvi önbizalom idegennyelv-tanulásra gyakorolt hatását. A kutatás során a tanulói válaszok szemszögéből (tanulói kérdőív) elemezzük a szociális háttér mint idegennyelv-tanulási motivációs konstruktumot, illetve a szülők válaszaiból megismerjük, hogyan vélekednek gyermekük idegennyelv-tanulásáról. Az eredményekből – a várakozásnak megfelelően – nem tűnik ki markánsan a milió segítő szerepe, ám a tanulásban akadályozott tanulókat fokozottabban lehetne és kellene segíteni. A tanulók alacsony önértékelése következtében a nyelvi önbizalom értékei is alacsonyak.

A szülői kísérés szerepe a nyelvlökéses nyelés terápiájában

Kocsisné Kálló Veronika
SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: nyelvlökéses nyelés; logopédiai terápia; home training, szülőedukáció

A nyelvlökéses nyelés és terápiája a logopédia és az ahhoz kötődő terápiás eljárások sorában a mai napig provinciális szerepet tölt be. A nyelvlökéses nyelés olyan atipikus funkcionális működés a periorális, pharyngeális ajak-, arc- és nyelvizom működése tekintetében, mely akadályát jelentheti a fiziológiás arcizom-nyelvizom működésnek, kitüntetett szereppel ebben a nyelés fázisának. A napi ezernél több akaratlagos és akarattalan nyelésimozgás-komplex során a nyelv erőt kifejtve tolódik bizonyos szájtéren belüli képleteknek a nyelés indításakor, tipikus működéskor az alveolum szabadon tartásával, atipikus esetekben az alveoláris terület és a fogív érintésével. Az atipikus nyelés gyakran együtt jár a fogazat záródási és/vagy harapási rendellenességeivel, akár kauzális összefüggésben. A nyelvlökéses nyelés szorosan vett logopédiai vonatkozásai esetén a t/d/n/l, sz/zc/, akár s/zs/cs hangok torzított ejtése lehet tartósan fennmaradó, nehezen javítható. Gyermekek esetében a fejlődés plaszticitása talaján a tünetek fiziológiai, anatómiai vonatkozásban könnyebben javíthatók, mint felnőtt korban. A terápia elengedhetetlen összetevője a home training formában zajló szokásmodifikáció, hiszen ez esetben habituális, finommotorikusan gazdagon érintett szervezési, vezérlési, kivitelezési precíziós mozgásminták betanításáról, begyakorlásáról és automatizálásáról van szó. A gyakorlatok sora ennek megfelelően finom beállításokat és mozgásformák utánzását és kivitelezését követeli meg. A definiatív, direktív instrukciók írásosan rögzített formája a felmérések szerint nem teszi lehetővé kielégítő mértékben az otthoni gyakorlás során a benne foglaltak maradéktalan megvalósítását és a mozgások kivitelezését. A támogatott home training a fogszabályozó kezelést megelőzően, követően vagy azzal egyidejűleg az átállított feltétlen reflexes nyelési forma és az ahhoz igazodó izomműködés-harmonizáció a „klasszikus” nyelésterápiákhoz viszonyítva időben elnyújtottan, lágyan jelenik meg. A gyakorlatok nehézségi foka magas, a gyakorlatok mennyisége, gyakorisága igazodik egy modern család napi rutinjához, tekintve akár a gyermek, tanuló, szülők teljes napi vagy hetirendjét. Az érintett és vizsgált családok esetében kérdőíves formában felmértük a szülők viszonyulását és ismereteit a nyelvlökéses nyelés, annak orthodonciai, pulmonológiai, orthopédiai vonatkozásaiban is. Kérdéseink kiterjedtek a sikeres terápia feltételezett feltételeire, nevezetesen a rendszeresség, szülői jelenlét, otthoni gyakorlás, otthoni ellenőrzés, napló jellegű rögzítés, szakorvosi ellenőrzés és konzultációs lehetőség jelentőségére. Eredményeink igazolják a terápiás betanítás és tanácsadás alkalmával a szülői jelenlét fontosságát, ami nélkül maguk az érintett gyermekeket kísérő, a terápiás alkalmakon jelen lévő szülők sem feltételezik eredményességét az atipikus peri-orális és lingualis szokások felszámolását célzó logopédiai üléseknek.

Továbbtanulással kapcsolatos szülői vélekedések a sajátos nevelési igény tükrében

Nagyné Hegedűs Anita
SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: intellektuális képességzavar; sajátos nevelési igény; továbbtanulás

Az integráció egyre nagyobb mértékű térhódítása az általános iskolákban maga után vonja az e tanulókat érintő továbbtanulási kérdéseket. Hova, hogyan, milyen feltételekkel tanulhatnak tovább a sajátos nevelési igényű tanulók? Mennyire tájékozottak a szülők a lehetőségeket illetően? Mit gondolnak arról, hogy az adott tanulási korlátot mutató gyermekük milyen képzési szintre léphet tovább, milyen iskolai végzettséget szerezhet? E gondolatok szolgáltak alapul a jelen előadásban szereplő elemzésnek, melynek fő kutatási kérdése, hogy a szülői vélekedések mutatnak-e eltéréseket a sajátos nevelési igényű tanulók csoportjainak mentén, illetve, ha igen, akkor milyen különbségek tapasztalhatók. Számos hazai és nemzetközi kutatás igazolja a szülők vélekedéseinek, nézeteinek meghatározó szerepét a gyermekek teljesítményében, jövőorientációjában, pályaválasztásában. Az elvégzett elemzés célja a sajátos nevelési igényű (enyhe fokú intellektuális képességzavart és tanulási zavart mutató) tanulók szüleinek gyermekük elérendő iskolai végzettségi szintre vonatkozó (nyolc általános, szakmunkás-végzettség, érettségi, érettségi utáni szakképzettség, diplomát szerezni felsőfokú alapképzésen, diplomát szerezni felsőfokú mesterképzésen, doktori fokozatot szerezni) válaszgyakoróságainak összehasonlítása volt (N=129). Az adatok elemzése χ^2 -próbával történt. Az elemzés szignifikáns eredményeket mutat több ponton (minden esetben $p < 0,05$): az enyhe fokú intellektuális képességzavart és a tanulási zavart mutató tanulók szüleinek válaszai és az elérendő legmagasabb iskolai végzettség között, az együtt- és különnevelés keretében oktatótt enyhe fokú intellektuális képességzavart és a tanulási zavart mutató tanulók szüleinek válaszai és az elérendő legmagasabb iskolai végzettség között, az enyhe fokú intellektuális képességzavart mutató 5–6. és 7–8. osztályos tanulók szüleinek válaszai és az elérendő legmagasabb iskolai végzettség között. A szülői válaszok mintázata egyfelől azt tükrözi, hogy a szülők tisztában vannak gyermekeik lehetőségeivel, másfelől információbeli hiányosságokat is mutatnak. Az együtt- és különnevelés keretében oktatótt enyhe fokú intellektuális képességzavart mutató tanulók szüleinél a válaszok hasonló mintázatot követnek, mely alapján a nevelési-oktatótt forma a szülők elvárásait jelentősen nem befolyásolja. Az osztályfok mentén az enyhe fokú intellektuális képességzavart mutató tanulók szüleinek válaszai, bár hasonló mintázatot mutatnak, 7–8. osztályra a reális lehetőségek felé történő aránybeli átrendeződése figyelhető meg. Az eredmények gyakorlati szempontú elemzése fontos információkat nyújthat a sajátos nevelési igényű tanulókkal foglalkozó szakemberek számára, felhívva a figyelmet a szülők pontos, részletes, érthető tájékoztatására, a lehetőségek és az esetleges információbeli hiányosságok átbeszélésére.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁK EREDMÉNYESSÉGE ÉS HÁTRÁNYKOMPENZÁCIÓS LEHETŐSÉGEI

Elnök: Szemerszki Marianna, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet
Opponens: Bacskai Katinka, Debreceni Egyetem

Szimpózium-összefoglaló

Az iskolai eredményesség fogalma az oktatásban nem könnyen definiálható. Legtöbbször a tanulók tudásszintjének változásával vagy egyéb kimeneti eredményekkel azonosítják, de akadnak, akik ennél puhább mutatókat is figyelembe vesznek (pl. sikeres szocializáció, tanulási motiváció felkeltése). Abban azonban konszenzus mutatkozik, hogy az elért eredmények nem függetleníthetők az iskola környezetétől és lehetőségeitől, így például a tanulók társadalmi összetételétől sem. Magyarországon különösen erős a családi háttér és a tanulói teljesítmény közötti kapcsolat (Andor és Liskó, 2000; Balázsi és mtsai, 2014; Kertesi és Kézdi, 2010), valamint kutatások azt is mutatják, hogy az iskolarendszer növeli a társadalmi háttérből fakadó különbségeket (Balázsi és Horváth, 2011). Eredményességkutatások arra jutottak, hogy a hátrányos helyzetű tanulók érzékenyebbek az oktatási hatásokra, számukra a jó minőségű iskola előtti, illetve iskolai nevelés eredményesebb beavatkozás lehet hosszán tartó hatásokkal, ráadásul a korai iskolázási hatások erőteljesen befolyásolják a későbbi teljesítményeket is (Scheerens és Bosker, 1997; Sammons és mtsai, 1995). Kutatások szerint a hátrányos helyzetű tanulókat eredményesen fejleszteni képes iskolák legfőbb erősségei közé tartozik a probléma- és célorientált iskolavezetés, továbbá az intézményen belüli jó szakmai együttműködés. Olyan sajátos gondolkodásmód jellemző rájuk, amely egyidejűleg magában foglalja a problémamegoldó attitűdöt, a magas szintű elvárásokat és a melegséggel teli, gondoskodó légkört, és fontos a kollektív hit abban, hogy minden gyerek sikeres lehet (Sammons és Bakkum, 2011). Szimpóziumunkban az iskolai eredményesség dimenzióit járjuk körül részben országos adatbázisok elemzése révén, részben hátrányos helyzetű tanulókat nagy arányban oktató általános iskolákban végzett kvalitatív kutatásunk eredményeire építve. Kitérünk az iskolai eredményesség mérhető és kevésbé mérhető dimenzióira, így a tanulói továbbhaladás, illetve az iskolai lemorzsolódás témakörére, a sikeres szocializáció jelentőségére, továbbá azoknak a peremfeltételeknek a vizsgálatára, amelyek elősegíthetik vagy – hiányuk révén – hátráltathatják a hátránykompensációt. E feltételek közül kitüntetetten a tanórán kívüli foglalkozások, az iskolavezetés és a pedagógusok, továbbá a segítő szakmai személyzet és a szülői támogatások jelentőségére térnek ki előadásaink.

Előadások

Általános iskolai eredményesség és tanulói továbbhaladás

Szemerszki Marianna
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: eredményesség; hátrányos helyzet; továbbtanulás

A különböző kimeneti eredmények, így a továbbhaladási és a továbbtanulási mutatók az iskolarendszer széles körben elfogadott jelzőszámai az oktatás egyes szintjein. Egy korábbi nagymintás kutatás során azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb pedagógus szerint a továbbtanulási eredmények képesek leginkább megmutatni egy-egy intézmény szakmai munkájának minőségét, eredményességét. Az ebben a tanévben lezajlott kvalitatív kutatásunk eredményei ezt megerősítik, ugyanakkor árnyalják is, hiszen a hátrányos helyzetű tanulókat nagy arányban oktató általános iskolák vezetői, pedagógusai nem csupán a tantárgyi eredményeket, a bukásmentességet és a továbbhaladást, a középiskolában való helytállást, hanem az érzelmi intelligencia, a szociális kompetencia fejlődését is hangsúlyosan fontosnak tartották. A tanulói mérések segítségével néhány területen már az iskolázás folyamatában is képet kaphatunk az előrehaladásról, s az adatok egyéni szintű összekapcsolása révén az eredmények nyomon követése is lehetővé válik. Elemzésekből tudjuk, hogy az alacsony szülői iskolázottság, a szegénység, a tartós munkanélküli lét olyan egyéni háttértényezőknek tekinthetők, amelyek a diákok későbbi teljesítményeit erőteljesen meghatározzák, de negatívan befolyásolja az eredményeket néhány iskolarendszeren belüli eltérés is, például az, ha valaki falusi és szegregált iskolába jár (Balázsi és Horváth, 2011; Papp Z., 2011). Előadásunkban az Országos kompetenciamérés 2011–2014. évi telephelyi és tanulói adatbázisait összekapcsolva azt vizsgáljuk, hogy milyen eltérések és összefüggések jellemzik az általános iskolákat a kompetenciamérési eredményeiket, az iskolák tanulói összetételét, infrastrukturális és az iskola szakmai munkáját támogató erőforrásokkal való ellátottságát, valamint a tanulók későbbi továbbhaladását és eredményeit tekintve. Eredményeink azt mutatják, hogy a 8. évfolyam utáni továbbtanulás sikerességét erőteljesen befolyásolja az általános iskola eredményessége. Az évvismétlés, illetve a kimaradás a 8. évfolyam után viszonylag jelentős, és az érintett tanulók nagyobb arányban tanultak olyan általános iskolákban, amelyek az átlagosnál kedvezőtlenebb tanulói összetétellel és települési hátrányokkal voltak jellemezhetőek, s amelyeknek a tanulóteljesítmény-méréseken elért eredménye az átlagosnál jóval gyengébb volt. Ezen intézményeknek mindezen hátrányok mellett olyan negatívumokkal is meg kell küzdeniük, mint a telephelyen tanuló diákok alacsonyabb fegyelmi és motivációs indexe, továbbá a nevelőtestület kedvezőtlenebb szakember ellátottsága. Bár az iskolaépületek állagát és az informatikai felszereltséget tekintve nem találtunk számottevő hátrányokat a többi általános iskolához képest, a minőségi pedagógusmunkát és a tanórán kívüli szabadidős elfoglaltságokat támogató lehetőségek szegényesebbnek tűnnek. Mindez pedig nem segíti a hátránykompenzációt, az egyébként is kedvezőtlen összetételű tanulók fokozott fejlesztési szükségleteinek a kielégítését.

Hátránykompenzáció és iskolai kollektíva

Sági Matild

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: hátránykompenzáció; reziliencia; iskolai kollektíva

A korábbi kutatások szerint a tanulói teljesítményekre a családi háttérnek van a legnagyobb hatása, az oktatáspolitikai által is befolyásolható tényezők közül pedig leginkább a tanári munka minőségének, a pedagógusok osztálytermi gyakorlatának van a legnagyobb szerepe (Sanders és Rivers, 1996; Darling-Hammond, 1999; Vignoles, 2010; Mourshed, Chinezi és Barber, 2010; OECD, 2005; 2015). A vonatkozó kutatások arra is rámutattak, hogy a pedagógiai munka nem egyéni, hanem kollektív teljesítmény: habár a pedagógusok jellemzően egyedül (az osztályteremben) tevékenykednek, munkájuk minőségét az egyéni kvalitásokon, motiváltságon, ambícióon, elköteleződésen és tapasztalaton túl nagymértékben befolyásolja az is, milyen támogató szakmai közösségben dolgoznak; milyen mértékben segíti és támogatja őket az iskolavezetés, illetve – ahol van ilyen – a központi oktatásirányítás és az egyes iskolák közötti kapcsolatot biztosító köztes intézmény (mediating layer) (Leithwood és mtsai, 2006; OECD, 2008, 2011; Wiseman, 2009; Mourshed, Chinezi és Barber, 2010; Baráth, 2006, Halász és Szöllösi, 2012). Ezért az elmúlt időszakban az iskolai eredményességre vonatkozó kutatások egyre nagyobb intenzitással fókuszáltak az iskolavezetésre és az iskolai nevelőtestület közösségére (Fullan, 2010; 2011; Hargreaves és Fullan, 2012; Bacskai, 2015; Pusztai, 2009, 2011, 2015; Széll, 2015). A hátránykompenzáció szempontjából kiemelt jelentősége van annak a kutatási kérdésnek, hogy miként tudnak egyes iskolák annak ellenére átlag feletti eredményeket elérni, hogy tanulóik társadalmi helyzete lényegesen rosszabb az átlagosnál. Elemzésünk e kérdés megválaszolásához járul hozzá. Kutatásunk során hat olyan magyarországi hátrányos helyzetű iskolában végeztünk kvalitatív vizsgálatot, amelyek közül három kompetenciamérési eredményei átlag felettiak, háromé átlag alattiak. Két napon keresztül figyeltük meg az iskolákat, interjúkat készítettünk az intézményvezetővel, pedagógusokkal, a tankerület illetékesével, diákokkal és esetenként szülőkkel is, órákat látogattunk, elemeztük az iskola pedagógiai programját. Eredményeink alátámasztották azokat a hazai és nemzetközi kutatási eredményeket, miszerint az iskolavezetés kollektív munkát és kollektív tanulást elősegítő beállítódása és a nevelőtestület kollektív autonómiával társuló, együttes tanulási és tanítási gyakorlata, valamint az iskolák kistérségi együttműködése jelentős mértékben elősegíti azt, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók a vártnál jobb teljesítményt nyújtsanak. Vizsgálatunk arra is felhívta a figyelmet, hogy a hátrányos helyzetű tanulók esetében a szociális integráció legalább akkora jelentőségű, mint az alapképességek megszerzése.

Szakpolitikai változások – kontextusok – pedagógusok

Imre Anna

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: hátrányos helyzet; eredményesség; pedagógusok

Előadásunk a tanulói eredményesség, bevonódás és az implementáció elméleti keretében a tanulókat és tanulást érintő beavatkozások megvalósításának néhány kérdését elemzi a délután 4-ig tartó iskola bevezetésével összefüggésben a pedagógusok nézőpontjából. Az elemzés arra a kérdésre keres választ, hogy az általános iskolákban bevezetett délutánig tartó foglalkozások hozzájárulnak-e a hátrányos helyzetű tanulók eredményességének számottevő és fenntartható javulásához. Korábbi elemzéseink a tanulói oldalt vizsgálták, jelen elemzésünk a pedagógusok szerepét igyekszik körüljárni a változásokkal összefüggésben. Az előadás első részében az elemzés elméleti keretét mutatjuk be. Ez épít a tanulói eredményességgel és bevonódással összefüggő elméletekre (pl. Coleman, 1990; Pusztai, 2008; Christenson, 2013; Skinner, 2013), a tanórán kívüli tanulással foglalkozók munkáira (pl. Eccles, 2005; Mohneney, 2005), valamint a tanulást és tanulókat érintő szakpolitikai beavatkozások eredményességével és a tanulóközösségek ebben betöltött szerepével foglalkozó munkákra egyaránt (pl. McLaughlin és Berman, 1978; McLaughlin és Talber, 1993; Datnow, 2000; Mourshed és mtsia, 2010; Coburn, 2001; Fazekas és Halász, 2015). Elemzésünk a fentiekben belül hangsúlyosan épít a kontextusok fogalmára és a szakirodalomban e vonatkozásban fellelhető tapasztalatokra. Az előadás második része a délután 4-ig tartó iskola hazai bevezetése kapcsán a pedagógusok munkaidejében megragadható országos tendenciákat mutatja be országos adatok (KIR, OKM) segítségével idő- és területi dimenziókban. Az elemzés harmadik, empirikus része egy 2013/2014-es tanévben megvalósított kutatás kvantitatív adatainak másodelemzésére épül. Az előadás e részében a saját kutatás keretében vizsgált három eltérő helyzetű járás 34 iskolájának tapasztalatait feltáró kérdőíves kutatás adataira ($N_{\text{pedagógus}}=548$, $N_{5.\text{évf.}}=859$, $N_{8.\text{évf.}}=805$) támaszkodva a délutáni foglalkozásokon való tanulói részvételben és a pedagógusok feladatainak változásában megfigyelt eltéréseket mutatjuk be hátrányos és nem hátrányos helyzetű járásokban és intézménycsoportokban. Az elemzés kitér a pedagógusok hátrányos helyzetű tanulók oktatásával, délutáni foglalkoztatásával kapcsolatos nézeteinek elemzésére, továbbá a bevezetés folyamatával kapcsolatos véleményükre és attitűdjeikre. Az elemzés hangsúlyosan kezeli a gyakorlat alakulását, illetve az iskolán belüli és kívüli együttműködések kérdését, ezen belül a munkaközösségek szerepét az eltérő kontextusok vonatkozásában. Az elemzés végén azokat a kontextuális, intézményi és helyi szintű tényezőket (pl. intézményvezetés, iskolai kultúra, helyi irányítás) vizsgáljuk mind kvantitatív, mind kvantitatív adatok segítségével, amelyek az egyes kontextusok közötti eltéréseket magyarázzák, s amelyek befolyásolják a pedagógusok nézeteit, attitűdjeit, együttműködési készségeit, illetve amelyek ezek révén hatással lehetnek a beavatkozások eredményességére is.

A pedagógiai munkát támogató szakmák szerepe

Kállai Gabriella

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: hátrányos helyzet; integráció; inklúzió

Amikor az iskolai eredményességről beszélünk, nem lehet figyelmen kívül hagyni a gyermekeket/tanulókat időszakosan vagy hosszú távon kísérő, különféle eredetű problémákat, amelyeknek egy része az iskolákban pedagógiai problémaként jelenik meg. Ilyen lehet a speciális nevelési igényű vagy beilleszkedési-tanulási zavarokkal küzdő tanuló, de a tanuló szociális helyzetéből kiindulva is adódhatnak kisebb-nagyobb nehézségek. Komplex kezelésükhöz gyakorta a pedagógiai eszköztáron túlmutató megoldások szükségesek különféle ágazaton belüli vagy ágazatokon átívelő, interprofesszionális együttműködések formájában megjelenő segítő szakemberek bevonásával (Huxtable és Blyth, 2002; V. Gönczi, 2015). Az előadás az iskolák világában működő (vagy éppen hiányzó), a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő feladatkörök közül azokat tekinti át, amelyek közvetlenül a tanulóknak nyújtanak segítséget tanulási vagy más jellegű problémáik kezeléséhez, megoldásához. Egy 2015-ben végzett kismintás, 6 észak-magyarországi intézményre kiterjedő kvalitatív vizsgálat alapján mutatjuk be azokat a gyakorlatban élő megoldási módokat és integrációs vagy inkluzív modelleket (Kőpatakiné és Balázs, 2008), amelyeket a magyar oktatási rendszerben alkalmaznak a bármilyen szempontból különleges bánásmódot igénylő tanulók segítése céljából. Az előadás az intézményvezetők, pedagógusok, gyógypedagógusok lehetőségeit, elvárásait, és segítő szakemberek tevékenységét mutatja be interjúk feldolgozásával, kiegészítve a pedagógiai szakszolgálat vezetőinek véleményével és iskolai megfigyelésekkel. Kutatásunk egyik fontos megállapítása, hogy az iskolai segítő szakemberek hiánya, valamint a pedagógusok és segítők közötti komplex együttműködések hiánya – több más tényező mellett – jelentősen hátráltathatja a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok iskolai eredményességének növekedését, lemaradásának csökkentését, akárcsak úgy, mint a törvényi értelemben nem hátrányos helyzetű, de egyéni (pl. családi, szociális, tanulási) problémákkal küzdők esetén.

Szülők bevonása a tanulmányi eredményesség növelése érdekében

Imre Nóra

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: iskola-szülő kapcsolat; eredményesség; hátrányos helyzet

Széles körű szakmai agenda és tudományos kutatások sora foglalkozik ma már az iskola és a család kapcsolatrendszerével, a szülői bevonódás és részvétel formáinak és kiterjedtségének feltárásával (Edward és Alldred, 2000). Számos tanulmány kiemeli a szülői támogatás meghatározó szerepét a tanulók iskolai pályafutásában. A szülők elvárásai és támogató magatartásformái – függetlenül a család társadalmi és gazdasági státuszától – pozitív hatással vannak a tanulók teljesítményeire (Catsambis, 2001). A szülői részvétel különböző formái közül elsősorban az otthoni támogatás hat az iskolai eredményességre (Desforges és Abouchaar, 2003). Az angolszász szakirodalom szerint a partnerkapcsolat kifejezés mind a köznyelvben, mind a szaknyelvben általában pozitív jelentéstöbbletet hordoz, mintha ez a viszonyrendszer problémamentes vagy legalábbis neutrális lenne. Implicit és explicit elvárások fogalmazódnak meg arról, hogy a tanárok és a szülők között jó partneri viszonyt kell kialakítani. Ezek az igények azért merülhetnek fel, mert a kutatási eredmények is azt mutatják, hogy az iskola és család közötti megfelelő kapcsolat nagymértékben hozzájárul a gyermek fejlődéséhez, jóllétéhez és az élethosszig tartó tanuláshoz (Markström, 2013). Előadásunk a szakirodalom feldolgozásán túl több empirikus adatfelvétel együttes eredményeire támaszkodik. A szülő és iskola közötti partnerkapcsolat témakörét egy, a 2013–2014-es tanévben elvégzett kérdőíves felmérés keretében vizsgáltuk, ahol a szülők (N=2320) véleményét tudakoltuk meg a partnerkapcsolat jellegéről, a szülő és iskola közötti kapcsolattartás formáiról és a szülői „bevonódottság” lehetőségeiről. A 2015. év végén megvalósított – kvalitatív módszereket alkalmazó – kutatásunk elsődleges célja a hasonló helyzetben lévő általános iskolák tanulóinak eltérő eredményessége mögött húzódnó okok feltárása volt. Egyik fő feltevésünk az volt, hogy az eredményesebb iskolákban jobb az iskola-család együttműködés, a szereplők partnerként tekintenek egymásra. Eredményeink azt mutatják, hogy bár a szülők túlnyomó része úgy érzi, az iskola partnernek tekintti őt, az alacsonyabb társadalmi státuszú családokban ez a bizalom kisebb mértékű. Az adatok szerint általános jelenségnek tűnik, amit a szakirodalom is alátámaszt, hogy a tanulók évfolyamának emelkedésével a szülők egyre kevésbé érzik szorosnak az iskolával való kapcsolatukat. Azonban az iskolavezetés tudatos stratégiával sokat tehet a szülők bevonásáért, ami hozzájárulhat a tanulók tanulmányi teljesítményének növekedéséhez. Előadásunkban bemutatunk olyan kezdeményezéseket, amelyek a szülők bizalmának megnyerésére irányulnak.

A NÉPTANÍTÓI SZAKMÁSODÁS HATÁRVIDÉKEIN

Elnök: Nóbik Attila, SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Opponens: Podráczky Judit, Kaposvári Egyetem

Szimposium-összefoglaló

Az elmúlt másfél évtizedben a magyar neveléstörténet-írás kiemelt témája volt a középiskolai tanárság professzionalizációja és a néptanítóság szakmásodása. A kutatások során a képzéstörténeti aspektusok mellett a figyelem elsősorban a szakmai tartalmak professzionalizálódására irányult. A fenti kutatásokhoz kapcsolódva kutatócsoportunk az elmúlt években szimpóziumokon mutatta be a néptanítói szakmásodással kapcsolatos kutatásai eredményét. A vizsgálatok célja a néptanítói szakmásodás a kutatói figyelem fókuszába eddig nem került határvidékeinek feltárása volt. Az első két előadást közös célként fűzi össze a néptanítósággal érintkező pedagógusszakmák szakmásodása jellegzetességeinek feltárása. Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a néptanítói szakma egyre professzionálisabbá válása „magával húzott” más pedagógusszakmákat is. A kitűzött célhoz igazodva az előadások változatos forrásbázissal és módszertani megközelítéssel készültek. Az első előadás a gyermekvédelem professzionalizálódását mutatja be, kitér a gyermekvédelemmel kapcsolatos ismeretek megjelenésére a „normál” néptanítói tudáskonstrukció folyamataiban, valamint a néptanítók megjelenésére a gyermekvédelem területén. A második előadás a Szegedi Városi Zeneiskola példáján keresztül mutatja be a zenetanári szakma alakulását. Szintén fontos célnak tekintettük az egyre professzionalizálódó néptanítói szakma laikus recepciójának feltárását. Harmadik előadásunk a korabeli vicc- és hírlapok (Borsszem Jankó, Bolond Miska, Budapesti Hírlap, Fővárosi Lapok, Népszava, Pesti Napló, Tolnai Világlapja, Vasárnapi Újság) írásait felhasználva elemzi a néptanítóság hírlapi reprezentációjának jellegzetességeit az 1860 és 1920 közötti időszakban. Utolsó előadásunkban egy, a kutatások során hagyományosan használt forrás (Néptanítók Lapja) példáján keresztül mutatjuk be azokat a témákat (pl. méhészet), amelyek nem kifejezetten szakmaiak, mégis markánsan meghatározták a folyóirat tematikáját. Ezek elemzésével betekintést nyerhetünk a néptanítói lét fontos, ám eddig kevésbé kutatott aspektusaiba. Reményeink szerint a szimpóziumhoz kapcsolódó kutatások hosszabb távon is elősegíthetik a néptanítói szakmásodás részfolyamatainak jobb megértését.

Előadások

A gyermekvédelmi szakma professzionalizálódása

Hegedűs Judit
ELTE PPK, NKE RTK

Kulcsszavak: gyermekvédelem; professzionalizáció; néptanítóság

A 19. századi gyermekvédelem komoly fejlődésen ment keresztül: folyamatosan jöttek létre az árva, elhagyatott gyermekeket támogató árvaházak, a züllött vagy züllésnek induló javítóintézetek. A század végére egyre jobban érzékelhetővé vált az állami szerepvállalás, mely nemcsak a jogszabályi háttér megteremtésében mutatkozott meg, hanem a gyermekvédelmi intézményekkel szemben egyre erőteljesebben fogalmazódtak meg szakmai elvárások. Jelen előadás a gyermekvédelmi szakmai tudáskonstrukciós folyamatok történeti vizsgálatára irányul. Megvizsgáljuk, hogy a tanítói szakmában miként jelentek meg a gyermekvédelmi vonatkozások, illetve azt elemezzük, hogy a gyermekvédelmi szakmában milyen szakmai tudás volt tetten érhető. Kiindulópontul a dualizmus korának igen ismert és szakszerű folyóiratai szolgáltak, elsősorban a Család és Iskola, a Néptanítók Lapja, A Gyermekek és a Magyar Tanítóképző folyóirat számait elemeztük. A gyermekvédelmi ismeretekkel kapcsolatos igény megjelenése jól párhuzamba vonható az 1868-as népoktatási törvény megjelenésével. A népoktatási törvény elfogadását követően a mindennapi iskolai életben egyre égetőbb problémaként merült fel azon gyermekek sorsa, akik nem tudtak beilleszkedni az iskolába, magatartásukkal zavarták az oktatás folyamatát. A közoktatás dualizmus kori modernizációja megteremtette a néptanítói professziót, és a tanító szakmai tudáselemeinek egyik fontos összetevőjévé vált a gyermekről való gondolkodás és tudás formálódása, differenciálódása. E szakmai tudáskonstrukciós folyamat fejlődése során jól érzékelhető, hogy az érzelmi felelősség megfogalmazásával párhuzamosan megjelent az „átlagtól való eltéréssel” való foglalkozás, ennek pedagógiai elvei jól láthatók a vizsgált sajtótermékekben. A szakmai tudás feltételeként a képzésben való megjelenés is fontos adalékként szolgálhat: a tanítóképzés tankönyveinek átvizsgálása során elmondható, hogy közvetlenül nem jelent meg a gyermekvédelem mint téma (kivéve a neveléstörténeti vonatkozásokat), azonban a gyermekvédelemhez kapcsolódó témaköröket – például fegyelmelés, gyógypedagógiai ismeretek – érintették a tankönyvek szerzői. Vizsgálódásunk másik szála a kifejezetten gyermekvédelminek tekinthető intézmények személyi állományának vizsgálata. Sajnálatos módon viszonylag kevés forrás áll rendelkezésünkre, azonban az OPKM-ben található árvaházi értesítők adtak némi kiindulópontot, valamint az Aszódi Javítóintézet statisztikája. Ennek alapján a 19. század végétől egyre nagyobb számban megtalálhatók ezen intézményekben a pedagógiai és pszichológiai tudással rendelkező néptanítók, míg a gyermekvédelemről szakmai anyagot készítők között inkább jogászok találhatók.

A zenetanári professzió alakulása a Szegedi Városi Zeneiskola történetén keresztül 1881–1944 között

Pethő Villó
SZTE ZMK

Kulcsszavak: professzionalizáció; zenetanítás; Szegedi Városi Zeneiskola

Az intézménytörténeti kutatások nemcsak egy intézménytípus alakulásának történetét, hanem az ott dolgozók professzionalizációs folyamatait is híven elénk tárhatják. A Szegedi Városi Zeneiskola történetének kutatása során így betekintést nyerhetünk nemcsak a zeneiskola mint kulturális és oktatási intézmény, hanem az abban dolgozó, tevékenykedő művészek, zenetanárok munkájába is. Kutatásunk legfontosabb kérdései a következők voltak: Milyen külső és belső elvárások formálták a zenetanári professziót? Az itt tevékenykedő pedagógusoknak milyen szakmai, pedagógiai szempontoknak, kritériumoknak kellett megfelelniük? Az első zeneiskolák jellemzően egyesületi és magánintézményi keretek között kezdték meg működésüket. Az intézmények megalapításának célja a zenekultúra ápolása, a városi és régiós komolyzenei élet megszervezése, intézményes keretek közötti művelése, a városokban és a régióban működő énekkarok és zenekarok utánpótlásának nevelése volt. A zeneiskolákat illetően a 19. század végén és a 20. század elején intézményrendszerrel, rendszerszerű működéssel, a zeneiskolák és a Zeneakadémia közötti szorosabb kapcsolat kiépüléséről lényegében nem beszélhetünk. Az állam az egyesületi, városi és magánkézben működő intézményeket rendeletek útján szabályozza, mely rendeletek ebben az időszakban nem tartoznak az általános oktatást szabályozó törvények közé. A kutatás középpontjában álló Szegedi Városi Zeneiskola 1881-ben kezdi meg működését. A város fenntartásában működő iskola Király-König Péter (1904–1934) és az őt követő Belle Ferenc (1935–1944) igazgatása alatt válik a mai értelemben vett modern, szakmailag, pedagógiaiban jól képzett tanárokat alkalmazó képzőhelyé. Az iskolában folyó szakmai munka színvonalának emelésén fáradozó vezetők nemcsak saját szakmai elvárásaik (mindketten a Zeneakadémián végeztek), hanem a város vezetése és a közvélemény által megfogalmazott elvárások is kényszerítő erővel hatottak. Mindezen kívül az is fontossá vált, hogy az 1921-ben Szegedre költöztetett egyetem mellett és annak méltó partnereként szerepet játszasson a város oktatási és kulturális centrummá válásában. A kutatás forrásai között szerepelnek a zeneiskolák működését, a magyar zeneoktatást az említett időszakban szabályozó rendeletek, a zeneiskola értesítői, a zeneiskolához köthető városi tanácsi iratok, valamint Király-König Péter és Belle Ferenc hagyatéki anyaga. Az előadás célja, hogy a zeneiskolákat szabályozó állami rendelkezéseken, a zeneiskola említett vezetőinek írásain, történetének alakulásán keresztül mutassam be azokat a folyamatokat, amelyek alakították-alakíthatták a zeneiskolai tanári professziót és mindazokat a törekvéseket, amelyeket ebben az időszakban fogalmaztak meg, és amelyek a zeneiskolai tanárság professzionalizálódását, a zenetanári szakma presztízsének emelését kívánták elősegíteni. Mindez hozzájárulhat a zenetanári professzió történetének feltárásához és vizsgálatához.

A tanítói szerep hírlapi reprezentációja

Baska Gabriella

ELTE PPK

Kulcsszavak: szakmásodás; reprezentáció; tanítói szerep

Az elmúlt évek során kutatótársaimmal együtt a néptanítói szakma megformálódásának lépéseit kíséreltük meg bemutatni egy speciális forrás, a pedagógiai szaksajtóban megjelent írások segítségével. Ez a forrás rendkívül sokszínű képet tárt elénk a folyamat különféle aspektusairól. Saját kutatásaim középpontjában mindvégig a tanítóság társadalomban betöltött szerepének kérdése állt. A szakmai sajtó ahhoz nyújtott segítséget, hogy azt tudjuk értelmezni, milyennek látta és hogyan próbálta láttatni önmagát a társadalommal az a szakmai csoport, amely az 1868. évi 38. törvénycikket követő évtizedekben járta be a professzionalizáció útját. Jelen kutatás során azt vizsgáltam, hogyan reprezentálódott a tanító és rajta keresztül a tanítói szerep a hírlapok hasábjain. A kutatás időbeli keretének meghatározásakor ismét orientáló tényező az Eötvös-féle törvény, de – ha a szakmásodás folyamatának állomásait vizsgáljuk – érdemes a törvény előtti évtizedeket is bevonni a vizsgálati körbe. Az időkeret tehát 1860–1920. A forráskutatást és feldolgozást ma már nagyban segíti az a tény, hogy a 19. századi sajtó egy része digitálisan is hozzáférhető és feldolgozható. Az 1860 és 1920 közötti időszak hírlapi világából fennmaradt, az interneten fellelhető lapok két csoportba oszthatók: vicclapok és vegyes tematikájú napilapok. A vicclapok közül a Borsszem Jankó és a Bolond Miska, a vegyes tematikájú napilapok közül a Budapesti Hírlap, a Fővárosi Lapok, a Népszava, a Pesti Napló, a Tolnai Világlapja és a Vasárnapi Újság került a forrásbázisba. A tankötelezettség bevezetése a téma társadalmi közbeszéddé válását is magával hozta, ezért egyértelműen és nyilvánvalóan növekedett a tanítóság és az iskola mint téma jelenléte a lapokban. Tíz hírlap adatait összegezve a következőket kapjuk a „tanító” kifejezésre rákeresve: 1840 és 1860 között 176-szor, 1860 és 1880 között 1177-szer, 1880 és 1900 között 9396-szor és végül 1900 és 1920 között 18 112 alkalommal használják a hírlapírók a kifejezést. Az időkeret nem változik, azonban változik a háttérben lévő társadalom, nő azoknak a generációknak a száma, akik számára az iskolába járás egyre nyilvánvalóbb mindennapos tevékenységgé válik. Előadásom célja annak bemutatása, hogy miként reprezentálódik a néptanító, illetve hogyan változik az évtizedek előrehaladtával a tanítóságról alkotott társadalmi kép a szakmai lapok világán túllépve, a hírlapok hasábjain. A rendelkezésemre álló források azt is lehetővé teszik, hogy a jelenség színét és fonákját is értelmezhessem. Ezzel a vizsgálattal, eredményeivel közelebb juthatunk a tanítás társadalmipresztízs-történetének megértéséhez.

Nem szakmai tartalmak a Néptanítók Lapjában (1868–1892)

Nóbik Attila

SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: szakmásodás; folyóiratok; dualizmus

Az elmúlt évtizedben a magyar neveléstörténet-írás a néptanítói szakma kialakulásának számos aspektusát feltárta. Ilyen például a tanítóképzés története, a tanítói kézikönyvek gyermekképe, a tanítói tudáskanon kialakulásának folyamatai, a képzésben használt tankönyvek sajátosságai, illetve a 19. és 20. század fordulója tanítói életvilágának jellemzői. Ezekre az eredményekre támaszkodva kutatócsoportunk az elmúlt években jellemzően a pedagógiai szaksajtóra támaszkodva elemezte a néptanítók professzionalizációjának szakmai sajátosságait. Jelen kutatásunkban ugyanezen a forrásbázison annak feltárására tettünk kísérletet, hogy a korszak legfontosabb, néptanítóknak szóló szakmai folyóiratában, a Néptanítók Lapjában milyen, nem szorosán szakmai tartalmak jelentek meg. Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a néptanítók életvilágához szorosán hozzátartoztak a nem kifejezetten iskolai és pedagógiai tevékenységek is. A kutatás legfontosabb kérdései a következők voltak: Milyen arányban található nem szakmai tartalmak a Néptanítók Lapjában? Melyek voltak a legfontosabb azonosítható témák? A kutatás kiindulópontját Petrik Géza A Néptanítók Lapja 1868–1892. évi folyamainak repertórium című munkája jelentette. A kutatás első lépéseként a témák azonosítására, majd a kiválasztott témák elemzésére került sor. A kutatás eredményeképpen megállapítható, hogy a nem szakmai témák markánsan, de nem jelentős súllyal vannak jelen a Néptanítók Lapjában. A nem szakmai témák többségét a mezőgazdasággal foglalkozók (pl. selyemhernyó-tenyésztés, gyümölcsstermesztés, baromfitenyésztés) tették ki. A mezőgazdasággal kapcsolatos publikációk intenzív jelenlétére magyarázatot szolgáltatnak a korabeli néptanítóság élet- és jövedelmi viszonyai, a szakma relatíve alacsony presztízse. A kutatás egyik eredménye, hogy ezen forrásbázison is elemezhetővé vált a néptanítóság reflexiója saját, egyébként más szakmai és laikus közegben is gyakran megjelenített presztízshiányára. A legmeghatározóbb témának a néptanítók számára a méhészet bizonyult. Az „okszerű méhészettel” kapcsolatos szövegek elemzése azért is fontos és újszerű, mert a neveléstörténet-írás ugyan evidenciaként tartja számon a tanítóság és a méhészet kapcsolatát, ugyanakkor ennek feltárására még nem történt kísérlet.

A PEDAGÓGIAI HOZZÁADOTT ÉRTÉK – MÓDSZEREK, ISKOLÁK, ESETEK

Elnök: Bacskai Katinka, Debreceni Egyetem

Opponens: Szemerszki Marianna, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimpózium-összefoglaló

A hozzáadott érték mint közgazdaságtani fogalom azt az értéket mutatja meg, ami egy cégen belül keletkezik a beáramló áruk, szolgáltatások értéke és az ezekből keletkezett termék eladási ára között. Ennek analógiájára az iskolákban is történik értékhozzáadás a gyerekek belépése és kilépése között, mely hatás részben az iskolának tulajdonítható. A pedagógiai hozzáadott érték arra tesz kísérletet, hogy az iskolák hatását számszerűsítse, vagyis a diákok eredményeiből a lehető legtöbb olyan hatást kizárja, amelynek nem az iskola a forrása. Rendkívül fontos, hogy egy iskola eredményességét ne csupán kimeneti eredmények alapján ítéljük meg, hanem vegyük figyelembe a bemeneti eredményeket is. Bár ez az oktatáskutatásban mára kézenfekvő, az oktatásról való közgondolkodásban, mikor iskolákat, tanárokat minősítenek, még mindig nem egyértelmű. Abban a helyzetben, amikor az iskolák, fenntartók, sőt az egész oktatási rendszer minősége, hatékonysága mindennapi téma, nem haszontalan összevetni azokat az elméleti és gyakorlati tapasztalatokat, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy tisztább képet kapjunk a közoktatásról. Látnunk kell, hogy a hozzáadott érték még mindig egy fekete doboz két oldalát vizsgálja, és nem ad magyarázatot arra, hogy a különbségeket milyen tényezők indukálják. Ugyanakkor már önmagában az, hogy milyen szempontokat emelünk be a vizsgálatok során és ezek milyen eredményre vezetnek, közelebb vihet minket azon kérdések megválaszolásához is, hogy miért eredményesebbek bizonyos iskolák, hogyan érdemes a társadalmi hátrányt kezelni, miként csökkenthetők a hazai iskolák közötti egyenlőtlenségek. A szimpózium előadói többségében évek óta a pedagógiai hozzáadott érték elismert kutatói, akiknek nagy jártasságuk van a témakör elméleti szakirodalmában és gyakorlati módszertanában egyaránt. Az előadásokban különböző iskolák eltérő társadalmi háttérű diákjainak eredményeit vizsgálják nagymintás kutatások idősoros adatait felhasználva. A szakmai konzultáció minőségét emeli az is, hogy az előadók véleménye megoszlik néhány kérdésben.

Előadások

Az iskolai hozzáadott érték mérése – módszertani megjegyzések

Horn Dániel
MTA KRTK

Kulcsszavak: iskolai hozzáadott érték; tanulói eredményesség; iskolai eredményesség

Az előadás az elméletileg lehetséges hozzáadott típusú indikátorok alapverzióit mutatja be, és nemzetközi példákat is hoz ezekre. Magyar adatokon mutatom be, hogy valóban más eredményeket kapnának-e az iskolák, ha nem keresztmetszeti, hanem több időpontban mért, tanulói szinten összekötött adatokon becsült, hozzáadott érték típusú eredményességi mutatókat kapnának kézhez. Az előadás két fontos dologra hívja fel a figyelmet: egyrészt arra, hogy a keresztmetszeti adatokon nyugvó statisztikák nagy valószínűséggel torzított képet fognak nyújtani egy adott iskola valós eredményességéről. E torzítás mértékének a csökkentésére lehetőség van hozzáadott érték típusú indikátorok figyelembevételével. Azonban a másik fontos állítás az, hogy a hozzáadott érték típusú mutatók sem tökéletesek. Egyrészt nem oldják meg, csak csökkentik a mérésből fakadó bizonytalanságot, másrészt nem létezik egy tökéletes hozzáadottérték-mutató, hanem sokféle, különböző feltevéseken alapuló ilyen mutató létezik, melyek adott esetben más és más eredményeket mutatnak egy adott iskolára nézve. A hozzáadott érték típusú modellek előnyeiről és hátrányairól például Ladd és Walsh (2002), illetve Kane és Staiger (2002), a felhasznált termelési függvényről Todd és Wolpin (2003), valamint Dolton (2002) munkáit érdemes tanulmányozni. Az előadás fő konklúziója, hogy gyakorlatban mindegyik modell használható, sőt eredményeiben is hasonlóak egymáshoz, ám a becslések lényegesen különbözhetnek az egyes iskolára vonatkoztatva. Még a legegyszerűbb hozzáadott érték típusú modellek is jelentősen megváltoztatnák az egyes iskolák eredményességi mutatóit, ha azonban kicsit bonyolultabb, ám az iskolai munka értékelése szempontjából korrektebb mutatókat alkalmaznánk, az eredmények több esetben drasztikusan eltérnének. Mindezek mellett – bár a hozzáadott érték típusú mutatók közti azonos éven belüli korreláció sem tökéletes –, ha két különböző évet hasonlítunk össze, akkor az eltérés már jelentős. Így érdemes egyrészt többféle módszerrel, másrészt több évre kiszámolni az iskolák eredményességét, így talán egy lépéssel közelebb kerülünk az iskolák valós eredményességének becsléséhez.

Növeli-e a magyar iskolarendszer a tanulók közötti különbségeket? Mit mond a pedagógiai hozzáadott érték számítása?

Nahalka István
ELTE PPK

Kulcsszavak: pedagógiai hozzáadott érték, mérési hiba; esélyegyenlőtlenség; hátránykompenzáció, diszkrimináció

Az előadás célja kettős: bemutatja a pedagógiai hozzáadott érték (PHÉ) Országos kompetenciamérési (OKM) adatokat felhasználó számításának legegyszerűbb módját, illetve mintegy alkalmazásként a fogalom felhasználásával a hazai iskolarendszerben az esélyegyenlőtlenségek növekedésének problémáját elemzi. Az ismertetendő kutatás kérdései: Van-e neveléstudományi relevanciája az egyszerű teszteredmény-különbségen alapuló PHÉ-számításnak? Kidolgozhatók-e módszerek az átlaghoz való regresszió hatásának kiküszöbölésére az erre a jelenségre érzékeny számítások esetén? Az egyszerű különbségen alapuló PHÉ-számítást, valamint az átlaghoz való regresszió hatását kiküszöbölő számításokat az OKM teszteredményekre alkalmazva milyen a „jó” és a „gyenge” tanulók közötti különbségek alakulása? A kidolgozott módszer alkalmazásával milyen tendenciák érvényesülnek az eltérő szociális helyzetű tanulók tesztekkel mérhető sikerességében 6. és 10. évfolyam között? A PHÉ értelmezése és meghatározása számtalan eltérő módon történhet (Goldhaber és Theobald, 2013; Wei és mtsai, 2012; Tekwe és mtsai, 2004). A legegyszerűbb, ha egy pedagógiai folyamat eredményességének jellemzésére a pedagógiai folyamatot követően és a legelején megírt, összehasonlítható eredményű (tehát IRT-modellek keretében kifejlesztett) tesztek pontszámainak különbségét számoljuk. Más módszerek ettől elsősorban abban térnek el, hogy tekintetbe veszik a tanulók sajátosságait, illetve helyzetét jellemző változókat is, sok esetben magas szintű statisztikai modellek (pl. hierarchikus lineáris modellek) alkalmazásával. Az előadás pedagógiai érveléssel támasztja alá a választott módszer indokoltságát. A pontszám különbségén alapuló PHÉ-számítás – ahogyan minden más hasonló módszer – nehézsége a nagy hibával jellemezhető mérési adatok esetén, amilyenek az OKM-adatok is, hogy elsősorban a korrelációs jellegű számításoknál a kapott eredmények szinte értékelhetetlenek az átlaghoz való regresszió jelenségének fellépése miatt. A probléma megoldásának kulcsa a mért adatok közötti korrelációk és más adatok felhasználásával a valódi, true score jellegű változók korrelációinak becslése. E feladat egy elméleti számításokon alapuló, valamint egy szimulációs módszerrel való megoldását mutatjuk be, egyben egy példát is adva a PHÉ számítási módjának alkalmazására. A kutatás során kidolgozott módszerek alkalmazásával és az OKM 2014-es adatainak felhasználásával a következő eredményeket kaptuk: A magyar iskolarendszerben a 6. és a 10. évfolyam között a jó és a gyenge eredményeket elérő tanulók közötti különbségek nem nőnek, némileg még csökkennek is. Azonban a szociális helyzetüket tekintve eltérő státuszú tanulók közötti különbségek – a hátrányos helyzetű tanulók kárára – szignifikánsan nőnek. Az eredmények azt jelzik, hogy a magyar iskolarendszer nem általában képtelen a hátránykompenzációra, hanem diszkriminatív működésének keretei között a szociális helyzettel összefüggő különbségeket növeli.

Egyházi iskolák: hozzáadnak vagy elvesznek?

Bacsikai Katinka
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: egyházi iskolák; pedagógiai hozzáadott érték; Országos kompetenciamérés

Az iskolafenntartók és az iskolai eredményesség különbségeinek vizsgálata egyre népszerűbb kutatási téma. Európában a szektorközi összehasonlításnak nagy lendületet adott az első PISA-kutatás, ami 2000-ben kimutatta a különböző szektorok közötti különbségeket. Ez aztán számos vitát indított el, több kutatás vizsgálta, hogy mi az oka a különbségeknek. Az egyik legelterjedtebb nézet szerint az egyházi iskolák diákjai azért teljesítenek jobban, mert már eleve válogatott közegből kerülnek ki. Magasabb státuszú diákok járnak az egyházi iskolákba és így jobb iskolai eredményeket is produkálnak (Füller, 2010; Weiß és Preuschoff, 2004, 2006; Weiß, 2011, 2012). Más kutatók, elsősorban Dronkers és szerzőtársai, akik igyekeznek a diákok társadalmi háttérét adatszinten is nyomon követni, azt gondolják, hogy a nem állami szektor eredményessége akkor is érvényesül, ha azonos háttérű diákok esetében vizsgálják azt, és a siker háttérében a szektor jellemzőiből fakadó különbségekben találják meg, elsősorban az iskolai klíma egyes tényezőiben (Dronkers-Róbert, 2005; Corten és Dronkers, 2006). Tudjuk ugyanakkor, hogy a PISA eredményességi mutatóival számoló kutatások nem tudják pontosan azonosítani a fenntartót, csak a PISA (és egyébként az OECD által általában használt) három fenntartói szektorát ismerik: állami, állam által támogatott magán, független magán, kivéve, ha saját adatokat is gyűjtöttek mellé, mint Standfest 2000-ben (Standfest, Köller és Schneepflug, 2005). A kutatás során vizsgáltuk, hogy valóban szegregáló-e az egyházi iskolák, illetve, hogy a pedagógiai hozzáadott érték (PHÉ) mely szektorban magasabb alap- és középfokon. Előadásunkban a 2015-ös Országos kompetenciamérés (OKM) adatainak elemzésével vizsgáljuk ezeket a kérdéseket. Azonban az OKM eredményei lehetővé teszik, hogy a különböző fenntartók eredményeit összehasonlítsuk, és az egyes diákok fejlődését is nyomon kövessük. Egyfelől vizsgáljuk az iskolák társadalmi és eredményességi homogenitását (RHO), valamint az iskolák társadalmi háttérük alapján elvárt teljesítményüktől való eltérésüket. Eredményeink azt mutatják, hogy egyfelől társadalmilag homogénebbek az egyházi iskolák, viszont a szektoron belül az eredmények jobban szóródnak iskolák között, tehát az iskolaválasztás jelentősége kisebb. Illetve kimutattuk, hogy az összképet tekintve az egyházi iskolák hozzáadott értéke negatív, vannak olyan iskolatípusok (pl. a szakiskolák), illetve olyan, többségében hátrányos helyzetű diákokat oktató intézmények, amelyek pozitív PHÉ-vel bírnak.

A hátrányos helyzetű tanulókat oktató iskolák eredményessége

Fehérvári Anikó

ELTE PPK

Kulcsszavak: hátrányos helyzet; iskolai eredményesség; hozzáadott érték

Az előadás a társadalmi egyenlőtlenségek iskolai megjelenésével foglalkozó elméletekhez kapcsolódik (Coleman, 1966; Bourdieu, 1978; Ferge, 1972). Az előadás a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók mellett foglalkozik a cigányság iskoláztatásával is, mivel az alacsony társadalmi státuszú csoportok jelentős része a cigányságból kerül ki. Ezen a területen elsősorban Varga, Havas és Liskó, Havas és Zolnay, valamint Kertesi és Kézdy kutatásaira hivatkozunk. Az előadás azt a kérdést vizsgálja, hogy miként alakul a hátrányos helyzetű tanulók, illetve a cigány/roma tanulók iskolai eredményessége. A vizsgálat alapjául egy 2006–2008-as, valamint egy 2014-ben zajlott idősoros – kvantitatív és kvalitatív eszközöket egyaránt alkalmazó – kutatások szolgálnak, a célcsoportjuk és a mintájuk is azonos. Mindkét kutatásban 147 iskola iskolavezetői és pedagógusai vettek részt (három, integrációt elősegítő pályázat megvalósítói). A tanulói eredményesség vizsgálatához az iskolavezető által megadott lemorzsolódási és továbbhaladási adatok mellett az Országos kompetenciamérés (OKM) tanulói adatbázisát is felhasználtuk. Az OKM adatbázisai 2008 óta teszik lehetővé a tanulók iskolai útjának nyomon követését, így ez alkalmat adott arra, hogy az Integrált Pedagógiai Rendszert alkalmazó iskolákban tanulók későbbi útját is megfigyelhessük. Az OKM adataiból háromféle eredményességi mutatót vizsgáltunk iskolai szinten: átlagos képességpontszám, hozzáadott érték (a számítás figyelembe veszi a tanuló előzetes teszteredményeit és az iskola tanulói összetételét) és a képességszintek alapján gyengén teljesítők aránya. Az előadás bemutatja, hogy a hátrányos helyzetű és cigány/roma tanulók eredményességét milyen iskolai szintű mutatók mentén mérhetjük, az OKM három mutatója milyen különbségeket, illetve együttjárást mutat, valamint milyen iskolai, szervezeti jellemzők befolyásolják az eredményességet. A szervezeti tényezők esetében, többek között, vizsgáltuk az iskola tárgyi, személyi feltételeit, külső kapcsolatrendszerét, szolgáltatásait. Az előadás rámutat arra, hogy számos szervezeti jellemző befolyásolja az iskolai eredményességet, regressziós modellek azt mutatják, hogy közülük a legfontosabbak az iskola szolgáltatásai, személyi feltételei és külső kapcsolatrendszere. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak az eredményesebb iskolafejlesztések megvalósításához, növelve az iskola helyi beágyazottságát, külső kapcsolatrendszerét, hálózatait.

Az iskolai pedagógiai hozzáadott érték egy lehetséges számítása és kutatási célú alkalmazása

Széll Krisztián
ELTE PPK

Kulcsszavak: iskolai hozzáadott érték; Országos kompetenciamérés; reziliens és veszélyeztetett iskolák

Az iskolák eredményességét a kvantitatív jellegű kutatásokban általában standardizált tanulói teszteredményekkel mérik. A megalapozott mérések – mint amilyen az Országos kompetenciamérés (OKM) is – fontos és megbízható dimenzióit tárják fel az eredményességnek (Horn, 2015; Nahalka, 2015), és alapjául szolgálnak a pedagógiai hozzáadott érték (PHÉ) típusú modelleknek is. Az iskolai PHÉ koncepciójának alapvető kérdése, miként lehet a tanulók előrehaladását, fejlődését úgy mérni, hogy az az iskola valódi teljesítményét mutassa. Az iskolák hozzáadott értékének definiálása, kiszámítása többféleképpen történhet (pl. Hanushek és Rivkin, 2012; Horn, 2015; Kim és Lalancette, 2013; OECD, 2008; Saunders, 1999; Wei és mtsai, 2012), ami sok esetben a PHÉ felhasználásának céljától (pl. értékelés, oktatáskutatás, iskolafejlesztés) is függ. Az előadás célja, hogy bemutassa az iskolai PHÉ egy lehetséges számítási módját és annak kutatási célú alkalmazását. Az előadás alapvető kutatási kérdése, hogy az iskola átlagos társadalmi, szociális összetétele miként befolyásolja az iskola átlagos teljesítményét, továbbá, milyen szervezeti tényezők mentén különböztethetők meg az alacsony társadalmi-gazdasági státuszú jó, illetve kevésbé jó eredményeket elérő iskolák. Az elemzés két, a társadalmi összetétel alapján egyaránt az alsó negyedbe tartozó iskolacsoportra fókuszál: az átlagon felüli PHÉ-t elérni képes (reziliens), illetve az átlag alatti, alacsony PHÉ-t elérő (veszélyeztetett) iskolák csoportjára. Az előadás első része az általunk kidolgozott iskolai PHÉ számításának módszertanát ismerteti. Az iskolai PHÉ-t a legkisebb négyzetek módszerén (OLS) alapuló, lineáris regressziós modellek segítségével számoltuk az OKM szövegértési és matematikai teszteredményeinek felhasználásával. Az egyes modellek az iskolák átlagos tanulói összetétele, valamint az oda járó diákok korábbi matematikai és szövegértési teljesítményeinek iskolai szintű átlaga alapján becslik meg az iskolák átlagos teljesítményét. Mivel az OKM telephelyi kérdőívéből számos plusz információ (pl. infrastruktúra, továbbképzési és értékelési gyakorlat, roma/cigány tanulók becsült aránya, szülők és iskola kapcsolata, tanulási légkör, motiváltság) nyerhető ki, így az előadás második részében olyan szervezeti tényezőket vizsgálunk, amelyek befolyásolhatják az eredményességet a vizsgált iskolacsoportokban. Eredményeink szerint a reziliens iskolák kedvezőbb és egységesebb képet mutatnak, mint a veszélyeztetett iskolák. Az iskolacsoportok olyan tényezők mentén különíthetők el egyértelműbben, amelyek az iskolákban uralkodó légkör minőségét határozzák meg. A bemutatott PHÉ-számítás lehetőséget teremt az iskolák eredményességének vizsgálatára, kutatási célú alkalmazásával olyan intézményi és pedagógusjellemzők tárhatók fel, amelyek elkülöníthetik a szociális szempontból kedvezőtlen tanulói összetételű sikeres és sikertelen iskolákat.

A TECHNOLÓGIA HATÁSA A TANULÁS VILÁGÁRA A PSZICHOLÓGIA NÉZŐPONTJÁBÓL

Elnök: Hülber László, Eszterházy Károly Egyetem
Opponens: Szabó Éva, SZTE Pszichológiai Intézet

Szimpozium-összefoglaló

A szimpózium az életünk minden területén megjelenő IKT-eszközök viselkedésre, kognitív működési folyamatokra vonatkozó pszichológiai hatását tárja fel több szempontból megközelítve. Az ember és gép viszonyának jellemzése tipikusan az a terület, amit átszönek az áltudományos információk, a széles körű érintettség nyomán a szubjektív, ugyanakkor határozott, egyéni benyomásokra épülő vélekedések. Többek között a különböző médiumok hibája, hogy általános, negatív attitűdöt alakítanak ki a digitális eszközökkel szemben, olyan utópiákat elének vetítve, amelyekben a felnövekvő generáció elbutulását jósolják (Greenfield, 2010). Ahhoz, hogy a társadalom felnőjön a digitális kultúrához, az egyén és a közösségek számára értéket teremtsen a lelki és fizikai egészség megőrzése mellett, támpontot szolgáltató, hiteles információk szükségesek. Az előadások célja, hogy empirikus bizonyítékok segítségével mutassa be a felhasználók IKT használatának pszichológiai jellemzőit. A szimpózium a következő, jellemzően vitatott kérdésekhez kíván információt nyújtani: a multitasking hatása a teljesítményre és az időbeosztásra; számítógépes kognitív játékok hatása az iskolai eredményességre; az IKT-használat gyakorisága és az önszabályozó tanulás közötti kapcsolat; valamint az önszabályozó tanulóvá válás elősegítése. A kutatások kísérleti és leíró módszerekkel operálnak, általános, középiskolás, főiskolai tanulókat és pedagógusokat vizsgálnak valid, több esetben saját fejlesztésű pszichológiai mérőeszközöket alkalmazva. A felvetett kutatási kérdéseket, az említett negatív viszonyulásoknak köszönhetően, hajlamosak vagyunk fekete-fehér (jó-rossz) dimenzióban kezelni, pedig az eredmények rámutatnak, hogy árnyaltabb megközelítések mentén tudjuk eredményesebben, céljaink elérésére fordítani az IKT-eszközöket. Az eredmények fontos inputját képezik a nevelés világának, mivel az oktatási, tanulási környezetek egyre meghatározóbb eszközei az info-kommunikációs technológiákhoz kezdenek kapcsolódni. Az oktatás világába integrálódó technológia egyúttal nevelési feladatot teremt: olyan állampolgárok kiművelését szorgalmazza, akik eredményes résztvevői és építői lehetnek digitális kultúránknak.

Előadások

A multitasking jellegű feladatvégzés hatása a teljesítményre és az időbeosztásra

Kvaszingerné Prantner Csilla
Eszterházy Károly Egyetem Humáninformatikai Tanszék

Faragó Boglárka
Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: multitasking; tanulási környezet-modell; feladatvégzés hatékonysága

A modern tanulási környezet információs és kommunikáció technológiai (IKT) eszközökkel telített, a tanulók tanulási környezete gyakran a számítógép, legalábbis tanulási környezetük részét képezi valamilyen IKT-eszköz. Így nagy a kockázata az elcsábulásnak tanulás vagy feladatvégzés közben, hiszen ezt a tanuló rendkívül alacsony erőfeszítéssel megteheti. Tehát felfoghatjuk a számítógépen és az interneten lévő alkalmazások és lehetőségek összességét mint egy komplex, elektronikus tanulási környezet, melyben a tanulóknak főbb feladatuk elvégzése mellett egyes tevékenységek választásával lehetőségük nyílik a kikapcsolódásra és/vagy pihenésre is. A feladatvégző felelőssége óriási abban, hogy megfelelően be tudja osztani idejét a főfeladat (pl. tanulás), valamint az egyéb tevékenységek végzése között. Azt, hogy a főfeladatban hogyan teljesítünk, nagyban befolyásolja a mellette folytatott egyéb tevékenység, ami egyrészt pihenési, kikapcsolódási lehetőség, másrészt elvonhatja a tanuló figyelmét a főtevékenységről. A multitasking azt jelenti, hogy figyelmünket folyamatosan megosztjuk egy vagy több feladat között, folyamatos figyelemváltással jár együtt, ami a feladatvégzés szempontjából igen költségessé válhat, ahogyan azt számos kutatásban is kimutatták: multitasking tevékenység esetén alacsonyabb a tanulók teljesítménye a fókuszált figyelemmel járó tanulási helyzettel szemben. Kutatásunk célja egy átlagos IKT-környezetben zajló tanulási folyamat modellezése volt laboratóriumi körülmények között. Vizsgálatunkban azt próbáltuk feltárni, hogy a kísérleti személyek multitasking típusú környezetben a főfeladatban hogyan teljesítenek, miközben különböző disztraktorok folyamatosan elérhetőek a teljesítménymérés közben, és a főfeladattól való kilépés kötelező. Ennek vizsgálatára egy micro-multitaskingos környezetet hoztunk létre, amivel a valós számítógép és internet adta lehetőségrendszer szimuláltuk. A főfeladat a Flanker-teszt volt, amit időről időre megzavartak disztraktorok, választható pihentető jellegű tevékenységek, melyek jellemzően gyakran előkerülnek multimédiás és multitaskingos környezetekben (pl. youtube videók megtekintése, vicces vagy érdekes képek nézegetése, képregények olvasása, a mindennapi élethez kapcsolódó rövid cikkek áttekintése). A vizsgálati személyek főiskolai hallgatók voltak. Eredményeink szerint a pihenés hossza és a teljesítmény között erős a negatív korreláció, vagyis a több pihenés rosszabb teljesítménnyel jár együtt. Viszont akkor, ha a vizsgálati személyek képesek voltak korlátozni a pihenések hosszát, ezek a rövid pihenők pozitívan befolyásolták a teljesítményt.

A technológia hatása az iskolai teljesítményt befolyásoló kognitív képességekre

Kovács Kristóf

Eszterházy Károly Egyetem

Faragó Boglárka

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: kognitív játékok; kognitív képességek; intelligencia

Előadásunkban a modern technológia kognitív képességekre gyakorolt rövid és hosszú távú hatását tárjuk fel, mely az oktatás, tanulás szempontjából nagy jelentőséggel bír. A modern technológia hatását vizsgálva olyan kognitív képességeket és területeket érintünk, amelyek kiemelt jelentőségűek a tanulás szempontjából (például a munkamemória vagy a fluid intelligencia, a Flynn-hatás okai, a technológia szerepe a jelenségben); valamint áttekintjük a szórakoztató célú, illetve az oktatási vagy fejlesztési céllal készült játékok kognitív funkciókra gyakorolt hatását, kiemelve az ezzel kapcsolatos vizsgálatok módszertani nehézségeit. Az áttekintett kutatások eredményei alapján azt láthatjuk, hogy bár a kognitív fejlesztőjátékok fejleszthetnek szűkebb, főként játékspecifikus készségeket, egészséges felnőttek esetében a transzferhatás további alátámasztást igényel. Ugyanakkor az IKT-eszközök és az internet használata átalakíthatja a reprezentációk természetét és az információfeldolgozást, melynek az oktatásra nézve is lehetnek következményei. Előadásunkban bemutatjuk egy nemrég befejeződött vizsgálatunk eredményeit, melynek célja bizonyos kognitív játékok és tantárgyi feladatsorok iskolai eredményességgel való kapcsolatának felmérése volt. A vizsgálati személyek tíz évfolyam diákjai voltak (az elsőtől a tizenegyedikig), három budapesti és egy egri iskola tanulói. Eszközeink közé tartoztak online kognitív játékok, online tantárgyi feladatsorok, valamint megkaptuk a tanulók tanulmányi és kompetenciaeredményeit tanáraiktól. Eredményeink szerint a kognitív játékokban elért pontszám összefüggést mutat a matematikai és a szövegértési kompetenciamérés eredményeivel, valamint a játékok egymással is összefüggnek. A játékokon elért eredmények az egyes vizsgált életkori csoportok között fejlődést mutattak. További következtetések megfogalmazásához kontrollcsoportot is bevonó, hosszabb távú hatásvizsgálatra lenne szükség. Jelen vizsgálatunk eredményei alapot jelenthetnek egy longitudinális vizsgálatához, mely során a játékok iskolai teljesítményre gyakorolt hatását vizsgáljuk majd.

Az IKT-használat gyakorisága és az önszabályozó tanulás közötti kapcsolat

Dávid Mária, Dorner László, Kolozsvári Csaba
Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: IKT-használat gyakorisága; önszabályozó tanulás; korrelációk

A „digitálisan szocializált generáció” szokásaiban, gondolkodásában és megismerési útjaiban is különbözik az előző generációktól (Székely, 2014). Az önálló információkeresés és -feldolgozás új típusú pedagógiai problémákat vet fel. A tanuló oldaláról feltételezi az önálló tanulást, az információkeresés mellett annak hatékony feldolgozását, megértését és a meglévő tudásrendszerbe való beépítését, a tanár oldaláról a tudásátadó szerep helyett a tanulásirányító szerep hangsúlyosabbá válását (Molnár Gy., 2011). Az élethosszig tartó, hatékony tanulás iránti növekvő társadalmi igény az önszabályozó tanulás fejlődése nélkül nem teljesülhet, ugyanakkor a tanulók önreflektív és önszabályozó képessége még kiaknázatlan a tanulás, tanítás folyamatában (Molnár É., 2012). Kérdés, hogy a viselkedés szabályozásának képessége hogyan követi a gyors információáramlást; az önszabályozó tanulás képességei hogyan alkalmazkodnak a megváltozott tanulási környezethez. Keresztmetszeti összehasonlító kutatásunkban 10 (344 fő), 14 (343 fő), 18 (387 fő) és 22 évesek (183 fő) körében, összesen 1257 fős mintán vizsgáltuk az önszabályozó tanulás fejlődését és az IKT-használat jellemzőit. Feltételeztük, hogy korcsoportonként eltéréseket találunk a tanulás önirányításában és a tanulási technikák használatában, valamint feltételeztük, hogy átlagos mértékű számítógép-használat mellett a tanulás önszabályozása is magasabb színvonalú. Vizsgálatunkban a kutatócsoport által kifejlesztett kérdőívet használtuk, ami az IKT-használat sajátosságait és az önszabályozó tanulás jellegzetességeit méri. Az első szerkezeti egység a tanulók alapadataira, a második a számítógép-használati szokásokra vonatkozóan tartalmaz kérdéseket. A harmadik egység az önszabályozó tanulás jellemzőit vizsgálta négy területen: a tanulás tervezése és kontrollja, hatékony tanulási szokások, tanulási technikák és stratégiák, metakogníció és reflexió. A kutatási eredmények igazolták a hipotéziseinket. Az önszabályozó tanulás szempontjából vizsgálva az online kérdőív eredményeit, szignifikáns különbségeket találtunk a korcsoportok között. Az IKT-használati szokásokat felmérő kérdőív alapján a vizsgálati mintát három csoportra osztottuk: a saját korcsoportban a diákokat a 25%-os kvadránsig a keveset számítógépező, a 75%-os kvadránstól a sokat számítógépező csoportba soroltuk. Ezeket a csoportokat az átlagos használók csoportjával (25–75% között) és egymással hasonlítottuk össze kétmintás t-próbával. Az IKT-eszközök használatának sajátosságai és az önszabályozó tanulás fejlettsége közötti összefüggést vizsgálva elmondható, hogy az átlagos vagy a kevés IKT-használat fejlettebb önszabályozó sajátosságokkal jár együtt. Valószínűleg a fejlettebb önszabályozás optimalizálja az IKT-használatot is, azonban az oksági irányok feltárására további vizsgálatok elvégzése szükséges.

A kutatást a Digitális átállás az oktatásban (4.2.2.D-15/1/KONV-2015-0027) projekt támogatta.

Az önszabályozott tanulóvá válás segítése a pedagógusok szemszögéből

Taskó Tünde Anna, Héjja-Nagy Katalin, Mester Dolli
Eszterházy Károly Egyetem Pszichológia Tanszék

Kulcsszavak: önszabályozott tanulás; tanulásfejlesztés; fókuszcsoporthoz tartozó interjú

Napjainkban az élethosszig tartó tanulás, az info-kommunikációs eszközök elterjedése, a tanulási környezet változása szükségszerűen maga után vonja az iskola és a tanárok szerepének átalakulását. Egyre hangsúlyosabb szerepet kap, hogy a pedagógusok hatékonyan támogathassák tanulóikat abban, hogy képesek legyenek saját tanulásukkal kapcsolatban célokat kitűzni, a cél eléréséhez vezető utat megtervezni, megfelelő tanulási stratégiákat kiválasztani, szükség esetén újratervezni, valamint a tanulási folyamatot kontrollálni, azaz önszabályozott tanulóvá válni. Egy pályázat keretében végzett átfogó kutatás egy rész-kutatásának eredményeit mutatjuk be előadásunkban. Arról akartunk képet kapni, hogy miként gondolkodnak a pedagógusok az önálló tanulóvá válásról és az iskola tanulásfejlesztő tevékenységéről, valamint milyen szerepet szánnak ebben az IKT-eszközöknek. Fókuszcsoporthoz tartozó interjúkat és kérdőívek segítségével vizsgáltuk különböző iskolatípusban tanító pedagógusok tanulásfejlesztéssel kapcsolatos gyakorlatát és attitűdjeit az önszabályozott tanulóval összefüggésben. A vizsgálatban 49 pedagógus vett részt, a tanított diákok korcsoportjai alapján kialakított négy fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetésben. A fókuszcsoporthoz tartozó videofelvétel készült, a beszélgetéseket meghatározott kategóriarendszer alapján tartalomelemzéssel értékeltük. Az ebből, illetve a kérdőívek feldolgozásából származó adatokat SPSS-szel elemeztük. Az eredmények alapján a tanárok elismerik a szerepüket az önszabályozott tanulóvá nevelésben, nem vitatják a tanulásfejlesztés fontosságát. Tudásuk azonban megmarad az elméleti ismeretek szintjén, a gyakorlatban történő megvalósításról nem tudtak meggyőzően számot adni. A tanulásfejlesztés területén sokkal inkább a spontaneitás volt megfigyelhető a tudatos tervezéssel szemben, a legtöbb esetben intézményi szinten sem sikerült ezzel kapcsolatban kidolgozott stratégiát feltárni a pedagógusok beszámolóinak alapján. Az előadásban részletesen beszámolunk az egyes intézménytípusok (általános iskola, középiskola) és különböző korú diákokat (10, 14, 18 éveseket) tanító pedagógusok attitűdjei és gyakorlata közötti különbségekről.

A kutatást a Digitális átállás az oktatásban (4.2.2.D-15/1/KONV-2015-0027) projekt támogatta.

A SZOCIOMETRIA ALKALMAZÁSA KÖZÉPISKOLAI OSZTÁLYOKBAN

Elnök: Szekeres Ágota, ELTE BGGYK

Opponens: Virághné Ratimovszky Kornélia, PPKE BTK Vitéz János Tanárképző Központ

Szimpozium-összefoglaló

A szimpóziumban a Mérei-féle többszemponútú szociometria támogatására kifejlesztett szoftvert és az ezzel végzett eddigi kutatási eredményeket mutatjuk be, fókuszálva a középiskolás korosztályra. Az első előadásban a papír-ceruza módszerrel gyűjtött adatok szoftveres támogatással történő elemzését, valamint a digitális mérés eredményeit foglaljuk össze. A szerzők röviden ismertetik a módszert támogató szoftvert, ezzel is megalapozva a követő előadásokat. Kitérnek a vizsgált közösségek sajátosságaira, a digitális mérésben rejlő új alkalmazási lehetőségekre, valamint az ennek kapcsán felmerülő kérdésekre. A második előadásban autizmussal élő középiskolás diákok beilleszkedési kérdései kerülnek előtérbe. A szerzők által ismertetett elővizsgálatban az volt a cél, hogy feltérképezzék a középiskolába járó, autizmussal élő diákok szociometriai helyzetét, illetve ennek összefüggéseit az iskolai zaklatással. A harmadik előadás arra vállalkozik, hogy összehasonlítsa a 4, 6 és 8 évfolyamos gimnáziumi osztályban tanuló diákok közösségeinek csoportszerkezeti sajátosságait, jellemzőit, valamint vizsgálja az integráltan tanuló diákok beilleszkedésének sikerességét is. Egy 20 kérdésből álló kérdéssort használva 297 diák felmérésére került sor a 11. évfolyamon, benne hat fő sajátos nevelési igényű. A negyedik előadás viszonylag nagy létszámú középiskolai osztályközösségek szociometriai vizsgálatát helyezi a középpontba, bemutatja az egyes mutatókon kapott eredményeket, meghatározza a közösségek fejlettségi szintjét. Egy kilenc kérdésből álló kérdéssort használva 262 diák felmérése valósult meg 9. és 11. évfolyamon. Az előadások jól szemléltetik, hogy milyen széles körben alkalmazható a többszemponútú szociometria a (gyógy)pedagógiai munkában a megfelelő szoftveres támogatással. Lehetőséget nyújt rendkívül heterogén összetételű tanulói közösségek aktuális állapotának feltárására, a közösségfejlesztő munka monitorozására, mindezt úgy, hogy a felmérés során maximálisan figyelembe veszi a tanulók egyéni képességeit.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Előadások

(A)tipikus fejlődésű tanulók közösségeinek vizsgálata a SMETRY szoftver támogatásával

Szekeres Ágota, Horváth Endre
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: szociometria; digitális adaptáció; sajátos nevelési igény

A szociometria (gyógy)pedagógiai és szociálpszichológiai munkában történő alkalmazására kezdtük el a Smetry szoftver fejlesztését korábbi kutatásaink keretében. Kezdetben az adatfeldolgozást segítette a szoftver, jelen pillanatban az adatot szolgáltató tanulót is támogatni tudja a digitális mérés során. Előadásunkban összefoglaljuk a Smetryvel végzett vizsgálataink eddigi legfontosabb eredményeit. Kitérünk a hagyományos módszerrel, valamint a digitális módszerrel felvett adatok bemutatására és értelmezési lehetőségeire. Kiindulópontként a Mérei-féle többszemponú szociometriát használtuk. Hagyományosan, papír-ceruza segítségével megvizsgáltunk 200 integráltan tanuló, tanulásban akadályozott gyermeket, valamint 93 integráló, általános iskolai közösséget. Ezek közül 24 osztályt három év elteltével ismételtén megmértünk (benne 36 fő integrált tanuló). A digitális mérés során tanulásban akadályozott (N=14) tanulók mérése valósult meg asztali számítógép segítségével, valamint értelmileg akadályozott (N=22) tanulók vizsgálata érintőképernyős táblagépek alkalmazásával. Az egyén oldaláról fontos megemlíteni, hogy a tanulásban akadályozott fiúk helyzete jobb az integráló közösségekben, mint a tanulásban akadályozott lányoké, valamint azt, hogy az integrált tanulók jellemzően nem egymást választják kölcsönösen. A közösséget érintő eredmények közül kiemeljük, hogy a mintánkban az osztályok kölcsönösségi indexe átlagosan 86%, a viszonzott kapcsolatok mutatója 50%. Az utánkövetéses vizsgálataink eredményei alapján azokban a közösségekben, ahol csökken a létszám, megbomlik a szerkezet, általában elmagányosodnak az integrált tanulók. A digitális mérések során alkalmazott adaptált kérdéssorok jól használhatók, a továbbfejlesztett mérési eljárás támogatásával minden értelmileg akadályozott tanuló sikeresen részt vett a vizsgálatban. A próbamérések tapasztalatai és a pedagógiai visszajelzések alapján a szoftveres támogatással a többszemponú szociometria felhasználóbaráttá, akadálymentessé tehető a módszertől eddig elzárt tanulói populációk számára. Eddigi eredményeink segítenek az (a)tipikus fejlődésű tanulók közösségeinek megismerésében és a (gyógy)pedagógusok közösségfejlesztő munkájának támogatásában is. A digitális mérés során kapott eredmények értelmezése további vizsgálatokat tesz szükségessé.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

4, 6, 8 évfolyamos gimnáziumi osztályközösségek összehasonlító vizsgálata

Herbainé Szekeres Erika

Pest Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Gödöllői Tagintézménye

Fábián Bertalan

Gödöllői Török Ignác Gimnázium

Horváth Endre

ELTE BGGYK

Kulcsszavak: szociometria; társas helyzetek; integráció

Kutatások igazolták (Vajda, 2004; N. Kollár, 2004), hogy a kortárs csoportok az életkor előrehaladtával fokozatosan nyerik el egyre nagyobb szerepüket a gyerekek, fiatalok életében. Serdülőkorban a társak befolyása több területen is nagyobb a felnőttekénél (N. Kollár, 2004), és a barátság lényege a feltárulkozás, a kölcsönös megértés és érzelmi támogatás nyújtása (Vajda, 2004). Minél régebben vannak együtt a közösség tagjai, annál fejlettebb struktúra(k)ban működnek. A 16–19 évesekből álló csoportok stabilitása nagyobb, mint például a 11–15 éves csoportoké (Vajda, 2004). A 4, 6, 8 évfolyamos gimnáziumi osztálytípusban tanuló – jelenleg 11. osztályba járó – diákok közösségeinek összehasonlító elemzésével a csoportszerkezeti sajátosságok, jellemzők megragadására törekedtünk. Vizsgáltuk továbbá az integráltan tanuló diákok beilleszkedésének sikerességét is az osztályokban. Vizsgálatunk fókuszában a középiskolás közösségek állnak, melyek körében 20 kérdésből álló szociometriai kérdőívet vettünk fel. 11. évfolyamos gimnáziumi osztályközösségeket (N=9) hasonlítottunk össze, melyekben összesen 297 diák (145 fiú, és 152 lány) tanul, közülük hat fő (5 fiú, 1 lány) sajátos nevelési igényű (SNI). A középiskolák közül egy állami, kettő egyházi fenntartású intézmény. Az SNI-diákokból négy fiú a nyolcosztályos állami, egy fiú a négyosztályos egyházi, az egy lány a hatosztályos egyházi gimnáziumi közösség integrált tanulója. A kérdőívek adatainak feldolgozása a Smetry szoftverrel történt. A vizsgált osztályok szociogramjaiban strukturális, szerkezeti különbségek mutatkoztak. Azokban a közösségekben, ahol régebben vannak együtt a tanulók, gyakrabban találtunk fejlettebb szerkezeti típusokat. A 6, de különösen a 8 évfolyamos formában az osztályközösségek tömb- és többközpontú szerkezettel rendelkeznek, melyek jól kooperáló, közös feladatok végrehajtására, sok együttes élmény megélésére hivatott közösségek sajátjai. Tagjaik ritkán párban, többen láncban, és a többség zárt alakzatban kapcsolódik egymáshoz. Az integráltan tanuló SNI-diákok is szerves részét képezik osztályuknak. A 4 évfolyamos gimnáziumi osztályok tagjai közül kevesebben tartoznak a központ(ok)hoz, többen párban, háromszögben, klikkekben, zárt társas helyzetekben foglalnak helyet. Érdemes lenne a minta olyan szempontú elemzését is elvégezni, amelyből kiderül, van-e összefüggés a fenntartó és az osztályközösségek fejlettsége, valamint az integráltan tanuló fogyatékos diákok sikeres beilleszkedése között. Befolyásolják-e a közösségek alakulását, illetve az integráció hatékonyságát az iskolák belső rendje szerinti programok, közösségi alkalmak, illetve az oktató-nevelő munka jellemzői a különböző fenntartó alá tartozó intézményekben? Az eltérő osztálytípusú gimnáziumi közösségek tulajdonságainak, szerkezetének elemzése rávilágított arra, hogy a szociometria jól alkalmazható módszer a pedagógusok közösségfejlesztő munkájához.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Nagy létszámú középiskolai osztályok társas kapcsolatainak vizsgálata szociometriai mérés eredményeiből kiindulva

Benda Viktória

BVHSZC Raoul Wallenberg Szakközépiskola és Szakiskola

Szekeres Ágota

ELTE BGGYK

Kulcsszavak: szociometria; társas megismerés; közösségfejlesztés

A szociális fejlődés során valamikor a serdülőkor táján válnak képessé a fiatalok arra, hogy társaikról saját véleményt alkossanak, hogy másokat, objektív szempontokat is figyelembe véve, képesek legyenek megítélni. A szociális kompetencia határozza meg, hogy mennyire sikeres az egyén a társas kapcsolatok kiépítésében és fenntartásában. Nagy létszámú közösségekben az egyénnek viszonylag több lehetősége adódik ezen képességek kibontakozására, fejlesztésére, ugyanakkor a szerepek is jobban tagolódhatnak. Az előadás célja középiskolai, viszonylag nagy létszámú osztályközösségek szociometriai vizsgálata, az egyes mutatókban és a szociogramokban feltárt sajátságok leíró jellegű bemutatása, a közösségek fejlettségi szintjének meghatározása. Kilenc 24–33 fős (átlag: 29 fő) középiskolai osztály tagjaival (öt 9. évfolyamos és négy 11. évfolyamos osztály; életkori övezet: 15–17 év; N=262; 242 lány, 20 fiú) vettük fel a Mérei-féle többszemponútú szociometria 9 kérdéses változatát. Választásaikat a Smetry szoftver segítségével dolgoztuk fel. Bemutatjuk az egyes mutatókra kapott eredményeket (kohéziós mutatók, csoportlétkör-mutatók és a tagolódási dimenziók mutatói) és értelmezzük a Mérei (1971/1996) és Gebauer (2008) által publikált értéktartományok tükrében. Bemutatjuk szociogramjaik sajátosságait különböző jellemzők mentén (szerkezeti típus, központ, fejlettség, kohézió). Az eredmények alapján a kölcsönösségi index viszonylag magas értékkel bír (átlag: 93,73%) mindegyik osztályban. Ez azt jelenti, hogy az egész mintában a tanulók csaknem 94%-ának van legalább egy kölcsönös kapcsolata. A tagolódási dimenziók mutatói közül a választási repertoár értéke igen alacsony (átlag: 28,18%) mindegyik osztályban. A tanulók, a különböző kritériumok szerinti választásaik során, csupán az osztályuk kevesebb, mint harmadát veszik számításba. A vizsgált osztályok szociogramjai a szerkezeti típus és a kohézió szempontjából is hasonlóságot mutatnak. A jellegzetességek közül gyakoriak a sokszögek és a komplex zárt alakzatok, melyek láncbeli kapcsolódással fűződnek egymáshoz. A szociometriai felmérésből kiderül, hogy a nagy létszámú középiskolai osztályokban, mivel több tanuló közül adódik lehetőség rokonszenvi választásokra, könnyebben és gyakrabban épülhetnek ki kölcsönös kapcsolatok. Ugyanakkor az egyénnek nehezebb áttekinteni és megismerni osztályának nagy részét, kevésbé tájékozott képességeik, tulajdonságaik vonatkozásában. Viszonylag szűk az a társas kör, ami jelentőséggel bír számára. További felméréseket inspirálhat annak vizsgálata, hogy vajon a rendszeres közösségépítő és közösségfejlesztő programoknak lehet-e olyan hatása, hogy bővíti az egyén körüli társas kört, és közelebb kerülnek egymáshoz azok az osztálytársak, akiknek (pl. a tantárgyi csoportbontásokból fakadóan) kevesebb idejük és lehetőségük van több oldalról megismerni egymást.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Úton-útfélen... Autizmussal élő középiskolás diákok szociometriai helyzete és viktimizációja

Méhes Krisztina, Stefanik Krisztina
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: autizmus; iskolai zaklatás; szociometriai státusz

Az autizmussal élő tanulók iskolai integrációja nemzetközi szinten intenzíven kutatott terület. Számos tanulmány, jó gyakorlat és irányelv segíti a szakmai tájékozódást. Annak ellenére, hogy a hazai jogszabályi környezet és a rendelkezésre álló szaktudás Magyarországon is lehetővé tenné a szisztematikusan támogatott integrációt, a téma hazai kutatása és gyakorlati aspektusai egyaránt kezdetlegesek. Az integrált nevelés nemcsak az autizmussal élő diákoknak, hanem tipikusan fejlődő társaiknak is hasznos lehet (McCurdy és Cole, 2014; Zablotsky, Bradshaw, Anderson és Law, 2013), ám még a nagyobb integrációs hagyományokkal rendelkező országokban is jelentős nehézségekbe ütközik. Az akadályok közül az egyik leggyakoribb az autizmussal élő tanulók közel 80%-át érintő iskolai zaklatás (bullying). Jelen előadásunkban tárgyalt elővizsgálatunk célja az volt, hogy feltérképezzük középiskolába járó, autizmussal élő diákok szociometriai helyzetét, illetve ennek összefüggéseit az iskolai zaklatással. Vizsgálatunkban három budapesti, középiskolai osztály vett részt (N=76, életkori intervallum: 14–20 év; 34 leány, 42 fiú). Mindhárom osztályban egy-egy autizmussal élő diák is tanul. Az osztály szociometriai hálózatának feltérképezésére a Smetry szoftvert alkalmaztuk (Szekeres és Horváth, 2014). Az iskolai zaklatás felmérésére a Buss-Perry Agresszió Kérdőívet (Buss és Perry, 1992; Gerevich és Bácskai, 2012), valamint az Agresszió és Viktimizáció Skálát (Orpian és Frankowski, 2001; Gerevich és Bácskai, 2012) használtuk. A három osztályban összességében a tanulók 43%-a helyezkedik el peremen. Közülük a leginkább perifériára szorultak az autizmussal élő diákok. Sem az agresszió, sem a viktimizáció esetében nincs szignifikáns összefüggés a szociometriai státusszal. Annak ellenére, hogy a korábbi, nemzetközi és hazai vizsgálatok eredményei egyértelműen arra utalnak, hogy a perifériára került diákok viktimizációja erőteljesebb, ez jelen vizsgálatban nem volt kimutatható az autizmussal élő diákoknál. Mindhárom középiskolás osztályban kiemelt és explicit pedagógiai cél a sajátos nevelési igényű tanulók befogadása, így valószínűleg ennek is köszönhető, hogy az autizmussal élő diákokat nem éri iskolai zaklatás. Azonban jól látható az is, hogy valódi inklúzióról nincs szó, hiszen a közösség szociális hálójában ezek a fiatalok egymagukban állnak.

FELSŐOKTATÁS SZOCIÁLIS TÉRBEN

Elnök: Polónyi István, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Opponens: Hrubos Ildikó, Budapesti Corvinus Egyetem

Szimpózium-összefoglaló

A szekció előadásai rendkívül aktuális ívét rajzolják fel a hátrányos helyzet felsőoktatási összefüggéseinek: a hátrányos helyzetű hallgatók bejutási, képzésválasztási jellemzőitől a külföldi mobilitási tervein és munkavállalási céljain át a munkaerő-piaci sikerességéig, és a hátrányos helyzetű kisvárosok és tanulóinak felzárkóztatását célzó új felsőoktatási intézmény kialakulásának első lépéséig. Az első előadás a szociálisan leginkább hátrányos helyzetűek és a fogyatékkal élők felsőoktatáshoz való hozzáférését elemzi. Rámutat, hogy a hátrányos helyzetűek bizonyos csoportjai hajlamosabbak alacsonyabb presztízsű képzést választani a könnyebb bejutás érdekében, ami kedvezőtlenül hat munkaerő-piaci vagy továbbtanulási sikerességükre. Hangsúlyozza, hogy alapvető szerepet játszik a hátrányokkal induló hallgatók lemorzsolódásának elkerülésében, tanulmányaik eredményességében, illetve későbbi sikeres munkaerő-piaci belépésében a hátrányosabb térségben lévő felsőoktatási intézmények szociális alrendszere, a kollégiumi ellátástól a hallgatók támogatásán át a szociális juttatásokig. A második előadás által vizsgált egyik kérdés a hátrányos helyzetű tanulók által preferált képzési területek, képzési szintek és munkarend feltárása a felsőoktatási felvételi adatbázis alapján. A másik kérdés a diplomát szerzett hátrányos helyzetű hallgatók munkaerő-piaci esélyei a tradicionális hallgatókhoz viszonyítva. A DPR-adatbázis elemzése alapján a kutatás arra keresi a választ, hogy a munkaerő-piacon megvalósul-e az esélyegyenlőség, vagy a hátrányos helyzet tovább gyűrűzik. A harmadik előadása egy nagy vidéki tudományegyetem hallgatóinak külföldi mobilitási terveit és munkavállalási céljait vizsgálja – három évben (2008, 2012, 2015) felvett adatokat elemezve –, hogy feltárja a meghatározó háttértényezőket. Arra világít rá, hogy egyre több hallgató motivált, hogy az országhatárt átlépve tanuljon vagy dolgozzon. A nemzetközi mobilitással összefüggő háttértényezők (pl. objektív és szubjektív anyagi tőke, nyelvtudás) mellett a mobilitási tőke hatását is sikerül kimutatnia. A negyedik előadás a hazai felsőoktatási rendszerben most szerveződő közösségi felsőoktatási képzési központok (KFKK) közül egy észak-alföldi és egy észak-magyarországi kisváros intézményének kialakulását követi nyomon, mely intézményektől a hátrányos helyzetű kistérség értelmiségének megőrzését, a helyi fiatalok továbbtanulási esélyeinek és munkaerő-piaci sikerességének növekedését, a térség gazdaságának fellendülését várják. Az előadás bemutatja a KFKK-k szervezésében szerepet játszó aktorok (települési önkormányzati képviselők, a település vállalkozói, egyetemi és minisztériumi vezetők) várakozásait, érdekeit és érdekütközéseit.

Előadások

Hozzáférés és méltányosság a felsőoktatásban

Szemerszki Marianna

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: felsőfokú továbbtanulás; hátrányos helyzet; méltányosság

A felsőoktatás expanziója Magyarországon is együtt járt az intézményi, képzési diverzitás növekedésével, a hallgatói heterogenitás kiterjedésével. A modern felsőoktatásban ez a diverzifikálódás az egyenlőtlenségi viszonyok új dimenzióiban képeződik le, a megnövekedett hallgatói létszám következtében a törésvonal már nem pusztán a felsőoktatásba való bekerülés kapcsán jelentkezik, hanem a különböző képzési szintek, formák és területek között is (Koucký, Bartušek és Kovařovic, 2009). Az oktatásszociológiai kutatások egy része abból indul ki, hogy a tömegesedés eredményeképpen szükségszerűen bekövetkezik az esélykülönbségek csökkenése, ám sok kutató hangsúlyozza, hogy az egyenlőtlenségek nem szűnnek meg a bővülés által, csupán a szelekció más típusú megjelenése, illetve későbbre tolódása figyelhető meg (Shavit és Blossfeld, 1993; Shavit és mtsai, 2007; Andor, 1999; Róbert, 2000; Veroszta, 2013). Hazai kutatások arra is felhívják a figyelmet, hogy a felsőfokú továbbtanulás sok tekintetben már a középiskola megválasztásakor eldőli, hiszen a különböző iskolatípusokból eltérő eséllyel jutnak be a fiatalok a felsőoktatásba, egyes hátrányos helyzetű tanulói csoportok pedig a nem jelentkezésükkel önmagukat zárják ki a felsőoktatásból. Előadásunkban két hátrányos helyzetű hallgatói csoport, a szociális hátrányokkal rendelkezők és a fogyatékkal élők felsőoktatáshoz való hozzáféréseinek problematikáját járjuk körül az utóbbi három év felsőoktatási jelentkezési és felvételi adatai alapján. Ezekből kirajzolódik, hogy a két csoport tagjai eltérő összetételűek és sok tekintetben eltérő jelentkezési preferenciával jellemezhetők, ami – a számukra elérhető előnyben részesítési többletpontok mellett – hozzájárul a bekerülési esélyek növeléséhez. A hátrányos helyzetben lévők hajlamosabbak alacsonyabb presztízsű képzést választani a könnyebb bejutás érdekében, ami viszont nem feltétlenül jelent számukra hosszabb távú előnyt a munkaerőpiacon vagy a továbbtanulás tekintetében. A területi hátrányok is kirajzolódnak mind az intézményválasztás, mind a felsőoktatási intézményrendszer szempontjából, amennyiben a hátrányosabb térségben lévő intézményeket a szociális hátrányokkal rendelkező jelentkezők és felvettek nagyobb aránya jellemzi, és ez a kollégiumi ellátás és a szociális juttatások szempontjából is jelentőséggel bír. A hosszabb távú sikeresség szempontjából nem pusztán a bekerülés, hanem a bentmaradás és a sikeres végzés az, ami valódi esélyt kínál e hallgatói csoportok számára, ezért fontos, hogy a bekerülés növelését célzó intézkedések mellé társuljanak olyan intézkedések, amelyek a különböző hátrányokkal induló hallgatók felsőoktatásban való bentmaradását, tanulmányaik támogatását, illetve későbbi sikeres munkaerő-piaci kilépését segítik.

**„Fokozatváltásban” – Közösségi felsőoktatási képzési központok
Sátoraljaújhelyen és Kisvárdán**

Tóth Dorina Anna
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: közösségi felsőoktatási képzési központ; felsőoktatás; oktatáspolitikai

Az oktatáspolitikai a felsőoktatási intézmények működését a globális gazdasági és társadalmi folyamatokhoz kívánja igazítani, ahogyan azt a kormány a 2014-es Fokozatváltás a felsőoktatásban című felsőoktatási stratégiájában hangsúlyozza. Az intézmények irracionális rivalizálása helyett egy olyan versenyhelyzetet kíván teremteni az új stratégia, aminek eredményeképpen minden tudásterület lefedhetővé válik a felsőoktatási intézményekkel. A hátrányos helyzetű régiókra különös gondot fordítanak versenyképességük növelése céljából. Ezen térségek leszakadásának megakadályozására dolgozták ki a közösségi főiskolák koncepcióját. E koncepció adott elméleti alapot a közösségi felsőoktatási képzési központ (KFKK) indításához. Vizsgálódásom középpontjába az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiók peremeire kihelyezett KFKK-k kerültek. A kutatás első része a KFKK-k előkészítésére irányul. Részint a régiók, kistérségek gazdasági, szociális helyzetének elemzésére, melyek megalapozták az adott városok igényét a KFKK-ra, részint a KFKK létrehozásában együttműködő szereplők (városi önkormányzatok és felsőoktatási intézmények) érdekeltiségének feltárására. A nemzeti felsőoktatásról szóló törvény 2015. évi módosításának egyik kiemelkedő célja, hogy a felsőoktatási intézményeket helyi piachoz kössék és szinkronizálják azzal a képzéseket, fokozottan ügyelve arra, hogy a hátrányos helyzetű régiókban gazdaságélénkítő és népességmegtartó hatást fejtsenek ki. A KFKK a nemzeti felsőoktatási törvényben foglaltak alapján egy többkampuszú rendszer része, nem önálló felsőoktatási intézmény. A felsőoktatási intézmény összetett hatást gyakorol a régiójára: formálja a közösséget, előmozdítja az infrastrukturális változásokat és kihat a gazdasági életre is. Magyarországon a vidéki felsőoktatási intézmények (így a KFKK is) az elmaradott régiókban vállalhatnak nagy szerepet: diákokat, tanárokat, kutatókat vonzanak a térségbe. Az oktatók tudást termelnek és az a diplomával rendelkező diákok által direkt módon bekerül a gazdaságba is. A kutatásunkban Kisvárdai és Sátoraljaújhely városok önkormányzatainak tagjaival és a gesztoregyetemek (Debreceni Egyetem, Miskolci Egyetem) vezetőivel készített interjúkból tükröződnek az intézményi és önkormányzati/városi érdekek, illetve már a képzések indulása előtti ellentétek is kibontakoznak belőlük. Emellett vizsgáltuk a több kampuszból álló intézmények adminisztrációjának és irányításának lehetőségeit. Bemutatjuk a felvételi keretszámokat és azt, hogy hogyan alakulnak majd 2016 és 2017 szeptemberétől a képzések formái. Vizsgáljuk a hallgatói rekrutációs bázist és azt, hogy a KFKK képzéseivel képes lehet-e kompenzálni a társadalmi és gazdasági hátrányokat a gyakorlatban.

Egyetemisták nemzetközi mobilitási terveinek trendjei

Dusa Ágnes Réka

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Kulcsszavak: nemzetközi hallgatói mobilitás; mobilitási tőke; külföldi tanulás és munkavállalás

A felsőoktatás nemzetköziesedésén belül a hallgatói mobilitás és a diplomások külföldi munkavállalása a felsőoktatás-kutatások egyre kutatottabb szelete. A hallgatói mobilitás egyéni hatásai négy nagy területen azonosíthatók: idegennyelvi kompetenciák fejlődése; tanulmányi-tudományos előrelépés (Dwyer, 2004; Norris és Steinberg, 2008); munkaerő-piaci előnyök (Teichler és mtsai, 2011); személyes fejlődés (Rosenthal és mtsai, 2006; Cheung és Yue, 2012). Azonban az egyre bővülő pályázati lehetőségek mellett is felvetődik, hogy a felsőoktatási egyenlőtlenségek egyik új típusát jelentheti az, hogy egy hallgató részt tud-e venni külföldi tanulmányokban (Hrubos, 2012). A hallgatói mobilitási esélyek vizsgálatában hagyományosan használt gazdasági és társadalmi háttérváltozók mellett új magyarázatok is megjelentek (Kaufmann, Bergman és Joye, 2005; Murphy-Lejeune, 2009). A nemzetközi és hazai kutatási eredmények alapján az rajzolódik ki, hogy az előnyösebb társadalmi háttérű hallgatók azok, akik magasabb arányban tervezik és valósítják meg a mobilitási terveiket (l. Kemény, 2005; Berács és Malota, 2007; Langerné, 2008; Illés és Michalkó, 2008; Polónyi, 2010; Teichler, 2011; Kasza, 2010; González és mtsai, 2011; Wiers-Jenssen, 2010; Finger, 2011; Murphy-Lejeune, 2009). Ezért hipotéziseinkben is azokat a hallgatókat tekinthetjük mobilabbnak, akik szüleinek magasabb az iskolai végzettsége, magasabb az objektív és szubjektív anyagi tőkéje, nagyobb településen élnek, magasabb szinten beszélnek egy vagy több idegen nyelven, illetve magasabb mobilitási tőkével rendelkeznek. Vizsgálatunkban bő tíz évre visszamenőleg, 2003-tól tekintjük át az utóbbi évek mobilitási trendjeit hét keresztmetszeti felmérés segítségével. Részletesebben három adatbázisban hasonlítjuk össze, hogy 2008-ban (N=782), 2012-ben (N=1050) és 2015-ben (N=1062) hogyan változtak egy nagy vidéki tudományegyetem hallgatóinak külföldi tanulási és munkavállalási célú mobilitási tervei. Regresszióanalízist használva vizsgáltuk, hogy mely háttérváltozók hogyan befolyásolták a mobilitást. Az előadás során kiemelten kezelünk egy, a nemzetközi mobilitásvizsgálatokban használt háttérváltozót, a mobilitási tőkét. A vizsgált időszakban a tervezett tanulási és munkavállalási célú mobilitás trendjeit összevetve az látszik, hogy egyre több hallgató motivált arra, hogy az országhatárt átlépve tanuljon vagy dolgozzon. A nemzetközi mobilitással rendszerint összefüggő háttértényezők mellett a mobilitási tőke hatását is sikerült kimutatni, bár az összefüggés nem szignifikáns minden évben. Több évben is kimutatható hatása a nyelvtudásnak van, de a településtípus és az objektív anyagi helyzet befolyása is erős. Az eredményeket összevetettük a hallgatók által értékelt, tanulási mobilitást akadályozó tényezőkkel, amiből szintén kitűnik, hogy az extra anyagi terhek és az elégtelen idegennyelv-tudás állnak leginkább a mobilitás megghiúsulása mögött. A mobilitást akadályozó tényezők feltárással növelhető a mobilitáshoz való hozzáférés.

Hátrányos helyzetből a felsőoktatásba, majd a munka világába

Hegedűs Roland
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: hátrányos helyzetű hallgatók; esélyegyenlőség; munkaerőpiac

A kutatásban két különböző, bár egymással szorosan kapcsolatban lévő kérdésre kerestük a választ: mely képzési területeket, mely képzési szintet és munkarendet preferálnak a hátrányos helyzetűek, illetve az egyes képzési területeken végzett diplomás hátrányos helyzetűeknek milyen esélyeik vannak a munkaerőpiacon a tradicionális hallgatókhoz képest. A kutatás igyekszik rávilágítani, hogy a munkaerőpiacon megvalósul-e az esélyegyenlőség vagy a hátrányos helyzet tovább gyűrűzik (Hrubos, 2012), hiszen az expanzió hatására sem minden szak esetében nyíltak ki kapuk a hátrányos helyzetűek számára (Róbert, 2000). Ennek vizsgálatát először a 2014-es felvételi adatbázis alapján kezdtük. Az adatbázisban összesen 86 537 felvett hallgató található, közülük 3346 volt hátrányos helyzetű. Ennek vizsgálatára nem csupán abszolút számokat, hanem arányszámokat is használunk annak érdekében, hogy az egyes képzési területek összevethetők legyenek. Így áttekintő képet kapunk azzal kapcsolatban, hogy milyen képzési területeket preferálnak a hátrányos helyzetűek, melyek azok, amelyekben nagyobb arányú koncentrációjuk figyelhető meg. Ezt követően a 2013-as DPR-adatbázis adatait vettük a kutatás homlokterébe, ahol első lépésként létrehoztunk egy hátrányos helyzetű változót, mivel az adatbázis ilyen jellegű mutatóval nem rendelkezett. Ezt a mutatót a szülők iskolai végzettsége és a családszerkezet alapján tudtuk megalkotni. Eredményként 2911 végzettet soroltunk a hátrányos helyzet kategóriába és 20 016 végzett került a tradicionális csoportba. Ezt követően vizsgáltuk az egyes képzési területek esetében, hogy milyen a munkaerő-piaci helyzetük (pl. milyen könnyen találnak munkát, végzettségüknek megfelelően helyezkednek el). Eredményeink azt mutatják, hogy a magasabb képzési szint felé haladva csökken a hátrányos helyzetűek száma, ennek megfelelően legnagyobb arányban (6,4%) a felsőfokú szakképzésben vannak jelen, míg legkisebb mértékben a mesterképzésben (1,5%). Képzési terület esetében a gazdaságtudományi, műszaki és pedagógusképzésben a legnagyobb a hátrányos helyzetű felvettek száma, viszont ha összevetjük a hátrányos helyzetűek és az összes felvett hallgatók arányát, akkor az alapképzés esetében orvos- és egészségtudományi, sporttudományi, valamint a közigazgatási, katonai és rendészeti képzési területek a vezető szerep, míg mesterképzés esetében a természettudományi képzési területen összpontosulnak. A DPR-adatbázis alapján az orvos- és egészségtudományi, a műszaki és a pedagógusképzési területet választó hátrányos helyzetű hallgatók választottak a legjobban, mivel ezeken a képzési területeken végzettek túlnyomó része rendelkezik munkával és a munkanélküliségi ráta is átlag alatti. A sporttudományi képzési területen végzettek eredményei mutatják azt, hogy kisebb mértékben rendelkeznek jó munkaerő-piaci mutatókkal, bár esetükben a hátrányos helyzetűek jobban teljesítenek, mint a tradicionális hallgatók.

A KREATIVITÁS FEJLESZTÉSE AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN ÉS KISISKOLÁSKORBAN

Elnök: Vass Vilmos, Selye János Egyetem

Opponens: Pukánszky Béla, SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Szimpózium-összefoglaló

A szimpózium célkitűzése egyrészt a kreativitáskutatás nemzetközi és hazai történetiségének, trendjeinek és folyamatainak elemzése, különös tekintettel a pedagógiai aspektusokra, másrészt a kreativitás megjelenésének tantervelméleti bemutatása, harmadrészt az ének-zene oktatás és a kreativitás fejlesztése összefüggéseinek, valamint a mozgáskifejezés helyének elemzése. A szimpózium első előadása a kreativitáskutatás hazai és nemzetközi trendjeit elemzi, különös tekintettel a pszichometriai, valamint a szociál- és személyiségelméleti megközelítésre vonatkozóan. Kitér a kisgyermekkorú kreativitásra, az intelligencia és a kreativitás összefüggéseire. Az előadás a téma pedagógiai aspektusait is tárgyalja, nevezetesen a 4C-modellt, ami lehetővé teszi a fejlesztési szintek tudatos fejlesztését. A szimpózium második előadása a kreativitás megjelenését elemzi a felsőoktatási képzési programokban. A felülvizsgált Bloom-taxonómia alapján, véletlenszerű mintán kiválasztott 10 képzési program konzisztenciaelemzésének adatait elemzi, különös tekintettel a kreativitás horizontális tervezésére. A harmadik előadás az óvodások kreatív mozgáskifejezését mutatja be, az óvodások kreatív mozgásos kifejezésére irányuló kutatási eredményeit elemzi a Naturbild nemzetközi kutatási projektre építve. A szimpózium negyedik előadása az alapiskolai ének-zene oktatás és a kreativitásfejlesztés összefüggéseit mutatja be számos konkrét módszertani példán keresztül. Az alsó tagozatos zenei nevelés tanórákon meghatározó szerepe van a játékoságnak, a változatosságnak, a kreatív ötleteknek. Ennek megfelelően olyan kreatív lehetőségeket, zenei játékokat és megoldásokat gyűjtünk csokorba, amelyek által az új ismeretek elsajátítása élményszerű, lehetőséget nyújt a gyermeknek az önmegvalósításra. A kreatív ötletek érintik a zenei tevékenységeket (éneklés, mozgás, írás-olvasás), illetve a zenei készségek fejlesztését (pl. ritmus, hallás, többszólamúság). A szimpózium összegzésében számos kérdés, dilemma fogalmazódik meg, ami lehetővé teszi a téma továbbgondolását, az eredmények kritikai elemzését.

Előadások

Kreativitásfejlesztés énekkel, zenével az alapiskola alsó tagozatán

Orsovics Yvette
Selye János Egyetem

Kulcsszavak: művészeti nevelés; szlovákiai Állami Oktatási Program; ének-zene oktatás; kreativitás fejlesztése

A téma felvezetéseként fontos, hogy bemutassuk a szlovákiai oktatási rendszert, a 2008-as, illetve a 2015-ös innovált Állami Oktatási Programot (ÁOP). Az új, 245/2008-as számú iskolatörvény 2008. szeptember 1-én lépett érvénybe, tartalmazza az iskolák általános céljait, a tanulók személyiségfejlődéséhez nélkülözhetetlen kulcskompetenciákat és az oktatói folyamat tartalmi kereteit. A módosított ÁOP-ot 2015. szeptember 1-én vezették be az első, illetve az ötödik évfolyamon. Az alsó tagozatos oktatási program lényege, hogy megfelelő és zökkenőmentes átmenetet nyújtson az óvodai, illetve a családi környezetből az iskolai, immár szervezettebb és kötöttebb munkafolyamatba. A program a tanulók általános ismereteire épít, elsődleges szempontként fogalmazza meg, hogy a tanuló az új ismereteket főként gyakorlati, tapasztalati úton sajátítsa el. Fontos szerepe van a baráti környezet kialakításának, az önálló és csoportos tevékenységeknek, illetőleg egymás feltétlen elfogadásának. Ahogy azt Kodály (1929) a *Gyermekkarok* című írásában is megfogalmazta: „Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola kötelessége.” A zene hatásvizsgálatával több kutatás is foglalkozott. A zene transzferhatásait célozta Barkóczi Ilona és Pléh Csaba kutatása, melynek középpontjában a résztvevők gondolkodásának kreativitására gyakorolt hatása állt. Ugyancsak egy hosszas, több évtizedes empirikus kutatás foglalkozott a zenei alkotóképességgel (Sági és Vitányi, 1980). A kreativitáshoz nem elegendő néhány jó ötlet, szükséges hozzá az odafigyelés, a megértés, az érzelmi intelligencia. Vekerdy Tamás szerint nem az értelmi, hanem inkább az érzelmi intelligencia hányadosa játssza a döntő szerepet a gyermek életében és későbbi boldogulásában, mely elsősorban a családban gyökerezik, később az óvodában és az iskolai környezetben, a játékban, a mesében és a művészi tevékenységben bontakozik ki. Az alsó tagozatos zenei nevelés tanórákon meghatározó szerepe van a játékoságnak, a változatosságnak, a kreatív ötleteknek. Az előadás második felében olyan kreatív lehetőségeket, zenei játékokat és megoldásokat gyűjtünk csokorba, amelyek által az új ismeretek elsajátítása élményszerű, és lehetőséget nyújt a gyermeknek az önmegvalósításra. A kreatív ötletek érintik a zenei tevékenységeket (pl. éneklés, mozgás, írás-olvasás), illetve a zenei készségfejlesztést (pl. ritmus, hallás, többszólamúság). A játékok és játékos feladatok sora a kreativitás jegyében további újításokra és módosításokra ad lehetőséget nemcsak az ének-zenével foglalkozó pedagógusok számára.

A kreativitáskutatás nemzetközi tendenciái

Vass Vilmos

Selye János Egyetem

Kulcsszavak: kreativitáskutatás; pszichometriai, szociál- és személyiségelméleti megközelítés; 4C-modell

A téma felvezetéseként a kreativitáskutatás történetiségéről lesz szó: az 1950-es évektől, a két kitűnő pszichológus, Guilford és Torrance nevével fémjelzett közel öt évtized kutatásának három fő területéről, a folyamatról, a személyiségről és a produktumról. Ennek alapvető pillére, hogy a kreativitáskutatás 50. évfordulója környékén (1999) lehetővé vált, hogy a kreativitás fogalomfejlődés-történetét, a kutatási eredményeket és megközelítéseket, valamint a felmerülő dilemmákat – Sternberg szerkesztésében – egy kitűnő és nagy hatású kézikönyvben (Handbook of Creativity) jelentessék meg. Közismert tény, hogy Guilford 1950-ben, az Amerikai Pszichológiai Társaság elnökeként, emlékezetes székfoglaló beszédében (többek meglepetésére) a kreativitás jelentőségét elemezte, mindenekelőtt az intelligencia és a gondolkodás összefüggésében. A fenti hazai és nemzetközi történeti alapok lehetővé teszik a kreativitáskutatás két jelentős megközelítésének (pszichometria, szociál- és személyiségelmélet) bemutatását, különös tekintettel a pedagógiai aspektusok elemzésére vonatkozóan. E tekintetben mindenképpen figyelemreméltó Jonathan Plucker és Kyung Hee Kim munkássága. Plucker, témánk szempontjából egyik meghatározó következtetése a felülvizsgált Torrance-tesztek alapján az IQ és a CQ összefüggéseire vonatkozott: egy egyén sikeres életpályáját tekintve a kora gyermekkori kreativitásindex háromszor nagyobb jelentőséggel bír, mint az IQ. Az alkotóképesség fejlesztésének jelentősége mellett érdemes felfigyelnünk arra is, hogy a kreativitás pszichológiája a pszichometriai megközelítés mellett a kora gyermekkor jelentőségét is kiemeli. Ezt követően a kreativitáskutatás nemzetközi folyamataiban napjaink egyik meghatározó modelljét mutatjuk be: az általános, mindennapi kreativitás („kis c”) és a jelentős, új alkotásokat eredményező, egy-egy tudományterületet alapjaiban megváltoztató, kis túlzással a világ egészére hatást gyakorló kreativitás („nagy C”) megkülönböztetése és ez utóbbi előtérbe helyezése áll az előadás fókuszában (Simonton, 1994; Csíkszentmihályi, 2008; Gyarmathy, 2010; Kaufman és Beghetto, 2009, 2013; Pléh, 2010). Kaufmann és Beghetto (2009, 2013) 4C modellje tovább differenciálja a kreatív folyamatot, számos üzenetet fogalmaz meg a pedagógia gyakorlata számára is. A „nagy C” kutatásának előtérbe kerülése egyben azt is jelenti, hogy a fenti irányzatok (pszichometriai, kognitív pszichológiai, szociokulturális) multidimenzionális összeolvadása érhető tetten, ami egyben a longitudinális kutatások eredője is (Sternberg és Lubart, 1999).

A kreativitás tervezése a felsőoktatási képzési programokban

Szőköl István

Selye János Egyetem

Kulcsszavak: felülvizsgált Bloom-taxonómia; horizontális megközelítés; kreatív tanterv

Az előadás nagymértékben támaszkodik a szlovákiai oktatási rendszer jellemzőire (2008-as és 2015-ös innovált Állami Oktatási Program, ÁOP). Az előadás elsősorban az ÁOP tartalmi és teljesítménystandardjait elemzi számos konkrét példán keresztül. Először a két standard fogalmi eltéréseinek elemzésére, majd ezt követően a kreatív tanterv legfőbb jellemzőinek a bemutatására kerül sor. A fogalmi keretek lehetővé teszik azt, hogy a kreativitás tervezését egyrészt horizontális szempontként, másrészt a felülvizsgált Bloom-taxonómia kognitív szintrendszerének, annak módosításának függvényében definiáljuk. Ez utóbbi esetében arról van szó, hogy a magasabb rendű gondolkodási műveletekhez képest a kreativitás került a legmagasabb szintre. A horizontális megközelítés egyben azt is lehetővé teszi, hogy a felsőoktatási képzési programokban a kreativitást egy konzisztenciaelemzésnek vessük alá. A képzési programok egyes alkotóelemeit (célok, feladatok, képzési tartalom, fejlesztendő kompetenciák, tanítási módszerek, hallgatói tevékenységek, követelmények, eszközök, értékelés, szakirodalom) egyrészt a kreativitás szempontjából elemezzük, másrészt a képzési programok egyes elemeinek az egymásra építettségét is célszerű vizsgálni, különös tekintettel a horizontális szempontra vonatkozóan. A képzési programok kiválasztása véletlenszerű volt, tíz programot (pl. kompetenciafejlesztés, játékpedagógia, programfejlesztés, összehasonlító pedagógia, didaktika) elemeztünk. Az elsősorban tantervelméleti elemzés lehetővé teszi azt, hogy a kreativitás tervezése tudatosabbá váljon. Emellett számos példát és lehetőséget nyújt a gyakorlat számára a kreativitás fejlesztésének módszertani aspektusainak az erősítésére vonatkozóan.

Az óvodások kreatív mozgáskifejezése

Szabóová Edita

Selye János Egyetem

Kulcsszavak: óvodai nevelés; a mozgáskifejezés helye az óvodában; kreatív mozgáskifejezés

Az előadás felvezetéseként az óvodát mint a szlovákiai iskolarendszer első fokozatát mutatjuk be. Az oktatási programban olyan követelményrendszer található, amit a gyermekeknek az óvodalátogatás befejezéséig teljesíteni szükséges. Az óvodalátogatás folyamán a gyermekek (a program értelmében) teret kapnak az érzelmek, élmények és tapasztalatok sajátos, kreatív mozgáskifejezésre. A világszerte ismert Reggio pedagógiája is képletesen azt sugallja, hogy 100 nyelven beszélhet a gyermek, és ezek között jelen van a mozgás nyelve is. A mozgás tehát nyelvi jellegű esemény, amit általa értünk, hogy benne élünk. A kifejezett tartalmak tükrözik az egyén nem tudatos mozgásait, kognitív térképeit, minden egyes spontán módon alakított mozgás a felismerést és az újraalkotást is jelenti. Forgách (1985) szerint a szociálpszichológiai megfigyelések is bizonyítják, hogy a nem verbális jelzések fontosak a társas interakcióban, különösen hatékonyak az attitűdök, érzelmek és a rokonszenv kommunikálásában, olyan üzenetek közvetítésében, amelyeket körülményes szóban kifejezni. Ezen felül biztosítják minden gyermek számára az olyan tartalmak kifejezését, ami kizárólag egyéni megnyilvánulásnak (sok esetben a gyermek szempontjából kreatív) tudható be. A mindennapi élettapasztalataink is bizonyítják, hogy az óvodáskorú gyermek a megszerzett tudásának, elképzelésének csak egy részét képes szóban megfogalmazni. A mozgás így lehetőséget ad arra, hogy mindezt nem verbálisan közvetítse, ami nem mindig tükrözi a valóságot. Mérei és Binét (2001) szerint ennek oka az, hogy az 5-6 éves gyermek fantáziavilága igen eleven, ami áthatja mindennapi életét, és a környezetében lezajló eseményeket rendkívüli jelentésekkel ruházhatja fel. Az élmény meghatározza a gyermek mozgáskifejezését, a fantázia módosítja – kicsinyíti vagy nagyítja – a jelenségek valóságos arányait, ezáltal a megszokottat különlegessé, izgalmassá teszi. Csaknem minden gyermek számára öröm, ha zenére mozoghat. Az ilyen jellegű tevékenységekben is döntő jelentőségű a gyermek önkifejezésének biztosítása (Tarjánné, 2010), ami az óvodapedagógus feladata. Az előadás az óvodások kreatív mozgásos kifejezésére irányuló kutatás eredményeit mutatja be a Naturbild nemzetközi kutatási projektre építve. Az előadás – az Európai Unió kulcskompetencia-ajánlás tagállami implementálása kapcsán – felveti annak lehetőségét, hogy az implementációs kapacitás megítélésének kritériumai lehetnének az alkalmazott implementációs top-down és bottom-up modellek, amennyiben megegyezés születne arról, hogy a két modell között indokolt minőségi különbséget tenni. Az előadás a két modell mentén igyekszik bemutatni az implementációs folyamatok főbb jellemzőit, a tantervi implementáció elméleti kereteit.

ESÉLYEK ÉS HÁTRÁNYOK – ROMA FIATALOK HELYZETE A KÖZOKTATÁSBAN ÉS A FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Bocsi Veronika, Debreceni Egyetem GYFK
Opponens: Jenei Teréz, Nyíregyházi Egyetem

Szimpozium-összefoglaló

A magyarországi romák marginális társadalmi pozícióját nem elemezhetjük az oktatáshoz való sajátos viszonyrendszer feltárása nélkül. Magyarországon a roma populáció az expanzió folyamatába jelentős késéssel kapcsolódik be a szocializmus középső időszakában (Forray R., 2003). A hazai reprezentatív romavizsgálatok rámutatnak a romák alacsonyabb iskolai végzettségére (Kemény, Janky és Lengyel, 2004), ami ugyan javuló tendenciát mutat, de még mindig messze elmarad a nem roma lakosság iskolázottságától (Szabóné Kármán, 2008). A roma gyermekek és fiatalok oktatása kapcsán fokozott valószínűséggel találkozhatunk a lemorzsolódás jelenségével is, miközben a középiskolák közül az ezredforduló után abban az iskolatípusban jelennek meg a legnagyobb számban és arányban, amely a magasabb társadalmi státuszt a legkevésbé garantálja, illetve a legkritikább esetben vezet a felsőoktatás irányába (tehát a szakiskolákban). Azonban kevésbé látható tisztán, hogy milyen „puhább” változók állnak az eltérő iskolai életutak mögött, és pontosan miben fogható meg a motivációk sajátos rajzolata. Kérdésként fogalmazódik meg az is, hogy milyen speciális intézményi elemek képesek mérsékelni az így kialakuló hátrányokat. A szimpózium célja, hogy megvizsgálja a roma fiatalok helyzetét a magyar közoktatás és felsőoktatás különböző szintjein, illetve az országhatáron átlépve a magyar identitással és nyelvvel bírót, de nem magyar állampolgárságú romák oktatásának kérdéskörét is érintse. A szimpózium előadói az ország különböző intézményeiből és a határon túlról érkeztek, több esetben országos kutatások adatbázisait használták fel. Az előadások fókuszában egyrészt a roma fiatalok iskolához való viszonya áll, másrészt azok a közoktatásban és felsőoktatásban megvalósuló technikák és formális közösségek, amelyek az ezredforduló után alakultak ki, és célzottan vállalják fel a roma fiatalok oktatási hátrányainak felszámolását. Az első előadás egy országos ifjúsági adatbázis felhasználásán alapszik, melynek segítségével a szerző a roma fiatalok jellemzőit elemzi kvantitatív eszközökkel a pályaválasztási motivációk, az oktatási karrier és a munkához való viszony alapján. A második előadás témája az iskolai kirekesztés és előítéletesség – a témát a szerző kvalitatív kutatási eszközökkel közelíti meg, elemzi az iskolára irányuló szociális reprezentációkat az etnikai kategória felhasználásával. A harmadik előadás célja, hogy azokat a programokat mutassa be a terepkutatás eszközével, amelyek Kárpátalján a magyar nyelvű roma gyermekek iskolai karrierjét segítik. A szimpózium utolsó két előadása a felsőoktatási intézményekben működő roma szakkollégiumokat elemzi. A negyedik előadás egy országos szakkollégiumi kutatás roma almintáját elemzi arra a kérdésre keresve a választ, hogy a szakkollégium intézménye milyen mértékben és hogyan képes tompítani a hátrányokat, a záró előadás pedig egy konkrét intézmény bemutatását tűzi ki célul az inklúzió fogalmának felhasználásával.

Előadások

Tanulási motiváció és munkaértékek roma fiatalok körében

Kardosné Csokai Anita

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Kulcsszavak: romák; tanulási motiváció; munkaértékek

A magyarországi roma társadalom integrációjának egyik leginkább problematikus szála a munkaerő-piaci jelenlétéhez kapcsolódik. Köszönhető ez egyrészt a társadalmi előítéleteknek, másrészt annak, hogy a romák nagy részének iskolázottsága, gazdasági, társadalmi helyzete jelentősen eltér a nem romákétól (Forray, 2008). A roma tanulók hátrányos helyzetéből a középiskola sikeres befejezése jelenthet kitörési pontot (Hajdu, Kertesi és Kézdi, 2014). Oktatásuk eredményességéhez hozzájárulna a tanulásnak mint értéknek és mint a társadalmi felemelkedés lehetőségének a megjelenése. A cigány gyerekek tanulmányi motivációira igen kevés hazai kutatás koncentrált. A tanulásmotiváció-kutatások eredményei a motiváció jelenségét az alapján strukturálják, hogy az egyének hogyan értelmezik a tanulás célját, mit akarnak elérni, illetve elsősorban az osztálytársak szerepét vizsgálják a célképzésben (Urđan-Schoenfelder, 2006; Levy-Tossman és mtsai, 2007; Józsa 2013). Azonban a családi célképzés látens mechanizmusai sokszor rejtve maradnak a kutatók előtt. Elemzésünk ezt a területet kívánja feltérképezni, ugyanis a fiatalok életében a munkára irányuló attitűdök kialakulása szempontjából kulcsfontosságú a szülők munkavégzésének ténye, annak státuszgeneráló szerepe, a munkaértékek pedig hatással vannak a szakma kiválasztására és a karriertervekre. Munkánkhoz az Ifjúság 2012 adatbázisát használtuk fel (Kutatópont, N=8000), ami reprezentatívnak tekinthető a 15–29 éves korosztályra. Ebből választottuk le a magukat romának valló fiatalok almintáját (N=625). A vizsgálat során elemeztük a tanulók befejezetlen általános iskolai tanulmányainak okát, pályaválasztási motivációikat és azt, hogy milyen sajátos rajzolatokkal bírnak munkaértékeik. Munkánk során a következő hipotéziseket állítottuk fel: családjuk anyagi nehézségei miatt sok tanuló rendelkezik munkatapasztalatokkal, amelyek hátráltatják az iskolai teljesítményt, valamint azt feltételeztük, hogy a roma alminták munkaértékei inkább lesznek extrinzik jegyekkel leírhatók. Kutatási kérdéseinkre keresztábra-elemzéssel és χ^2 -próbával kerestük a választ. Eredményeink azt mutatták, hogy a lemorzsolódó tanulók között a romák felülreprezentáltak. A lemorzsolódás indokainak vizsgálatakor a roma és a nem roma alminták között különbségek mutatkoznak, és eltérést találhatunk a további tanulási szándék és a megcélzott képzések esetében is. A roma fiatalok munkaértékei sokkal inkább írhatók le extrinzik jegyekkel, melyek előrevetítik a fiatalok későbbi munkához való viszonyát is. Bár a munkaértékek az ifjúság esetében még képlékeny rajzolatot mutatnak, fontos látnunk, hogy a romák esetében azok az események, amelyek a nem roma fiatalok beállítottságait a húszas évek második felében még formálják, azok vagy nem következnek be (pl. munkavállalás), vagy már korábban megtörténtek (pl. gyermekvállalás, családalapítás).

**Feketében fehér: az iskola szociális reprezentációjának változása a megközelítés
etnikai jellegének függvényében**

Hüse Lajos
Debreceni Egyetem EK

Kulcsszavak: szociális reprezentáció; az iskola megítélése; roma tanulók

A tanulók osztálytermi élményeit, többek között, a középosztály kulturális sajátosságaira épülő iskolai viszonyok alakítják. A más kulturális háttérrel rendelkező szegény, és különösen a szegény roma tanulók ebben a közegben előbb a másságukat élik meg, amit kudarcok sorozata és az erősödő kirekesztődés követ. A negatív jelenségek hátterében a jól vizsgálható explicit tényezők mellett – például a tananyag, a követelményrendszer vagy a módszertan – jó néhány implicit tényező is állhat. Az előadás ezek egyikét, az iskoláról alkotott szociális reprezentáció jellegzetességeit állítja fókuszba. A szociális reprezentáció olyan koncepciókat és magyarázatokat foglal magában, amely az egyének közötti kommunikációban alakul ki (Moscovici, 1961). Bár lényegüket tekintve szubjektívek és gyakran képlékenyek, mégis legalább annyira erőteljesen határozzák meg tárgyuk jelentéstartalmát, mint az objektív definíciók vagy a tudományos magyarázatok. Az egyes tárgyakhoz kapcsolódó előítéletesség mértékének növekedésével párhuzamosan a szociális reprezentációk súlya akár extrém módon is megnőhet az objektivitáshoz képest abban a tekintetben, hogy egy adott kifejezés milyen jelentést kap a kommunikációban. A fókuszcsoportokon és egyéni interjúkon alapuló adatgyűjtés a kirekesztés ideológiája mögött meghúzódó egyéni konstrukciók feltárására irányult. Módszertani megfontolásból az interjúk célját egy másik téma álcázta; az alanyok úgy tudták, hogy a vizsgálat az eredményes munkaerő-piaci szerepléshez szükséges személyes készségekre, illetve arra irányul, hogy a sikeres munkaerő-piaci szereplést mennyiben segíti, támogatja a hazai oktatási rendszer, a „mai iskola”. Az álcázó téma kibeszélése után tért rá az interjút készítő arra, hogy az alanyok az általuk leírt iskolarendszerben milyennek ítélik meg a roma tanulók helyzetét, szereplését (illetve a felnőtt romák munkaerő-piaci jelenlétét). A téma álcázása az elvárásoknak megfelelően szerepelt: nyílt terepet adott a kirekesztés diskurzusának. Emellett az interjúk első, az etnikai szempontot nélkülöző szakaszában az iskola erőteljes figyelmet kapott, és kirajzolódott egy negatív tartalmú szociális reprezentáció, ami az etnikai szempont beemelésével egyidejűleg gyökeresen megváltozott. Míg a résztvevők a hazai iskolarendszert általában – azaz a „mi gyermekeink” szemszögéből – tárgyalva nyíltan kritikus álláspontot képviselnek, addig a roma gyermekek szemszögéből tárgyalva kialakult egy hallgatólagosan támogató, elfogadó álláspont az iskolával kapcsolatban. Szinte minden jelenség, amit a beszélgetés elején a résztvevők még nyilvánvalóan rossznak, diszfunkcionálisnak tartottak, hirtelen felmagasztalódott, mert egy másik viszonyrendszerbe került, melyben már a roma tanulók szociális konstrukciójának negatív elemeire került a hangsúly.

A kárpátaljai magyar nyelvű romák iskoláztatása

Fónai Mihály
Debreceni Egyetem ÁJK

Cséke Katalin
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Kulcsszavak: oktatási rendszer; kisebbségek kisebbsége; egyházi oktatás és missziók

Előadásunkban a kárpátaljai magyar nyelvű romák „iskoláztatását” vizsgáljuk. A helyzet bemutatáshoz felvázoljuk Kárpátalja demográfiai jellemzőit, valamint az ukrán közoktatási rendszer főbb jellemzőit. A magyar tannyelvű kisebbségi oktatást e tágabb keretben tárgyaljuk. A kárpátaljai magyar nyelvű romák zömmel a magyar tannyelvű iskolákban tanulnak, ám az iskolarendszerbe való kései bekapcsolódásuk miatt (értve ezalatt az iskolalátogatási kötelezettség lényeges érvényesülését az 1990-es évektől) olyan hátrányokkal küzdenek, ami több, egyházi és civil kezdeményezést indukált. Részben ezek keretében jöttek létre a térség „cigányiskolái”, illetve azok a missziós szolgálatok, amelyek a romák támogatását és integrálását célozták meg. „Cigányiskola” alatt a közbeszédben azokat az iskolákat szokták érteni, amelyek tanulóinak zöme vagy az összes tanuló cigány, roma származású. A bemutatott iskolák nem szegregációs céllal jöttek létre, szerepük hasonló a magyarországi kezdeményezésekhez, például a Tanodához vagy az Igazgyöngy Alapítvány iskolájához. A kárpátaljai magyar nyelvű romák 14 000-es közössége a „kisebbség kisebbsége”, ami esetükben számos következménnyel jár, például az iskolai életútjukat, az iskolai kimaradást illetően, annak a távlati hatásaival együtt, például a foglalkoztatásban. A vizsgált kérdésnek szerény szakirodalma és empirikus kutatási előzménye van, miközben az ukrán iskolarendszer és benne a magyar tannyelvű oktatás jól elemzett, a rendelkezésre álló szakirodalom alapján a rendszer működése és benne a magyar tannyelvű oktatás sajátosságainak a bemutatása könnyen interpretálható (Beregszászi, Cserniczkó és Orosz, 2001; Orosz, 2010, 2015). A kutatások elsősorban a kárpátaljai magyar nyelvű közoktatást vizsgálják, ennek részeként kerül sor a magyar nyelvű romák helyzetének a vázolására, erre vonatkozóan azonban ismereteink korlátozottak. Előadásunkban a szakirodalom másodelemzésére vállalkozunk, (Bucsko, 2006; Braun, Cserniczko és Molnár, 2010; Szántó-Taracközi, 2008), illetve részben saját, terepmunkán alapuló, kvalitatív kutatásunk eredményeit ismertetjük, melyeknek a kárpátaljai magyar egyházak missziós tevékenysége, ezen belül a közoktatásban vállalt szerepe ad keretet. Az alkalmazott módszertanból következően csak óvatos megállapításokat tehetünk, az eredmények általánosíthatósága korlátozott.

Szakkollégiumok: a sokszínű tehetségek eredményes közössége

Kardos Katalin
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: szakkollégium; roma szakkollégium; eredményesség

Jelen kutatásunkban olyan felsőoktatási, hagyományos, egyházi és felekezeti roma szakkollégiumokban végeztük vizsgálatunkat, amelyek egyfelől a jövő társadalmi elitjének képzési helyeként értelmezik magukat, másfelől a hátrányos társadalmi rétegekből érkező hallgatók szocializációs közegeként vagy az együtt élő és tanuló, hasonló érdeklődésű fiatalok tevékeny közösségeként interpretálhatók. Fontos hangsúlyozni, hogy vizsgálatunkat nem kizárólag egy központi régióban fekvő privilegizált felsőoktatási térségében végeztük, hanem olyan intézményekben, amelyekben jól felismerhető jelenkori felsőoktatásunk megváltozott társadalmi háttérű hallgatótársadalma (Pusztai, 2011). Vizsgálatunk elemző szakaszában egy, a 2015 és 2016 tavaszán végzett szakkollégiumi kutatás adatbázisát használtuk fel (N=322), melyben összehasonlító elemzés révén arra törekedtünk, hogy különbséget tegyünk hagyományos és felekezeti szakkollégiumok, valamint a felekezeti roma szakkollégiumok hallgatósága között, kitekintve a hallgatók eredményességi és eredménytelenségi szintjének a bemutatására. A hallgatói eredményesség mutatóit a felsőoktatás viszonylatrendszerén belül kívánjuk vizsgálni. A felsőoktatási tanulmányi karrier belső mutatóit a felsőoktatás világán belül térképezzük fel. Ezen mutatók alapján eredményességnek tekintjük az egyes felsőoktatási szintekre történő belépést, a továbbtanulási szándékot, a vizsga- és versenyeredményeket, a tanulmányok iránti elkötelezettséget, illetve az akadémiai normáknak megfelelő hallgatói munkavégzést is (Tinto, 2006; Pusztai, 2011). Legfrissebb kutatásainkban nagy érdeklődéssel fordultunk a felekezeti fenntartású felsőoktatási roma szakkollégiumok irányába. A szakkollégiumi kutatás mintájában (N=322) részt vevő hallgatók 19,5%-a (N=63) tagja valamelyik roma szakkollégiumnak. A roma szakkollégistákkal kapcsolatos kérdéseink középpontjában elsősorban az állt, hogy vajon egy hátrányos társadalmi környezetből érkező roma származású fiatalra milyen hatással lehet az a szűkebb közösség, amelyben mindennapjait éli. Mennyire befolyásolhatja az egyéni életutat, az iskolai pályafutást, a társadalmi hátrányokból származó hiátusok kitöltését egy kollégiumi közösség, vallásos szellemiségű neveltetés vagy vallásos kisközösség? Hozzájárulhat-e a szakkollégium a tanulmányi sikerekhez vagy éppen a közösségi kapcsolatok kialakításához? Eredményeink arra utalnak, hogy a szakkollégiumi közösségek, valamint a szakkollégiumok által kínált lehetőségek, pedagógiai módszerek jótékony hatással vannak a hallgatók eredményességére, továbbtanulási szándékára. Elemzéseink során két- és többváltozós statisztikai módszereket alkalmazva arra a megállapításra jutottunk, hogy a szakkollégiumi tagság hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlítéséhez azáltal, hogy az alacsonyabb státuszú roma származású fiatalok legalább olyan jól teljesítenek ezekben a tehetséggondozó intézményekben, mint a magasabb társadalmi státuszú hallgatótársaik.

A roma szakkollégium mint hatékony támogató szervezet

Trendl Fanni

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: roma szakkollégium; inklúzió; eredményesség

Az előadás a 2001 óta működő Wlislócki Henrik Szakkollégiumot kívánja bemutatni az inklúzió szempontjából. A szakkollégium az esélyegyenlőség és méltányosság megvalósítását tűzte ki célul. 2013 és 2015 között a szakkollégium egy komplex ösztöndíjprogramot valósított meg, a program célja a hátrányos helyzetű, elsősorban cigány/roma egyetemisták tanulmányi előmenetelének támogatása volt. Fontos a kezdeményezés, hiszen a magyarországi cigány/roma lakosság nagyon kis (1-2%) aránya rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A két év alatt összesen 56 hallgató került a programba, akik közül összesen négy fő morzsolódott le. Az elemzés során egy 2015-ben lezajlott akciókutatás eredményeit vesszük alapul, amit a Varga Aranka (2014) közöl folyamatelvű modell alapján másodelemeztünk. Ennek eredményeképpen láthattuk, hogy a vizsgált szervezet hatékonyan támogatja a hátrányos helyzetű cigány/roma egyetemisták tanulmányait. Az elemzés azt is megmutatta, hogy bizonyos szempontból még nem kellően befogadó a szakkollégium ahhoz, hogy minden résztvevő megfelelően részesüljön a támogatásban. Az akciókutatásban kérdőíves és interjú vizsgálatokat is végeztünk a roma szakkollégium hallgatói körében. A kutatásban 31 kérdőívet, 12 mélyinterjút és egy fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetést vettünk fel, melyen 14 fő vett részt. Az akciókutatás eredményeit ezt követően az inklúzió folyamatelvű modelljének egyes elemei alapján vizsgáltuk meg. Az inklúzió fogalma jelen esetben a mindenkire kiterjedő kölcsönös befogadást jelenti. Ennek során kiderült, hogy minden szempont esetében tanúi lehettünk sikereknek, de szinte minden szempontnál felmerültek hiányosságok is, melyek kiküszöbölésére az elemzés során továbbfejlesztési javaslatokat is tettünk. Természetesen az inklúzió – befogadás – egy véget nem érő folyamat, így az előadásban csak egy időpillanatnyi állapotot mutathatunk be.

PEDAGÓGUSKOMPETENCIÁK A MINDENNAPI GYAKORLATBAN

Elnök: Kotschy Beáta, Eszterházy Károly Egyetem

Opponens: Kimmel Magdolna, ELTE

Szimpózium-összefoglaló

Kutatásunk célja a pedagógusok gyakorlati tudásának, a pedagógiai kompetenciákról kialakított nézeteknek, az egyes kompetenciák fejlettségének és a szakmai fejlődés folyamatának feltárása, és ezzel a képzés és továbbképzés tartalmi és módszertani fejlesztésének megalapozása volt. Munkánk egyrészt szorosan kapcsolódik a 2004–2005-ben kidolgozott pedagóguskompetencia-rendszerhez és a 2009–2011-ben, a pedagógussá válás és a szakmai kompetenciák fejlődési folyamatának feltárása terén végzett kutatás eredményeihez. Másrészt szemléleti és módszertani szempontból is szerves folytatása a két empirikus pedagóguskutatásnak, amelyek a pedagógusok tevékenységrendszerét (Falus, 1989), illetve nézeteit, hiteit (Golnhofer és Nahalka, 2001) tárták fel. Jelen vizsgálatunk vékony szálon kapcsolódott az OFI országos szintű pedagógusfelméréséhez is. Kutatásunk a „jó pedagógusról” vallott nézetek új megközelítését tükrözi. A kompetencialapú vizsgálódási szempont szintézise az előző paradigmáknak, lehetővé teszi a tevékenység, a gondolkodás, a nézetek és attitűdök összekapcsolását. Vizsgálatunkban három kérdéskör megválaszolását tűztük ki célul: Mennyire ismertek és elfogadottak a jelenleg érvényben lévő pedagóguskompetenciák a pedagógusok körében? Melyek azok a területek, amelyeken a kompetenciák javításra, kiegészítésre, változtatásra szorulnak? Hogyan gondolkodnak a pedagógusok kompetenciáik színvonaláról és fejlődéséről, mennyire képesek reflektív módon értékelni ezeket a fejlődési folyamatokat? A kutatás módszere egy 60 főre kiterjedő kvázi strukturált interjú volt, ami megkívánta minden előre meghatározott kérdés feltételét, de lehetőséget adott a kérdezőnek arra is, hogy saját megítélése szerint kiegészítse újabb kérdésekkel, melyek a tárgy gazdagításához járulhattak hozzá. A kérdéssor zárt és nyílt kérdéseket egyaránt tartalmazott. Az adatok statisztikai feldolgozása és értelmezése az egyes kompetenciák mentén történt. A szimpózium előadásaiiban különböző pedagóguskompetenciák vizsgálatát mutatjuk be, illetve szó lesz a kompetenciák fejlődésére vonatkozó eredményekről is.

Támogató: Falus Iván.

Előadások

Szaktudományi, szaktárgyi tudás

Ütőné Visi Judit

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: szaktudományi-szaktárgyi tudás; keresztтанtervi célok; tanórán kívüli foglalkozások

A tanári pályára lépés és az azon való előrehaladás feltételeit jelentik azok a tanári kompetenciák, amelyek a pedagógusképzés tartalmi és szemléleti átalakításával, illetve a tanári életpálya bevezetésével váltak széles körben ismertté. A szaktudományos, szaktárgyi, szaktárgyi, szaktárgyi és tantervi tudással kapcsolatban az interjúkérdések elsősorban azokra a területekre irányultak, amelyek a pedagógus korszerű szemléletmódját és tudatosságát igazolhatják: az egyes tantárgyak sajátos lehetőségére és helyére kérdeztek a tanulók személyiségfejlesztése terén; azt is vizsgálták, hogy a kereszttantervi célok, amelyek szinte minden tárgyhoz köthetők, mennyire elfogadottak a különböző szaktárgyat tanítók körében. Fontos kérdésnek tűnt a tanórán kívüli tevékenységekre mint az iskola nyitottságára, a környezet és a való világgal való találkozás lehetőségére való rákérdezés. A fejlesztési területek közül elsősorban a tantárgyhoz könnyen köthető, de általános személyiségvonások fejlesztését jelölték meg a pedagógusok (pl. kommunikáció, önkifejezés, kötelességtudat), és hiányoztak az adott szaktárgy sajátos nevelési lehetőségeire utaló elgondolások. A kereszttantervi célok esetében egyetlen egy olyan cél van, ami minden válaszban előfordul, ez a környezeti szemlélet kialakítása. Ezzel ellentétben például az európai értékek ápolását senki sem említette. Az adatok értelmezése alapján a pedagógusok nem igazán gondolják át szaktárgyuk fejlesztési lehetőségeit, nem szembesítették a tantervi elvárásokat tanítási gyakorlatukkal. A válaszok inkább a sajtóban, médiában megjelenő közvélemény hangjára rezonálnak, nem valós belső meggyőződésre. A tantermi tanórák világának szűk korlátait érzik a pedagógusok, és nagyobb részük tervez és szervez is tanórán kívüli tevékenységeket, feladatokat. Ugyanakkor a meglévő lehetőségekről csak a megkérdezettek negyede állította, hogy teljes mértékben kihasználja, a többiek csak részben. Fontos lenne megvizsgálni, hogy az intézményekben milyen módon értékelik a külső helyszíneken, nagyrészt délután megvalósuló foglalkozásokat. Van-e ezeknek bármilyen becsülete és elismertsége a vezetők, kollégák között, vagy csak a tanulók sokoldalú fejlődésében tetten érhető eredmények erősítik meg ezeket a pedagógusokat, hogy jó úton járnak? A válaszok alapján megállapítható, hogy a kompetencián belül elsősorban a szaktudományi és szaktárgyi tudás az, amit alapvető jelentőségűnek érznek a tanári munka szempontjából, bár sok esetben ezt nem választják élesen szét a szaktárgyi tudástól. Általában elégedettek ilyen jellegű tudásukkal, de érzik a folyamatos fejlődés szükségességét, aminek oka a társadalmi környezet, az iskolába bekerülő gyerekek ismereteinek, szokásainak és szocializációjának változása, illetve egyre nagyobb különbségei.

Pedagógiai tervezés kompetenciája

Jaskóné Gácsi Mária
Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: tervezési kompetencia; rendszerszemlélet; módszerközpontúság

A tervezési kompetencia vizsgálata során a „hangos tervezés” módszerét használtuk, s ezt szembesítettük a céltudatosság, rendszerszemlélet, önreflexió szintjét feltáró direkt kérdések válaszaival. A tervezési kompetencia fejlettségét az alábbi kritériumok alapján határoztuk meg: a tervezés során a pedagógus a célok tudatosításából indul ki és a meghatározott céloknak megfelelően tervezi meg a tartalom logikus strukturáját és a megvalósítás stratégiáját (céltudatosság, rendszerszemlélet); a tanulók és a tanulás középpontba állításával tervez a differenciálás, a motiválás és az aktivizálás elvét megvalósítva (tanuló- és tanulásközpontú adaptív tervezés); a terveit rendszeresen felülvizsgálja (reflektivitás). Az eredmények az előző évezedekben végzett vizsgálatokhoz viszonyítva bizonyos javulást mutatnak, főképp abban, hogy a pedagógusok napjainkban már jobban ismerik a pedagógia korszerűbb elemeit. Bár a tartalomból indulnak ki a tanítási-tanulási folyamat tervezésekor, de a 2. és a 3. helyen megjelennek gondolkodásukban a tanulói sajátosságok és a célok meghatározása is. Azonban a konkrét rákérdezéskor az derül ki, hogy nem mindig van tudatos megfontolás, például a céltételezés mögött. A megkérdezett tanítók és tanárok fontosnak tartják a tervezéshez szükséges információk összegyűjtését és értelmezését. Válaszaikban érzékelhető az igény, mely szerint a tanulók szükségletei és fejlesztési lehetőségei közti összhang megteremtését prioritásként kezelik, azonban az szinte kizárólag a csoport sajátosságainak figyelembevételére vonatkozik, egyéni fejlesztési elképzelésekről nem számoltak be. A pedagógusok mindennapi gyakorlatukban a módszerek és munkaformák kiválasztását tartják központi feladatnak. Ez egyrészt a „divatos” módszerek túlsúlyát jelenti, másrészt szinte egyáltalán nem gondolják végig az elsajátítás folyamatának a célokhoz, tartalmakhoz, tanulókhöz igazodó lépéseit. Tervezési tevékenységük utólagos értékelése minimális szerepet kap, bár igaz, hogy kevésbé elégedettek önmagukkal ezen a téren, mint más kompetenciaterületeken. Összességében azt tapasztaltuk, hogy elméleti szinten főleg a továbbképzések hatására ismerik a korszerű pedagógia elvárásait, de a mindennapi gyakorlatban még nehezen tudják ezt megvalósítani. Rutinok és receptek másolása a jellemző a tudatos alkalmazás helyett.

Kompetenciafejlődés folyamata

Kotschy Beáta

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: fejlődési folyamat; tudatosság; fejlődési motiváció

A kutatás rész célja a kompetenciák fejlődési folyamatának és a fejlődés motivációinak feltárása volt. Az interjúban arra kértük a pedagógusokat, hogy gondolják végig, hogyan, mikor, milyen hatásra fejlődtek szakmai képességeik, tudásuk, attitűdjeik. Előzetes elvárásunk az volt, hogy bár a kompetenciafejlődés egyénileg nagymértékben változó, függ a pedagógus értékrendjéből fakadó pedagógiai hitvallásától, a személyiségében rejlő képességektől, illetve az adott munkahely/intézmény elvárásaitól, megfogalmazható egy olyan általános fejlődési folyamat, amely a pedagógusképzés és -továbbképzés számára tudatosan megtervezett feladatok megfogalmazását teszi lehetővé. A pedagógusok direkt válaszai alapján az eredmények a tervezésnél a tudatosság, a nagyobb összefüggésekben és távlatokban való gondolkodás, gazdagabb módszertani repertoár, a döntéshozatal magabiztossága terén jelentkeztek. A gyermekekkel szemben a nyitottabbá, türelmesebbé válás, az okfeltáró gondolkodás, az értékelésnél az egyéni képességek figyelembe vétele, a kevésbé szigorú és talán realitásosabb értékelés, a fejlesztést előtérbe helyező attitűd kialakulása kapott hangot. A kommunikációs képesség a kommunikációs ügyesség (pl. egyszerűbb, rövid és érthető utasítások, a mondatok egyértelműbb tartalma), a szakmai kommunikáció (pl. magyarázatok minősége) és a határozottabb véleménynyilvánítás terén fejlődik. Az interjú többi kérdésére adott válaszokkal összevetve ezek a pozitív eredmények sok esetben kétségessé váltak. Sem a tudatosság, a rendszerben való gondolkodás, sem a differenciálás gyakorlattá válása nem jellemzi a megkérdezettek munkáját a napi gyakorlatban. Ennek okaira részben választ kaphattunk a fejlődés motivációinak és a folyamat tudatosságának vizsgálatánál. Alig van szerepe a belső motivációnak, a konkrét problémák jobb megoldására való törekvésnek. A bemutatott változás az esetek többségében nem tudatos tanulás, hanem spontán érési folyamat eredménye. A továbbképzéseken való részvétel az általános lehetőség a fejlődésre. Ezeknek igen nagy hatása van arra, amit a pedagógusok tesznek, de egyáltalán nem tudatosítják azt, hogy miért teszik. A jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetni az önképzés, egymástól való tanulás, az intézményi szintű fejlesztési folyamatok általánossá tételére, illetve ezeknek továbbképzésként való elismerésére.

Elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődésért

Zagyváné Szűcs Ida

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: szakmai felelősség; szakmai önállóság; kutatói motiváció

A 8. pedagóguskompetencia eltér az előzőektől, mivel nem közvetlenül kötődik a pedagógiai tevékenységhez, hanem a pedagógus személyiségére fókuszál három területen: a szakmai szerepek elfogadására, az önismeret, önreflexió és lelki egészség kérdéseire, a kutatói kompetencia meglétére. A kompetencia tartalmi gazdagodása két területen különíthető el, ezek a szakmai, tartalmi és a pedagógus személyiségére vonatkozó elemek. Az interjúk elemzése alapján a pedagógusszakma elfogadta a különböző pedagóguskompetenciákban megfogalmazott elvárásokat, a pedagógusszerepek és -feladatok teljes körét, sőt maguk a pedagógusok még több feladatot fogalmaztak meg, amit fontosnak és a pedagóguspályához kapcsolódónak tartanak. Az elfogadottság mértékét némileg csökkenti, hogy a tanulók motiválását, a tanulók tanulásának segítségét, a formatív értékelést mindössze egy-egy pedagógus említette. A második vizsgálati szempont, ami a reflektivitás jelenlétét vizsgálta a pedagógusok hétköznapi gyakorlatában, kevés megerősítést kapott. A pedagógusok gyakran beszélnek meg tapasztalataikat kollégáikkal, ugyanakkor mindössze négyen említették az önreflexiót. Ez utóbbi adat összecseng a más kompetenciák kérdezése során tapasztaltakkal. A 8. kompetencia fontos eleme a pedagógusok szakmai önállósága és a felelősségvállalás saját fejlődésükért. Az interjúk során a felelősségvállalást szélesebb értelemben használták, mert szorosan kötötték az iskolai munka színvonaláért és a tanulók neveltségi szintjéért való felelősséggel. Minden téren elfogadják saját szerepüket az eredményesség elérésében. Ugyanakkor a tanulók neveltségi szintje esetében nem vállalják a teljes felelősséget, gyakran hibáztatják a szülőket és a tanulókat. A felelősségvállalás szoros összefüggésben áll a pedagógusok önállóságának, a pedagógiai szabadságnak a kérdésével. Mindössze a módszerválasztás szabadságának mértéke az, ami megfelel a pedagógusok elvárásainak, az oktatási tartalmak megválasztásánál, a tankönyvválasztás terén és az iskolai döntésekbe nagyobb beleszólási lehetőséget igényelnek. A vizsgálat alapján levonható az a következtetés is, hogy bár a pedagógusok elfogadják, hogy igen széles tevékenységi körben kell teljesíteniük, sokrétű a feladatrendszer, amit el kell látniuk, de a kutatást még nem érzik idetartozónak.

SZOCIÁLIS ÉS ÉRZELMI KÉSZSÉGEK, KÉPESSÉGEK VIZSGÁLATA A KÖZNEVELÉSI RENDSZER KÜLÖNBÖZŐ SZINTJEIN

Elnök: Hegedűs Szilvia, SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola
Opponens: D. Molnár Éva, SZTE Neveléstudományi Intézet

Szimposium-összefoglaló

Társas kapcsolatainkat, környezetünkkel való interakcióinkat, tanulmányi sikerességünket nagymértékben meghatározza szociális és érzelmi képességeink, készségeink fejlettsége. Számos nemzetközi pedagógiai és pszichológiai kutatás igazolja, hogy ezek tudatos és tervszerű fejlesztésére már a korai években, egészen óvodáskortól figyelmet kell fordítani, illetve az iskolai évek alatt is folyamatosan segíteni kell fejlődésüket. E folyamatban a pedagógusoknak igen fontos szerepük van, hiszen már a viselkedésükkel mintaként szolgálnak a gyermekek számára, a direkt és az indirekt fejlesztéseket pedig csak a jó szociális kompetenciával rendelkező tanárok tudják hatékonyan elvégezni. A fejlődés sikeres segítésének első lépése a fejlesztésbe bevont készségek és képességek vizsgálatára alkalmas módszerek megléte. A szimpózium elsődleges célja az intézményes keretek között jól használható mérőeszközök bemutatása, de kitér a szociális és érzelmi készségek, képességek fejlesztési lehetőségeinek ismertetésére is, melyek a köznevelési rendszer különböző szintjein valósulhatnak meg. Az első előadás az óvodáskorú gyermekek proszociális viselkedésének vizsgálati lehetőségeiről szól. A prezentációban a gyermekek segítő, osztozkodó és vigasztaló viselkedésének közvetlen módszerrel történő értékelésére szolgáló módszert, valamint tapasztalatokat mutatjuk be. A második előadásban azokat, az iskolai kötődést és a gyerekeknek az iskolához való viszonyát elemző főbb mérőeszközöket mutatjuk be, amelyek jól alkalmazhatók az általános iskolások körében. A harmadik előadás az érzelemszabályozásra vonatkozó fejlődési tendenciákat összegzi, majd kitér azokra a középiskolákban is alkalmazható módszerekre, amelyek segíthetik a serdülőkorúak szociális, érzelmi és kognitív fejlődését. Az utolsó előadás a pedagógusok mint mintaadó személyek empátiájának fontosságával foglalkozik. Először a tanárok empátiáját mérő kérdőíveket, illetve azok jellemző jegyeit mutatja be, majd rámutat azokra a főbb problémákra, amelyek a használatuk során vetődnek fel.

Előadások

Óvodáskorú gyermekek proszociális viselkedésének vizsgálata közvetlen módszerrel

Hegedűs Szilvia

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: proszociális viselkedés; kisgyermekkor; készségfejlesztés

A különböző társas viselkedések sikeres megvalósulásához kiemelkedően fontos a szociális és érzelmi készségek megfelelő működése. Vizsgálatok kimutatták (Brownell, 2013; Thompson és Newton, 2013; Henderson, Wang, Matz és Woodward, 2013), hogy már igen korai életkorban megjelennek olyan viselkedésformák, amelyek a proszocialitást működtető készségek meglétére utalhatnak. Az óvodai környezet az egyik első közeg, ahol ezek a készségek intézményes keretek között hatékonyan fejleszthetők. Ez azért is fontos feladat, mert a proszociális viselkedés különböző típusai (pl. segítség, együttműködés, megosztás, empátia) eddig még nem kaptak kiemelt figyelmet a hazai óvodai fejlesztésekkel kapcsolatos kutatásokban. Ahhoz, hogy a készségek fejlesztése megkezdődjön, olyan vizsgálati módszerek alkalmazására van szükség, amelyekkel a gyerekek viselkedését közvetlenül tudjuk mérni. A vizsgálatok többsége kötött formájú kérdőívek, interjúk használatával valósul meg a gyermekeket nevelő felnőttek, a szülők és az óvodapedagógusok közreműködése által, ahol azonban felmerülhet az a probléma, hogy az eredményeket szubjektív vélemények torzítják. Ennek kiküszöbölésére a közvetlen mérési módszer alkalmazása javasolt. Az előadás egy pilot kutatás eredményeit foglalja össze, melyben 3-4 éves gyerekek (N=22) proszociális viselkedését (segítés, nyugtatás, megosztás) elemeztük négy szemközti szituációs játékok, valamint csoport helyzetben való megfigyelés segítségével. A szituációs játékok módszerével nem csoportos környezetben figyeltük meg a gyerekek viselkedését és reakcióit, hanem specifikus helyzetben, négy szemközti, a vizsgálni kívánt készségnek megfelelő körülményeket generálva. Minden vizsgált készséget két-két szituáción keresztül értékeltünk (Warneken és Tomasello, 2007; Dunfield és Kuhlmeier, 2013). A szituációs feladatok esetén a gyerekeknek az adott helyzet során észlelniük kellett a vizsgálatot végző felnőtt által szimulált distresszt. Az értékelés a gyerekek reakcióinak megfelelően történt. A gyermekek csoporton belüli viselkedését megfigyeléssel vizsgáltuk előre meghatározott szempontok alapján: proszociális viselkedés kontextusa (valódi vagy szimbolikus viselkedés), körülmények (magától, felnőtt kérésére vagy társ kérésére kezdeményez, imitál), helyszín (csoportszoba, udvar). Eredményeink azt mutatják, hogy jelentős különbség van az óvodások különböző kontextusokban megjelenő proszociális viselkedésében. A négy szemközti szituációk során a segítségnyújtás és az osztozás az esetek többségében megjelent, ami egyezik a korábbi kutatások eredményeivel. Azonban a megfigyelés során az ingerek megnövekedésekor kevésbé voltak jellemzőek a proszociális viselkedések. Osztozkodás esetén jellemzően negatív válaszokat tapasztaltunk, ám a vigasztalás mint várt reakció mind a négy szemközti szituáció, mind a csoportban való megfigyelések esetében kevésbé volt jellemző a másik személy által mutatott distresszkor.

Az iskolai kötődés és a társas szerkezet összefüggéseinek vizsgálata általános iskolás tanulók körében

Nagy Krisztina

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: iskolai kötődés; társas szerkezet; iskolához való viszony

Az elmúlt évtizedekben az iskolához való viszony értelmezése számos kutatásban megjelent. Az iskolai kötődés fogalma a tanulók iskolához való pozitív vagy negatív érzelmi viszonyában ragadható meg, mely különböző dimenziók (társakhoz, pedagógushoz, szülőkhöz, intézményhez és környezethez való viszony) mentén alakul ki. Vizsgálati eredmények igazolják, hogy a gyermekek iskolához fűződő pozitív viszonyulását legerősebben a társaikhoz és a tanárokhoz való kapcsolat minősége határozza meg, ami a tanuló osztályban elfoglalt pozícióját is befolyásolja (pl. Eder és Mayr, 1999; Kennedy és Kennedy, 2004; Szabó és Virányi, 2011; Nagy, 2015). A többnyire kérdőíveket alkalmazó kutatások eltérő életkorban, eltérő célok mentén vizsgálják a fogalmat és annak befolyásoló tényezőit, azonban egységes, az általános iskola valamennyi évfolyamát lefedő vizsgálat még nem született. Jelen kutatás célja az iskolai kötődés és a társas szerkezetek alakulásának saját készítésű mérőeszközzel való pilot vizsgálata és az eredmények életkoronkénti összehasonlítása volt. A kérdőívben szereplő kérdések az iskolai kötődés dimenzióira és a tanulók szocioökonómiai státuszára vonatkoznak, amit egy szociometriai kérdőívvel egészítünk ki. A pilot vizsgálatban a dél-alföldi régióból véletlenszerűen kiválasztott nagyvárosi, városi és falusi általános iskolák 1–8. évfolyamos tanulói vesznek részt (kb. 50-100 fő). Az előadás célja a kérdőív megbízhatóságának és a szakirodalom alapján felállított hipotézisek vizsgálatának bemutatása. A kutatás eredményei igazolhatják azon hipotéziseket, miszerint az alsó tagozatos diákok jobban szeretnek iskolába járni, mint felső tagozatos társaik, és az alsó tagozatos osztályok szerkezete összetettebb szociometriai ábrával jellemezhető. Feltételezzük, hogy az alsó tagozatos gyermekek esetében a társaknak, a pedagógusnak és a szülőknak van a legnagyobb befolyásoló ereje az iskolai kötődés alakulásában, míg felső tagozatban a társak szerepe a leginkább meghatározó. Az eredmények várhatóan igazolják, hogy azok a tanulók, akik saját bevallásuk szerint szeretnek iskolába járni, több kölcsönös választással rendelkeznek osztályukban, mint azok, akik nem, vagy kevésbé szívesen mennek iskolába. A vizsgálat eredményei alapján képet kapunk a kutatásban részt vevő tanulók iskolához fűződő viszonyát befolyásoló tényezőkről és a tanulók osztályban elfoglalt szociometriai helyzetéről. Az eredmények intézményi és életkori összehasonlításokat tesznek lehetővé és további mérések alapját képezik.

A szociális környezet szerepe az érzelemszabályozás fejlődésében, valamint fejlesztésének lehetőségei iskoláskorú gyerekek körében

Kriston Pálma

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Pikó Bettina

SZTE Magatartástudományi Intézet

Kulcsszavak: érzelemszabályozás; kötődési stílus; fejlesztő módszerek

A szimpózium ezen előadása az érzelemszabályozás fejlődését meghatározó szociális tényezők szerepét – kiemelten a kötődési stílus és a szülői nevelés hatását –, illetve középiskolai környezetben megvalósítható fejlesztési lehetőségeit kívánja bemutatni. A szociális kompetenciát vizsgáló kutatások egyik kulcsfontosságú részterülete az érzelmi képességek, ezen belül az érzelemszabályozás (Zsolnai, 2011). A sikeres szociális funkcionálás elengedhetetlen feltétele minden életszakaszban a pozitív és negatív emóciók szabályozása (Mihalca és Tarnavska, 2013). Thompson (1991) szerint az érzelemszabályozás külső és belső folyamatok összessége, melyek felelősek a monitorozásért, értékelésért, az érzelmi reakciók időtartamának, intenzitásának módosításáért egy adott cél elérése érdekében. A szabályozás képességének fejlődése a szocializáció során, az elsődleges gondozó és a gyermek közötti interakció által megy végbe (Eisenberg, Spinrad és Eggum, 2010). Hazai és nemzetközi vizsgálatok szerint a korai személyközi kapcsolatból származó kötődési mintázat és a szülő nevelési stílusa alapvetően befolyásolja az érzelemszabályozás sikerességét gyermek- és serdülőkorban (Karim, Sharafat és Mahmut, 2013; Pascuzzo, Moss és Cyr, 2015). Az előadás első része Ainsworth és munkatársainak (1978), illetve Main és Solomov (1986) kötődéseméletén, valamint Baumrind (1971) szülői nevelésről szóló koncepcióján alapuló kutatások eredményeit elemzi az érzelemszabályozással összefüggésben. A fő cél annak kimutatása, hogy az eltérő kötődési és nevelési stílusok miként járulnak hozzá az érzelemszabályozás sikeréhez vagy nehézségéhez serdülőkorban. Az előadás második fele a gyermekek és serdülők érzelemszabályozásának fejlesztésére kidolgozott intervenciós módszerekkel és ezek hatékonyságával foglalkozik. Bemutatjuk a drámapedagógia módszerét, mely történetek, mozgásos gyakorlatok és szerepjátékok által segítheti a fiatalok érzelmi és szociális fejlődését (Moneta és Rousseau, 2008). Majd szó lesz a relaxáción alapuló módszerekről (pl. autogén tréning, tudatos jelenlét – mindfulness – tréning), melyek az ellazulás, az érzelmi stimulusok intencionált figyelmének gyakorlása révén csökkenthetik az érzelmi distressz intenzitását, ezáltal facilitálhatják a célorientált viselkedést (Roemer és mtsai, 2015).

Mérőeszközök a tanárok empátiájának méréséhez

Gáspár Csaba

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: empátia; pedagógus; mérési lehetőségek

Az empátia fogalmának meghatározása a mai napig nem egyértelmű a kutatók körében. Értelmezése a különböző társadalomtudományi területeken (pl. szociológia, nyelvészet, pszichológia, etika) eltérő attól függően, hogy mely részét emelik ki meghatározóként (Irishkanova és mtsai, 2003). Az empátia a tanári sikeresség szempontjából is fontos, az előadás ennek mérési lehetőségeivel és problémáival foglalkozik. A tanári empátia meghatározására több definíció született (pl. Decety és Michalska, 2012; Tettegah és Anderson, 2007; Zahavi és Overgaard, 2012), melyek mindegyikében megjelenik az empátia Eisenberg (1994) által elkülönített affektív és kognitív komponense. Az empátia affektív komponensének mérésére a Multi-Dimensional Emotional Empathy Scale (Caruso és Mayer, 1998) használható, mely hat területet mér (empatikus szenvedés, pozitív osztozás, reagáló sírás, érzelmi figyelem, érzések mások iránt, érzelmi fertőzés). A kognitív empátia vizsgálatára Hogan (1969) Cognitive Empathy Scale (szociális magabiztosság, nyugodtság, szenzitivitás és nonkonformitás) kérdőíve tűnik a legmegfelelőbbnek. Davis (1980) az empátiának egy négy aldimenzióból (fantázia, nézőpontváltás, empátiás törődés, személyes distressz) álló modelljét alkotta meg, mely az általa kidolgozott Interpersonal Reactivity Index (IRI) kérdőívvel mérhető. Ezt alkalmazta Szabeni (2010) is a tanárok empátiájának mérése során, mely alapján a pedagógusok az empátiás törődésben érték el a legmagasabb, a személyes distressz esetében a legalacsonyabb értéket. Újabb vizsgálatok (Batanova és Loukas, 2011) arra is rávilágítottak, hogy a faktorok átfedést mutatnak, így a kérdőív belső struktúrájának hibája figyelhető meg, amit saját, serdülőkkel végzett kutatási eredményeink is alátámasztottak. Folyamatban lévő vizsgálatunk célja a felsorolt kérdőívek megbízhatóságának összehasonlítása, a mért területek átfedésének feltárása. A kutatás segítségül szolgálhat egy, az empátiát mérő komplex kérdőív kidolgozásához.

FELSŐOKTATÁSI ÉLETÚT ÉS KILÉPÉS – ADMINISZTRATÍV ADATOKON ALAPULÓ VIZSGÁLATOK A FELSŐOKTATÁS-KUTATÁSBAN

Elnök: Stéger Csilla, Oktatási Hivatal

Opponens: Chrappán Magdolna, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Szimpózium-összefoglaló

Az adminisztratív adatokon nyugvó társadalomtudományi kutatások egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek mind a kutatók, mind az ágazati és intézményi szintű döntéshozók körében, hiszen a különböző adatgazdáknál – nem kutatási vagy elemzési céllal – tárolt adatok összessége rendkívül széles körű és gazdaságosan felhasználható adatvagyonot biztosít a speciális, tényekre alapozott (evidence based) elemzések elkészítéséhez. A szimpózium fő célja annak bemutatása, hogy a felsőoktatással összefüggésben jelenleg milyen adminisztratív adatbázisok állnak rendelkezésre, ezek milyen módszertani alapelvek mentén alkalmazhatók a felsőoktatási témájú kutatások, elemzések során, illetve hogyan kapcsolhatók össze egymással és kutatásokból származó adatokkal. A szimpózium keretében ismertetjük az adminisztratív adatösszekapcsolás technológiáját, a tervezés és a megvalósítás többéves tapasztalatait, az adminisztratív adatok kutatási célú felhasználásának módszertani sajátosságait, majd konkrét elemzések formájában példákat hozunk arra, milyen kutatási lehetőségeket biztosítanak a különböző adatbázisokból kinyerhető adatok a felsőoktatásban érintett szereplők számára. A szimpózium betekintést nyújt abba, hogy az adminisztratív adatok alapján mit tudhatunk meg a különböző képzési területeken, képzéstípusokban, képzéseken és képzési szakaszokban tanulmányokat folytató hallgatói és végzett populációkról, ezek alapján hogyan azonosíthatók különböző képzési stratégiák és nem szokványosnak nevezhető képzési útvonalak, és ezeknek milyen hozadéka lehet a felsőoktatásból kilépő munkavállalók számára. Az előadások a felsőoktatási életút több szakaszára fókuszálnak, illusztrálva a képzésbe belépő, azt folytató, a képzést befejező és a munkaerőpiacra kilépő hallgatók néhány kiemelt sajátosságát, emellett a szimpózium keretében bemutatott eredmények a különböző adatbázisok adatainak elemzéséhez, azok eltérő célú felhasználási lehetőségeihez is példákkal szolgálnak.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

Előadások

Adminisztratív adatok összekapcsolása – eljárások és tájékoztatás

Nagy Zoltán
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: adminisztratív adat; adatösszekapcsolás; jogi szabályozás

Az előadás bemutatja az adminisztratív adatok felhasználásának és az adminisztratív adatbázisok összekapcsolásának jelenlegi kereteit és lehetőségeit a 2007. évi CI. számú törvény alapján. A jogszabály államigazgatási célok érdekében született, de az előadásban az oktatáskutatói célú lehetőségeket mutatjuk be a 2010–2016 közötti évek gyakorlati tapasztalatai alapján. Az Educatio Nonprofit Kft. és az Oktatási Hivatal által végrehajtott hat adatösszekapcsolás célja elsősorban a felsőoktatás és munkaerőpiac közötti átlépés, illetve a közoktatás és felsőoktatás közötti átlépés vizsgálata volt. A célpopulációt jellemzően az abszolváltak meghatározott évfolyamai képezték (négy esetben), további egy esetben a közoktatás hét évfolyama, egy esetben a felsőoktatási belépők egy évfolyama. Az összekapcsolások lehetővé tették a felsőoktatási információs rendszer teljes kilépő (abszolváló) évfolyamainak nagy pontosságú vizsgálatát más államigazgatási regiszterekben (pl. NAV, OEP). Ez teljes lefedettséget jelent (elvi teljes körűség), ezáltal igen sok kutatási lehetőséget rejt magában. Vizsgálhatóvá vált a felsőoktatási programok beválása, az elhelyezkedés, a jövedelmi pálya, a képzési szintek és alrendszerek közötti mozgás, a regionalitás kérdései, az egyes alcsoportok (pl. pedagógushallgatók) vagy akár szakok nyomon követése. Az eddigi, a felsőoktatás és a munkaerőpiac közötti átlépés problémáját középpontba állító adatbázis-összekapcsolások gyakorlati felhasználásának eredményei közé tartozik a felsőoktatás és a munkaerőpiac és az egyes képzések munkaerő-piaci beválásának bemutatása a szélesebb közvélemény számára. Az adatok pályorientációban és képzések tervezésében való felhasználására is mutatunk példát. Az előadás az eddigi tapasztalatok alapján bemutatja a folyamat megtervezését és lebonyolítását – tárgyalva a költségek és a technológiai lebonyolítás kérdéseit is. Az adminisztratív adatok összekapcsolásának adatvédelmi korlátai kutatási korlátot is jelentenek, hiszen a rendszeres, egymásra épülő adatösszekapcsolások jelenleg nem valósíthatók meg jogszabályi okokból. Ennek a korlátozásnak az esetleges feloldása jelentősen kitágítaná a felhasználás lehetőségeit, az előadásban erre a problémára is reflektálunk, kiemelve az adatvédelem és a kutatási szempontok párhuzamos érvényesítésének szükségességét.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

Adminisztratív adatokra alapozott társadalomkutatás – követelmények és lehetőségek

Veroszta Zsuzsanna
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: adminisztratív adat, adatösszekapcsolás; érvényesség; elemi adat

Az előadás az adminisztratív adatok kutatási felhasználásának elméleti és gyakorlati feltételeit és következményeit vizsgálja. Ennek során – az adattípusok kutatási jelentőségének és tulajdonságainak bemutatását követően – összeveti az adminisztratív és survey kutatási adatok eltéréseit és felhasználásuk módszertani lehetőségeit. A vizsgálat az adminisztratív adatok kutatási felhasználásához kapcsolódó szempontokat az ezt célzó gyakorlati eljárások áttekintésével egészíti ki. Az összevetés illusztrációs alapját a magyarországi Diplomás Pályakövetési Rendszer keretében megvalósult kutatási gyakorlatból származó példák adják, hiszen survey és regiszteralapú adatállományok egyaránt részét képezik a felsőoktatási kimenet, belépés, valamint életút feltárásának. Az előadás célja annak az elméleti kiindulópontnak az igazolása, mely szerint a társadalomkutatásban egyre nagyobb figyelmet és súlyt kapó adminisztratív adatok és adatbázisok kizárólag a megfelelő kutatási validálási eljárások után tekinthetők kutatási felhasználásra alkalmas adatállománynak. A vizsgálat e validálási eljárásnak – az eltérő adatközeg ellenére is – a társadalomkutatás hagyományos szemléletmódjához igazodó jellemzőit összegzi. A nehézséget ez esetben az jelenti, hogy míg a primer kutatási célú adatgyűjtések esetében ezek a validálási eljárások kidolgozottak, valamint módszertanuknak története és kultúrája van, addig az adminisztratív adatok esetében – a megnövekedett mennyiség és a növekvő igény együttállása miatt – épp most válik egyre sürgetőbbé a kutatási befogadás útjának kiépítése. Az előadás ehhez a jelenleg is zajló folyamathoz kíván néhány szempont átgondolásával hozzájárulni. Az adminisztratív adatokon nyugvó társadalomtudományi kutatás szükséges validálási kritériumait – a kutatási adatbázis létrejöttének dokumentálása, az azt befolyásoló kutatási döntések pontos leírása, valamint az adatok eredeti lefedettségének és tartalmának megadása – és eljárásait szintén illusztratív példákkal tekintve át, egészen az adatbázisok összekapcsolásában rejlő lehetőségek bemutatásáig.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

A mesterképzés hozadéka a munkaerő-piaci eredményesség mutatóinak tükrében

Sebők Anna
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: mesterképzés; illeszkedés; frissdiplomás; munkaerőpiac

A felsőoktatásból kilépők eltérő karrier- és életútjainak egyik lehetséges iránya az alapképzést követő mesterképzési tanulmányok elvégzése. Az előadás témája a mesterképzésen abszolvááltak helyzetének részletes vizsgálata az alapképzésben végzettek relációjában. A mesterképzés hozzáadott értékéről és a megszerzett ismeretek munkaerő-piaci értékéről adhat információt a képzési területenként és szintenként elemzett felsőoktatási kibocsátás kimeneti mutatóinak vizsgálata. A kérdés megvizsgálásának érdekében összehasonlító empirikus elemzést végzünk a mester- és alapképzéses végzettek esetében olyan attribútumok mentén, mint a jövedelem, a foglalkoztatottsági állapot, valamint a diplomát igénylő munkakörök aránya (vertikális illeszkedés), szem előtt tartva a felsőoktatási eredményesség többdimenziós természetét. Az emberi tőke elmélete alapján nyugvó felfogásban a hallgatók a jövőbeni megtérülés, a magasabb munkaerő-piaci státusz reményében tanulnak, fektetnek be felsőoktatási tanulmányaikba. Mivel az előadás arra keresi a választ, hogy a mesterképzéses végzettek hogyan helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve helyzetük miként viszonyul a csupán alapképzéses abszolváaltakhoz képest, a fenti szemléletben arra is fény derül, hogy van-e a magasabb képzési szint elvégzésének pozitív hozadéka az egyén képzés utáni munkaerő-piaci helyzetére nézve. Az összefüggéseket többdimenziós modellben – logisztikus regresszió vagy CART elemzés – elemeztük, melynek során arra kerestük a választ, hogy milyen mögöttes tényezők határozzák meg a különböző munkaerő-piaci mutatók elvégzett képzési szint szerinti különbségeit. A felsőoktatási kimenet munkaerő-piaci adatairól a Diplomás Pályakövető Rendszer keretein belül létrejött DPR – Adminisztratív Adatbázisok Egyesítése 2014 ad információt, melyben két teljes évfolyamon abszolvááltak (2009–2010-es és 2011–2012-es tanévben végzettek) felsőoktatási adatait kapcsolták össze egyéb, állami nyilvántartásokban szereplő munkaerő-piaci adataikkal.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

A késleltetett diplomaszerezés vizsgálata adminisztratív adatbázisok alapján

Horváth Ágoston
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: diplomaszerezés, pályakövetés; lemorzsolódás; munkaerő-piaci kilépés

A felsőoktatási expanzió időszakában lényeges társadalmi célkitűzés a képzett munkaerő arányának növelése, melynek elengedhetetlen feltétele, többek között, a felsőoktatási részvétel bővítése. Az erre irányuló intézkedések, programok kapcsán rendszeresen felmerülő kérdés a felsőoktatási tanulmányok eredményessége, illetve ennek mérhetősége. Ezzel összefüggésben az európai és a magyar felsőoktatás rendszeresen kutatott jelensége a hallgatói lemorzsolódás, melynek sajátos – széles körben elterjedt, a Diplomás Pályakövetési Rendszer adatai alapján a hallgatók nagyjából egyharmadát érintő – magyar altípusa az oklevél megszerzésének kitolódása az abszolutóriumszerzést követően. A kutatásban a késleltetett diplomaszerezés hátterét és munkaerő-piaci következményeit vizsgálom a DPR – Adminisztratív adatbázisok integrációja 2014-es adatbázis alapján. A kutatás célja egyrészt annak feltárása, milyen képzési tényezők (képzési szint, munkarend, képzési terület), illetve egyéni hatások határozzák meg, hogy a hallgató közvetlenül abszolválás után megszerzi-e diplomáját, másrészt annak megállapítása, hogy a késleltetett oklevélszerzéshez társulnak-e munkaerő-piaci hátrányok. A kutatási adatbázis az abszolutóriumszerzés időpontját követő 1–3 évvel későbbi időpontban ad lehetőséget a munkaerő-piaci státusz vizsgálatára: a diplomát képzési időben megszerző, illetve az oklevélszerzést elhalasztó abszolváló hallgatók összehasonlítása a foglalkoztatási státuszra, a szakmai munkavégzésre (vertikális illeszkedés), illetve a jövedelemre vonatkozó adatok alapján lehetséges. A kutatási kérdések vizsgálatát logisztikus regressziós modellekkel fogom végezni. A vizsgálat alapján lehetségessé válik a lemorzsolódás komplexebb megközelítése, láthatóvá válhat, hogy a munkaerőpiac különböző szakterületeken eltérő jelentőséget tulajdonít az elvégzett felsőoktatási tanulmányok formális igazolásának. A diplomaszerezés késleltetése bizonyos képzési területeken akár racionális rövid távú stratégia eredménye is lehet. Ezt a hipotézist igazolja, hogy az előzetes eredmények alapján a képzési terület mindkét kérdés esetében jelentős hatással rendelkezik.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

**Mit tudunk az „új” tanárszakosokról? Az osztatlan tanárképzésben tanuló
hallgatók jellemzői az oktatási adatbázisok adatai alapján**

Gaskó Krisztina
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: osztatlan tanárképzés; oktatási adatbázisok; képzésben való előrehaladás

A 283/2012. (X. 4.) kormányrendelet értelmében bevezetett új, osztatlan rendszerű tanárképzésben 2016-ban a negyedik évfolyam kezdi meg tanulmányait, ami lehetőséget teremt arra, hogy a képzésben részt vevő hallgatók számos, az oktatási adatbázisok adatai alapján megismerhető sajátosságát feltárjuk és összehasonlítsuk. Az adatok alapján megtudható, többek között, az, hogy milyen régiókból milyen arányban kerülnek be a diákok a tanárképzésbe; milyen (például érettségi és nyelvvizsga-) eredményekkel rendelkeznek; mi jellemzi a képzésben való előrehaladásukat, azonosíthatók-e kritikus pontok a képzésben való megakadás szempontjából. A korábbi három évfolyam hallgatóinak a Felsőoktatási Információs Rendszerben rendelkezésre álló adatai azt mutatják, hogy évről évre többen választják az osztatlan tanárképzést, és ez a növekvő tendencia az intézmények túlnyomó többségénél megfigyelhető. Azt is tudjuk, hogy az osztatlan tanárképzésre túlnyomórészt a közép-magyarországi, valamint az észak- és dél-alföldi régióból érkező hallgatók nyerne felvételt. A képzésbe bekerülő hallgatók között jelentősen felülreprezentáltak a nők, ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy a férfi hallgatók évről évre nagyobb arányban választják az osztatlan tanárképzést. Kérdés lehet ezért, hogy azonosítható-e a férfi hallgatóknak olyan preferenciája a képzéssel kapcsolatban, amely a növekvő arányszám háttérében állhat. A hallgatók képzésben való előrehaladásáról elmondható, hogy a képzést második tanévben a beiratkozott hallgatóknak csak 93%-a folytatja, 7%-uk inkább a passzív hallgatói jogviszonyt választja. Ez az eredmény további elemzéseket tesz szükségessé, melyek segítségével pontosabban láthatóvá válik, hogy mi jellemzi, esetleg okozza a hallgatók képzésben való elakadását, a képzéssel kapcsolatos elbizonytalanodásukat. Az osztatlan tanárképzésben részt vevő hallgatók oktatási adatbázisokból kinyerhető adatai tehát lehetővé teszik, hogy a hallgatók sajátosságait összességében vizsgáljuk, emellett arra is mód van, hogy az adatokat az egyes évfolyamok, régiók vagy intézmények szerinti bontásban elemezzük, ami akár ágazati és intézményi szintű fejlesztések tervezéséhez is hozzájárulhat.

A kutatást az Oktatási Hivatal támogatta.

A SZAKKÉPZÉS-SZAKOKTATÁS FEJLESZTÉSE EMPIRIKUS VIZSGÁLATOK TÜKRÉBEN

Elnök: Kereszty Orsolya, ELTE OOI
Opponens: Engler Ágnes, Debreceni Egyetem

Szimposium-összefoglaló

Az oktatási alszektorok közül a legközvetlenebbül a szakoktatás-szakképzés áll kapcsolatban a gazdasággal, a munkaerőpiac alakulásával, ezen keresztül a társadalmi jóléttel (CEDEFOP, Stronger VET for better life, 2015). A szoros kapcsolatból kifolyólag erős alkalmazkodási képességre, folyamatos átalakulásra és innovációra van szükség, hogy a képzési alszektor versenyt tudjon tartani a társadalmi változásokkal, ami sajátos stratégiák mentén valósulhat meg (Halász és Balázs, 2011). A szakképzés, szakoktatás folyamatos fejlesztését az egész életen át tartó tanulás követelményeinek tágabb értelmezési keretrendszerében helyezve vizsgáljuk (Kraiciné Szokoly, 2009). A szakképzés-szakoktatás fejlesztése céljából kiemelkedő fontosságúak azon empirikus kutatások, amelyekben összekapcsolódnak a szakirodalomban fellelhető elméleti munkák következtetései, az uralkodó szakpolitikai irányzatok és szándékok, valamint a gyakorlati tapasztalatok és a szektorban dolgozó érintettek nézőpontjai. A szimpózium előadásai a szűken értelmezett szakoktatás-szakképzés négy sarokkövét járják körül: a szakiskolai lemorzsolódás, a mesterképzés, a szakoktatói professzió sajátosságai, valamint kiemelt szakterületek képzési innovációja. Az előadások különböző aspektusokból, a fejlesztési perspektívát szem előtt tartva, vizsgálják a szakoktatás-szakképzés aktuális kérdéseit, és hoznak empirikus alapokon nyugvó javaslatokat a rendszer finomítása céljából, kvantitatív és kvalitatív mérőeszközökre támaszkodva. Az első előadásban a szerzők kutatásuk céljaként fogalmazták meg a szakképzésben oktatók szakmai tanulásról és fejlődésről, annak támogatásáról vallott nézetek vizsgálatát, azon gondolkodásmódok feltárását, amelyek e speciális feladatokat ellátó iskolák pedagógusainak kompetenciáiról, sajátos feladatairól kialakultak. A második előadásban a szerző kutatásának célja a szakiskolai lemorzsolódás jelzőrendszerének kiépítése. A jelzőrendszer kialakításának alapja, hogy a korábban lemorzsolódott tanulók jellemzőit megismerve bizonyos rizikófaktorokat azonosítsanak a pedagógusok és az intézmények, és ezekre figyelve minél korábban kiszűrjék a veszélyeztetett tanulókat. A harmadik előadásban bemutatott kutatás az autóipar és az informatikai szakterületek szakképzési portfóliójának átfogó, komparatív szempontokat is tartalmazó elemzésére vállalkozik, ami az érintettek körében végzett projektív célú, kvalitatív módszertanú interjúsorozat eredményeit is magában foglalja. A negyedik előadásban a szerző az interjúmódszer segítségével a szakképzésben oktatók pedagógiai nézeteit vizsgálta abból a szempontból, hogy a különböző oktatási szintek (iskola, vállalat) szereplői mely kérdésekben értenek egyet és melyekben van közöttük empirikus vizsgálattal kimutatható véleménykülönbség.

Előadások

Szakképzésben oktatók szakmai kompetenciáinak vizsgálata

Kereszty Orsolya
ELTE OOI

Kovács Zsuzsa
ELTE PPK

Csíkos Csaba
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: szakoktatók; kompetenciák; szakmai tanulás

A szakképzéssel foglalkozó európai uniós dokumentumok (CEDEFOP, 2014), sőt legújabban a Rigai Nyilatkozat (2015) is kiemeli a szakképzésben oktatók szakmai fejlesztésének fontosságát, a folyamatos és szisztematikus támogatás biztosítását iskolai és munkaalapú környezetben egyaránt. A pedagógusok szakmai fejlődésének támogatása területén a nemzetközi szakirodalom egyértelműen professzionális tanulásról beszél, ami előtérbe helyezi az egyéni tanulási és konstrukciós folyamatokat a formális fejlesztéssel, továbbképzésekkel szemben (Sági, 2011). Ez a megközelítés azonban kevésbé jelenik meg a hazai szakképzésben oktatókat vizsgáló kutatások hátterében. Előadásunkban áttekintjük a témában született főbb nemzetközi kutatási eredményeket és szakmai tanulást támogató törekvéseket, részletesen kitérünk a szakmai továbbfejlődés és fejlesztés formáiról, lehetőségeiről kialakuló diskurzusra. Az áttekintett kutatási eredmények alapján az adott szakma oktatásának sajátos feladatai, munkaerő-piaci elvárásai eredményezik az eltérő szakmai-pedagógiai fejlődést, befolyásolva a tanárok továbbfejlődéséről és a saját tanulási igényeikről vallott elképzeléseit, és az kevésbé magyarázható egy eltérő kompetenciastruktúrával vagy módszertani kultúrával (Fejes és Köpsén, 2014; Andersson és Köpsén, 2015). Empirikus vizsgálatunkban a szakképzésben oktatók szakmai-pedagógiai kompetenciáit és pedagógiai nézeteit vizsgáljuk. Kérdőívünkben a szakmai mesterképzés pedagógiai kompetenciái és az ELTE pedagóguskutatásának (Golnhofer és Nahalka, 2000) kérdései mellett saját fejlesztésű kérdések szerepelnek. Az adatgyűjtés folyamatban van. A minta várható nagysága 500 fő, akik szakközépiskolában és szakiskolában oktatnak, és a kérdőívvel nyert adatok alapján a pedagógiai kompetenciáikról vallott nézeteiket és saját szakmai fejlődésük megítélését tudjuk leírni. Összefüggés-vizsgálataink az intézményi és személyes háttérváltozókkal a szakmai fejlődés és fejlesztés lehetséges hatótényezőiről adnak pontosabb képet.

A kutatás a Nemzetgazdasági Minisztériummal kötött NFA KA 5/2014 Szakképzési és felnőttképzési kutatások tárgyú támogatási szerződés alapján a Nemzeti Foglalkoztatási Alap Képzési Alaprészének támogatásával valósult meg.

A szakiskolai lemorzsolódás empirikus kontextusban

Csehné Papp Imola
SZIE GTK

Kulcsszavak: lemorzsolódás; szakiskola; prevenció

Az iskolai lemorzsolódás összetett probléma, és kizárólag az oktatásra vonatkozó szabályozás segítségével nem lehet megoldani. A nemzetközi és a hazai szakirodalom áttekintése és a kutatási tapasztaltok alapján egyértelműen megállapítható, hogy a szakiskolai lemorzsolódás megelőzésében a pedagógusok szerepe vitathatatlan (Hegedűs, 2011; Kállai, 2014; Varga, 2012; Zoller, 2012), ugyanakkor a prevenció kizárólag együttműködés (pedagógus, szülő, szociális munkás, pszichológus, védőnő, gyerekjóléti szakember) által és mielőbbi beavatkozással valósítható meg. A kutatás célja, hogy bemutassa a lemorzsolódás folyamatát az érintettek szempontjából. A vizsgálatok középpontjában egyfelől olyan fiatalok álltak, akik bár elszenvedtek és átérték az általános iskolai vagy szakképzésből történő lemorzsolódást, újra képesek voltak iskolapadba ülni és felzárkóztató képzésen (OKJ, TÁMOP) részt venni, ami által a munkaerőpiacon felhasználható képzettséget szerezhettek. A vizsgálat újdonsága, hogy kevés az arra vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom, amely az iskola félbehagyása és az újbóli tanulás közötti időszakot vizsgálja. Másfelől olyan fiatalokra is kiterjed a felmérés, akik lemorzsolódtak: egy részük dolgozik, más részük a NEET kategóriába tartozik. A szakirodalom alapján feltevésünk szerint a lemorzsolódásnak jól meghatározható előjelei voltak: rendezetlen családi háttér, korábbi iskolai kudarcok, téves pályaválasztás. Feltételeztük továbbá, hogy mindez megfelelő iskolai segítséggel megelőzhető lett volna, és a lemorzsolódtakban van igény a továbbtanulásra. A strukturált interjúval és kérdőíves felméréssel végzett vizsgálat eredményei megerősítik a feltevést, miszerint elengedhetetlen az iskolai lemorzsolódás okait és az újratanulás körülményeit, motivációit vizsgálni, mivel ez elősegíti egyrészt a megtartó, másrészt a kompenzáló intézkedések kidolgozását, a felzárkóztató programok sikerességét, ami hozzájárul a sikeres munkaerő-piaci jelenléthez. A szakiskolai képzés minősége döntő szerepet játszik abban, hogy hosszú távon milyen gazdasági és társadalmi esélyeik lesznek a diákoknak. Ez idő szerint – közel 30%-os lemorzsolódás esetén – a szakiskolai átalakítás az országos politika feladata. A téma aktualitásából következően mindez a jövőben elengedhetlenné válik (Freeman és Simonsen, 2015; Tanggaard, 2013; Crain és Dorough, 2013; Mártonfi, 2008; Mayer, 2008).

A kutatás a Nemzetgazdasági Minisztériummal kötött NFA KA 5/2014 Szakképzési és felnőttképzési kutatások tárgyú támogatási szerződése alapján a Nemzeti Foglalkoztatási Alap Képzési Alaprészének támogatásával valósult meg.

A szakképzés személyi feltételeinek összehasonlító elemzése az interjúmódszer segítségével

Csíkos Csaba

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: szakképzés; mestervizsga; oktatók

Kutatásunkban a szakképzés kulcsszereplőinek véleményét és értékítéletét vizsgáltuk a szakképzésben oktatók végzettségéről és pedagógiai felkészültségéről. A 2011. évi CLXXXVII. (XII. 27.), a szakképzésről szóló törvény a mesterképzést olyan képzési formaként definiálja, amelynek során szakembereket mestervizsgára készítene fel. Ennek során a szakmai tevékenység mesteri szintű műveléséhez szükséges elméleti és gyakorlati ismeret mellett a vállalkozás vezetéséhez szükséges szerteágazó ismeretek, és a tanulók képzéséhez szükséges alapvető pedagógiai ismeretek szerepelnek a tananyagban. A törvény 31. § (1) bekezdése kimondja, hogy a gyakorlati oktatóként – azon szakképesítések tekintetében, amelyekben a szakképesítésért felelős miniszter kiadta a mestervizsga követelményeit – olyan személy szerepelhet, aki mestervizsgával rendelkezik. A mestervizsga és a tanulók gyakorlati képzése tehát törvényi szinten összekapcsolódik: aki mester, az ezáltal megszerzi a jogosultságot a szakma tanítására. A kutatás során 72 interjút rögzítettünk, lehetővé téve azok tartalomelemzését. Három területi egységből (Békés megye, Budapest és Tolna megye), megyénként négy ipari és kereskedelmi kamarai szakembert, négy iskolai gyakorlatvezetőt (általában igazgatóhelyettest), nyolc iskolai szakoktatót és egyenannyi vállalati gyakorlatfelelőst kérdeztünk meg. Négy szakmát érintett vizsgálatunk: asztalos, autószerelő, hegesztő és szakács. A különböző szereplők egyaránt kifejezték véleményüket az iskolai és a vállalati szakoktatók végzettségéről, elsősorban a mestervizsga meglétéről. A szakiskolai szereplők (képzési felelősök, szakoktatók) és a piacgazdasági szereplők (kamarai szakemberek, vállalati szakoktatók) közötti rivalizálás mutatkozott meg abban a kérdésben, hogy a „másik oldal” szereplőiről milyen iskolai végzettséget feltételeznek. Az iskolai szakoktatókról feltételezik a vállalati szakoktatók, hogy magasabb szintű pedagógiai előtanulmányaik vannak, így a pedagógiai szakértelmet kívánó nevelési-oktatási feladatok megoldását is feltételezhetően inkább az iskolától várják. Az iskolai szereplők a pedagógiai ismeretek magasabb szintjét vindikálják maguknak. Ebből következően a duális gyakorlati képzésben valamennyi szereplő megelégedésére szolgálhat egy olyan feladatmegosztás, amely a klasszikus pedagógiai ismeretekkel asszociálható alapkészség-fejlesztés (sok esetben a funkcionális analfabétizmus leküzdése), illetve a szociális és személyes kompetenciák fejlesztésének végzésében megerősíti az iskolai képzőhelyeket. Ugyanakkor a vállalati képzőhelyek által biztosított másfélszer nagyobb elhelyezkedési esély (Makó, 2015) és a kamarák szerepének erősödése egyre fontosabbá teszik a mestervizsgával rendelkezők pedagógiai képzettségének meglétét és ennek kutatását.

A kutatás a Nemzetgazdasági Minisztériummal kötött NFA KA 5/2014 Szakképzési és felnőttképzési kutatások tárgyú támogatási szerződése alapján a Nemzeti Foglalkoztatási Alap Képzési Alaprészének támogatásával valósult meg.

Két szakterület szakképzési portfóliójának elemzése és képzési-innovációs potenciáljának vizsgálata

Benkei-Kovács Balázs

ELTE PPK Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet

Pongrácz Attila

Széchenyi István Egyetem

Kulcsszavak: szakképzés; képzésinnováció; portfólió

A gazdasági kitörési pontok közül az autóipar és az informatikai szakterületek szakképzési portfóliójának átfogó, komparatív szempontokat is tartalmazó elemzésére vállalkozik kutatásunk, mely az érintettek körében végzett projektív célú kvalitatív módszertanú interjúsorozat (N=20) eredményeit is magában foglalja. A kutatás komparatív aspektusa a vizsgált területek hazai szakképzéseinek és a szakterületek külföldi modelljeinek (német, osztrák és francia szakképzési rendszer jellemzőinek) összehasonlító elemzésén keresztül valósult meg. Az elemzés során figyelembe vettük az egyes képzések és szakmák nemzetgazdasági jelentőségét, résztvevői létszámát, különös tekintettel a 2010 utáni időszakra. Az interjúra alapozott kvalitatív kutatási szakasz elméleti keretének kialakításakor Kirkpatrick négy szintű képzési-értékelési modelljére támaszkodtunk. Az 1954-ben létrehozott modell használata ma is elterjedt különféle típusú és szintű képzési programok kutatásakor: egyaránt alkalmazzák átfogó kormányzati felmérések (Kirkpatrick és Kirkpatrick, 2012); szakképzési célzatú programok (Armatas és Papadopoulos, 2013); céges tréningek hatékonyságának mérésére (Rosendale, 2013), valamint a felsőoktatási képzések értékelésére (Praslova, 2010; Rajeev és Madan, 2009). Erősségének tekinthető, hogy a négy szintjén különböző fókuszokkal rendelkezik, segítségével meghaladható az egyszerű attitűdmérés szintje. A szektorok képzési portfólióinak munkaerő-piaci szempontú, fejlesztési célzatú vizsgálatok számunkra elsősorban Kirkpatrick modelljének a harmadik és a negyedik szintjén megvalósuló elemzés tűnt kiemelt fontosságúnak, melyek szakképzésben résztvevők viselkedésváltozását, kompetenciakészletük alakulását és szervezeti hasznosulását érintik (Kirkpatrick és Kirkpatrick, 2013). Ezek elemzése révén tettünk kísérletet a munkaadók nézőpontjából a képzések hatékonyságának értékelésére és a szektorspecifikus projekcióra, ami tartalmazza a jelenleg aktuális képzési portfólió több szempontú értékelése mellett a szektoriális trendek és reformelképzelések mentén a potenciális fejlesztési javaslatok felvázolását is.

A kutatás a Nemzetgazdasági Minisztériummal kötött NFA KA 5/2014 Szakképzési és felnőttképzési kutatások tárgyú támogatási szerződése alapján a Nemzeti Foglalkoztatási Alap Képzési Alaprészének támogatásával valósult meg.

AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT MŰKÖDÉSÉNEK ÉS CÉLJAI TELJESÜLÉSÉNEK VIZSGÁLATA A KÖZÉP- ÉS FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Fényes Hajnalka, Debreceni Egyetem

Opponens: Homoki Andrea, Szent István Egyetem Egészségtudományi Intézet

Szimpozium-összefoglaló

Előadásainkban a középiskolákban, 2012-ben bevezetett Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) működését és hatékonyságát, illetve azt vizsgáljuk, hogy mennyiben éri el kitűzött céljait. Az IKSZ küldetése szerint növeli a diákok jelenlegi és későbbi állampolgári és civil aktivitását, a célcsoportok iránti érzékenységet és toleranciát, gyakoribb lesz a későbbi önkéntes munkavégzés, elősegíti a szociabilitást, kapcsolatépítő funkciója van, valamint segíti a diákok pályaorientációját is a hasznos (esetlegesen a későbbi pályához illeszkedő) munkatapasztalat szerzésen keresztül. Előadásainkban vizsgáljuk az IKSZ-ben érintett tanárok, koordinátorok, iskolaigazgatók attitűdjeit, illetve a diákok motiváltságát, attitűdjeit és készségeik fejlődését. Emellett feltárjuk a felsőoktatási hallgatók önkéntességét és az arra ható tényezőket. Ez utóbbi kutatás célja, hogy a későbbiekben közvetve mérni tudjuk az IKSZ attitűd- és készségváltoztató, illetve a későbbi önkéntességnövelő hatását (2016 őszén lép be az első IKSZ-tapasztalatokkal rendelkező évfolyam a felsőoktatásba). Vizsgálatunk gyakorlati jelentősége, hogy ajánlásokat fogalmazhatunk meg a középiskolák számára az IKSZ hatékonyságának növelése érdekében, és társadalmi szinten segíthetjük az IKSZ céljainak minél teljesebb megvalósulását. A téma elméleti szempontból is érdekes, nagy a nemzetközi és hazai szakirodalma. Előadásaink foglalkoznak az IKSZ és az önkéntesség definíciós problémáival, az IKSZ és a felsőoktatásban megjelenő önkéntesség által fejlesztett készségekkel és attitűdökkel, az attitűdökre és a felsőoktatási önkéntességre ható tényezőkkel. Első előadásunk egy országos online kutatássorozat és iskolamonitorozási program tapasztalatai alapján bemutatja, hogy nemcsak a koordinátor leterheltségének függvénye a színvonalas pedagógiai program az IKSZ keretében, hanem számolni kell a fogadóhelyek számával, a diákok motiváltságával, az iskolai klímával, a pedagógiai hagyományokkal, az iskolatípussal és a képzési szerkezettel. Következő két előadásunk egy Hajdú-Bihar megyei és egy nyíregyházi, diákok körében végzett kérdőíves kutatás eredményeit mutatja be. Vizsgáljuk, hogy milyen információkkal rendelkeznek a diákok az IKSZ-ről, és mennyire fontos érték életükben a közösségért, másokért vállalt tevékenység. Emellett feltárjuk, hogy a diákok pozitív vagy negatív attitűdöket társítanak a közösségi szolgálathoz és a diákok a szolgálat eredményeként milyen készségbeli és képességbeli fejlődésről számolnak be. Utolsó előadásunkban az önkéntességet vizsgáljuk a felsőoktatási hallgatók körében kvantitatív módszerekkel az első IKSZ-es évfolyam megjelenése előtt. Vizsgáljuk az önkéntesség gyakoriságát, és regressziós modelljeinkben feltárjuk, hogy milyen változók hatnak a felsőoktatási hallgatók önkéntességére.

Előadások

Az Iskolai Közösségi Szolgálat mérhetősége a monitori tapasztalatok és kérdőívek tükrében

Bodó Márton

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: IKSZ; pedagógiai tudatosság; törvényi elvárások

Előadásunkban az IKSZ bevezetése óta eltelt tapasztalatokat vizsgáljuk országosan. Különös tekintettel a koordinátorok tevékenységre fordított idejének és a megszervezett tevékenységek hatékonyságának összefüggését, a diákok motiváltságát. A demokratikus attitűdre és aktív állampolgárságra nevelés válságban van Európában évtizedek óta, amit a témáról készült összehasonlító tanulmányok nem fednek fel, nem tudnak mérni (Intellectual property and education in Europe, 2015; Citizenship Education in Europe, Education, 2012). Az általuk használt módszertan, mely kvalitatív kérdőívek segítségével a témák oktatási rendszerben betöltött szerepe alapján hasonlítja össze az egyes oktatási rendszereket, a kerettantervi szerepüket vizsgálva például az állampolgári ismereteknek, alkalmatlan e rendszerek hatékonyságának mérésére. Egy 62 tanulmányt alapul vevő amerikai metaelemzés 2011-ben rámutatott (Celio, Durlak és Dymnicki, 2011), hogy az IKSZ jellegű programok (service-learning, community service) diákokra gyakorolt hatása pozitív. A mért eredmények kihatnak a diákok későbbi attitűdjére is, legalábbis a felsőoktatásban továbbtanuló diákok esetén bizonyíthatóan (pl. Handy és mtsai, 2010). Kutatásunk a 2015-ben végzett online kutatás eredményeire és az elmúlt két évben végzett 40-40 iskola monitorozása keretében végzett interjúk tapasztalataira épít. A hipotézisünk az volt, hogy a koordinátor elfoglaltságának függvénye, hogy milyen színvonalon tud programokat szervezni az IKSZ keretében az iskolában. Ahol a 26 óra feletti időszámban szervezi a koordinátor a programokat, ott nincs színvonalas program, mert nincs lehetőség annak körültekintő megszervezésére, nem jut idő a felkészítésre és a reflexióra. Ahol az igazgató, igazgatóhelyettes szervezi vagy a koordinátor órakedvezmény mellett tudja az IKSZ-et szervezni, ott a programok színvonala erősebb és több idő jut a felkészítésre és feldolgozásra. A kép ennél árnyaltabb. Nemcsak a koordinátor leterheltségének függvénye a színvonalas pedagógiai program az IKSZ keretében. Számos más tényezővel is kell számolni: fogadóhelyek száma, a diákok motiváltsága, iskolai klíma, pedagógiai hagyományok, iskolatípus, képzési szerkezet. Elemzésünk szerint tehát elsődleges hatása van a pedagógusok leterheltségének az IKSZ-program minőségére tekintetében. Ugyanakkor más összetevőkkel is kell számolni. Érdekes lenne egy követéses vizsgálat keretében mérni a diákok attitűdjét az önkéntesség tekintetében, ami igazán az IKSZ-program hatékonyságnak egyik fontos mutatója lehet a későbbiekben.

Kötelező önkéntesség? – tanulói víziók az induló iskolai közösségi szolgálatról

Veressné Gönczi Ibolya
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: IKSZ; önkéntesség; értékrend

Előadásunkban azt vizsgáljuk, milyen forrásokból eredő információkkal rendelkeznek a 10. évfolyamos diákok az újonnan bevezetett iskolai közösségi szolgálatról, hogyan jellemezhető attitűdjük a kötelező feladatok teljesítéséhez, milyen értékrendet képvisel diákéletükben a közösségért, másokért vállalt tevékenységük. A munkánk során egyrészt feltérképeztük az IKSZ hazai jogszabályi hátterét (2011. CXCV. törvény). A vonatkozó szakirodalmak alapján megállapíthatóvá vált az e tevékenységgel összefüggésbe hozható fogalmak értelmezésének sokszínűsége, ellentmondásossága. Elméleti megközelítésként fontosnak tartottuk áttekinteni azokat a hazai ifjúságkutatásokat (Szabó, Bauer és Laki, 2008; Székely, 2012), amelyek eredményeinek tükrében feltehetően jól elemezhető a vizsgálatunkban szereplő tanulók véleménye a társadalmi felelősségvállalásról, az együttműködésről, a másság elfogadásáról, a segítségadás, a szolidaritás fontosságáról. Kutatásunk első fázisában, 2013-ban online kérdőíves adatfelvétel során megkérdeztük Hajdú-Bihar megye valamennyi érettségire adó középiskolájának 10. osztályos tanulóit az IKSZ-re vonatkozó ismereteiről, ezzel összefüggő elvárásaikról, a számukra új kihívást jelentő kötelezettség indokoltságáról. A kérdőíveket 50 iskola kapta meg, visszaérkezett és értékelhető volt 324 válasz. A nyílt kérdések elemzése alapján megállapítottuk, hogy a diákok véleményében leképeződik jelenünk negatív, ellentmondásos társadalmi folyamatainak az egyéni életvezetést, értékrendet kedvezőtlenül befolyásoló hatása. A kutatás második fázisában, 2016 tavaszán küldtük ki ismét ugyanabba az 50 iskolába a kérdőívet, kérdéseinkkel immár a teljesített közösségi szolgálat tapasztalataira fókuszálva. Ez a lekérdezés még folyamatban van. Eredményeink arra hívják fel a figyelmet, hogy a klasszikus iskolai tevékenység (tanulás-tanítás) folyamatába új kompetenciák, ismeretek beépítése az eddigihez képest sokkal konkrétabb és megfelelő időtartamú, higgadt előkészítő, felkészítő, valamennyi érintettet (pedagógus, diák, szülő, mentor) motiváló munkát igényel.

**Az iskolai közösségi szolgálatot végzett diákok attitűdjeinek vizsgálata
Nyíregyháza középiskoláiban**

Markos Valéria
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: az IKSZ hatásai; középiskolás diákok attitűdjei; készségek fejlődése

Előadásunkban nyíregyházi, 12. évfolyamos diákok IKSZ-szel kapcsolatos attitűdjeit mutatjuk be. Vizsgáltuk, hogy az IKSZ teljesítését követően a diákok pozitív vagy negatív attitűdöket társítanak a közösségi szolgálathoz; milyen készségbeli és képességbeli fejlődésről számolnak be; valamint eléri-e az IKSZ a célját. Az IKSZ hatásának méréséhez más módszert is használhattunk volna (pl. a 9. és 12. évfolyamos diákok válaszainak összevetése; megkérdezni a diákokat a közösségi szolgálat elvégzése előtt és után), azonban a célunk az volt, hogy a diákok önbevallásán alapuló válaszait vizsgáljuk, azaz azt, hogy ők maguk hogyan érzik, miben fejlődtek a közösségi szolgálat során. 2016. január 1-jét követően az érettségi bizonyítvány kiadásának feltétele, hogy a diák 50 óra közösségi szolgálatot teljesítsen. A nemzetközi és hazai szakirodalom egyértelműen rávilágított arra, hogy a szolgálat számos készséget fejleszthet (Markus, Howard és King, 1993; Giles és Janet, 1994; Celio, Durlak és Dymnicki, 2011; Matolcsi, 2013), többek között a demokratikus készségeket, az empátiát, az érzelmi intelligenciát, a döntéshozatalt, az önbizalmat, a felelősségvállalást, a problémamegoldást, lehetőséget nyújt a projektmunkában való tapasztalatszerzésre, a közösségfejlesztésre, a társadalmi szolidaritás és együttműködés erősítésére, illetve a pályaválasztás orientációjára. Előadásunk elméleti részében a közösségi szolgálat és az önkéntesség definíciós problémáit járjuk körül, majd vizsgáljuk, hogy a végzős középiskolai diákokban milyen attitűdök alakultak ki a közösségi szolgálattal kapcsolatban és milyen készségbeli és képességbeli változást tulajdonítanak a közösségi szolgálat hatásának. 2016 májusában folytatott kvantitatív kutatásunkban (N=131) hat nyíregyházi középiskola egy-egy végzős osztályának teljes körű adatfelvételére került sor. Mintánk kialakítása során arra törekedtünk, hogy az iskolák között szakközépiskolákat és gimnáziumokat (egyházi és állami fenntartású) egyaránt felkeressünk. Vizsgálati módszereink: egyváltozós elemzések és keresztábra-elemzés. Hipotézisünk szerint a közösségi szolgálatot a diákok csak egy része tartja hasznosnak és érdekesnek. A készség- és képességfejlődés tekintetében feltételezzük, hogy az IKSZ többnyire növeli az állampolgári tudatossághoz kapcsolódó készségeket és az életben szükséges kompetenciákat. Eredményeink szerint a diákok többsége hasznosnak és érdekesnek találta a közösségi szolgálatot, azonban sok szabadidőt vont el tőlük, így gyakran tehernek érezték annak teljesítését. Emellett az IKSZ növelte az állampolgári tudatossághoz kapcsolódó (pl. segítőkészség, tolerancia) és az életben szükséges készségeket (pl. együttműködő készség, problémamegoldó készség), bár ezen eredmények csak a diákok önbevallásán alapultak. A szakközépiskolások a gimnazistákkal szemben gyakrabban számoltak be arról, hogy a szolgálat segítette pályorientációjukat és pályaválasztásukat.

Önkéntesség a felsőoktatásban az IKSZ-en innen és túl

Fényes Hajnalka
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: önkéntesség; felsőoktatási hallgatók; regresszióelemzés

Célunk az önkéntesség feltérképezése a felsőoktatásban az IKSZ középiskolai bevezetésének hatása (2016 ősze) előtt. Előadásunkban az önkéntesség gyakoriságát vizsgáljuk a felsőoktatásban hallgatók körében a történelmi Partium térségben, regressziós modelljeinkben pedig arra keressük a választ, hogy milyen tényezők hatnak a felsőoktatási hallgatók önkéntességére. Napjainkban egyre több felsőoktatási hallgató folytat önkéntes tevékenységet. A külföldi szakirodalom (pl. Astin és Sax, 1998; Hesser, 1995; Eyler, Giles és Braxton, 1997; Mabry, 1998) szerint az önkéntesség előnyösen hat a diákok tanulmányi előmenetelére, fejleszti az életben való boldoguláshoz szükséges készségeket és kompetenciákat, valamint az állampolgári tudatosságot is. Magyarországon vannak vizsgálatok az önkéntességről a teljes felnőtt lakosság körében (Czike és Bartal, 2005; Czike és Kuti, 2006; Bartal, 2010; Perpék, 2012), készültek a fiatalok körében is (Szabó és Marián, 2010), de nincsenek külön vizsgálatok a felsőoktatási hallgatókról. A téma kutatása amiatt is fontos, hogy mérni tudjuk a középiskolákban bevezetett IKSZ későbbi önkéntes aktivitásra vonatkozó hatását a felsőoktatási hallgatók körében. Kutatásunkban egy 1792 fős adatbázist használtunk, melyben négy ország (Magyarország, Románia, Ukrajna és Szerbia) hét felsőoktatási intézményének hallgatóit kérdeztük le. A minta karonként, intézményeként és képzési típus szerint reprezentatív. Vizsgálati módszereink: keresztábra-elemzés és logisztikus regressziós modellek. Hipotézisünk szerint az önkéntesség gyakorisága emelkedik a felsőoktatási hallgatók körében a vizsgált térségben, így 2016 után, az IKSZ hatásának vizsgálata során majd ezt a jelenséget is figyelembe kell venni. Feltételezzük emellett, hogy kimutatható a kari hatás (támogató vagy hátráltató környezet) az egyéni önkéntességre egyéb társadalmi és demográfiai háttérváltozók bevonása után is. Eredményeink szerint az önkéntesség előfordulása nőtt a diákok körében a vizsgált régióban, és regressziós eredményeink szerint a támogató kari környezet (ahol magas az önkéntesek aránya) felhajtóerőt jelent a diákok önkéntes munkájára. Az önkéntességre hatott emellett az életkor, a diákok anyagi helyzete, a család anyagi gondjai és a diákok neme is. Az önkéntesség elősegítése a felsőoktatásban fontos, mivel számos kompetenciát fejleszt, ami egyben a felsőoktatás célja is. A karok felelőssége is, hogy tájékoztassák a hallgatókat az önkéntes munkalehetőségekről, például karrierirodák működtetésével, illetve a diákok önkéntességre való hajlandósága növelhető lenne az önkéntesség tananyagba való beépítésével is. Az önkéntesség elősegítése különösen fontos az IKSZ 2012-es magyarországi bevezetése miatt, hogy ne kizárólag a középfokú, hanem a felsőfokú oktatásban is motiválva legyenek a hallgatók az önkéntességre.

IFJÚSÁGKUTATÁS A NEVELÉSTUDOMÁNY SZOLGÁLATÁBAN

Elnök: Nagy Ádám, Selye János Egyetem
Opponens: Trencsényi László, ELTE, MPT

Szimposium-összefoglaló

Mannheim szerint egy korcsoport akkor tekinthető generációnak, ha valamely közös immanens tulajdonság, nemzedéki tudat, közösségi jegy jellemzi tagjait, s ehhez három feltétel szükséges: a közös tapasztalat (élmény); a tényleges egymásra orientálódás és a közös helyzetértelmezés, attitűdök, cselekvési formák. Miközben az 1960–1970-es évekbeli „táborok ifjúsága” minden jel szerint eljutott az ezredfordulás „fesztiválok/plázák ifjúságáig”, majd a tízes évek „screenagereiig” – az ifjúságról szóló kutatások, leírások, láttelepek szinte kivétel nélkül ezt az ívet rajzolják fel –, aközben e korszakos változáseggyüttessel is számot vető szintézisalkotási kísérletekről kevésbé beszélhetünk. Pedig a társadalmi narratívák érvényes üzeneteket fogalmaznak meg a neveléstudomány számára. A gyermekkor halálaként aposztrofált jelenségvilág (Postman, Buckingham), illetve az elhúzódó ifjúkor (Zinecker, Gábor) és a késleltetett felnőtté válás jellegzetességei értelmezés az alapvetően nevelésszociológiai diskurzusból neveléstudományi drámává transzformálja a problémát. Annál is inkább, mert kirajzolódni látszik az új ifjúsági generációk a korábbiaktól eltérő hozzáállása a tanulási térhez. A szimpózium a neveléstudományi térben releváns ifjúságkutatási témákat dolgozza fel, elsősorban, de nem kizárólag a nagymintás magyar ifjúságkutatások (Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008) és a Magyar Ifjúság 2012 kutatások adatbázisaira támaszkodva. Ezek Magyarországon országos széles tematikát átfogó megkérdezései adatfelvételek, 8000 fős mintán négyévente elvégzett survey-k. A kutatások eredményei korra, nemre, iskolai végzettségre, megyére és településtípusra reprezentatívak. Az egymást követő négy nagymintás kutatásban a fiatalok egyre negatívabban értékelték az adott évi adatfelvételtől számított lezajlott folyamatokat, ugyanakkor a jövőre vonatkozó adatok sem jelzik a közérzet javulását. A vizsgált időszakban mindkét megközelítésben romlás érzékelhető, ami a fiatalok elhúzódó válságérzetéről tanúskodik.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Előadások

Generációk: tanulási környezet és mediatisáció

Nagy Ádám
Selye János Egyetem

Kulcsszavak: új tanulási környezet; mediatisáció; Y és Z generáció

Az előadásban, illetve az annak háttérét képező kutatásban – a generációs logika segítségével – fiatalok tanulási háttérét és médiahasználati szokásait igyekszünk, alapvetően magyar mintán, megmutatni. A generációs összevethetőséget, azaz az X, az Y és a Z generációk sajátos mintázatait a négyévenkénti magyar ifjúságkutatások eredményein, három adatfelvétel részmintáján tudtuk megfigyelni. Az Ifjúság 2000 kutatásból a fiatal X generációt tudtuk szűrni, míg az Ifjúság 2004-ből az Y generációt. A Z generáció egyedi helyzetét tükrözi, hogy csupán az abba sorolható fiatalok egy töredékét tudtuk megjeleníteni, hiszen a legfrissebb kutatás (Magyar Ifjúság 2012) is főként az Y generációt foglalta magában, lévén hagyományosan a mindenkori 15–29 éves korosztályt vizsgálták. Ekként az X generációs fiatalok mintáját az 1971 és 1980 közöttiek (N=5726), míg az Y generációét az 1981 és 1989 között születettek (N=4254), és végül a Z generáció részleges mintáját az 1995–1997 közöttiek (N=1368) adták. Míg a ma már nem a fiatalok korcsoportjába tartozó X generációnál az analitikus bemutatásra törekedtünk, addig az Y és Z generáció esetében inkább az összevethetőség szempontját tartottuk szem előtt. A rendelkezésre álló adatokból felvázoltuk a két generáció fiataljainak médiafogyasztását, illetve szabadidős preferenciáinak sajátosságait. Ezeket az eltérő mintákat látva arra kerestük a választ, hogy az offline tér mennyire került háttérbe a Z generációs fiatalok szabadidős tevékenységeit illetően, és mennyire vette át a média, ezen belül főként az online világ az uralmat a szabadidő felett. Mindennek igyekeztünk európai kontextust is adni, ehhez az Eurobarometer-vizsgálatok három tematikus jelentését hívtuk segítségül. Ezek egyrészt egy bő évtized változásainak, azaz a 2002-es és a 2014-es eredmények összehasonlítását tették lehetővé, másrészt a rövid távú markáns mintázatok átalakulása is vizsgálhatóvá vált a 2012-es és a 2014-es lekérdezések adatai nyomán.

Nagy Ádám a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

Expanzió és szelektivitás – oktatási helyzetkép a rendszerváltás után

Bocsi Veronika

Debreceni Egyetem GYFK

Kulcsszavak: ifjúságkutatások; oktatási rendszer; rendszerváltás után

Az ifjúságkutatások adatbázisainak segítségével megfelelően árnyalt kép rajzolható meg a rendszerváltás utáni évek fiatalokat érintő legfontosabb oktatási trendjeiről. Jelen előadás három témára fókuszál: az expanzió menetére és a különböző háttérű fiatalok eltérő iskolai életútjára, az iskola- és pályaválasztás mögött meghúzódó motivációk rendszerére, valamint a roma fiatalok iskolázottságának mutatóira. Ismert jelenség, ahogyan a magyar oktatási rendszer egyre magasabb szintjei hogyan válnak egyre inkább általánossá és elérhetővé a társadalmi hierarchiában alacsonyabb pozíciót elfoglalók számára is – rontva ezzel azokon az előnyökön és szimbolikus értékeken, amelyekhez az adott iskolai szint elvégzése által juthatunk (Kertesi és Köllő, 2006; Kozma, 2010). A magyar oktatási rendszer messzemenően mutatja fel a szelektivitás jegyeit, amelyek a PISA-vizsgálatok eredményeiben is tükröződnek (Csapó, 2003; Csapó, Molnár és Kinyó, 2009). Úgy véljük, érdemes ezzel a kérdéssel alaposabban is foglalkoznunk, hiszen a szelekciós mechanizmusok vezetnek a diákok és szüleik választásait a különböző középfokú iskolatípusok felé, mozdítják el őket a felsőoktatás irányába, vagy éppen ezek akasztják meg a fiatalok tanulmányait. Elemzésünk során az ifjúságkutatások longitudinális és reprezentatív adatsorait használtuk fel. Az általunk felhasznált módszerek átlagok, százalékos megoszlások számítása, faktor- és varianciaanalízis voltak. Az identitás felvállalása alapján az adatbázisokon belül roma almintákat alakítottunk ki. Az adatok az oktatás expanziós folyamatának megtorpanására utalnak, ami megragadható a tanulók százalékos arányaiban, a legmagasabb iskolai végzettségekben, illetve a továbbtanulási hajlandóságban is. A különböző háttérrel bíró társadalmi csoportok gyermekeinek iskolai karrierjét elemezve nem találtunk arra utaló jeleket, hogy a hátrányosabb, illetve a kedvezőbb háttérű csoportok distanciái 2000 és 2012 között jelentősen csökkentek volna: az eltérő életutak távolsága konstans. Összességében a rendszerváltás után kialakuló intézményi rendszer befogadja a hátrányosabb helyzetű csoportok gyermekeit (igaz ez a folyamat a felsőoktatásra is), de ezzel egy időben olyan iskolai karrierre felé vezet, amelyeknek kimenete a munkaerőpiac alsóbb szegmenséi felé mutat, míg a kedvezőbb háttérű családok gyermekei kerülőutakon, a fősodorról letérve építik ki magasabbra vivő oktatási pályájukat. Az eredmények alapján a roma fiatalok iskolai végzettségének lassú emelkedése tapasztalható 2004 és 2012 között, és ezzel párhuzamosan a tanuló státuszúak aránya is folyamatosan emelkedik az almintán belül (különösen igaz ez a fiatal roma nőkre). Azonban a tanuláshoz és az oktatási intézményekhez fűződő viszony az iskolaválasztás faktorait elemezve disszonánsnak tűnik.

Tanulási tervek a nagymintás ifjúságkutatások tükrében

Székely Levente
Kutatópont BCE

Kulcsszavak: ifjúságkutatás; új csendes generáció; nagymintás mérések

A magyarországi 15–29 éves fiatalok (N=8000) megkérdezésével készített Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei alapján a magyarországi fiatalokról összefoglalóan szólva kijelenthetjük, hogy jellemző rájuk a konformitás, nem akarják megdönteni a fennálló status quo-t, többségükben elfogadják a szüleik életeszményét. Általánosan tapasztalható körükben a bizonytalanság, sok esetben hiányzik belőlük az elkötelezettség, céltalanok, amit maguk is problémaként érzékelnek nemzedékükben, mindeközben vágnak a rendezettségre. A 15–29 évesek passzivitása tovább növekedett az elmúlt években, hiányzik többségük életéből a civil aktivitás, apolitikusak, közéleti kérdésekhez visszahúzódtó attitűddel közelítenek. Szabadidejüket zömmel otthon, a képernyők előtt töltik, mozgásszegény életmód és stagnáló deviáns magatartások jellemzik őket. Mindezek, illetve a generációs elméletek alapján a Strauss és Howe (1991) által alkotott modell a generációkról való gondolkodás fontos alaptétele, ami szerint a generációváltás ciklikusan megy végbe nagyjából 20 évenként, és ezen ciklusok szerint egymást váltogatva azonosítható alapvetően domináns és visszahúzódtó nemzedék. Alátámasztható az a tézis, miszerint az 1982–1996 között születettek új csendes generációt képviselnek. Milyen ennek az új csendes generációnak a tudáshoz való viszonya? Az iskolai életutat a legfrissebb nagymintás ifjúságkutatás szerint a sokféleség és a töredezettség jellemzi, ami munkavállalással, különböző képzésekkel tarkított. Az iskolai végzettség mint a társadalmi státusz fontos építőköve a struktúra újratermelődését eredményezi, ahol a szelekció az alacsonyabb képzési szinteken mutatkozik a legerősebbnek, így a magasabb szintekre egyre szűrtebb és homogénebb csoport kerül. Mindemellett amennyiben az oktatás viszonyáról átfogó képet kívánunk alkotni, az iskolai életút mellett szükséges megvizsgálnunk az értékek és attitűdök világát is, mindazokat a puhább jellemzőket, amelyek a 15–29 éves magyarországi fiatalok gondolatait vezérlik az oktatással kapcsolatban.

**Tanulási generációk kutatása, avagy hogyan tanulnak tizenéveseink
Magyarországon**

Pócsik Orsolya

BSZC Veres Péter Gimnáziuma és Szakképző Iskolája

Kulcsszavak: tanulási generációk; generációs hatások; tizenévesek

Az előadásban először alkalmazzuk a hazai viszonyokhoz igazítva egy új algenerációkra felosztott terminológiát. A kutatás témája a generációk szokásainak megfigyelése, jellemzése, tágabb összefüggések értelmezése, az Y és a Z generáció életviteli problémája, a velük való kommunikáció megtalálása, a külföldi és a hazai gyakorlat összehasonlítása, valamint a saját kutatási eredmények bemutatása. A kutatás eredményeként a következők fogalmazható meg: másfajta generációs gondolkodás és életvitel rajzolódik ki az egyének előtt. Eltérő szocializációs szokások fedezhetők fel közöttük. Másfajta munkaerő-piaci státusszal rendelkeznek a generációk. Nemzedéki különbségekből problémák lehetnek a hétköznapi életben, a közoktatási intézményekben tanítási órákon, a felnőttképzési rendszerben történő tanulás folyamán. A generációk már az egymás közötti kommunikációban is eltérő kódrendszert használnak. Máskor szembesültek a technológiai változásokkal, amely kihatással van a generációjukra, meghatározza életmódjuk alapjait. A generációk sokszor már nem is egy nyelvet beszélnek, alig értik egymás gondolkodását. A generációk közötti különbség mára már generációs szakadékokat jelent. A fiatalabb generációk egyre inkább a mobilitás, felszínes tudás, sikerorientáltság, a versengés, önzés, kreativitás jegyeit hordozzák magukon. A tanulási generációk 3-4 évente változnak, mert ekkora időintervallum alatt változik a tanulási stílus, a technológia felgyorsulva fejlődik, valamint az információ egyre gyorsabban jut el az egyénekhez. A szülői gondolkodás megváltozik, a tanulók egyéni motivációi mások lesznek. Az IKT-eszközök megléte és használata differenciálódik, az internetes tanulás egyre nagyobb szerepet kap. Ugyanakkor az tapasztalható, hogy a nemzedékek képesek egymástól tanulni is, mert kényszerítő erőként hat rájuk a globalizáció, a média befolyása és a fogyasztói társadalom felgyorsulása. A generációk különbségei elsősorban a közösségei terekben foszlanak szét, és ez már kezdetét jelenti a posztmodern tömegtársadalomnak.

TESTNEVELÉS ÉS SPORTOLÁS HELYZETE, SZEREPE A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Kovács Klára, Debreceni Egyetem
Opponens: Szabó József, Debreceni Egyetem

Szimposium-összefoglaló

A rendszeres fizikai aktivitás nélkülözhetetlen szereppel bír az egészség hatékony megőrzésében, számos fizikai, pszichikai, mentális betegség kialakulásának megelőzésében és kezelésében, de mindez csak akkor érvényesülhet, ha már minél fiatalabb korban a sportolás és egészségmegőrzés értéként jelenik meg a fiatalok életében. Ennek elérésében elsődlegesen a legnagyobb szereppel bíró szocializációs ágenseknek (család, iskola) van szerepük: amennyiben ezek megfelelő mintát közvetítenek és biztosítottak a sportolási lehetőségek, nagyban hozzájárulnak a fiatalok sportszocializációjához. Hazánkban a lakosság nagyobb arányú bekapcsolása a rendszeres fizikai aktivitásban komoly feladatot jelent, hiszen az Eurobarometer 2013 adatai szerint a magyar lakosság 44%-a soha nem végez testedzést. Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy a magyar lakosságra igencsak jellemző inaktivitás következtében számos betegség előfordulását tekintve a magyarok élen járnak más EU-s országokhoz viszonyítva. A statisztikai mutatók hatására számos kormányzati döntés született és kezdeményezések indultak annak érdekében, hogy minél többen vehessenek részt rendszeres fizikai aktivitásban már gyermekkortól (többek között a mindennapos testnevelés bevezetése a közoktatásban és a kötelező testnevelés bővítésének terve a felsőoktatásban). A szimpózium előadásai feltárják és bemutatják, mi zajlik a köz- és felsőoktatási intézmények falain belül a testneveléshez és sportoláshoz kapcsolódóan: hogyan viszonyulnak ezekhez a fiatalok, hogyan értékelik és értelmezik a testnevelésórakon történeteket, illetve milyen hatással van rájuk a sporthoz és testneveléshez kapcsolódó attitűdjeiket tekintve az oktatás minden szintjén. Két előadásban arról lesz szó, hogyan viszonyulnak a diákok a mindennapos testneveléshez, az órákhoz, sportoláshoz, milyen különbségek vannak ebben nemek között, illetve új módszerek bevezetését követően. Fontos feltárni, hogy milyen jelentéstartalmakat hordoz a diákok számára a sportolás: a következő előadás a sportolás egyik lényegi elemét, a fair play értékét és értelmezését vizsgálja meg középiskolások és egyetemisták körében. A negyedik előadás tovább elemzi a felsőoktatási intézmények mint speciális szocializációs közeg hatását a hallgatók sportolására. Az utolsó előadás egy sajátos, szintén nem régóta létező labdarúgó akadémiák jogi hátterét mutatja be annak érdekében, hogy megismerjük ezek helyét és szerepét az oktatás és sport intézményrendszerében. Az előadások hozzájárulnak ahhoz, hogy megismerjük, milyen hatásai és szerepe van a testnevelésórának és a sportolásnak a diákok életében, milyen fejlesztendő területek, problémák vannak annak érdekében, hogy az iskolai testnevelés és extrakurrikuláris tevékenységként végzett sportolás hatására megvalósulhasson a fiatalok egész életen át tartó sikeres sportszocializációja.

Előadások

A mindennapos testnevelés implementációja észak-alföldi felső tagozatos diákok körében

Nagy Ágoston

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Fintor Gábor

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: testmozgás; mindennapos testnevelés; általános iskolások, implementáció

Számos tanulmány bizonyítja a gyermeki aktivitás és a jövőbeni egészségi állapot közötti összefüggést, a rendszeres fizikai aktivitás jótékony hatásait (Sallis és mtsai, 2000; Minnaro, 2009; Barnett és mtsai, 2008; Shephard és mtsai, 2013). Ennek ellenére a fiatalok napi szintű inaktivitása jelentős problémát okoz a világ számos társadalmában, így hazánkban is (Földesiné, 2008). A sporttal történő szocializáció a köznevelésben csaknem kizárólag az iskolai testnevelés és sport révén valósul meg (Rétsági, 2015). Digelidis 2003-ban mutatta ki a diákok pozitív véleményét a testnevelésről, majd 2013-ban, ugyanezt a kutatást megismételve, hasonlóan sikeres eredményekről számoltak be. Ugyanakkor arra is rávilágítottak, hogy ez a kedveltség az életkor előrehaladtával csökken, akár csak a sportolási gyakoriság (Perényi, 2014; Ramírez, 2014). A mindennapos testnevelés bevezetése ezen kíván változtatni (NAT, 2012), hisz e társadalmi jelentőségű feladat megoldására ez egyre nagyobb lehetőségeket teremt (Rétsági, 2015). Előadásunk elméleti keretét – a fentiekhez igazítva – az implementációs kutatások adják. A reformok és fejlesztések modell jól illeszthető a mindennapos testnevelés témaköréhez, hiszen ez az oktatáspolitikai beavatkozás minden intézményt érintett (Fazekas és Halász, 2012). A kutatás mintavételi kerete az észak-alföldi régióba tartozó három megye minden olyan intézményét jelenti, amelyek az általános iskola felső tagozatos osztályait iskolai képzésben foglalkoztatják. A minta a használt szempontok alapján az észak-alföldi régióra vonatkozóan megyei, településtípus szintű és diákszám alapján reprezentatív mintának tekinthető (N=1132). Célunk, hogy megvizsgáljuk, a NAT 2012 céljaihoz igazítva a mindennapos testneveléssel összefüggő pozitív és negatív attitűdök milyen értékkel jelennek meg a tanulók körében. A saját kérdőíves adatgyűjtés 2016. január–márciusban zajlott. Az értékelés során faktoranalízist is alkalmaztunk a keresztábra- és gyakorisági vizsgálatok mellett. Vizsgálatunk eredménye, hogy a testnevelésórát a diákok 89,9%-a szereti vagy nagyon szereti, ami a fiúknál szignifikánsan magasabb értékkel jelenik meg. A testnevelésórákhoz kapcsolódó pozitív attitűdök (melyek a NAT 2012 céljai között is kiemelten szerepelnek) is szignifikánsan magasabb értékkel jelentek meg a fiúknál, mint a lányoknál. Kutatási eredményeink hozzájárulnak ahhoz, hogy a testnevelés és sport műveltségterület változásainak hatásáról a diákok szemüvegén keresztül mondhatunk véleményt. A mindennapos testnevelés ugyanis nagy lehetőség arra, hogy eszköz- és hatásrendszerével sokat tegyen a testkultúra színvonalának emelése és, többek között, egyik fontos összetevőjének, a társadalmi méretű inaktivitás tendenciájának fékezése, illetve megfordítása érdekében.

Fair play – Neked mit jelent? Két generáció attitűdjének vizsgálata a fogalomról

Hideg Gabriella

Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: fair play; attitűdök; sport

Fair Play, a fogalom, mely a sport világából indult, mára az élet minden területén jelen van. Egy komplex jelentéstartalommal bír, mely magában foglal és megtestesít számos alapvető értéket (pl. önfegyelem, erkölcsi tartás, igazságosság, türelem, figyelmesség, segítőkészség). A 21. századra a sport és a sporteredmények új dimenzióba kerültek. Eredeti értékei (pl. becsületesség, a szabályok mentén és megtartásával zajló küzdelem, a tisztelet és önzetlenség) egyre inkább elhomályosodnak, elveszni látszanak. A győzelem és a pénz összekapcsolódott, a pénzért való harc szó át mindent, maga után vonja a sportszerűtlen eszközök (csalás, bunda) alkalmazásának elterjedését, ami nem csupán a sportolók magatartásában nyilvánul meg (pl. doppingolás). Ha ez a tendencia tovább folytatódik, ha egyre inkább elfogadottabbá és nyíltabbá válik, visszafordíthatatlan károkat okoz egyrészt magában a sportban, ami így elveszíti eredeti értékeit, másrészt a felnövekvő generáció erkölcsi felfogásában. Kutatásom célja, hogy megvizsgáljam, mit gondolnak a mai fiatalok (általános iskolások, középiskolások és egyetemisták) a fair play fogalmáról, milyen attitűdökkel rendelkeznek ezen fogalom kapcsán. Vizsgálati módszerként kérdőíves megkérdezést választottam, melynek alapját Papp (1986) hasonló témában folytatott kérdőíves vizsgálata adta, ezt saját kutatásomhoz átalakítottam. A vizsgálat egyszerű véletlen mintavétellel történő kiválasztáson alapult. A megkérdezésben a Pécsi Tudományegyetem hallgatói, kettő Pécs és Pécs környéki általános iskola, valamint középiskola diákjai vettek részt. A kérdőív 17 kérdést tartalmaz, melyből 15 zárt és kettő nyitott. Az összeállított kérdések kiterjedtek a fair play jelentéstartalmára, a sport iránti érdeklődésre, ezen kívül a különböző versenyszituációkban történő reakciók, cselekedetek megítélésére is. A kapott adatokat leíró és kétváltozós statisztikai módszerekkel összesítettem. A kutatás jelenleg is folyik, de elsődleges eredményként elmondható, hogy e két generáció tagjai a fair play fogalmához pozitív tulajdonságokat kapcsolnak, sportoló példaképüket pozitív tulajdonságaik alapján választják, és egyes versenyszituációkban tudják, mi a helyes, elvárt magatartásforma. A fair play szellemében történő nevelés az oktatási rendszer minden szintjén feladat, de különösen fontos az iskoláskorúak és leendő edzők, testnevelők és tanárok képzése során. A sport mint közvetítő közeg jelenhet meg, hiszen a sport által megtanult értékek és normák transzferálhatók az élet más területeire.

Intézményi hatások a hallgatók sportolási szokásaiban

Kovács Klára, Kovács Karolina Eszter
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: sport; intézményi hatás; hozzáadott érték

Az egészségtudatos életmód fontos eleme a sport, ami azonban az életkor előrehaladtával egyre alacsonyabb mértékben van jelen életünkben (Sallis, 1993; Perényi, 2013). Az egyéni mellett társadalmi tényezők is szerepet játszanak az egészségtudatos életmód fenntartásában, így a környezet mint külső motivációs faktor szerepe is fontos (Browning és mtsai, 2015), tehát a felsőoktatási intézmény szerepe is meghatározó erejű lehet a sportolási szokások tekintetében is. Az egyetemek és főiskolák azt az „egészségteremtő” közeget jelentik, amely a mindennapi élet meghatározó része, illetve ezek a szinterek lehetővé tehetik számukra a lehető legjobb egészségi állapot elérését, az ezek megtartásához szükséges minták elsajátítását és rögzülését (NEFI, 2015). Éppen ezért a kutatás célja – Tinto és Pascarella (1980) intézményi integrációs elmélete alapján – annak megragadása, hogy egyes intézményi hatások és más tényezők bevonása milyen befolyásoló erővel bírnak a hallgatók egészségtudatos magatartásának egy, nem tanulmány eredményességnek tekinthető dimenziójára, a sportolásra (Pusztai, 2004) egy négy országot (Magyarország, Románia, Ukrajna, Szerbia) magában foglaló határ menti felsőoktatási térség hallgatóinak körében. Az intézmények hozzáadott értékét úgy ragadtuk meg, hogy megnéztük, mi befolyásolja azt, hogy egy hallgató sportoláselőnyre tegyen szert, tehát többet sportoljon, mint az társadalmi háttere alapján elvárható lenne. Az intézményi hatás mérésének alapját a barátokkal való sportolás, kirándulás, egyetemi sportklubhoz és szurkolókörhöz való tartozás szolgáltatta. A kutatást az IESA-TESSCEE II. (2014, N=1792) adatbázis alapján végeztük el, megvizsgálva a relatív sportoláselőnyre ható tényezők (a versenysport és egészségmegőrző sportattitűd – egyéni tényezők) hatását, intézményi integráció és dezintegráció, sportos kari miliő (intézményi tényezők) és társadalmi háttérváltozók. A mintavétel során az intézmények adatszolgáltatása alapján rétegzett, csoportos mintavételi eljárást alkalmaztunk, a kiválasztott hallgatói csoportok a lekérdezés során véletlenszerűen kerültek a mintába, így a minta reprezentatív. Eredményeink szerint elsősorban az intézményen kívüli társas hatások csökkentik a sportolási gyakoriságot a hallgatók körében, a társas hatások olyan húzóerővel bírnak, amelynek hatására a hallgató ritkábban fog sportolni, mint a hasonló társadalmi státuszú társai, ezzel igazolva Tinto és Pascarella elméletét. A hátrányos társadalmi helyzetben lévő és kevésbé sportos kari miliővel jellemezhető hallgatóknak nagyobb esélyük van sportoláselőnyre szert tenni. A nők lényegesen többen vannak az eredményességelőnyrel rendelkezők körében, melynek hátterében az állhat, hogy a sportolás még mindig inkább a férfiak számára kedvelt tevékenység, ezért a rendszeresen sportoló nők nagyobb eséllyel kerülnek a relatív sportoláselőnyrel jellemezhető hallgatók közé.

**A sporttehetség-gondozás jogszabályi környezete – A sportakadémiák
Magyarországon**

Fenyő Imre

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Rábai Dávid

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: labdarúgó akadémia; jogszabályi környezet; sporttehetség-gondozás

Jelen előadás célkitűzése, hogy megvizsgálja a magyarországi labdarúgó akadémiák mint speciális, sporthoz kapcsolódó oktatási-nevelési intézmények jogszabályi környezetét, illetve az internetes honlapjain feltüntetett dokumentumok tartalmát, különös tekintettel az alapító okirat meglétére. Emellett célkitűzésünk még, hogy a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) akadémiaikhoz való viszonyulását is elemezzük abból az aspektusból, hogy mely, számunkra is elérhető dokumentummal tesznek utalást az akadémiák működésére, szabályozására. Célunk még, hogy a köznevelési törvényt megvizsgálva találjunk releváns definíciót az akadémiák működését illetően. A vizsgálathoz dokumentumelemzést végeztünk, melynek során áttekintettük a labdarúgó akadémiák honlapjait, illetve az MLSZ elérhető dokumentumait és a köznevelési törvényt. A fő kérdésünk az volt, hogy milyen forrásokkal igazolják az akadémiák jogszabályi besorolását, egyáltalán van-e erre elérhető dokumentumforrás az akadémiák és az MLSZ dokumentumai között. Feltételezéseink és Lehmann (2003, 2005, 2011) alapján ezen intézmények jelenleg egy homályos, határozatlanul szabályozott zónában tevékenykednek, ezért is merül fel kérdésként, hogy az egyes akadémiák hogyan szervezik meg a saját intézményük működését, vannak-e eltérések az akadémiák között. További kérdés, hogy a köznevelési törvényben található-e releváns definíciót az akadémiákat illetően, illetve az MLSZ hogyan viszonyul ehhez a kérdéshez, a dokumentumokban milyen formában jelennek meg az akadémiákra vonatkozó jogszabályok. A kutatási eredményeink alapján igen kevés azon akadémiák száma, amelyek az alapító okirataikat elérhetővé, olvashatóvá teszik. Emellett az MLSZ is csupán egy dokumentummal tesz utalást az akadémiákra, azonban ez a dokumentum az akadémiák minősítési eljárására vonatkozik, így továbbra is kérdéses az MLSZ pontos álláspontja az akadémiákat illetően. A köznevelési törvényben nem találtunk utalást az akadémiákra, sőt még a sporttehetség-gondozásra sem, így eredményeink összhangban állnak Lehmann korábbi munkáival. Úgy gondoljuk, hogy a jelen vizsgálat eredménye több, jelenleg még homályos pontot világosíthat meg az akadémiák jogi besorolását illetően. Fontosnak véljük, hogy ezen intézmények jogszabályi környezetét feltárjuk és elemezzük, hiszen a kutatás során kinyert eredmények több sztereotípiát is tisztázhatnak az akadémiák működésével kapcsolatban.

**A fejlődésközpontú, a DAPE elvei szerint szerveződő testnevelés középiskolás
korú tanulóknál**

Pucskó József Márton, Balogh László
Debreceni Egyetem Sporttudományi Koordinációs Intézet

Kulcsszavak: testnevelés; DAPE; középiskolások

Az életkori sajátosságoknak megfelelő, differenciált testnevelés-oktatás a tanulók értelmi és mozgásos fejlődése szempontjából kiemelt jelentőséggel bír. Egy középiskolás osztályban a biológiai és naptári életkor, a biológiai érettség komoly különbségeket mutathat. A teljesítménycentrikus testnevelés esetén a motoros, pszichomotoros fejlesztés túlzottan nagy szerepet kap, emellett – különösen akkor, ha az órákon elsajátítandó mozgásanyag egysíkú – a kognitív és az affektív szféra fejlődése elmaradhat. Egy osztály diákjainak csak egy kisebb hányada lesz alkalmas az élsportra, a többség inkább átlagos képességű, ezért a cél a mozgás megszerettetése, a mozgásműveltség kialakítása. A tanulók egymáshoz hasonlítottatása a diákokat sokszor nem motiválja, sőt a testneveléssel szembeni attitűdjük kifejezetten negatívvá válhat. Az egységes, egy és ugyanazon teljesítményszintet követelő eljárások, módszerek helyett a differenciáltabb, egyéni fejlődési ütemhez igazított oktatás tűnik célravezetőbbnek (Csányi és Révész, 2015). A Developmentally Appropriate Physical Education (DAPE) módszer a tanulók egyéni fiziológiás és pszichés éréséhez igazítja az elsajátítandó tananyagot, ennek megfelelően az osztályozás, értékelés az egyéni sajátosságokhoz igazodik. Előadásunkban arra keressük a választ, hogy a „poroszos” stílusú mozgásos cselekvés-oktatást teljes mértékben el kell, hogy utasítsuk, vagy a fejlődésközpontú testnevelésben helyet kaphatnak a régi módszerek is. Javítana-e a testnevelés elfogadottságán a DAPE elvei szerint szerveződő oktatás? Vizsgálatunkban debreceni középiskolás diákokat mértünk fel. A tanulók egy olyan kérdőívet töltöttek ki, amely a testnevelés oktatásához való viszonyukat, attitűdjüket, a módszertani újításokkal kapcsolatos véleményüket vizsgálja. Az eredmények igazolják, hogy a jövő egyértelműen a fejlődésközpontú, a diákoknak valódi élményt nyújtó testnevelés-oktatásé. Ugyanakkor a túlzott szabadosságot elkerülendő, a foglalkozást vezető tanár vezető szerepének tudatosítása érdekében a régi, bevált módszerekre is szükség van. Az órák szervezése (pl. sorakozó, üdvözlés), a foglalkoztatási formák kialakítása, a gyakorlatvezetés, a balesetvédelem területén is elkerülhetetlen a rend és a fegyelem. A kérdőíves vizsgálattal előzetes feltételezéseinket kívántuk megvizsgálni, alátámasztani. A jövőben érdemes lenne több korosztályt magában foglaló, hosszú távú gyakorlati vizsgálatokat, fizikai próbákat végezni, ezek segítségével a DAPE típusú óratervezés és a régi módszer hatékonyságát összevetni.

MINŐSÉGI TANULÁS ÉS TANULÁSI ÉLMÉNY – ELVÁRÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Szabó Péter, Kodolányi János Főiskola
Opponens: Lénárd Sándor, ELTE PPK

Szimpózium-összefoglaló

A szimpózium a felsőoktatást érintő aktuális és globális trendeket, folyamatokat figyelembe véve a tanulási élmény fejlesztésére fókuszál. Ennek keretében foglalkozik a tanulás minőségét befolyásoló szervezeti, HR-tényezők vizsgálatával, és empirikus vizsgálatokra építve jut el olyan javaslatok megfogalmazásához, amelyek a minőségi tanulást támogathatják (képzések értékelése, fejlesztése; oktatók támogatása aktív és reflektív tanulásszervezési formák alkalmazásában; a felsőoktatás és a munkaerőpiac kapcsolatának fejlesztése; egyéniesített tanulás). A téma elméleti és gyakorlati beágyazottságát a felsőoktatási trendek szakirodalmi áttekintésével, kreatív fejlesztő műhelyekkel, valamint oktatói és hallgatói műhelyekkel és hallgatói kérdőívvel biztosítottuk. A Fokozatváltás (2014) felsőoktatási stratégia is megfogalmazza azokat a legfontosabb megatrendeket, amelyek ma a felsőoktatás világát érintik (globalizáció, gyors technológiai változások, demográfiai folyamatok, változó társadalmi igények) és nagy kihívások elé állítják a rendszert. A tudásgazdaság elvárásainak való megfelelés evolúciós versenyt jelent a felsőoktatási intézmények számára, melyekhez eltérő funkciók hangsúlyozásával próbálnak alkalmazkodni (Deiaco, Hughes és McKelvey, 2012). A felsőoktatás minőségéről való gondolkodásban gyakran háttérbe szorul a tanulás minősége (Henard, 2010), pedig ezt a tényezőt, a hallgatói elégedettség mellett Barakonyi (2009) is a felsőoktatás versenyképességének egyik zálogaként említi, illetve a 2015-ös jereváni találkozón Bolognai-folyamatra való visszatekintő értékelésében megjelenik a tanulási környezet elhanyagolása mint kritika, így a jereváni kommunikáció ezt támogató pedagógiai innovációk ösztönzését prioritásként kezeli. A szimpózium első előadásában részletesen bemutatjuk annak az elméleti kutatásnak az eredményét, amely a felsőoktatási trendek feltárására irányult. Ezen összefüggések képezték a kutatás-fejlesztés alapját. A második előadás kifejezetten a Bologna-folyamat hazai implementációjára vonatkozik, ami az intézményi és kari szintű folyamatokat, ezek működési struktúrájának legfontosabb elemeit, a szintek egymásra hatását vizsgálja, és ennek során fókuszál a tanulás minőségére, az ezt meghatározó feltételekre. A harmadik és a negyedik előadás mutatja be azokat az empirikus kutatásokat, amelyek adatgyűjtései megalapozták a tanulási élményt, a tanulás minőségét szolgáló, a service design thinking módszerére épülő szolgáltatásfejlesztési folyamatot. Kvalitatív (N=40) és kvantitatív (N=170) módszerekkel feltártuk azokat a pontokat, amelyeken a vizsgált célcsoport tagjai kapcsolatba kerülnek a felsőoktatási szolgáltatással (az interakciós pontok és a tanulási élmény viszonyának feltárása), és a design thinking módszerével alakítottuk ki a fejlesztési javaslatokat.

Előadások

Versenyképes felsőoktatás a tudásalapú társadalomban

Horváth László
ELTE PPK

Kulcsszavak: felsőoktatás, trend; versenyképesség; tanulás, minőség

Az előadás célja, hogy a felsőoktatás világát érintő globális trendeket és folyamatokat azonosítva, hozzájáruljon a szimpózium előadásainak kontextusteremtéséhez. Az előadás desk research kutatásra épül. A tudásgazdaság, az alakuló innovációs ökoszisztémákba való beilleszkedés különböző kihívásokat jelentenek a felsőoktatási intézmények számára, melyek különböző funkciókat hangsúlyozva alkalmazkodnak (Európai Bizottság, 2003; Deiacó, Hughes és McKelvey, 2012; High Level Group, 2014). Növekednek az érintettek elvárásai, az elszámoltathatóság és az akkreditáció igénye (Teichler, 2014), illetve a különböző rangsorok is nagy nyomást helyeznek az intézményekre (Fábri, 2009). A csökkenő források, az eltömegesedés erősíti a munkaerő-piaci elvárások figyelembevételének és az alkalmazható tudás megszerzésének igényeit (Poór és mtsai, 2008), ez pedig központi szerepbe emeli a minőség és versenyképesség kérdését (Halász, 2010). Zhang és Liao (2010) nyomán a felsőoktatás új feladata, hogy biztosítsa a tudás versenyképességét. Ezeket a megatrendeket (technológiai forradalom, globalizáció, demográfiai folyamatok, társadalmi igények, szűkülő erőforrások) a magyar felsőoktatási stratégia is felismeri, és az intézmények közötti versenyhelyzet erősítésével, az intézményrendszer szerkezetének átalakításával, a képzési kínálat és kereslet összehangolásával és profiltisztítással reagál ezekre (Fokozatváltás, 2014). Sokszor azonban háttérben marad a tanulás minőségének kérdése (Hénard, 2010), valamint a felsőoktatás egyik legfontosabb célcsoportja, ügyfele vagy fogyasztója (Nordensvärd, 2011), a hallgató, akinek a szolgáltatással (Ng és Forbes, 2009) való elégedettsége, az ahhoz kapcsolódó tapasztalata (élménye) kulcsfontosságú (Wilson és mtsai, 2012). Ezt a tényezőt Barakonyi (2009) is a felsőoktatás versenyképességének egyik fontos befolyásoló tényezőjeként azonosítja. A hallgatói elégedettség leginkább a tanulási élmény többdimenziós fogalmával ragadható meg, mely magában foglalja a felsőoktatás minőségének több területét is. A 2015-ös jereváni konferencián megjelent visszatekintés a Bolognai-folyamatra kritikaként fogalmazza meg a rendszerrel szemben, hogy korábban nem fektettek elég hangsúlyt a hallgatóközpontú tanulásra (The Bologna Process Revisited, 2015), de a jereváni kommuniké már prioritásai között határozza meg azoknak a pedagógiai innovációknak a támogatását, amelyek a hallgatóközpontú tanulási környezet kialakítását ösztönzik, külön kiemelve a digitális és vállalkozói kompetenciákat (Yerevan Communiqué, 2015). Az előadásban bemutatott trendek és folyamatok képezik a szimpózium további részében következő, fejlesztést támogató kutatások alapját, amelyek az itt megfogalmazott kihívásokra adott válaszként értelmezhetők, így az elméleti kutatás gyakorlati hasznosulását jelentik.

**A magyarországi Bologna-implementációs folyamat elemzése – a tanulás
lehetőségei és kontextusa az intézményi szintű folyamatok vizsgálata alapján**

Pálvölgyi Krisztián
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: Bologna-implementáció; intézményi és kari szintű modell; tanulás; HR

Kutatásom középpontjában a Bologna-folyamat magyarországi implementációja áll, ezen belül elsősorban az intézményi és kari szintű folyamatok kvalitatív feltárására fókuszálok. A kutatás elméleti alapját a Bologna-folyamatról, a tanulási eredményekről, illetve az implementációkutatásról szóló, a téma szempontjából legrelevánsabb szakirodalom jelenti. Erre támaszkodva készült el egy modell, mely képes a Bologna-implementációs folyamatok komplex leírására. A modell magában foglalja az európai, nemzeti és intézményi szintű folyamatokat, ezek működési struktúrájának legfontosabb elemeit, a szintek egymásra hatását, illetve a vizsgálni kívánt intézményi szint szereplőinek implementációs szempontból legfontosabb sajátosságait. Így sikerrel orientálta a kutatást, segített meghatározni a legfontosabb vizsgálandó területeket, és segített kontextusba helyezni az intézményi és kari szintű implementációs folyamatokat. A kutatás empirikus részének gerincét egy olyan interjúsorozat adja, mely öt eltérő profilú felsőoktatási kar vezetőivel, oktatóival és hallgatóival készült. Összesen 50 interjú felvételét tervezem, amiből eddig négy karon 35 interjú készült el. A jelen előadás így kutatás közbeni jelentés, melynek a fókusza is speciális: a tanulási lehetőség, a tanulás minősége a felsőoktatásban, ennek működése, változása a Bologna-folyamat hatására. Miközben az általános következtetések a modellt a kari szervezet többszintű és többdimenziós értelmezése felé mozdítják el, ez egyben lehetőséget ad arra, hogy vizsgálat tárgyává tegyük a tanulás értelmezését, a minőségi tanulás feltételeit. A kari és intézeti, tanszéki vezetők, az oktatók és a hallgatók véleménye, reflexiói egyszerre segítik a felsőoktatási intézmények szervezeti változásainak, tanulásának tágabb értelmezését, valamint ezen belül a minőségi tanulás szervezeti, szervezési és humánerőforrás feltételeinek elemzését. Várható, hogy az interjúk számának teljessé tétele, a rögzített szövegek szoftverrel történő kvalitatív vizsgálata hozzájárul majd az első következtetések, megállapítások finomításához, melyek támpontot jelenthetnek a felsőoktatási szervezet-, HR- és tanulásfejlesztésben is.

Hallgatók tanulási élményének vizsgálata a felsőoktatásban

Anka Ágnes
Qualitas T&G Kft.

Kulcsszavak: tanulási élmény, tanulás minősége; szolgáltatástervezés; hallgató, oktató

A kutatás során – egy K+F+I projekt részeként – célul tűztük ki, hogy vizsgáljuk, milyen tényezők vannak hatással a tanulási élményre a felsőoktatásban. A vizsgálatot egy fejlesztést megalapozó kutatásként terveztük meg. A magyar felsőoktatás fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú dokumentum a Fokozatváltás a felsőoktatásban (2015) stratégiai terv. Ebben célként szerepel a felsőoktatásban végzett hallgatók számának növelése, a képzési idő és a lemorzsolódás csökkentése, valamint a „felnőttképzésben” és doktori képzésben részt vevő hallgatók számának növelése. Jelen kutatásban azt vizsgáltuk, hogy milyen összefüggéseket találunk az előbbi célok és az egyének felsőoktatási tanulási élményei között (a Fokozatváltásban négy helyen is megjelenik a tanulási élmény fogalma). Hipotézisünk az volt, hogy a tanulás élményszerűsége, annak minősége összefügg a továbbtanulási szándékkal, illetve a képzésben eltöltött idővel. Befolyásolja a hallgatóknak a képzéshez való viszonyát, annak megítélését, hogy a tanulásuk milyen szerepet tölt be az adott szakma művelésére való felkészülésben. Az oktatók esetében fontos fókuszpont lehet a tanulás minőségét középpontba állító tudásmegosztás, tudásmenedzsment (pl. faculty learning community). A kutatás során kombinált kutatási módszert alkalmaztunk a következtetések, a fejlesztési irányok és javaslatok validálására. A tanulási élmény értelmezésére, jellemzőinek feltárására interaktív, kreatív technikákra épülő műhelyeket tartottunk hallgatók és oktatók számára (N=20), melyeken a service design thinking módszertanát alkalmaztuk. A műhelyek célja az volt, hogy meghatározzuk a hallgatók és az oktatók felsőoktatási intézménnyel való találkozási pontjait, azaz azokat az eseményeket, helyzeteket, tevékenységeket, amelyek a vizsgált célcsoport tagjainak az intézményben végzett tevékenységéhez kapcsolódva meghatározzák a szervezeten belüli élményeket, tapasztalatokat. A kvalitatív módszerekkel gyűjtött információkra építve saját fejlesztésű kérdőívvel vizsgáltuk a hallgatók (N=170, tisztított adatbázis) felsőoktatási stratégiai célokkal kapcsolatos viszonyát; a műhelyfoglalkozásokon feltárt interakciós pontok jellemzőit; a tanulási élmény értelmezését és jellemzőit. A szimpóziumi előadáson a kutatásból levonható következtetéseket már egy kiterjesztett, hallgatói és oktatói visszajelzéseket is tartalmazó adatbázis alapján tudjuk megfogalmazni.

Az újraértelmezett tanulás – egy tanulásiélmény-fókuszú fejlesztő műhelysorozat tapasztalatai és eredményei

Cseh Györgyi Lenke
Qualitas T&G Kft.

Baráth Réka
IZO España

Kulcsszavak: tendenciák a felsőoktatásban; tanulási élmény; service design; felsőoktatás-módszertan, kreativitás

A szimpóziumon bemutatott K+F program kiindulópontját – a fejlesztési célok, releváns irányok meghatározása érdekében – a Fokozatváltás a felsőoktatásban (2015) stratégiai dokumentum jelentette, ami meghatározza a következő 15 évben a felsőoktatás fejlesztési irányvonalait. A K+F nemzetközi környezete szempontjából lényeges volt a globális tendenciák (Trends Shaping Education, OECD, 2016) feltárása, figyelembe vétele. Megközelítésünk szerint a fejlesztés további fontos fókuszát jelentette a reflexivitás (Schön, 1983), valamint az érintettek aktív és folyamatos részvétele a fejlesztésben, azaz a service design thinking módszertanának alkalmazása (Stickdorn és Schneider, 2012; Stickdorn és mtsai, 2014). Kutatásunk során arra voltunk kíváncsiak, hogy a központilag meghatározott célok mellett milyen igények, szükségletek merülnek fel a változások érintettjei körében. Vizsgálatunk célcsoportját ezért a hallgatók és oktatók jelentették. A desk reserach-re és a saját vizsgálatra épített adatgyűjtés mellett a fejlesztést végző szakértői csoport – oktatók (több területről és több egyetemről), szervezetfejlesztő tréner, coach és szakpszichológus – tapasztalataira is építettünk. A fejlesztő csoport tagjainak többsége így egyszerre volt érintettje egy tervezett fejlesztésnek és annak kidolgozója, megvalósítója. Az előadás során bemutatjuk a kutatásra építő fejlesztés koncepcióját és folyamatát, miközben a fókuszunk a fejlesztést végző szakértői csoport tevékenységének, a megtartott műhelyek és azok eredményeinek elemzésére irányul. Bemutatjuk a szolgáltatástervezés alapelveit és eszközrendszerét (pl. double diamond, az interakciós pontok meghatározása, personák készítése, hallgatói és oktatói journey-k készítése, trendvizsgálatok, fejlesztési irányok megvalósíthatóságának értékelése). Kutatásunkban kvalitatív módszerek alkalmazása dominált. Az előadásban röviden bemutatjuk a kutatásra épülő fejlesztési eredményeket, azokat a területeket, amelyeken történő fejlesztés növelheti a tanulás élményét, ezzel hozzájárulhat az oktatás minőségének javításához. Ennek fókuszában a kvalitatív és a kvantitatív vizsgálatok eredménye alapján a kulcsterületek, a hallgatók munkavállalói készségeinek fejlesztése és a szakmai tapasztalatszerzés növelése áll. Az oktatók szerint a hallgatóknak nyújtott visszacsatolások, az értékelések részletességére és a kollégák pedagógiai, módszertani továbbképzéseire lenne érdemes több figyelmet fordítani. A szimpóziumon az eredményeket – a fejlesztés filozófiájához illeszkedően – olyan mini workshop keretében tervezzük bemutatni, amely lehetővé teszi a megtapasztalást, segíti az előadást követő diszkussziót.

TANULÁS ÉS MUNKAVÁLLALÁS A FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Kun András István, Debreceni Egyetem
Opponens: Fényes Hajnalka, Debreceni Egyetem

Szimpózium-összefoglaló

A felsőoktatásban tanulók körében mindig is jellemző volt a tanulás melletti munkavállalás, de ennek fontossága, elterjedtsége napjainkban egyre jelentősebb (l. Gáti és Róbert, 2012; Bocsi, 2013; Szócs, 2013; Horváth és mtsai, 2014; Kállai, Lengyelne és Nyírcsák, 2016). Ennek módja, formája is sokféle lehet, magában foglalva az önkéntesség vagy a vállalkozóvá válás lehetőségeit is (pl. Csoba, 2013); számosak továbbá azok a tényezők is, amelyek akár magát a kereső tevékenység megjelenését, akár annak a formáját meghatározzák. Szimpóziumunk e témakör jobb megértéséhez kíván hozzájárulni négy, témájában összekapcsolódó, empirikus vizsgálatok eredményeit bemutató előadáson keresztül. Az első előadás a felsőoktatásra mint az értelmiségivé válásban meghatározó intézményre tekint, melynek egyik fontos jellemzője, hogy az értelmiségi létben a szakmberszerepet hangsúlyozza az egyéb szerepekkel szemben. E jelenség mélyebb megértését az előadás egy kvalitatív és kvantitatív részből álló empirikus kutatás bemutatásával segíti. E vizsgálatok hasonló következtetésekre jutnak és megerősítik a fent vázolt jelenség létét: a klasszikus értelmiségikoncepciók megjelenése kevésbé hangsúlyos, ellenben a hallgatók elvárásait a munkaerő-piaci lehetőségek és sajátosságok jelentős mértékben befolyásolják. A második előadás a felsőoktatásban tanuló, tanulmányaik mellett fizetett, illetve nem fizetett munkát végzők társadalmi-gazdasági háttérét, valamint munkaérték-preferenciáit hasonlítja össze (kiemelve a kulturális és anyagi tőke, valamint a vallásosság szerepét) egy négy országra kiterjedő adatbázis felhasználásával. Az eredmények alátámasztják a kulturális javak fogyasztásának univerzális, a vallásosságnak és az intrinzik (belső) munkaértékeknek pedig az önkéntesség esetében játszott ösztönző szerepét. A harmadik előadás egy hazai egyetem gazdaságtudományi karán tanuló hallgatóinak körében készített felmérés eredményeiből táplálkozva mutatja be, hogy mi alapján választanak a hallgatók szakmai gyakorlati helyet, illetve milyen, mennyi munkát vállalnának a tanulmányok mellett. Kitér továbbá arra is, hogy milyen mértékben lenne hajlandó lemondani a válaszadó a munkavállalás érdekében a következőkre szánható idejéből: család, barátok, szórakozás, sport, tanulás. Figyelembe veszi olyan jellemzők szerepét is, mint a válaszadó életkora, neme, szakja, szakiránya, évfolyama, lakhelye és a képzés finanszírozása. A negyedik előadás is közgazdász hallgatók körében készült vizsgálatot mutat be, ám a minta ezúttal egy határainkon túli magyar, keresztény egyetemről származik. E felmérés nem kizárólag a munkavállalásra, hanem egy másik (ön)foglalkoztatási lehetőségre is koncentrálna: a vállalkozási/vállalkozói hajlandóságra. Az adatelemzés során a szerző a minta adta korlátok között a háttérváltozók szerepét is azonosítja, különösen a szülők iskolai végzettségét, társadalmi státuszát, illetve a vallásosságot.

Előadások

Szakember vagy klasszikus értelmiségi? Hallgatók értelmiségkonceptiói a munkaerő-piaci kimenet függvényében

Bocsi Veronika
Debreceni Egyetem GYFK

Kulcsszavak: felsőoktatási hallgatók; értelmiségkonceptió; szakemberszerep

Az értelmiség fogalmát számos módon definiálták már, ezekben a definícióban eltérő hangsúlyokkal és kritériumokkal találkozhatunk (Fónai, 1995; Kristóf, 2011; Mátay, 2002). A konceptualizálási kísérletek egy része szervesen kötődik a felsőoktatás egészéhez: egyrészt az értelmiségi lét kritériumaként értelmezhetjük a diplomát, másrészt ezek az intézmények olyan léghőkört teremtenek, amelyben az értelmiségi habitus elemei rögzülnek. Más definíciók azt hangsúlyozzák, hogy a felsőoktatás bizonyos értelmiségi szerepek betöltésére készít fel a szükséges szakmai ismeretek átadásának segítségével. Ez utóbbi értelmezés az értelmiség szakember definíciójához áll közelebb, távolabb esik a habitusra és transzkontextuális tudásra építő klasszikus elképzelésektől. A szakemberszerep erőteljesebben ágyazódik be a munkaerő-piaci sajátosságokba. A tömegessé váló felsőoktatás világában (Hrubos, 2014) a klasszikus értelmiségkép elemeinek átadása halványabban jelenik meg az egyetemek feladatai között, az értelmiségi lét szakember értelmezése látszik hangsúlyosabbnak. Erre utaló kutatási eredmények Magyarországról is ismertek (pl. Veroszta, 2010). A jelenség okai összetettek, azonban a munkaerő-piaci kimenet bizonytalanságai, az egyetemek közötti versenyhelyzet, a diákok elvárásainak és prekonceptióinak átalakulása minden bizonnyal hatottak a folyamatra. Előadásunkban ezt a jelenségkört szeretnénk alaposabban megismerni az egyik hazai egyetemen folytatott kvalitatív és kvantitatív kutatás eredményei alapján. Kvalitatív kutatásunkban 2015-ben készült hallgatói és szakértői interjúkat használtunk fel. Az interjúk szövege alapján a diákok elvárásai inkább utilitaristák: ennek alapján ítélik például hasznosnak vagy feleslegesnek a képzésük különböző tartalmi elemeit. Az értelmiségkonceptiójukból szakemberszerep olvasható ki, amelyben a kontextuális tudás és az interdiszciplináris elemek súlya csekély. A szakértők narratívájában ez a hallgatói beállítottság jóval kritikusabb színben tűnik fel. Kvantitatív elemzésünkben egy 2012-es adatbázisból választottuk le az érintett egyetem almintáját (N=1118). Ennek során megvizsgáltuk a hallgatók felsőoktatáskonceptióit is – az inkriminált kérdésblokk tartalmazott az értelmiségre, az utilitarista, illetve a klasszikus egyetemképre vonatkozó kijelentéseket. Elemzésünk ezen szakaszában átlagokat, a kijelentések sorrendjét, illetve faktoranalízist és varianciaanalízist alkalmaztunk. Az eredmények megerősítik a kvalitatív vizsgálat tanulságait: a klasszikus értelmiségkonceptiók megjelenése halványabb, és a hallgatók elvárásait leginkább a munkaerő-piaci lehetőségek és sajátosságok alakítják. Bizonyos faktorok (passzív praktikus, klasszikus) köthetők a szakemberszerep vagy a klasszikus értelmiségkép fogalmához. A faktorok elfogadottságát a szociokulturális és intézményi változók alakítják: eltérés mutatkozik például a nemi hovatartozás és a kari struktúra viszonylatában.

Az önkéntes és fizetett munkát végző felsőoktatási hallgatók társadalmi háttérének jellemzői

Markos Valéria
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: önkéntes munka; fizetett munka; felsőoktatási hallgatók

Előadásunkban a felsőoktatásban fizetett és/vagy nem fizetett munkát végzők demográfiai, társadalmi, kulturális és gazdasági háttérét, valamint munkaérték-preferenciáit hasonlítjuk össze. A munkaerőpiacra való belépés lehetséges módjai a felsőoktatási intézményben tanuló hallgatók számára, a kötelező szakmai gyakorlaton túl, a nem kötelezően vállalt önkéntes vagy fizetett munka. Az, hogy az egyén melyik munkaformát választja, egyrészt függ a munkamotivációjától (Stefanescu és Osvat, 2011; Hustinx, 2001; Callender, 2008; Curtis és Shani 2002; Curtis és Williams, 2002; Nagy és Szűcs, 2009; Szűcs, 2014), másrészt a társadalmi háttérétől (Fényes, 2015; Szűcs, 2013, 2014; Gázsó, 2012; Fényes és Kiss, 2011; Kóródi, 2006, 2007; Decker és Halman, 2003). Ez utóbbi szerint, ha az egyén és vele együtt családja nem rendelkezik a megfelelő anyagi háttérrel, esetleg hátrányos helyzetű, nem biztos, hogy megengedheti magának a fizetetlen munkavégzést, pedig az segíthetné későbbi karrierje kialakítását. A kutatások azt bizonyítják (Schwartz, 1999; Bocsi, 2015), hogy a két munkaformát végző hallgatók munkaértékeiben is különbségek mutatkoznak. Kutatásunkban egy 1792 fős adatbázist használtuk fel, melyben négy ország (Magyarország, Románia, Ukrajna és Szerbia) hét felsőoktatási intézményének hallgatóit kérdeztük le. A minta karonként, intézményeként és képzési típus szerint reprezentatív. Vizsgálati módszereink: keresztábra-elemzés és logisztikus regressziós modellek. Hipotézisünk szerint minél nagyobb az egyén és családja kulturális és anyagi tőkéje, illetve minél vallásosabb az egyén, annál nagyobb az esély, hogy önkéntes munkát, illetve kisebb az esélye, hogy fizetett munkát végezzen. A munkaértékek tekintetében azt feltételezzük, hogy az önkéntes munkát végző hallgatókat az intrinzik, a fizetett munkát végző hallgatókat az extrinzik munkaértékek jellemzik. Eredményeink szerint a kulturális fogyasztás nagysága növeli mindkét munkaforma választásának esélyét, azonban a hallgatók szüleinek iskolai végzettsége és a család anyagi helyzete nem hat a választott munka típusára. A vallásosság felhajtóerőt jelent az önkéntességre, azonban a fizetett munkavégzést a vallásosság nem befolyásolja. Az önkénteseket az intrinzik, a fizetett munkát végzőket egyes munkaértékek jellemzik. A közoktatásban 2012-ben bevezetett iskolai közösségi szolgálat céljainak egyike a fiatalok önkéntességre való motiválása, így jelen kutatási eredményeink hozzájárulnak egy olyan hosszú távú vizsgálathoz, amelyben nyomon követhető a felsőoktatásban tanuló önkéntesek demográfiai, társadalmi, kulturális és gazdasági háttére, valamint munkaérték-preferenciáinak alakulása.

Üzleti felsőoktatásban tanuló hallgatók szakmai gyakorlattal és tanulás melletti munkavégzéssel kapcsolatos véleményei

Kun András István
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatási hallgatók; kötelező szakmai gyakorlat; tanulás melletti munkavállalás

A szakirodalom eredményei is alátámasztják azt a hétköznapi tapasztalatot, hogy a felsőoktatásban tanulók számára egyre fontosabbá válik a tanulmányok melletti munkavégzés, és ennek előfordulási gyakorisága is jelentős, illetve növekszik (l. Gáti és Róbert, 2012; Bocsi, 2013; Szócs, 2013; Horváth és mtsai, 2014; Kállai, Lengyel és Nyírcsák, 2016; Kazainé, 2016). A jelenségre maga a felsőoktatás is reagál saját tempója és lehetőségei szerint: ilyen alkalmazkodás volt a Bologna-folyamat keretében több szakon bevezetett kötelező szakmai gyakorlat, illetve a duális képzés is. Ezek azonban csak egy vékony szeletét adják annak a változatos terepnek, ahol a hallgatók főfoglalkozásuk (tanulás) mellett a munka világába is bekapcsolódhatnak (pl. Csoha, 2013). Különösen fontos iránya a vizsgálatoknak az, amely nemcsak a végzés előtti munkavállalás előnyeire koncentrál, hanem arra is kíváncsi, hogy mit áldoznak fel ezzel a tanulók a kizárólag a tanulmányokra (és/vagy a diákéletre) koncentráló alternatívához képest (pl. Pemberton és mtsai, 2010; Bocsi, 2013; Yanbarisova, 2015). Jelen előadás egy 2015 őszi, mesterképzéses hallgatók által, kutatómódszertan tárgyhoz kapcsolódóan végzett kérdőíves vizsgálat adatait mutatja be (N=729). A megkérdezésből két fő kérdéskör kerül fókuszba: mi alapján választanak a hallgatók kötelező szakmai gyakorlati helyet, illetve milyen és heti hány óra munkát vállalnának a tanulmányok mellett ettől függetlenül. Kiegészítő kérdésként arra is rákérdeztünk, hogy milyen mértékben lenne hajlandó lemondani a válaszadó a munkavállalás érdekében a következőkre szánható idejéből: család, barátok, szórakozás, sport, tanulás. A kapott válaszok elemzésénél az adatbázis adta lehetőségek szerint demográfiai háttérváltozókat is figyelembe veszünk: a válaszadó korát, nemét, szakját, szakirányát (ha van), évfolyamát, azt, hogy azon a településen lakik-e, ahol tanul (Debrecen), valamint a képzése finanszírozását. Az adatelemzés keresztábra-elemzéssel, t-teszttekkel, varianciaanalízissel (szükség esetén ezeket nem paraméteres próbákkal helyettesítve), korrelációs számítással, a demográfiai tényezők hatásainak vizsgálata esetében többváltozós regresszióanalízissel történt. Munkánk főbb hozzájárulásai a vizsgált kar hallgatóinak gyakorlatihely-választási szempontjainak feltárása, az időfelhasználás céljai közötti kapcsolatok azonosítása, illetve a háttérváltozókkal való összefüggések elemzése.

**Vállalkozói hajlandóság és tanulás melletti munkavégzés a Partiumi Keresztény
Egyetemen**
Szócs Andor
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatási hallgatók; tanulás melletti munkavégzés; vállalkozói hajlandóság

Előadásunk célja, hogy bemutassuk azokat az eredményeket, amelyeket a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem közgazdaságtudományi karán tanuló hallgatók által egy kérdőíves kutatás során kaptunk 2016 tavaszán. A nemzetközi ifjúságkutatási elemzések azt mutatják, hogy a fejlett országok felsőoktatási intézményeiben tanuló hallgatói körében széles körben elterjedté vált az 1970-es évektől az egyetemi tanulmányok mellett folytatott munkavégzés, továbbá azt is igazolják, hogy a tanulás melletti munkavégzés a hallgatók munkaerő-piaci érvényesülését nagymértékben segíti. Hazánkban a tanulás melletti munkavégzés elterjedése összefügg az oktatási expanzióval, az ezredfordulót követő országos és regionális kutatásokban nyomon követhetjük a hallgatói munkavégzés elterjedését. Jelen kutatás jelentőségét az adja, hogy a hazánkban rendszerváltás óta megvalósult országos és regionális ifjúságkutatások is beszámolnak a folyamatosan növekvő egyetemi tanulmányok mellett végzett hallgatói munkavégzésről, de a vállalkozói hajlandóság kismértékű növekedéséről is. A hazai kutatások azonban érintőlegesen vizsgálják a tanulás és a munka összefüggéseit, ennek háttérhatásait. Az előadás elméleti háttérét a humánmenedzsment szakirodalma adja. Kutatásunkban 102 nappali tagozatos hallgató vett részt, ami az alappopuláció közel felét teszi ki. A lekérdezés során valószínűségi mintavételt alkalmaztunk. A kérdezőbiztos által lekérdezett survey kutatás eredményeiből olyan mintázatok rajzolódnak ki, amelyek újszerű eredményeket tárnak fel a vállalkozói hajlandóság tekintetében, de megerősítik a korábbi, 2010–2014 közötti kvalitatív és kvantitatív jellegű kutatásainkban (Campus-lét 2010, HERD, 2012) is kimutatott tanulás melletti munkavégzésre vonatkozó legfontosabb jellemzőket is, amelyek a munkához való hozzáállásban, a jövőkép bemutatásában is manifesztálódnak előadásunkban. Előadásunk a tanulás melletti munkavégzésre és a vállalkozói hajlandóságra hatással lévő háttérváltozókat is bemutatja regresszióelemzés adatai alapján, különösképpen a szülők iskolai végzettsége és társadalmi státusza, illetve a vallásosság hatásai rajzolódnak ki. Eredményeink többnyire megerősítik, részben cáfolják a már említett regionális kutatások adatait, és noha csak a vizsgált egyetemre vonatkoztatható, mégis néhány jellemző összehasonlíthatóvá válik korábbi kutatási eredményeinkkel.

A TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓ ÉS INKLÚZIÓ ÚJ LEHETŐSÉGEI

Elnök: Semsei Imre, Debreceni Egyetem
Opponens: Fónai Mihály, Debreceni Egyetem ÁJK

Szimpozium-összefoglaló

A modernizáció, a társadalmi szerkezetváltozások, és hazánkban a rendszerváltás hatására olyan gazdasági-társadalmi folyamatok indultak meg, amelyek eredményeképpen számos társadalmi, demográfiai csoport került hátrányos helyzetbe. Ezen csoportok helyzetének feltárása és felzárkóztatása (társadalomba való inklúziójának elősegítése) nemcsak politikai, gazdasági kérdés, hanem egy integrált, hatékonyan működő, demokratikus társadalom elérésének alappillére is. Az inklúzió koncepciójának tágabb értelmezéséhez kapcsolódóan a társadalmi egyenlőség-egyenlőtlenségek problematikájából indulunk ki: az egyenlőség nem más, mint egy helyen, időben lévő egyéneknek és csoportoknak (legyenek azok demográfiailag, etnikailag, vallásilag elkülönülő csoportok vagy fogyatékosok) lehetőségei és mindenféle forrásokhoz jutni ugyanolyan mennyiségben, minőségben és módon. Elméleti szinten azt láthatjuk, hogy a történelem folyamán az inkluzív megközelítések (asszimiláció, szegregáció, integráció) egyre demokratikusabbá váltak, és a napjainkban használatos, legelterjedtebben alkalmazott inklúzióterminus tartalmazza a társadalmi szükségletek alapján sikeresen működő stratégiák alkalmazását, melyek hozzájárulnak az egyének és társadalmi csoportok sikeres együttéléséhez (Varga 2015). A szimpózium előadásai elméleti és gyakorlati szinten kívánják bemutatni, hogy milyen új lehetőségek vannak bizonyos szempontból hátrányos helyzetben lévő társadalmi csoportok integrációjához és inklúziójához. Az első előadásban azokat a nemzetközi dokumentumokat elemzi a szerző, amelyekben új megközelítéseket és fogalmakat ismerhetünk meg a fogyatékos személyek inklúziójával kapcsolatban. A következő előadásban egy tiszavasvári iskola románok oktatási szegregációjának felszámolását célzó intézkedéseket és ezek fogadtatását elemzi a szerző annak érdekében, hogy mely tényezők segítik és gátolják az iskolába járó roma fiatalok integrált oktatását. Az utolsó két előadásban speciális szempontból kerül előtérbe a társadalmi integráció kérdésköre: az egyik előadás a kapcsolatháló szerepét vizsgálja a társadalmi integrációban, felhívja a figyelmet a magyar társadalom tagjaira jellemző beszűkült kapcsolathálókra, ami elszigetelődéshez vezet. Ezért fontos annak vizsgálata, hogy mely szociodemográfiai tényezők befolyásolják a kapcsolatháló kiterjedtségét és minőségét, feltárva a kirekesztődés szempontjából potenciálisan veszélyben lévő társadalmi csoportokat. A kisgyermeket vállaló nők sajátos helyzetben vannak a munkaerőpiacon, ezért integrációjuk lehetőségeinek és nehézségeinek vizsgálata szintén fontos kérdés, hozzájárul hátrányaik csökkentéséhez. Az utolsó előadás ezzel a témával foglalkozik. A szimpózium előadásai hozzájárulnak a társadalmi integráció és inklúzió lehetőségeinek és problémáinak feltárásához, bemutatásához elméleti és gyakorlati szinten olyan speciális, hátrányos helyzetben lévő csoportok ismertetésével, amelyek új megközelítésmódokat jelenthetnek az inklúzió témájában.

Előadások

Az inkluzív nevelés néhány kiindulópontja a nemzetközi modellekben

Horváth László
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: inkluzív nevelés; fogyatékosok; UNESCO Salamanca Nyilatkozat

A fogyatékos személyekkel kapcsolatban a szakkifejezések és a megközelítések sokfélesége között olyan koherenciát szeretnék keresni és bemutatni, amely jól segíti a pedagógusok és a társszakmák képviselőit a jelenségek megértésében és a gyakorlati alkalmazhatóságban. Az inklúzió fogalmának terjedésében szociálpolitikai, szociológiai, politikai, pedagógiai, pszichológiai és más szempontok játszanak szerepet. Helyes ez az interdiszciplináris megközelítés, de hiányzik egy átfogó és a gyakorlat számára is jól használható komplex rendszer. E leendő rendszer elemei a 20. század vége óta folyamatosan jelennek meg nemzetközi dokumentumokban, nemzetközi és hazai tanulmányokban. Az inkluzív nevelés egyik előfeltétele, hogy az adott társadalom ismerje fel tagjainak sokféleségét. Az előadás keretében az UNESCO Salamancai Konferenciáját, a Salamanca Nyilatkozat és Cselekvési Tervezet a sajátos nevelési igényű tanulók számára dokumentumot és az ENSZ fogyatékos személyekkel kapcsolatos nemzetközi egyezményét elemzem abból a szempontból, hogy új megközelítéseikkel, új fogalmaikkal hogyan segítik az inkluzív nevelés szemléletrendszerének megértését és gyakorlati megvalósítását. Ezek szemléltetésére saját kutatásomból hozok adatokat is. A Salamancai Konferencia szemléleti keretét az „Oktatást mindenkinek!” elképzelés adta. A pedagógia története e folyamatra is felfűzhető, miszerint például a fiúnevelés mellett a lánynevelés is megjelenik, majd a közoktatások, óvodai nevelési rendszerek, köznevelési rendszerek folyamatosan kiszélesedő igénye és gyakorlata alakul az évszázadok alatt. Az inkluzív nevelést is így lehet megvalósítani. Egy egyszeri döntéssel nem lehet „bevezetni” egy iskolában az inkluzív nevelést. Ehhez komplex folyamatot kell elindítani és megvalósítani. Az ENSZ-egyezmény adja a ma legújabbnak tartott nemzetközi modellt. Új megközelítéseivel segíti az inklúzió értelmezését, megvalósítását. Az észszerű alkalmazkodás és az egyetemes tervezés elve új lehetőségeket nyit meg az iskolák előtt. A gyermekekről és az oktatásról szóló részeinek elemzése segíti az inkluzív pedagógia térhódítását. Az előadás ahhoz kíván hozzájárulni, hogy interdiszciplináris megközelítésével segítsen megérteni a nemzetközi modellek közös törekvéseit, a korszerűnek tartott elméletek és a jó gyakorlatok fő irányát, és ezzel hozzájárulni a nevelés korszerű céljának körvonalazásához. Az előadás ösztönzi egy átfogó elméleti és gyakorlati rendszer kialakítását. Lehetőségem van a továbbképzési rendszerben alkalmazni a fenti gondolatokat. Az érintett szakemberek nagy érdeklődéssel vesznek részt a fogyatékos személyekkel kapcsolatos képzéseken.

„Tessék mondani, minek járjon ebbe az iskolába cigány gyerek, ha ezt sem a cigány, sem a nem cigány szülő nem akarja” – az együttoktatás dilemmái

Kerülő Judit
Nyíregyházi Egyetem

Kulcsszavak: roma szegregáció; integráció; inklúzió

Halász Gábor az ezredforduló utáni első évtized oktatáspolitikáját elemző írásában a közoktatásnak ezt az időszakát „a szegregáció elleni kétes eredményű küzdelem és az integráció korszakának” tekinti. Annak ellenére teszi ezt, hogy ekkor vette kezdetét a szegregáció eseteinek elemzése, az elkülönítés visszaszorítását támogató jogi háttér kidolgozása, az együttnevelést szolgáló pedagógiai megoldások elterjedése és az ehhez szükséges finanszírozási feltételek, pályázatok létrejötte (Halász, 2011). Az együtt- vagy különoktatás gyakorlata évtizedek óta vitatéma a pedagógiában és a társadalomtudományokban (Réthyné, 2004; Halász, 2004; Kézdi és Surányi, 2008). Halász (2011) a közoktatás leggyakrabban emlegetett és a legtöbb energiát megmozgató kérdésének a roma gyerekek integrációs oktatását tartja. Ezen a területen sikerek és kudarcok együtt vannak jelen. Előadásomban a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tiszavasvári oktatás helyzetét elemzem. A városi oktatási szegregáció kérdése az 1990-es évek végétől, a „külön ballagás ügye” óta kiemelt figyelmet kapott. A roma tanulók elkülönített oktatásának megszüntetésére 2010 óta bírósági ítélet is kötelezi az iskolákat fenntartókat. Ennek ellenére tovább nőtt a szegregáció, jelenleg a település három általános iskolájából kettőben csak cigány/roma gyerekeket oktatnak. Arra a kérdésre keresem a választ, vajon egy bírósági ítélet elégséges-e ahhoz, hogy megoldódjon az együttoktatás. 2015 őszén kérdőíves megkérdezést folytattam az általános iskolákban tanító valamennyi pedagógussal (N=83), a gyerekek szüleivel (N=171), interjút készítettem a település és vonzáskörzete oktatási intézményének vezetőivel, azok helyetteseivel (N=11), az intézményfenntartóval, polgármesterrel, önkormányzati képviselőkkel, a civil szféra aktivistáival. A vizsgálat azt igazolta, hogy az integrációt valóban megvalósító inklúzió sikere alapvetően a felkészült és a megvalósításban motivált pedagógusoktól függ. Legelőször az oktatókat kell meggyőzni arról, hogy van értelme a nagy befektetést igénylő változtatásnak, ehhez pedagógiai innovációra, módszertani megújulásra van szükség. A kutatás azt is igazolta, hogy jelenleg Tiszavasváriban az együttoktatást ellenző vélemények erősebbek, mint az azt támogatóké. A megvalósítás legkitartóbb ellenzői a gyerekeket féltő szülők. Ha viszont azt tapasztalják, hogy a pedagógusok jól kezelik a heterogén iskolai csoportot, az oktatás a tanulásról és nem a normákat betartani nem tudó gyerekekről szól, akkor meggyőzhetőek lesznek.

Az egyéni kapcsolathálózat kiterjedtsége és összetétele kapcsolati naplóból származó adatok alapján

Husztai Éva
Debreceni Egyetem EK

Kulcsszavak: kapcsolathálózat mérete; kapcsolathálózat összetétele; kapcsolati napló

Az „Integrációs és dezintegrációs folyamatok a mai magyar társadalomban” című országos reprezentatív kutatásban először nyílt lehetőségünk a magyar társadalom kapcsolathálózatát kapcsolati naplóval is feltérképezni. Az előadás célja a személyes kapcsolathálózat jellemzőinek bemutatása a kapcsolati napló eredményei alapján. A magyar társadalom kapcsolathálózatának vizsgálata az 1980-as évektől kezdődően fokozatosan egyre erősebb fókuszba került a vizsgált témák és az alkalmazott módszerek tekintetében is. A rendszerváltás előtti kutatások azt hangsúlyozták, hogy a hazai kapcsolathálózatokban a rokoni kapcsolatok aránya lényegesen magasabb, mint a nyugat-európai társadalmakban, de a network kiterjedtsége kisebb. Az 1990-es években folytatott vizsgálatok a rokoni kapcsolatok dominanciájának erősödését, és az egyéni kapcsolathálózatok méretének szűkülését emelték ki. A rendszerváltást követő társadalmi folyamatok nyomán az egyéni kapcsolathálózatok még inkább bezáródtak, egyes társadalmi rétegek egyre inkább saját határaik közé kényszerültek. A 2000-es évekre a személyes kapcsolathálózat relatív bővülése és átrendeződése volt jellemző: növekedett a barátok átlagos száma; csökkent a rokonok aránya. A családi kapcsolatok helyett a barátok vették át a „bizalmas” szerepet, felértékelődött a barátság szerepe. Az eddigi hazai vizsgálatok általános tapasztalata, hogy az életkor, valamint a társadalmi státusz erős összefüggést mutat mind a kapcsolathálózat méretével, mind kiterjedtségével. Előadásunkban az egyéni kapcsolathálózat jellegzetességeit a kapcsolati naplóval nyert adatok elemzésével mutatjuk be. A kutatás során a válaszadók két egymást követő napon keresztül jegyezték be a naplóba interakcióikat az előre megadott instrukciók alapján, majd egy plusz oldalon kiegészíthették a naplóba bejegyzett listát. Az országos felmérés során a 3553 megkérdezettből összesen 484-en töltöttek ki kapcsolati naplót. A naplózók 65%-a nő, 57%-uk legalább érettségivel rendelkezik, átlagéletkoruk 50 év. A network méretét vizsgálva az életkor, a társadalmi státusz, a családi állapot és a településtípus kapcsán jelentős különbségeket figyeltünk meg. A network összetételét illetően a családi állapot, az iskolai végzettség, a gazdasági aktivitás és a település típusa nagymértékben meghatározza a rokoni kapcsolatok arányát az egyéni kapcsolathálózatban. A két nap alatt bejegyzett alterek között szignifikánsan nagyobb arányban találunk non-kin kapcsolatokat, ami igazolja a napló módszerének erősségét, miszerint jól megjeleníti az egyén közvetlen környezetében lévő gyenge kapcsolatokat is. A naplós adatfelvétel relevanciáját az egyéni kapcsolathálózatban fellelhető kötéseknek egy folytonos változóval (Strength of Ties – SoT index) való leírása és jellemzése adja. Nevelésszociológia szempontból a társadalmi tőke és a társadalmi integráció közötti kapcsolat részletesebb megismerése hozhat új eredményeket.

A kutatást az OTKA 108836 (2013–2016) támogatta.

Inkluzivitással a sikeres munkaerő-piaci integrációért
R. Fedor Anita, Biszkuné Orosz-Tóth Ildikó, Balogh Erzsébet
Debreceni Egyetem EK

Kulcsszavak: munkaerőpiac; integráció; nők foglalkoztatása

A munka világában való megjelenés nehézségei számos társadalmi csoportot érintenek, különböző életkorúak és élethelyzetben lévők tapasztalják meg a munkaerő-piaci integráció nehézségeit. Az elhelyezkedést gátló tényezők igen szerteágazóak; a munkaerő-piaci hátrány adódhat az életkorból, alacsony iskolai végzettségből, munkaerő-piaci tapasztalat hiányából, egészségkárosodásból, függhet az etnikai hovatartozástól, különböző szociodemográfiai tényezőktől (pl. gyermeknevelés, gyermekszám). Előadásunkban a nők, ezen belül a kisgyermeket nevelő nők munkavállalási attitűdjével, munkaerő-piaci integrációjával, az ezt elősegítő eszközök bemutatásával foglalkozunk, melynek alapját a korábbi kutatási eredmények mellett a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kisgyermekes nők körében lebonyolított vizsgálatunk adja. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a gyermekvállalással kapcsolatban a munka világából rövidebb-hosszabb időre kivonuló nők mennyi időt töltenek otthon gyermekgondozási szabadságon, s ezt követően mikor térnek vissza a munkaerőpiacra. Ezzel kapcsolatban megkíséreltük azoknak a háttértényezőknél a feltárását, amelyek a munkaerő-piaci integrációs döntésekben szerepet játszanak. Kutatásunkban arra is kitértünk, hogy az anyák hogyan ítélik meg saját munkaerő-piaci esélyeiket, milyen tényezők segítik, illetve gátolják családjai és munkavállalói szerepeik összehangolását. Kvantitatív adatgyűjtésünk során 500, 0–7 éves korú gyermeket nevelő nő személyes megkeresésére került sor. Empirikus munkánk elméleti kereteit elsősorban a szociológia (családszociológia, nevelésszociológia) és a közgazdaságtan vonatkozó modelljei, teóriái és tézisei adták. Összességében megállapítottuk, hogy a kisgyermekes nők alapvetően a hároméves gyermekgondozási szabadság intézményét preferálják. Mégis azt láttuk, hogy a megkérdezettek közel háromnegyede a gyermek hároméves koránál korábban tért vissza a munka világába. Ez arra utal, hogy a gyermekvállalást követő munkaerő-piaci visszatérésre vonatkozó elképzelések realizálásának korlátai vannak. A foglalkoztatás-politikai eszközök közül a megkérdezettek jelentős többsége az atipikus foglalkoztatást tartotta a legfontosabbnak, azonban a részmunkaidős foglalkoztatás elfogadása igen alacsony volt. Eredményeink szerint az ideálisnak ítélt gyermekgondozási időszak hosszának érvényesítésében a gazdasági, társadalmi és az emberi tőke szab gátat vagy enged teret, és határozza meg az optimális visszatérési stratégia érvényesítésének mikéntjét. A kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci integrációjának kérdésében az inkluzív vagy befogadó társadalom úgy jelenik meg, hogy a társadalom reprodukciója szempontjából fontos eseményt, a gyermekvállalást és a gyermeknevelést honorálja, az abból adódó hátrányok kompenzálását – elsősorban a család-, az oktatás- és a foglalkoztatáspolitikai eszközrendszerén keresztül – a társadalom fontosnak és magától értetődőnek tartja.

ÚJ UTAKON A KÖRNYEZETI NEVELÉS ÉS A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS

Elnök: Lükő István, PTE KPVK

Opponens: Varga Attila, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimpózium-összefoglaló

Az ENSZ 193 tagállama által elfogadott 2015–2030 közötti programjában 17 globális, Fenntartható Fejlődési Cél található. Az ENSZ a 2005–2014 közötti időszakot a fenntarthatóságra nevelés évtizedének nyilvánította. Főbb pedagógiai célkitűzései: Az egész életen át tartó tanulás; Interdiszciplináris megközelítések; A rendszerszemléletű és kritikai gondolkodás fejlesztése; A pedagógusok kompetenciájának fejlesztése. Az utóbbi évtizedben Magyarországon is előtérbe került a környezeti nevelés-oktatás és a fenntarthatóságra nevelés. Szimpóziumunkban összegyűjtöttük azokat a kutatásokat, amelyek ezeken a területeken a különböző hazai kutatóműhelyekben és doktori iskolákban születtek, és amelyek reprezentálják a hazai környezeti és fenntarthatóságra nevelés új törekvéseit. Bemutatjuk a fenntarthatóságra nevelés helyi szintű kutatásainak, összehasonlító vizsgálatnak, hallgatói attitűdvizsgálatnak és fejlesztési lehetőségeinek eredményeit. Az előadások közös jellemzője, hogy a természettudományos alapokra épülő környezeti és fenntarthatóságra nevelés, tanulás korszerű nézeteit, módszereit, modelljeit ismertetik, vagyis a konstruktivista, holisztikus szemléletű, felfedezéssel és cselekedtetéssel tanulás eredményességét és hatékonyságát állítják a középpontba. Az egyik előadás a természetfotózás alkalmazásán keresztül motivált tanulók érzelmi és esztétikai fejlesztő hatásáról szól. A tanulók mobil IKT eszközeiken készült fotók felhasználásával fedezik fel a botanikai és ökológiai összefüggéseket, és fordulnak a természettudományok, a környezeti problémák felé. Környezetiattitűd-vizsgálatot végeztek a RevNEP skála segítségével az egyik határon túli egyetem hallgatóinak körében, aminek az eredményeit megismerhetjük. A nagy mintával végzett kutatás alkalmas arra, hogy a négy év alatt bekövetkezett attitűdváltozást kimutassa és az intézmény tervezni tudja a „zöld egyetem” válás folyamatait. Harmadik előadásunk arról szól, hogy konstruktivista tanulási modellekre épülő komplex környezeti projektek tervezése és megvalósítása egy 15 éves időintervallumban milyen eredményeket hozott az óvó- és tanítóképzés területén. A 64 projektet a SWOT-analízis módszerét is alkalmazva hasonlították össze és elemezték. Igen nagy mintával (N=4700) végeznek feltáró kutatást tanárok és tanulók körében az iskolán kívüli helyszínek pedagógiai célú használatáról. Elsősorban a hagyományos és az ökoiskolák színtérhasználatát vetették össze az erről a témáról szóló negyedik előadásban. Az eredmények azt mutatják, hogy a pedagógusok és a tanulók is hasznosnak ítélik az iskolán kívüli programokat, illetve a kognitív és az affektív teljesítményre pozitív hatásúak. A helyzetkép alapján lehet a tantervi változtatásokat, oktatáspolitikai támogatottságot elérni a terepi helyszínek rendszeres látogatása terén.

Előadások

A felsőoktatás szerepe a fenntarthatóság 2015–2030 közötti céljainak elérésében

Major Lenke

Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

Kulcsszavak: fenntartható fejlődési célok; felsőoktatás; minőségi célok

A fenntarthatóság pedagógiájának célja egy egész életen át tartó tanulási folyamat kialakítása, ami olyan állampolgárokat nevel, akik felelős elkötelezettséget vállalnak egyéni vagy közös intézkedésekben. A 2015 szeptemberében az ENSZ 193 tagállama egyhangúan fogadta el azt az új fejlődési programot, amelynek középpontjában 17 globális, Fenntartható Fejlődési Cél található. A fenntartható fejlődés pedagógiájának beillesztése az egyetem tantervi rendszerébe még nem elterjedt gyakorlat. A már létező „zöld egyetemek” elsősorban gazdaságpolitikai szempontokat dolgoznak ki a fenntarthatóság céljainak megvalósításához. Az egyetem teljes oktatási rendszerének átalakítása, a tantervek komplex fejlesztése, az interdiszciplináris szemlélet kialakítása az egyes tantárgyi célok összekapcsolásával még csak a tervek szintjén létezik. Vizsgálatunk középpontjában egy határon túli, magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény áll, mely most teszi meg első lépéseit a zöld egyetemé válás folyamatában. Az előkészületek első fázisában az intézmény tantervének hatékonyságvizsgálata történik. Empirikus vizsgálatunk célja felmérni, hogy milyen attitűdváltozás következett be a négyéves képzés során a hallgatóknál. Egyben értékelhetővé válik az intézmény oktatási rendszerének eredményessége is. A kérdőíves felmérés négyéves longitudinális kutatás. A vizsgálatban a hallgatók környezeti attitűdjét a RevNEP-skála (Revised New Ecological Paradigm Scale) segítségével mértük. A 2011–2015 között beiratkozott 804 egyetemi hallgató közül összesen 530-an vettek részt a vizsgálatban. Feltételeztük, hogy a négyéves egyetemi képzés pozitív változást idéz elő a vizsgált hallgatók környezeti attitűdjében. Az adatokat SPSS segítségével elemeztük. A teljes RevNEP-skálával mérve pozitív környezeti attitűdértékekkel rendelkeznek a hallgatók mind a négy vizsgált tanév során. Az alsóskálát tekintve azonban kettőnél – a természet egyensúlyának törekénységére, valamint az emberi kiváltság elutasítására vonatkozó kérdéseknél – nem érik el a pozitív attitűdértéket a hallgatók minden vizsgált tanévben. Az elemzés során elvégzett faktoranalízis négy, az eredetitől eltérő alsóskálát mutatott ki ($KMO=0,74$; Bartlett $p<0,001$). Három skála esetében ugyancsak pozitív attitűdértékekkel rendelkeznek a hallgatók. A negyedik skálánál, ami magában foglalja az eredeti, „az emberi kiváltság elutasítása” kérdéskört, az utolsó három tanévben nem érik el a pozitív attitűdértéket. Ezt azt is jelenti, hogy ebben a témában nem kapnak megfelelő felkészítést a hallgatók. Az eredmények összességében reményre adnak okot. A vizsgált intézmény oktatási rendszerének kisebb reformálásával olyan korszerű oktatást biztosíthat, amellyel hozzájárul a fenntartható fejlődés céljainak eléréséhez.

Tanóra az állatkertben, nemzeti parkban vagy tanösvényen? – Iskolán kívüli színterek a közoktatás szolgálatában

Fűz Nóra

SZTE Oktatáselméleti Kutatócsoport

Kulcsszavak: iskolán kívüli tanulás; multidiszciplináris tanulás; erdei iskola

Általános probléma a természettudományos oktatás és a környezeti nevelés terén egyaránt, hogy a diákok az iskolában elsajátított tudományos ismereteket nem vagy csak nehezen tudják alkalmazni a mindennapi életükben. Mindezt fokozza az a közoktatási rendszerünkre jellemző pedagógiai szemlélet, amely az egyes tudományterületeket egymástól túl élesen elválasztva, önálló és független területekként definiálja és tanítja, melynek következményeként a tanulók az egyes diszciplínák közötti kapcsolatokat nem látják át. Ezen tantervi és módszertani problémák (Csapó, 2004) megoldásában segíthet az iskolán kívüli színtereken történő tanulás (out-of-school learning) széles körű bevonása a pedagógiai gyakorlatba. Sajátos, multidiszciplináris jellegük, változatos és információkban gazdag környezetük révén kiválóan alkalmasak arra, hogy a „21. századi kompetenciáknak” nevezett képességcsoportot fejlesszék (Kárpáti, 2009). Az erre irányuló törekvés számos országban megfigyelhető, de elsősorban a skandináv országok járnak élen: a sikeres iskolán kívüli programok hatására egyre több dán, svéd és finn iskola vesz részt diákjaival heti vagy havi rendszerességgel iskolán kívüli tanítási napokon, témaheteken. A nemzetközi kutatások eredményei az iskola falain kívüli, tananyagba illesztett tanórák pozitív hatásáról számolnak be a diákok tanulási folyamataira, hazánkban sajnos még nincs rendszerszinten támogatott és kidolgozott iskolán kívüli program. Az erdei iskolák és ökoiskolák számának növekedésével ez a helyzetkép javult: egyre több iskola igyekszik diákjait állatkertbe, fűvészkertbe, tanösvényre, nemzeti parkba vinni. Ahhoz, hogy az iskolán kívüli foglalkozásokra épülő aktív tanulási módszerek beépüljenek a közoktatási gyakorlatba, szükség lenne a részletesebb tantervi kidolgozásra, oktatáspolitikai támogatottságra. Ennek azonban feltétele, hogy helyzetképet kapjunk az iskolán kívüli színterek pedagógiai célú használatának aktuális gyakorlatáról. Ezért egy online kérdőív segítségével (Iskolán kívüli színterek pedagógiai célú használata) választ szeretnénk kapni arra, hogy milyen gyakran és milyen formában használják pedagógiai célokra az általános iskolák az iskolán kívüli színtereket, illetve milyen a diákok (3–8. évfolyam), pedagógusaik és az intézményvezetők véleménye az iskolán kívüli foglalkozásokról. Az előadás célja a kérdőív (N=4700; Cronbach- $\alpha \geq 0.80$) főbb eredményeinek bemutatása, ezen belül hangsúlyt fektetve a hagyományos és az ökoiskolák iskolán kívüli színtérhasználatának összevetésére, valamint az erdei iskolák keretén belül szervezett foglalkozások jellemzőire. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy mind a pedagógusok, mind a diákok igen hasznosnak ítélik az iskolán kívüli programokat a diákok affektív és kognitív teljesítményére gyakorolt hatásuk szempontjából.

A környezeti projektek alkalmazásának 15 éves tapasztalatai

Fűzné Kószó Mária
SZTE JGYPK TÓKI

Kulcsszavak: környezeti nevelés; projektpedagógia; komplex környezeti projekt

A pedagógusjelöltek képzése során szükséges olyan tanulásszervezési eljárások alkalmazása, amelyek a kompetenciafejlesztő tanulási stratégiákat támogatják. Ennek egyik megvalósítási formája lehet a konstruktivista tanulási modellekre épülő komplex környezeti projektek tervezése és megvalósítása. A kutatás egyik kiindulási koncepciója, hogy a pedagógusjelölteknek ki kell próbálni különböző interaktív tanulási formákat (pl. komplex projekteken keresztüli tanulás), mert különben nem lesznek képesek alkalmazni ezt a tanulási formát a tanítási gyakorlatuk során. A kutatás másik kiindulási koncepciója, hogy a környezeti témák komplexitásukból adódóan kiválóan alkalmasak a projektorientált tanulásra. A pedagógusképzésben a 2000-es évek elejétől próbálkozunk a környezeti projektek kidolgozásával és a tanulási folyamatban való alkalmazásával. Mivel a komplex környezeti projektek alkalmazását az óvó- és tanítóképző intézetben párhuzamosan alkalmazzuk, így lehetőség adódik a tapasztalatok összehasonlítására. A kutatás célja tehát az óvó- és tanítóképzés során 15 éve alkalmazott környezeti projektek eredményeinek összehasonlító elemzése. Kutatásunk során azokra a kérdésekre keressük a választ, hogy milyen előnyei vannak a projektorientált tanulási formának és mely tényezők nehezítik alkalmazását. Egyik hipotézisünk szerint a tanítójelölteknek nagyobb nehézséget jelent az integrált/interdiszciplináris projektek kidolgozása, mint az óvodapedagógusoknak, hiszen az óvóképzésben még nem olyan hangsúlyos a diszciplínákra bontott tanulási forma, mint a tanítóképzésben. Másik hipotézisünk szerint a tanító szakos hallgatók a környezeti projektek kidolgozásánál inkább a tartalomra, míg az óvodapedagógus hallgatók a megvalósítási módszerekre, tevékenységekre helyezik a hangsúlyt. Vizsgálatunkat egy intézményen belül, két szakon készített 64 projekt összehasonlító elemzésével végeztük el. A két képzési területen alkalmazott projektalapú tanulás eredményeit a SWOT-analízis módszerét alkalmazva elemeztük azzal a céllal, hogy rávilágítsunk a képzés erősségeire, gyengeségeire, majd a lehetőségek, akadályok figyelembevételével megfogalmazzuk az intézményünkön belüli képzés fejlesztésének lehetőségét. Az összehasonlító elemzés során arra is kerestük a választ, hogy történt-e változás az évek során a projektalapú tanulási formák megvalósításában. Összehasonlító vizsgálatunk eredményei a hipotéziseket igazolták.

Természetfotózással a botanikai-ökológiai tanulásért és környezeti attitűd formálásáért

Szákovicsné Bérczy Dóra
NYME Kitaibel Pál Környezettudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: természetfotózás; attitűd; holisztikus szemlélet

A természettudományos és a környezeti nevelés közismert problematikái a tanulói cselekedtetés hiányára vezethetők vissza. A kutatásalapú tanulás (IBL) mint az induktív tanítási-tanulási formák egyike elsősorban a felfedezéssel tanuló mód révén jó út az önszabályozó tanulási képesség fejlődésében. Az IBL segíti a természettudományos-ökológiai folyamatok megértését, valamint pozitív attitűdök kialakítását a tantárgyak iránt. A kutatásalapú tanulás egyik formája a terepi-természeti környezetben történik. Ha terepen vagyunk, megérinthetjük, megszagolhatjuk az adott növényt, érezzük az erdő illatát, az élmények által a kapott információ mélyebben rögzül, mint a tankönyv képei által. Vizsgálatunk célja az volt, hogy a tanulók saját készítésű fotóinak segítségével a kutatásalapú tanulás érzelmi és esztétikai élmények beépülését tanulmányozzuk. A terepi tanórákat kibővítettük ökológiai ismeretek és folyamatok tanulmányozásával is. A vizsgálatba egy középiskola 9. és 10. osztályos tanulóit vontuk be. Az egyik osztály a kontrollcsoportot alkotta. A terepbejárás előtt mindkét osztály tanulói kérdőívet kaptak növénytan és ökológiai kérdésekkel, ezzel tártuk fel előzetes tudásukat (N=54). A kérdőív kitöltése után mentünk terepre, viszont csak az egyik csoportnak volt irányított feladata, akiknek további feladatokat kellett megoldaniuk otthon is. A biológiaórákon is a „saját növényeikkel” hozták a példákat a téma feldolgozásához. Mivel minden gyerek rendelkezik okostelefonnal, ezért megkértük őket, hogy mindenki fotózzon legalább két olyan növényt, amit kedvesnek talál. A tanár nem segíthetett a növényhatározásban. Lehetett használni az internetes növényhatározást vagy ismerős segítségét (kérdőzködés). A növény jellemzőit azonban tudniuk kellett a következő órára. Eredményeink közül kiemeljük, hogy az ökológiai feladatok példái a saját növényeik által ismertették a tanórák, az összefüggések megláttatása könnyebben ment még azon tanulóknak is, akik nem aktívak az órákon. Az osztály több alkalommal is részt vett terepi foglalkozáson, megnézhetette, hogyan változott a növénye a hetek múlásával. Az összefüggések pedig egyértelművé váltak számukra azáltal, hogy a változásokat is meg tudták figyelni. A tananyagrészt lezárásaként újabb kérdőívet töltöttek ki a tanulók, amivel a tudás, illetve a motiváció hatását mutatjuk ki. Akik terepen voltak, kapcsolódtak érzelmileg is a környezetükhöz, magasabb pontszámokat értek el, és figyelmesebbek a környezetükben bekövetkező változásokra is. A természetfotózással az esztétikai és érzelmi nevelés fejlesztő hatása érvényesült a rácsodálkozás élményén és az érzelmi kötődésen keresztül. Ez egyben a holisztikus szemlélet kialakítását is segítheti.

GYERMEKVÉDELMI PERSPEKTÍVÁK

Elnök: Veressné Gönczi Ibolya, Debreceni Egyetem

Opponens: Nagy Krisztina, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

Szimposium-összefoglaló

Az előadások összekötő eleme a hazai gyermekvédelmi ellátórendszer meghatározó szerepének hangsúlyozása a köznevelés és a szociálpolitika fejlődési vonulatának tükrében. A kutatások gyakorlati relevanciáját a megvalósult, bemutatott eredmények igazolják. Az első előadás összefüggéseket tár fel az országos kompetenciamérésekből kiolvasható tanulmányi eredményesség és a hátrányos helyzet egy markáns aspektusa, a családszerkezet és a területi elhelyezkedés kapcsolatának szempontjából. A vizsgálati eredmények több dimenzióban is megerősítik azokat a korábbi kutatásokból is ismert tendenciákat, miszerint a gyerekek szocializációs színterének, valamint az iskolák területi elhelyezkedésének indexei markánsan befolyásolják, olykor fékezik a tanulmányi mutatókat. A második előadás bemutat egy frissen kidolgozott és megnyugtató eredményeket visszaigazoló szociális készségeket és egészségtudatos magatartást fejlesztő programot. Ennek jelentőségét az adja, hogy a származási család védő-óvó harmóniáját nélkülöző, illetve a gyermekvédelmi szakellátás keretében nevelkedő gyerekek szocializációs deficitjét igyekszik kompenzálni. Külön említést érdemel, hogy a célcsoportban megjelennek a kisiskolások is, valamint eredményként megfogalmazódott a gyerekek gondolkodásában az életprogram- és életúttervezésük fontossága is. Az utolsó előadásban a szerző rávilágít arra, hogy a gyermekszegénység mérséklésének eredményessége szoros összefüggést mutat a családok szociális pozíciójával, lehetőségeivel. Az előadás a legfrissebb nemzetközi és hazai adatok mentén világít rá a gyermekszegénység hátterére, és ráirányítja a figyelmet a gyermekjóléti ellátások jelenlegi helyzetére, kibontakozó fejlesztési irányaira.

Előadások

Hátrányos helyzetű középiskolások teljesítménye az OKM alapján

Hegedűs Roland
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: hátrányos helyzet; tanulmányi eredményesség; területi elhelyezkedés

Kutatásunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy milyen a hátrányos helyzetű középiskolai tanulók eredményessége a tradicionális tanulókhoz képest, milyen különbségek vannak iskolatípus, területi elhelyezkedés és családtípus alapján. Kutatásokból tudjuk, hogy a legjobb eredmények az ország északnyugati, valamint a főváros és agglomerációjában mérhetők (Garami, 2014). A születés helye már előre prognosztizálja a tanuló lehetőségét, ezért sem mindegy, hogy egy hátrányos helyzetű térségbe vagy egy dinamikusan fejlődő területre születik egy gyermek (Polónyi, 2014). Az iskola típusa is meghatározó, mivel a 8 osztályos gimnáziumtól a szakiskola felé haladva egyre alacsonyabb eredmények mutathatók ki az Országos kompetenciamérés (OKM) adataiból (Schumann, 2009), és ezek szorosan összefüggnek a családi háttérrel, mivel minél magasabb a család társadalmi státusza, annál magasabb tanulói teljesítmény várható (Bacsikai, 2015). Az elemzés során a 2012. évi OKM-adatbázist helyeztük a vizsgálat középpontjába, ahol a hátrányos helyzetről szóló 2013. évi XXVII. tv. 45. §-a és a gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 67/A §-a alapján megalkottuk a hátrányos helyzetű változót a gyermekvédelmi kedvezmény, családszerkezet (saját család, gyermekotthon, nevelőcsalád), szülők foglalkoztatottsága és iskolázottsága, valamint az anyagi helyzet alapján, így a változó szinte teljes mértékben megfelel a jelenlegi hátrányos helyzet fogalmának. Ennek eredményeként 62 104 tradicionális tanulót és 18 284 hátrányos helyzetű tanulót tudtunk megkülönböztetni. Ezt követően keresztábra-elemzést és varianciaanalízist alkalmaztunk, hogy megvizsgáljuk, milyen eltérések tapasztalhatók a hátrányos és a tradicionális tanulók között iskolatípus, matematika és szövegértés, valamint területiség esetében. Annak érdekében, hogy a területi különbség jobban elemezhető legyen kistérségi szinten, MapInfo programmal ábrázoltuk a kistérségi kompetenciaeredményeket. Külön figyelmet szenteltünk a gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél élő tanulók eredményeire. Eredményeink azt mutatják, hogy a hátrányos helyzetű tanulók közel 120 ponttal vannak lemaradva a tradicionális tanulóktól mind matematika, mind szövegértés esetében, ha pedig hozzátesszük a nevelőcsaládnál vagy gyermekotthonban élő tanulók eredményeit, már közel 200 pontos lemaradásról van szó. Elemzésünkben a hátrányos helyzetű tanulók alulreprezentáltak a tagozatos középiskolában, arányuk a négyosztályos gimnáziumban 20% körüli, míg szakközépiskolában 41% és szakiskolában 36%. Ha ezeket az arányokat vizsgáljuk a nevelőcsaládnál vagy gyermekotthonban élők esetében, akkor azt láthatjuk, hogy a nevelőcsaládnál élők 44%-a tanul szakiskolában, míg a gyermekotthonban élők 55%-a. Területiség tekintetében a hátrányos helyzetűek magasabb eredményeket érnek el a fővárosban, az északnyugati kistérségben, valamint Bács-Kiskun és Csongrád megyében.

**EGÉSZsÉges Életem program fejlesztése és eredményei – Védelembe vett
gyermek EGÉSZsÉgnevelése a bio-pszicho-szociális paradigma szellemében**

Homoki Andrea

Szent István Egyetem Egészségtudományi Intézet

Kulcsszavak: gyermekvédelem; egészségnevelés; szociális készségek

Az előadásban egy egészségnevelő, készség- és képességfejlesztő programot mutatunk be, amit 2015 őszén fejlesztettek ki alapítványunk szakemberei (Kovács és mtsai, 2015) elsősorban védelembe vett gyermekek számára. A program célcsoportjához tartozó iskoláskorú gyermekek esetében a primer prevenció az egészséges életmód területén kiemelt területként jelenik meg. Családjaik életvezetési nehézségekkel terheltek, ezért a családi társadalmi kultúrájuk, azaz életmódjuk (Wessely, 2003) sok esetben gátolhatja a gyermek egészséges személyiségfejlődését. A kidolgozott program elméleti háttéréként szolgáltak azok a nemzetközi (Lawrence és Carlson, 2006; Egeland, 2006; Dubner-Motta és Cook, 2005; Casy, 2008) és hazai szakirodalmi adatok (Rácz, 2012, 2013, 2014; Varga 2008, 2009, 2012; Rákó, 2009; Veressné Gönczi és Rákó, 2012), melyek egyfelől a célcsoport nehezített egyéni és közösségi életútjáról szólnak, másfelől az atipikus eseteket vizsgáló kutatások eredményei (Walsh, 2003; Ceglédi, 2012; Forray R., 2013; Papp Z., 2013; Máté, 2015; Szokolszky és V. Komlósi, 2015; F. Lassú és mtsai, 2015), melyek az egyéni és közösségi fejlődést elősegítő tényezők összefüggéseit tárják elénk. A mezőberényi családsegítő és gyermekjóléti szolgálat gondozásában álló családok iskoláskorú gyermekei körében megvalósított program a fizikai-lelki-mentális egészség fejlesztésére irányult, az egészség holisztikus értelmezését szem előtt tartva. A 7–14 éves korcsoportoz tartozó gyermekek számára két 15 fős csoportban tartott tréningeken a bio-pszicho-szociális egészséghez kapcsolódó kognitív ismeretek bővítésén túl teret kaptak a mozgásos élmények, a „lélekmozgást” elősegítő varázsjátékok (Góbel, 2014), a zenepedagógia eszközei és a szépirodalom is. Előadásunkban a test, a lélek és a szellem hármasságának egységének struktúrájához illeszkedően egy-egy programelem ismertetésén keresztül rámutatunk azokra a készségekre, képességekre, melyek fejlődése a tréning során egyes gyermekeknél elindult, másoknál fejlesztendő területként maradt. A kidolgozott program hatékonyságát jelzi, azaz pozitív eredménynek minősül, hogy a részt vevő kisiskolások körében magasabb szintű együttműködési készség alakult ki, az egészséghez fűződő kognitív ismereteik gyarapodásán túl fejlődött kommunikációjuk, bővült érzelmeik, önkifejezésük eszköztára, és gátlásaikat leküzdve a csoporttagok előtti megnyilvánuló képessége is fejlődést mutatott. A felső tagozatosok csoportjában a tolerancia, az empátia, az alkalmazkodás képessége mellett a problémamegoldó képesség is fejlődött. Körükben nagy eredményként tartjuk számon a továbbtanulási szándék megjelenését, a jövőképük formálódását és az életcéljaik megfogalmazását.

A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások szerepe a gyermekszegénység mérséklésében

Rákó Erzsébet
Debreceni Egyetem GYFK

Kulcsszavak: gyermekszegénység; gyermekvédelem; gyermekjóléti szolgáltatások

Napjainkban a gyors gazdasági, politikai változások – a maguk kiszámíthatatlanságával – különböző módon hatnak az egyén, a családok, a közösségek életvezetésére, megélhetésére, kapcsolatrendszerére. A változások nyomán szembeötlő tendenciaként jelent meg a szegénység, a gyermekszegénység. Az elmúlt években a gyermekszegénység kezelésére számos kezdeményezés indult Magyarországon. A gyermekszegénységet több ok miatt is fontosnak tartjuk megvizsgálni gyermekvédelmi szempontból. Az Európai Unió országaihoz képest a súlyos anyagi deprivációban élő 0–7 éves korosztály aránya kiemelkedően magas hazánkban (Eurostat, 2014). A gyermekjóléti-gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások fejlesztése hozzájárulhat a gyermekszegénység mérsékléséhez. Az előadásban a gyermekek társadalmi helyzetét, a gyermekszegénység aktuális trendjeit mutatjuk be, továbbá áttekintjük azokat a lehetőségeket, amelyeket a gyermekjóléti alapellátás és a gyermekvédelmi szakellátás biztosít a rászoruló gyerekek számára. Elemezzük a pénzügyi és természetbeni ellátásokat, a gyermekek napközbeni ellátását, átmeneti gondozását biztosító szolgáltatások gyermekszegénységre gyakorolt hatását. Az elemzésben továbbá arra a kérdésre is keressük a választ, hogy milyen módon és mértékben járul hozzá a szegénység mérsékléséhez az ellátórendszer, van-e összefüggés a gyermekszegénység és a szakellátásba került gyerekek száma között. A statisztikai adatok másodelemzését, jogszabályok elemzését, illetve a vonatkozó szakirodalom elemzését végeztük el. A gyermekjóléti alapellátások közül a napközbeni ellátások kevésbé elérhetőek a legrászorultabb, szegénységben élő gyerekek számára, a szolgáltatásokhoz való hozzáférést jellemzi a területi egyenlőtlenség. A gyermekvédelmi szakellátásba való bekerülési okok között a statisztikák szerint kevésbé van jelen az anyagi ok. A gyermekszegénység mértékének alakulásával összefügg a szakellátásba kerülők száma.

A FELSŐOKTATÁSBA BELÉPŐ HALLGATÓK PROBLÉMAMEGOLDÁSA

Elnök: Revákné Markóczi Ibolya, Debreceni Egyetem

Opponens: Tóth Zoltán, Debreceni Egyetem

Szimpozium-összefoglaló

A szimpózium célja egy olyan komplex vizsgálat néhány eredményének bemutatása, amely a felsőoktatásba, ezen belül a természettudományos képzésbe belépő hallgatók problémamegoldásának sikerességét hivatott mérni. Nemzetközi viszonylatban a problémamegoldás mérése a felsőoktatásban vagy szakmaspecifikus vonatkozásban, vagy általános problémamegoldásként (Collegiate Learning Assessment, CLA) történik. Vizsgálatainkban mi mind a két módszert alkalmazzuk és keressük a befolyásoló tényezőkkel történő összefüggéseket is. Az első előadás egy már lezajlott vizsgálat részeként a természettudományos problémamegoldás és metakogníció összefüggéseit elemzi. A vizsgálatot 155, felsőoktatásba belépő biológiát tanuló hallgatóval végezték. A vizsgálat mérőeszköze egy hat feladatból álló feladatsor és a Cooper és Urena (2009) által kifejlesztett, megbízható és valid MCAI kérdőív volt. Az eredmények közepes és gyenge összefüggést igazoltak, így a mérés kismértékben igazolta a metakognitív tevékenység problémamegoldásra vonatkozó előjelző szerepét. A második előadás – a már említett komplex vizsgálat elemeként – a természettudományos problémamegoldásban nyújtott teljesítmény és az alkalmazott oktatási módszerek együttjárását kutatta. A minta megegyezett az első előadásban szereplő populáció hallgatóival. A hallgatók a már említett hat feladatot tartalmazó feladatsoron túl egy, a problémamegoldás fejlesztését szolgáló tanítási és tanulási módszerekre vonatkozó kérdőívet is kitöltöttek. Az eredmények alapján a gyenge problémamegoldási teljesítmény mögött, többek között, a tanárközpontú módszerek még mindig jellemző túlsúlya, a kísérletezés, aktív tanulói tevékenység és a megoldási stratégiák ismeretének hiánya áll. A harmadik előadás egy későbbi összetett vizsgálat pilot mérését mutatja be, melynek célja a mérőeszközök és a mérési módszerek tökéletesítése. A mérésben 153 végzős középiskolás (életkorban és tudásban is közel állnak a kezdő hallgatókhoz) írta meg a szakmaspecifikus és általános problémamegoldásra vonatkozó feladatsorokat. Az előadásban ebből a biológiával kapcsolatos és az általános természettudományos problémákat tartalmazó feladatsor eredményeinek bemutatása történik, melyek legfontosabb tanulsága, hogy a problémamegoldás képességével ugyan rendelkeznek a tanulók, de sikeressége függ a probléma megoldásához szükséges ismeretek meglététől. Az utolsó előadás a természettudományok tanulásában is nélkülözhetetlen számítógépes problémamegoldás hiányosságait taglalja. Az előadásban bemutatott vizsgálat, amit 158 különböző szakos felsőoktatásba belépő hallgatóval végeztek, azt igazolta, hogy a jelenlegi, számítógépes problémamegoldási módszerek nem hatékonyak, nem eredményezik a tudás tárolását a hosszú távú memóriában. Konklúzióként olyan módszereket kínál, amelyek segítségével lehetővé válik a sémakonstrukció, a koncepcióalapú problémamegoldás és a procedurális tudás fejlesztése.

A kutatást a Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítésben című OTKA K105262 pályázat támogatta.

Előadások

A problémamegoldás és metakogníció összefüggésének vizsgálata az egyetemi képzésbe belépő hallgatók körében

Revákné Markóczi Ibolya
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: problémamegoldás; metakogníció; felsőoktatás

A hazai felsőoktatásba belépő hallgatók természettudományos tudásának és a tudás alkalmazásának alacsony szintjét több hazai kutatás is igazolta (Tóth és Radnóti, 2009; Radnóti, 2010a, 2010b). A háttérben kognitív, affektív, módszertani és szociális tényezők állnak, amelyek szerepének feltárása komplex, többszemponú vizsgálatot igényel. Előadásunkban ezek közül a problémamegoldás és a metakogníció kapcsolatára vonatkozó kutatás eredményeit mutatjuk be. A metakogníció problémamegoldásban betöltött szerepére vonatkozó vizsgálatok szerint a metakogníció szintje jó előrejelzője a tanulók problémamegoldásban nyújtott teljesítményének (Veenman, 2005). Artz és Armour (1992) kimutatta, hogy a problémamegoldás sikertelenségének egyik oka az, hogy a tanulók nem tudják monitorozni a megoldás közbeni mentális folyamataikat, nem ismerik a problémamegoldás egyes lépéseit. Ezt az összefüggést tára fel Cooper és Urena (2009) is, akik egy általuk kifejlesztett mérőeszközt (Metacognitive Activities Inventory, MCAI) alkalmaztak a kémiai problémamegoldás sikerességének vizsgálatára. Az eszközt mi is adaptáltuk kutatásunk elvégzéséhez. Vizsgálatunk célja az egyetemi képzésbe belépő, természettudományokat (biológia) tanuló hallgatók problémamegoldása és a megoldásra vonatkozó metakognitív tevékenységek közötti összefüggések feltárása volt. A vizsgálatot 2014 szeptemberében végeztük 155, BSc képzésbe belépő, biológiát tanuló hallgatóval. A jelöltek egy hat feladtból álló feladatsort (két szakmaspecifikus és négy természettudományos ismeretek mindennapi alkalmazását igénylő feladat) oldottak meg és az MCAI kérdőívet töltötték ki. Az adatokat a leíró statisztikai eljárások mellett a nonparametrikus opció és az ANOVA segítségével, valamint klaszteranalízissel és korrelációvizsgálattal elemeztük. Az eredmények szerint a problémamegoldási folyamat egyes fázisainak szintje több ponton közepes vagy gyenge, de szignifikáns együttjárást mutatott az MCAI kérdőív állításaival. A klaszteranalízis alapján ez az összefüggés nem ilyen egyértelmű. A „felülértékelt” hallgatók esetében kapott negatív korrelációk háttérében az áll, hogy ők az MCAI-ben magas pontszámokat adtak maguknak, ugyanakkor a problémamegoldásban gyengék voltak. Az MCAI kérdőív, ha gyengén is, előrejelezte a problémamegoldásban nyújtott teljesítményt. A vizsgálat fontos tanulsága, hogy a hallgatók nem rutinosak (és nem reálisak) a hasonló metakognitív tevékenységek végzésében és megítélésében. A megoldási folyamat tudatosságára neveléssel tehát érdemes foglalkozni az oktatás minden szintjén. Ennek egyik eszköze a megoldási stratégiák explicit fejlesztésére irányuló tanítási módszerek alkalmazása.

A kutatást a Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítésben című OTKA K105262 pályázat támogatta.

**Felsőoktatási tanulmányaikat kezdő hallgatók természettudományos
problémamegoldásának oktatásmódszertani háttérvizsgálata**

Huszi Anett
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: problémamegoldás; módszerek; felsőoktatás

Manapság a magyar felsőoktatásban a természettudományos alapszakokra belépő hallgatók többsége nem rendelkezik a tanulmányaik megkezdéséhez szükséges megfelelő szintű tudással és képességekkel, így megfelelő szintű problémamegoldással sem (Tóth és Radnóti, 2009; Radnóti, 2010). A probléma háttérében álló tényezők közül az előadásban az oktatási módszerek és a problémamegoldási folyamatra vonatkozó teljesítményszint közötti összefüggéseket emeltük ki. A tanulói problémamegoldás fejlesztése a 20. század eleje óta áll a kutatások középpontjában. A fejlesztés érdekében alkalmazott tanítási és tanulási módszerek sokfélék, melyek közül napjainkban a kutatás-, probléma- és projektalapú tanítás-tanulás, valamint az IKT-val támogatott kollaboratív tanulás élvez elsőbbséget. A hatásvizsgálatok szerint ezek a módszerek pozitívan befolyásolják a problémamegoldás sikerességét (Bas, 2011; Defeyter és German, 2003; Sendag, 2012). Vita folyik arról, hogy a fejlesztésben az explicit vagy az implicit módszerek a hatékonyabbak, bár a kutatások mindkét módszer hatékonyságát igazolták a helyes és megfelelő alkalmazások esetében (Péntek, 2000; Lin, 2001). Hazánkban a NAT (2012) által meghatározott természettudományos kompetenciák fejlesztése jelenti az oktatási módszerek alkalmazásának alapját, melyek a természettudományos megismerés módszerei. Kutatásunkban ezért a kísérletezés, a megfigyelés módszerét és a tanítási órán, illetve azon kívüli különböző problémamegoldási lehetőségeket figyelembe véve kerestük, milyen módszertani problémák állnak a gyenge problémamegoldás háttérében. A vizsgálatot 2014 őszén, a felsőoktatásba belépő 155 biológia BSc szakos hallgatóval végeztük, akiknek egy hat feladatból álló problémamegoldó (természettudományos problémák) feladatsort és egy, a középiskolai természettudományok tanítására és tanulására vonatkozó módszertani kérdőívet kellett kitölteni. A szignifikanciavizsgálatot, a változók jellegétől függően, nonparametrikus és ANOVA opciókkal végeztük, továbbá korrelációvizsgálatokat hajtottunk végre. Az eredmények azt mutatják, hogy a gyenge problémamegoldó képesség háttérében a természettudományos órákon alkalmazott módszerek tekintetében a még mindig tanárközpontú módszerek, az összefüggések nélküli, mechanikus és felszínes szaktárgyi tudás, a kísérletezés hiánya, az ismeretek gyakorlati alkalmazásának alacsony színvonala áll. A tanulók nem ismerik a problémamegoldó stratégiákat és keveset dolgoznak önállóan, aktívan a természettudományos órákon. Az eredmények ugyan diagnosztikus értékűek, de mindenképpen jelzik, hogy milyen módszereket alkalmazzunk és melyeket ne az oktatásban a problémamegoldás fejlődése érdekében.

A kutatást a Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítésben című OTKA K105262 pályázat támogatta.

**Általános természettudományos és tantárgyi (biológiai) problémamegoldás a
középiskola 12. évfolyamán**

Malmos Edina
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: problémamegoldás; pilot; természettudomány

A problémamegoldás olyan kulcskompetencia, amely lényeges eleme az egyén boldogulásának az élet minden területén. Az a képesség, amit a munkáltatók is kivétel nélkül megjelölnek a sikeres munkavégzés feltételeként. A természettudományos megismerés sem létezik problémamegoldás nélkül (Revákné, 2003; Taifi, 2014; Molnár, 2006). Duncker (1945) és Mayer (1998) szerint a sikeres problémamegoldáshoz az alapvető fontosságú procedurális tudás mellett a problémamegoldó személy kognitív, affektív és szociális kompetenciái (Frensch és Funke, 1995; Revákné, 2013) is szükségesek. Vizsgálatunk egy hallgatói eredményességet több szempontból elemző kutatás előzménye, melyen belül a hallgatók problémamegoldó képességének fejlődését is analizáljuk. A vizsgálat problémamegoldásra vonatkozó része felöleli a szakmaspecifikus és általános problémamegoldó képességet, vizsgálja azok összefüggéseit az oktatási módszerek és a szociális háttérváltozók mentén. Előadásunkban ennek a vizsgálatnak a pilot szakaszát mutatjuk be, melynek célja egyrészt az általános természettudományos és a szaktárgyak közül a biológiai problémamegoldó képesség jellemzőinek és összefüggéseinek bemutatása, másrészt a mérőeszközök megbízhatóságának és validitásának javítása. A vizsgálatot egy vidéki nagyváros 153 végzős középiskolás tanulóval végeztük abból a megfontolásból, hogy ez a korosztály közel áll a nagymintás mérésben szereplő kiindulási célcsoport (képzésbe belépő hallgatók) életkorához és tudásához. Az adatfelvétel 2016 áprilisában történt. A szaktárgyi (biológiai) problémamegoldó képességet egy összetett, 16 itemet tartalmazó írásbeli problémafeladattal mértük. A természettudományos problémafeladat (interdiszciplináris tartalmú, autentikus feladat) tíz itemet tartalmazott. A két feladat megoldására 60 perc állt a tanulók rendelkezésére. Az értékelés kiterjedt a tanulók megoldásifolyamat-elemeinek képességszintjére, továbbá a megoldás szakmai sikerességére. A folyamatok között a hipotézisalkotás képessége, a megoldás összekapcsolása a problémareprezentációval és a divergens gondolkodásra épülő több megoldási út keresése a legalacsonyabb szintű a válaszadók körében. Az eredmények alapján a vizsgált mintában szereplő tanulók rendelkeznek a megoldási folyamat elemeinek kifejezési képességével, ugyanakkor az adott folyamatok szakmai tartalma szempontjából gyakran nem sikeres a megoldás. Ez azt jelzi, hogy a problémamegoldás alkalmazható háttértudást igényel. Ezt a tanulói teljesítmények klaszteranalízise, továbbá a szakmai és természettudományos problémafeladatok összefüggés-vizsgálata is alátámasztotta. Eredményeink lehetővé teszik a mérőeszközök tökéletesítését és rámutatnak a megoldási folyamat problémás elemeire, amelyek fejlesztésére a tanítási-tanulási folyamatban nagyobb figyelmet kell fordítani.

A kutatást a Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítésben című OTKA K105262 pályázat támogatta.

Számítógépes problémamegoldás

Csernoch Mária

Debreceni Egyetem Informatikai Kar

Kulcsszavak: problémamegoldás; számítógép; hatékonyság

A számítógépek széles körű elterjedésével megjelent az igény a jól képzett nem professzionális felhasználók (end-users) iránt, akik a három alapkészség mellett rendelkeznek a negyedik, a számítógépes gondolkodás készségével is. Kutatások azonban egyértelműen bizonyítják, hogy a közoktatásban elfogadott számítógéppel támogatott problémamegoldási megközelítések alacsony mathability szintű, zárt, felület- és nyelvspecifikus vizsgaorientáltóságú módszerek, és nem alkalmasak a tanulók számítógépes gondolkodásának hatékony fejlesztésére. Napjainkra egyértelművé vált továbbá, hogy az informatikaoktatás megismétli, esetenként halmozza azokat a hibákat, amelyeket más hagyományos tantárgyak esetében már lényegesen korábban sikerült felismerni. Az informatikaoktatás nem használja ki a későn érkezők előnyeit, alig épít más tantárgyak bizonyítottan hatékony módszereire, nem kínál valódi alternatívát valós problémák számítógéppel támogatott megoldására. Célunk egyrészt olyan kutatási módszerek kidolgozása, amelyekkel ezen hiányosságok feltárhatók és prezentálhatók. További céljaink között szerepel tanárok, tanárjelöltek képzése annak érdekében, hogy felismerjék a problémát, nyitottak legyenek magas mathability szintű megközelítések és tudástranszfer alapú módszerek befogadására, valamint képesek legyenek ezen módszerekkel tanítani és alkalmazni számítógéppel támogatott problémamegoldások során. A 2011–2012-es tanévben indítottuk el a Testing Algorithmic and Application Skills című projektet, mely keretein belül 158, felsőoktatási tanulmányaikat megkezdő hallgató (nem csak informatikus) számítógépes gondolkodását és algoritmikus készségét teszteltük. A mérésre használt speciális szoftver alkalmazásával kapott eredmények egyértelműen azt mutatják, hogy a jelenlegi, széles körben elterjedt számítógépes problémamegoldási módszerek nem hatékonyak, nem eredményezik a tudás tárolását a hosszú távú memóriában. Ugyanakkor a számonkérési módszerek, beleértve az érettségit is, nem mérik a számítógépes gondolkodás mint készség szintjeit. Az említett projekt olyan módszereket kínál, amelyek segítségével lehetővé válik a sémakonstrukció, a koncepcióalapú problémamegoldás és a procedurális gondolkodás fejlesztése, következményként a hallgatói és tanulói teljesítmények javulása.

A kutatást a Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítésben című OTKA K105262 pályázat támogatta.

A BEFOGADÓ NEVELÉS-OKTATÁS KÜLÖNBÖZŐ ASPEKTUSAI AZ ÓVODÁTÓL A FELNŐTTÉ VÁLÁSIG

Elnök: Papp Gabriella, ELTE BGGYK
Opponens: Perlusz Andrea, ELTE BGGYK

Szimpózium-összefoglaló

A tágan értelmezett társadalmi befogadás sikeressége több tényező együtthatásában értelmezhető. Ennek első intézményes színtere a nevelés és oktatás rendszere (Bürli, 2012; Zászkaliczky, 2012). A szimpóziumban négy előadáson keresztül kerül fókuszba az óvoda, az általános iskola és a középiskola. Az óvodában a pedagógus szerepe a befogadásban kulcsfontosságú. Az iskolai befogadás sikerességét már a teljesítménymutatók, a pedagógiai munka eredményességének megítélése fényében is szükséges vizsgálni, erre lehet alkalmas az adaptált kompetenciamérés. Az inkluzív értékek nem csak a (gyógy)pedagógia, a szakemberek felől értelmezhetők, fontos a szülői elvárásokban, felajánlásokban is tetten érni azokat. Az integrációs folyamat utolsó intézményes állomása a középiskola. A társadalmi integrációhoz vezető úton az átmenet professzionális támogatásának modelljei elengedhetetlenek a tanulói lemorzsolódás elkerülése érdekében (Plant, 2010; SFSM, 2015). A témákat nemzetközi elméleti és gyakorlati keretben, az interdiszciplinaritás jegyében a neveléstudomány, a társadalomtudomány, valamint a gyógypedagógia keresztmetszetében mutatjuk be. Az első, longitudinális kvalitatív kutatás egy budapesti óvoda integrációs útját vizsgálja az óvodapedagógusok nézetein keresztül. Az eredmények szerint az interjúalanyok tudatossága és a feladattal kapcsolatos kritikussága növekedett, és nagyobb szerepet kapott a kapcsolat a gyógypedagógusokkal és a szülőkkel (Kron, 2009; Kópatakiné, 2008). Az Országos kompetenciamérés 2001 óta biztosítja az iskolák számára azokat az objektív mutatókat, amelyek segítik az intézmények (ön)értékelését. A második kutatás célja ennek a mérésnek az inkluzív tétele. A kidolgozott módszerek alkalmasak az adaptált teszteken nyújtott teljesítmények összehasonlítására, így az eredmények hozzájárulnak a sajátos nevelési igényű tanulók képességeinek mélyebb megismeréséhez és sikeres befogadásához. Az eltelt időszakban hazánkban a nevelés-oktatás különböző szereplői sokat tettek annak érdekében, hogy az iskolák elinduljanak a befogadóvá válás útján. Az Ainscow és Booth (2011) által kidolgozott inkluzív értékek erőteljesen meghatározzák ezt a folyamatot. A harmadik, kvantitatív és kvalitatív elemeket tartalmazó kutatás a szülők válaszait elemzi abból a szemszögből, hogy mely inkluzív értékek és milyen mértékben jelennek meg az iskola felé megnyilvánuló felajánlásaikban és elvárásaikban. A negyedik, kvalitatív kutatásban bemutatjuk a Koppenhágai Ifjúsági Életpálya-tanácsadási Centrum és a Koppenhágai Ifjúsági Iskolahálózat működését. Az ott dolgozó és tanuló résztvevők nézőpontja alapján a tanár személyisége, a támogatott tanulási környezet, a kortársak sokszínűsége, az egyéni tanulási utak biztosítása meghatározó a tanulók lemorzsolódásának megakadályozásában (Madsen, 2010).

Előadások

Integráló óvodapedagógusok együttneveléssel kapcsolatos nézeteinek vizsgálata. A kvalitatív tartalomelemzés tanulságai

Tamás Katalin, Papp Gabriella
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: együttnevelés; gyógypedagógia; óvoda

A speciális szükségletű kisgyermek óvodai együttnevelése tipikus fejlődésű társaikkal nagy lehetőség abból a szempontból, hogy a következő generáció számára tapasztalati tudás legyen az, hogy a diverzitás természetes, hétköznapi dolog a képességek szintjén is (Kron, 2006; Zászkaliczky, 2002; Kópatakiné, 2008). A statisztikák szerint a csökkenő gyerekszám ellenére növekszik az óvodákban integráltan nevelt sajátos nevelési igényű gyermekek száma (KSH, 2015). Pedagógiai és gyógypedagógiai kutatások témája, hogy milyen feltételek mentén szervezhető úgy az intézményes nevelés, hogy minden gyermek számára optimális közeget nyújtson a fejlődéshez (Kron és Papke, 2010; Booth és Ainscow, 2011). Longitudinális kvalitatív kutatásunkban egy budapesti óvoda integrációs útját vizsgáltuk, nyomon követtük az intézményi átalakulást csaknem az integráció kezdetétől. Vizsgálatunkban arra fókuszálunk, hogy az óvodapedagógusok hogyan érzékelik a saját szerepüket, helyüket az együttnevelésben. Előadásunk három év különbséggel felvett 10-10, félig strukturált óvodapedagógusi interjú kvalitatív tartalomelemzését mutatja be (a szövegelemzés Atlas.ti szoftver segítségével történt). Előadásunkban bemutatjuk az induktív stratégiával (a Grounded Theory elméletét alkalmazva) lefolytatott kvalitatív tartalomelemzés eredményeként létrejövő kódrendszert. Az interjúk állításai alapján kódokat, majd az összefüggések feltárása és a közben alakuló szempontrendszer alapján kódcsaládokat generáltunk, majd ezeket szuperkódokba rendeztük. Így az együttnevelés szereplőire vonatkozó összefüggő kódrendszerhez jutottunk. A kirajzolódó pedagógusi nézetrendszernek vannak olyan elemei, amelyek a pedagógiai tudás, pedagógiai mesterség kategóriájába tartoznak (Falus, 2001). Vizsgálatunk alapján a pedagógiai munkát befolyásoló hitek (nézetek, hiedelmek) jelentek meg a legintenzívebben, az elméleti és gyakorlati tudás kevésbé. A két szövegkorpusz összehasonlítása kimutatta, hogy kezdetben az interjúalanyok nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a pedagógus személyiségjegyeinek. A folyamat során az interjúalanyok tudatossága és a feladattal kapcsolatos kritikussága növekedett, emellett nagyobb szerepet kapott a kapcsolat a gyógypedagógusokkal és a szülőkkel.

Integráltan tanuló SNI-diákok szövegértés-eredményei az adaptált Országos kompetenciamérésen

Szenczi Beáta
ELTE BGGYK

Vígh Tibor
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: kompetenciamérés; sajátos nevelési igény; befogadás

Az Országos kompetenciamérés (OKM) 2001 óta biztosítja az iskolák számára azokat az objektív mutatókat, amelyek segítik az intézmények (ön)értékelését. Fontos szerepe van az elszámoltathatóságban, 2008 óta lehetővé teszi az egyéni fejlődési utak követését is. Bár a részvétel az SNI-tanulók többségének lehetőségként adott, sokuk számára a tesztek kitöltése, a valid adatok nyújtása akadályozott. Ez az integráltan tanulók esetében probléma, hiszen az OKM így nem mutatja, hogy az iskolában folyó pedagógiai munka hogyan járul hozzá SNI-tanulóik fejlődéséhez. Ezért 2014-ben kísérletet tettünk a mérés SNI-tanulók számára történő adaptálására. Kutatásunk célja a szövegértési tesztek megbízhatóságának és működésének vizsgálata, illetve a képességszintek összehasonlító elemzése évfolyamok és az SNI-részminták szerint. Kutatásunkban 797, integráltan tanuló 6., 8. és 10. osztályos SNI-diák vett részt: enyhén értelmi fogyatékos (N=147), beszéd fogyatékos (N=70), egyéb pszichés fejlődési rendellenességgel küzdő (N=278), autista (N=74), látássérült (N=56), mozgáskorlátozott (N=63) és hallássérült (N=109). Három tesztet használtunk: a 2012-ben alkalmazott 6. évfolyamos OKM-tesztet oldották meg azon tanulók, akik fogyatékosága nem kívánta meg a teszt módosítását, készült egy látássérült és egy eltérő nyelvi és kognitív fejlődési sajátosságokra adaptált tesztváltozat. A tesztek horgonyitemeket tartalmaztak, melyekkel Masters (1982) parciáliskredit-modelljének alkalmazásával közös skálára kalibráltuk az itemnehézségi indexeket és a tanulók képességszintjét, valamint a szövegértés fejlettségi szintjét évfolyamok és SNI-csoportok szerint hasonlítottuk össze. Elemzésünk eredménye megbízható a három teszt és az egyes részmintákon belül is (Cronbach- α =0,85–0,97). A valószínűségi tesztelméleti elemzések szerint a három teszt együttesen elemezhető (EAP/PV reliabilitás=0,89); az itemek jól illeszkedtek a heterogén összetételű SNI-csoportok képességszintjéhez. A 6. évfolyamos SNI-tanulók az átlag alatti (-0,37 logit), a 8. évfolyamos tanulók az átlagos (0,028 logit), a 10. évfolyamos tanulók átlag feletti képességszinten (0,35 logit) teljesítettek. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók átlagos képességszintje (-1,17 logit) szignifikánsan alacsonyabb az egyéb pszichés fejlődési rendellenességgel küzdő SNI-tanulóktól (-0,26 logit). Átlagos képességszinttel rendelkeznek a beszéd fogyatékos, az autista, a mozgáskorlátozott és a hallássérült tanulók (a képességparaméterek átlaga 0,09 és 0,29 logit közötti). A látássérült tanulók a számukra adaptált tesztváltozaton nyújtott teljesítményük alapján a többi csoporthoz képest szignifikánsan magasabb képességszinttel (képességparaméterek átlaga 0,63 logit) jellemezhetők. Kutatásunk az első lépés az OKM inkluzívva tétele felé. Módszereink alkalmasak az adaptált teszteken nyújtott teljesítmények összehasonlítására, az eredmények hozzájárulnak a SNI-tanulók képességeinek mélyebb megismeréséhez.

A kutatást a TÁMOP 3.1.8-09/1-2010-0004 Átfogó minőségfejlesztés a közoktatásban kiemelt projekt támogatta.

Egyenlőség, részvétel, sokszínűség, szeretet, őszinteség, bizalom, öröm... Inkluzív értékek szülői szemmel az iskolában

Marton Eszter
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: szülő-iskola kapcsolata; inkluzív értékek, befogadás; együttnevelés

Magyarországon az együttnevelés gyakorlata lassan közel két évtizedes múltra tekint vissza. Az eltelt időszakban a nevelés-oktatás különböző szereplői, a jogszabályalkotók, a fenntartók, az intézményvezetők, a szülők, a különböző tudással rendelkező szakemberek sokat tettek annak érdekében, hogy a hazai iskolák elinduljanak a befogadóvá válás útján. Az integrált nevelésben-oktatásban részesülő gyermekek, tanulók száma folyamatos emelkedést mutat, ami az elkülönülő oktatást folytató intézmények funkcióváltását, valamint az ellátórendszer átalakítását vonta maga után (Papp és mtsai, 2012; Papp és Mile, 2012; Mile, 2015). Megjelentek a témával kapcsolatos kutatások, iskolafejlesztési programok, melyek az iskolák befogadóvá válását segítették (Fischer, 2009; Schiffer, 2011; Horváthné, 2012; Zászakliczky és mtsai, 2012). A befogadás lényeges eleme, hogy minden érintett részvételét, tanulási folyamatát segítsük az oktatás-nevelés folyamatában. Az Ainscow és Booth (2011) által kidolgozott inkluzív értékek erőteljesen meghatározzák ezt a folyamatot. Elgondolásuk alapján az egyenlőség, az emberi jogok, a részvétel, a közösség, a sokszínűség tisztelete, a fenntarthatóság, az erőszakmentesség, a bizalom, az együttérzés, az őszinteség, a bátorság, az öröm, a szeretet, a remény és a szépség olyan értékeket képviselnek, amelyek megléte erőteljesebben befolyásolja egy iskola inkluzivitásának mértékét. A bemutatandó kvantitatív és kvalitatív (szülői elvárások, felajánlások tartalomelemzése) elemeket is tartalmazó kutatás a szülő-iskola kapcsolatát az együttnevelés szemszögéből is vizsgáló kutatás részét képezi. Célja a szülői elvárások (Mit vinnék?) és hozzájárulások (Mit hoztam?) értelmezése, tartalomelemzése az Ainscow-Booth (2011) által kialakított inkluzív értékrendek alapján. A kutatás a szülők (N=241) válaszait elemzi abból a szemszögből, hogy mely inkluzív értékek és milyen mértékben jelennek meg az iskola felé megnyilvánuló felajánlásaikba, illetve elvárásaikban. Az eredmények alapján a szülők iskola felé megnyilvánuló elvárásaiban erőteljesebben jelennek meg az egyenlőséggel, a jogokkal, a fenntarthatósággal kapcsolatos értékek, mint az emberi lelket tápláló értékek (öröm, szeretet, remény, szépség), ugyanakkor a szülők által tett felajánlásokban a közösségre, a részvételre irányuló értékek dominálnak, ami mellett az őszinteség, a bizalom, a sokszínűség tisztelete is megjelenik. Annak ellenére, hogy egy európai kultúrkörhöz tartozó értékrendszerről van szó, a hazai viszonyok között egyes ainscow-i értékek nehezebben értelmezhetők (bátorság, remény, szépség), így a szülői válaszokban is összemosódnak vagy átfedésbe kerülnek.

**Az általános iskolából a középiskolába való átmenet segítése és a középiskolai
lemorzsolódás csökkentésére irányuló jó gyakorlatok Koppenhágában**

Schmitsek Szilvia
University of Warwick

Kulcsszavak: egyéni tanulási utak, támogató tanulási környezet; ágazatok közötti együttműködés; intenzív életpálya-tanácsadás

Az életpálya-tanácsadás egészen az 1880-as évekre nyúlik vissza Dániában (Plant, 2009), innen eredeztethető a mostani koherens tanácsadórendszer, középpontjában a fiatalokkal. Koppenhágában ilyen alternatív programokat nyújt a Koppenhágai Ifjúsági Iskolahálózat (KII). A dán ifjúsági iskola Grundtvig és Kold gondolatain és munkásságán alapul, akik hittek az oktatásban való önkéntes részvételben, az egymás iránti felelősségérzet fontosságában és leginkább az „iskola az életnek” elvben, aminek célja választ adni azokra az állandóan változó társadalmi, gazdasági, kulturális kihívásokra, amelyekkel az egyén, a közösség, a nemzet és az egész emberiség szemben találja magát (SFSM, 2015). A legutóbbi Eurydice-adatok (2014) szerint Dánia sikeresen teljesíti a lemorzsolódási arányszámok csökkentésében, már 2015-ben elérték, sőt javították a Europe 2020-ban meghatározott európai uniós országok számára tervezett elérendő 10%-os lemorzsolódási arányszámot. Jelen előadásban bemutatjuk a Koppenhágai Ifjúsági Életpálya-tanácsadási Centrum és a KII működését az ott dolgozó és tanuló résztvevők nézőpontjából, rámutatva annak fontosságára, hogy az ott eltöltött időszak miért jelent fordulópontot a lemorzsolódott vagy a lemorzsolódás veszélyének kitett diákok számára. Az itt tanító tanárok azt tekintik küldetésüknek, hogy ne a fiatal alkalmazkodjon hozzájuk, hanem ők alkalmazkodjanak diákjaik igényeihez. A programokban megjelenő személyre szabott pedagógiai gyakorlat és a kis osztálylétszám lehetővé teszi, hogy az addig tanulási kudarcokkal küzdő fiatalok behozzák lemaradásaikat és lehetőségük adódjon a szociális kompetencia terén megmutatkozó hátrányaik leküzdésére is. A terepmunkák során összesen 38 interjú készült, ebből 18 interjút iskolavezetőkkel, tanárokkal, életpálya-tanácsadókkal, pszichológussal, döntéshozókkal, 20 interjú pedig olyan volt diákokkal történt, akik a KII tanulóközpontú pedagógiájának, támogató tanulási környezetének és a KIÉC-cel együttműködő intenzív életpálya-tanácsadásnak, megsegítésnek köszönhetően megszerették a tanulást, és visszataláltak az oktatás és/vagy a munka világába. Az interjúkat a Grounded Theory módszerével, az NVivo szoftver felhasználásával elemeztük. A fiatalok különösen fontosnak tartották a pályaválasztási tanácsadók szerepét a komprehenzív iskolából a középiskolába való átmenet támogatásában. Kiemelték, hogy a dán oktatási rendszer rugalmassága, az alternatív lehetőségek nyújtása a középiskolába lépés előtt segített nekik abban, hogy visszanyerjék az önbizalmukat. A diákinterjúk alapján látható, hogy a tanár személyisége, szakmai tudása elengedhetetlenül fontos a diákok motiválásában, az oktatási rendszerben való megtartásukban, valamint későbbi karrierjük megtervezésében. A támogató tanulási és nevelési környezet, a kortársak sokszínűsége, az egyéni tanulási utak biztosítása és egyéb releváns szakemberek bevonása is meghatározó a tanulók megtartásában az adott oktatási rendszeren belül.

Támogató: University of Warwick.

DRÁMAPEDAGÓGIA A TUDOMÁNYOK FÓKUSZÁBAN

Elnök: Novák Géza Máté, ELTE BGGYK

Opponens: Kaposi József, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimpozium-összefoglaló

A pedagógiai és művészeti beavatkozásként alkalmazott dráma olyan, személyes és társadalmi szinten megfogalmazott problémáinkra érzékeny, drámapedagógus által keretbe szervezett, az aktuális nézőpontokat tanulói és tanári szerepbelépések sorozatával kibontakoztató, kooperáción alapuló tanulási folyamat, amely a tanulói választásoknak és döntéseknek jövőbe vetett és a változás irányába ható, a valós játékidőben képzeletbeli (mintha) világot fölépítő, cselekvéseken keresztül megformált itt és most előkészítése. A dráma- és színházpedagógia interdiszciplinaritásával, tanuláseméleti paradigmájával, széles módszertani spektrumával, dramatikus eljárásaival, tanulásszervező struktúrájával és nem utolsósorban művészetalapú kutatási metodológiájával elősegíti a társadalmi befogadást, támogatja az inkluzív pedagógiát, közösséget vállal a méltányosságelvű és interkulturális szemléletű nevelési koncepciókkal. A szimpózium résztvevői a drámapedagógia hazai fejlődésének különböző generációit képviselik. Tanúi és követői annak a folyamatnak, amelynek során a drámapedagógia elfogadott praxisa lett a neveléssel, fejlesztéssel, segítséssel foglalkozó értelmiségi szakmáknak. Feldolgozta azt a lemaradást, amellyel tudományos önreflexióját illetően késésben volt a dramatikus nevelés nemzetközi mainstreamjéhez képest, és önálló kutatásokkal gazdagítja a hazai neveléstudományi diskurzust. A szimpózium előadói empirikus és teoretikus munkáik eredményeit ismertetik. Fókuszálnak a történeti-politológiai szempontokra, bemutatva a drámapedagógia hazai fejlődésének politológiai hátterét. Nevelésfilozófiai gyökerekhez nyúlnak vissza, amikor mellett érvelnek, hogy a drámapedagógiának a cselekedtetést a hatékony nevelési folyamat középpontjába helyező módszertana kitüntetten alkalmas Dewey koncepciójának megvalósítására. Tantárgy-pedagógiai kihívásokra válaszolnak, amikor a drámát mint módszert a mindennapi oktatásba való sikeres integrálhatósága mentén ajánlják. A magyarországi kutatási gyakorlat bemutatására és elemzésére vállalkoznak, megkísérlik feltérképezni és általános jellemzőiben megragadni az aktuálisan hozzáférhető, publikált empirikus eredményeket. Kitekintenek a bábművészet és a drámapedagógia lehetséges, modalitások közötti kapcsolódási pontjaira, a társművészetek szerepére. A szimpózium ezt az interdiszciplináris univerzumot mutatja be, építve az előadók legfrissebb kutatásaira.

Előadások

A drámapedagógia fejlődésének politológiai háttere

Trencsényi László
ELTE, MPT

Kulcsszavak: drámapedagógia; politológia; neveléstörténet

A hazai drámapedagógiai konvenció – elsősorban a korán elhunyt Szauder Erik közleményei nyomán – a 20. század ötvenes éveit tekinti a diszciplína időbeli keletkezési környezetének. Szauder, társadalmi összefüggéseket keresvén, ezen időszak angliai világát idézte: a szigetország társadalmában, politikai közéletében végbemenő demokratizálódási folyamatokhoz rendelte hozzá. Jómagam az 1923-as Egységes munkaiskolának a szovjet-országi Lunacsarszkijhoz (közelebbről a jeles avantgárd színházi szakember, Meyerhold köréhez) köthető textusokban is érett formájában leltem drámapedagógiai előzményekre – egy, ideológiájában mindenképp, forradalmi folyamat szerves részeként jelent meg. Domokosné és Blaskovics Új iskolájában az 1930-as években jelenik meg hasonló. Tény, hogy hazai megjelenése (a Mezei, Gabnai és Debreczeni triász színrelépésével) összefüggött a puha diktatúra bomlásával. Nem csupán az iskolai kapcsolatrendszer demokratizálása, hanem egy vágyott-elképzelte demokratikus fordulat, demokratikus társadalom jövőképe ringatta a magyarországi drámapedagógiát – különösen ennek pionír korszakában. De a folyamat kiteljesedett a rendszerváltás pezsgésében is (például a Nemzeti alaptantervben megjelent legitimitása okán, tankönyvek, műhelyek, óvatos adaptációja a pedagógusképzésbe). A hazai kezdeményezésben 2009–2010-ben lezajlott nemzetközi DICE-kutatás megerősítette a drámapedagógia alkalmazása és az aktív állampolgár nevelését célzó pedagógiai szándékok összefüggését. A TÁMOP támogatásával 2015-ben lefolytatott kutatás ellentmondásos helyzetet tárt fel. Megszakadt a drámapedagógia gyakorlatának extenzív terjedése, az iskolák fogadókészsége csökkent, a tanügyigazgatási, tartalomszabályozási textusok visszafogottabbak lettek. Kérdés, hogy kimutathatóan összefügg-e ez a jelenség a jelenkori uralkodó politikai ideológia (államraison) deliberalizáló hangsúlyaival. A korábbi kutatások másodelemzésére, a TÁMOP-program adataira támaszkodva fejt ki az előadó kutatási eredményeit.

Magyarországi dráma- és színházalapú kutatások

Novák Géza Máté
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: drámapedagógia; művészetalapú kutatás; KÁVA

A művészetalapú (drámapedagógiai, dráma- és színházalapú) kutatási gyakorlat egyik erőssége, hogy új szemléletet hoz a tanulástámogatásban. A módszer középpontjában egy társadalmi jelenség, egy pedagógiai probléma, egy megvitatandó tétel áll, ahol a kutatás folyamata e probléma eredményes körbejárását, feltárását célozza (Leavy, 2015). Továbbmozdulva a kvalitatív metodológia apparátusától, a művészetalapú kutatásnak jellemzője, hogy nem kizárólag szövegekkel, hanem képekkel, hangokkal, jelenetekkel, performatív gesztusokkal és történetekkel is dolgozik. Nem kifejezetten diszciplináris, mint a kvantitatív módszertan, nemcsak interdiszciplináris, mint a kvalitatív eljárások, hanem transzdiszciplináris. Nemcsak adatot fedez fel, gyűjt és elemez, hanem a kvalitatív adatokból új tartalmakat és jelentésrétegeket generál. Nem egyszerűen a mérés érdekli, nem is csak a jelentésre fókuszál, hanem előhívja, előidéz a jelentéseket. Értékek tekintetében nem semleges, nem terhelt, hanem politikus, emancipatív és öntudatra ébresztő. Az Arts-Based gyakorlat figyel a rezonanciára, törekszik a hitelességre, bízik az esztétikai kifejezés erejében (Leavy, 2015). Fontos kutatói kompetencia a rugalmasság, nyitottság és az intuíció, elengedhetetlen a tematikus, szimbolikus és képi gondolkodás képessége (Leavy, 2015). Hazai szakmai körökben a DICE-kutatáson túl (DICE Konzorcium, 2010) a KÁVA Kulturális Műhelyben végzett színházalapú kutatások és más magyarországi drámapedagógiai esettanulmányok (Novák, Szári és Katona, 2014) leírásai és narratívaelemzései éppen előkészítik ezt az új kutatási paradigmát. Az ezredforduló hazai klasszikus színházi nevelési programjai napjainkra így leírhatók lesznek „társadalomkritikai akciószínházként” vagy társadalmi performanszként (Jeffrey, 2009; Horváth és Oblath, 2015). A performansztanulmányok, a dráma- és színházalapú intervenciók – jórészt az angolszász gyakorlatot is figyelve és követve – egy ismeretelméleti és metodológiai újításként lépnek fel az inter- és transzdiszciplinaritás igényével. A dráma- és színházpedagógusok aktuálisan megjelenő témáiban föllelhetők az interkulturális oktatási tartalmakról, egyenlő esélyekről és fogyatékoságügyről tervezett projektek. Dráma- és színházalapú projektek születnek az iskolai erőszakkal, bűnmegelőzéssel, demokratikus attitűdökkel, drogrevenióval, a mediatizált társadalommal, a klímaváltozással, az ifjúsági szubkultúrákkal, a társadalmi hátránnyal, marginalitással (Horváth és Oblath, 2015) vagy épp a gendertémákkal összefüggésben. Az aktuálisan hozzáférhető magyarországi kutatási gyakorlat bemutatására és elemzésére vállalkozik ez az előadás, a hazai pedagógiai praxis számára adódó relevanciák továbbgondolásával.

Drámapedagógia és társművészetek szerepvállalása az IT korában

Szentirmai László

Magyar Bábjátékos Egyesület

Kulcsszavak: drámapedagógia; bábjáték; művészettel való nevelés

Az előadás azokra a kutatásokra épül, amelyek az emberi tevékenységet és karaktereket közvetlenül leképező tárgyak, vizuális jelek – jelesül a bábok – nélkülözhetetlen szerepéről tanúskodnak. Ebben az összefüggésben értelmezhető az előadó (mondhatni posztmodern) aggodalma a mai életet, ideértve a védtelen gyermekvilágot „bekebelező” virtuális világ és a benne/vele együtt menetelő emésztetlen adatdömping társadalmi hatása iránt. Az előadó célja rámutatni – az iskolázást, a köznevelést több ponton is érintő – aggasztó attitűdre, a rajta tenyésző – a kerettantervek alkalmazásának adataiból is kiolvasható – hiányra, amely a drámapedagógia hathatós művelését (benne/vele a tárgyalkotó/tárgyanimáló műfajjal) partvonalon túlra taszítja. Cél továbbá felhívni a figyelmet egy, a 21. századi körülményekhez alkalmazkodó módszer- és eszköztár kidolgozására, ennek új tudományos eredményeken alapuló kutatására, annak implementálására, multiplikációjára sarkallni – a felsőfokú pedagógusképzéstől az óvodáig. Az előadás Comeniusig nyúl vissza a segítségért, aki munkálkodása alatt az oktatási-nevelési folyamat és a gyermek vizsgálatát még egységében végezte. Didaktikai alapelvei közül a szemléletességhez kötődve dobbant vissza korunk (kis)gyermekeihez, növendékeihez, akiknek mind kognitív, mind emocionális fejlődését az IT-világ termékei aktuálisan jobban befolyásolják, mint a 24 órán át tapintható, belélegezhető valóság (...úgy is botorkálnak benne). A szemléletesség elve egy vizuális nevelő számára eme burjánzó, „képokádó” világban maga a sarkcsillag: ma a gyerekeknek összetett módon, mindenféle eszközzel kell közvetítenünk a különféle tudnivalókat. Fontos, hogy a tanulók minél több érzékszervüket használják az amúgy is kiterjedt tudások, nemkülönben „emberi arcuk” elsajátításánál, felépítésénél. Az előadás a tárgyalkotást, a drámát – főként annak gyermekközeli műfaját, a sűrített valósággal operáló bábjátékot – járja körül úgy, hogy a szoros kapcsolódási lehetőségekre fókuszálva megmutassa egy még hatékonyabb nevelés- és oktatáselméleti, de még inkább mindennapos gyakorlati megoldás irányait. Az előadás negyedszázados (iskolai oktatástól a felsőoktatásig terjedő tartományban mozgó) művészetpedagógiai gyakorlaton alapul, mely álló és mozgóképek adattömegére hivatkozik. Következtetése: alkotni, termelni – főként kreatívan – a kulturált fogyasztók, de még inkább a jobb agyféltekéjén is „mélyszántott” elmét birtoklók tudnak.

Drámapedagógia a tantárgy-pedagógiákban

Eck Júlia

Pannon Egyetem

Kulcsszavak: drámapedagógia; tantárgypedagógia; összehasonlító elemzés

Bár a drámapedagógia elsősorban szabadidős tevékenységként került be a magyar pedagógiai gondolkodásba, már történetének kezdetén megjelent az oktatásba integrálhatóságának gondolata (Gáspár, 1984; Zsolnai, 1994; Mezei, 1991). Gabnai Katalin nevéhez köthető az első, később több további tanterv és oktatási segédlet kidolgozása (pl. ÉKP Kerettantervek az 1970–1980-as években, NAT, 1995). A drámapedagógia a Tánc és dráma műveltségi területként bekerült az első alaptantervbe, azóta a szabályozástól függően akár önálló tantárgyként is megjelenhet az oktatásban, módszertani jellegzetességeit és önállóságát megőrizve. Mindezek ellenére a drámapedagógia tantárgy-pedagógiákba integrálhatósága nem vált a szakmódszertan stabil részévé. Előadásomban egy tavaly zajlott TÁMOP-kutatás drámás módszertannal megtartott tantárgy-pedagógiai óráinak jegyzőkönyvei és szakirányú pedagógus-továbbképzésen, illetve mesterszakon született szakdolgozatok összehasonlító szövegelemzése alapján mutatom be a drámapedagógia sokszínű felhasználhatóságát a tantárgy-pedagógiákban (elsősorban magyar nyelv és irodalom, kisebb számban idegen nyelvek, ének-zene, erkölcsstan tantárgyakban). Feltérképezem, hogy a drámatanárok a tantárgyak oktatásának mely területein, milyen céllal és helyzetekben vélik jól használhatónak a drámapedagógiát, figyelem szakmódszertani választásaikat és azok indoklásait, valamint a tantárgyak közötti merev határok feloldhatóságának lehetőségeit. Rámutatok a drámapedagógiát tanult tanárok játékrepertoárjának gazdagságára (ami az egyszerű szabályjátékoktól a tanítási drámáig terjed), a választott tanítási területek igen széles körére, az alkalmazások életkor, tantárgyi felkészültség, drámás előképzettség szerinti változatosságára is. Mindezekkel amellet érvelek, hogy a drámapedagógia a tantárgy-pedagógiákban szakmódszertanilag megalapozott módon, célorientáltan, sikerrel alkalmazható, amennyiben a szaktanár rendelkezik drámapedagógiai képzettséggel és tapasztalattal, ezért is fontos a drámapedagógia megjelenése az általános pedagógusképzésben.

Tapasztalat és nevelés: Dewey és a drámapedagógia

Golden Dániel

MTA BTK Filozófiai Intézet, Színház- és Filmművészeti Egyetem

Kulcsszavak: drámapedagógia; nevelésfilozófia; Dewey

Az előadás kiindulópontjául az a megfigyelés szolgál, amely szerint bizonyos hasonlóságok fedezhetőek fel John Dewey-nak a nevelés problémáját kiemelten tárgyaló filozófiai elmélete és az 1950-es évektől kibontakozó, angolszász eredetű drámapedagógia gyakorlata között. Dewey elhíresült jelmondatainak egyike így szól: learning by doing, azaz tanulás a cselekvés révén – ami tökéletesen egybecseng a drámapedagógia szokásos, a drama eredeti görög jelentését hangsúlyozó önmeghatározásával. Arra irányuló szándékát, hogy a nevelés problémáját filozófiai rendszerének középpontjába állítsa, a késői Dewey azzal erősítette meg, hogy egy határozott gesztussal egész filozófiai rendszerének egyik kulcsfogalmához kötötte. Ennek az összefoglaló jellegű nevelésfilozófiai írásnak (Tapasztalat és nevelés, Experience and Education, 1938) az elején kijelenti, hogy minden speciális nevelésügyi részletkérdés az iskola felépítésétől a tananyag meghatározásáig kizárólag a tapasztalat helyesen kialakított fogalma felől, annak fényében értelmezendő. Azt mondja, a legfontosabb pedagógiai cél szerves kapcsolatot teremteni a személyes tapasztalat és a nevelés között, ilyen értelemben tehát „a nevelés új filozófiája elköteleződött valamiféle tapasztalati és kísérleti filozófia mellett”. Az iskolának ezért aztán olyan helynek kell lennie, amely a lehető legnagyobb mértékben képes biztosítani a kiinduló tapasztalatok gazdagságát – vagyis magának az életnek a gazdagságát kell valamilyen módon leképeznie. A gyermek meglévő (otthoni, családi) tapasztalataiból kell kiindulnia, és ehhez kell illesztenie a korszerű szaktudományok által a világról összegyűjtött ismereteket, szintén saját megtapasztalás útján. Mai kifejezéssel azt is mondhatnánk, az iskolának olyan „szimulációs környezetet” kell biztosítania, amelyben a gyermek szert tehet azokra a tapasztalatokra, amelyekre szüksége lesz, amikor majd az igazi valóságban próbál boldogulni. Az előadásban amellet érvelek, hogy a drámapedagógiának a cselekvést, pontosabban a cselekedtetést a hatékony nevelési folyamat középpontjába helyező módszertana kitüntetten alkalmas Dewey nevelésfilozófiai álmának megvalósítására.

TANULÁSI KÖRNYEZET ÉS TANTÁRGYI ATTITÚDOK A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS OKTATÁSBAN

Elnök: Chrappán Magdolna, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete
Opponens: Csernoch Mária, Debreceni Egyetem Informatikai Kar

Szimposium-összefoglaló

A természettudományos oktatás évtizedeken át a magyar oktatási rendszer sikertörténete volt, az 1970-es évek végétől jó ideig a nemzetközi mérésekben is relatíve jó helyen szerepeltünk. Aztán a tömeges PISA- és kompetenciamérések szerint a helyzet romlani kezdett, manapság már a terület válságáról beszélünk. Az okokat mindenki másban látja, és ez önmagában jelzi, komplex problémáról van szó, ami nemcsak komplex megoldásokat, hanem előzetesen komplex problémafeltárást is igényel. Szimpóziumunk egy olyan nagymintás ($N > 4000$) kutatássorozatot mutat be, aminek legfőbb célja éppen a multidimenzionális elemzés, ám elsősorban a tanulási környezet külső ágenseinek összjátékát ragadja meg. A nemzetközi szakirodalomban négy évtizede kezdtek napvilágot látni azok a kutatási eredmények, amelyek a tanulást befolyásoló legerősebb faktorként a módszerek, eszközök, tevékenységek diverzitását és a személyes támogatást (osztálytársak, tanár) nevezték meg. A szimpóziumi előadások adatai részben megerősítik, részben cáfolják ezeket az eredményeket, az öt előadás végigvezeti a hallgatóságot a köznevelési rendszer vertikumán a kisiskoláskortól az általános, majd középiskolai, végezetül az egyetemi hallgatók vagy a felsőoktatásból nemrég kikerült fiatal felnőttek véleményének megismertetésével. Egy fejlesztő projekt eredményei szerint a probléma felismerése 9-10 éves, a megoldásiterv-alkotás már 6-7 évesen jelenik meg, a megoldás tudatossága és a tudományos nyelv használata a 9-10 éves diákoknál jellemző. A tanári magatartásváltozókból kirajzolódó faktorok: professzionalizmus, pozitív személyiség, korrektség, amelyek magyarázóereje eltér az általános és a középiskolások körében, ami, többek között, a tanárképzés számára fontos eredmény. A tanulási attitűdre legerősebben a legritkábban előforduló módszerek hatnak, míg a tanulói passzivitást indikáló, ám uralkodó módszerek negatívan korrelálnak. A szakképzés természettudományos oktatása tantervi és metodikai paradigmaváltás nélkül reménytelen. A hallgatók közoktatási visszatekintése azt mutatja, hogy a természettudományos oktatásban rendszerszinten nem érzékelhető változás, azonban az adatok tudatos reflexiója a leendő tanárok esetében indíthat el jó folyamatokat. 114 interjú eredményeit mutatja be az utolsó előadás, a lány adatok árnyalják a statisztikákat, és kiderül, hogy más metodika és attitűd szükséges a természettudományok iránt nem érdeklő vagy gyengébb diákok esetén.

A kutatást az OTKA K105262 Természettudományos tantárgy-pedagógiai kutatások újszerű, interdiszciplináris megközelítése kutatás támogatta.

Előadások

Egy természettudományos projekt és hatásvizsgálata az általános iskola alsó tagozatában

Revákné Markóczi Ibolya
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: érdeklődés; természettudomány; problémamegoldás

A kisiskolás gyermekeknek egyszerű és egyéni elképzeléseik vannak a világról (Wilson, 2007). Az ismeretek jelentésének és felfogásának gyermeki értelmezése után azokat elméleti alapon kategorizálják, adatokat gyűjtenek, csoportosítanak, kezdetleges következtetéseket fogalmaznak meg (Kuhn és Pease, 2008). Ezek a képességek jelentik a természettudományos tanulás alapját a kisiskoláskorban is. Figyelembevételük nélkül nem lehet a tanulók természettudományos attitűdjét és gondolkodását megfelelően fejleszteni. Előadásunkban egy olyan didaktikai projektet mutatunk be (első kipróbálási időszak: 2004–2008), amely az említett gyermeki sajátosságokat aknázza ki a tanulók természettudományos fogalmi tudásának és problémamegoldásának fejlesztésére. A tanítási-tanulási folyamat középpontjában a természettudományos megismerési módszereknek, a tanulók érdeklődésének, előzetes tudásának, valamint a metakogníciónak kiemelt jelentőséget tulajdonító megismerés és tevékenységrendszer állt. Az alkalmazott tanítási-tanulási módszerek hatásvizsgálata során mértük a tanulók természettudományos fogalmi fejlődését, fogalmi struktúrájának, valamint természettudományos problémamegoldó gondolkodásának fejlődését. Az előadásban a problémamegoldási folyamat (Pólya-féle kognitív modell) projekt hatására bekövetkező változásainak vizsgálatát mutatjuk be, kitérve az életkorból és a kísérleti hatásból adódó különbségekre. A vizsgálatot a projektben felmenő rendszerben részt vevő 176 (90 kísérleti és 86 kontrollcsoportba tartozó) magyar és német, 4. évfolyamos diákkal végeztük. Az elemzés módszere a tudástér-elmélet (KST, Knowledge-Space-Theory) volt. A problémamegoldási folyamat strukturális jellemzőit egy komplex problémafeladat szóbeli megoldása során (félíg strukturált interjú) három egymásra épülő szinten vizsgáltuk. Kerestük a kritikus elemeket, melyek megmutatják, hogy az adott életkorban a problémamegoldási folyamat mely fázisainak elsajátítására áll készen a tanuló. Az eredmények szerint a probléma felismerése és tudatos megfogalmazása, valamint a tanulás céljainak meghatározása és a megoldás értékelése a tanulók számára nehéz feladat és arra először 9-10 éves korban válnak érzékennyé. A megoldásra vonatkozó jóslatokat és terveket azonban már 6-7 évesen is nagy számban képesek alkotni. A megoldás tudatossága és a megoldás során a tudományos nyelv használata szintén a 3-4. évfolyamos diákok esetében volt kritikus elem. A kísérleti tanítás hatása az egyes fázisok magasabb szintjeinek stabilizálódásában mutatkozott meg. Az eredmények rávilágítottak arra, hogy a vizsgált életkorban a problémamegoldás mely fázisainak alkalmazására képesek a tanulók, következésképp milyen módszerekkel lehet azokat erősíteni a teljes és sikeres problémamegoldás elérése érdekében.

Tanári attitűdök és a módszertani gyakorlat hatása a tanulói motiváltságra

Bencze Rita

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: tanári attitűdök; módszertani fejlődés; tanárképzés

A tantárgyi tanulási eredményesség egyik legfontosabb feltétele a motivált állapot, aminek jó indikátora a tantárgyiattitűd-mérés (Józsa, 2007). A tanári tevékenység determináló hatása evidencia, kevéssé ismert azonban az STO-modell (Magnusson és mtsai, 1999), ami tanári irányultságként definiálja a természettudományos tanárok egyéni magatartásmintáját, mely kogníciók és meggyőződések összességét és ebből fakadó módszertani és tanulásszervezési gyakorlatot jelent (Anderson és Smith, 1987; Friedrichsen és mtsai, 2011; Kind, 2016), ami a tantárgyi motiváció legerősebb nem tartalmi determinánsa. Előadásunkban egy papíralapú kérdőíves kutatás részeként tanárok által alkalmazott módszerek, taneszközök és tanulásszervezési munkaformák tanulói attitűdökre gyakorolt hatását vizsgáltuk. A mintát 12 általános iskola 8. évfolyama (680 fő) és 18 középiskola 9. és 11. évfolyama (3534 fő) alkotta. Csak azokat az itemeket vizsgáljuk, amelyekben a tanár tevékenységére expliciten kérdeztünk rá (öt fokú Likert-skála). A statisztikai elemzés SPSS 22 szoftverrel történt. A tantárgyi kedveltségi rangsorban mindkét intézménytípusban a matematika, kémia, fizika áll a sor végén, de az általános iskolában a tantárgyak kedveltsége még 0,0–0,3-del magasabb értékeket mutat, a biológia (3,85) és a természetismeret (3,82), kifejezetten kedvelt tárgyak. A tanuló szempontjából aktív módszerek (tanulói kísérlet, csoportmunka, egyéni feladatmegoldás, kiselőadás, online aktivitás) mindkét intézménytípusban és tantárgynál a gyakorisági lista utolsó harmadában találhatóak, egyöntetűen a legritkább a csoportmunka: általános iskolában (<2,0), középiskolában (1,8<). Adataink nem támasztják alá azt a vélekedést, hogy a tanulók a tanárok értékelésével, előadóképességével és magyarázataival volnának elégedetlenek, ezek az elemek a rangsorok élén szerepelnek, ám a tanulási attitűddel differenciált korrelációt mutatnak. A tanári magatartásváltozókból három faktor rajzolódik ki, a szaktárgyi professzionalizmus, a pozitív személyiség, valamint a korrektség-kiszámíthatóság. Ezek magyarázóereje eltér, általános iskolában a pozitív személyiségjegyek, míg középiskolában a korrektség-kiszámíthatóság a legerősebb tényező. A kutatás eredményei felhívják a figyelmet a különböző intézménytípusokban sikeres tanári orientációk eltéréseire és arra, hogy az aktív módszerek alkalmazásának elterjesztésére kialakított innovációs programok nem gyakoroltak érdemi hatást a tantermi menedzsmentre, miközben ezen módszerek hatnak leginkább pozitívan a tantárgyi attitűdökre és a tanulási motivációra.

Középiskolások természettudományos tantárgyi attitűdjei

Chrappán Magdolna

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Kulcsszavak: tantárgyi attitűd; természettudományos oktatás; tanulói aktivitás

A tanulási vagy szűkebben a tantermi környezet attitűdöket meghatározó volta régóta ismeretes (Osborne, 2003; Myers és Fouth, 1997), konkrét adatok szólnak arról, hogy a tanulói attitűdökre a legerősebb hatást a személyes segítségnyújtás, a diverzív metodikák és az atipikus tanulói tevékenységek gyakorolják (Moorhead és mtsai, 2015; Cutting és Kelley, 2015; Venville és mtsai, 2010). Nagyon nehéz azonban komplex hatásként megragadni ezt a sok tényezőből álló teret, melyben a természettudományos tárgyak oktatása zajlik. 18 középiskola 3534 tanulóival végeztünk kérdőíves felmérést, melyben a szociológiai háttérváltozók mellett a tantárgyi kedveltséggel, a tanulási motivációs faktorokkal és elégedettséggel, a szaktanárok módszereivel és személyes attitűdjeivel, taneszközökkel kapcsolatos panelek szerepeltek (Cronbach- α értékei 0,83–0,96 közöttiek). A kutatás célja az volt, hogy a tanulási környezet lehető legtöbb elemét egyszerre tudjuk megragadni, és olyan összefüggés-rendszert tárhassunk fel, amelyet a tematikus fókuszú nagymintás vizsgálatok nem érzékelhetnek. Előadásunkban azokat az elsődleges adatokat és összefüggéseket mutatjuk be, amelyek a tantárgyi kedveltség, az alkalmazott tanulási módszerek és taneszközök, valamint a tantárgyi tartalmak megítélése között fennállnak. Az adatfelvétel papíralapú kérdőívvel, a statisztikai elemzés SPSS 22 szoftverrel történt. Adataink azt mutatják, hogy a természettudományok egyértelműen a rangsor végén vannak, de nem drámai az elutasítás mértéke, és a középiskolások már egyértelműen különbséget tesznek a tanár megítélése, a tanórai metodikai környezet és a tananyag hatása között. Ezen tanulási-környezet-elemek között kicsi vagy nincs korreláció (független faktorként működnek), ami némileg meglepetés. A tantárgyi attitűdök és az alkalmazott módszerek közül éppen a leggyakoribb (A: 4,3) passzivizáló módszer, a vázlatírás, diktálás negatívan korrelál ($r=-0,132$ $p<0,05$). E módszert azért emeljük ki, mert minden intézménytípusban nagy előnnyel vezeti a mezőnyt (G: 4,55, Sz: 4,34), ám a szakközépiskolás almintában szinte kizárólag ezek jelentik a diákok számára a tanulási segítséget és forrást, ami egyben a pedagógiai reménytelenség indikátora. Az aktív hallgatói módszerek körében a csoportmunka minden tantárgyban és mindkét intézménytípusban rendkívül ritka ($A<2$), és nincs szignifikáns összefüggés intézménytípus vagy valamelyik tantárgy javára. Ugyanez a helyzet például a tanulói kísérletekkel (a kémia kivétel, de ott is a lista végén áll) és az online tanulással is. Eredményeink egy átfogó tantervi reform számára éppúgy kutatási háttérrel szolgálnak, mint a tanárképzés metodikai és terepszemléletének átalakításához. A kutatás további szakasza már az intézmény szervezeti környezetének hatását is detektálni tudja.

Egyetemisták a természettudományos tantárgyak oktatásáról

Malmos Edina, Fehér Virág
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: természettudományos tantárgyak; tantárgyi attitűd; tanárképzés

A természettudományos tantárgyak évtizedek óta a tantárgyi kedveltségi lista végén helyezkednek el. A probléma megoldására különféle módszerekkel és eszközökkel igyekeztek növelni a természettudományos oktatás színvonalát (Osborne és mtsai, 2003, 2007; Ormerod és Duckworth, 1975). Sok országban nőttek az oktatásra fordított keretek, számos reformot vezettek be, azonban ezek közül csak nagyon kevés hozott valamelyest pozitív eredményt (McKinsey és Company, 2007, 2010; Rocard és mtsai, 2010). Vizsgálatunkban ehhez kapcsolódóan célul tűztük ki a közoktatásban és a felsőoktatásban tanulók természettudományos tanulási és tantárgyi attitűdjeinek több szempont mentén történő elemzését. Jelen előadásban mintánkból felsőoktatásban tanulók körében végzett önkitaltós kérdőíves felmérés eredményeit emeljük ki (N=450). A kérdőívben (Cronbach- α =0,85) vizsgáltuk a szociológiai háttérváltozókat, a tantárgyi kedveltséget, a mindennapi életben való hasznosságot, a tanulásban fontos szerepet játszó külső és belső motivátorokat, a tanulók személyes jellemzőit, illetve a tanórán alkalmazott módszereket, eszközöket és a szaktanár jellemzőit. A kérdőívben a legtöbb kérdésünkre ötfokú Likert-skálán vártuk a válaszokat. A tantárgyi kedveltségi rangsorban a természettudományos tantárgyak az utolsó helyeket foglalják el, a kémia (A=3,25) és a fizika (A=2,72) jelentősen le is szakad a többitől. A rangsorban a fizika az utolsó, amelynek kedveltségi értéke szignifikánsan kisebb a kémia kedveltségénél is (R=0,22; p<0,01). A leggyakrabban alkalmazott oktatási módszerek a diktálás és a magyarázat (A>4). Gyakoriságuk duplája valamennyi általunk vizsgált módszernek. Az eszközök közül a táblavázlat és az annak alapján készülő füzetvázlat dominál (A>4). A frontálistól eltérő tanulásszervezési munkaformák csak sporadikusan vannak jelen (a válaszadók körülbelül 20%-a említi), tanulókísérlet pedig szinte egyáltalán nem (A<2,5). Rangkorrelációs vizsgálattal megnéztük, mely módszerek és eszközök vannak szignifikáns hatással a természettudományos tantárgyak kedveltségére. Az figyelhető meg, hogy azok emelkednek ki, amelyek lehetővé teszik, hogy a tanuló ténylegesen gondolkodjon, aktív részese legyen a tanítási-tanulási folyamatnak (véleményalkotás, kiselőadás, páros és csoportmunka). Ezek tanórai alkalmazásának gyakorisága azonban nem számottevő. Helyette a negatív hatással bíró elemek dominálnak (diktálás, tanár által nem megmagyarázott tananyag számonkérése). Mivel eredményeink összeesengnek a korábbi vizsgálatok eredményeivel (pl. Csapó, 2000; Csíkos, 2012), megállapítható, hogy lényeges változás az elmúlt években nem történt a területen, ugyanakkor a természettudományos tanárképzési programok és a tantervek fejlesztése számára alapvető tartalmi és metodikai váltást kell elkezdeni.

Fiatal felnőttek véleménye a természettudományos tantárgyakról retrospektív interjúk alapján

Jász Erzsébet, Balázs Dóra
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: természettudományos tananyag; tanári attitűdök; tanárikompetencia-fejlesztés

A természettudományos tantárgyak közoktatási helyzetével kapcsolatban alapvető problémát jelent a mennyiség-minőség kettőssége (Ledbetter, 1993; Vosniadou és Ioannides, 1999), aminek következtében nem valósul meg a tudástranzfer, a tanulók tehetetlen tudáshoz jutnak (Csapó, 2002; Yung és mtsai, 2014). Az absztrakt tananyag önmagában kudarcélményeket, motiválatlanságot eredményez (Chrappán, 2001; Csíkos, 2010), azonban a folyamatot a tanári tevékenység determinálja. A természettudományos tantárgyi attitűdre vonatkozóan több hazai (Ballér, 1973, Báthory, 1989; Orosz, 1992; Csapó, 2000; Csíkos, 2012) és nemzetközi (Khan és Ali, 2012; Agranovics és Assaraf, 2013) kérdőíves felmérés irányult, kutatásunk ezeket kívánta a személyes iskolai élményekre fókuszáló, retrospektív, félig strukturált interjúk vizsgálatokkal kiegészíteni. Előadásunkban 114, a felsőoktatást épp befejezett vagy most járó hallgatóval felvett interjú eredményeit mutatjuk be (63 természettudományos, 51 bölcsész, művész és társadalomtudományi terület). Az interjúk lágy adatai árnyalják az egyéb források statisztikáját, néhány újszerű következtetés azonban így is levonható. Az ismeretek hasznosíthatóságáról az derült ki, hogy 78 hallgató használja a természettudományos ismereteket: továbbtanuláshoz (36), tantárgyi tartalmakhoz köthető tájékozódás (21), háztartás (20), egészségmegőrzés (11) területén. Módszertani kultúra tekintetében a frontális a leggyakoribb: diktálás (73), magyarázat (44), szemléltetés (45), interakció (15), IKT (5) csak kevesek emlékezetében jelent meg. A tantárgyi attitűdöket meghatározzák a tanulás során felmerülő nehézségek: 33 főnek nem okozott gondot a tanulás, azonban a minta kétharmadának igen, és minden tantárgynál kiugró mértékben a tananyag volt a fő probléma, a számolások és az összefüggések. Ellentmondásos azonban, hogy a javaslatok közül mindössze négy irányult a tananyag megváltoztatására. A módszertani kultúrára vonatkozó javaslatoknál a TTK-s és más szakosok is a kísérletek, szemléltetés, gyakorlatiaság mértékének növelését jelölték meg elsődleges segítő célként. A tanárokkal kapcsolatban azonban lényeges különbség volt: a TTK-s hallgatók fontosabbnak tartják a tanári magyarázatot (TTK-sok: 41%, más szakosok: 13 %), míg a más szakosok a türelmes, empatikus viszonyulásban (TTK-sok: 16 %, más szakosok: 59 %) látják inkább a megoldást. Eddigi eredményeink a tanári viszonyulás jelentőségére mutatnak rá, úgy tűnik, alapvetően eltérő tanári attitűd és metodikai arzenál szükséges a természettudományok iránt nem érdeklő vagy gyengébb eredményű diákok oktatásához. Az adatok meghatározzák a további kutatások irányát, és felhívják a tanárképzés figyelmét az elvárt tanári kompetenciák intenzív fejlesztésére a személyes attitűdök és a differenciált követelmény-meghatározás területén is.

A SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS MINT KUTATÁSI MÓDSZER ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI A NEVELÉSTUDOMÁNYBAN

Elnök: Kopp Erika, ELTE PPK
Opponens: Szabolcs Éva, ELTE PPK

Szimposium-összefoglaló

A szimpózium a szakirodalmi áttekintés mint kutatási módszer alkalmazásának formáit, lehetőségeit és buktatóit tekinti át, olyan kutatások módszertani tapasztalatait hasonlítja össze, amelyek mindegyike a szakirodalmi áttekintés valamely formáját alkalmazza. Célja e módszer alkalmazása során szerzett tapasztalatok megosztása és a magyarországi neveléstudományban történő alkalmazás támogatása. A szakirodalmi áttekintést kutatási módszerként először az orvostudomány alkalmazza: célja a rendelkezésre álló kisebb, eltérő mintán végzett kutatások eredményeinek aggregálása vagy konfigurálása, ezáltal új tudományos eredmények megfogalmazása (Petticrew és Roberts, 2006; Hedges és Cooper, 2009; Gough, 2012). A módszer differenciálódása, jelentőségének növekedése a társadalomtudományokban az 1980-as évektől datálódik (Chalmers, 2015), és az utóbbi évtizedekben a neveléstudományi kutatásokban is egyre nagyobb szerepet kap (Van Klaveren és mtsai, 2013). Elterjedéséhez óriási lendületet adott az, hogy a neveléstudományban is egyre több, bizonyítéknak tekinthető eredményt produkáló empirikus vizsgálat zajlik, melyek lehetővé teszik a szisztematikus elemzést, egyúttal az oktatáspolitikában a tényeken alapuló döntéshozatali folyamatok erősödése igényt is tart erre (Waddington és mtsai, 2012). E nemzetközi trendek ellenére a magyar neveléstudományi kutatások ritkán alkalmazzák, melynek okaira és következményeire a szimpóziumban részletesen kitérünk. A szimpózium előadásainak mindegyike a 2016–2017-es tanév során kutatócsoportunk által végzett vizsgálatok és ezekhez kapcsolódó doktori kurzusok eredményeit mutatja be. Bár az egyes vizsgálatok tematikai fókuszja eltérő, az alkalmazott módszer hasonlósága révén lehetőséget nyújtanak arra, hogy a tapasztalatok elemzésével és összevetésével következtethessünk a lehetőségekre és buktatókra, melyekkel a magyarországi kutatásokban történő alkalmazás során találkozhatunk. A módszer számos cél eléréséhez alkalmazható: egy adott kutatási témához kapcsolva a területen elért eredmények összevetéséhez; teoretikus, módszertani megközelítésen belül trendek vagy hiányok feltárásához; illetve új kutatások pozicionálásához. E célokhoz rendelve érdemes a módszeren belüli altípusok közül választani. Ezeket azonban minden esetben összekapcsolja a szisztematikus jelleg, mely a folyamat szabályozásában, a kutatási kérdésekben, az adatbázisok kiválasztásában és a keresési folyamatban, a kizárási kritériumok meghatározásában és a kapott információk kezelésében egyaránt megmutatkozik, és amelynek megvalósításához mára számos protokoll áll rendelkezésre. A neveléstudományi szakirodalmi áttekintések esetében számos téma esetében problémát jelent a bizonyítékként elfogadható szakirodalom szűkössége, a nyelvi korlátok és az adatok forrásának kiválasztása. Azonban a módszer alkalmazása erősíti a hazai kutatások kapcsolatát a nemzetközi tudományos térrel.

Előadások

Mikor szisztematikus egy irodalmi áttekintés? Az irodalmi áttekintések típusai és felhasználásuk

Vámos Ágnes, Misléy Helga
ELTE PPK

Kulcsszavak: szisztematikus irodalmi áttekintés; tényeken alapuló gyakorlat; típusok

Az utóbbi időben az irodalmi áttekintések iránti érdeklődés a magas impakt faktorral rendelkező folyóiratokban egyre keresettebb lett; mindez összefügg a tudományos publikációk számának rohamos növekedésével és a tényeken alapuló döntéshozatal filozófiája kapcsán a tudás azonosításával (Torraco, 2005; Callahan, 2010). A releváns, vitathatatlan kutatási eredmények meghatározhatják diszciplínák (pl. orvostudomány) mindennapos gyakorlatát (Garg, Hackam és Tonelli, 2008). Új eredmények sokasága születik, melyek nem hagyhatók figyelmen kívül, így idővel még a sokat idézett tanulmányok is célfolhatóvá válhatnak (Ioannidis, 2005). Az irodalmi áttekintés (literature review) elengedhetetlen része és értéke egy tudományos kutatásnak: alkalmazzuk, ha tudományos bizonyítékot keresünk, ha túl bőséges információ áll rendelkezésünkre, ha valamilyen tudományos ellentmondásba ütközünk (Thomson, 2013), ha arra vagyunk kíváncsiak, kik kutattak/kutatnak adott szakterületen és mire jutottak, hogyan érvelnek eredményeik mellett – és még sok más céllal. S mivel az egyes tanulmányok különbözhetnek tudományos minőségükben, a kutatási stratégiában, minta- és módszerválasztásban – mindezek mentén, illetve további sajátosságaik mentén vizsgálhatók, elemezhetők. A tudományos tényeken alapuló gyakorlat (evidence based practice) igénye a különböző tudományágakban többféle típusú irodalmi áttekintést különböztet meg (Grant és Booth, 2009). A leggyakrabban alkalmazott típusok a tradicionális vagy narratív irodalmi áttekintés, a metaanalízis és a szisztematikus irodalmi áttekintés, utóbbi kettő a neveléstudományi kutatásokban is egyre gyakrabban megjelenik. Előadásunkban saját tudományágunkra fókuszálva bemutatjuk, hogy a kutatási célkitűzések, kérdések, összetevők, szerzők, időintervallum, elvárások és értékek dimenziójában mi jellemzi az egyes irodalom-feldolgozási típusokat, továbbá ismertetjük, hogy milyen gyakorlati jelentőséggel bírhatnak és mikor melyik típust érdemes használni. Tesszük mindezt saját kutatásunk tapasztalatainak bemutatása által, mely alapvetően tradicionális irodalmi áttekintésen alapszik, azonban a kutatás folyamán igény merült fel a szisztematikus irodalmi áttekintésre történő átváltásra. Az előadás megalapozza a szimpóziumunkban elhangzó további, kifejezetten a szisztematikus irodalomelemzéssel feldolgozott kvalitatív és kvantitatív kutatások bemutatását.

Releváns irodalmak keresése, adatbázisok vizsgálata, információ-menedzsment a szisztematikus szakirodalmi áttekintésben

Pesti Csilla
ELTE PPK

Velkey Kristóf
ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: szisztematikus szakirodalmi áttekintés; oktatási reform; képzési program

A szisztematikus szakirodalmi áttekintés évtizedek óta jelen van a társadalomtudományi kutatások metodológiai palettáján, azonban jelentősége nagymértékben felértékelődik az IKT rohamos fejlődésével járó, a kutatási eredmények publikálásának tekintetében is észlelhető információs túlterheltség kezelésének folyamataiban (Petticrew és Roberts, 2006). Ez a gyakorlatban, többek között, azt is maga után vonja, hogy egy, a társadalomtudományok területéhez köthető szakirodalmi áttekintés készítéséhez, különös tekintettel a hatásvizsgálatokkal, eredményességgel foglalkozó tanulmányok áttekintésénél, meglehetősen nehéz kutatói feladat az információözből elfogultságot mellőzően kiválasztani azon tanulmányokat, amelyek relevánsak a kutatás szempontjából. A szisztematikus szakirodalmi áttekintés módszere amellet, hogy elősegíti a releváns tanulmányok azonosítását, értékelését és értelmezését, szélesebb kutatási kérdések megválaszolására is alkalmas (Baumeister és Leary, 1997). Az előzőekben részletezett problémát állítva a fókuszba, az előadás célja a releváns irodalmak kereséséhez, a társadalomtudományok, ezen belül a neveléstudományok területén legnépszerűbb adatbázisok vizsgálatához, valamint a szisztematikus irodalomkutatást támogató információ-menedzsmenthez, illetve IKT-megoldásokhoz fűződő gyakorlati tapasztalatok rendszerezése és bemutatása. A vizsgálat során mindketten külön-külön készítettünk egy-egy szisztematikus szakirodalmi áttekintést, és e folyamat során, mely egyben tanulási folyamatnak is tekinthető, számos hasznos tervezési és megvalósítási tapasztalatra tettünk szert. A két elkészült szisztematikus szakirodalmi áttekintés keretén belül a következő fő kutatási kérdések mentén dolgoztunk: Mi a tanítási gyakorlat szerepe a tanárképzési programokban? Milyen módszereket használnak egy oktatási reform eredményességének vizsgálatakor? Habár a két szisztematikus irodalmi áttekintés témája távol áll egymástól, hasonló tanulási utat jártunk be, hasonló nehézségekkel találkoztunk. Az előadás kitér a kutatás során megvizsgált adatbázisok bemutatására, az ezekben való keresésre, a kulcsszavak kiválasztására, a találatok protokollban meghatározott szempontok szerinti szűrésére, valamint a találatok kezelésére, illetve a rendelkezésre álló számítógépes programok, alkalmazások ismertetésére. Az előadásban kitérünk a szisztematikus irodalomkutatás készítése közben felmerülő problémákra is. Habár e problémákra sok esetben nincs általánosan elfogadott feloldás, a más tudományterületeken ismert jó gyakorlatok áttekintése és adaptálása a saját kutatási területünkhöz megoldást nyújthat. Az egyik legmarkánsabb megoldandó feladatot a kutatásba bevont tanulmányok nyelvi szempontból történő lehatárolása jelentette.

Vizsgálati módszerekre fókuszáló irodalmi áttekintések tapasztalatai

Szivák Judit
ELTE PPK

Nagy Krisztina, Gazdag Emma
ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: szisztematikus szakirodalmi áttekintés; reflektív gondolkodás

Doktori Iskolánkban a 2015–2016-os tanév tavaszi félévében A reflektív gondolkodás szeminárium keretében szisztematikus irodalomfeldolgozást (systematic literature review) végeztünk. A kurzus és az empirikus kutatás kettős célt szolgált: a pedagógusok reflektív gondolkodását vizsgáló kutatási módszerek nemzetközi trendjeinek feltérképezését 1983-tól napjainkig a szakirodalom szisztematikus áttekintésének segítségével; ezzel egyidejűleg a szisztematikus irodalomfeldolgozás metodológiájának megismerését, hazai felhasználási lehetőségének feltárását. A hazai neveléstudomány mindaddig adós a pedagógusok reflektív gondolkodásának kutatási módszereinek áttekintő vizsgálatával, holott (kutatásunk is ezt igazolja) a téma mind hazai, mind nemzetközi térben aktuális (Creswell, 2014; Polat, 2015). Az irodalomfeldolgozás e problémára keresi a megoldást azáltal, hogy egy adott témához (kutatási kérdéshez) kapcsolódóan összegyűjti az összes tudományos munkát, és azok kritikai elemzésével komplex analízist végez (Baumeister és Leary, 1997; Bem, 1995; Cooper, 2003). Előadásunk két fő kérdés feldolgozását mutatja be: Milyen trendek, irányzatok jellemzik a reflektív gondolkodás vizsgálati módszereit? Milyen nehézségekbe ütközhetnek a kutatók a szisztematikus irodalmi áttekintés végzése során? A kutatást három különböző elektronikus adatbázis (Ebsco, Web Of Science, Proquest) használatával végeztük. Első lépésben megtörtént a helyes keresési paraméterek meghatározása, beállítása, majd a keresőkifejezések azonosítása. Ezt követte az adatok (cikkek) lekérdezése és rögzítése Excel fájlban, majd a cikkek szűrése és a szűrés eredményeinek rögzítése (Prisma checklist, 2009). A keresési paraméterek és keresőkifejezések beállítása után 1455 találatot kaptunk az EBSCO adatbázisból, majd ezek pontosítása után 95-öt. Az adatok Excelben való rögzítése után került sor a duplikátumok eltávolítására. A megmaradt 65 cikk szűrése (az absztraktok, esetenként a teljes szöveg elolvasása) után a kutatók 39 tanulmányt – mint a kutatási kérdéseknek nem megfelelőt – eltávolítottak, így végül 26-ot vontak be a vizsgálatba, melyeket a kutatási kérdéseknek megfelelően elemeztek. Az előadás során bemutatjuk az irodalmi áttekintés tapasztalatait, külön figyelmet fordítva a legfontosabb eredményekre: a reflektív gondolkodás vizsgálatában a módszertani sokszínűség és komplexitás mellett napjainkban új módszerek is megjelennek; regionális és tudományterületi eltérések mutathatók ki a reflektív gondolkodás fejlesztésében és vizsgálatában. Kutatásunk felhívja a figyelmet arra, hogy a magyar neveléstudománynak is adaptálnia kell az irodalmi feldolgozás módszerét, ami sajátos mivoltából eredően újszerű, önálló és komplex kutatásnak tekinthető (Baumeister és Leary, 1997), emellett hozzájárulhat doktori és tudományos kutatásaink alapozó munkálatainak serkentéséhez és sikeréhez a neveléstudomány nemzetközi közegében.

**Tanárok kreativitásról vallott nézeteinek szisztematikus szakirodalmi áttekintése
- Egy neveléstudományi áttekintés eredményeinek összegzése, bemutatása**

Bereczki Enikő
ELTE PPK

Kárpáti Andrea
ELTE TTK Természettudományi Kommunikáció és UNESCO Multimédiapedagógia
Központ

Kulcsszavak: kreativitás; tanári nézetek; szisztematikus szakirodalmi áttekintés

Az empirikus kutatások növekvő számával a neveléstudomány területén is szükségessé vált a szisztematikus szakirodalmi áttekintés módszerének alkalmazása, ami lehetővé teszi az egy témában releváns empirikus kutatások módszeres azonosítását, értékelését és szintetizálását, a bizonyítékok kiegyensúlyozott és megbízhatóbb összegzése céljából (Petticrew és Roberts, 2006). Jelen előadás fókuszában a szisztematikus szakirodalmi áttekintés módszerének alkalmazása áll, amit a kreativitás és a tanári nézetek nemzetközi kutatási eredményeinek összegzésére használtunk. Az elmúlt 25 évben a kreativitás világszerte egyre nagyobb szerepet kapott a különböző országok oktatáspolitikájában (Craft, 2010). A diákok kreativitásának fejlesztését oktatási célként jelöli meg számos nemzeti és nemzetközi alapidokumentum (Shaheen, 2010; Heilmann és Korte, 2009). A kreativitásra való nevelésben ugyanakkor kulcsszerepet játszanak a tanárok, akik fontosnak tartják a diákok kreatív képességeinek osztálytermi környezetben való kibontakozását és fejlődését (Beghetto, 2010; Runco, 2003). Ennek ellenére a kreativitásról alkotott implicit tanári elméletek, amelyek gyakran laikus nézetekből, vélekedésekből építkeznek és a nem kreativitás kutatásából származó tudományos tényekből, sok esetben gátolják a kreativitás iskolai fejlesztésének hatékonyságát (Runco, 1999). Az, hogy a különböző szaktárgyakat tanító tanárok hogyan gondolkodnak a kreativitásról, direkt módon befolyásolja azt, hogy mi történik az osztályteremben kreativitásfejlesztés gyanánt, így a kreativitásról vallott tanári nézetek a kreativitásra való nevelés sikerességének egyik legfontosabb tényezőjét képezik a közoktatásban. Az előadásban bemutatott szisztematikus szakirodalmi áttekintés célja a kreativitásról és kreatív pedagógiáról vallott szaktanári nézetek elemzése és összegzése volt. Az Ebsco PsyInfo, az ERIC és a ProQuest Dissertation adatbázisokban kulcsszavas keresés alapján 2600 darab 2010–2015 között megjelent tanulmányt azonosítottunk a témában. Ezek közül 46 olyan empirikus kutatást találtunk, amelyeket az előre meghatározott megfelelőségi kritériumok alapján beválogattunk szisztematikus áttekintésünkbe. Elemzésünkhöz kigyűjtöttük a vizsgált kutatások főbb jellemzőit (pl. téma, minta, kutatási elrendezés, eszközök), valamint a kreativitás szaktárgyon belüli értelmezését, illetve a kreativitásról és a kreatív pedagógiáról vallott szaktanári nézeteket. Az áttekintett szakirodalom alapján a különböző szaktárgyakat tanító tanárok kreativitásról és kreatív pedagógiáról vallott nézetei szaktárgyspecifikus kreativitásfelfogást tükröztek. Ugyanakkor a kreativitásról vallott tanárinézet-kutatások vizsgálata rámutatott arra is, hogy a tanárok kreativitásfelfogása sok esetben inkoherens és ellentmondásos. A pedagógusok kreativitásról vallott nézeteinek ismertetése mellett részletesen bemutatjuk eredményeink összegzésének módját is.

TANÁROK ÉS CIGÁNY, ROMA TANÍTVÁNYAIK

Elnök: Furray R. Katalin, Pécsi Tudományegyetem

Opponens: Kozma Tamás, Debreceni Egyetem

Szimpózium-összefoglaló

A szimpózium témája a hátrányos helyzetű kisebbségek, mindenekelőtt a cigány, roma kisebbség iskolázásának támogatási lehetőségei. Az előadók az ország különböző térségeiből érkeztek, ezért tapasztalataik is meglehetősen széles körűek. Elsősorban a tanárookra figyeltek az előadók, azt vizsgálva, milyen eligazítást adhatnak a hatékony munkára. Nem állíthatjuk, hogy az újdonságok körébe tartozik ez a kérdés. Tágabban értelmezve szinte a közoktatás bevezetésével egyidős, hiszen mindig újra megfogalmazódik az a probléma, hogyan lehetne magasabb vagy legalább átlagos iskolázottsági szintre juttatni azokat a fiatalokat, akiket családi körülményeik akadályoznak ebben. A 20. század második harmadában a parasztság viszonylag széles rétegeinek megszólítása volt a kérdés. A század utolsó harmadától egyre inkább a cigány lakosság az a csoport, amely még mindig viszonylag kis létszámban van jelen a közoktatás felsőbb szintjein, még kevésbé a felsőoktatásban. Mit tehet az oktatás, az oktatási rendszer, a pedagógusok és a tanárokat képező felsőoktatás a sikerért? Az előadók ezeket a kérdéseket különböző módszerekkel vizsgálják, vizsgálataik és fejlesztéseik eredményeiről számolnak be. Egy korábbi kutatásban tanárszakos hallgatókat kérdeztek meg, tanítanának-e olyan iskolában, ahol sok cigány tanuló van. A hallgatók nagyobb része nemmel válaszolt. Indokolt hát a kérdés, milyen módszerekkel lehet csökkenteni a félelmet, az elutasítást. Ezzel foglalkozik az egyik előadás. Egy további előadás azokat a tartalmakat tárgyalja, amelyeket a cigány, roma kultúrával foglalkozó tanárnak ismernie kell, és amelyek általános érdeklődésre is számot tartanak. A tanár ismeretei mellett az is fontos, hogy kezelni tudja saját előítéleteit, képes legyen felismerni ezeket, és olyan attitűdöket, magatartásokat kialakítani, amelyek elfogulatlanságokat biztosítanak. A másik fél – adott esetben a cigányság – iránti tisztelet az egyik üzenete annak a beszámolónak, amely a roma holokauszttal kapcsolatos középiskolásoknak szervezett kurzus hatásáról számol be. Az utolsó előadás azt elemzi, milyen ismeretekkel, képzettséggel kell rendelkeznie annak a tanárnak, aki a szakmunkásképzésben vesz részt, tekintettel arra is, hogy ott feltételezhetően nagyobb számban találkozunk a kisebbség tagjaival.

Előadások

A pedagógusképzésben részt vevő hallgatók előítéletének csökkentése

Jenei Teréz, Kerülő Judit
Nyíregyházi Egyetem

Kulcsszavak: előítélet; pedagógusképzés; attitűdváltozás

A cigány/roma gyerekek iskolai sikertelenségének okairól számos tanulmány született (Havas, Kemény és Liskó, 2001; Forray R., 2009). Az írások két csoportra oszthatók az alapján, hogy szerzőik miben látják az okokat. A tanulmányírók egy része a sikertelenséget elsősorban a családi szocializáció hiányosságaiával, valamint a cigány/roma gyerekek nem megfelelő iskolaérettségével magyarázzák. A kutatók másik csoportja az okot az iskolában látja. Véleményük szerint az iskola nincs felkészülve a cigány/roma gyerekek fogadására és oktatására (Harsányi és Radó, 1997). De a vizsgálatok azt is igazolják, hogy a roma tanulók iskolai kudarcai jelentős részben a tanári attitűdökkel, előítéletekkel függenek össze (Huszár, Géczai és Sramó, 2003). Ugyanakkor a tanárszakosok körében lefolytatott kutatások egyértelműen igazolják a leendő pedagógusok cigányokkal szembeni előítéleteit (Kocsis, 2015). Megdöbbentő, hogy egy 2008-as vizsgálatban arra a kérdésre, miszerint elmenne-e olyan iskolába tanítani, ahol a tanulók többsége cigány, a pedagógusjelöltek közel háromnegyede vagy nemleges választ adott, vagy egyáltalán nem válaszolt, 10% fogalmazott úgy, hogy csak akkor menne el, ha nem volna más választása és csak egyötödük válaszolt egyértelműen igennel. Különösen a kelet-magyarországi válaszadók vélekedtek így (Erőss és Gárdos, 2008). Előadásunkban egy koragyermekkorai szocializációt segítő, a „GOOD START” keretében megvalósuló, pedagógusképzésben részt vevő hallgatók romákkal szembeni előítéleteit csökkentő programelemet mutatunk be. Célunk annak elemzése, milyen változásokat figyelhettünk meg a hallgatók attitűdjében. Kutatásunk két részből állt. A program megvalósulásának időszakában tartalomelemzéssel vizsgáltuk a hallgatók által készített írásos feljegyzéseket, ezek elemzésén keresztül mutatjuk be az attitűdváltozásokat. Kutatásunk második része egy utánkövetéses vizsgálat, amit kérdőíves módszerrel végeztünk. Olyan, már oklevelet szerzett vagy végzős évfolyamra járó hallgatókat kérdeztünk meg, akik legalább egy évig részt vettek a programban. Azt vizsgáltuk, idézett-e elő náluk attitűdváltozást a „GOOD START” projektbe való bekapcsolódás. A magas válaszadói hajlandóság már jelezte hallgatóink véleményét. Arról számoltak be, hogy a projekt során szerzett tapasztalataikat mind az elhelyezkedésnél, mind a munkájuk során jól tudták, tudják használni. Válaszadóink a program legfontosabb hozadékának a romákkal kapcsolatos félelmeik leküzdését, a romákról korábban kialakult véleményeik megváltozását tekintik. Minden negyedik megkérdezett tanítós arról is nyilatkozott, hogy a program hatására csökkentek előítéleteik és javult a romákkal való kommunikációjuk. Eredményeink elsősorban a pedagógusképzésben hasznosíthatók.

Romológiai ismeretek a tanárképzésben
Cserti Csapó Tibor, Lakatos Szilvia, Trendl Fanni, Andl Helga
PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: romológia; tanárképzés; cigány, roma

Az osztatlan tanárképzésben 2015-től a természettudományi és a bölcsészkar tanárszakos hallgatóknak lehetőségük nyílik arra, hogy egy kurzus keretében romológiai ismeretekkel találkozzanak. Miként ezt a kurzusleírás is tartalmazza: „A kurzus a romológia területéhez – szorosabban vagy tágabban – kapcsolódó témákat tárgyal. A tematikus egységek olyan romológiai alapismereteket kínálnak, amelyek segítik a hallgatókat abban, hogy értő-értelmező módon lássák a társadalmi folyamatokat, tanárként és kritikai értelmiségiként pedig hozzájáruljanak egy nyitottabb társadalom alakításához.” A kurzus „tétje” tehát „nem a romológia elbeszélhetősége” (Beck, 2013), azaz ennek az elbeszélhetőségnek a megmutatása, inkább a különböző tudományterületek, nézőpontok első találkozási teréről van szó egy látszólag tematikus fókusz kapcsán. A kurzus szükségességére több tényező is rávilágít. A Nemzeti alaptanterv (2012) rögzíti, hogy „a nemzetiségekre vonatkozó tudástartalmak” főbb tartalmi jellemzői [...] a tartalmi szabályozás különböző szintjein, illetve az iskoláztatás minden szakaszában arányosan meg kell, hogy jelenjenek”, melyhez releváns alapismeretekkel kell rendelkezniük a tanároknak hazánk legnagyobb lélekszámú nemzetiségére vonatkozóan is. Másrészt a pedagógusok befogadó attitűdjének, interkulturális kompetenciájának erősítése szintén kiemelt feladatként értelmezhető (l. Gordon Győri, 2014). A kurzus során a hallgatók elsősorban az alábbi témákat tárgyalják: a romológia mint tudományos diskurzus; a romológiai kutatások problematikája; cigány csoportok Európában és Magyarországon; a cigányság történelme; szociológiai megközelítések; néprajzi és kulturális antropológiai kutatások; reprezentáció és önreprezentáció a művészeti alkotásokban. A kurzus hangsúlyt helyez a „cigányok, romák-iskola-oktatáspolitiká” hármásának vizsgálatára, így a témák között szerepel például a magyarországi cigányság iskolázottsági helyzetének változása, a támogató programok vagy a cigányok, romák tankönyvi reprezentációja. Mindezen ismeretek megjelenítéséhez a kurzushoz tartozó tananyagok fejlesztése is megtörtént, illetve jelenleg is folyamatban van. A kurzus során a hallgatóknak arra is alkalmuk nyílik, hogy tereptapasztalatot szerezzenek, megismerkedjenek különböző iskolai és iskolán kívüli programokkal, intézményekkel, valamint cigány, roma civil szervezetekkel és ezek tevékenységeivel. Előadásunk célja a kurzus tapasztalatainak összegzése, a további fejlesztési lehetőségek felvázolása. Egy ugyan kismintás, de a tantárgy oktatói számára mégis informatív be- és kimeneti mikrokutatás kapcsán képet alkotunk a szemléletbeli változásokról és azokról a reakciókról, attitűdökről, ahogyan a hallgatók a kurzus során e tárgyhöz viszonyultak.

Pharrajimosroma holokauszt érzékenyítő program bemutatása

Lakatos Szilvia

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: cigány/roma holokauszt; érzékenyítés; szemléletformálás

A Khetanipe a Romák Összefogásáért Egyesület által megvalósított „Szemléletformálás, érzékenyítés a középiskolákban” program kitűnő lehetőséget biztosított arra, hogy fontos lépést tegyünk abba az irányba, hogy az iskolai történelemkönyvekben kevésbé kifejtett cigány/roma holokauszttal és a cigány/roma kulturális hagyományokkal kapcsolatban a párbeszéd kiszélesedjen, illetve a középiskolákban is hangsúlyosabbá váljon az e témáról folytatott kommunikáció. A közvélemény előtt is sokáig rejtve maradt cigány/roma holokauszttal kapcsolatos ismeretanyag átadása és kibővítése a bevont középiskolás fiatalok szemléletformálása és érzékenyítése által valósult meg. Az RJR-modell szerint felépített óratervek lehetőséget biztosítottak arra, hogy a gyerekek ne csak lexikálisan, tankönyvszerűen találkozzanak a roma/cigány holokauszt drámai pillanataival (Bernáth, 2000; Márfi, 2014), hanem a saját gondolataikból kiindulva egy olyan új nézőpontot jelöljenek ki önmaguk számára, amelyből kitekintve a cigánysággal kapcsolatos előítéletek és téveszmék is érvényüket veszthetik. A középiskolás diákok előzetes csoportos kutatómunkáját követően interaktív és reflektív tanulási technikák segítségével bővítették ismereteiket. Az alábbi megvalósított interaktív technikákat és módszereket alkalmaztuk az órák során: hajlított véleményvonal; fűrtábra; kettéosztott napló; szóforgó technika; szakértői mozaik; galériatechnika; konstruktív vita (Bárdossy és mtsai, 2002; Arató és Varga, 2008). A megvalósítási időszak alatt 11 középiskolai intézmény 251 tanulója be volt vonva. Az órákat megelőzően és követően minden diák kitöltött egy, a tréningre vonatkozó kérdőívet, melynek tapasztalatait a projekt munkatársai összegezték és összehasonlító elemzést végeztek. A kutatás célja az érzékenyítő tréning hatékonyságának vizsgálata volt. A kutatás várható eredménye az volt, hogy azokban az intézményekben, ahol a program megvalósult, ott a hallgatók tudása bővült, látókörük szélesedett az érintett témakörök tekintetében.

A programot 2015 tavaszán az Emberi Erőforrások Minisztériumának Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága támogatta.

Az előítéletesség újabb tartalmai

Mrázik Julianna

PTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: elfogadás; kisebbség; tanárjelöltek

A kutatás előzménye egy többször hivatkozott kutatás (Géczi és mtsai, 2002), amit a Pécsi Tudományegyetem tanárszakos hallgatói között végeztünk, a kisebbségekkel kapcsolatos attitűdöket vizsgáltuk leendő tanárok körében. Arra kerestük a választ, milyen a tanárjelöltek (nemzetiségi) kisebbségekkel kapcsolatos ismeretszintje. Nem tudhattuk, milyen a tanárjelöltek kisebbségpedagógiai felkészültsége. Akkor ezek a kérdések részben még megválaszolatlanok voltak, és a nemzetiségi kisebbségek iránti attitűd vizsgálatán nem mutatott túl. Ma, változó neveléstudományi környezetben mindezek továbbra is aktuális kérdések. További kutatások összegzett tapasztalata, hogy a roma tanulók esetében mind a pedagógusok, mind a pedagógusjelöltek részéről megfogalmazódik az igény hatékonyabb felkészítésre, valamint a roma tanulók iskolai kudarcainak okai jelentős részben a tanári attitűdökben, előítéletekben keresendő. Végül, a tanárképzésbe lépő hallgatók egy friss vizsgálata rámutatott arra, hogy a legkevésbé szimpatikusnak a kábítószereseket, a cigányokat és a hajléktalanokat tartják. Léteznek tehát kellően feltárt, vannak azonban állandó kérdések, amelyek feltevése és megválaszolása ma is érvényes és ezek köre időről időre tovább bővül. Kutatásunkban másodelemzés módszerével, szükség esetén a kutatás egyes kérdései kismintás, kérdőíves lekérdezése mentén vizsgáljuk a belépő és a képzésben lévő, az osztatlan tanári felkészítés hallgatóit kvalitatív kutatási stratégia mentén, és kísérletet teszünk egy közepes hatókörű elmélet kidolgozására a befogadó egyetemi modell számára a hallgatói előítéletesség mérésére és az előítéletesség csökkentése céljából. Cél az előítéletesség vizsgálata már egy kiterjesztettebb körben, nem csupán a nemzetiségi kisebbségekre korlátozva, amely szükség- és időszerű a befogadó egyetem közegében. Hipotézisünk, hogy a hallgatói előítéletesség az előzetes kutatásokhoz mérten rétegzettebb, újabb elemekkel bővült; csökkenthető; ehhez egy lehetséges modell kidolgozása az előítéletesség mérséklésének feltételei megalkotásával időszerű. Az eredmények a tanári felkészítésben és a befogadó egyetem megvalósulásában egyaránt haszonnal járhatnak, valamint a működő neveléstudományi és iskolai praxist megfelelően javíthatják.

A kutatást a Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola támogatja. A tudományos közleményt a szerző a Pécsi Tudományegyetem alapításának 650. évfordulója emlékének szenteli.

A ZENETANULÁS FORMÁLIS ÉS NON-FORMÁLIS DIMENZIÓI

Elnök: Váradi Judit, Debreceni Egyetem
Opponens: Duffek Mihály, Debreceni Egyetem

Szimpozium-összefoglaló

Magyarországon egyre hangsúlyosabb szerepet töltenek be a zenepedagógiai kutatások az utóbbi években. E kutatások eredményei sorra bizonyították, hogy a zenei tanulmányok a gyermekek fejlődéséhez elengedhetetlenül szükségesek, a zenetanulás során kifejlesztett képességek számos más foglalkoztatási területen átlagon felüli minőséget jelenthetnek. A zenei nevelés személyiségformáló erejének gondolata magával az emberrel egyidős, a zenei nevelést és a gyermeknevelést összhangba állító elméletek nagy hangsúlyt kaptak. Fontosnak tartjuk objektív tényekkel alátámasztani a zenetanulás társadalmi jelentőségét, ezért négy éve indult kutatócsoportunk tantárgypedagógiai, hangszermethodikai vizsgálatokat végez, valamint a zenetanulás társadalmi összefüggéseivel kapcsolatos kérdésekre keresi a válaszokat a közoktatás különböző intézményeiben és az extrakurrikuláris tevékenységek színhelyein. A szimpózium előadásai a zenetanulás, a zenepedagógia által közvetített értékeket, előnyöket, valamint a kultúrafogyasztási szokásokat kutatja változatos módszertani eszközökkel az oktatás különböző szintjein. Az első három kutatás a zenetanulás formális keretei között tanuló diákokat vizsgálja alap- és középfokon egyaránt. A negyedik előadás a zenei nevelés non-formális lehetőségeinek feltérképezésével azt vizsgálja, hogyan lehet a formális zenei nevelést a koncertpedagógia innovatív szemléletű eszközeivel kiegészíteni. Kvalitatív módszerekkel tárják fel a lehetséges társadalmi-szociális hatásokat, melyek a közösségek tagjait formálják. Kutatásaink vizsgálatának tárgyát képezi a családból hozott kulturális tőke hatása a gyermekek zenei tanulmányaira és a kulturális értékekkel szemben tanúsított magatartására. Elemezzük a formális zenei oktatás módszereit, valamint az élőzenei bemutatók és más kulturális rendezvények extrakurrikuláris lehetőségeit. Kutatási eredményeink alapján a zenetanulás sokat segíthet abban, hogy a gyermekek értékes tagjai legyenek a társadalomnak, érdemes kiemelni a zenei oktatás jótékony hatását a más diszciplínákhoz köthető készségekre és képességekre, a transzferhatások révén az iskolai tanulmányok javulását, a személyiségfejlődést, társas kapcsolatok épülését, melyek hozzájárulnak a testi-lelki egészség megőrzéséhez is. A tudományos érdeklődés arra irányul, hogy a művészeti tevékenység alaptermészete szerint az élményszerzés öröme és képessége milyen kapcsolatban áll az elméleti tudnivalók, műveltségelemek elsajátításával. A kutatás képet nyújt a tanítók és zenetanárok zenepedagógusi munkájának hatékonyságáról, lehetőségeiről és problémáikról, ezáltal segítséget nyújt a zenepedagógusok képzéséhez, hozzájárulva egy műveltebb, empatikusabb, magasabb érzelmi intelligenciával rendelkező ifjúság neveléséhez.

A kutatást a Debreceni Egyetem Humántudományok Doktori Iskolájának Nevelés- és Művelődéstudományi Programja, illetve a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD) támogatta.

Előadások

A diákok családi hátterének hatása az alapfokú zenetanulásra és a tanulmányi eredményességre

Szűcs Tímea
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: alapfokú művészeti iskola; tanulmányi eredményesség; zeneoktatás

A zenei oktatás területén napjainkban több kezdeményezésnek és változásnak lehetünk tanúi. Többek között a 2013-as kerettantervben megemelték az ének-zene órák számát az általános iskolák alsó tagozatán, sőt egyre többet hallhatunk, olvashatunk például a kóruséneklés jelentőségéről a jóllét tekintetében. E kezdeményezések mellett különösen fontos olyan objektív szakmai tények, tapasztalatok megosztása, amelyek mind a szakemberek, mind a laikusok számára megvilágítják a zenetanulás jelentőségét, hatásait. A szakirodalomból ismert, hogy a zenetanulók esetében kimutathatók a pozitív iskolai és nem iskolai eredményességi mutatók (Altenmüller, 2006; Asmus, 1986; Gick, 2011; Schumacher, 2014). Kutatásunk célja ezen hatások érvényesülésének vizsgálata a magyarországi viszonyok között. A 2016 tavaszán folyó kutatás során kvantitatív vizsgálatot végeztünk, mely során papíralapú kérdőívet használtunk. A felmérésben egy megyeszékhely nagy múltra visszatekintő alapfokú művészeti iskolájának nyolcadik osztályos tanulóit (N=95) és kontrollcsoportként két általános iskola szintén nyolcadik osztályos tanulóit kérdeztük meg (N=97). A kontrollcsoport esetén ügyeltünk arra, hogy csak zenét nem tanuló gyermekek válaszoljanak. A kérdőív kérdéscsoportjai a rekrutáció, a társadalmi, kulturális és gazdasági tőke, a tanulmányi eredmények, az IKT-eszközök használata, a motiváció és a továbbtanulási szándék területeit érintették. Hipotézisünk szerint a zenét tanuló diákok olyan családok gyermekei, akik befektetésnek tekintik a különböző extrakurrikuláris tevékenységeket, ezzel is segítve a társadalmi hierarchián való feljebb jutást vagy a meglévő státusz megőrzését. Emellett feltételezzük, hogy a zenét tanuló gyermekek jobb tanulmányi eredménnyel rendelkeznek, mint a zenét nem tanuló társaik, amely mögött nemcsak a zenetanulás transzferhatásai, hanem a magasabb tanulmányi motiváció is megfigyelhető. A hipotéziseink vizsgálata során SPSS-t használtunk, módszerek terén pedig varianciaanalízist, két- és háromdimenziós keresztábrákat, logisztikus regressziót és klaszteranalízist. Eredményeink azt mutatják, hogy valóban találunk különbségeket a zenét tanuló és nem tanuló gyermekek rekrutációjában és tanulmányi eredményességében a zenét tanulók javára. A társadalmi, kulturális és gazdasági tőke kapcsán sokkal vegyesebb képet kaptunk. A zenét tanuló gyermekek és baráti körük fogékonyabbak a magas kultúra iránt, míg a gazdasági tőke kapcsán kiegyenlített a két csoport. Véleményünk szerint a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődésében támogató faktorként jelenhet meg a zenetanulás, ami a különböző kompetenciaterületek fejlesztésén túl a munkához való hozzáállásukat is befolyásolhatja.

Az ének-zene órák módszertani vizsgálata nemzetközi kitekintésben

Váradi Judit

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: zenepedagógia; zenehallgatás; kurrikulum

Magyar és nemzetközi kutatások bizonyították a kiemelt zenei oktatás jótékony hatását a más diszciplínákhoz köthető készségekre és képességekre (Kokas, 1972; Bácskai, Manchin, Sági és Vitányi, 1972; Barkóczy és Pléh, 1978; Hodges, 2000). Az általános iskolai tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének vizsgálata során megállapították, hogy akiknek több lehetősége nyílik zenét tanulni, közelebb jutnak a klasszikus zene megértéséhez (Roulston, 2006; Guth, 2006; Janurik és Pethő, 2009; Schmidt, 2012). Info-kommunikációs társadalmunkban az elérhető gazdag médiatartalom válogatatlanul önti a hallgatóra a különböző zenéket, időtől és tértől függetlenül az elérhető zene korlátlan mennyiségben és minőségben fogyasztható (Baudrillard, 1998; Stachó, 2008). A korábbi kutatások szerint gyermek- és ifjúkorban a klasszikus zenével való találkozások magas száma pozitív érzésekkel összekötve szoros összefüggésben áll a komolyzenei kompetencia kialakításával (Mende és Neuwöhner, 2006). A kutatás napjaink zeneoktatásának gyakorlati kérdéseivel foglalkozik. Célja nemzetközi összefüggésben vizsgálni a különböző országok zenei nevelési rendszerét a kurrikuláris módszerek megismerésével és összehasonlításával. A nemzetközi vizsgálat a Magyarországon, Romániában, Szerbiában és Szlovákiában folyó zenei nevelési gyakorlat metszetének elemzésével vizsgálja a tanulók zenei kultúrájának kialakulására ható tényezőket és a zenehallgatás pedagógiáját. A tudományos érdeklődés a zenével való találkozás módszertanára fókuszál. A zenehallgatási szokásokat neveléstudományi aspektusból tekintve előtérbe kerül a zenehallgatóvá nevelés kérdése, egyes oktatási rendszerekben milyen módszer, milyen lehetőség van a hangzó zene passzív befogadása helyett az adekvát befogadói attitűd kialakítására. Mérőeszközünk két saját készítésű kérdőív, melyek a tanároknak és diákoknak szóló hasonló tartalmú, de nyelvezetében a megfelelő életkorhoz igazított. A gyermekek esetében a 8–12 éves korosztály a célcsoport. A tanároknak szóló kérdőív célcsoportja a fentebb említett tanulói célcsoportot oktató pedagógusok. A minta (N=500) nemzetközi aspektusa miatt a kérdőívek több nyelven készültek el, amelyek tartalmilag teljesen megegyeznek. Eredményeink szerint nemzetközi összehasonlításban az országonkénti eltérő oktatási rendszerekben a zeneoktatás pedagógiai és módszertani gyakorlata hasonlóságokat mutat. A felmérés kimutatta, hogy a tanulók többsége pozitív attitűdöt mutat az énekléssel és zenehallgatással kapcsolatban. A kérdőív megfelelő mennyiségű adattal szolgál egy nagyszabású vizsgálatához, melyben a zenepedagógia, valamint ezeknek a mindennapi életre és a társas kapcsolatokra történő hatása több dimenzióban kutatható.

A serdülőkkel való kommunikáció a családszerkezet és a szülők iskolai végzettségének tükrében – egy zeneművészeti szakközépiskola adatai alapján

Héjja Bella
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: zeneművészeti szakközépiskola; családszerkezet; családi kommunikáció

A szülők egymással és a gyermekükkel való viszonya meghatározó a gyermek viselkedésében, szociális kompetenciájában, továbbtanulásában, mentális egészségében (DCSF, 2008; Moore, Kinghorn és Bandy, 2011). Korábbi (2015) kutatásunk alkalmával feltérképeztük a szülők iskolai végzettségét egy dél-alföldi zeneművészeti szakközépiskolában, kontrollcsoportként egy ének-zeni tagozatos gimnázium eredményeit használtuk. A szülők végzettsége a két iskolatípusban nagyon hasonlóan alakult annak ellenére, hogy a szakirodalom alapján a szakközépiskolákba járók inkább alacsonyabb státuszú rétegekből érkeznek (Liskó, 2004). Pusztai és Fehérvári a középiskolás tanulókat vizsgálták, de munkáikban ez az iskolatípus nem jelent meg eddig. Egy országos, zeneművészeti szakközépiskolásokat felmérő kutatás második lépéseként 2016 áprilisában kérdőíves felmérést végeztünk egy közép-magyarországi régióban található intézményben. 76 fő töltötte ki a kérdőívet, a kitöltési arány 70%-os volt. Célunk mind a három műfajban tanuló diákok – klasszikus zene, népzene és jazz – vizsgálata és összehasonlítása, ezért választottuk ezt az iskolát. Vizsgálatunk során felmérjük, hogy az intézményben tanuló diákok milyen családi atmoszférában nevelkednek. Feltételezzük, hogy az itt tanuló fiatalok szüleinek iskolai végzettsége alacsonyabb a gimnáziumban tanulókéénál. A kulturális tőkét a szülők iskolai végzettségével, foglalkozásával és a testvérek számával határoztuk meg. A testvérek száma és a lakóhely típusa között összefüggés mutatható ki, amit a mi kutatásunk is igazol (Örkényi, 2011). Vizsgálatunk alapján a diákok többsége szüleivel él együtt. Őket követték az édesanyjukkal élők, majd az újrastrukturált családban nevelkedők. Eredményeink egybevágóak a HBSC (2010) felméréseivel (Németh és Költő, 2011). A családszerkezet és a gyermekkel való kommunikáció, továbbá az iskolai végzettség között kapcsolat mutatható ki (Pusztai, 2016). Vizsgálatunk során azt tapasztaltuk, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők között gyakrabban fordul elő, hogy beszélgetnek gyermekükkel vagy kikérdezik tőlük a leckét. A szülők iskolai végzettségét figyelembe véve, a felsőfokú diplomával rendelkezők és az érettségivel nem rendelkezők aránya a legmagasabb. Eredményeink megerősítik korábbi kutatások eredményeit, miszerint az anyák magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek (Fónai, Hajdu és Estók, 2005; Pusztai, 2004). Kutatásunkkal szeretnénk fokozatosan behatárolni a zeneművészeti szakközépiskolák pozícióját a magyar közoktatásban.

A kultúrafogyasztás társadalmi motivációi az általános iskolások körében

Óváry Zoltán

Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: zenepedagógia; koncertpedagógia; kultúrafogyasztás

A nemrégiben napvilágot látott kutatások arról számolnak be, hogy a magyar népesség kultúrafogyasztása az európai átlaghoz képest meglehetősen alacsony. Igaz ez az általános iskolás korú gyermekekre is, akiknek környezetében kevés olyan motivációs tényező van, amely a magas színvonalú művelődés irányába terelné őket. Mindazonáltal, hogy immár újra megemelték az ének-zene órák számát, az elmúlt év(tized)ekben az iskolai tananyag egyre inkább marginalizálta a művészetet, ezzel együtt a zenével való konstruktív kapcsolatteremtés lehetőségét is, továbbá a kutatások kimutatták a diákok ének-zene tantárgyhoz való negatív attitűdjét is. Vizsgálatunkban arra kívánunk választ találni, hogy az általános iskolások esetében mennyire van jelen a minőségi kultúrafogyasztás, melyek annak a legfőbb motivációs tényezői a szociális közeg szempontjából (iskola, család és a barátok vagy osztálytársak). Kutatásunkban kifejezetten az élő előadásokkal foglalkoztunk (klasszikus zenei koncert, színház, bábszínház). Méréseszközünk egy nemzetközi felmérés keretében kitöltött – saját készítésű – kérdőív, melyben az művészeti nevelés extrakurrikuláris tényezőit és az élménypedagógia jelenlétét mértük 4., 5. és 6. osztályos tanulók körében Magyarországon, Szerbiában, Romániában és Szlovákiában. A mintában (N=503) magyar anyanyelvű és külföldi diákok egyaránt szerepeltek, az utóbbiak számára a kérdőív lefordított változatát is elkészítettük. A vizsgálatban a szlovák tanulók alulreprezentáltak. Az egyes pontok a családi, anyagi helyzetre, az énekórai gyakorlatra, a kulturális aktivitásra és a társas kapcsolatokra kérdeznak rá. Az elemzéseket mind hazai, mind nemzetközi kontextusban elvégeztük. Eredményeink alapján az iskola az, ami még mindig a legtöbbet tesz azért, hogy a tanulók művelődjenek. A család, rokonság esetében kimutatható, hogy csak a magasabb kulturális indexszel rendelkező tagok motiválják a gyerekeket ilyen jellegű aktivitásra, de ők is az iskolára bízzák ezt a feladatot. A barátok, osztálytársak ilyen irányú egymásra hatása szinte alig mutatható ki. Kutatásunk másik érdekes eredménye, hogy a korábbi vizsgálatokkal ellentétben mind hazánkban, mind a környező országokban az ének-zene tantárggyal kapcsolatban pozitív attitűdöket mutattunk ki.

OKTATÓK ÉS OKTATÓI GYAKORLATKÖZÖSSÉGEK TANULÁSA ÉS TÁMOGATÁSA A FELSŐOKTATÁSBAN

Elnök: Kálmán Orsolya, ELTE PPK

Opponens: Derényi András, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimposium-összefoglaló

A hazai felsőoktatásban felértékelődtek a tanulás és tanítás kérdései az utóbbi évtized nemzetközi és európai változásai például a bolognai folyamat, a képesítési keretrendszerek, tanulási eredmények alapú megközelítés megjelenése miatt (Derényi, 2011; Halász, 2011). Egyre nagyobb figyelem irányul az oktatók tanítással kapcsolatos kompetenciáira, reflektivitására és innovativitására; és arra, hogy miként lehet az intézmények, az oktatói közösségek tudását, gyakorlatát megosztani, fejleszteni. A felsőoktatásban megjelenő, sokféle intézményi kezdeményezést ugyanakkor ritkán alapozzák meg vagy éppen követik szakszerű kutatások, elemzések, értékelések, nemzetközi vizsgálatok. A szimpózium ezért arra vállalkozik, hogy az oktatók, az oktatói gyakorlatközösségek (Wenger, 1998) tanulásának különböző hazai útjait, jellegzetes eseteit feltárja, láthatóvá tegye a hazai felsőoktatási diskurzus számára, egyúttal a tanulás-tanítás világához komplex, újszerű értelmezési kereteket kínáljon. A következő koncepcionális alapelveket fogalmazzuk meg: a tanulást az oktatók folyamatos szakmai fejlődésének, együttműködésének, az innovációk és fejlesztések, valamint a tudásmegosztás és reflexiók egymásra hatásában értelmezzük (Rapos és mtsai, 2011; Hughes és mtsai, 2016); kontextusba ágyazottan (Greeno, 2006) vizsgáljuk, figyelve az adott felsőoktatási intézmény szervezeti, regionális és nemzeti sajátosságaira. A szimpózium kutatásai különböző metodológiai megközelítéseket alkalmaznak, ugyanakkor összeköti őket a felsőoktatási gyakorlat tényeken alapuló megközelítése (Halász, 2008), a kutatások és fejlesztések ciklikus egymásra épülésének elősegítése. A szimpózium az oktatók szakmai fejlődésének, tanulásának értelmezésével, egy finn-magyar összehasonlító vizsgálat legújabb eredményeivel, a szakmai fejlődés, tanítás és szervezeti kultúra összefüggéseinek elemzésével kezdődik. Majd a kutatás és fejlesztés területét erőteljesebben összekapcsoló két előadás következik: az egyik egy művészeti felsőoktatási intézményben akciókutatás jelleggel tárja fel és gondolja tovább a hallgatók és oktatók tanulással-tanítással kapcsolatos tapasztalatait és céljait; a másik a nemzetközi együttműködésben megvalósuló doktori programok fejlesztési tapasztalatainak hatását vizsgálja a szervezeti tanulásra, az oktatók szakmai fejlődésére. Végül az utolsó kutatás nyit a felsőoktatási intézmények, oktatók harmadik missziós feladatai felé is: egy nemzetközi szakértői csoporttal azt vizsgálja, hogy az oktatók, gyakorlatközösségek hogyan építik be, értelmezik és osztják meg az innovációval és vállalkozóképességgel kapcsolatos tudásukat, gyakorlatukat. Az egyes kutatási területek és eredmények újszerűségével a szimpózium hozzá kíván járulni a hazai felsőoktatásban a tanulás-tanítás értelmezésének mélyítéséhez és szélesítéséhez; továbbá olyan gyakorlati eredmények megosztásához, amelyek a felsőoktatás menedzsmentjéhez, képzés- és minőségfejlesztéséhez is támpontot tudnak nyújtani.

Előadások

Finn és magyar oktatók szakmai fejlődése, tanítási megközelítése és az észlelt intézeti támogatás

Kálmán Orsolya
ELTE PPK

Kulcsszavak: oktatók szakmai fejlődése; észlelt szervezeti kultúra; összehasonlító vizsgálat

A felsőoktatás változásai, a tanulás-tanítás világában folytonosan megjelenő új kihívások miatt a felsőoktatás-pedagógiai kutatások is elmozdultak az oktatók tanításának vizsgálata felől (pl. Trigwell és Prosser, 1994; Kember és Kwan, 2000) az oktatók folyamatos szakmai fejlődésének feltárása felé (pl. Gibbs és Coffey, 2004). E kutatások nagyobb része eddig a formális, belső képzések hatására fókuszált (pl. Postareff és mtsai, 2007; Stes és Petegem, 2011), pedig a szakmai fejlődés informális közösségekhez kötődő vizsgálata azért is meghatározó, mert a képzések pozitív eredményeinek megmaradását éppen az intézeti kultúrák gyakran ezzel ellentétes értékei nehezítik. Kutatásunk célja, hogy az oktatók szakmai fejlődését komplex keretben értelmezzük, egyrészt keressük az oktatók tanítási nézeteivel és a szervezeti kultúra észlelésével való összefüggéseket; másrészt feltárjuk a nemzetközi változások mögötti nemzeti tapasztalatokat. Ezek alapján a kutatási kérdéseink: A szakmai fejlődés milyen útjai jellemzőek az oktatókra? A szakmai fejlődés egyes típusai hogyan kapcsolódnak az oktatók tanítási megközelítéséhez és az észlelt intézeti kultúrához, támogatottsághoz? Milyen különbségek találhatók a finn és a magyar oktatók szakmai fejlődésében? A Tanítás, kutatás, karrier című, saját fejlesztésű kérdőívet használtuk, amit 1141 oktató töltött ki, 58,5%-uk egy finn egyetemen, 41,5%-uk két magyar felsőoktatási intézményben tanított. A tanítás, szakmai fejlődés és az észlelt intézeti kultúra (Hargraeves és Fullan, 2012) állításai alapján faktor- és klaszteranalíziseket végeztünk, a finn és magyar oktatók eredményei közötti eltérések összehasonlításához kétmintás t-próbákat és varianciaanalízist használtunk. Az oktatók szakmai fejlődésének három jellegzetes irányát sikerült azonosítani: a kutatási irányultságú és formális képzésekhez kötődőt; a tanításhoz kötődő kísérletezést és a tanítási tapasztalatok kollegiális megosztását. Ezek közül a kísérletezés volt a legnépszerűbb, összességében pedig a finn oktatókra a szakmai fejlődés minden formája jellemzőbb volt. A szakmai fejlődés tevékenységei, tanításról alkotott nézetek és az észlelt intézeti kultúrák különböző típusai mentén négy jellegzetes oktatói csoportot azonosítottunk. Ezek közül a két legnépesebb a sokféle tanítási megközelítést használó, kísérletező oktatók csoportja, valamint azok a kísérletezők, akik a legtámogatóbbnak és együttműködőbbnek érezték az intézeti kultúrájukat. Bár az utóbbiak érezték támogatóbbnak az intézeti kultúrát, mégis az előbbi csoport volt aktívabb a szakmai fejlődésben, különösen a kutatási projekteknél, formális képzéseken való részvételben. Úgy tűnik, az intézeti kultúra együttműködő, támogató jellege egy idő után már nem erősíti az oktatók szakmai fejlődésének egyes tevékenységeit. Eredményeinkkel hozzá kívánunk járulni az egyes oktatói csoportok szakmai fejlődésének célzottabb támogatásához.

A kutatás az Institute for Educational Research (Jyväskylä) kutatóival (Päivi Tynjälä, Eeva Kallio és Terhi Skaniakos) való együttműködésben készült.

Hallgatók és oktatók a tanulás-tanítás eredményességéről és fejlesztési lehetőségeiről a művészeti felsőoktatásban

Bényei Judit, Pallag Andrea
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Schmidt Andrea
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, MTA TK SZI

Kulcsszavak: a felsőoktatás eredményessége; tanulásközpontúság; pedagógiai reflexió

A felsőoktatási intézményekre a társadalmi/gazdasági beválás felől tekintő, a külső eredményességre fókuszáló kutatások korábban a külső környezetből nyert adatokkal mérték a tanítás, tanulás eredményességét (Grubb és Lazerson, 2007). E kutatásokat napjainkban egyre inkább kiegészítik a belső nézőpontú vizsgálatok. A belső nézőpontú vizsgálat kulcselemeként a pedagógiai tudatosságot, reflexiót alapul véve indítottuk kutatásunkat (Biggs-Tang, 2007; Hénard, 2010, 2012; Hoidn és Kärkkäinen, 2014; Tuning, 2005, Vámos és Lénárd, 2012). A vizsgált művészeti egyetemen, sok más egyetemhez hasonlóan, a tanítási-tanulási tevékenység számos dimenziója kevésbé feltárt és reflektált. Az oktatók túlnyomó többségének pedagógiai tudása jellemzően kevésbé elmélyült, így tanítási tevékenységét – hasonlóan más felsőoktatási intézményekhez – inkább ösztönösen, a tanulási folyamatokról való mélyebb ismeretek nélkül végzi. Hosszú távú célként az intézmény pedagógiai kultúrájának és a tanítás-tanulás feltételeinek javítását célul kitűzve, a 2015–2016-os tanévben helyzetfelmérő kutatást végeztünk. Ennek fókuszában az oktatóknak és a hallgatóknak a tanítás-tanulás eredményességéről szóló megítélései álltak. Kutatásunk középpontjába – a nemzetközi felsőoktatási kutatások tanulóközpontú trendjeit követve (pl. U-Multirank) – a hallgatói kvantitatív vizsgálatot állítottuk. A minta 288 fős volt, a szak- és képzéstípus szerinti reprezentációt mátrixsúlyozással biztosítottuk. A vizsgálat megalapozásához 20 oktatóval interjút készítettünk. A kérdőíves vizsgálat eredményeit két oktatói és két hallgatói fókuszcsoporthoz interjú révén árnyaltuk. Az előadásban két területre helyezük a hangsúlyt: az értékelés fejlesztő szerepére és a csoportos tanulási formákra. Ezek különösen fontos kérdéseket vetnek föl a művészeti felsőoktatás szempontjából és a vizsgálat minden szakaszában előtérbe kerültek. Az elemzés során három komplex mutatót képeztünk, ezek az értékelés fontosságát, támogató szerepét és objektivitását mérték. Eredményeink azt mutatják, hogy az értékelés fontosságának hangsúlyozása mellett támogató szerepe és objektivitása kevésbé jelenik meg a hallgatók percepciójában. Emellett a művészeti egyetem pedagógiai gyakorlatában prioritásnak számító, a tanulási együttműködést mérő index esetében is inkább negatív attitűd volt érzékelhető a hallgatók részéről. A kérdőívek eredményeit reflektáló fókuszcsoporthoz beszélgetések során az oktatók határozottan kifejezték igényüket munkájuk pedagógiai tudatosságának fejlesztése iránt.

Nemzetközi együttműködésben megvalósuló Joint Doctoral Degree programok hatása a magyar felsőoktatási intézmények oktatóinak szakmai fejlődésére

Pap Luca Alexa, Verderber Éva, Horváth László
ELTE PPK

Kulcsszavak: joint doctoral degree; tudásmegosztás; oktatók szakmai fejlődése

A nemzetköziesítés a magyar felsőoktatás fontos célkitűzése versenyképessége szempontjából (Fokozatváltás, 2014). Jelenleg zajló pilot kutatásunk célja, hogy megvizsgáljuk a magyarországi felsőoktatási intézményekben működő, nemzetközi együttműködésben megvalósuló doktori programokat (Joint Doctoral Degree, JDD), illetve azok hatását az intézmények működésére. Kutatásunkban a szervezeti tanulásra fókuszálva azt vizsgáljuk, hogy ezen együttműködésekben a felsőoktatási intézmények mit és hogyan tanulnak, a programok megvalósulása hogyan segíti a programok implementációjában kulcsszerepet játszó oktatók szakmai fejlődését. Kutatásunk háttéréként a tanulószervezeti működésre és szervezeti tanulásra fókuszáló elméleteket szintetizáljuk a felsőoktatás működését áttekintő megközelítésekkel. A felsőoktatási intézmények történelmileg ellenállóak a változásokkal szemben (Evans és Henrichsen, 2008; Halász, 2010), pedig a változásokhoz való alkalmazkodás egy fontos tényező a felsőoktatás versenyképessége szempontjából (Lucas és mtsai, 2000). A változások megvalósításához stratégiai szemlélet szükséges, így fontos, hogy a felsőoktatási intézmények önszabályozó, dinamikus és innovatív szervezetekké váljanak (Gornitzka és mtsai, 2005). Ezt segíti a tanulószervezeti működés (Senge, 1990; Baráth és mtsai, 2015), ami olyan kívánatos jövőképként értelmezhető, melynek megvalósításában a szervezeti tanulásnak (Bakacsi-Gelei, 1999), illetve az egyes tudásmenedzsment-folyamatoknak (Nonaka, 1991), így az oktatók tudásmegosztásának mint az informális munkahelyi tanulás fontos elemének is kiemelt jelentősége van. A JDD-programok – melyek az utóbbi időben megszorodtak a felsőoktatásban (Knight, 2011) – sajátosságait és intézményi kontextusait esettanulmányok keretében vizsgáljuk, elsősorban kvalitatív megközelítésben, melynek során ügyelünk a trianguláció elvére (Denzin, 1988). Az esettanulmányok középpontjába Teo és munkatársai (2006) alapján a szervezeti tanulási kapacitás vizsgálatára kifejlesztett, validált kérdőív egyes dimenzióinak vizsgálatát helyezzük: az átfogó kérdőíves vizsgálat után az eredmények mélyelemzését végezzük el kvalitatív módszerekkel. Kutatásunk mintáját a Magyarországon megvalósuló négy JDD-program (a megvalósításában részt vevő felsőoktatási intézmény legkisebb értelmezhető szervezeti egysége) adja. Eredményeink alapján látható, hogy a felsőoktatásra jellemző elszigetelt működés a JDD-programok megvalósítása esetén is érvényes, a tudásmegosztási folyamatok esetlegesek. Az esetelemzések során feltártunk jó gyakorlatokat, sikeres és sikertelen intézményi folyamatokat, melyek tanulságosak lehetnek a felsőoktatásban oktatók tanulásának támogatása szempontjából. Kutatási eredményeinkkel hozzá tudunk járulni további JDD-programok (vagy joint master degree) előkészítéséhez és eredményes megvalósításához, illetve a programokban részt vevő oktatók szakmai felkészülésének támogatásához is.

A kutatást az ELTE Doktori Pályázata (9/2016/PhD) támogatta. A kutatócsoport további tagjai: Velkey Kristóf, Pap Anna, Orosz Bernadett, Vajda Ágota.

Vállalkozókészség és innováció a felsőoktatásban

Kovács István Vilmos, Horváth László
ELTE PPK

Kulcsszavak: felsőoktatás; vállalkozókészség; gyakorlatközösség

A felsőoktatás hagyományos kutatás-fejlesztési és tanulás-tanítási funkciója mellett egyre élesebben jelentkező harmadik funkció az intézmény kontextusát adó társadalmi, gazdasági környezettel való kölcsönhatás. Az egyetemek számára távolról sem könnyű ennek a kihívásnak megfelelni, hiszen sem a szervezeti, sem az egyéni kompetenciáik nem feleltethetők meg automatikusan a környezeti elvárásoknak, mi több, ezekről az elvárásokról kevés tényszerű információ áll az intézmények rendelkezésére. Etzkowitz (1983) a felsőoktatási intézmények új finanszírozási lehetőségeit elemzi a szabadalmak, szerződéses kutatások és vállalkozásokkal való partnerségek területén. Kirby (2002) arra hívja fel a figyelmet, hogy az intézmények képesek az innovációra, új lehetőségek felismerésére vagy megteremtésére, képesek csapatban dolgozni, kockázatot vállalni és a kihívásokra választ keresni. Jacob, Lundqvist és Hellsmark (2003) a felsőoktatási szolgáltatások piacosításában, személyre szabott továbbképzésekben, tanácsadásban és kiterjesztett szolgáltatásokban, szabadalmakban, licenszekben, hallgatói start-upokban látják a lehetőséget. A változások szükségességét a felsőoktatás-politika is felismerte, és e felismerés mögé jelentős nemzetközi szervezetek is felsorakoztak. Az OECD és az Európai Unió Bizottsága közösen indította el az HEInnovate programot, melynek elsődleges célja, hogy egy olyan diagnosztikus eszközt adjon a felsőoktatási intézmények és műhelyeik kezébe, amely lehetővé teszi az intézmények sokdimenziós önértékelését, és ezt követően a megszokottnál körültekintőbb, komplexebb fejlesztési projektek indítását. Részben erre a diagnosztikai eszközre támaszkodva további kvalitatív kutatási módszerekkel (dokumentumelemzés, helyszíni látogatás, interjúk) kiegészülve, tematikus nemzeti jelentések készítésére is sor került. A nemzetközi kutatócsoportnak (review team) az előadók személyében két magyar tagja is volt. Az előadás e kutatás folyamatáról, eszközeiről és kulcsmegállapításairól szól. Arról, hogy a támogatott önértékelés hogyan segítette a szervezeti tanulást, az oktatói közösség reflexióját. A közös módszertan hét problématerületéből Magyarországnak hármat kellett kiválasztania a vizsgálat fókuszául. Öt magyarországi egyetem vett részt, önként vállalva az önértékeléssel és a látogatóbizottsággal járó feladatokat, egyben azt is, hogy készek szembenézni a „külső szem” által feltárt javaslatokkal. A kutatás megállapításai között megjelent, hogy a vizsgált felsőoktatási intézmények mindegyike rendelkezik élenjáró gyakorlatokkal, az innovációt és a vállalkozókészséget az egyetem teljes tevékenységi spektrumán belül szűken értelmezik, a kapcsolódó stratégiai megfontolások és tevékenységek koordinációja gyenge, a tanulás-tanítás megújításának és a hatékony tudásmegosztásnak egyes szervezeti feltételei hiányosak (nyitottság, bizalom, együttműködés), a hallgatók a mainál erőteljesebben bevonhatók az egyetem főbb funkcióihoz kapcsolódó feladatokba.

A vizsgálatot az OECD és az Európai Bizottság HEInnovate programja támogatta.

DOMASZÉKI KALANDNAP, AZ ELSŐ PEDAGÓGIAI PROJEKT STORYLINE MÓDSZERREL A DÉL-ALFÖLDÖN

Elnök: Lippai Edit, ELTE PPK

Opponens: Varga Attila, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Szimpózium-összefoglaló

Szimpóziumunkban bemutatjuk a storyline (kerettörténet) módszert, nemzetközi hátterét és jó gyakorlatait, hazai megvalósításának folyamatát és további lehetőségeit. Az élményalapú, játékos módszer motivációs hatása mellett a kutató-fejlesztő munkában foglalkoztatott pedagógusok kritikáit is megfogalmazzuk, akik a kontroll átengedésének nehézségeit, az értékelésben való bizonytalanságot és a kerettörténet-modulokra való felkészülés energiaigényességét jelölték meg problémaként (N=32, illesztett, országos minta). A „XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció) II. szakaszában megvalósuló TÁMOP-3.1.1 projekt egyik témájához kötődő komplex pilot program 2013–2015 során 288 storyline modult készített el, amelyből 144 modult ki is próbáltak a programban részt vevő nyolc iskola pedagógusai (N=32). A fejlesztés eredményeképpen a storyline módszer akkreditált pedagógusképzéssé vált 2015 tavaszán, mely öt kipróbált „felnőtt-storyline” modulból merítkezve, folyamatba ágyazott, a módszer szemléletéhez hűen élményalapú, gyakorlatorientált képzésként jelenik meg a palettán. Jelenleg közel 40 kiképzett pedagógus képviseli ezt a szemléletet, főként négy bázisiskola keretein belül, de a hálózat, vagyis az érdeklődők szakmai közössége több mint 100 főből áll, nem számítva a közel 50 kapcsolódó civil szervezetet. Szimpóziumunk a módszer pedagógiai projektnapként való alkalmazására és az ahhoz kapcsolódó szociometriai és elégedettséget mérő kérdőíves mérésekre fókuszál (N_{tanuló}=250), valamint a tantestülettel készített fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetéseken és egyéni interjúkon keresztül (N=25) mutatja be a kipróbálás eredményeit. A 2015-ös Kalandnap során a dél-alföldi régió is lehetőséget kapott a storyline módszert használók szakmai közösségébe való bekapcsolódásra. A szervezés alulról jövő kezdeményezésként, közösségi hálózaton keresztül indult. A közel 30 partner, aki szakmailag és anyagilag is elősegítette a projektnap megvalósulását, az ország számos pontjáról érkezett az iskolába. Szimpóziumunk részletesen bemutatja a szervezést és a kapcsolódó mérést.

Előadások

Storyline módszer Magyarországon

Lippai Edit
ELTE PPK

Kulcsszavak: storyline módszer; gyakorlati életre nevelés; játékosítás

A storyline (kerettörténet) módszer a „XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció)” II. szakaszában megvalósuló TÁMOP-3.1.1 projekt egyik témájához kötődő komplex pilot program kutató-fejlesztő tapasztalatainak köszönhetően vált akkreditált pedagógusképzéssé 2015 tavaszán. Az immár hálózatos együttműködésben történő munka eredeti célja a gyakorlati életre nevelés területének tartalmi fejlesztése volt. A módszer egy Magyarországon még alig ismert élményalapú, felfedeztető tanítási forma, amit először 1965-ben, Skóciában vezettek be, azóta világszerte egyre nagyobb népszerűségnek örvend. A storyline metodológiája a következő: A történet egy kérdéssel kezdődik, minden történet kulcsrcserekekre (epizódokra) épül, színhelyek (akár jelmezek) szükségesek a történet életre hívásához, minden résztvevő megalkotja a saját karakterét, háttértörténetét, problémahelyzetek jelennek meg, melyek involválják a karaktereket, aktiválva a megoldáshoz szükséges mechanizmusokat, és a történetet ünneplés vagy összegző esemény zárja. A hazai fejlesztési és kipróbálási tapasztalatok mellett előadásunkban bemutatjuk a tanári és tanulói attitűd változására irányuló mérési eredményeket is, különös tekintettel a változó tanári szereppel kapcsolatos szorongásokkal való megküzdésre. A mérésben részt vevő tanárok (N=26, illesztett országos minta) reflexiós napló mellett pszichológiai tesztekkel is kitöltöttek: Maslach Burnout Inventory (MBI, 1981); Szorongásleküzdési mód preferencia kérdőív (Oláh, 1986); Tanári Nevelési Attitűd (Bugán, 1985). A kontrollcsoportot a párhuzamos osztályok pedagógusai alkották. A mérések alapján a „storyline” tanárok problémahelyzetben kevésbé halogatták a közbeavatkozást ($t=-1,76$; $df=24$; $p=0,09$), jellemzőbben megoldották egyedül a problémát ($t=-1,52$; $df=24$; $p>0,05$), miközben a megoldásra és nem saját feszültségükre fókuszáltak ($t=-1,52$; $df=24$; $p>0,05$); kevésbé voltak megalkuvók ($t=-1,6$; $df=24$; $p>0,05$) és attitűdjükre a tekintélyelvűség ($t=-4,13$; $df=24$; $p<0,01$) és a túlvédés ($t=-2,07$; $df=24$; $p=0,05$) kevésbé volt jellemző, holott érzelmi kimerültség tekintetében nem volt szignifikáns különbség a kontrollcsoportot alkotó pedagógusokhoz képest ($t=-0,18$; $df=23$; $p>0,05$). Feltételezésünket, miszerint a módszert alkalmazó tanárok pozitívabb attitűddel vesznek részt a nevelési-oktatási folyamatban, megerősítették az adatok.

Domaszéki Kalandnap – civil szerveződés egy iskoláért

Obreczán Tamás

KUTOSZ

Kulcsszavak: edularp; storyline; partnerség

Az előadás bemutatja a storyline módszer és az edularp (educational live action role-playing), azaz oktatási célú élő szerepjáték nemzetközi jó gyakorlatait és hazai megvalósításának folyamatát, valamint kapcsolódását a „XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció)” II. szakasz TÁMOP-3.1.1 projekt egyik témájához kötődő komplex pilot program 144 megvalósult storyline moduljához. Az edularp eszköztárában rejlő tapasztalati potenciál nagyban hozzájárult a magyar iskolákban kipróbált forgatókönyvek végső kialakításához, valamint jelentős szerepet játszott a módszer akkreditált pedagógusképzéssé válásához, különösen az öt kipróbált „felnőtt-storyline” modul megalkotása esetében. A 2014-es világstatisztikák alapján minden hetedik ember besorolható a „játékos” kategóriába a modern technológiákat használó szokások alapján. Minden jól működő játékos közösségben – legyen az hagyományőrző, élő szerepjátékos vagy online csoport – idővel megjelenik az igény, hogy az összegyűlt tudásukat és tapasztalataikat megosszák másokkal, és egymástól tanulva tovább fejlődhessenek. Az önszerveződő játékos csoportok (kora tinédzser kortól egyetemistákig) évről évre tudatosan próbálják saját szubkultúrájukat menedzselni mind lokális, mind országos szinten. Ez lehetőséget ad egy olyan interdiszciplináris együttműködésre, ahol a pedagógiai célok elérését a játékfejlesztők- és szervezők eszköztárával segíthetik. A Kalandnap során a dél-alföldi régió is lehetőséget kapott a módszertani megújulásra egy alulról jövő kezdeményezés keretében, mely kapcsolódás egymást nem ismerő, de hasonló érdeklődésű emberek között alakult ki. Közel 30 partner (storyline-tanárok, élő és online szerepjátékosok) szakmailag és anyagilag is elősegítették a projektnap megvalósulását – az ország számos pontjáról önkéntesként érkeztek az iskolába. Az esemény metodológiai palettája főként kvalitatív színezetű volt: a teljes iskolára kiterjedő, négy mintavételes szociometria mellett mélyinterjúk, fókuszcsoportos interjúk, írásos és rajzos kérdőívek, fotósorozat készültek az esemény valamennyi résztvevőjével (N=300). A tartalomelemzés három fő eredménye: a Kalandnap 18 feladattípusából a pedagógusok a szociális érzékenységet fejlesztő páros feladatokat preferálták, a program a 8–12 éves korosztály számára volt ideális, a helyi civilek bevonása olyan hozzáadott értékkel járt, ami mind a pedagógusok, mind a tanulók válaszaiban tendenciaszerűen megjelent.

Beszámoló a Domaszéki Kalandnapról

Mataisz Zsuzsa

Domaszéki Bálint Sándor Általános Iskola és AMI

Kulcsszavak: storyline módszer; pedagógiai projekt; élményalapú oktatás

A Kalandnapot 2015. június 12-én rendezték meg egy dél-alföldi általános és alapfokú művészeti iskolában. A rendezvényhez kapcsolódó pilot kutatás célja annak felmérése volt, hogy hosszú és rövid távon változás tapasztalható-e egy iskolai közösség hálózatában, ha egy adott feladatmegoldást olyan csoportokra bizzuk, amely csoportok összetételében valamennyi évfolyam (1–8. osztályos tanulókig) képviselteti magát. A mérés 2015 áprilisától 2016 októberéig tartott, az általános iskola valamennyi tanulója részt vett benne (N=250), tehát a mintát 6–14 éves tanulók alkotják. A vizsgálat előzményeként a 2014–2015-ös tanévben az iskola által engedélyezett (és a szülők által írásban, a gyerekek részéről szóban) szociometria szolgált alapul. A szülők írásbeli engedélye a teljes vizsgálat sorozatra vonatkozott. A storyline módszeren alapuló játékos küldetésbe, a Kalandnap programjába az egész tanulói közösséget bevonták oly módon, hogy a küldetést nem osztályközösségek, hanem életkori szempontból (a szervező pedagógusok által véletlenszerűen összeállított) vegyes csoportok kapták. Minden csoportot kísért egy tanár is, de a vezetők, a döntéshozók a diákok voltak. A beavatkozás tehát a Kalandnap volt, mely során 18-féle kihívást kellett a csapatoknak teljesíteni. A kalandnap forgatókönyvét a helyi pedagógusok és 30 olyan önkéntes segítő tervezte és bonyolította le, akik az ország több pontjáról érkeztek: storyline-ban járatos tanárok, animátorok, andragógusok, játékszervezők, szerepjátékosok, hagyományőrök. A beavatkozást követően két szociometriai mérés történt – egyik a kalandnapot követő héten, a másik a 2015–2016-os tanév első feléve során. A szociometriai felmérés az általában iskolai közösségben használt Mérei-féle kérdőívtől abban különbözött, hogy válaszaikban nem kizárólag osztálytársat, hanem iskolatársat is választhattak a tanulók. A szociometriai felmérést kiegészítette helyszíni interjú, valamint kérdőíves és rajzos attitűdvizsgálat. Az eredmények nem igazolták azt a feltételezést, miszerint hosszú és rövid távon változás várható az osztályközi kapcsolatokban, ha egy adott feladatmegoldást olyan csoportokra bizzuk, amely csoportok összetételében valamennyi évfolyam képviselteti magát. A szociometriai adatok nem mutattak ki szignifikáns változást az iskolai közösség hálózatában. A kvalitatív módszerek (interjú, kérdőív, rajzok) viszont arra utaltak, hogy hónapokkal később is élénken élő, mély érzelmi nyomot hagyott a Kalandnap.

EREDMÉNYES TANULÁS – SIKERES ISKOLA: A KIP MINT A TANULÁSI KÖRNYEZET OPTIMALIZÁLÁSA ÉS AZ ALKALMAZÁSÁT TÁMOGATÓ DIAGNOSZTIKUS RENDSZER

Elnök: Cseh Györgyi Lenke, Qualitas T&G Kft.
Opponens: Szivák Judit, ELTE PPK

Szimposium-összefoglaló

A szimpózium fókuszában a minőségi tanulás és az ahhoz való hozzáférés áll. A szimpóziumon bemutatott kutatások és az azokra épülő fejlesztések szakmai kontextusának fő elemeit a következők alkotják (az elemek nem fontossági sorrendben szerepelnek, a lényeg az egymáshoz kapcsolódásuk). A tudástársadalomban zajló minőségi tanulás egyik kulcseleme a tanulástudomány, illetve ennek az iskolázásra gyakorolt hatása. Kiemelendő a hagyományos és az új iskolázási modell (Sawyer, 2008), melynek megvalósítása új paradigmát igényel a rendszer szereplőitől (pedagógusok és képzőik, iskolák és vezetőségük, oktatásirányítók és döntéshozók.) Az elmúlt évtizedek kutatási masszív bizonyítékokkal szolgáltak arról, hogy az iskolavezetés a második legfontosabb tényező a tanulók tanulási eredményeinek fejlesztését illetően (Hallinger, Heck, 1998; Leithwood, 2001; Mulford és Silins, 2003). A tanulók fejlődésére az elsődleges iskolai hatás gyakorló a pedagógus maga, ezért a szakma műveléséhez szükséges kompetenciák, a felkészítésük, pályára állítások és folyamatos képzésük természetes módon áll a középpontban (EC, 2011a, 2011b; Geijsel és mtsai, 2009; Barber és Mourshed, 2007). Végezetül – ami témánk szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír – a tanuláshoz való hozzáférés, az iskolai tanulás szerepe a szociális hátrányok kiegyenlítésben. Ezen kontextus szempontjából válik meghatározóvá a Komplex Instrukciós Program (KIP, Cohen és Lotan, 2014; K. Nagy, 2015). A szimpózium előadásai – a fenti kontextus alapján – három területtel foglalkoznak: a KIP tartalma és hatása, a pedagógusok kompetenciái és (folyamatos) képzésük; a szervezeti és vezetési feltételek a KIP sikeres alkalmazása érdekében. Az első előadás a KIP tartalmával, a tanulók fejlődésére gyakorolt, kutatással bizonyított hatásával foglalkozik. A nyolc iskolára kiterjedő kutatás e hatásokon túl kitér arra is, hogy milyen szerepet tölthet be a program, ennek alkalmazására való felkészülés a pedagógusképzés minőségi fejlesztésében, a pedagógusok szakmai attitűdjének formálásában. A második előadás a KIP tartalomelemzése, valamint széles körű pedagógus-továbbképzési tapasztalatokra építve a KIP alkalmazásához szükséges pedagóguskompetenciák azonosítását, fejlesztési lehetőségeit mutatja be. Kiemelten foglalkozik a pedagógusok reflektivitásával, önmeghatározásával, szerepfelfogásával, melyek kulcsfontosságúak a KIP-ben való közreműködéshez. A harmadik és a negyedik előadás egy olyan komplex szervezeti diagnózis modelljének kutatásra épülő fejlesztését és alkalmazásának eredményeit mutatja be, amelynek célja a KIP alkalmazására vállalkozó iskolák szakmai támogatása, a megfelelő felkészülés elősegítése a KIP implementálása során. A diagnózis integráltan kezeli a pedagógus, a szervezet és a vezetés jellemzőit, egymásra hatását. Az integrált eszközrendszer segítségével bemutat egy lehetőséget az iskolák szervezeti kompetenciáinak szintezésére és az ehhez illeszthető fejlesztésre a KIP-re való felkészülés érdekében.

Előadások

A Komplex Instrukciós Program (KIP) nemcsak mint technika, hanem mint pedagógiai attitűdváltással kísért metódus

K. Nagy Emese
Miskolci Egyetem

Pálfi Dorina
Hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskola

Kulcsszavak: KIP ; pedagógiai attitűdváltás; pedagógusképzés

Az iskolától elvárjuk, hogy önálló gondolkodásra, kulturált kommunikációra, problémamegoldásra, a változó világhoz való alkalmazkodásra nevelje a tanulókat. Ma a pedagógus számára nem az a legfontosabb kérdés, hogy mit tanítson, hanem az, hogy milyen készségeket, képességeket alakítson ki a növendékekben. Ennek egyik eszköze a stanfordi (Cohen, Lotan, 2014) gyökerekkel rendelkező és a hejőkeresztúri iskola által innovált Komplex Instrukciós Program (K. Nagy, 2015). Előadásunk célja kettős. Egyrészt bemutatjuk a módszert, melynek hatékonyságát tanórai mérési eredményekkel támasztjuk alá, másrészt azt vizsgáljuk, hogy átadhatók-e úgy a módszer elméleti ismeretei a felsőoktatásban, hogy a gyakornokok eredményes tanítási órákat, foglalkozásokat szervezzenek már a pályára lépésük kezdetén is. A tanórai megfigyelőlapok segítségével elvégzett elemzés nyolc reprezentatív iskola teljes tanuló- és pedagóguslétszáma terjed ki, fókuszba állítva a pedagógusok és a tanulók órai megnyilvánulását és a tanulók által betöltött órai szerepeknek a teljesítményre kifejtett hatását. Az előadás során hangsúlyt fektetünk arra, hogy a KIP nem csak egy technika, ahol a felnőttek és a gyermekre egyaránt érvényes alapelvek szerint szerveződik a csoportos tanulás. A KIP a tanulók közötti státuszrangsor rendezésének a segítője, melynek fontos velejárója a pedagógiai attitűd-váltás. Megállapításaink: A hazai innováció egy tudatosan befolyásolt evolúciós folyamatból született program. A program alkalmas a tudásban heterogén tanulói csoport kezelésére. A program sikeres alkalmazásának legfontosabb komponense a pedagógusok kompetenciáinak fejlesztése. A KIP ismérveinek a felsőoktatási intézményekben történő elsajátítása, majd a módszernek a tanítási gyakorlatban megkezdett alkalmazása megoldást jelenthet a pályakezdők számára a kezdeti osztályteremi nehézségek leküzdésére. A program disszeminációja hét éve kezdődött, melynek eredményeként ma már több mint 50 iskola alkalmazza a módszert. A program iránti érdeklődés egyre erőteljesebb, mivel a módszer a tudásban és szocializáltságban heterogén tanulói csoportok sikeres kezeléséhez nyújt segítséget, garantálva a tanulók viselkedésében bekövetkezett pozitív változást és a tanulók alulmotiváltságának megszüntetését. Az előadásban bemutatni tervezett kutatási eredmények támpontot adnak a KIP alkalmazására vállalkozó iskolák felkészítéséhez, és támogatják a gyakorlatorientált, a pedagógusok attitűdváltását segítő pedagógusképzést.

A KIP megvalósításához szükséges tanári kompetenciák

Einhorn Ágnes

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Kulcsszavak: KIP; pedagógiaikultúra-váltás; pedagóguskompetenciák;

Az előadás dokumentumelemzésre, illetve a KIP bevezetéséhez kapcsolódó továbbképzések tapasztalataira épül. Vizsgálatom és a bemutatott eredmények háttérét a tanári tanulásra vonatkozó szakirodalom, a pedagóguskompetenciák – globális tendenciának tekinthető – meghatározása, a tanórákutató adja, valamint vizsgálom a KIP tartalma alapján a műveléséhez szükséges pedagógusi kompetenciákat. A KIP hatásrendszerét általában a tanulók szemszögéből vizsgálják. Ebben az előadásban azonban a tanárookra gyakorolt fejlesztő hatását helyezem a középpontba, azt elemzem, hogy a KIP bevezetése milyen értelemben jelent fejlődést vagy fejlesztési lehetőséget a tanárok pedagógiai kultúrájában. Összegzem, hogy milyen kompetenciaterületek erősítésére van szükség a KIP bevezetéséhez, továbbá a pedagógus-továbbképzési tapasztalataim alapján kitérek arra, milyen nehézségeik vannak a tanároknak ezzel kapcsolatban. A pedagógiai modernizációra, a tanárok pedagógiai kultúrájának megváltoztatására többféle modell és lehetőség létezik. Az alapvetően kurzusalapú továbbképzési modellek helyett egyre gyakoribbak az együttműködésen, hálózati tanuláson alapuló, iskolai szintű fejlesztési projektek. A hatékony tanulás fontos előfeltétele ugyanis az aktivitás, az autonómia és a kooperativitás, és ez érvényes a tanár tanulására is. Az egész tantestületre vagy egy tanári csoportra kiterjedő, hálózati tanulást lehetővé tevő önfejlesztő folyamat, ezért meg tudja teremteni a lehetőséget a tanárok valós tanulásához, az alapvető kompetenciáik fejlődéséhez. A KIP tanórai megvalósításához szükség van arra, hogy erősödjön a tanárok reflektivitása, módosuljon az önmeghatározásuk és a szerepfelfogásuk. A KIP alkalmazása azt teszi szükségessé, hogy a tanárok képesek legyenek a tanulók árnyalt és részletes megismerésére (diagnosztika), hogy a tervezésben a tananyag- és ismeretalapú célok helyett tanulási eredményeket tudjanak meghatározni, és fejlődjön a módszertani kompetenciájuk, hiszen bonyolult tanulói aktivitásokat kell megtervezniük és megvalósítaniuk. A tanárnak jelentősen változtatnia kell az értékelési és a hibakultúráján is, a módszer megvalósításához ugyanis a fejlesztő szemléletű értékelésre van szükség. A tanár a tanuló fejlődését tágabban értelmezi, tehát az értékelés tárgya nemcsak az aktuális tudás megszerzésének sikeressége, hanem a tanuló személyiségének, készségeinek, attitűdjeinek fejlődése is a lehető legtágabb értelemben véve. A pozitív hibakultúra több síkon értendő: a tanuló hibáinak fejlesztő szemléletű kezelésén túl arra is szükség van, hogy a módszer bevezetése során a tanár a saját és a tanártársai hibáit is ugyanilyen fejlesztő szempontból és pozitívan tudja kezelni. A bevezetéshez, tehát a tantestület fejlődéséhez ezeken kívül arra is szükség van, hogy fejlődjön a tantestületen belül az együttműködés és a pozitív kommunikáció. A bevezetési folyamatban lényegében tanórákutató folyik, és ez erősíti a tanárok elemzési kompetenciáit.

KIP-es iskolák szervezeti vizsgálatának diagnosztikus modellje

Anka Ágnes
Qualitas T&G Kft.

Kulcsszavak: KIP; szervezeti diagnózis; vezetés, változás

Az előadás célja, hogy bemutassa, az iskolák szervezeti kultúrájának, működési jellegzetességeinek mely elemeivel függ össze a KIP adaptálásának sikeressége; valamint megmutassa, hogy milyen eszközrendszerrel lehet az intézmények szervezeti diagnózisát elvégezni annak érdekében, hogy célirányos fejlesztéssel lehessen támogatni a KIP bevezetését. A diagnosztikus modell fejlesztésének két közvetlen előzményét azonosíthatjuk, melyek maguk széles körű hazai és nemzetközi szakirodalmi tanulmányozásra épültek. 2010-ben kidolgoztunk egy komplex diagnosztikus modellt a referenciainstítúciók (más iskolák és óvodák számára tanulási helyként szolgáló intézmények) szervezeti jellemzőinek és fejlesztésének azonosítására, amit 80 iskolában alkalmaztunk (Baráth és Cseh, 2010). A jelen fejlesztés közvetlen előzményének tekinthető a Mentor(h)áló 2.0 program számára fejlesztett, a kultúra, a hatékonyság és a kulcsszereplők viselkedésének vizsgálatára épülő, 82 intézményben alkalmazott szervezeti diagnózis (Baráth, 2015a, 2015b). Az előadás keretében bemutatjuk azt a kutatást, aminek eredményeként állt elő a KIP számára kifejlesztett szervezeti diagnosztikai modell. A kutatás a két korábbi nagymintás vizsgálat modelljére, azok alkalmazásának tapasztalataira, valamint a KIP dokumentumelemzésére és a fejlesztés szakmai vezetőjével készített interjúkra épült. A korábbi vizsgálatok másodelemzése és a dokumentumelemzés, valamint az interjúk alapján született meg az a vizsgálati modell, amelynek segítségével a szervezeti kompetenciák három nagy területét azonosítottuk: szervezeti működés és vezetés; változáskezelés; pedagógiai személet, egyéni attitűd, személyes kapacitás. A szervezeti kompetencia területeinek mérésére egy komplex eszközrendszert állítottunk össze. A kérdőívcsomag a következőket tartalmazta: tanulószervezeti kérdőív (Baráth, 2015), szervezeti hatékonyság kérdőív, versengő értékek modell (Quinn és Rohrbaugh, 1983), szemantikus szelekciós teszt a hátrányos helyzetű tanulókhöz, tanításhoz-tanuláshoz és egyéb kulcstémákhoz való viszonyulás, az attitűdök mérésére (Szabó és Náfrádi, 2013), kiegészítés és erőforrások vizsgálata (Jagodics és Szabó, 2014), INRO viselkedési kompetenciákat vizsgáló mérőeszköz a nevelőtestület minden tagja számára (Baráth, 2013), vezetői szerep kérdőív (Quinn, é. n.). A felállított koncepció és a komplex eszközrendszer alkalmazásával végeztük el három KIP-es iskola szervezeti működésének és kultúrájának vizsgálatát. A kapott eredmények, a tisztított kérdőívrendszer alapján az a célunk, hogy a későbbiekben a programhoz csatlakozni kívánó intézmények számára olyan diagnosztikus támogató rendszert lehessen kínálni, amely segíti az intézményt abban, hogy szervezeti kultúrájának fejlesztésével a KIP bevezetése eredményes legyen.

Szervezetdiagnózis – a KIP megvalósításának szervezeti és vezetési feltételei

Cseh Györgyi Lenke
Qualitas T&G Kft.

Kulcsszavak: KIP; szervezetdiagnózis; szervezeti működési szintek, vezetés

A vizsgálat célja az volt, hogy az előző előadásban bemutatott szervezeti modell és eszközrendszer alapján a KIP megvalósítására vállalkozó intézmények számára olyan diagnosztikus támogató rendszert lehessen kínálni, amely segíti az intézményt abban, hogy szervezeti kultúrájának, működési mechanizmusainak, a munkatársak kompetenciáinak fejlesztésével a KIP bevezetése eredményes és hatékony legyen, azaz inspiráló, sikeres tanulást segítő környezetet tudjanak kialakítani. A diagnosztikus modellben bemutatott komplex eszközrendszert (kérdőíveket) három, a KIP-et alkalmazó intézményben vettük fel (két intézmény 5-5 éve, egy pedig egy éve alkalmazza; N=49). Ezzel az volt a célunk, hogy azonosítani tudjuk az eltérő kulturális, működési és viselkedési sajátosságokat – ez akkor is érdekes, ha az adott esetben azonosítható eltérések nem feltétlenül vagy kizárólagosan a KIP alkalmazásához köthetők. A kérdőíves adatfelvételt mindhárom intézményben kvalitatív módszerekkel – például helyszíni megfigyelés, óralátogatás, vezetői és pedagógus interjú – egészítettük ki. A vizsgálat alapján több területen – szervezet és vezetés – fogalmazunk meg megállapításokat, kérdéseket: Vannak-e és milyen kulturális jellemzői a KIP-es szervezeteknek, melyek megkülönböztetik őket más intézményektől? E jellemzők csoportosíthatók-e az alapján, hogy meglétük szükséges feltétele a KIP implementációjának, illetve kialakulásuk a működés hatására történik meg? Milyen szinteket lehet definiálni a szervezeti működés peremfeltételeit illetően a KIP alkalmazásának megkezdése előtt? (Itt arra teszünk kísérletet, hogy az alkalmazott diagnosztikus modell segítségével szinteket definiáljunk, ami a későbbiekben a diagnózis értelmezését és alkalmazását segíti elő.) Mi a KIP-es és a tanulószervezeti működés közötti viszony, kapcsolat? (A KIP-es iskolákban végzett diagnózis, valamint a tanulószervezeti nagymintás adatfelvétel alapján az összehasonlítás megtehető.) Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a vizsgált három KIP-es intézményben mit lehet látni a vezetés működésével kapcsolatban. Az volt a hipotézisünk, hogy a szervezeti innováció elindításában kiemelt szerepe van a vezetésnek, és működésével hozzájárul, hatást gyakorol a tanulási eredményekre. Vizsgáltuk azt, hogy milyen vezetési szerepeket és modelleket tudunk azonosítani. Itt – többek között – arra kerestük a választ, hogy a KIP sikeres megvalósításában milyen szerepet játszik a megosztott vezetés, a tanulásfókuszú vezetés, a változáskezelés, valamint a versengő értékek modell vezetői szerepei. Ez utóbbiak esetében találunk-e jellegzetességeket, és ezek mennyiben képesek befolyásolni a KIP alkalmazásának eredményességét. Az előadás annak összegzésével zárul, hogy a diagnosztikus modell alkalmazása alapján milyen további kutatások szükségesek, illetve a meglévő eredmények hogyan lehetnek hasznosíthatók az iskolák felkészítésében, továbbá hogyan kapcsolhatók a pedagógusképzéshez, annak különösen az alapozó és a bevezető szakaszához.

TEMATIKUS SZEKCIÓK

PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATOK

Elnök: D. Molnár Éva, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

Az önszabályozás mint az erőfeszítésalapú kontroll és végrehajtó funkciók integrált modellje

D. Molnár Éva

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: önszabályozás; végrehajtó funkciók; kontroll

Az önszabályozás olyan belső folyamatok komplex együttműködésére utal, amelyek révén az egyén irányítani tudja célirányos tevékenységeit a környezeti változásokhoz alkalmazkodva (Károly, 1993). Kutatásával az elmúlt két évtizedben a pszichológia különböző irányzatai (pl. neuropszichológia, egészségpszichológia), valamint a pedagógia (pl. a tanulással összekapcsolva) intenzíven foglalkozik. Az utóbbi időkben két fogalom: az erőfeszítésalapú kontroll (effortful control) és a végrehajtó funkciók (executive functions) kapcsán jelenik meg az önszabályozás vizsgálata úgy, hogy a két fogalmat más-más tudományterület vallja magáénak (Zhou és mtsai, 2011). Míg az erőfeszítésalapú kontroll a személyiségpszichológián belül a temperamentum-kutatásokhoz (l. Rothbart és Bates, 2006), a végrehajtó funkciók a neurokognitív és a klinikai pszichológia különböző területeihez kapcsolhatók (Pessoa, 2009). Jelen előadás célja a két fogalom meghatározásában jelentkező hasonlóságok és különbségek, a közös elemek és struktúrák, valamint a mérésükkel kapcsolatos megegyezések bemutatása. Továbbá kiemelt cél az önszabályozás integrált modelljének felvázolása, ami magában rejt mind az erőfeszítésalapú kontrollt, mind a végrehajtó funkciók meglétét. Az erőfeszítésalapú kontroll legismertebb meghatározása szerint olyan többdimenziós konstrukció, ami magában rejt egy domináns válasz gátlását és a nem domináns válasz aktiválását (Rothbart és Bates, 2006). A végrehajtó funkciók meghatározásában többféle megközelítés is tetten érhető, azonban közös jellemzők alapján olyan többdimenziós folyamatok összességének tekinthető, amely révén kontrollálni tudjuk figyelmünket, megismerő folyamatainkat és viselkedésünket (Blair és mtsai, 2005). Mindkét fogalom meghatározásában megjelenik az önkontroll, ami egymással versengő ingerek kapcsán aktiválódik egy célirányos, tervezett tevékenység sikeres végrehajtása érdekében (Diamond, 2006). A mérésük kapcsán további hasonlóság fedezhető fel: mindkét fogalom vizsgálatában megjelenik a gátló funkció (inhibitory control), a kognitív rugalmasság, a figyelem fókuszálásának vizsgálata vagy kérdőíves formában (szülőknél, pedagógusoknál, tanulóknál, Rothbart és Bates, 2006), vagy egyéni feladathelyzeteken keresztül (pl. Go/No Go feladat, Simon és mtsai, 2005; Head-Toes-Knees-Shoulders, Ponitz és mtsai, 2008; Stroop-feladatok, Carlson, 2005; Day-Night feladat, Gerstadt és mtsai, 1994). Az önszabályozás mint a két fogalmat integráló modell arra ad lehetőséget, hogy a különböző tudományterületeken végzett kutatások eredményeit összegezzük és a jövőben az önszabályozás vizsgálata során ezeket együttesen alkalmazzuk. Az erőfeszítésalapú kontroll és a végrehajtó funkciók elméleti háttérének és módszertanának integrálása révén nagy lépést tehetünk az önszabályozás értelmezésének és vizsgálatának elméleti és gyakorlati megközelítésében, illetve a gyerekek hatékony iskolai jelenlétének elősegítésében.

D. Molnár Éva a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

A kisgyermekkorú végrehajtó funkciókat fejlesztő intervenciók hatékonysága – egy metaanalízis

Takács Zsófia, Kassai Réka, Zimonyi Nóra
ELTE PPK

Kulcsszavak: végrehajtó funkciók; intervenció; kisgyermekkor

A végrehajtó funkciók – a munkamemória, a gátló készségek és a kognitív flexibilitás – kisgyermekkorú fejlettségi szintje meghatározóbb a későbbi akadémiai teljesítményre vonatkozóan, mint az intelligenciahányados (Blair és Razza, 2007), valamint bejósolja a későbbi matematikai és írás-olvasás készségeket is (McClelland és mtsai, 2007), ezáltal az iskolaérettséget is nagymértékben befolyásolja (Bierman és mtsai, 2008; Blair, 2002). Még a tipikusan fejlődő gyerekek esetében is tapasztalhatunk egyéni eltéréseket már óvodáskorban, amelyek főleg környezeti hatásokra vezethetők vissza. Az alacsony szocioökonómiai státusz (Hackman és Farah, 2009) vagy a káros stresszhatások (Blair és mtsai, 2011) mind kockázati tényezők a gyengébb végrehajtó működések szempontjából. Azok a gyermekek, akik érintettek ezekben a rizikófaktorokban, már az iskolába való belépés pillanatában hátránnyal indulhatnak a társaikkal szemben, hiszen nehezebben tudnak alkalmazkodni az iskolai tanulási környezet elvárásaihoz, melynek eredményeként ez a különbség csak tovább nő. A kezdeti lemaradás mellett, hogy az akadémiai teljesítményt hátrányosan befolyásolja, viselkedéses vagy érzelmi problémákhoz is vezethet (Diamond és Lee, 2011; El-Anzi, 2005). A jelen metaanalízis keretében több mint 7000 kutatási beszámoló áttekintése után majdnem 100 kvázi kísérleti tanulmány összevonásán dolgozunk, melyekben maximum 12 éves gyerekeknél egy kontrollcsoporthoz hasonlítják a végrehajtó funkciókat célzó intervenciók egy széles körét: explicit módon tréningelő számítógépes és nem számítógépes játékok, illetve implicit intervenciók, például a sporttevékenység, a meditáció, illetve más (meta-) kognitív tréningek, amelyek során a résztvevők valamilyen konkrét viselkedés-, gondolat- vagy figyelemirányítási stratégiát sajátítanak el, illetve olyan komplex programok, mint például a Montessori-tanrend. Az előzetes eredmények alapján az ilyen általános kognitív készségek fejlesztése már kisgyermekkorban lehetséges. Az implicit intervenciók hatékonyan fejlesztetik a végrehajtó funkciók széles körét, és a gyerekek ezeket a készségeket nemcsak a tréning kontextusában tudják alkalmazni, ami a végrehajtó készségeket direkt módon gyakoroltató számítógépes játékokra már nem igaz. Kifejezetten a meditáció és más (meta-)kognitív tréningek bizonyultak hatékonyak. Továbbá – a tantervi keretek között – nagy csoportokban alkalmazott intervenciók is szignifikánsan fejlesztették a végrehajtó funkciókat. Előadásunkban a terület első kvantitatív szintézisének végleges eredményeit mutatjuk be, és elsősorban a kisgyermekkorú meditációs programok gyakorlati alkalmazhatóságát ismertetjük.

Az implicit tudás konszolidációjának vizsgálata gyermekkortól időskorig

Juhász Dóra

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: implicit tanulás; konszolidáció; fejlődés

A tanulási folyamatokat tekintve megkülönböztetünk tudatos (explicit) és nem tudatos (implicit) tanulást. A tanórára kötelezően elsajátítandó tudásanyag bemagolása tudatos, míg például az autóvezetés, síelés, teniszezés készségének elsajátítása nem tudatos tanulás révén történik. Az implicit tanulás kulcsszerepet játszik a motoros, kognitív, valamint a szociális készségek elsajátításában egyaránt. Az implicit tanulás fejlődésével számos kutatás foglalkozott, melyek eredményei arra utalnak, hogy az implicit tanulás 13 éves korig hatékony, a kor előrehaladtával hanyatlást mutat. Fejlődési mintázata tehát eltér a klasszikus kognitív képességek (pl. munkamemória) fejlődésétől. A kutatási eredmények elsősorban a konkrét tanulási fázis alatt elsajátított tudásra utalnak, azonban nem tesznek utalást a következő tanulási fázisig eltelt időben történt változásokról. Kevésbé kutatott terület tehát az implicit tanulás mint alapvető tanulási mechanizmus konszolidációja. A tanulás nem csupán a gyakorlás ideje alatt (online periódus) következik be, hanem a két tanulás között eltelt időben is (offline periódus). Azok a folyamatok, amelyek az offline periódusban következnek be, konszolidációnak nevezzük. Ekkor történik meg az emlékek stabilizálása, megerősítése. Kutatásunk célja, hogy egy probabilisztikus szekvenciatanulási feladattal megvizsgáljuk, hogy a különböző életkorokban (7–85 év) az implicit tanulás által megszerzett tudást milyen mértékben tartjuk meg és alkalmazzuk. A vizsgálatban 318 fő vett részt, kilenc életkori csoportra bontva. Az adatfelvétel kétszer történt meg, 24 órás eltéréssel. Eredményeink alapján minden vizsgált életkorban konszolidálódik az elsajátított tudás, és a konszolidáció mértékében nem figyelhetőek meg életkori különbségek. Az implicit tanulás egész életen át tartó fejlődésének vizsgálatára eddig csekély mértékű figyelem irányult, így jelen kutatás hiánypótló lehet ebben a témakörben is.

A szülők nevelési stílusának összefüggései az óvodások önszabályozott viselkedésével

D. Molnár Éva

SZTE Neveléstudományi Intézet

Retkesné Androvicz Krisztina

SZTE BTK

Kulcsszavak: önszabályozott viselkedés; nevelési stílus; óvodások

Napjaink folyamatosan változó világában olyan tanulók fejlesztésére van szükség, akik képesek önmaguk irányítására, önálló döntések meghozatalára saját tanulásukat, fejlődésüket illetően. Ennek feltétele az önszabályozás fejlettsége, ami a viselkedés háttérében meghúzódó gondolatok, célok, érzelmek és attitűdök szabályozását jelenti (Allan és mtsai, 2015). Az önszabályozás képessége koragyermekkorban alakul ki és fejlődik a családi, környezeti tényezők kölcsönhatásán keresztül (Ponitz és mtsai, 2009). 2016 májusában lebonyolított kutatásunk célja annak feltárása, hogy milyen összefüggés mutatható ki a szülői nevelési stílus és az óvodáskorú gyermekek önszabályozott viselkedése között. A mintában három óvoda 107 gyermeke (átlagéletkor: 5,5 év) és szülei (N=107) szerepeltek. Vizsgálatunkban a PARI (Parental Attitude Research Instrument; Sims és Paolucci, 1975) kérdőív magyarra adaptált verzióját alkalmaztuk a szülők nevelési stílusának feltérképezésére. A kérdőív ötfokú Likert-skálás, 45 állítást tartalmaz (Cronbach- α =0,83). Az önszabályozás vizsgálatára egy szülői kérdőívet (CBQ, Children`s Behavior Questionnaire; Rothbarts, 1996) és két egyéni feladathelyzethez köthető feladatot alkalmaztunk. A kérdőív összesen 36 tételt tartalmaz (pozitív emocionális viszonyulás, negatív viszonyulás, valamint erőfeszítésalapú kontroll; Cronbach- α =0,61). Az egyéni feladathelyzetben a HTKS (Head-Toes-Knees-Shoulders; Ponitz és mtsai, 2009) tesztben az utasításban elhangzottak helyett egy másik, előre megbeszélte tevékenységet kellett végrehajtaniuk a gyerekeknek (20 item, Cronbach- α =0,81). A Day-Night teszt (Gerstadt és mtsai, 1994; 16 item, Cronbach- α =0,94) során az adatfelvevő egy Napot és egy Holdat jelképező képet mutatott az óvodásnak, akinek erre megadott kifejezésekkel (éjszaka, nappal – a képnek ellenkező jelentéssel) kellett válaszolnia. A nevelési stílusok alapján az apákat jobban jellemzi a negatív szülői kontroll, mint az édesanyákat ($t=2,49$, $p=0,01$). Az összefüggés-vizsgálatok alapján a pozitív kontroll elősegíti az önszabályozott viselkedést ($r=0,38$; $p<0,001$), míg a negatív szülői kontroll kedvezőtlenül befolyásolja annak alakulását ($r=0,28$; $p=0,01$). A háttérváltozók közül elsősorban a gyermekek életkora mutatott összefüggést az önszabályozott viselkedéssel. A regresszióanalízis eredménye alapján a pozitív szülői kontroll elsősorban a gyermekek erőfeszítésalapú kontrolljára van szignifikáns hatással ($p<0,001$); a megmagyarázott variancia 20%. Vizsgálatunkból kiderült a szülők nevelési stílusa és az óvodások önszabályozott viselkedése közötti összefüggés. Eredményeink hozzájárulnak ahhoz, hogy az önszabályozás kevésbé kutatott területéről tudományos adatokkal rendelkezünk, amelyek elősegíthetik a jövőben a korai fejlesztés lehetőségeinek felvázolását.

D. Molnár Éva a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

**A tudatelmélet, a szociálisprobléma-megoldás és a kortársbántalmazás
kapcsolata a szociometriai pozícióval alsó tagozatosok körében**

Gál Zita
SZTE Pszichológiai Intézet

Fricz Beáta
SZTE BTK

Kasik László
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tudatelmélet; szociálisprobléma-megoldás; kortársbántalmazás

Számos kutatás hívja fel a figyelmet a tudatelméleti képesség (ToM), a szociálisprobléma-megoldás és a kortársi bántalmazás szociometriai pozícióval való kapcsolatára, ám a nemzetközi eredmények ellentmondásosak (pl. Banerjee és mtsai, 2011; Wahyuningsih és Novitasari, 2016). Pilot kutatásunk célja az e területek közötti összefüggések feltárása volt 2. és 4. évfolyamos (átlagéletkor: 8,86 év) tanulók (N=65) körében. A ToM vizsgálatára a Faux Pas Felismerése teszt gyermekváltozatát (Baron-Cohen és mtsai, 1999), a helyzetspecifikus problémamegoldás mérésére az SPSI-R (D’Zurilla és mtsai, 2002) alapján kidolgozott, szituációkon alapuló saját mérőeszközt, az osztályban betöltött pozíció elemzésére az egyszerű választásos szociometriát (Mérei, 2004), valamint a bántalmazó és védelmező szerepre vonatkozó kérdéssort (Caravita, Di Blasio és Salmivalli, 2009) alkalmaztuk. Mindegyik mérőeszköz megfelelően működött a vizsgált mintában. Az eredmények alapján a 4. évfolyamos gyermekekre magasabb tudatelméleti működés és a problémamegoldáson belül a proszociális viselkedésmódok gyakoribb alkalmazása jellemző. A lányokra kevésbé jellemzőek a maladaptív megküzdési stratégiák, mint a fiúkra mindkét életkorban, ám a tudatelméleti teljesítményben nincsenek nem szerinti különbségek. A proszociális magatartás és a tudatelméleti teljesítmény között pozitív összefüggés mutatható ki, ugyanakkor az alacsonyabb tudatelméleti képességgel rendelkezők nem igényelnek gyakrabban külső segítséget a társas problémák megoldásához. Eredményeink szerint a népszerű/elfogadott, ám a maladaptív stratégiákat alkalmazó gyerekek nem rendelkeznek magasabb tudatelméleti képességgel. Az osztályon belüli elfogadottságot leginkább a proszociális problémamegoldási módok alkalmazása és a maladaptív megoldások elmaradása magyarázza, a tudatelméleti képességgel az összefüggés gyenge, ami megerősíti a korábbi ellentmondó kutatási eredményeket. Jelen munka eredményei megalapozhatnak további kutatásokat e területen, kiindulópontként szolgálhatnak, mely kutatások segíthetnek alátámasztani a közvetett (a ToM és a szociálisprobléma-megoldás együttes fejlesztésén alapuló) preventív módszerek iskolai alkalmazhatóságát.

**A merev nemi szerepfelfogás lebomlása és lebontása az intézményes nevelésben –
Óvodás gyermekek nemi sztereotípiái a pedagógus nemével összefüggésben**

Kalcsó Réka, F. Lassú Zsuzsa
ELTE

Kulcsszavak: nemi szerepek; nemi sztereotípiák; férfi óvodapedagógusok

A nem az egyik legkorábban felismert és legerősebben sztereotipizált társas kategória. Már egészen kis gyermekek is hajlamosak nemi kategóriákban gondolkodni, bizonyos tevékenységeket és eszközöket valamely nemhez rendelni (Brannon, 2005). A sztereotípiák merevsége ugyanakkor a saját viselkedési repertoárt és az önmagáról alkotott képet is szűkítheti. Ezt felismerve már az 1980-as években elkezdődött a sztereotípiák tartalmának és az azt befolyásoló tényezők vizsgálata (H. Sas, 1984), és az utóbbi évtizedben számos hazai és nemzetközi kutatás vizsgálta az óvodások nemi szerepfelfogását (Csaba, 2009; Járai, 2015). Ugyanakkor kevés kutatás irányult a változás megragadására a korábbi kutatások módszereinek használatával. Kutatásunkban óvodás gyermekek nemi sztereotípiáit vizsgáltuk két alapvető kérdéskörben. Egyrészt kíváncsiak voltunk arra, hogy a 21. században megváltozni látszó nemi szerepviselkedések hatnak-e az óvodások nemiszerep-felfogására, másrészt a nemi szerepekről alkotott képet befolyásolja-e az óvodapedagógus neme. Kutatási módszerként a kikérdezést, eszközválasztásos feladatot és a gyermekek kinetikus rajzvizsgálatát választottuk (H. Sas, 1984; Csaba, 2009; Vass, 2007). Vizsgálatunkban 83 négy és hét év közötti gyermek vett részt (58% lány, 42% fiú) öt budapesti óvodai csoportból, melyek közül háromban férfi (óvó bácsi) is dolgozott. Feltételeztük, hogy az óvodás korú gyermekek eltérő jellemzőket és szerepviselkedést tulajdonítanak a két nemnek; ez az eltérés kevésbé markáns azoknál a gyerekeknél, akiknek van óvó bácsijuk; a gyermekek nemi szerepről alkotott képe változott az elmúlt 10 évben. Eredményeink igazolják hipotéziseinket. A vizsgált gyermekek kidolgozott képpel rendelkeznek a nemekről, saját és ellentétes nemi csoporthoz részben eltérő tulajdonságokat és eszközhasználatot rendelnek. Fiúk és lányok más jelzőkkel írják le a férfiakat és a nőket, és a saját óvodapedagógus neme befolyásolja a sztereotípiák tartalmát. Az óvó bácsival rendelkező csoportban a sztereotípiák kevésbé merevek, a pedagógushoz rendelt szerepek és tevékenységek változatosabbak. A korábbi kutatási eredményekkel összehasonlítva jelen vizsgálatban is lazulást tapasztaltunk a nemileg meghatározott eszközhasználat és jellemzők odaítélésében. Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a nemi szerepek merev rendszerét a társadalmi változások oldani kezdték és ezt segítheti a férfiak jelenléte a gyermeknevelés területén.

ÁLLAMPOLGÁRI, KÖRNYEZETI ÉS PÉNZÜGYI NEVELÉS – DIMENZIÓK ÉS SZÍNTEREK

Elnök: Horváth H. Attila, ELTE PPK

Előadások

Állampolgári nevelés, véleménynyilvánítás és érdekérvényesítés a fiatalok körében

Kalocsai Janka

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: állampolgári nevelés; politikai érdeklődés; diákönkormányzat

A modern demokratikus társadalmak működésének egyik alapvető eleme az állampolgárok aktív szerepvállalása a közügyek alakításában. Az iskolai demokrácia, valamint a diákok demokratikus állampolgárságra nevelése világszerte egyre fontosabb célként jelenik meg. Ezzel szemben számos kutatás felhívta a figyelmet a fiatalok politikai érdektelenségére, a politikai ismeretek hiányosságaira, a hagyományos ideológiák leértékelődésére, valamint a különböző közösségi megmozdulásokon való részvétel jelentős csökkenésére (Csákó, 2004; Szabó és Örkény, 2002; Oross, 2012; Muxel, 1996, Hoskins, 2008; Kadlót, 2016). Széles körű egyetértés mutatkozik abban, hogy a demokratikus állampolgársággal járó kompetenciák fejleszthetők (OFI, 2009), mely folyamathoz – a családi szocializáció és kortárs csoportok mellett – az iskola is jelentős mértékben hozzájárulhat. Az előadás célja, hogy bemutassa az állampolgári nevelés jelenlegi helyzetét, problémáit és lehetőségeit. Az előadás alapvető kutatási kérdése, hogy mekkora szerepet kap az intézményekben az állampolgári nevelés, a hazai középiskolák szervezeti felépítésüket tekintve mennyire működnek demokratikusan, illetve milyen lehetőségei és fórumai vannak a diákok érdekérvényesítésének és véleménynyilvánításának. Az előadás első részében a Strukturált Párbeszéd keretein belül 2015-ben, 29 év alatti fiatalok körében készült 500 fős reprezentatív felvétel alapján mutatom be, hogyan viszonyulnak a fiatalok az állampolgári neveléshez, milyen tapasztalataik vannak ezzel kapcsolatban, illetve milyen érdekérvényesítési lehetőségeket látnak. Az előadás második részében a hazai középiskolák körében, intézményvezetők és pedagógusok bevonásával végzett online kérdőíves felvétel főbb eredményeire térek ki. Az elemzés során egy „demokratikus iskola” indexet alakítottam ki, mely az intézmények által fontosnak tartott értékeket, az intézményvezetői gyakorlatot, valamint a diákok érdekérvényesítési lehetőségeit fókuszba állítva összesítetten vizsgálta és rangsorolta a mintába került intézményeket. A létrehozott indexen magas, illetve alacsony értékeket elért budapesti iskolákban további vizsgálatokra került sor: intézményvezetők, valamint társadalomismeret tanító pedagógusok körében interjúk, diákok körében pedig fókusz csoportos beszélgetések és további kérdőíves felvételek történtek. Az eredmények szerint a fiatalok alacsony érdeklődést mutatnak a politika iránt, ami összefügghet azzal, hogy egyrészt úgy érzik, nincs lehetőségük sem lokális, sem országos szinten változásokat elérni, ráadásul a „politika” kifejezéshez igen negatív percpciókat is társítanak. A középiskolás diákokkal készült fókusz csoportok és pedagógusi interjúk tanulságai szerint a legtöbb iskolában kizárják a politikai témákat az iskolából, a diákönkormányzatok működése felszínes, a társadalomismeret-órák másodlagos szerepet kapnak, a tanórákon pedig csekély a véleménynyilvánítás lehetősége.

Összefüggés az állampolgári ismeretek és az állampolgársági vizsga között

Nyúl Eszter Anna
PTE BTK OTDI

Kulcsszavak: állampolgári ismeretek; állampolgársági vizsga; társadalomismeret

Az állampolgársági vizsga követelménye és a hazai általános iskolai tanulmányok során elsajátítandó állampolgári ismeretek között összefüggés van. A kutatás célja ezt az összefüggést feltérképezni és rámutatni ennek gyenge pontjaira. A nemzetközi jogban ismert elvárás, hogy a leendő állampolgár a választott hazája nyelvén számot adjon az országgal kapcsolatos lényeges, elemi tudásáról. Így van ez Magyarországon is, hazánkban kormányrendelet tartalmazza a vizsga menetét és az elsajátítandó témaköröket. 1993 és 2000 között még nem állt rendelkezésre kifejezetten erre a célra íródott tananyag, helyette az általános iskola 8. évfolyamosai számára kiadott állampolgári ismeretekről szóló tankönyvet javasolták a felkészüléshez, majd később a közigazgatási hivatalok adtak ki jegyzeteket. 2006-ban megváltozott a vizsga követelményrendszere, és a kormány egységes segédanyagról határozott. Ekkor adta ki a BM Kiadó Ugróczky Mária Alkotmányos alapismereteket című könyvét, melyről maga a szerző írja, hogy „a vizsgán kért témakörök rövid tömörítését képezik annak az ismeretanyagának, amit az általános iskola 8. osztályát végzett fiatalok a magyar történelemtől, társadalomtól, az államtól, a magyar kultúrától megtanultak”. A kutatás arra kereste a választ, hogy egy magyarországi város 9. évfolyamos tanulói valóban rendelkeznek-e ezekkel az ismeretekkel, amelyek jelenleg az állampolgársági vizsga követelményét képezik. A kutatás során a jogalkotói szándékot és annak megvalósulását vizsgáltuk. 9. és 11. évfolyamos diákokkal felmérés készült, hogy képesek-e teljesíteni az állampolgársági vizsga követelményét a Budapest Főváros Kormányhivatal vizsgabizottsága írásbeli és szóbeli vizsgájának megfelelően. A kutatás igazolta, hogy a vizsga többet kér számon, mint amit 14 évesen a fiatalok ténylegesen tudnak, illetve tanítanak nekik. Az állampolgársági vizsga témái közül a magyar történelem és kultúra esetén a diákok lényegesen jobban teljesítenek, mint az állam- és társadalomismeret tárgykörökben. Míg a magyar diákok nem rendelkeznek a megfelelő jogi és társadalomismerettel, addig ugyanezek a fogalmak az állampolgársági vizsga segédanyagában túlságosan elvont, absztrakt gondolkodást igénylő fogalmi keretet alkotnak az idegen anyanyelvű kérelmezők számára. Az állampolgársági vizsga tananyagának elsajátítása nemcsak a honosítást kérők esetében érdeke Magyarországnak, hanem tekinthető minimumtudásnak is, ami minden felnőtt állampolgár esetén kívánatos. Mind a diákok felkészültségében, mind az állampolgársági vizsgában rejlő lehetőségek kihasználásában komoly hiányosságok vannak.

Az állampolgár nevelője a köznevelési törvényben

Horváth H. Attila, Mészáros György
ELTE PPK

Gomboczné Erdei Mónika
ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

Lukács Lilla
ELTE PPK

Kulcsszavak: állampolgári nevelés; köznevelési törvény; pedagógus

A vizsgálat része egy tágabb kutatási projektnek, amely az állampolgárság-koncepciókat és az állampolgári nevelés lehetséges útjait tárja fel az oktatásban. A kutatásunk első eredménye a Köznevelési törvény (2011. évi CX.) elemzése a pedagógus állampolgári helyzetére és az állampolgári nevelés terén betöltött szerepére vonatkozóan. Az oktatás-nevelés céljainak eléréséhez (eredményességéhez) kiemelkedő fontosságú a tanár szerepe (McKinsey és Company, 2007). Mások (Giroux, 1988; McLaren, 2015) hozzátesszik, hogy a pedagógusnak nem egyszerűen az állampolgári szocializáció a feladata, hanem a társadalom alakításában aktívan részt vevő értelmiségiként kell megjelennie, aki sajátos állampolgári létével is hat diákjaira és a társadalomra. Ennek feltételeit vizsgáltuk meg az oktatást meghatározó egyik legalapvetőbb jogszabályban az alábbi kérdések mentén: Mi a pedagógus szerepe a köznevelési rendszerben, és így a felelős állampolgár nevelésében? Milyen feltételeket és lehetőségeket biztosít erre a törvény a pedagógusnak? Hogyan értelmezi a köznevelési törvény a pedagógust mint állampolgárt? A használt módszer az értelmező, kvalitatív tartalomelemzés volt, ami az irodalomértelmezésben az új kritika irányzatához köthető szoros olvasás megközelítéséből indul ki (Jefferson és Robey, 2003), amennyiben a szövegre, annak felépítésére, fogalmaira koncentrálnak. Az egyetlen jelentés helyett a szövegen belüli belső inkohereciákat, egyenetlenségeket, illetve a nem lezárható jelentéslehetőségeket kerestük, egy másik értelmező hagyomány: a dekonstrukció megközelítését alkalmazva (Derrida, 1994; Culler, 1997). Nem volt célunk a jogi értelmezés, sem a jogalkotó szándékának feltárása. A köznevelési törvény szövegét a modernizációs, nemzeti, pedagógiai és jogi szóhasználat keveredése jellemzi és számos ponton inkohereciát mutat. Már az 1. §-ban kinyilvánítja, hogy a „célja olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely [...] felelős állampolgárokat nevel”. Később azonban nem derül ki, mit ért a felelős állampolgárságon a szöveg, nem is említi a fogalmat. A szöveg szerint ugyan a pedagógus – „a köznevelés középpontjában” áll a gyermek/tanulóval és a szülővel együtt, de valójában az intézményhez kapcsolódva értelmeződik szerepe, fontossága nem alanyi jogon értelmeződik, autonómiája pedig rendkívül erősen korlátozott. A törvény szövegében nem jelenik meg a pedagógusi professzió sokrétűségének megfelelő alkotó értelmiségi szerep, és csak a nemzeti dimenzió kap hangsúlyt, kiegészülve az erkölcsi dimenzióval. Alapvető feladata ugyan a társadalmi szubjektum formálása, különösen annak etikai dimenziójában, de a törvény az ideológiai állásfoglalásokon túl valójában nem helyezi középpontba a nevelést. Inkább egy közalkalmazotti közvetítő-végrehajtó pedagógus-szerepkör azonosítható, mintsem egy társadalomformáló státusz. Ez következik a szöveg társadalomfelfogásából. A szöveg társadalomképe egyértelműen fölülről lefelé építkező, melyben az állam központi dimenzió.

**Az egyetemes társadalmi-kulturális jelenségek és a pénzügyi műveltség online
mérése 5. évfolyamon**

Kinyó László
SZTE Neveléstudományi Intézet

Tóth Edit
MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: longitudinális vizsgálat; online tesztelés; társadalomtudományi (humán) műveltség

A kulturális/humán univerzálékat a szakirodalom a társadalomtudományi műveltség alapjainak kialakítására és jellemzésére alkalmas megközelítésként tartja számon (Brophy és Alleman, 2006, 2008). A fogalom az ember számára nélkülözhetetlen társadalmi jelenségek megnevezésére szolgál, amelyek azonos funkcióval jelen vannak minden emberi közösségben (pl. étkezés, öltözködés, lakáskörülmények, pénz, hivatás), de nem feltétlenül rendelkeznek azonos formával és jelentéssel. Egy longitudinális mérésorozat 2016 tavaszán új területtel, az állampolgári és pénzügyi műveltség mérésével bővült, ami a 21. századi társadalmakban, kultúrákban való eligazodás képességeinek vizsgálatára, valamint korunk pénzügyi viszonyaira vonatkozó ismeretek mérésére helyezi a hangsúlyt. Kutatásunk célja annak feltárása, hogy a tanulók mennyire tájékozottak a kultúra, a civilizáció, az ember által létrehozott mesterséges környezet, valamint a pénzügyek világában. Online kutatásunkban a követéses mérési program 51 partneriskolájának 83 osztályából 1604 5. évfolyamos tanuló vett részt. Az adatfelvételt az eDia-rendszeren keresztül, tanórai keretek között végeztük. A teszt két részből – kulturális univerzálék és pénzügyi műveltség – állt, összesen 131 (81; 50) itemet tartalmazott. A kulturális univerzalitás tesztrész négy dimenziót – öltözködés, étkezés, közlekedés, életkörülmények –, a pénzügyi műveltség szintén négy dimenziót – pénz, pénzkezelés, megtakarítás és hitel, pénzügyi tervezés, döntéshozatal – fedett le. Első eredményeink szerint az alkalmazott mérőeszköz belső konzisztenciája megfelelő (Cronbach- $\alpha=0,90$), a teszt két részesztje közül a pénzügyi műveltség területén (átlag=65,36; szórás=14,12) a diákok szignifikánsan magasabb eredményt értek el ($t=-58,61$; $p<0,01$), mint a humán univerzálék esetében (átlag=57,70; szórás=12,44). Az utóbbi részeszt esetében az a feladatelem bizonyult a legnehezebbnek, amelyben a diákoknak Kína egyik városának térképrészletéről kellett megállapítaniuk a városban található kórházak számát. Erre a feladatra mindössze a tanulók 2,8%-a válaszolt helyesen. Ugyanakkor a legkönnyebb feladatelem – amely a séléskor viselt öltözék kiválasztását igényelte – megoldottsága 93,3%-os volt. A pénzügyi műveltség részeszt legkönnyebb feladatai a pénz, pénzkezelés témakörébe tartozó feladatok közül kerültek ki: a pénzérmék felismerése az érme egyik oldala alapján a tanulók 91%-ának nem okozott nehézséget, ugyanilyen arányban voltak tisztában a tanulók a forgalomban lévő fizetőeszközzel is. A mért terület legnehezebb feladatai a pénzügyi tervezés, döntéshozatal témakörét vizsgáló feladatok voltak; a legnehezebb itemre, amely az albréletes létformából származó személyi és anyagi előnyök felismerésére vonatkozott, a diákok 16,4%-a adott helyes választ. Kutatásunk megerősíti, hogy az univerzalitásokon alapuló kutatási megközelítés – amely korábban nemzetközi szinten sem képezte nagy mintás vizsgálat koncepcióját – alkalmas a társadalomtudományi műveltség alapjainak vizsgálatára.

Pedagóguskép és iskolakép – a fenntarthatóság pedagógiája nézőpontjából

Könczey Réka, Varga Attila
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: fenntarthatóságra nevelés; globális kompetenciák; pedagóguskép

Az elmúlt másfél évtizedben – a kulcskompetenciáktól a köznevelés keretszabályain keresztül a pedagógusképzés követelményrendszeréig – sokféle módon beépült a fenntarthatóságra nevelés és a környezeti nevelés a pedagógushivatásba és az óvodák, iskolák életébe. Az óvodapedagógus alapképzésben kötelezően, számos tanári alapképzésben és pedagógus-továbbképzésben pedig egyedi és eseti módon elméleti és módszertani felkészítést kapnak a résztvevők. Ismertek a nemzetközi fenntarthatósági és globális nevelési kompetenciacélok is, beleértve a 2015-ben tovább finomított OECD- és UNESCO-állásfoglalásokat. Egy 2013-as adatfelvételtől ismertek a hazai köznevelés hiányterületei is a fenntarthatóság pedagógiája terén. A köznevelés környezeti nevelési gyakorlatáról teljeskörű felmérés tudomásunk szerint még nem készült. A 2016 tavaszán minden hazai óvodához és iskolához eljuttatott online kérdőívünk válaszaiból, valamint az időszakban zajló egyes, célzott pedagógus-továbbképzéseink bemeneti és kimeneti méréseinek eredményeiből, gyerek-, diák- és szülőcsoportok fókuszcsoporthoz tartozó interjúiból és mindezek következtetéseiből rajzoltuk meg a fenntarthatóság iránt elkötelezett eszményi pedagógus és iskola képét. Az adatfelvételek révén az óvodapedagógusok, tanítók és tanárok elméleti, elvi környezeti nevelési pedagógus- és iskolaképét összehasonlítottuk az ismert nemzetközi sztenderdekkel. Az intézmények pedagógiai programja, illetve a válaszadó pedagógusok háttere alapján a gyakorlott és elkötelezett, illetve a kezdő és értéksemleges csoportok pedagógusképe közötti különbséget a nagymintás, reprezentatív adatgyűjtés alapján határoztuk meg. Bemutatjuk a tanulói és (óvodások esetében a) szülői csoportok, és a pedagóguscsoportok fókuszcsoporthoz tartozó interjúinak kapcsolódó eredményeit. Mindezekből megrajzolható volt a tanárjellemzők és az intézményjellemzők keresett halmaza. A nagymintás adatfelvétel révén a hazai (óvodai és iskolai) környezeti nevelés módszertani palettáját is elkészítettük. A különböző csoportok pedagógusképének ismerete segítséget nyújt a fenntarthatóság tanulása és tanítása nemzetközi és hazai céljainak teljesítéséhez. Eredményeink segítik a felkészülést a nemzetközi tanulói teljesítménymérés (PISA) új, 2018-ra tervezett „globális kompetenciák” területének integrálására, értelmezésére.

Támogató: SH/4/5.

A PEDAGÓGIAI ÉS KUTATÓI MUNKA EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI MEGHATÁROZÓI

Elnök: Kereszty Orsolya, ELTE OÖJ

Előadások

Iskolai kiégés – hatás-kölcsönhatás pedagógusok és tanulók között a középiskolában

Kunos Nóra

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: iskolai kiégés; tanári kiégés; digitálistörténet-mesélés

A középiskolások körében a burnout-szindróma (kifáradás, cinizmus, eredménytelenség érzése az iskolában) kutatását a Salmela-Aro vezette finn kutatócsoport kezdte el a 2000-es évek elején, majd széles körű nemzetközi vizsgálatok következtek (skandináv és balti államok, USA, Izrael, Szingapúr, Dél-Korea), amelyek bizonyították a jelenség relevanciáját, és feltártak összefüggéseket szociokulturális háttérrel, iskolai ártalmakkal, iskolai jólléttel. További szempontként vettem fel az iskolai kiégés összetetését a tanárok felől a diákok által érzékelhető kiégés mértékével. Feltételeztük, hogy a kiégés jelensége a magyar középiskolások körében is kimutatható. A pedagógusok esetében tapasztalható kiégés párhuzamba állítható a diákok körében megfigyelt hasonló jelenséggel, a kettő egymást befolyásolja, erősíti. Feltételeztük, hogy a magyarországi középiskolákban legalább a finn átlagnak megfelelő (10%, Salmela-Aro, 2005) az iskolai kiégés, de legalább egy dimenzióban jelesen több diák, 30% érintett; Magyarországon – a nemzetközi tapasztalatoktól eltérően – a tanulókat leginkább az utolsó iskolai évben veszélyezteti a kiégés, ez különös figyelmet indokol a pedagógusok részéről (is) a továbbtanulás, a pályaválasztás idején; a kiégéssel küzdő tanárok és a diákok kiégése között szignifikáns a korreláció; valamint a pedagógusok érzékenyek a tanulók ilyen jellegű problémáira, hajlandóak ismereteiket bővíteni, a megelőzésben, kezelésben részt venni. A vizsgálatban 500 középiskolás vett részt az észak-magyarországi régió két nagyvárosának és négy kisvárosának gimnáziumaiból, 9–13. évfolyamról. A kutatás során szisztematikus perspektív triangulációt alkalmaztunk. A School Burnout Inventory (Salmela-Aro, 2009) első kilenc kérdése méri a diákok kiégésének három említett dimenzióját, a további három kérdés a diákok által érzékelt tanári kiégés mértékére kérdez rá. Az adatok feldolgozását SPSS-szel végeztük. A mérés az első három hipotézist bizonyította. A kvalitatív kutatás során fókuszcsoporthoz készült az önmagukat a kiégésben veszélyeztetettnek tartó, valamint érdeklődő diákokkal – a kérdőív alapján kiszűrt tanulókat az interjú során külön szempontok szerint figyeljük meg. Ezt a pedagógusokkal történő interjú egészíti ki, ami a negyedik hipotézist értékeli. Az interjúk feldolgozása MAXQDA-val, intrakódolással és személyi triangulációval történik. A vizsgálatot időperspektíva-elemzés (Zimbardo, 2012) és a tanulók által önkéntesen készíthető összegzés: esszé és/vagy digitális történet zárja. Tevékenységem jelentőségét abban látom, hogy amennyiben a pedagógusok kellő ismereteket szereznek az iskolai kiégés feltárásáról, megelőzésének és kezelésének lehetőségeiről, akkor ezzel mind a diákok, mind saját maguk tüneteit képesek lesznek enyhíteni. Ez a pedagógusképzés és -továbbképzés kiegészítésével, az iskolapszichológus és a pedagógus együttműködésének mélyítésével érhető el.

Az érzelmi intelligencia és az észlelt stressz összefüggései pedagógusok körében

Tordai Zita

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Harsányi Tünde

BMSZC Pataky SZKI

Kulcsszavak: érzelmi intelligencia; észlelt stressz; pedagógusok

Az érzelmi intelligencia kétféle megközelítése létezik: az érzelmi intelligenciát önálló intelligenciaként definiáló képességalapú (Salovey és Mayer, 1990; Mayer és Salovey, 1997) és személyiségvonásokat, mentális képességeket, társas kompetenciákat, motivációs tényezőket is magában foglaló kevert (Goleman, 1997; Bar-On, 1997) modellek. E megközelítésekből kiinduló kutatások igazolták az érzelmi intelligencia szerepét az oktatásban, különösen a tanulók oldaláról (Fernández-Beroccal és Ruiz, 2008; Nagy, 2006; Nagy, 2012), pedagógusok körében viszont kevés vizsgálat zajlott (Baracsi, 2013; Pauwlik és Margitics, 2008). A magas érzelmi intelligencia segíti a tanári munkával járó stresszel való megküzdést, védőfaktort jelent a kiégéssel szemben, egyúttal elősegíti az optimális tanár-diák kapcsolat és elfogadó osztálytermi légkör kialakítását, ami az eredményes oktató-nevelő munka előfeltétele. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a tanárok milyen érzelmi intelligenciával rendelkeznek és ez milyen mértékben függ össze az általuk szubjektíven tapasztalt stresszel. Azt feltételeztük, hogy a tanárok az átlagnál magasabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek, valamint hogy a magasabb érzelmi intelligencia a stressz alacsonyabb szintjével jár együtt. Az érzelmi intelligencia mérésére a képességalapú modellre épülő, pedagógusok körében még nem alkalmazott Érzelmek Mérése Skálát (Schutte és mtsai, 1998; AES-HU, Nagy, 2012), a tanárok stressz-szintjének mérésére az Észlelt Stressz Kérdőív (PSS, Cohen és mtsai, 1983) magyar változatát (Stauder és Konkoly-Thege, 2006) használtuk. Különböző oktatási szintről összesen 113 fő (73 nő, 40 férfi) vett részt a vizsgálatban, többnyire középkorú (átlag=44 év, szórás=9,46 év) középiskolai tanárok. A felmérés 2016 tavaszi félévében készült, papíralapú kérdőívvel és kényelmi mintavétel alapján. Mindkét mérőeszköz megbízhatónak bizonyult (Cronbach- $\alpha=0,88-0,89$). A megkérdezett tanárok több mint fele az átlagnál alacsonyabb vonásérzelmi intelligenciával rendelkezik, ezen belül is a legalacsonyabb értéket mutatják a tanári munka során szükséges képességeket mérő skálák, mint a saját érzelmek szabályozása, az érzelmek értékelése másoknál, illetve az érzelmek felhasználása a problémamegoldásban. Az észlelt stressz értéke kiugróan magas (átlag=30,08; szórás=8) más kutatásokhoz viszonyítva. A megkérdezettek több, mint 70%-a az átlagosnál nagyobb mértékű stresszt él át, és bár férfiak és nők között szignifikáns különbség nem volt, a nők globálisstressz-szintje magasabb. A válaszolók elsősorban a tanulók viselkedésével és motiválásával kapcsolatos nehézségeket élik meg stresszként, illetve a tanári munkával járó túlterheltség tényezőit. Az eredmények igazolják az érzelmi intelligencia fejlesztésének és a stresszkezelő módszerek beépítésnek fontosságát a pedagógusképzésben.

Neuromítoszok tanárok és tanárjelöltek között

Juhász Levente Zsolt
Dunaújvárosi Egyetem

Kulcsszavak: neuromítoszok; learning sciences; folk psychology/pedagogy

Hosszú távú oktatáspolitikai világtrend, hogy az oktatási szféra finanszírozó oldala egyre inkább igényli azt, hogy az ágazati befektetései egyre nagyobb hatékonysággal térüljenek meg. Ez a beállítódás, a kor információ-technológiai fejlődésével a háttérben, az egyre inkább adatvezérelt és bizonyítékokon alapuló pedagógiai eljárások előtérbe kerülését ösztönzi. A „Learning Sciences”, tanulási tudományok területén dolgozó szakemberek célja a tanítás-tanulás különböző formáinak és folyamatainak, kontextusának és meghatározóinak interdiszciplináris, empirikus vizsgálata. Különösen jelentős eredményeket tudnak felmutatni az utolsó negyedszázadban a tanulás folyamatának idegrendszeri hátterét feltárni törekvő kutatások. A gyakorlatban dolgozó szakemberek oldaláról pedig egyre nagyobb az igény az új adatoknak a mindennapi pedagógiai munkába való átültetésére. Az, hogy a tanárok véleménye és ismeretei a tanítás/tanulás folyamatáról meghatározó tényezője munkájuk sikerességének, már régóta ismert. Fontos tehát az, hogy ezek helyesek legyenek, és lehetőleg empirikusan is alátámasztottak. Egy OECD-jelentés már 2002-ben azonosította azokat a leggyakoribb téves elképzeléseket (ezek a neuromítoszok), amelyek a széles közvéleményben az agyműködésnek a tanulásban betöltött szerepével kapcsolatban megjelennek. Mint marketingeszköz működik a halo-effektus: az idegrendszeri kutatásokra utalva gyakorlatilag minden pedagógiai intervenció vagy pszichológia terápiás eljárást hitelesíteni lehet. Az esetek többségében, feltehetően, a pedagógusok nem rosszhiszeműen alkalmazzák vagy ajánlják ezeket a szülőknek és gyermekeiknek, sőt bizonyos esetekben nem is hatástalanok, csak az eljárás specifikus hatásai nem tisztázottak. Más a helyzet, ahol a módszerek kifejezetten tévedéseken vagy megtévesztésen alapulnak. Az angolszász irodalom elsősorban a Brain Gym@ (educational kinesiology) és a tanulási stílusokon alapuló tanítási eljárásokkal szemben a legkritikusabb. Számos országban (Egyesült Királyság, Hollandia, Törökország, Portugália, Latin-Amerika) tanárok, illetve tanárképzésben résztvevők között elvégzett kutatás kimutatta ezeknek a téves elképzeléseknek a makacs fennmaradását. A jelen vizsgálat levelező tagozatos, tanárképzésben és pedagógus-továbbképzésben részt vevő hallgatók (N=82) között vizsgálta a neuromítoszok elterjedtségét Dekker és munkatársai (2012) kérdőívének magyar változatával. A kérdőív 17 általános idegtudományi és 15, a legelterjedtebb neuromítoszokra rákérdező itemet tartalmazott. A neuromítoszok univerzálisnak tűnnek, a megkérdezett hallgatók gyakorlatilag reprodukálták a más országokban is tapasztalt tévedéseket. Az előadás részletesen bemutatja a vizsgálat eredményeit. Az előadó diagnosztikus mérésnek is használja e kikérdezést. Az eredmények kiemelik a tanulás idegrendszeri háttere bemutatásának és a hallgatók kritikai gondolkodása erősítésének fontosságát.

Pedagógusok lelki egészségének összefüggése a család-munka interferenciával

Mihálka Mária

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: egészség, lelki egészség; kiégés; munka-család interferencia

A kutatás célkitűzése annak vizsgálata, hogy milyen összefüggés van, illetve van-e összefüggés a pedagógus munkakörökben dolgozóknál az egészség, az egészségmagatartás, a lelki egészség, a kiégés és egyes, a munka és a család életterületét érintő előzmények (munkahelyi társas támogatás, munkahelyi szerepkonfliktusok, szerepképtermés, munkahelyi időnyomás; családi társas támogatás, családi szerepkonfliktusok, családi szerepképtermés, családi időnyomás) és következmények (munkával való elégedettség, családi élettel való elégedettség, az egész élettel való elégedettség) között. A kutatás elméleti keretein belül tárgyaljuk: az egészség, a lelki egészség, az egészségmagatartás fogalmát, főbb hazai kutatásait; a kiégés fogalmát, kapcsolatát más fogalmakkal, tüneteit, a kiégés hátterében lévő lehetséges okokat és következményeket; a munka-család interferencia különböző elméleteit napjainkig, és végül a fontos nemzetközi és hazai eredményeket is bemutatjuk. Előadásunkban a pilot kutatás kvantitatív eredményeit kívánjuk ismertetni. A pilot kutatást kvalitatív vizsgálat – fókuszcsoportos vizsgálat és strukturált interjúk – lefolytatásával kezdtük meg, amit 50–100 fős lekérdezés követ. A kutatás módszere: online kérdőíves megkérdezés. A vizsgálatot Szegeden működő köznevelési intézményekben folytatjuk le 2016 júniusában. A mintakiválasztás alapjául a KIR adatbázisa szolgál, a köznevelési intézmények közül az általános és középiskolában dolgozó pedagógusokat kérdezzük meg egyszerű véletlen kiválasztással. A kutatás elméleti és gyakorlati relevanciáját erősíti, hogy a pedagógusok lelki egészsége nem tekinthető magánügynek: a pedagógusok – akarva-akaratlanul – megnyilvánulásaikkal, viselkedésükkel, melyekre aktuális, teljes egészségi „jóllétük” is hatással lehet, mintát nyújtanak azoknak a gyermekeknek, akiket nevelnek, oktatnak. Ezen hatás, mintanyújtás nagy felelősséget jelent a pedagógusok, egyben nagy kockázatot a gyermekek, a családok, illetve – tágabban értelmezve – az egész társadalom számára.

A kiégést és a család-munka interferenciát befolyásoló rizikó- és protektív faktorok

Mihálka Mária

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: lelki egészség; kiégés; rizikó- és protektív faktor, munka-család interferencia

A kutatás fő célkitűzése annak megjelenítése, hogy miként függ össze az egészség, a lelki egészség – különös tekintettel a kiégésre – és az egészségmagatartás a munka-család interferenciával pedagógusok körében. További cél annak vizsgálata, melyek azok a rizikó- és protektív faktorok, amelyek befolyásolhatják az egészséget, a lelki egészséget és annak hatásait a család, illetve a munka életterületére. A kutatás elméleti keretein belül tárgyaljuk: az egészség, a kiégés fogalmát, illetve kapcsolatát más fogalmakkal, tüneteit, a lehetséges okokat és következményeket; a rizikó- és protektív faktorok jelentőségét; a munka-család interferencia különböző elméleteit; valamint a témánkat illetően fontos nemzetközi és hazai eredményeket ismertetünk. Előadásunkban a fő kutatást megelőző pilot kutatás kvalitatív részeredményeit kívánjuk bemutatni. A pilot kutatást kvalitatív vizsgálat – fókuszcsoportos vizsgálat és strukturált interjúk – lefolytatásával kezdjük meg, amit 50–100 fős online lekérdezés követ. A megkérdezéseket Szegeden működő köznevelési intézményekben folytatjuk le 2016 márciusától májusáig. A mintakiválasztás alapjául a KIR adatbázisa szolgál, a köznevelési intézmények közül az általános és középiskolában dolgozó pedagógusokat kérdeztük meg hólabda-módszer segítségével. A kvalitatív vizsgálat a család és a munka világából jövő stressz okozta problémákat, rizikófaktorokat, illetve a potenciális védőfaktorokat, valamint az interjúalanyok/fókuszcsoportban résztvevők prevencióhoz kapcsolódó szemléletét helyezi a középpontba. A kutatás elméleti és gyakorlati relevanciáját erősíti, hogy a szakirodalom nemzetközi és hazai áttekintése is jól mutatja, hogy a témával foglalkozó kutatók fókuszba elsősorban az egészségügyben dolgozó szakemberek lelki egészségével, kiégésével és annak összefüggés-rendszerével foglalkozik. A témát illetően hazánkban a pedagógusokra vonatkozóan kevés kutatást találhatunk, így munkánk hiánypótló jelleggel bír.

Gender különbségek a kutatói pálya korai szakaszában

Kereszty Orsolya

ELTE OÖJ

Kulcsszavak: kutatóvá válás; szakmai szocializáció; gender különbségek

Míg a nemzetközi szinten a kutatói pályára történő szocializációs folyamatok vizsgálata területén a genderkutatások már több évtizede jelentős kutatási eredményekkel rendelkeznek (Blickenstaff, 2005; Mason és Goulden, 2002; Wolfinger, Mason és Goulden, 2008), addig Magyarországon a legutóbbi jelentős, reprezentatív felmérés 2007–2009-ben készült (Schadt, 2011). A szakirodalom nem egységes annak kérdésében, hogy a családi/otthoni kötelezettségeknek, a gyermekvállalásnak milyen hatása van a publikációs tevékenységre. Az anyaságnak a publikációs produktivitásra gyakorolt negatív hatását bizonyítja Sonnert és Holton (1995), míg Cole és Zuzkerman (1987) azt mutatta ki, hogy a gyermekvállalásnak semmilyen számottevő hatása nincsen a nők publikációs tevékenységére. Szintén eltérő eredményekre jutnak a szerzők idézettségét/szerzői munka hatását vizsgáló kutatások: Long (1992), Xie és Shauman (1998), Abramo és munkatársai (2009) szerint a férfiak többet publikálnak és több hivatkozás születik munkáikra, míg Tower és munkatársai (2007) arra mutatnak rá, hogy nincs különbség a hivatkozások számában, Long (1992) és Sandstöröm (2009) pedig arra a következtetésre jut, hogy a nők munkáira többet hivatkoznak. A felsőoktatásban a kutatói-oktatói pályának sajátos célcsoportját alkotják a doktoranduszok, akik a hallgatói és oktatói lét köztes szakaszaként is értelmezhetők. Kutatásunkban kérdőíves vizsgálattal magyarországi doktoranduszokat vizsgáltunk (N=284), arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e különbség férfiak és nők között abban, hogy miképpen vélekednek oktatói-kutatói szerepeikről, és szakmai szocializációjuk során milyen támogatást kapnak. A vizsgált minta alapján a kutatói pálya kezdeti szakaszában nincs különbség férfiak és nők között abban a tekintetben, hogy: mennyire szeretnek ($t=0,36$; $p=0,971$) vagy mennyire eredményes kutatónak érzik magukat ($t=0,50$; $p=0,61$). Abban sincs különbség, hogy szeretnek-e tanítani ($t=1,18$; $p=0,24$) vagy mennyire eredményes oktatónak érzik magukat ($t=0,28$; $p=0,78$). A szerepeket tekintve sem találtunk különbségeket férfiak és nők között. (oktatás: $t=-1,04$; $p=0,29$; kutatás: $t=1,38$; $p=0,17$). Ugyanakkor azt látjuk, hogy a mentorálás, az eredményességnek a kemény mutatókkal való összefüggésében és a kutatóvá válás támogatása témakörében vannak genderbeli különbségek. Előzetesen az állapítható meg, hogy eredményeink összhangban vannak azokkal a kutatásokkal, amelyek arra mutatnak rá, hogy a kutatói pálya kezdeti szakaszában alig vagy egyáltalán nem léteznek különbségek férfiak és nők között (van Arensbergen és mtsai, 2012, 2016), ugyanakkor tudható, hogy a kutatói pálya későbbi szakaszában – mind a pozíció, a karrierút, mind a publikációk számának tekintetében – ezek a különbségek jelen vannak (Xie és Shauman, 1998; Symonds és mtsai, 2006; van Arensbergen és mtsai, 2016). Előadásunkban vizsgálati eredményeink alapján kísérletet teszünk arra, hogy értelmezzük ezt a folyamatot.

NYELVTANULÁS, NYELVOKTATÁS ÉS MEGHATÁROZÓI

Elnök: Habók Anita, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

IKT-eszközökkel támogatott angolórák hatásvizsgálata 12-13 éves tanulók körében

Barnucz Nóra

Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Kulcsszavak: IKT; angol nyelv, közoktatás; digitális kompetencia

Nemzetközi kutatások (Drent & Meelissen, 2008, Condie & Munro, 2007) az oktatási reformok megvalósításának egyik legfőbb eszközeként tekintenek az IKT eszközök tanulásba-tanításba való bevonására. Az IKT eszközökkel támogatott nyelvtanulás eredményességének és az eszközök motiváló hatásának vizsgálatai eltérő adatokról számolnak be (Hui & mtsai, 2008; Davies, 2008; Colomar & Guzmán, 2009; Kétyi & Kárpáti, 2011). Ettől függetlenül az „internet-pedagógus” célja a minőségi változás elérése a tanítási-tanulási folyamatban (Fehér, 1997). Az előadásban egy longitudinális vizsgálat eredményeit mutatjuk be. Kétyi és Kárpáti (2011) felsőoktatásban tanuló hallgatók körében vizsgálta az IKT eszközöknek a tanulók teljesítményére, motivációjára kifejtett hatását. A kutatásunk során ugyanezt vizsgáljuk 6-7. évfolyamra járó tanulók körében. Azt feltételezzük, hogy a tanulói motiváció terén szignifikáns eltérés mutatható ki a vizsgálati és a kontrollcsoportok között. Másik feltételezésünk az, hogy az eltérő motiváltsági szint ellenére csak a szövegértés és a hallás utáni értés tekintetében mutatható ki szignifikáns eltérés a tanulói csoportok teljesítménye között. A kutatásban hat tanulócsoport (N=70), három vizsgálati- (N=35) és három kontroll csoport (N=35), valamint három angol nyelvszakos pedagógus vett részt három iskolában. A vizsgálat 2016. március 1-től 2016. május 31-ig tartott. A kutatás elején és végén a vizsgálatban résztvevő csoportok egy A1/A2 szintű szintfelmérőt írtak. A feladatokat a négy alapkészségnek megfelelően állítottuk össze. A vizsgálat végén a tanulók egy általunk összeállított kérdőívet töltöttek ki, melynek főbb kérdéscsoportjai a következők: társadalmi háttérváltozók, internetezési szokások, motiváció és az IKT eszközök hasznossága az angol órán. Az elemzések során variancia-, faktoranalízist és két mintás T-próbát alkalmaztunk. Az eredmények szerint a tanulók naponta 2-3 órát interneteznek. Többségük (N=64) rendelkezik okos-telefonnal, amellyel az internetre is csatlakozni tudnak. Az IKT-val támogatott csoportok tanulói a tanórán interaktív táblát, asztali számítógépet, laptopot használtak videó-, és hanglejátszásra, interneten elérhető tesztek megoldására. Az első hipotézisünk beigazolódott, hiszen a kísérleti csoportok tanulóinak többsége (N=32) nagyon izgalmasnak, míg a kontrollcsoport tanulóinak többsége (N=30) kevésbé izgalmasnak tartotta az angol órákat a vizsgálati időszakban. A második hipotézisünk nem erősíthető meg, hiszen a mért tudásszint nem mutatott szignifikáns különbséget az egyes készségek/képességek mentén ($p \leq 0,062$). Faktoranalízissel 2 faktort hoztunk létre az tanórai tevékenységekből. Az egyik a „Hagyományos tanulás” míg a másik a „Digitális tanulás” elnevezést kapta. Eredményeink szerint az IKT-val támogatott tanórák motiválják a tanulókat az aktív tanórai részvételben, azonban ahhoz, hogy a tanulók eredményességében is pozitív változás legyen, valószínűleg egy hosszabb időtartamot átfogó mérésre lenne szükség.

Mit ér az érettségi, ha német?

Sebestyén Krisztina
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: érettségi eredmények; német nyelv; német nemzetiségi területek

Az Európai Unió és Magyarország is célként fogalmazza meg, hogy polgárainak legalább egy, de inkább két idegen nyelvből legyen biztos nyelvtudása (Hesse és mtsai, 2008; Fehér Könyv, 2012). Nemcsak az oktatás területén, hanem a munkaerőpiacon is egyre erősebb elvárás a használható nyelvtudás (Jármai, 2008; Veroszta, 2010). Legnagyobb számban választott idegen nyelv az angol (Tichy és Ilse, 2014), kérdés azonban, hogy a hazánkban második legjelentősebb idegen nyelv, a német esetében milyen nyelvismereti tendenciák mutathatók ki. Vizsgálatunk elsősorban területi alapú, mivel külön figyelmet fordítunk a Magyarországon élő jelentős számú német nemzetiségiek által lakott területekre. Feltételezzük, hogy az eredményekben érzékelhető lehet a családból hozott kulturális és nyelvi többlet is (Gogolin, 2014; Bialystok és Gregory, 2014). Ehhez az Oktatási Hivatal oldalán elérhető adatokból a 2007–2015 között német nyelvből tett, közép- és emelt szintű érettségi eredményeket elemezzük, összesen 281 936 fő adatait. Néhány esetben kontrollként használjuk az angol nyelvi érettségi eredményeit. Elemzési szempontok: nem, iskolatípus, öt készség – olvasott szövegértés, nyelvhelyesség, hallott szövegértés, íráskészség, beszéd-készség – eredményei. Ehhez SPSS statisztikai programot használtunk és a keresztábrák, varianciaanalízisekből mutatjuk be a legjelentősebb eredményeket. Az eredmények azt mutatják, hogy a gimnáziumi tanulók eredményei minden esetben megelőzik a szakközépiskolai tanulók eredményeit, illetve középszinten a nők jobban teljesítenek a produktív készségekben. Az egyes készségek vizsgálata során látható, hogy a középszintű íráskészség-eredmények a legtöbb esetben megelőzik az emelt szintűeket, ami a többi készség vizsgálatánál nem fedezhető fel. Ez a jelenség magyarázható az íráskészség produktív jellegével, valamint a vizsgarész javítási-értékelési sajátosságaival. Az érettségi jegyek területi vizsgálata során látható, hogy a német nemzetiségek által sűrűbben lakott megyékben jobb középszintű eredmények tapasztalhatók az évek során – legjobb átlag nemzetiségi területen 4,14, nem nemzetiségin 3,82. Ez a hatás nem érzékelhető az emelt szint esetében – 4,95 vs. 4,86, ami magyarázható azzal, hogy a német nemzetiségi nyelvtudás a középszinten kötelező idegen nyelvi érettségi letételét előfeltételezi, míg emelt szinten ezeken a területeken is csak azok tesznek vizsgát, akiknek ez a felsőoktatási továbbtanulásukhoz és/vagy későbbi munkavállalásukhoz szükséges. Az emelt szintű eredményeket vizsgáltuk abból a szempontból is, hogy a tanulók eredményeik alapján élnek-e az emelt szintű jeles érettségik alapján járó „ingyen nyelvvizsgálattal” (Petneki, 2012). Ezt eredményeink is alátámasztják, mivel az érettségi átlagokban évenként és megyénként fokozatos csökkenés tapasztalható. Vagyis a tanulók – illetve szüleik – még mindig a hivatalos nyelvvizsgák letételét preferálják.

Az interdiszciplinaritás gyakorlati lehetőségei a nyelvoktatásban kezdő szinten

Kómúves Edina
ELTE BTK

Kulcsszavak: nyelvoktatás; kompetenciák; interdiszciplináris

A középiskolai oktatás egyik sarkalatos célkitűzése a megszerzett tudás integritásának biztosítása. Fontos tehát, hogy a diákok ne egymástól elszigetelt, különálló tudásszigetekkel és tárgyterületekkel ismerkedjenek meg, hanem összefüggésében, rendszerszerűen lássák a megszerzett ismereteiket. Ennek legfőbb eszköze a tudományterületek átjárhatóságának biztosítása, aminek elengedhetetlen feltétele, hogy a tanárok saját területükön belül tudatosan keressék a kapcsolódási pontokat más tantárgyakkal. Ezáltal olyan hidak képződnek az egyébként különálló ismeretek között, amik segítik a jobb emlékezetbe vésést, a látókör szélesítését, az összefüggések átlátását. Előadásomban példákon keresztül hívom fel a figyelmet az interdiszciplinaritás lehetőségeire a nyelvoktatásban. Leginkább a kezdő nyelvi csoportok számára készített feladatokra kívánok fókuszálni, hiszen ekkor sokkal nagyobb kihívást jelent más tantárgyak bevonása, mint később, amikor a diákok nyelvi készségei végtelen lehetőségeket nyitnak meg a nyelvtanár számára. Az interdiszciplinaritás megvalósításánál törekszem arra, hogy ne csak a diákok életkori sajátosságait és nyelvi készségeit vegyem figyelembe, hanem célzottan a diákok személyes érdeklődésére szabott, motiváló és autentikus feladatokat készítsek. Ehhez az első órán egy kérdőívet tölt ki mindenki, amit bemutatok az előadás során. Ezután a kérdőív felhasználására szeretnék fókuszálni a tankönyvben hozott specifikus nyelvtani anyagok és szókincs tükrében saját készítésű feladatlapon és projektek bemutatásával. A feladatok alapvetően a francia nyelv tanításához, a France-Euro-Express tankönyv első kötetéhez igazodva készültek, de magyar nyelven, a nyelvtani és lexikai elemekre fókuszálva szeretném őket bemutatni, így az ötletek más nyelvek oktatásában is hasznosíthatók. Célom, hogy a NAT-ban (2012) meghatározott fejlesztendő kompetenciák teljes palettájára hozzak példát a nyelvoktatás oldaláról, tehát szeretném demonstrálni gyakorlatokon keresztül, hogy az idegen nyelvi kommunikáción kívül az esztétikai tudatosság, (anyanyelvi) kifejezőkészség, a kulturális, természettudományos, digitális, matematikai, szociális kompetencia és a kezdeményező-készség is fejleszthető és fejlesztendő a nyelvórán. Hangsúlyos a folyamatosság, hiszen ezek a feladatok akkor nyernek értelmet, ha minden leckénél az új nyelvtan és szókincs alapján végiggondoljuk az összekapcsolás lehetőségeit más területekkel. A példákon keresztül szeretnék inspirációt adni elsősorban a nyelvtanároknak önálló tananyagfejlesztéshez az interdiszciplinaritás és autenticitás jegyében.

Mozgásos idegennyelv-oktatás és inklúzió Európában

Rácz Barbara

Arany János Általános Iskola

Kulcsszavak: mozgás; idegennyelv-oktatás; inklúzió

Az inkluzív nevelés célja a minőségi oktatás megvalósulása, a kognitív fejlődés és a felelős állampolgári értékek átadása. Az idegennyelv-oktatás legfőbb szándéka a kommunikációs, szociális készségek fejlesztése, a tanuláshoz való jogok címkezés nélküli biztosítása. Vagyis az önértékelés, a másik egyén és kultúra nyitott elfogadásának ösztönzése. Hangsúlyossá válik a világ sokszínűségének örömteli élmény általi megtapasztalása. A sport és mozgás szerepe a stressz csökkentésében és a szociális kapcsolatok előmozdításában vitathatatlan, mégis az iskolai oktatásban kevésbé van jelen, fenntartva ezzel a „fej-test” kettősségét. Előadásom a nemzetközi doktori kutatásom releváns eredményeit mutatja be azzal a szándékkal, hogy az olasz és angliai tapasztalatok színesítsék a hazai kutatási eredményeket, új nézőpontokkal gazdagítsák, ösztönözzék az interdiszciplináris módszerek további terjedését. A kutatás a kvalitatív esettanulmány módszert alkalmazta. Célja az idegennyelv-tanulás és inklúzió európai helyzetének és kérdéseinek leírása, az elmélet és gyakorlat közötti szakadék áthidalása. Kiindulási kérdések között szerepeltek például: A játék, mozgás hogyan járul hozzá az inkluzív didaktikai módszerek alkalmazásához? Ha a sport és játék valóban csökkenti a nyelvtanulás során létrejövő stresszt és elősegíti az integrációt, miért alkalmazzák mégis csekély mértékben az iskolai idegennyelv-oktatás során? Yin (2009) „embedded multiple-case study design” módszere biztosította a komplex téma, a változók közötti kapcsolatok felvázolását. A kutatási kontextus esetei három megegyező elemzési egységet tartalmazott, melyeket négy eszközzel vizsgáltam: tanárok – félig strukturált interjú; diákok – fókuszcsoporthoz tartozó interjú és szociometria; tanulás/tanítási folyamat – megfigyelés. Az elemzéshez NVivo software volt segítségemre. A leíró elemzés során tíz téma kulcsszavai mentén rendszereztem, például kontroll, mozgás, képzés, konkrét példák. A tanárok a mozgás és játék hasznosságát elismerték, de alkalmazásuk szerintük ritka, mert így az osztályok hangosabbak, ez munkájukra negatív fényt vethet. Hiányolták e technikák megfelelő alkalmazására való felkészítést, képzést. A diákok felismerték a mozgás tanuláskönnyítő, motivációt növelő szerepét, megfogalmazták a test-fej duális jelenlétét. A tanulási-tanítási folyamatban a mozgás és sport segített az aktív részvétel, a tanulók közötti kapcsolatok, az inklúzió céljainak előmozdításában. A sport és játék csoportkohéziós hatása a nyelvtanulásban további kutatást igényel még. Szükséges lenne a magyarországi helyzet további megismerése az inklúzió fejlődési ívén való előremozdulás érdekében, az idegennyelv-oktatás, inklúziókutatás és a jó gyakorlat fejlesztése, emiatt egy megfelelő tanárképzés létrehozását tűzhetné ki távlati célul.

A TEHETSÉGRŐL - RÉGEN ÉS MOST

Elnök: Bolvári-Takács Gábor, Magyar Táncművészeti Főiskola

Előadások

A tehetséggondozás integrálódása az oktatási rendszerek működésébe

Török Balázs Győző

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: tehetséggondozás; oktatási rendszerek; rendszerszemlélet

Az oktatási rendszer egyes funkcióterületei eltérő mértékben kidolgozottak. A tehetséggondozás más területekhez képest – például a kompenzatorikus oktatáshoz viszonyítva – kevésbé kimunkált, ami abban is megmutatkozik, hogy a legtöbb országban kevésbé integrálódott az oktatási rendszer működésébe. Általánosságban elmondható, hogy rendszerfejlődési (differenciálódási) szempontok alapján tehetséggondozás vonatkozásában a legtöbb országban stagnálás figyelhető meg. Vizsgálatunk a rendszerelméletet alapul véve kísérli meg feltárni azokat a tényezőket, amelyek az oktatási rendszerek differenciálódását és működését a tehetségügy funkcióterületén leginkább befolyásolják. Az előadás, többek között, bemutatja azokat az oktatáspolitikai értékválasztásokat, amelyek a tehetséggondozás háttérbe szorulása irányába hatottak a nemzeti és szupranacionális fejlesztéspolitikákban; jelzi a tehetséggondozási tevékenységek részleges standardizáltságában rejlő korlátokat, rámutat a relatív tehetségfogalom elterjedtségének következményeire, valamint a tehetséggondozási programok specifikus jellegéből eredő feltételekre. Az oktatási rendszerekre kitekintő elemzés elsősorban az angolszász országok elveire és gyakorlatára koncentrál, mivel az oktatáskutatás és a rendszerfejlesztés terén az utóbbi évtizedekben meghatározó jelentőségű audit kultúra leginkább éppen az angolszász országokban vált elterjedté. Kiemelt figyelmet fordítunk az Egyesült Államokra, ahol – bár a társadalomtudományok kvantitatív szcientizmusa már évtizedekkel korábban előkészítette a metodikai alapokat az iskolai teljesítmények és a tanulói tehetségek méréséhez – a tehetségügy sokak szerint mégis alulfejlett, stagnáló állapotban van egyes tagállamokban. Az előadás bemutatja a kutatás során a tehetségügy oktatási integráltságának vizsgálatára kialakított eltérő típusokat, emellett jelzi, hogy mely feltételek teljesülése esetén válhat az oktatás normál működésének – mindenki számára általánosan elérhető – szolgáltatásává a tehetséggondozás.

A tanulói portfóliókészítés szerepe a tehetség felismerésben és a kollégiumpedagógiában

Dancsházy-Nagy Ágnes, Koncz Karola
Pécsi Hajnóczy József Kollégium

Kulcsszavak: tanulói portfólió; tehetségfelismerés; kollégiumpedagógia

A tanulók komplex személyiség- és kompetenciafejlesztése, a tehetség felismerése a portfóliókészítés folyamata mint módszer felhasználásával egy hatásvizsgálat, amellyel indirekt módon tudjuk nyomon követni elért eredményeinket, figyelemmel kísérhetjük, tevékenységünk hogyan befolyásolja a diákok személyiségfejlődését, lépést tarthatunk a tehetségfelismerés és -gondozás, a személyiségfejlesztésben végbement paradigmaváltással, illetve felmérhetjük a nevelési színterek lehetőségeit a kollégiumpedagógia narrációjában. A szemléletváltásnak alapvető mozgatórugói a komplexitás, a folyamatosság, a szubjektivitás figyelembevétele és a gondozás, melynek eszköze a portfólió készítésének folyamata. Minél több forrásból szerzünk információt a tanulóink képességeivel kapcsolatban, annál megbízhatóbb a személyiségfejlesztésük, tehetségazonosításuk, tehetséggondozásuk (Balogh, 2016). A serdülőkorú fiatalok által végzett tevékenységek alapvetően határozzák meg identitásukat, elköteleződéseiket, későbbi céljaikat, mely folyamat a tehetséggé válás része lehet, amit a környezet nem mindig érzékel (Gyarmati, 2013). A produktum elkészítése fejleszti a divergens gondolkodást, a kritikai gondolkodást, önreflexiót, egyedi megoldásokra sarkall. Olyan áttekintést ad a diák és segítői számára, amely megkönnyíti a pályaorientációt, ezáltal rugalmas, sokszínű terület előkészítése válik lehetővé, hogy a felsőoktatásban a diák a neki legmegfelelőbb irányba léphessen tovább. A folyamat során a tanulók komplex személyiségfejlesztése az egyéni érdeklődésüket, tehetségüket tekinti kiindulási pontnak, és az alapprogramban prioritásként meghatározott kompetenciák mentén a kollégiumi foglalkozási színtereket használja fel. A folyamat során kevert módszerű kutatást tervezünk alkalmazni 14–20 éves kollégista diákok körében. A várható eredmények a folyamat lezárásával a megfogalmazott kérdéseinkre kapott válaszok: Mely érdeklődési területek kapnak prioritást a tanulói portfóliókban? Integrálhatók-e a meglévő tehetségműhelyekbe? Milyen mértékben mutatható ki az érdeklődés-képesség-motiváltság-tehetség koherenciája? Pedagógiai tevékenységünk mennyiben járult hozzá a komplex fejlesztéshez? Az egyéni fejlesztési terv méréseihez csatolva komplex és differenciált képet kaphatunk a diákok személyiség- és kompetenciafejlődéséről mind a pedagógus, mind a gyermek perspektívájából. Láthatóvá válnak a tehetségterületek, felismerhető, hogy mely diák miben lehet támogatható, mentorálható, esetleg felzárkóztatható. A pedagógusok számára támpont, visszajelzés a diák valós érdeklődési köréről, személyiségjegyeiről (motiváció, kitartás, rendszerezettség).

Tehetség és módszer – Az Állami Balett Intézet első átfogó önreflexiója (1961)

Bolvári-Takács Gábor

Magyar Táncművészeti Főiskola

Kulcsszavak: Állami Balett Intézet; táncművészképzés; művészetpolitika

Kutatómunkánk fontos fejezete a 20. század második felének meghatározó jelentőségű intézménye, az Állami Balett Intézet történetének feltárása, melyről monográfia még nem készült. Az intézmény 1950-ben egyedülálló iskolatípusként kezdte meg működését. Létrehozása válasz volt a kor kultúrpolitikájának egyik nagy kihívására. A II. világháború után az Operaház balettrepertoárjának átalakulása, elsősorban a szovjet balettek megjelenése olyan balettkart igényelt, amit a korábbi módszerekkel sem minőségben, sem elegendő létszámban nem lehetett kiképezni. Ugyanakkor a táncművészet terén önálló, állami alapítású iskola 1945 előtt nem létezett. A kihívásra adott válasz tehát a művészetoktatási modellváltásban rejlett, ehhez mintául szovjet metodika szolgált: az Agrippina Vaganova leningrádi balettmester által kidolgozott és 1934-ben könyv formában is kiadott balettmódszertan. A hazai táncművészképzés intézményesítésében meghatározó szerepet játszott az 1949-ben létrehozott Népművelési Minisztérium és annak vezetője, Révai József. 1950 szeptemberében pártutasítás alapján megnyitotta kapuit az Állami Balett Intézet. Az intézményi előzmények nélküli, kilenc éven át tartó, egész napos képzési struktúra a tehetségnevelést állította középpontba az említett speciális módszertan alkalmazása mellett. Az intézet első, átfogó önreflexiója 1961-ben jelent meg a Gondolat Kiadónál *A balettművészet felé...* címmel, 5000 példányban. A 170 oldalas, sok képpel illusztrált, Lőrinc György alapító igazgató által szerkesztett kiadványt a tantestület tagjai írták, összefoglalva a képzés minden sajátosságát. A mintegy legitimációs funkciójú kötet a balett népszerűsítését is célul tűzte ki. Előadásomban nemcsak a maga műfajában unikumnak számító kötetet, hanem elsősorban a megjelenéséhez vezető utat mutatom be, hiszen a kiadás időzítése jól kimutathatóan belső (intézményi) és külső (művészetpolitikai) tényezők egybeesésének volt köszönhető. Ilyen tényezők voltak például: a szovjet típusú balettek operaházi kanonizálása; a kilencéves képzési időből adódóan éveken át végzős évfolyam nélküli intézményi legitimációs válsága; a közismereti képzés szintjének fokozatos felzárkózása és az ebből adódó belső feszültségek; az 1956–1957-es disszidálások nyomán megrendült operai balettegyüttes váratlan igényei; a Pécsi Balett 1960. évi kényszerített megalapítása. Ráadásul Lőrinc György igazgató 1961-ben leköszönt és átlépett a „megrendelői” oldalra: átvette az Operaház balettigazgatói posztját. A könyv tehát az ő eredményösszesítő búcsúkötetének is tekinthető volt.

A magyar színpadi táncművészet történetének forrásai 2. című, NKFIH K115676 számú kutatás.

Kiemelkedő teljesítmény, versenyek és pszichés és szomatikus egészség

Tokai Dalma

MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet

Kulcsszavak: tehetség; versenyek; teljesítmény

Jelen kutatásunk arra fókuszál, hogy van-e kapcsolat a tehetség, a versengés és a versenyek, valamint a pszichés és a testi egészség között középiskolás és egyetemista, természettudományokban (kémiaiában) tehetséges fiatalok között, valamint milyen pozitív és negatív következményei lehetnek a magas teljesítménynek, a versengésnek és a versenyeknek a tehetségek testi és lelki egészségére. A Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Kutatóközpontjának Anyag- és Környezetkémiai Intézete 2009 óta szervez évente középiskolásoknak szóló kémiai kutatótábort („AKI kíváncsi kémikus”). Mintánkat a tábor jelenlegi és egykori résztvevői alkották. Kérdőíveket, valamint interjúk kikérdezést alkalmaztunk. A 2015-ös táborból 20 fővel dolgoztunk (9 fiú, 11 lány, átlagéletkor=16,65 év, szórás=0,59), a régi táborok résztvevői (jelenleg egyetemisták vagy PhD-hallgatók) közül 35 fővel [17 fiú, 17 lány] vettük fel a kérdőíveket, interjúkat kilenc fővel. A felnőtt táborozók, akik a kérdőívcsomagot kitöltötték, átlagéletkora 20,31 év (szórás=1,75), a legfiatalabb 16, a legidősebb 23 éves. Így összesen 29 interjú és 55 kérdőívcsomag lett felvéve. A kérdőívcsomagot a mostani táborozók (középiskolások) esetében tartalmazott demográfiai kérdéseket, rákérdeztünk szülőktől és tanároktól kapott társas támogatásra, iskolai klímára, versenyzési tapasztalatra, versengési attitűdre, versenyszorongásra, általános szorongásra, pozitivitásra, mentális erőre, fizikai egészségre. Felvettünk társas összehasonlítással, győzelemmel és veszteséssel, illetve iskolai kiégéssel kapcsolatos kérdőívet is. Az interjú kérdései arra vonatkoztak, hogy milyen tényezők motiválták és motiválják a fiatalokat a versenyzésre, a magas teljesítményre, valamint arra, hogy miként viszonyulnak a versenyekhez, hogyan küzdenek meg a vereséggel és a győzelemmel, illetve arra, hogy mindezeknek milyen a kapcsolata a lelki és testi egészségükkel. Az interjúk alapján a gyerekek preferenciájának alakulásában – annak, hogy miből járnak versenyekre, miből teljesítenek magasan, így milyen irányban tanulnak tovább – komoly szerepet játszanak a pedagógusok, a felkészítőtanárok. A fiatalok magas eredményt értek el a Mentális erő és a Pozitivitás kérdőíveken, valamint a Fizikai egészséget mérő kérdőívek szerint sem jellemző rájuk, hogy ilyen téren gyakran szenvednének különböző tünetektől. Kutatásunk segítségével közelebb kerülhetünk a kimagasló teljesítményű fiatalok motivációs hátterének megértéséhez, illetve ahhoz, hogy feltárjuk, milyen tényezők befolyásolhatják azt, hogy kiből válik tehetségigéret, majd tehetség. A kutatást longitudinálisra tervezzük, néhány év múlva újra megkeressük a résztvevőket, hogy megtudjuk, hogyan alakult életük és karrierjük.

A kutatást az OTKA 111789 támogatta.

BESZÉD, OLVASÁS, ÍRÁS – FELTÁRÁS ÉS FEJLESZTÉS

Elnök: Steklács János, Kecskeméti Főiskola

Előadások

Egy magyar nyelvű online fonológiai tudatosság teszt reliabilitásának és validitásának vizsgálata

Kiss Renáta

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Hódi Ágnes

SZTE JGYPK TOKI

Tóth Edit, B. Németh Mária

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: fonológiai tudatosság; CFA; online tesztelés

A fonológiai tudatosság kutatásának egyik irányvonala az elméleti modellek empirikus vizsgálatokkal való alátámasztása. A legelfogadottabb elméletek a fonológiai tudatosság öt (Adams, 1990), három (Goswami és Bryant, 1991) és két (Barbour és mtsai, 2003) szintjét különböztetik meg. Adams szerint a teoretikus szintek a nyelvi egységek manipulálására irányuló kognitív készségeket, míg a másik két modellben a nyelvi egységek méretét jelölik. A fonológiai tudatosság konstruktumát vizsgáló tanulmányok azonban ennél sokszínűbb képet mutatnak. Schatschneider és munkatársai (1999) egy-, Yopp (1988) kétfaktoros modellt igazoltak, de Stahl és Murray (1994) 14, egymástól jól elkülönülő fonológiai tudatosság részkészséget azonosított, kiemelt szerepet kapott a fonéma szóban betöltött helye és a nyelvi komplexitás. A feltáró vagy megerősítő faktoranalízist (CFA) alkalmazó konstruktumvaliditás-vizsgálatok módszerei éppoly különbözőek, mint az elméleti modellek: a validitásvizsgálatok különböző fonológiai tudatosság részkészségeket lefedő mérőeszközökkel, változó nyelvi és életkori összetételű, valamint elemszámú mintával dolgoztak. Kapcsolódva a témában folyó kutatásokhoz, jelen munka célja egy saját fejlesztésű, magyar nyelvű, a fonológiai tudatosság széles spektrumát lefedő online mérőeszköz jóságmutatóinak vizsgálata. A tesztet 2015 októberében a Szegedi Iskolai Longitudinális Program 178 partneriskolájában 292 osztály 5838 1. évfolyamos tanulója (átlagéletkor=7,10 év; szórás=4,88 év) oldotta meg az eDia-rendszeren keresztül. Az 51 itemből, kilenc szubtesztből álló mérőeszköz a fonológiai tudatosság szótag szintjén a szintézis, a szegmentálás és törlés műveleteit, fonéma szintjén fonémaazonosítást igénylő itemeket is tartalmaz. Eredményeink szerint a mérőeszköz megbízhatóan mér (Cronbach- $\alpha=0,90$). A konstruktumvaliditást CFA-val vizsgáltuk. A kutatások alapján egy-, kettő-, négy-, hét-, kilenc- és tizenegy dimenziós modelleket teszteltünk. Az egydimenziós modellben a teljes teszt egy osztatlan egységként jelent meg, a kétdimenziós modell a nyelvi egységek mérete, a négydimenziós a feladatok műveleti szintje, a hétdimenziós a szubtesztek, a kilencdimenziós a különböző feladattípusok mentén értelmezendő. A tizenegy dimenziós modellben további faktorként szerepelnek a szubteszteken belüli valódi és álszavakat tartalmazó itemek is. A hétdimenziós ($\chi^2=11199,792$; $df=1203$; $p<0,001$; CFI=0,910; TLI=0,905; RMSEA=0,038), a kilencdimenziós ($\chi^2=8385,36$; $df=1188$; $p<0,001$; CFI=0,935; TLI=0,931; RMSEA=0,032) és a tizenegy dimenziós ($\chi^2=8296,47$; $df=1169$; $p<0,001$; CFI=0,936; TLI=0,930; RMSEA=0,032) modellek illeszkedésmutatói megfelelőek. Elemzésünk alapján a tizenegy dimenziós modell szignifikánsan jobban tükrözi a fonológiai tudatosság konstruktumának felépítését, mint a hét- ($\chi^2=1277,73$; $df=15$; $p<0,001$;) és a kilencdimenziós ($\chi^2=148,32$; $df=19$; $p<0,001$).

Az olvasási idő, a fixációk, a szakkadikus tevékenység és a szöveg megértésének vizsgálata első osztályos tanulók körében

Steklács János
Kecskeméti Főiskola

Kulcsszavak: olvasás; szemmozgásvizsgálat; szövegértés

Az általános iskola első osztálya az olvasási képesség kialakulása, fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír. A szemmozgáskövetés (eye tracking) vizsgálati módszerének, gyors technológiai fejlődésének köszönhetően lényeges információkat kaphatunk ezt a periódust elemezve, az eredmények felhasználhatók az osztálytermi gyakorlatban, beépíthetők a pedagógusjelöltek olvasásmódszertani képzésébe. Kutatásunk során 42 első osztályos diák olvasási folyamatát elemeztük szemmozgáskövetéses vizsgálattal, mely során az olvasásra fordított idő, a fixációs szám, illetve egy rövid, négy kérdésből álló szövegértési teszt eredményeinek összefüggéseit vizsgáltuk. Az adatfeldolgozási és kalibrációs hibák kiszűrése után 36 tanuló eredményeit elemeztük kvalitatív és kvantitatív szempontból. Pilot kutatásnak tekintjük vizsgálatunkat, hipotézisek helyett alapkérdéseket fogalmaztunk meg, mivel magyar nyelven nem folyt még ilyen kutatás. Az adatfelvétel a tanév vége előtt két héttel történt, erre az időszakra már többségében biztossá válik a betű-hang megfeleltetés, a szófelismerés még kevés szó esetében automatizálódott, a kialakult szórutinok száma viszonylag kevés. Az adatokat elemezve azt találtuk, hogy a rövid mese (11 sor, 129 szó, 628 karakter) olvasásával töltött idő átlaga 262,07 s, (min.=105,15, max.=779,15, szórás=146,57). A fixációk számának átlaga 153,83 (min.=87, max.=314, szórás=50,48). A relatív szórás 56%, illetve 32%, ami számottevő egyéni különbségekre utal. A felvételeket visszanezve, a szakkadikus tevékenységet elemezve feltűnő különbségeket tapasztaltunk az állandósult szókapcsolatok olvasásakor, meglepő volt, hogy a címet mindössze 22 tanuló olvasta el, közülük négyen a szöveg elolvasása után. 14-en voltak, akiknek a szeme két másodpercnél tovább időzött a címen (átlag=5,05 s, min.=0,07 s, max.=28,58 s, szórás=6,37 s). Az összefüggésvizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a szövegértési eredménnyel sem az olvasási idő, sem a fixációk száma nem mutat szignifikáns összefüggést ($r=-0,215$, $0,033$; $p<0,01$), illetve az olvasási idő és a fixációk száma korrelál egymással ($r=0,468$; $p<0,01$). A vizsgálat során lehetőség nyílt arra, hogy a figyelemzavarral diagnosztizált ($N=11$) tanulók eredményeit is összevessük osztálytársaikéval. Eredményeink azt mutatták, hogy nincs szignifikáns különbség sem az olvasási idő, sem a fixációk, sem a helyes válaszok száma szempontjából. Összefoglalva elmondhatjuk, hogy eredményeink nagy egyéni különbségeket mutatnak, illetve cáfolják a megértés, olvasási idő és a fixációk számának egyértelmű összefüggését. Tapasztalataink reményeink szerint hozzájárulnak ahhoz, hogy az olvasási problémák korai diagnózisa mielőbb lehetővé váljon magyar nyelven a szemmozgásvizsgálat eszközeivel, továbbá, hogy meg tudjuk határozni a megértés szempontjából optimális olvasási tempót, az egyénre szabott fejlesztést.

A beszédészlelési és beszédhang-képzési képességek alakulása tipikusan fejlődő, 3–8 éves tanulók körében

Zajdó Krisztina

Széchenyi István Egyetem Gyógypedagógiai Intézeti Tanszék

Kulcsszavak: beszédészlelési képesség; beszédhang-képzési képesség; tantárgyi követelmények

A többségi oktatási intézményekben tanulók számára akkor alkothatók szakmailag megalapozott tantervek, ha hozzáférhetőek kurrens kutatási eredmények az egyes tanulói csoportok normatív adatairól. A tantárgyi követelmények kialakításához elengedhetetlen annak ismerete, hogy a tipikusan fejlődő gyermekek beszédnormái az egyes korcsoportokban hogyan alakulnak. Az érthető beszéd képzésének alapfeltételei közé tartozik a beszédhangokból felépülő hangsorok pontos észlelésére és a beszédkörnyezet normáinak megfelelő képzésre való képesség. A beszédhangok artikulációjának pontossága fokozatosan fejlődik a már a gagyogást megelőzően megjelenő protomagánhangzók megjelenésétől a felnőtt kiejtési normákat tükröző beszéd kialakulásáig. Az érthető beszéd képzésének képessége több szempontból is kiemelkedő a kommunikatív kompetencia kialakulása szempontjából, hiszen a tiszta beszéd elengedhetetlen a hétköznapi kommunikációs folyamatok, a beszédértés, a beszédképzés, az olvasás, és az írás elsajátítási folyamata során. Hazánkban 1975 májusában került sor a Nagy József (1980) által koordinált pedagógiai felmérés részeként az első átfogó, a modern tudomány eszköztárát alkalmazó beszédtechnikai felmérésre a 3–8 éves korosztályban, amikor 10 000 gyermek adatait dolgozták fel, többek között, az egyes magyar beszédhangok és hangcsoportok képzése, illetve az egyes beszédhibák megjelenése szempontjából. A jelen kísérlet szerényebb mintán (N=300) vizsgálta, hogy az 1975-ben felvett adatokhoz képest a 3–8 éves korosztályban hogyan alakulnak a beszédészlelés és beszédhangképzés pontossági mutatói 2016-ban felvett adatok alapján. A jelen kísérlet az 1975-ös kísérlet módszereit a lehető legnagyobb mértékben replikálta az összehasonlíthatóság elérése céljából. A kísérlet hipotézisei, miszerint a 2016-os adatok alapján a mai gyermekek beszédészlelési és hangképzési mutatói (ezen belül a beszédhangok és egyes beszédhang-csoportok észlelésének és képzésének eredményei) alatta maradnak az 1975-ben felvett eredményeknek, részben igazolódtak. A fejlődés általános tendenciáiban nem mutathatók ki jellemző különbségek, de a fejlődési ütem jelentős eltéréseket mutat az 1975-ös adatokhoz képest. Az eredmények részben lassabban érő beszédészlelési folyamatokat tükröznek, részben az egyes beszédhangok, illetve beszédhang-csoportok képzése tekintetében azok későbbi elsajátítását jelzik. Az előadás áttekinti a mai 3–8 éves gyermekek körében mért gyengébb eredmények lehetséges okait és következményeit is. Betekintést enged abba is, hogy a most mért eredmények alapján hogyan, milyen irányban kell változnia a pedagógusképzésnek az óvodától az iskoláig, illetve a szakiskoláig a többségi, illetve a sajátos nevelési igényű tanulók tekintetében, különösen a beszédészlelési és beszédképzési folyamatokról alkotott pedagógiai és gyógypedagógiai szaktudás megszerzésére és annak alkalmazására vonatkozólag a mindennapi gyakorlatban.

Támogató: Széchenyi István Egyetem.

A tanulóközösségekben végzett kutatásalapú tanulás kognitív, társas és tanítási tényezői – mérőeszköz

Molnár Pál
ELTE TTK

Pintér Henriett
Pető András Főiskola

Tóth Edit
MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: kutatásalapú tanulás; felsőoktatás; mérőeszköz-adaptáció

A felsőoktatásban igen nagy kihívást jelent a különböző tudással, motivációval rendelkező tanulók felkészítése a forrásalapú szövegalkotásra. Egy lehetséges megoldás a tanulóközösségekben végzett forrásalapú írás és kutatásalapú tanulás alkalmazása szemináriumi keretben, mely során a tanulók feladata, hogy egyéni/közös tevékenység formájában, a tanulóközösségük részeként végezzenek kisebb kutatásokat, dolgozzanak fel forrásokat és alkossanak tudományos igényű szövegeket. Ennek a folyamatnak része a kognitív, a társas és a tanítási részfolyamatok megfelelő szabályozása, melynek vizsgálatához Garrison, Anderson és Archer (2000) dolgoztak ki egységes keretrendszert. A keretrendszer folyamatainak mérőeszköze egy 34 itemből álló kérdőív, ami három, egymással kölcsönös függőségben lévő konstruktum (társas, kognitív és tanítási jelenlét) diagnosztizálását és elemzését teszi lehetővé. A társas jelenlét a közösségi légkör és a személyek közötti kommunikáció kialakulását tükrözi, a kognitív jelenlét a problémamegoldás vagy a vizsgálódás érdekében végzett progresszív szakaszokra reflektál, a tanítási jelenlét a közös vizsgálódás tervezését, ösztönzését és irányítását tükrözi. Vizsgálatunk célja a magyar nyelvre adaptált mérőeszköz bevétele vizsgálatára. Hasonló tematikájú egyetemi szemináriumi kurzusokon, tanulóközösségekben végzett kutatásalapú tanulásban, egyéni és közös szövegalkotásban részt vevő tanulók (N=592) válaszai képezték az elemzés mintáját. Arra kerestük a választ, hogy az adaptált kérdőív hazai kontextusban milyen paraméterekkel működik, milyen faktorstruktúra jellemzi és a konstruktumok között milyen összefüggések mutathatók ki. Az adatfelvételt online mérőeszköz segítségével végeztük. A kérdőív megbízható (Cronbach- $\alpha=0,94$) és a megerősítő faktorelemzés modellilleszkedésmutatói ($\chi^2=902,14$; $df=478$; $p<0,05$; $RMSEA=0,039$; $CFI=0,949$; $TLI=0,940$; $SRMR=0,038$) megfelelőnek bizonyultak. Az adaptált kérdőív itemeinek faktorstruktúrája az eredeti kérdőívvel megegyezik, a faktorsúlyok elfogadhatók. Ezen felül a mérőeszköz konstruktumai közötti egymásrahatás az eredeti kérdőívhez hasonló összefüggéseket mutatott. A tanítási és a társas ($r=0,74$), valamint a kognitív jelenlét ($r=0,67$) konstruktumai között egyaránt szignifikáns, erős a hatás, a társas és a kognitív jelenlét között szignifikáns, közepesen erős ($r=0,27$). Az eredmények értelmében a mérőeszköz használhatónak tűnik a tanulóközösségekben végzett kutatásalapú tanulás társas, kognitív és affektív tényezőinek mérésére. A mérőeszközzel végzett vizsgálatok eredményei összevethetők a nemzetközi mérések eredményeivel, ugyanakkor azonnali visszacsatolási lehetőséget is lehetővé tesz pedagógusok számára a vizsgálódó tanulási helyzetek tervezése, irányítása, ösztönzése szempontjából.

**Az írásbeli szövegalkotás folyamatait serkentő és gátló tényezők feltárása
tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulásban**

Pintér Henriett
Pető András Főiskola

Molnár Pál
ELTE TTK

Kulcsszavak: írásbeli szövegalkotás; kutatásalapú tanulás; tanulóközösség

A tanítás-tanulás során az írás tevékenysége egyre összetettebb és elmélyültebb munkát vár el az egyéntől, ami ráadásul társas kontextusban valósul meg (Bazerman, 1981). A szövegalkotási tevékenység komplexitása miatt fokozatos, lehetőleg tanulóközösségben végzett fejlesztést igényel. A jó szövegalkotás eléréséhez hosszú és kitartó munka, többek között az olvasók figyelembevétele, a társak visszacsatolása, tervezés és rekurzív korrekciók sorozata szükséges (Kellogg, 2008; Flower és Hayes, 1981). Az írásbeli tevékenység kardinális szerepet tölt be az értelmiségi tevékenységekben, ezért fejlesztése kiemelten fontos, mint ahogy annak ismerete is, hogy a diákok hogyan viszonyulnak az íráshoz. Mindez a visszacsatolás szempontjából jelentős, segítségével optimalizálhatók a tevékenységek az írás minősége, a kiegyensúlyozott társas kapcsolatok megvalósulása és a fejlődés érzékelése érdekében. Az írásfolyamat megítélésére irányuló vizsgálatok egyik formája a kérdőív alkalmazása. Jelen kutatásunk mintáját tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás során, források felhasználásával egyéni és közös szövegalkotásban részt vett egyetemi hallgatók (N=79) képezték. Kutatásunk célja, hogy feltárja a tanulók viszonyulását az íráshoz: az írás gátló és segítő tényezőit, hasznosságát; a társak, az olvasók, a szerkesztés, a javítás és az újraírás, valamint a produktivitás szerepét. Ennek vizsgálatához nemzetközileg bemért kérdőívet adaptáltunk (Lonka és mtsai, 2014). A kérdőív 16 állítására explorációs faktorelemzéssel hatfaktoros modellt alkottunk (gondolkodásfejlesztés és alkotás, produktivitás, halogatás, perfekcionizmus, szöveggondozás, mások szerepe), amit megerősítő faktorelemzéssel ellenőriztünk ($\chi^2=103,304$; $df=89$; $p=0,1426$; $RMSEA=0,045$; $CFI=0,957$; $TLI=0,942$; $SRMR=0,076$). A kérdőív megbízhatósága elfogadható (Cronbach- $\alpha=0,65$). A faktorok között korelációelemzést végeztünk. Ennek eredményeként megtudtuk, hogy szignifikáns az összefüggés az írás gondolkodásfejlesztő és alkotó jellege és a produktivitás ($r=0,58$), a szöveggondozás ($r=0,49$), valamint mások szerepe ($r=0,75$), és negatív a perfekcionizmus ($r=-0,34$) és a halogatás ($r=-0,28$) között. Mindemellett a halogatás és a perfekcionizmus ($r=0,68$), valamint a szöveggondozás és a perfekcionizmus ($r=0,40$) között erős összefüggést találtunk. Az elemzések feltárták, mely tényezők gátolhatják a gondolkodást, az alkotást és a produktivitást (perfekcionizmus és halogatás), illetve melyek segíthetik (szerkesztés, mások szerepe). Az is kiderült, hogy a perfekcionizmus nem feltétlenül probléma, fontos szerepe lehet a szövegek gondozásában, javításában. További vizsgálatokat igényel a megbízhatóság javítása, azonban a mérőeszköz jelenlegi formájában is használható attitűd- és összefüggés-vizsgálatokhoz; alkalmazható a vonatkozó tényezők feltárásában, a modell- és az elméletalkotásban, gyakorlati szempontból pedig diagnosztikus jelleggel hasznosítható.

Mesehősök: igények metamorfózisa a kisiskolások világában – A vajdasági első osztályos tanulók irodalmi érdeklődésének pedagógiai vizsgálata

Vass Dorottea

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: olvasóvá nevelés; mesehősök; első osztály; irodalmi igény

A kutatás arra keresi a választ, hogy a 6-7 éves (1. osztályos) tanulók, akik a mesehallgatásból a meseolvasás világába csöppentek, milyen irodalmi szövegek, ezen belül milyen mesehősök iránt érdeklődnek. Előzetes elméleti kutatásokban rámutattam arra, hogy az első osztályos olvasókönyv olvasástanítási módszere, irodalmi szövege és az illusztráció minősége fontos szerepet játszik, ha az olvasás megszerettetéséről van szó. A kutatás ezt követően az irodalmi szövegek meghatározó szerepére szűkült. Összegyűjtöttem a hőstípusokat, melyeket az általam kiválasztott első osztályos ábécés olvasókönyvek tartalmaznak. A kérdés az, hogy vajon ezek a szereplők megfelelnek-e az első osztályos tanulók ízlésvilágának. Ahhoz, hogy erre választ tudjunk adni, személyesen a kezdő iskolás tanulókkal kell beszélünk. Az említett korosztályba tartozó tanulókkal a Magyar Gyermektanulmányi Társaság 1910-ben Nagy László kezdeményezésére végzett hazai vizsgálatot, amit hét évvel később, 1917-ben Nógrády László dolgozott fel. Közel 50 év után Tóth Béla foglalkozott ilyen alaposan a kisiskolások irodalmi érdeklődésével. Tóth kutatása óta jelentősen megváltozott a gyerekek érdeklődési köre, ezért a Tóth-féle kérdőívet további kérdésekkel bővítettem, mert feltételezem, hogy a mai gyerekek mese és mesehős iránti igénye jelentős változáson ment keresztül. A kutatásban a vajdasági általános iskolák magyarajkú első osztályos tanulói vettek részt (N=250), akikkel személyes, egyéni interjút folytattam 2016 tavaszán a Tóth-féle bővített beszélgetési szempontok segítségével. A kutatás az említett felmérés néhány eredményét mutatja be: Milyen gyakran szoktak a tanulónak otthon olvasni és ki teszi ezt? Milyen a tanulók olvasáskészsége? Miről szeretnek olvasni? Ezek a mesék miről szólnak? Milyen hőstípusokra emlékeznek leginkább? Milyen hőstípusokat kedvelnek leginkább? Melyek a kevésbé kedvelt típusok? Milyen típusú meséket szeretnek leginkább a gyerekek? A feldolgozott eredmények egy átfogó képet mutatnak a 6-7 éves korosztály olvasási szokásainak világáról. A kapott eredmények mind az olvasáskultúra fejlesztését tekintve, mind az első osztályos olvasókönyvek irodalmi szövegeinek felújításakor hasznos információvá válhatnak, és fontos lehet a könyvtárak részére is, hiszen a gyerekek által kedvelt témájú könyvekkel tudják majd bővíteni állományukat. A kapott eredmények íróknak és költőknek is fontos útmutatóul szolgálhatnak.

Támogató: PTE DOK – Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat.

KÜLÖNBÖZŐ KOMPETENCIATERÜLETEK MÉRÉSE ÉS FEJLESZTÉSE

Elnök: Korom Erzsébet, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

Az előre definiált üzenetek alkalmazásának hatása a kollaboratív problémamegoldó teljesítményre online tesztkörnyezetben

Pásztor-Kovács Anita

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: kollaboratív problémamegoldás; technológiaalapú mérés; összehasonlító vizsgálat

A kollaboratív problémamegoldó képesség egyike azoknak a 21. századi képességeknek, amelyek iskolai kontextusban zajló fejlesztési, ezzel együtt mérési igénye egyre hangsúlyosabb (Binkley és mtsai, 2012). A képesség számítógép alapú vizsgálata online, chates kommunikációt követel, azonban az így nyert adatok automatikus kiértékelése csak úgy valósulhat meg, ha a beszélgetést fix, előre definiált üzenetek cseréjére korlátozzuk. Bár több mérőeszköz is alkalmazza ezt a megoldást (OECD, 2013; Rosen és Foltz, 2014), nem rendelkezünk empirikus adattal arról, hogy az ilyen típusú (korlátozott) kommunikáció milyen módon, mértékben befolyásolja a teljesítményt, a szabad üzenetcsere lehetőségéhez képest mennyire kezelhetjük validnak, ekvivalensnek ezt az eljárást. Jelen összehasonlító vizsgálat célja annak feltárása, hogy kimutatható-e különbség a csoportok kollaboratív problémamegoldó teljesítményében a két eltérő interakciós lehetőség hatására, valamint tartalmát tekintve milyen minőségi különbség, eltolódás van a kétféle kommunikációban. Vizsgálatunk célcsoportja a 14 éves korosztály. Mérőeszközünk alapját a MicroDYN-modellre épülő dinamikus problémamegoldó feladatok jelentik (Molnár és mtsai, 2016), ezeket alakítjuk át csoportos problémamegoldásra alkalmassá, interdependenssé. Két ekvivalens tesztet alkalmazunk, a minta egyik fele az A tesztet csak fix, a B tesztet szabad és fix üzenetváltás lehetőségével oldja meg. A minta másik fele az A és a B tesztet a kondíciók ellentétes sorrendjében kapja meg. Ezzel a mátrixdizájnnal a teszt során jelentkező tanulási hatást szeretnénk kontrollálni. A kétfős csoportok tagjainak kollaboratív és problémamegoldó képessége is befolyást gyakorolhat a teljesítményre, ezekről a mérés előtt szerzünk információt egy kollaboratív képességet vizsgáló kérdőív és a dinamikus problémamegoldó teszt segítségével. A mérés az eDia-plafonon keresztül zajlik. Eredményeink számos új információval szolgálnak arra nézve, hogy milyen minőségben tér el a két típusú kommunikáció, gyakorol-e számottevő hatást a kötött üzenetváltás a kollaboratív problémamegoldásra. Amennyiben a csoportok teljesítménye nem tér el szignifikánsan a két kondícióban, empirikus bizonyítékkal szolgálunk a fix üzenetváltás módszerének létjogosultságáról. Ha az egyező teljesítmények mellett azt tapasztaljuk, hogy a tanulók ritkán folyamodnak a szabad kommunikációhoz, akkor megállapíthatjuk, hogy a funkciógombok és a fix üzenetek segítségével egy nemzetközi szinten egyedülálló, felhasználóbarát kollaboratív problémamegoldó felületet sikerült fejlesztenünk, ami igazoltan érvényesen működik akkor is, ha szabad kommunikációra nincs lehetőség, jelentősen leegyszerűsítve a tesztek kiértékelésének folyamatát. Az eltérő feltételek okozta szignifikáns teljesítménykülönbség további validitási kérdéseket vet fel a kollaboratív problémamegoldó képesség mérés-értékelése kapcsán.

A kutatást az OTKA K115497 kutatási projekt támogatta. A kutatás alatt Pásztor-Kovács Anita az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának keretében Doktorjelölti Kutatói Ösztöndíjban (ÚNKP-ÚNKP-16-3) részesült.

Korai matematikai készségek online mérése első osztályos tanulók körében

Rausch Attila

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola, ELTE PPK

Kulcsszavak: matematikai készségek; iskolaérettség; online mérés-értékelés

A korai matematikai készségek fontos alapját képezik az iskolai matematikatanulásnak. Több kutatás bizonyította, hogy az óvoda-iskola átmenet matematikai készségeinek fejlettsége jelentős mértékben befolyásolja a tanulók későbbi teljesítményét (Duncan és mtsai, 2007; Aunio és Niemivirta, 2010). Ha a tanulók számolási készségei nem kellőképpen fejlettek, amikor elkezdik az iskolát, az később komoly hátrányt jelenthet (Jordan és mtsai, 2009). Ezért fontos, hogy a problémákat időben észlelni tudjuk és mielőbb felzárkóztassuk a lemaradókat. Ehhez olyan mérőeszközökkel kell rendelkezni, amelyek pontos képet biztosítanak e készségek fejlettségéről, valamint könnyen használhatók és azonnali visszajelzést adnak. A 21. században a számítógép alapú mérés-értékelés segítségével ez megvalósítható már kisgyermekkorban is (Csapó, Molnár és Nagy, 2014). Kutatásunk célja egy online mérőeszköz kifejlesztése, melynek segítségével megbízhatóan feltérképezhető az 5–7 éves gyermekek korai matematikai készségeinek fejlettsége. Az általunk létrehozott teszt színes, játékos feladatokból áll, melyek vonzzák a tanulók figyelmét és önállóan megoldhatók. A teszt 6 résztesztet tartalmaz (mennyiségek és számok, elemi számlálás, relációk, elemi műveletek, arab szám felismerés, arab számok és mennyiségek kapcsolata), összesen 40 itemből áll. Vizsgálatunk országos mintáját 1. évfolyamos tanulók képezték (N=5149), a gyermekek átlagéletkora 7,09 év (szórás=0,48). A kutatást a szegedi longitudinális program keretében végeztük, a méréseket az iskolák számítógépes termeiben, az eDia online mérés-értékelési rendszeren keresztül bonyolítottuk le a tanév első három hónapjában. A korai matematikai készségeket mérő teszt megbízhatónak bizonyult (Cronbach- $\alpha=0,89$), valamint megerősítő faktorelemzéssel ellenőriztük annak konstruktumvaliditását is. A 6 alteszt alapján felépített CFA-modell illeszkedése megfelelő (CFI=0,933; TLI=0,928; RMSEA=0,033). A tanulók 80,32 %p (szórás=15,92) átlagos teljesítményt értek el, egyes résztesztek (pl. mennyiségek és számok kapcsolata) könnyűnek bizonyultak a gyerekek számára. A vizsgálatunk eredményeit felhasználva fejlesztjük tovább mérőeszközünket annak érdekében, hogy a jövőben hatékony eszköz lehessen a pedagógusok számára, akik a teszt segítségével pontos és megbízható képet kaphatnak tanulóik korai matematikai készségeinek fejlettségéről.

Stratégiahasználat mérésének lehetősége felsoroló kombinatív problémák megoldása során

Szabó Zsófia Gabriella

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: kombinatív gondolkodás; feladatmegoldási stratégiák; odométer stratégia

A kombinatív gondolkodás hazai elméleti modelljein (Csapó, 1988; Nagy, 2004) alapuló mérőeszközök (Csapó, 2001; Hajdúné, 2004; Nagy, 2004) megadott elemekből, adott kombinatív műveletnek megfelelő feltételek mentén létrehozható összes összeállítás megadását kéri a tanulóktól. Az eddigi vizsgálatok (Csapó, 2001; Csapó és Pásztor, 2015; Hajdúné, 2004; Nagy, 2004; Pap-Szigeti, 2009) a kombinatív képesség és műveleteinek fejlettségével foglalkoztak, nem részletezték, hogy a tanulók által létrehozott összeállítások felsorolása milyen rendezőelv mentén történt. Az előadás áttekinti, hogy milyen módszerekkel lehet vizsgálni az összeállítások létrehozása mögött rejlő stratégiát, és az eddigi kutatások alapján összegzi, hogy a felsoroló kombinatorikus problémák megoldása során milyen rendszer szerint születnek az összeállítások. Célunk, hogy előkészítsük a kombinatív képesség hazai mérése kapcsán a felsorolások mögött rejlő stratégiák vizsgálatát. English (1991) nyomán kombinatív stratégiának nevezzük a kombinatorikus problémák során alkalmazott megoldási stratégiákat, azt a rendszert, ami alapján felsorolják az összeállításokat. A kombinatív stratégiák feltárására irányuló nemzetközi vizsgálatok (English 1991, 1993; Halani, 2012) a feladatmegoldás során készített videók utólagos elemzésének módszerét alkalmazták, melyek során a szem-, fej- és kézmozgások rögzítése mellett a megoldási folyamat utólagos magyarázat kérték, valamint feladatalapú interjúkat alkalmaztak. A jelentős humán erőforrást igénylő vizsgálatokkal szemben a technológiaalapú mérési-értékelési rendszerek használata (pl. Molnár és Csapó, 2013; Molnár, 2015) a logfájlok elemzésével új lehetőséget teremthet a stratégiahasználat feltárásában. Piaget értelmi fejlődésről alkotott elmélete (l. pl. Inhelder és Piaget, 1967) értelmében az egyes fejlődési szinteket eltérő feladatmegoldási stratégiák jellemzik, a véletlen próbálkozást a rendszerben való gondolkodás megjelenése követi, végül kialakul a tökéletes megoldáshoz vezető szisztematikus megoldáskeresés. Ezzel összhangban English (1991, 1993) a véletlen elemválasztástól a szisztematikus mintázatú elemválasztásig öt és hat, egyre kifinomultabb stratégiát azonosított. A legfejlettebb, „odométer” stratégiákat használók egy-egy fixen tartott elemhez szisztematikusan keresik az összes lehetőséget. Halani (2012) megkülönbözteti a hagyományos és a szokatlan odométer gondolkodást, melyek a fixen tartott elemek helyében különböznek. Ezt támasztja alá, hogy a tökéletes megoldáshoz többféle hatékony megoldási út vezethet, a lényeg, hogy algoritmussal jutunk el a megoldáshoz (Lockwood, 2013). A kombinatív stratégiák feltárásának lehetőségei és az ismertetett feladatmegoldási stratégiák a hazai vizsgálatok bevezetésének elméleti alapját adják. A tanulók által használt stratégiák megismerése a fejlesztések alapját képezheti, hozzájárulva a gondolkodás fejlődésének segítéséhez.

Az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

**A földrajz tantárgy tanulásának és tanításának sajátosságai 8. és 9. évfolyamos
tanulók körében**

Kecskeméti Judit
Fillér Utcai Általános Iskola, Budapest

D. Molnár Éva
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tanulási stratégiák; tanítási módszerek; földrajz

Napjainkban az egyre fokozódó társadalmi és gazdasági fejlődésnek köszönhetően a tanulás szerepe kiemelkedő jelentőségűvé vált. Különösen az olyan tantárgyak és tudományterületek esetében fontos a hatékony tanulássegítés kérdése, amelyek a tanulói megítélések alapján a legkevésbé kedveltek, mint például a természettudományos tantárgyak, ahol az érdeklődés folyamatosan csökkenő tendenciát mutat az életkor előrehaladtával (Csapó, 2000). Jelen előadásban egy 2015 májusában végzett vizsgálat eredményeit mutatjuk be, melynek célja elsősorban a földrajzzal kapcsolatos tanulási motiváció és stratégiahasználat feltárása, valamint a földrajzórával és a tanár tanításával kapcsolatos ismeretek feltérképezése és az eredmények összevetése. A vizsgálatban összesen 330 tanuló (154 8., 176 9. osztályos) és hat szaktanár (három általános iskolai, három gimnáziumi) vett részt. A vizsgálat eszközeiként két kérdőívet adaptáltunk. Az egyik Pintrich és munkatársainak (1991) Tanulási motívumok és stratégiák kérdőíve (MLSQ). A kérdőív két fő részből áll: egy motivációs és egy tanulási stratégiák alszkalából (összesen 81 item, Cronbach- $\alpha=0,94$). A másik eszköz az OECD (2012) tanulói kérdőíve, melynek kijelentéseit módosítottuk a földrajzra vonatkozólag mind a tanulók, mind a szaktanárok számára (Cronbach- $\alpha=0,83$). A kérdőív négy kérdést és 40 kijelentést tartalmaz, ami összesen hat fő területet ölel fel (tanári segítség, tanári viselkedés, kognitív tevékenységek, tantárgyi klíma, tanári támogatás, tanári osztálymenedzsment). Az eredmények azt mutatják, hogy a stratégiahasználat és a motívumfejlettség terén nem található szignifikáns különbség a két évfolyam között. Az összesített tanulói mintán a stratégiák esetében a legmagasabb átlagérték az idő és a környezet esetében figyelhető meg (átlag=4,32, szórás=0,75), míg a legalacsonyabb a kooperatív tanulásnál (átlag=2,99, szórás=1,44). A motivációs alszkalák esetében az egész tanulói mintán a legmagasabb az extrinzik motívumok átlaga (4,68, szórás=1,43), a legalacsonyabb a tesztoszorongás átlaga (3,51, szórás=1,23). A tanítási stratégiák kapcsán, a tanárok és a tanulók válaszainak összevetésekor szignifikáns különbség adódott a direkt instrukciók ($p=0,03$), a formatív értékelés ($p=0,04$) és a tanári támogatás ($p<0,01$) esetén a pedagógusok javára, ami azt jelenti, hogy a pedagógusok saját megítélésük alapján gyakrabban alkalmazzák ezeket a tanítási stratégiákat, mint ahogyan azt a tanulók látják. A tanítási módszerek, valamint a stratégiahasználat és a motívumfejlettség összevetéséből kiderült, hogy ahol átlagosan nagyobb arányban megjelent a tanári támogatás (3,02), ott nagyobb arányban jelent meg a segítségkérés (3,86) és a tanulás és teljesítmény hatékonysága (4,34) is. Eredményeink elsősorban irányadóak a természettudományos tantárgyakon belüli tanulási motívumok és stratégiahasználatot tekintve, ugyanakkor tájékoztató jellegűek a tanulók és tanáraik földrajztantárgyról (és a szaktanárról) alkotott nézeteiről.

D. Molnár Éva a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

**Feladatmegoldási idő változása kombinatív képességre irányuló fejlesztőkísérlet
elő- és utótesztje során 3. évfolyamosok körében**

Korom Erzsébet
SZTE Neveléstudományi Intézet

Szabó Zsófia Gabriella
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: feladatmegoldási idő; fejlesztés; kombinatív gondolkodás

Az online tesztelés terjedésének köszönhetően a logfájlok elemzése új lehetőséget teremt az adatelemzésben, így, többek között, lehetővé válik a tesztel és annak feladataival töltött idő vizsgálata. A tesztelési és feladatmegoldási idővel kapcsolatos kutatások (pl. Csíkos, 2013; Goldhammer és mtsai, 2014; Kinyó, 2015; Kinyó és Dancs, 2015; Vidákovich 2014a, 2014b; Vígh, Sominé, Thékes és Vidákovich, 2015) a teszt egyes részeivel töltött idővel, a feladatmegoldási idő és a teljesítmény kapcsolatával, a teszt során a feladatmegoldási idő változásával, valamint a feladatmegoldói hatékonysággal is foglalkoznak. Azonban nincsen tudomásunk olyan hazai vizsgálatról, ami fejlesztőkísérlet elő- és utótesztje kapcsán elemezte volna az időadatokat. Kutatásunk célja megismerni, hogy a tesztel és annak feladataival töltött idő, annak a teljesítménnyel való kapcsolata és a feladatmegoldói hatékonyság hogyan alakult egy kísérlet elő- és utómérése során a kísérleti és a kontrollcsoport körében. Többek között feltételezzük, hogy az utómérés során, a teszt ismerőssége okán mindkét csoport tagjai kevesebb időt töltenek a feladatokkal, valamint a két mérés között a fejlesztéssel összefüggésben eltérően alakul a két csoport idővel kapcsolatos feladatmegoldó viselkedése. Vizsgálatunk mintáját egy 2014 őszi megvalósult kísérletben részt vevő három budapesti iskola hét osztálya adja ($N_{\text{kísérleti}}=92$, $N_{\text{kontroll}}=74$), akik az elő- és utómérés során ugyanazt az online kombinatív tesztet (Csapó és Pásztor, 2015) töltötték ki. A teszt megbízhatósága más vizsgálatokhoz hasonlóan (l. Vidákovich, 2014b) a feladatmegoldási idő esetében alacsonyabbnak bizonyult (Cronbach- α előmérés=0,62, utómérés=0,69), mint a teljesítmény mérésében (Cronbach- α előmérés=0,79, utómérés=0,80). Az előteszt feladataival a kísérleti csoport tagjai szignifikánsan ($t=3,11$; $p<0,01$) kevesebb idő töltek, mint a kontrollcsoport tagjai (22,1 és 26,0 perc), az utóteszt esetén nincs számottevő különbség ($t=1,83$; $p=0,07$) az eredményekben (17,7 és 19,4 perc). Második alkalommal mind a kísérleti ($t=5,73$; $p<0,01$), mind a kontrollcsoportnak ($t=8,19$; $p<0,01$) lényegesen kevesebb időbe telt a teszt megoldása. Eltérő viselkedésre utalhat, hogy míg a kísérleti csoport esetében az előmérés eredményének varianciáját magyarázza az idő (13,2%), addig a kontrollcsoportnál az utómérésben tapasztalható szignifikáns, 10,5%-os hatás. További elemzési lehetőség az egyes feladattípusok, kombinatív műveletek szerinti feladatmegoldó hatékonyság összehasonlítása a két csoportnál az elő- és utómérésben. Kutatásunk lehetővé teszi, hogy részletesebb képet kapjunk a kombinatív gondolkodás fejleszthetőségéről az időadatok alakulása révén. Eredményeink hozzájárulhatnak a tanulók feladatmegoldó viselkedésének és gondolkodásának alaposabb megismeréséhez, valamint az online tesztelés során nyert háttér adatok elemzési módszereinek fejlesztéséhez.

Az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

A nyelvi és zenei feldolgozási folyamatok kapcsolódási pontjai

Buzás Zsuzsa, Csontos Tamás
Kecskeméti Főiskola

Kulcsszavak: nyelvészet; zenei szintaxis; fonológiai tudatosság

Az elmúlt évek kutatásai szerint a zenei és a nyelvi feldolgozás folyamatai több szempontból kapcsolódhatnak egymáshoz. Az fMRI- és PET-vizsgálatok eredményei alapján a zenei szintaxis feldolgozásában ugyanazon agyi műveletek játszanak szerepet, mint a nyelvészetben a szintaktikai feldolgozás során, melyek leginkább a Broca-területhez köthetők (Koelsh és mtsai, 2002), illetve Patel (2012) elmélete szerint ezek a területek átfedést mutatnak. A nyelvhez hasonlóan a zene is különböző szerkezeti elemekből áll (hangokból, hangközökből vagy akkordokból), melyek hierarchikus sorozatokba szerveződnek (Lerdal és Jackendoff, 1983). Mind a nyelvi, mind a zenei folyamatokban jelen vannak a szintaktikai elvárások (Levy, 2008). A dekódolás folyamatában megjósolható a soron következő szavak mondattani kategóriája. Gibson (2006) megfigyelte, hogy amíg a jelentésükben váratlan szavak kevésbé lassították le az olvasás folyamatát, a szokatlan mondattani elemek sokkal inkább, hasonlóan a zenében az előre kevésbé megjósolható akkordok megjelenéséhez. A szerkezetileg váratlan zenei elemek feldolgozása tehát kapcsolatban van a nyelvészet szintaktikai (és nem a szemantikai) feldolgozásával. A dallami észlelés területei közül a hangmagasság megkülönböztetésének képessége és a dallamkontúr észlelésének képessége a beszéd elsajátításában is nélkülözhetetlen. A nyelvi képességek – az olvasástól a beszédfeldolgozásig – a fonológiai tudatosságon alapulnak. A fonológiai tudatosság a szavak belső szerkezetéhez való tudatos hozzáférés, a szavak eltérő hosszúságú egységekre történő bontásának képessége (Józsa és mtsai, 2016). Barwick és munkatársai (1989) szerint az olvasási képesség összefügg a zenei memóriával és a harmóniak megkülönböztetésének képességével. Anvari (2002) úgy találta, hogy a dallami és a harmóniai diszkrimináció képessége korrelál a fonématudatossággal. Forgeard (2008) szerint a diszlexiás gyermekek dallam-megkülönböztetési képessége gyenge. A zenei rendszerek, az emberi nyelvek grammatikájához hasonlóan, lényegüket tekintve azonosak; a grammatikák különbségei rendszerszerűek és korlátozottak. Az univerzális zenei elemek eredete az lehet, hogy az emberek hasonló fizikai adottságokkal rendelkeznek (Meyer, 1988). Elsajátításuk periódusainak meghatározása a zene összetett természete miatt nehéz (Trainor, 2005). Borer és Wexler (1987) szerint az univerzális nyelvtan (Universal Grammar) különböző elvei genetikailag kódolva vannak, ezek a biológiai érés során kezdenek el aktiválódni. Radford (1993) azt állítja angol gyerekeken végzett kutatásai alapján, hogy azok a funkcionális kategóriákat csak 24 hónapos ($\pm 20\%$) korukban sajátítják el. Ugyanakkor ezt az elméletet magyar gyereken végzett megfigyelések cáfolják. A mondattípusok fajtáinak száma, amiket a gyermek óránként produkál, hirtelen megduplázódik a második születésnapját követő hónapban. Előadásunkban a nyelvi és a zenei feldolgozás folyamatainak kapcsolódási pontjait a felsorolt tényezők alapján mutatjuk be.

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY, GYÓGYPEDAGÓGIA – TÖRTÉNET, ELMÉLET, KUTATÁS

Elnök: Szabó Ákosné, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar

Előadások

Gyógypedagógia-történet vagy fogyatékoság-történet? Egy diszciplináris paradigmaváltás okai és következményei

Pukánszky Béla

SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: pedagógiatörténet; gyógypedagógia-történet; historiográfia

Kutatásunkat elsősorban a gyógypedagógiatörténet-írás tematikájában, tartalmában és metodikájában világszerte tapasztalható változások és a fogyatékoságtörténet mint új diszciplína megjelenése és megerősödése motiválta. Tudománytörténeti, historiográfiai, pedagógiai eszmetörténeti és felsőoktatás-történeti pillérekre épülő kutatásunk eredményeiről beszámolva be kívánjuk mutatni a klasszikus gyógypedagógia-történet mint diszciplína területén érzékelhető paradigmaváltást, láthatóvá tesszük a nemzetközi tendenciákat, illetve az új, fogyatékoságtörténeti szemléletmód kialakulásának és elterjedésének okait és következményeit. Előadásunkban elemezzük a nemzetközi és a magyar gyógypedagógiatörténet-írás történetének markáns tendenciáit, górcső alá vesszük és összehasonlítjuk egyes (angolszász, német és magyar) emblemikus monográfiászerzők (pl. Margret Winzer, Edwin Wallace, John Gach, Sieglind Ellger-Rüttgardt, Andras Möckel, Vera Moser, Svetluse Solárová, Heinrich Greving, Petr Ondracek, Gordosné Szabó Anna, Könczei Gyögy) összefoglaló monográfiáiban feldolgozott tartalom és az egyes monográfiákra jellemző feldolgozásmód sajátosságait, felvázoljuk az újabb publikációkban tetten érhető fogyatékoságtörténeti paradigmaváltás okait. A kutatás eredményeit prezentáló előadásban sort kerítünk a pedagógiatörténet és a gyógypedagógia-történet mint diszciplína és mint a felsőoktatásban oktatott tantárgy viszonyának és kapcsolatrendszerének bemutatására. Ezt követően elemezzük a („többségi”) pedagógiatörténet-írásban az utóbbi évtizedekben végbement paradigmaváltás és tartalmi-kutatásmetodikai gazdagodás hatását a gyógypedagógiatörténet-írásra. Végezetül megvizsgáljuk a gyógypedagógia-történet (illetve a fogyatékoságtörténet) tényleges helyét, szerepét és funkcióját a hazai gyógypedagógus-képzés tantárgyi struktúrájában – összehasonlítva a („többségi”) pedagógiatörténet helyével és szerepével a hazai többségi pedagógusképzésben. Az előadást megalapozó pedagógiai-gyógypedagógiai eszmetörténeti kutatás komparatív és filológiai elemző-értelmező módszerek segítségével folyt. A feldolgozásra kizemelt források körét az angol, német és magyar nyelvű monográfiákra és monográfia-tankönyvekre koncentráltuk.

**A gyógypedagógia két meghatározó Máriaja: Dr. Montessori, Dr. Hári és
módszereik összehasonlítása**

Oravecz Adrienn

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: Montessori Mária; Hári Mária; integráció

Jelen előadás a gyógypedagógia történetének két kiemelkedő személyiségét Montessori Máriát és Hári Máriát mutatja be. Montessori Olaszország első orvosnője volt, később végzett pedagógiai tanulmányokat (B. Méhes, 1994; Kurucz, 1995). Hári fiatal orvostanhallgatóként Pető András mellett tevékenykedett, aki megteremtette a konduktív nevelés alapjait (Balogh és Horváth, 2014). A hivatásukon túl további hasonlóság közöttük, hogy munkásságuknak köszönhetően mára mindkét módszer nemzetközi ismertségnek örvend. Montessori 1913-tól tartott külföldi tanfolyamokat, például Londonban. A konduktív pedagógia nemzetközi elterjedése szintén Angliából indult, Hári 1968-as előadásának köszönhetően. A két személyiségen keresztül bepillantást nyerünk pedagógiai rendszerükbe, a Montessori-módszerbe és a Pető-módszerbe (Montessori, 2002; Hári, 1991). Hasonlóság, hogy a sérülést nem elsősorban az orvostudomány felől közelítették meg, hanem a pedagógia oldaláról. Mozgáson keresztül történik a fejlesztés, amihez szükséges a gyermek aktivitását elősegítő optimális tanulási környezet megteremtése. A tanulás hatékonyságát növelik a különféle speciális eszközök, biztosítva a sokoldalú érzékelést (Márkus, 1994). Mind a Montessori-féle, mind a Pető-féle konduktív pedagógiában a nevelő mint facilitátor van jelen. A nevelő szeretetteljes személyiségével segíti, ösztönzi a gyermeket, hogy magától cselekedjen. Kulcsfontosságú a sérült gyermek önállóságra nevelése. További azonosság a nevelési koncepciók között, hogy a fejlesztés csoportos és szigorú napirendbe ágyazott. A napi tevékenységek során fontos szerep jut a zenei és ritmus fejlesztésnek, valamint az írás és olvasás előkészítésének (Novák, 2000; Komáromi, 2006; Horváth és Feketéné Szabó, 2012; Pintér és Gál, 2013). A konduktív pedagógiában a mozgás zenére, versre történik, amit ritmikus intendálásnak neveznek (Balogh és Kozma, 2009). Az írás és olvasás megfelelő megalapozása azért lényeges, mert a központi idegrendszer sérülése következtében a motorikus funkciók nem megfelelően vagy nehézkesen működnek (Kálmánchey, 2000; Vekerdy-Nagy, 2010). A téma azért releváns, mert mindkét fejlesztési eljárás lehetővé teszi a sérültek integrációját, hogy teljes értékű életet élhessenek (Hári, 2002; Horváth, 2002; Tenk M.-né, 2013.)

Az első öt esztendő. Gondolatok a gyógypedagógiai nevelési folyamatról és a többszintű – segítő – beavatkozások anatómiájáról

Szabó Ákosné

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar

Kulcsszavak: esély; koragyermekkorai intervenció; gyógypedagógiai folyamat

Fiatal gyógypedagógus koromban hallottam Angelusz Róberttől egy Bloom nevű pszichológus jó megbízhatóságú kutatásáról, ami bemutatta, hogy egy 17 éves, reprezentatív minta tudásainak keletkezése affektív és kognitív szinten mely életkorra vezethető vissza. A szerző egyaránt a 3,5–5 éves kor közötti időszakot találta a legmeghatározóbbnak a motiváció és a tudások (tény- és tevékenységtudás) megalapozódása szempontjából (Bloom, 1976). A tanulmány robbanásszerűen kérdőjelezte meg gyógypedagógusi kompetenciám akkori gyújtópontjait. A gyermekek életük első éveiben a legfogékonyabbak a külvilágra, a fejlődés üteme is ebben az időszakban a leggyorsabb. Legerősebben a korai gyermekkorban szerzett tapasztalatok hatnak az agyi fejlődésre, segítenek a nyelvelsajátításban, a problémamegoldó készség, valamint a kortársakkal és a felnőttekkel történő kapcsolatok alakításában, tehát az egész élet során fontos képességek megszerzésében (Park és Peterson, 2003). A születéstől számított első pár évben a gyermek egyetlen későbbi életszakasszal sem összehasonlítható mértékben fejlődik (Shonkoff és Phillips, 2000). A szülők bevonása és támogatása a fejlesztés egyik kulcskérdése (Guralnick, 2001). A gyógypedagógiai nevelési folyamat a fogyatékos (sérült, akadályozott, fejlődésében zavart) gyermekek és fiatalok, esetenként felnőttek nevelésének, oktatásának, terápiájának átfogó, a személyiség egészére irányuló, pedagógiai dominanciájú, különböző időtartamú hatásrendszere. A gyógypedagógiai nevelési folyamat hatékonysága növekszik, ha a sérülés megállapítása, illetve a speciális nevelési szükséglet felismerése után mielőbb, akár csecsemőkorban megkezdődik (Mesterházi, 1997). A Madridi Nyilatkozat (2002) leszögezi, hogy biztosítani kell a fogyatékos személyek számára rendelkezésre álló szolgáltatások koordinálását a különböző szektorokon belül és azok között egyaránt. Az előadás a fogyatékos gyermek első négy esztendejét érintő intervenciókat tekinti át abból a szempontból, hogy a korai nevelés miként készíti elő és támogatja a szülőjét és őt a legméltányosabb módon (Education and equity in OECD Countries, 1997). A kora gyermekkorai intervenciók kutatási anyagai alapján tekintem át a beavatkozások rendszerét: irányítását több ágazat munkamegosztásában az összehangolt döntéshozói működés és a szabályozás, a finanszírozás módja és a finanszírozás logikája, valamint a rendszerutak jellemzői szempontjából (Kereki és Lannert, 2009; Kereki, 2010, 2015). A kora gyermekkorai esélyteremtő, esélykiegyenlítő intervenciók rendszerének nehézségeinek metszeteit a gyógypedagógia kompetenciájáról vallott gondolkodásunk kapcsolati szemléletű megközelítése kíséri. A hazai kutatások az iskoláskortól követik a felnőtt fogyatékos emberek életútját (Zászkaliczky, 2013). A kora gyermekkorai intervenciók időszakának bevonása a longitudinális vizsgálatokba a gyógypedagógiai folyamattal kapcsolatos ismereteink gyarapodását ígéri.

Támogató: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Atipikus Kogníció és Viselkedés Gyógypedagógiai Intézet.

Megváltozott munkaképességű fiatal felnőttek integrációjának mentális egészséggel kapcsolatos vonatkozásai

Hegy-Tóth Erika

SZTE JGYPK Alkalmazott Egészségtudományi és Egészségfejlesztési Intézet

Kulcsszavak: megváltozott munkaképesség; kortárssegítés; egészségfejlesztés

Az utóbbi öt évben, jogszabályi változások következtében, jelentős számban kerülnek kliensek rokkantból megváltozott munkaképességű kategóriába (2011. évi CXCI. tv.). Megváltozott munkaképességűek jelenleg mindazok a személyek, akik vagy fogyatékkal, vagy egészségkárosodással rendelkeznek, illetve erről a rehabilitációs szakigazgatási szerv által kiállított határozatuk is van. Szemléletbeli váltás történt e téren: mára a kérdés az, hogy milyen mértékben maradt munkaképes, egészséges. A megváltozott munkaképességű személy integrálható a társadalom szövetébe, nem egy lyuk azon, ami a rokkantsága miatt felesleges, funkciótlan, beteg vagy gyerekszerepbe kényszerített, „ellátandó”. Rehabilitálandó, ám ez újabb stigmával jár, munkanélkülivé lesz (Goffman, 1980). A velük való pszichológiai munka során a szerzett betegsereppel (Sontag, 1980), igénybe vett megküzdési készségeikkel (Selye, 1964), krízisre hajlamosító személyiségbeli jellemzőikkel dolgozunk (Hajduska, 2008). A munkanélküliség és lelki egészség kapcsán a munkával együtt járó környezeti tényezőket mint vitaminokat kell újragondolnunk: helyes arányuk az egészség kulcsa (Warr, 1978). Empirikus munkám célja az volt, hogy pszichológiai eseteken, tanácsadásokon végigtekintve kiemeljem, melyek azok a készségfejlesztő módszerek, eszközök, illetve azok az egészségmegőrző személyes és környezeti tényezők, amelyek hatékonyan alkalmazhatók az integráció során. A kortárssegítés, pszichológiai tanácsadás, mentorálás, monitoring, az erőforrásokat feltérképező egyéni fejlesztési tervek és az intézmények érzékenyítése révén hét megváltozott munkaképességű fiatalból hat mára aktív munkavállaló. Céлом és a munka jelentősége, hogy ezek a tapasztalatok áttemelhetők legyenek a közoktatásban részt vevő gyermekek, illetve a 14–25 éves kor közötti fiatalok körére is, így a kooperatív tanulás jegyében gazdagodjanak általuk egészséges társaik is. Egészségfejlesztésben és kortárssegítésben kompetens iskolák, tanulói csoportok jöhetnek létre e rendszerszemléletű módszer révén.

Önrendelkező életre nevelés és magas támogatási szükséglet

Sándor Anikó

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Kar Fogyatékoság és Társadalmi Részvétel
Intézet

Kulcsszavak: önrendelkezés; magas támogatási szükséglet

Az előadásban az önrendelkező életre nevelés elméleti aspektusait vizsgáljuk a neveléstudomány, a gyógypedagógia és a fogyatékoságtudomány diszciplínáinak metszetében. Önrendelkezésen azt a szociokulturális meghatározottságú konstruktumot értjük, ami az embermivolt velejárója, attól elválaszthatatlan szükséglet és emberi jog. Az életutat átfogó jelenség, aminek alakulása összefügg a különböző életszakaszokban megtapasztalt nevelési hatásokkal, és befolyásolja az életminőség alakulását. A nevelést és képzést önrendelkezésként, közös döntésként és szolidaritásként értelmezzük Klafki neveléstudományi elmélete alapján. A téma legfőbb relevanciáját az érintett emberek adják: szüleiknél és tanáraiknál szignifikánsan fontosabbnak tartják szubjektív életminőségük szempontjából az önrendelkezést. A pedagógia egyik alapvető paradoxona, hogy úgy próbál meg egyéneket önrendelkezővé formálni, hogy folyamatosan külső kontrollt gyakorol felettük. Vizsgálatunk kérdése, hogy ez kizárja-e az önrendelkezésre nevelés lehetőségét, különös tekintettel a magas támogatási szükségletű személyekre. Minél direktívebb tevékenységként gondolunk a nevelésre, látszólag annál nehezebbé válhat az önrendelkezés megvalósítása a gyakorlatban. Minél magasabb az érintett személy támogatási szükséglete, annál nagyobb annak a veszélye, hogy a támogatást nyújtó személy a nevelési helyzetek irányító tagjává válik. Az előadás feltételezi, hogy a látszólagos ellentmondás feloldható a háttérben munkáló emberképnek, az önrendelkezésről alkotott felfogásnak és a normalitásnak a dekonstruálásával. Amellett érvelünk, hogy a gyermeki fejlődés természetes módon, külső kontrollhelyzetekből indul, ami feltétele az önrendelkezés kialakulásának. Eredményeink arra utalnak, hogy a fenti probléma gyökerei az uralkodó neoliberális emberkép és az önrendelkezés ennek talaján kialakuló félreértelmezésében rejlenek. A megszokottnál intenzívebb támogatási szükségletű, fogyatékosnak címkézett gyermekek jelenléte egyértelművé teszi a pedagógia számára, hogy normális diák nem létezik, és azt, hogy az ideálisnak tartott, önálló és független állampolgár képének valójában a nem fogyatékos gyermekek sem felelnek meg. A kutatás célja, hogy feltárja a téma releváns magyar, angol és német nyelvű szakirodalmi vonatkozásait és bemutassa a legfrissebb kutatási eredmények összefoglalását annak érdekében, hogy új adalékokkal szolgáljon az érintett személyek önreflektív pedagógiai támogatásához hazánkban. Megkísérel lehetőségeket felmutatni a felsorolt diszciplínák együttműködésére, mert megmutatja, hogy kellő alázat jelenlétében éppen a nevelés kezdetén megjelenő tudatos, kívülről irányított helyzetek teszik lehetővé a szociális és kulturális keretek elsajátítását, felkészítve minden embert a közösségben való aktív és hatékony részvételre. A tudatosan felépített nevelési környezet képes kialakítani azt az – érintettek által (vissza)követelt – önbecsülést, ami az önrendelkező életük kialakításához szükséges.

Theodor Heller és Bárczi Gusztáv. Egy feltehető gondolathasonlóság felderítési kísérlete

Gál Anikó
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: gyógypedagógia; értelmi fogyatékos; pavlovi gyakorlat

Az elmúlt 200 évben a magyar gyógypedagógusok – főként az osztrák–magyar államalakulat lehetőségeit kihasználva – külföldi tanulmányutakon gyűjtöttek tapasztalatokat, majd itthon igyekeztek részben hasonlóan megvalósítani (Mesterházi, 1993). A nemzetközi kapcsolatok kiépítésével, bővítésével hazánkban is ismertté vált Theodor Heller szakmai tevékenysége. Kutatásunk célja felderíteni, hogy milyen elméleti összefüggés tapasztalható Heller és Bárczi Gusztáv szakmai munkássága között. A kutatás során a megértő, hermeneutikai módszert alkalmaztuk, melyhez elsősorban primer forrásokat használtunk fel (pl. külföldi gyógypedagógiai elméletről szóló könyvek, évkönyvek). Heller az általános gyógypedagógia osztrák képviselője 1925-ös munkájában (Grundriss der Heilpädagogik) a súlyosan értelmi fogyatékosok („gyengeelméjűek”) foglalkoztatásáról, gyógypedagógiai neveléséről szóló leírásokban felhívta a figyelmet Pavlov felismeréseire a reflexekről, áttételesen azok indokoltságáról. Heller állásfoglalása összecsengett Bárczi Gusztáv gyógypedagógus, a budapesti Alkotás utcai intézet igazgatójának elképzeléseivel, és egyben támaszt, megerősítést is jelentett szakmai elképzeléseinek megvalósításához. Heller már az 1920-as években szorgalmazta a reflexek tanulmányozását, a „dressúra” szerepét a feltételes reflexre épülően. Azonban munkásságára hivatkozni a II. világháború idején nem lehetett ideológiai, politikai okokból kifolyólag, de szakmai gondolatai a Bárczi-intézet munkáiban – dokumentációkkal bizonyítottan (évkönyvek) – mind visszaköszönnek. Azt, hogy Bárczi támaszkodik Heller kutatási eredményeire, néhány írása is jelzi (Gyógypedagógia, 1955; MTA BOTO közleményei, 1955). Bárczi és Heller tevékenységének vizsgálatakor szembetűnik, hogy mindketten tudományos magyarázatot kerestek a gyakorlati, tapasztalati úton kialakított eljárásokhoz, konkrétan a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek esetében. Tudományos magyarázatukat a pavlovi tanok és a nervizmus elméletére alapozták. Továbbá kutatásokat folytattak a fejlődési rendellenesség okainak feltárására, komplex vizsgálatokat végeztek, törekedtek a „képezhetőség” fogalmának tartalmi meghatározására, így felismerői voltak az integrációs gondolatnak is. A dokumentumelemzések alapján az is megállapítható, hogy a gyógypedagógiában megjelent pavlovi tanokra való hivatkozás nem 1948-ban kezdődött. A pavlovi nervizmus központi szerepe azonban átmeneti volt (annak az időszaknak a vége felé, amit a medikális, személyorientált klinikai modell jellemezett – Zászkaliczky, 2014). A mai gyógypedagógia-történeti publikációkban sem találhatunk rá hivatkozást. A kutatás kibővíti a hazai kapcsolatok és a külföldi hatások kérdéskörét. További adalékot nyújt a hazai gyógypedagógia szakmai fejlődésének elemzéséhez, segít felfedni az 1950-es évek tantervi, módszertani, gyakorlati változásainak elemeit.

NEVELÉSTUDOMÁNYI KUTATÁSOK – MEGKÖZELÍTÉSEK, MÉRŐESZKÖZÖK, ELJÁRÁSOK

Elnök: Mészáros György, ELTE PPK

Előadások

A Magyar Pedagógia folyóirat tudományometriai és tartalmi elemzése szövegbányászati módszerrel

Nagy Gyula

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: Magyar Pedagógia; tudománymetria, hivatkozásvizsgálat; szövegbányászat

A digitális szingularitás ígérete komoly potenciált jelenthet a neveléstudomány számára. Az elektronikus adatbázisok által biztosított interdiszciplináris lehetőségek kiaknázása egyes tudományterületeken már régóta folyik: legelőször a kemény tudományok kezdték el kihasználni a teljes szövegű adatbázisok által biztosított előnyöket, de mára a társadalom- és a bölcsészettudományok is erősen építenek a teljes szöveg által nyújtott előnyökre, elég, ha az utóbbi idők egyik erősödő trendjére, a digitális bölcsészet (Digital Humanities) térhódítására gondolunk (Holl, 2015). A neveléstudományon belül ez a folyamat az EDM (Educational Data Mining) mint önálló szubdiszciplína megjelenésével csúcsosodott ki. A hivatkozásvizsgálatokat és a szövegbányászatot segítségül hívó tudományometriai, illetve tartalmi elemzések sok más, az informatika által nyújtott megoldással együtt hamarosan be fognak épülni minden tudományág eszköztárába, így a mielőbbi neveléstudományi adaptálásuk is szerencsés volna. A neveléstudomány tudományometriai vonatkozásai foglalkoztatják a terület szakértőit (Csíkos, 2013; Csapó, 2016), emellett több empirikus kutatás is zajlott a neveléstudomány tudományos hátterének felméréséről (Tóth, Toman és Cserpes, 2008; Németh és Biró, 2009). Az előadásban a Magyar Pedagógia folyóirat teljes körű tudományometriai és tartalmi elemzését célul kitűző kutatás legújabb eredményeiről számolunk be. Az elvégzett hivatkozásvizsgálat keretében értékes tudományometriai következtetéseket sikerült levonni a folyóiratcikkeket és a szerzőket illetően: felderíthetővé vált a folyóirat teljes hivatkozási hálójára, ezáltal olyan elemzések előtt nyitva utat, amelyre korábban kevésbé volt lehetőség. Egy folyóirat hivatkozási gráfja egy olyan térkép lehet, amelyről egyértelműen leolvasható, hogy az egyes szerzők hol helyezkednek el: a periférián vagy az adott tudományág központjában. A tárgyalt jelenségek egybevágóan a tudományban megfigyelhető hálózatosodással: egyre nő a tudományos hálózatok szerepe, mely jelenséget a hálózattudomány eszközeivel (pl. társszerzési és hivatkozási gráfok) tudjuk hatékonyan vizsgálni (Schubert, 2015). A kutatási téma megközelítése interdiszciplináris, hiszen a papíralapú kiadványok digitalizálásától egészen a konkrét hivatkozásvizsgálatokig és tartalmi elemzésig végigköveti a folyamatot. Bemutatjuk a Magyar Pedagógiát érintő legfontosabb trendeket, a folyóirat legmeghatározóbb, legtöbbet hivatkozott szerzőit, külön figyelmet fordítottunk a szerzők intézményi hátterének hálózatos ábrázolására. A tartalmi elemzésben a trendkövetés során az időbeliség lép fel rendezőelvként, így azonosíthatóvá válnak a 20. századi neveléstudomány csomópontjai és legfontosabb kutatási irányai e folyóirat tükrében.

**Filozófiai emberképek a hazai neveléstudományban: kortárs antropológiák
kihívása a pedagógiai antropológia számára**

Mészáros György
ELTE PPK

Kulcsszavak: pedagógiai antropológia; nevelésfilozófia; hazai neveléstudomány

A hazai neveléstudományi szakirodalomban az antropológiai perspektíva nem jelenik meg erőteljesen. Miközben az emberre vonatkozó implicit vagy explicit elméletek meghatározóak a gyermek fejlesztésében, az antropológiai reflektátlanság tapintható mind a prakticista irányba mozduló neveléstudományban, mind a pedagógiai gyakorlatban. Ennek az elméleti előadásnak a célja, hogy számba vegye a kortárs, nyugati filozófiák néhány fő antropológiai megközelítését, és megfogalmazza, milyen új reflexiókat indukálhatnak az alapozó jellegű pedagógiai antropológia számára. A már megtörtént recepciók felsorolása mellett különösen a hiányzó területek elméleti potenciálját fejt ki. Az egyik máig meghatározó antropológia: a zsidó-keresztény „üdvösség-” és fejlesztésközpontú emberértelmezés, mely a felvilágosodásban modernizációs diskurzusokkal egészült ki. Emellett a marxista antropológiák recepciója is megtörtént különösen Lóránd, Gáspár és Mihály részéről. Azonban a rendszerváltás után az újabb fejlemények, újmarxista kritikai megközelítések és igazi viták elkerülték a hazai neveléstudományt. Pedig a freire-i tudatra ébredés elmélete, Althusser strukturalista antihumanizmusa vagy Badiou szubjektumkonceptiója, sőt Marx újraolvasása is reflexiókat indukálhatnak az ember politikai-társadalmi beágyazottságának, az emberi fejlődés dialektikus interpretációjának újragondolásához. A hazai recepcióban egyébként is az iskolarendszerhez kapcsolódó kritikai értelmezések domináltak. Az egzisztencialista-perszonalista megközelítés és az ehhez kapcsolódó, leginkább német szakirodalom feldolgozása különösen Schaffhauser munkája volt, sajnos azonban viszonylag visszhang nélkül maradt. Kezdeményezése, hogy a posztmodern kihívásra válaszoló, de a személy egységét mégis megőrző, optimista antropológiát kínáljon fel, figyelemre méltó. Németh András nagy érdeme, hogy a kulturális antropológiai (ritualitáshoz és performativitáshoz kötődő) megközelítéseken túl, Szabolcs Évával és Golnhofer Erzsébettel együtt a posztmodern emberképek szemléletét hozta be a hazai diskurzusba. Azonban a honi neveléstudomány a posztmodern antropológiák antihumanista, szubjektumot lebontó tendenciáival nem tud mit kezdeni – szemben a nemzetközi nevelésfilozófiai irodalommal. Derrida „szövegpedagógiája”, a foucault-i diszkurzív antihumanizmus, az újmaterialista poszthumanizmus vagy a queer-elmélet identitáskonstrukciókat megkérdőjelező performatív szubjektuminterpretációja a pedagógiai antropológiát egyértelműen elszakíthatja annak humanista, modernitáshoz kötődő gyökereitől, és a posztmodern kontextusban új értelmezési utakat kínálhatnak fel. Az ezekhez a szemléletekhez kapcsolódóan felmerülő kérdések és kritikák mellett az előadás szeretné megerősíteni a kérdésfelvetések fontosságát és Gert Biesta nevelésfilozófus állítását, miszerint a neveléstudomány nem tanulástudomány, és nem tud meglenni antropológiai és filozófiai gyökerei nélkül. Az antropológiai reflektátlanság veszélyes aktuális jelenség.

Az etnográfia módszerének alkalmazási lehetőségei a pedagóguskutatásban

Thun Éva
Pannon Egyetem

Kulcsszavak: pedagógiai etnográfia; pedagógiai kultúra; pedagógiai érték

Egy célszerű és értékkezelésében hatékony pedagógusképzés alapelveinek körülhatárolásához hasznos megvizsgálni, vajon a rendelkezésre álló pedagóguskutatások kérdésfeltevésai nyomán – és ezért eredményei nyomán – ismeretekhez jutunk-e a pedagógusok kultúrájának értékrendszereiről, az ebben a mikrokultúrában feltérképezhető viszonyrendszerekről és a makroméretű társadalmi összetevőkkel való kölcsönhatásaikról. Ahhoz, hogy a címben felvetett problematikát elhelyezhessük az oktatáskutatás keretei között, lényeges annak indoklása is, hogy a társadalomtudományokban alkalmazott kutatási módszerek közül milyen érvek alapján tűnik alkalmasnak a pedagógiai etnográfia mint olyan módszer, amely felderíti a „bennszülöttek nézőpontját”. Feltevésünk, hogy ezek alapján lehet következtetni arra, hogy a különböző tanári (iskolai) mikrokultúrák valóságértelmezései hogyan hatnak a társadalom mozgásaira és fordítva. Főként külföldi elemzésekben követhető nyomon annak a kérdésnek a körüljárása, hogy az oktatáskutatás és az oktatás résztvevői közötti diskurzusok elkerülni látszanak a pedagógiai értékek meghatározásával összefüggésben lévő témákat, illetve nem kezelik árnyaltan és nem különítik el fogalmilag, de a praxisban sem a politikai/társadalmi érték fogalmát a pedagógiai érték fogalmától. Ennek a hiánynak az oka főként abban keresendő, hogy az oktatástudomány nem tekinthető elméleti diszciplínának – amelynek tudomány-rendszertani párhuzamai a szociológia, történelemtudomány lennének –, hanem alkalmazott tudománynak, mely több rokonságot mutat a szociális munka vagy a politizálás praxisával. Ebből a felemáságból az is következik, hogy a pedagógia és oktatás kutatása során szükségszerűen interdiszciplináris szemléletmódokra és kérdésfeltevésekre lenne szükség. A valóságban létrejövő kontextusokban van értelme a vizsgálat tárgyává tenni a kérdéseket, illetve a problémafelvetések ebből a valóságos környezetből kell, hogy származzanak, nem a politikai értékrend által dominált oktatásirányítók és a pedagógiai kutatók közösségében kialakított szándékokból (Wilson, 2003; Zsolnai J., 1998). Az interdiszciplináris szemlélet alkalmazását szem előtt tartva állítjuk, hogy megfigyelés/vizsgálat tárgyává lehet és kell tenni a tudományok pedagógia alkalmazásának színterét, valóságos és szimbolikus értelemben, kultúráját antropológiai értelemben, valamint a pedagógiai folyamatokban résztvevők – ezeket létrehozó szereplők – ágenciáját alkotó tényezőket, szakmai identitásuk jellemzőit és jelentéseit. Ezeknek a kérdésköröknek a vizsgálatára alkalmas a kulturális antropológia és annak kvalitatív kutatási módszere, az etnográfia. A pedagógiai etnográfia az iskolai mikrokultúra viszonyait feltáró, illetve ebben a kontextusban a fejlődés és fejlesztés kérdéseit középpontba helyező kutatási metodológia, aminek alkalmazása során az iskolai oktatási, de a szakmapolitikai tevékenységek, illetve a tanárképzés tevékenységei is kultúráknak tekinthetők (Carspecken, 1996).

Ukiyo-e – A japán fametszet mint lehetséges gyermekkortörténeti forrás

Endrődy-Nagy Orsolya
ELTE TÓK

Kulcsszavak: gyermekkortörténet; ikonográfia; komparatív pedagógia

Korábbi ikonográfiai kutatásaim szerves folytatásaként jelenleg japán metszeteket vizsgálok a Hopp Ferenc Múzeum raktárában, valamint szabad felhasználású digitalizált online adatbázisok segítségével, többek között, a washingtoni Smithsonian Freer and Sackler Gallery, a Japan Art Open Database és a bostoni Szépművészeti Múzeumban. A kutatáshoz a tokiói Kumon Institute for Education teljes, gyermekeket ábrázoló ukiyo-e (színes fametszet) állományát is rendelkezésre bocsátja. Az így összesen rendelkezésre álló mintegy 600 digitalizált metszet kategorizálható és elemezhető. Az elemzés egy képelemzési módszerrel lehetséges, melyek főként Panofsky (1984), Bouteaud (1989) és Collier (2010) ikonográfiai munkáira támaszkodnak. A problémafelvetés során ki kell térni arra, hogy az így feldolgozott képek más, illetve többet mondhatnak a gyermekkortörténetével foglalkozók számára, mint az írott munkák. Korábbi kutatásaim során kimutattam, hogy a gyermekkép egyes időszakokban a képi dokumentumok bevonásával árnyalható, ezért a tézist jelenleg Kelet és Nyugat vonatkozásában vizsgálom. Az előadás során bemutatott metszetek az Edo-korszak – Tokugawa sogunátus (1600–1867) és a Meidzsi-restauráció (1868–1912) időszakából származnak. A viszonylag nagy történelmi áttekintésnek azért van jelentősége, hogy a későbbiekben kisebb időszakot körülhatárolva mélyebb komparatív vizsgálatokat folytathassunk. Az előadás kitér az 1543 után Japánt érő nyugati keresztény (jezsuita és ferences) hatásokra. Az előadás bemutatja a térség világnézeti hátterét, a konfuciánus- buddhista-sintoista vonások vizuális lenyomatait, valamint felveti annak szükségességét, hogy miként a keresztény ikonográfia ismeretére szükség van az európai képek, úgy a buddhista ikonográfia ismeretére a japán képek esetében. Mindezek figyelembevételével igyekszik bemutatni, hogy mennyiben más a gyermekszemlélet, gyermekekről vallott nézetek összessége a vizsgált korpuszon. A kutatási tervben megfogalmazott előfeltevés, mely szerint a japán gyermekek a természettel szerves egységben élik mindennapjaikat, és a művészek olyan különös témákat is előszeretettel és elementáris erővel ábrázolnak, mint egy parányi szitakötő kergetése vagy a családi közös hálószoba következményei. A vizsgálatban a korábbi kutatásokhoz képest új elemként jelenik meg az összehasonlító szemlélet, melynek segítségével arra keresem a választ, hogyan érhető tetten a gyermekszemlélet különbsége a vizuális lenyomatokon a két térségben a keresztény-nyugati, illetve a konfuciánus-buddhista-sintoista-távol-keleti szemléletmód, illetve milyen gyermekkép konstruálható a képek segítségével a választott időszakban. A kutatás gyakorlati haszna, hogy olyan elemzési módszert mutat be, amely alkalmas lehet más gyermekeket ábrázoló vizuális források használata esetében.

INUS okság, ok és okozat a neveléstudományi kutatásban

Mrázik Julianna

Pécsi Tudományegyetem BTK

Kulcsszavak: INUS okság; ok; okozat

John Leslie Mackie – 20. századi ausztrál filozófus, 1974-től haláláig a Brit Tudományos Akadémia tagja – az okozatot előidéző okot egy INUS-feltételként írja le. Az INUS egy betűszó: Insufficient but Necessary part of a condition which is itself Unnecessary but Sufficient for the result. INUS – elégtelen ok (insufficient), de szükséges (necessary) része egy olyan feltételnek, amely maga nem szükséges (unnecessary), de elégséges (sufficient). C (Case) esemény INUS feltétele egy E eseménynek (Event). Ha „C” önmagában elégtelen, de része a szükséges feltételek halmazának E bekövetkeztéhez, C INUS feltétele E-nek, ha elégtelen, C nem INUS feltétele E-nek, ha elég. Példa az INUS-okságra. Egy rövidzárlat következtében leég a ház. A rövidzárlat önmagában, más tényezők megléte nélkül (pl. gyúlékony anyag) elégtelen a ház leégéséhez. Az sem mondható el a rövidzárlatról, hogy megléte szükségtelen lenne a tűz kialakulásához (a ház leégéséhez). A rövidzárlat önmagában elégtelen a tűz kialakulásához, mégis szükséges (azaz nem szükségtelen) alkotóeleme azon jelenségek halmazának, melyek együttesen okozzák a tüzet. Az adott körülményhalmaz (pl. gyúlékony anyagok megléte a rövidzárlat fizikai közelében, megfelelő hőmérséklet az adott helyen) nem feltétlenül szükséges a tűz létrejöttéhez (mert egy idegen ember is felgyújthatja a házat), ám elegendő arra, hogy a ház mégis felgyulladjon. Ugyanaz az esemény bizonyos esetekben véletlen eseménynek tekintendő, más esetekben pedig okozatilag teljes mértékben meghatározottnak attól függően, hogy milyen körülmények között vizsgáljuk. Vizsgálatunkban az iskolai jó gyakorlatok INUS okságát kutatjuk: azokat a feltételeket, amelyek szükségesek, azonban nem elegendőek a jó gyakorlat működtetéséhez. Kutatói kérdésünk, milyen módon lehetséges, hogy a közoktatásban működő pedagógiai innovációk nem terjedtek el széles körűen, valamint mi a magyarázata annak, hogy működésük hatékonysága ellenére a jó gyakorlatokból létezik kevesebb. Jó gyakorlatot folytató iskolákat vizsgálunk kvalitatív stratégia mentén, részben résztvevő megfigyeléssel az INUS okság aspektusából és különböző szempontok alapján (pl. kompetenciaalapúság, technológiai ellátottság és jártasság, szervezeti klíma és vezetői attitűd). Cél egy olyan modell megalkotása, amely a pedagógia „best practice”-ok szélesebb terjedéséhez szolgál támpontként.

KÉPZÉS, SZAKKÉPZÉS, SZAKMAI KÉPZÉS

Elnök: Csíkos Csaba, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

Szakképzés a felsőoktatásban a felvételi adatok tükrében

Szabó Barbara Éva
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatási szakképzés; felvételi; jelentkezési mutatók

Az előadás a szakképzésnek egy speciális részébe ad betekintést, mely a felsőoktatás berkein belül működik és nem is olyan régen komoly változásokon ment keresztül. A felsőoktatási szakképzés (FOKSZ) korábban felsőfokú szakképzés (FSZ, 2003–2013) és akkreditált iskolarendszerű felsőfokú szakképzés (AIFSZ, 1998–2003) témájában az elmúlt 18 évben több jelentős kutatás ment végbe, melyek egyrészt a hallgatói oldallal foglalkozó kutatások (Hrubos, 2002; BKF, 2012; Karsai, 2011; Szemerszki, 2012), másrészt a munkaerő-piaci és hallgatói oldallal egyaránt foglalkozó kutatások (Fehérvári és Kocsis, 2009; DUF, 2009; SZOLF, 2011) voltak. Kutatásunkban az Oktatási Hivatal 2014. évi felvételi eljárásához kapcsolódó statisztikáját használtuk, de emellett a 2001–2015 közötti jelentkezési adatokat is figyelembe vettük a képzési struktúra statisztikáival együtt, hogy jobban átláthatóvá tegyük a változásokat. Az adatok elemzéséhez SPSS-t használtunk. Elemzésünkben a felsőoktatási szakképzésekre 2014-ben első helyen jelentkezők és felvettek adatait tekintjük át több szempont alapján. Feltérképezzük a hallgatók szociokulturális környezetét, háttérváltozóit, mutatóit (nem, kor, középiskolai eredmények, hátrányos helyzet, képzési terület). Az elemzett adatbázisban 121 446 fő szerepelt, melyből 12 954 felsőoktatási szakképzésre jelentkezett. Az AIFSZ esetében 2001–2004 között közel megkétszereződött a jelentkezők és a felvettek aránya. A képzésre jelentkezők száma a jelentkezési mutatók szerint 2011-ig folyamatosan növekedett. A folyamatos növekedés 2006-ban sem állt meg. A jelentkezések növekedése mellett 2007-ben, ha a pótfelvételi eljárást is figyelembe vesszük, akkor mintegy 5000 be nem töltött államilag támogatott felsőfokú szakképzési hely maradt kihasználatlanul (Fábri és Szép, 2007). 2013-ban, a képzés átalakítását követően, a képzési területek, szakok és támogatott férőhelyek csökkentésével egy közel 50%-os visszaesés volt tapasztalható. A 2013 utáni csökkenéshez képest 2014-ben 3000 fővel nőtt a jelentkezők aránya, emellett a férfiak aránya is emelkedést mutat. Az életkort tekintve továbbra is a nem frissen érettségizettek dominálnak, a 20–24 év közöttiek aránya több mint 40%. Ez azt is mutatja, hogy a legfiatalabbaknak nem feltétlenül elsődleges célja a felsőoktatási szakképzésbe való jelentkezés. Az új képzési rendszerben, a kiemelt területeket nézve, a jelentkezési és felvételi mutatók is követik az elvárásokat. A gazdaságtudományi képzések dominánsak, több mint 50% feletti a jelentkezési mutatójuk, emellett a társadalomtudományok, agrártudományok és az informatika is a népszerűbb képzési területek között van. A bemutatandó eredmények választ adhatnak azokra a kérdésekre, hogy milyen környezetből érkeznek a felsőoktatási szakképzésbe a hallgatók, mely szakok, képzési területek a legpreferáltabbak, illetve mennyiben változott a jelentkező hallgatók összetétele az előző AIFSZ- és FSZ-képzéshez képest.

Képzési dilemmák: önállóan vagy társítva? – az ifjúságsegítő képzés pedagógiai kérdései

Horváth Ágnes

Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar Iuvenis Ifjúság szakmai Műhely

Kulcsszavak: ifjúságsegítő-képzés; szociálpedagógiai gyökerek

A szociálpedagógiai ihletettségű magyarországi ifjúságsegítő képzés alig több mint egy évtizedes története változatos és viszontagságos. Az ezredforduló idején felismert igény a nemrég elhunyt Szabó Ildikó szociológus, ifjúságkutató pályafutásának egy epizódjában érett először alapképzési szakindítási dokumentummá, mely akkor elvázott a szociális szakma elementáris ellenállásán, valamint az akkor indított posztgraduális ifjúsági szakértő képzés árnyékában. A kezdeményezéssel párhuzamosan az ELTE műhelyében érlelődött az ifjúságsegítő felsőfokú szakképzés (az első önálló, érettségire épülő ifjúságsegítő képzés, mely aztán 2006-tól betagozódott a moduláris rendszerű szakképzés rendszerébe, hogy végül a szociális és ifjúsági munka – asszisztensi megnevezéssel – felsőoktatási szakképzés rövid pályafutása révén múltjon ki alig néhány év után. Milyen tanulságai lehetnek e történetnek a képzés szempontjából? Milyen létjogosultsága van a pedagógiai, szociális, szociológiai kötődésű képzési modelleknek? Lehetséges-e olyan szakmai képzés, amely párhuzamosan és egymást erősítve több szakterülethez sorolható, így kelve önálló életre? Mit rejt magában az a tény, hogy a pedagógusképzés, a társadalomtudományi képzés területe egyaránt magáénak vallja az ifjúsági szakmát, hogy aztán a bölcsészettudomány területén jelenik meg a jövő új szakjának ifjúsági szakiránya (közösségszervező)? Az előadás ezekre e kérdésekre keresi a választ, feltárva egy teljes évtized képzési tapasztalatai során felhalmozott pedagógiai tanulságokat, dilemmákat. A pedagógia, szociális munka, közösség- és művelődésszervezés háromszögéből sok más területre is kitekintő képzési struktúra (pl. projektmenedzsment, pályázatírás, andragógia, jövőtervezés) éppen sokrétűségével, változatosságával vonzotta a fiatalokat, akik a képzés során olyan kompetenciákat sajátíthattak el, amelyek több területen bizonyultak transzferábilisnak, elsősorban például az együttműködési készség célzott fejlesztésének eredményeként.

A duális képzés bevezetésének első tapasztalatai mérnök informatikus szakos hallgatók tanulmányi eredményességének és véleményének tükrében

Holik Ildikó

Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ

Pogátsnik Monika

ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Óbudai Egyetem

Kulcsszavak: duális képzés; eredményesség; mérnök informatikus szak

Intézményünkben 19 mérnök informatikus hallgató részvételével 2015-ben indult a duális képzés. E képzés sajátossága, hogy a hallgatók a szorgalmi időszakot a nappali tagozatosokkal együtt teljesítik, majd gyakorlati oktatásban vesznek részt a felsőoktatási intézménnyel szerződésben álló vállalatnál. A duális képzéssel kapcsolatos hazai (Battersea, 2014) és nemzetközi kutatások (Göhringer, 2002) megállapították, hogy e képzési forma kiváló lehetőséget biztosít a szituatív tanulásra (Lave és Wenger, 1991), ezáltal egyaránt kedvező lehet a hallgatók és a vállalatok számára is. A hallgatók a többletterhelés mellett specifikus gyakorlati tudásra tehetnek szert (Tóth P., 2015), fejlődik szakmai kompetenciájuk, ezáltal olyan munkaerő kerül ki a felsőoktatásból, amely azonnal, további anyagi ráfordítás nélkül tud belépni a munka világába (Simonics, 2015). A vállalatok számára e képzési formában lehetővé válik a munkaerő-igényük kielégítése, tudásuk átadása és az utánpótlás biztosítása. Célunk annak vizsgálata volt, hogy milyen jellegzetességekkel bír e sajátos képzési forma a „hagyományoshoz” képest. Kutatásunkban az alábbi kérdésekre kerestük a választ: Milyen eltérések figyelhetők meg a duális és a „hagyományos” (nappali rendszerű) képzésben részt vevő hallgatók tanulmányi eredményei között? Milyen tényezők motiválják a duális képzés hallgatóit? Hogyan viszonyulnak a tanuláshoz és a munka világához? Milyen pályatervekkel rendelkeznek a jövőt illetően? A kutatásban elsőéves mérnök informatikus hallgató (N=252) tanulmányi eredményeit vizsgáltunk meg, akik a 2011–2012-es és a 2015–2016-os tanév I. féléve között kezdték meg tanulmányaikat intézményünkben. Emellett kérdőíves kutatást végeztünk 40 elsőéves mérnök informatika szakos hallgató körében, akik közül 19-en duális képzésben vesznek részt. A duális képzés hallgatói nyitott kérdésekre is választ adtak, illetve fókuszcsoporthoz tartozó interjúkat is készítettek, ezáltal még árnyaltabb képet kaphattunk a duális képzés első tapasztalatairól. A kutatás eredményei alapján a duális képzés hallgatói eredményesebbnek bizonyultak évfolyamtársaiknál, ez megfigyelhető volt a lemorzsolódás tekintetében (0%, míg a nem duális képzésben részt vevő hallgatóknál 19,5%), a megszerzett kreditek számában (a duális képzésben a kreditátlag 26,16, a nem duálisban 19,4), illetve az elért kreditindexek (duális képzésben: 2,55, a „hagyományosban” 1,78) és a megszerzett érdemjegyek tekintetében is. A 61 szempontra adott pontszámok átlagai alapján megállapítottuk, hogy a duális képzésben részt vevő hallgatók motiváltabbak az évfolyamtársaiknál: pozitívabban viszonyulnak mind az elméleti, mind a gyakorlati képzéshez, jobban szem előtt tartják a munkaerő-piaci igényeket, emellett határozottabb jövőképpel rendelkeznek. A kutatás jelentősége, hogy rávilágít a valós körülmények között folyó gyakorlati képzés fontosságára, valamint arra, hogy milyen motiváló erővel bír a praktikus tudás megszerzésének lehetősége.

Szalmák Éjszakája: Új utak a pályorientációban

Angyalné Kovács Anikó
Szegedi Szakképzési Centrum

Kulcsszavak: pályorientáció; szakképzés; pályaválasztás

A Szalmák Éjszakája mint új kezdeményezés elsődleges célja, hogy a szakképzést és szakmát újrapozicionálja a közvéleményben, új típusú kommunikációval érje el azokat, akik számára ez a terület eddig idegen volt. A Szalmák Éjszakája építkezett a szakképzési centrumok és tagintézményeik eddigi pályorientációs és pályaválasztást elősegítő tevékenységére, a szakképzésben dolgozók kreativitására és hivatástudatára, valamint a 21. században jellemző kommunikációs formákra (elsősorban a közösségi és a helyi médiára), és mindezt egységes brand (márkanév) alatt koncentráltan jelenítette meg. A Szalmák Éjszakája 2016 az eddigi legnagyobb méretű és látogatottságú pályorientációs rendezvény volt hazánkban, ezért bemutatjuk a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal pályorientációs tevékenységét mint előzményt, a Szalmák Éjszakája koncepció alapelveit, a szervezéssel kapcsolatos tapasztalatokat és a rendezvényhez kapcsolódó kutatás legfontosabb eredményeit. Az Éjszaka-koncepciónak nincs általánosan elfogadott leírása, a tervezés során az alábbi meghatározást használtuk: olyan eseménysor, mely több helyszínen, többfajta intézményben, éjszakai időpontban, egy naptári napon párhuzamosan, több célcsoport számára szabadidős, közérdeklődésre számot tartó programokat kínál, ami egy adott területnek lehetőséget nyújt a bemutatkozásra, illetve arra, hogy a róla kialakult képet újrapozicionálja, illetve javítsa. A szakképzésben eddig alapvetően a beiskolázás előtt álló célcsoportokat célozták meg a pályorientációs programok, melyek alapvetően az intézményeket, a képzéseket és a foglalkozásokat mutatták be, miközben a részvétel jellemzően szervezett. A korábbiakkal szemben a Szalmák Éjszakája, szélesebb célcsoportokat megcélozva, a lassú behatolási stratégiát követve, hosszabb távú image-építést célzott meg, azaz hosszabb távon, közvetlen hatások útján támogatja a szakképzés erősítését. A koncepció megvalósítására és véglegesítésére a Szegedi Szakképzési Centrum munkatársai vállalkoztak, közreműködésükkel alakult ki a fent ismertetett koncepcióból a Szegedi-modell. Összesen 8096 pedagógus vett részt a programokban. Kérdőíven lehetőséget biztosítottunk arra, hogy a szakképzési centrumok és tagintézményeik véleményüket választólistás, numerikus és szöveges formában megfogalmazhassák. A kérdőívet 44 centrum és 364 tagintézmény töltötte ki. Vizsgálódásunk során arra a kérdésre kerestük a választ: mi határozta meg a program sikerét, illetve mely tényezők befolyásolták a látogatók számát.

Komplex szakmai vizsgafeladatok méréselméleti elemzése

Csíkos Csaba

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: pedagógiai értékelés; szakképzés; vizsgafeladatok

A hazai iskolarendszerű szakképzésben a vizsga „komplex szakmai vizsga” a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény rendelkezése szerint. A vizsga szakmai követelménymodulokra épül, melyeket általánosságban a 217/2012. (VIII. 9.) kormányrendelet sorolja föl, és meghatározza a hozzájuk tartozó feladatprofil (elvégezendő tevékenységeket) és tulajdonságprofil (mely tulajdonságok az elvégezendő tevékenységekhez szükségesek). Vizsgálatunkban a pedagógiai értékelés szempontjából ítéljük meg a vizsgafeladatok színvonalát, ebből adódóan a 315/2013. (VIII. 28.) kormányrendeletnek az értékelésre vonatkozó passzusai lesznek meghatározóak. Kutatásunkban a gyakorlatban már alkalmazott vizsgafeladatokon elemeztük az objektivitás, reliabilitás és validitás klasszikus jóságmutatóit (l. pl. Orosz, 1993). Tíz, szakácsoknak szóló és négy, hegesztőknek készült gyakorlati vizsgafeladatot elemeztünk a jóságmutatók szerint, különösen az értékelési (pontozási) objektivitás és az ettől nem független skálázási validitás szempontjából. Néhány feladat a korábbi jogszabály alapján készült, ám ezeknél is tanulságos megvizsgálni a jelenlegi szabályoknak való megfelelést. A vizsgált feladatok között több nem felel meg a jelenlegi jogi szabályozásnak formai szempontból vagy a pontozási útmutató megfelelése híján. Ezen túlmenően több esetben az említett két jóságmutató megsértését találtuk. Például az értékelés objektivitása ellen hat, amikor a 4-es és 5-ös szint leírásában szempontváltás tapasztalható. A skálázási validitás megsértésének egyik esete, amikor a pontozási szempontokhoz különféle fokszámú skálák, köztük 13 fokú skála tartozik. A jóságmutatók megsértése a feladatok értékelési útmutatóinak problémáit jelzi, azaz fontos lenne, hogy a szakmai szempontból elfogadható és a pedagógiai értékelés jóságmutatói más dimenzióinak megfelelő feladatokhoz olyan értékelési útmutatók készüljenek, amelyekben minden feladathoz külön pontozási rendszer készül (ez jogszabályi előírás, amit gyakran ignorálnak); illetve részletes kritériumrendszer szerepel ötfokú pontozással. Új modellt mutatunk arra, hogy az ötfokú pontozási skálákból születő összpontszámot hogyan célszerű egyetlen ötfokú érdemjeggyé átváltani. Javasoljuk egy nyílt, online feladatgyűjtemény kifejlesztését, ami minden érintett és a széles nyilvánosság számára egyaránt elérhető.

A kutatás a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal jóvoltából, az NFA KA 3/2013 támogatási szerződés keretében valósult meg.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI, KÖRNYEZETI, GAZDASÁGI, MŰSZAKI NEVELÉS ÉS KÉPZÉS

Elnök: Radnóti Katalin, ELTE TTK Fizikai Intézet

Előadások

Hallgatói külön projektek a technikai-műszaki oktatásban

Benkő Zsolt István
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: tehetséggondozás; technika; projekt

A modern oktatásban fontos szerepe van annak a törekvésnek, hogy a való élet problémáit tanulmányozzák a hallgatók. Ez segíti őket abban, hogy több és gyakorlatiasabb ismeretet szerezzenek, amit később majd jól hasznosíthatnak. Ez a szemlélet többé-kevésbé már eddig is jelen volt a technika oktatásában és az egyéb technikai szemléletű képzésekben. A dolgozat a mai modern világ műszaki-technikai nehézségeinek megfelelő hallgatói projektmunkákat mutatja be vázlatosan. Az itt bemutatott munkák kiváló példák lehetnek arra, hogy a tehetséges hallgatókat milyen módszerekkel, programokkal lehet ösztönözni. A projektek valós, a köznapi világban létező problémákat dolgoznak fel, néha csak modellként, néha pedig valódi megoldásként. A projektek célja lehet tudományos igényű, esetleg ipari szemléletű vagy akár egy teljesen hétköznapi esetnek megfelelő munka létrehozása. Ezek a munkák sok esetben egyediek, a hallgatónak a tanárával szorosan együtt kell dolgozni, de mégis önállóan. Mindegyik ilyen projekt kihívást jelent még a legfelkészültebb tanulónak is, és igen jelentős a ráfordított idő is. Emiatt nagyon lényeges, hogy a hallgató számára egyértelműen látszódjon a projekt gyakorlati hasznossága. Ez elegendő lelkesítést nyújthat ahhoz, hogy a szükséges időt és fáradságot a tanuló rászánja. Mivel ez plusz munka, emiatt nem is alkalmas az átlagos teljesítményt nyújtó hallgatók képzésére – ha a tanár által felvetett probléma fel is kelti az érdeklődését, és lelkesen el is kezdi a megvalósítását, ezek a hallgatók viszonylag hamar feladják. Éppen ilyen projektek segítségével lehet megtapasztalni, hogy ki is az igazán tehetséges: ők ugyanis használni is akarják a tehetségüket, emiatt nem adják fel az első nehézségeknél, hanem kitartanak és elérik a kitűzött célt. Az ilyen sikerélmény – ami kemény munkával és kitartással érhető csak el – vésti be a legjobban a közben megszerzett tudást. Minden bemutatott projekt ténylegesen megvalósult vagy éppen most áll megvalósítás alatt. Eddig minden hallgató pozitív visszajelzést adott az általa elvégzett munkáról.

Az SSIBL-modell: társadalmilag releváns problémák feldolgozása a természettudományok oktatásában

Egyed László
Csodák Palotája

Kulcsszavak: felfedezésen alapú természettudományos oktatás; társadalmi problémák természettudományos háttere; tudománykommunikáció

A természettudományok eredményei egyre fontosabb szerepet játszanak a mindennapi életben, ezért a leendő kutatókat és fejlesztőket csakúgy, mint munkájuk megrendelőit és felhasználóit, az állampolgárokat fel kell készíteni arra, hogy felelősen használják a kutatás és innováció nyújtotta lehetőségeket. Egy, az EU Framework 7 keretében elindított projekt, a Promoting Attainment of Responsible Research and Innovation in Science Education (PARRISE) a Társadalom Számára Fontos Tudományos Kérdések Felfedezés Alapú Oktatása (Socio-Scientific Inquiry Based Learning, SSIBL) modelljének kidolgozását tűzte ki célul (Lewinson, 2014). A modell egyik alapja a Felelős Kutatás és Innováció (Responsible Research and Innovation, RRI, Owen és mtsai, 2012), melynek lényege, hogy a kutatási és innovációs folyamat során fontos szempont a társadalmi vagy környezeti hasznosság, a társadalom, a felelős társadalmi csoportok bevonása a teljes innovációs folyamatba, a műszaki és kereskedelmi hatások mellett a társadalmi, etikai és környezeti hatások, kockázatok és előnyök értékelése és priorizálása, a kutatási és innovációs folyamat nyitottságának és átláthatóságának biztosítása. Ehhez társul a modellben a Társadalmilag Fontos Kérdések tárgyalása (Socio-Scientific Issue, SSI), ami nagy érdeklődést keltő, gyakran indulatokat kiváltó témák tárgyalásával mutatja be a tudatos, jól informált döntéshozói magatartás jelentőségét. Az SSIBL-modell ehhez a magyar természettudományok oktatásában jelenleg alig szereplő, társadalmi kérdésekből kiinduló módszertani megközelítéshez társítja a Természettudomány Felfedezés Alapú Oktatásának (Inquiry Based Science Education, IBSE) és az Állampolgári Ismeretek Oktatásának (Citizenship Education, CE) módszereit. Előadásunkban az első tanfolyamok tapasztalatait foglaljuk össze négy ország (Ausztria, Franciaország, Magyarország és Portugália) pedagógus-továbbképzési programjai alapján. Az összehasonlítás kiterjed a tanfolyamok központi témájára, az oktatás módszereire, a kutatók bevonására a pedagógusok továbbképzésébe és a tanfolyamokon használt IKT-eszközökre. A tanfolyamok központi témái mind a négy országban a médiában és a közbeszédben leggyakrabban szereplő, a társadalmat (néhány esetben a kutatói közösséget is) megosztó témák (pl. génmódosított élelmiszerek – Ausztria; atomenergia felhasználása – Magyarország; a nikotin és koffein hatása a szervezetre – Portugália). A módszerek közül itthon újdonságnak számít az Ellentmondások Feltérképezése (Mapping of Controversies), mely során a képzésben résztvevők tudományos és médiaközlemények összevetésével és saját élmények alapján összefüggéseket is tartalmazó, gondolatterkép jellegű problémalistát készítenek. Fontos a laboratóriumi gyakorlatok szerepe is, ahol a pedagógusok az IBSE szellemében ismerik meg a jelenséget, ezáltal mélyebben megértik a tanítandó probléma tudományos háttérét.

A kutatást az EU 7. Keretprogramban megvalósuló PARRISE 612438 program támogatta.

Társakkal együtt, saját mobil eszközökkel (BYOD) élvezetesebb a Fizika!

Jarosievitz Beáta
Gábor Dénes Főiskola

Fehér Péter
IKT MasterMinds Kutatócsoport

Radnóti Katalin
ELTE TTK Fizikai Intézet

Kulcsszavak: természettudomány korszerűsítése a felsőoktatásban; mobil eszközök használata a felsőoktatásban; IKT az előadásokon

Az utóbbi években a saját hordozható, mobil eszközök használata a felsőoktatásban terjed. A hallgatók az eszközöket általában információ keresésére, animációk, szimulációk megtekintésére használják, de emellett számos más lehetőség is kínálkozik az oktatásban való alkalmazásukra. A mobil eszközökben található különféle szenzorok alkalmassá teszik az eszközöket fizikai kísérletek, mérések elvégzésére is (Kuhn és Vogt, 2013, 2015; Oprea és Miron, 2014). Jelenlegi kutatásunk kérdései a következők: Hatékonyabban lehet-e a fizikát oktatni a saját hordozható, mobil eszközök igénybevételével? Alkalmazhatók-e a tananyaghoz kapcsolódó kísérletek elvégzéséhez? Alkalmassak-e a hallgatók motivációjának növelésére? Érdekesebbnek tartják-e a hallgatók a fizikát ezek használatának köszönhetően? Hipotéziseink szerint a fizika oktatása eredményesebb lesz a mobil eszközök alkalmazásával, a kísérleti csoportban levő hallgatók jobb eredményt fognak elérni, mint az előző években tanult hallgatók. A kutatás és a kapcsolódó kísérletileg alkalmazott tanítás 2016 első félévében valósult meg. Az ötkredites, kötelező fizika tárgyat összesen 188 hallgató vette föl, ebből 120 hallgató a távoktatásos képzés hallgatója. A kurzus elkezdésekor minden hallgató megkapta a Neptunon keresztül kiküldött kérdőívünket, melyre 43%-uk válaszolt. A kutatási cél megvalósítása érdekében a hagyományos módszerekkel tartott előadásokon a számítógéppel segített oktatást az Eric Mazur (Harvard) által kidolgozott interaktív tanítási módszerrel (Peer instruction method – Mazur, 1997), tanári bemutató kísérletekkel és konkrét mérésekkel egészítettük ki. A következő tevékenységekkel vizsgáltuk a hallgatók motivációját és eredményességét a 30 órás előadássorozat alatt: fejezetenként öt alkalommal összefoglaló kérdésekkel mértük föl az ismeretek elsajátítását. A részt vevő hallgatók saját eszközeiket használva, társaikkal együttműködve, a Socrative ingyenes szavazórendszert használva válaszoltak a kérdésekre. Mobil eszközzel, mikrofonnal rögzítve a guruló golyó hangját, kísérlettel és az ingyenesen használható Audacity-programmal felvett hangfájl elemzésével határozta meg egy önkéntes csoport a gravitációs gyorsulás értékét. Mobil eszközzel felvett videofájl elemzve az ingyenes Tracker-programmal határozta meg egy másik csoport a gravitációs gyorsulás értékét. Kontrollcsoportként a 120 fős távoktatásos hallgatókat vontuk be a kutatásba, akiknek csak kilenc órájuk volt, de az előadott kurzus anyagait az ILIASBAN előzetesen ők is megtalálhatták. Az eddigi visszajelzések, interjúk, valamint a felmérésekből származó adatok elemzése alátámasztják hipotézisünket, vagyis a mobil eszközök használata, a társakhoz fordulva tanulás növeli a fizika tanításának hatékonyságát is. A kutatás részletes eredményeit az előadáson kívánjuk bemutatni.

A kriptovaluta alapú egyetemi szintű oktatás igényeinek a feltérképezése a szlovákiai és a magyarországi hallgatók körében

Bálint Krisztián

Ivan Goran Kovačić Általános Iskola

Kulcsszavak: Bitcoin; kriptovaluta, digitális pénz; e-learning

A Bitcoin (BTC) oktatás a felsőoktatási intézményekben nem elterjedt jelenség, azonban a gyors munkaerő-piaci változásokat figyelmebe véve a kriptovaluta oktatása aktuális kérdéssé vált, melyre határozott válaszokat kell adni. Magyarországon és Szlovákiában egyetemi keretek között kriptovalutával kapcsolatos tárgyat nem oktatnak. A kutatás célja, hogy felmérje a hallgatók digitális pénzzel kapcsolatos előzetes tudását és informáltságát, valamint azt, hogy mennyire nyitottak egy ilyen újdonság iskolai bevezetésére választható tárgy formájában. Problémafelvetésként fogalmazódik meg, hogy sem a Szlovák Nemzeti Bank (NBS), sem a Magyar Nemzeti Bank (MNB) nem ismeri el hivatalosan a Bitcoint mint pénznemet, mivel azt túl kockázatos befektetésnek tartják (esetleges kárviselési szabályok hiánya, nincs garanciális és felelősségbiztosítás). Ebből kifolyólag a megkérdezett hallgatók szkeptikusak a BTC jövőjével kapcsolatban. A vizsgálati mintában két szlovákiai egyetem (N=147), valamint három magyarországi egyetem (N=187) hallgatói vettek részt. A kutatás közgazdaságtant, informatikát, valamint pedagógiát hallgató tanulókra öszpontosított. Az empirikus kutatás során a pedagógiai mérések tipikus eszközeit, azaz kérdőíveket használtunk. A kapott adatokat SPSS-szel elemeztük. Az eredmények a hipotézist igazolták, miszerint egyetemektől függetlenül a hallgatók igényelnék a BTC tárgy oktatását egyetemi keretek között. Az egyetemektől függetlenül, a kutatásban részt vevő hallgatók 68%-a szerint az oktatás részét képezhetné a BTC. A megkérdezett magyarországi tanulók 67,6%-a venné fel a tárgyat, míg a szlovákiai tanulók 74,3%-a válaszolt igennel. Arra a kérdésre, hogy a tanulók a tandíjat befizetnék-e Bitcoinban, a magyarországi hallgatók 61,2%-a felelt igennel, míg a szlovákiai tanulók 66%-a támogatja ezt a kriptovaluta alapú tandíjbefizetési lehetőséget. Továbbá a kutatás részleteiben feltárta, hogy az egyetemektől függetlenül a hallgatók fontosnak tartanak ezt a tandíjbefizetést, mivel így az egyetem tanúbizonyosságot tehetne a Bitcoin pénznemként való elismeréséről, valamint bizonyítaná azt is, hogy e valutának a hagyományos készpénzhez hasonlóan elfogadott reálértéke van az egyetemi felsővezetés meglátása szerint. Ezen felül a hallgatók 40%-a fogadná el az ösztöndíjat Bitcoinban, míg a szlovákiai tanulók 49%-a. A kutatás rávilágított arra is, hogy a hallgatók 47%-a előadás formájában tanulná legszívesebben ezt a tárgyat, míg 17%-uk szerint a projektmunka, illetve 15%-uk szerint az e-learning tanítási módszer lenne erre a legalkalmasabb. A tanulók bizonytalanok a Bitcoin jövőjével és térnyerésével kapcsolatban, ennek ellenére a megkérdezettek szeretnék egy Bitcoin alapú kriptográfiai rendszer oktatásában részesülni.

**Tartalomfejlesztési lehetőségek – az ismeretterjesztés szerepe a hazai
közművelődési intézményeinkben, szintereinken**

Orbán Hedvig

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: tartalomfejlesztés; ismeretterjesztés; közművelődési szinterek

Előadásomban rövid átfogó képet mutatok be a közművelődési intézmények kialakulásáról, változásairól. Bemutatom Magyarország jelenlegi közművelődési intézményrendszerét. Az országos Közművelődési Statisztika adatai alapján szemléltetem a hazai intézményrendszert, főbb tevékenységeik alakulását az elmúlt években. A közművelődési intézmények hazánk legjelentősebb számban látogatott kultúráközvetítő szinterei. Az ismeretterjesztés ezen intézményrendszer fontos feladata, célja a tudományok népszerűsítése. Hazai tendencia, hogy jelentősen csökken a természettudományok oktatásának presztízse, illetve IEA-, PISA-felmérések adatai bizonyítják, hogy csökken a természettudományok iránti érdeklődés is. A hazai tanulók tudása nem mennyiségileg, hanem minőségileg marad el a többi országtól. A tudás minőségének fontos mutatója annak használhatósága és alkalmazhatósága. A közművelődési szakemberek az ismeretterjesztést eszközként használják az oktatást kiegészítő, segítő munkában. Érdekes szakmai jelenség, hogy a közművelődési intézményekben jelenik meg a természettudományos oktatás meg tapasztalható, kipróbálható, szórakoztató funkciója. Napjainkban az ismeretterjesztés és az élmény fogalma gyakran együttesen van jelen. Nemzetközi szinten is és hazánkban is az élményfunkciók első szintere a múzeumok voltak. A múzeumi tanulás, a múzeumpedagógia eltér az iskolai keretek között megvalósuló oktatási formától. A tanulás mára egy sokdimenziójú és élethosszig tartó folyamatot jelöl. A közművelődési intézmények, szinterek sokrétű tevékenysége között jelen van az élménnyel párosuló tanulás. Kutatásomban a következő kérdésekre keresem a választ: Milyen ismeretterjesztő és milyen élményfunkciókkal találkozhatunk a hazai közművelődési szintereken? Milyen szakmai jelenségek, tendenciák határozzák meg ezek kialakulását? Mennyire lehet az ismeretterjesztés erősítése a hazai közművelődési szinterek tartalomfejlesztésének meghatározó eleme? Egy-egy feladatvállalásban mennyire jelentkezik a lakosság igénye, elvárása? Hogyan, milyen szakmai és pénzügyi lehetőségekkel tud a hazai közművelődési rendszer ennek a kihívásnak eleget tenni? Milyen hazai és nemzetközi tendenciák hatása figyelhető meg? A vizsgálatot minden megére kiterjedő kérdőívvel és statisztikai adatok elemzésével végzem.

A tanulók gondolkodásának fejlesztési lehetőségei a fizika tantárgy keretei között

Radnóti Katalin

ELTE TTK Fizikai Intézet

Kulcsszavak: fizikaóra; taneszköz; megismerés

A kutatás középpontjában a természettudományos gondolkodás fejlesztése áll a közoktatás időszakában, az egyes tantárgyak tananyagába ágyazott képességfejlesztés módszerét alkalmazva. Aktualitása az, hogy a tanulók gondolkodási képességeinek fejlesztése napjainkban az oktatás egyik kulcsfontosságú feladata. Az előadásban ennek fizikaoktatási vetületeinek vizsgálatát mutatom be. Elemeztem a tankönyvek, munkafüzetek feladatait, továbbá egyetemi hallgatók és már pályán lévő tanárok óráit. Célunk a tanítás során alkalmazott, illetve a tanári felkészüléshez felhasználható néhány tankönyv és munkafüzet feladatanyagának áttekintése a tanulói gondolkodás fejlesztése szempontjából. Ehhez részletes szempontrendszer alakítottunk ki, melyekbe megpróbáltuk a vizsgált taneszközök feladatait besorolni. Egy feladat többféle gondolkodási műveletet is fejleszthet. A kategorizálás technikája: Excelben rögzítettük a feladatok jellemzőit (pl. évfolyam, taneszköz típusa, tantárgy, fejlesztett gondolkodási művelet), minden oszlop egy változó, minden sor egy feladat. Végül összegeztünk, majd a kapott értékek felhasználásával oszlopdigramákat készítettünk. Az előadásban ezek láthatók, továbbá néhány jellegzetes feladat és az elemzés menete is. A tanári munkában kiemelten fontos az alapórákra való koncentráció, mivel a kötelező tananyag megfelelő színvonalú és érdekes feldolgozása alapozza meg a diákok érdeklődését. Ha ez sikeres, a diákok csak akkor mennek délutáni vagy bármilyen külön foglalkozásra, versenyre, választják továbbtanulási célként. Az általam az utóbbi években látogatott fizikaórák (közel 50 tanóra) tapasztalatait dolgoztam fel, mutatom be az előadásban. Az óralátogatások során az alábbi megfigyelési szempontjaim voltak: Mivel a tanórákon alapvetően új információkat dolgoznak fel, megfigyeltem, a tanárok milyen mértékben érvényesítik a természettudományos megismerés alapvetéseit. Milyen mértékben képesek a tanárok a fizikaórákon fejleszteni a tanulók gondolkodását? Mennyire uralja a tanórát a minél több ismeret átadása, az új fogalmak, törvények memorizálása? Hipotézisek: A tanórákon inkább az új fogalmak memorizálásán van a hangsúly, és a kifejezetten gondolkodásfejlesztő elemek csak ritkábban tudnak megjelenni, hiszen nagyon sok tananyagot kell feldolgozni. A természettudományos megismerés során fontos szerepet tölt be a kísérlet, amit a tanár vagy a diákok végeznek, és ha erre nincs lehetőség, akkor hivatkozás van rá, azonban az ismeretszerzés teljes menete nem jelenik meg a tanulók számára. A munka során kvalitatív elemzést alkalmaztam. Az előadásban kitérek a fizika tanítása során megvalósítható képességfejlesztési lehetőségekre, elsősorban a gondolkodási képesség fejlesztésére, az alkalmazott tanulásszervezési eljárásokra, a tanári szaktudás minőségére és mennyiségére. Az egyes lényeges momentumokat, megfigyeléseimet esetleírásokkal támasztom alá.

Az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

AZ ÉNEKLÉS ÉS A ZENÉLÉS MEGHATÁROZÓI

Elnök: Dombiné Kemény Erzsébet, SZTE JGYPK Ének-zene Tanszék

Előadások

Hogyan melegítsük be az énekhangot?

Altorjay Tamás

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: hangbemelegítés ; orr- és melléküregei; felhangok

Ez a kérdés évszázadok óta foglalkoztatja az érintetteket, amióta az előadói, színpadi, hangversenyen történő éneklés (kórus, szóló) piacképes hivatássá vált. Számtalan híres énekmester, nyomtatott énekiskolák, kutatások jelentek meg az elmúlt bő négy évszázadban. A magánhangzók képzéséhez a garat, a szájüreg, az ajkak, a fogak és a nyelv is elegendő, de az énekhang esetében a magasabb felhangok kierősítésére alkalmas orr- és melléküregek szerepe évszázadok óta vita tárgya. Jelen kutatásban kétféle 25-25' időtartalmú énekhang-bemelegítési gyakorlatsor hatását hasonlítottuk össze. Az egyiknél az orr- és melléküregeinek gyakorlatokkal történő bezengetésével figyeltük ennek hatását az énekelt magánhangzók minőségére. A másikonál ezen üregek bezengetését, bekapcsolását elkerültük, és csak a garat és a szájüreg bekapcsolásával melegítettünk. A vizsgálatba 36, hangképzésben jártas énekes hallgatót vontunk be (27 nő, 9 férfi). A bemelegítések hatását 13 paraméter értékeinek elemzésével vetettük össze. Az elemzést a teljes csoportra, valamint a nemekre és azon belül hangfajokra, három magas [í, e, ő], három mély [a, ó, ú] és az [á] magánhangzóra is kiterjesztettük. A tartott magánhangzók hangfelvételét mindkét bemelegítés előtt és után is megismételtük, majd SIEGVIEW 2.4. hangelemző programmal elemeztük. Az elkülönült felhangok számának, hangnyomásának és az FFT-ábra hangjel-zaj arányának változását figyeltük. Az eredmények alapján mindkét gyakorlatsor hatásos, de az orr- és melléküregek bekapcsolását hasznosító gyakorlatok előnye – mind a teljes, mind a nemek csoportjainál – szignifikánsan jelentkezett. Több paraméterre és erősebben hatottak ezek a gyakorlatok. A férfiaknál a kis létszám miatt – 2 tenor, 7 basszus – a hangfajra bontásnak már nem lett volna statisztikai hitelessége. A nőknél a hangfajra bontás – 14 szoprán, 13 mezzo – még releváns különbséget mutatott a mélyhangúak javára. Eredményeink az orr- és melléküregeinek bezengetését célzó bemelegítő gyakorlatok előnyét és hasznosságát igazolták. Kijelenthető, hogy az énekhangok bemelegítésénél az ilyen gyakorlatok nem nélkülözhetőek.

Támogató: SZTE Neveléstudományi Intézet.

A kottaolvasás vizsgálata felső tagozatos diákok körében

Buzás Zsuzsa
Kecskeméti Főiskola

Zsigmond Gábor
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Csontos Tamás
Kecskeméti Főiskola

Maródi Ágnes
SZTE Neveléstudományi Doktori iskola

Kulcsszavak: kottaolvasás ; online teszt; zenei képességek

Az elmúlt évtizedekben számos kutatás bizonyította, hogy az aktív zenélés pozitív hatással van más kognitív, affektív és metakognitív területekre, fontos szerepet játszhat a szociális készségek fejlesztésében, hozzájárul a zenei-előadói képességek fejlődéséhez. A funkcionális zenei műveltség alapja, a dallami- és ritmusmintázatok elsajátítása is részben a kottaolvasás segítségével történik. Erősné (1992) szerint a kottaolvasás során a jelekben kifejezett, kottaképen rögzített zenei anyag elemeihez hallási képzetet társítunk, az olvasás tehát a jel-hangzás kapcsolattal realizálódik, melynek inverz tevékenysége a hangzás-jel képzetkapcsolattal jellemezhető, vagyis a kottairást, a hallott zenei struktúrák lekottázását, jelekkel rögzítését jelenti. A kutatásunk célja az volt, hogy olyan online tesztet fejlesszünk ki az eDia felületén, amely segít átfogó képet adni a felső tagozatos általános és zeneiskolás gyermekek kottaolvasási képességeiről. Az online teszt feladattípusai az énekre és szolfézásra vonatkozó tantervek követelményeire, a Kodály-koncepcióra, illetve a zenei alapképességek modelljére (Erősné, 1992) épültek. A kottaolvasási képességek területeit a következő szubtesztekkel fedtük le: ritmusolvasás (egyszerű és szimmetrikus összetett ütemfajták, ritmusértékek), dallamolvasás (hangközök, skálák, hármass hangzatok, notációs rendszerek), illetve zenei jelek, fogalmak. A zeneiskolás teszt 55, az általános iskolás teszt 35 feladatot tartalmazott. A teszt három térképolvasási feladattal egészült ki, ezekkel a diákok térbeli képességeit mértük fel, mivel feltételeztük, hogy a térbeli tájékozódás kapcsolatban áll a kottaolvasási képességekkel. A kutatásban 5–8. osztályos tanulók vettek részt (N=811). A nagymintás vizsgálat redményei szerint a teszt megbízhatóan működik az általános iskolai mérésben (Cronbach- α =0,84). A legmagasabb reliabilitása a tesztnek a 7. évfolyamban van (Cronbach- α =0,87). Az általános iskolások teljesítménye 55,23%. A legjobb eredményt a 7. évfolyamban érték el (59,6%). Nem találtunk szignifikáns különbséget az évfolyamok között. Az általános iskolások kottaolvasási teszten elért eredménye és a szubtesztek eredménye magasan korrelált a térképolvasással ($p < 0,001$). A teszten a lányok szignifikánsan jobban teljesítettek. A teszt reliabilitása a zeneiskolások körében is jónak bizonyult (Cronbach- α =0,83), a legmegbízhatóbb módon az 5. osztályban mért (Cronbach- α =0,87). A zeneiskolások átlagteljesítménye 76,69%, körükben jobb teljesítményt figyelhetünk meg a ritmusolvasásban, mint a dallamolvasásban. A teszten a fiúk teljesítménye 76,90%, a lányoké 76,56% volt. Nem volt szignifikáns eltérés a lányok és a fiúk teljesítménye között. Az iskolatípusok szerinti elkülönítést teljesítve, az átlagok szignifikanciaszintje magas ($p=0,001$). A kottaolvasás és a térképolvasás valamennyi feladatában magas eltérés jelenik meg a zeneiskolai és az általános iskolai teljesítményben.

A perfekcionizmus összefüggése a zenei szorongással zenészek és zeneművészeti oktatásban résztvevők körében

Dobos Bianka

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Pikó Bettina

SZTE Magatartástudományi Intézet

Kulcsszavak: zenei szorongás (lámpaláz); perfekcionizmus; egészségnevelés

A zenei teljesítményszorongás a zenészek legfontosabb problémáinak egyike. Gyakran együtt jár más pszichológiai tünetekkel is, szorongásos és hangulatzavarral, szociális fóbiával, önbizalomhiánnyal. A perfekcionizmus ugyancsak összefügghet a zenei teljesítményszorongással, és mivel egy többkomponensű jelenség, érdemes az elemeit külön-külön megvizsgálni. Előadásunk célja a zenei teljesítményszorongás vizsgálata a perfekcionizmus elemeivel és más pszichológiai változókkal (pl. önbizalom, énhatékonyság). A mintába különböző életkorú, hivatásos és amatőr zenészek kerültek be. A kérdőívcsomagot 100 személy töltötte ki online, anonim módon. A mintában 62 nő és 38 férfi adatai szerepelnek. Az átlagéletkor 24,6 év (szórás=10,8; terjedelem=15–35). Vizsgáltunkban a következő mérőmódszerek szerepeltek: Zenei Teljesítményszorongás Leltár (Kenny, 2009); Szociális Fóbia Leltár (Connor és mtsai, 2000); Frost Multidimenzionális Perfekcionizmus Kérdőív (Frost és mtsai, 1990); Énhatékonyság Skála (Schwarzer és Jerusalem, 1995); Önbecsülés Kérdőív (Rosenberg, 1965). Többváltozós lineárisregresszió-elemzésünk során két modellt alkalmaztunk. Az első modellben a Frost Multidimenzionális Perfekcionizmus Kérdőív összesített pontszáma szerepelt. Ebben a modellben a perfekcionizmus ($\beta=0,25$; $p<0,01$) mellett a szociális fóbia ($\beta=0,50$; $p<0,001$) pozitív prediktor, míg negatív összefüggést mutatott a zenei szorongással a gyakorlással eltöltött órák száma. A második modellben a perfekcionizmus skála alsóskálái szerepeltek, melyek közül a szülői kritika és a viselkedés miatti kételyek pozitív, míg az önmagukkal szembeni elvárások és az összeszedettség negatív előrejelzői voltak a zenei szorongásnak. Mind a zenei szorongás, mind a perfekcionizmus pozitívan korrelált a nyugtatók szedésével, és negatívan az önbizalommal és az énhatékonysággal. Eredményeink megerősítik a perfekcionizmus szerepét a zenei teljesítményszorongás kialakulásában. Elsősorban a szülői kritika és a viselkedés miatti kételyek járultak hozzá a zenei teljesítményszorongáshoz, míg az összeszedettség segíthet a szorongás megelőzésében, csakúgy, mint a pontosan definiált elvárások. Adataink igazolták a zenei teljesítményszorongás összefüggését a szociális fóbiával, valamint az önbizalom és az énhatékonyság hiányával. Az eredmények alapján a lámpaláz tüneteinek hátterében leginkább a szülői háttér és a negatív énkép áll. A szülők és a pedagógus túlbecsülése vagy alábecsülése a fiatal zenészen teljesítménykényszert idézhet elő, aminek következtében perfekcionista vonások alakulhatnak ki. A zenei tevékenység során a pedagógusoknak érdemes lenne elkerülni a másokkal való összehasonlítást, a hibák kiemelését, valamint a tehetséges tanulók esetében a túlzott dicséretet. A zenei teljesítmény értékelése során a pedagógus a tanuló személyiségéhez igazodva, differenciáltan fogalmazzon szakmai véleményt, kritikát.

A zenei nevelés megítélése a tanulók zenei attitűdjei alapján

Pintér Tünde

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: zenei nevelés; a zene megítélése; zenei attitűdök, zenefogyasztás

Hazánk zeneoktatása alapvetően Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréből, valamint a Nemzeti alaptantervben (2012) megfogalmazott kulcskompetenciák és fejlesztési célok követelményeiből építkezik. Kodály egyik fő célkitűzése volt a zene megszerettetése és a zeneértő közönség kiművelése, azonban halála után számos hazai tanulmány az ének-zene tantárgy kedveltségének csökkenéséről, valamint az oktatás minőségének hanyatlásáról számol be (Gönczy, 2009; Janurik, 2008a; S. Szabó, 2007; Szőnyi, 2010). Az utóbbi évtizedekben egyre inkább elterjedtek a különböző tantárgyiattitűdvizsgálatok (Csapó, 2002, 2004; Papp és Józsa, 2000), melyek elsősorban a humán és a reál tantárgyak megítélését kívánták felmérni. Ezek később a zenei beállítottságot is vizsgáló kutatásokkal egészültek ki (Csíkos, 2012; Janurik, 2008a, 2009; Pethő és Janurik, 2009), melyek az ének-zene tantárgy (és részben a klasszikus zene) elutasításáról számolnak be a fiatalok részéről. A nemzetközi kutatások eredményei (Colley, Comber és Hargreaves, 1994; Crowther és Durkin, 1982; Haladyna és Thomas, 1979) szintén a tanulók zenéhez fűződő alacsonyabb attitűdjét jelzik a hagyományos humán és reál tantárgyakkal szemben. A tantárgyi attitűd mellett hasonlóan fontos kutatási területek számít a tanulók énekléssel, kórusban való részvétellel, hangszerjátékkal, zenei stílus és zenei preferenciával kapcsolatos attitűdjének tanulmányozása is (Mizener, 1993). Az eddigi eredmények alapvetően a lányok kedvezőbb zenei attitűdjét mutatták, ők szívesebben vettek részt különböző zenei tevékenységekben; éneklésben, hangszer tanulásban, valamint kórusban való részvételben, mint a fiúk. A tanulók pozitív attitűdjei mellett azonban negatív attitűdökkel is találkozhatunk, melyek mindkét nemnél – elsősorban a fiúknál – kimutathatók. Nolin (1973) szerint a fiúk zenéhez fűződő attitűdje már a középiskolába érkezéskor kedvezőtlenebb. A legfrissebb hazai kutatások a legfőbb problémának – az ének-zene tantárgy csökkentett óraszama mellett – elsősorban az élménynyújtás hiányát emelik ki. A tanulók pozitív éneklési attitűdjének növeléséhez mindenképp biztosítani kell, hogy a zenélés élvezetes időtöltés legyen számukra. Az eddigi kutatások eredményei azt mutatják, hogy a tanulók zenéhez fűződő attitűdjét alapvetően a biológiai érés, a család és a kortársak hatásai, a tantárgyat oktató pedagógus személye, módszere és szakmai tudása, valamint a tantárgy óraszama és tananyaga befolyásolják. Előadásomban a zenei nevelés megítélését kívánom bemutatni; céloom a hazai és külföldi attitűdvizsgálatok módszereinek és eredményeinek ismertetése. Mindeközben érintem a zenei nevelés fontosságának kérdését, a zene fejlődésre gyakorolt pozitív hatásait, valamint a zenei kutatások jövőbeni céljait.

A szülők hatása a hangszertanulási motivációra

Szabó Norbert

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: hangszertanulás; motiváció; szülők hatása

A gyermek személyiségének alakulása szempontjából, a dallammal, ritmussal, zenével, hangszerrel való első találkozás élménye, majd a későbbi tapasztalatok rendszeressége, minősége meghatározó. A szülőt mint a gyermek szociokulturális környezetében lévő elsődleges személyt a hangszerválasztást befolyásoló egyik legmeghatározóbb tényezőnek és a hangszertanulási motivációt alakító jelentős motivátornak feltételezzük. A szülők támogatása pozitívan hat a matematikai, az olvasási képességekre, illetve a gyermek zenei fejlődésére is. A szülő tanulási folyamatban való részvétele a zenei tehetségek fejlődésében még fokozottabban mutatkozik meg. A művészeti területeken tehetséges gyermekek családjában szinte biztosan található egy vagy több személy, aki maga is művész vagy szorosan kapcsolódik valamilyen művészeti ághoz. Versenygyőztes zenészek körében végzett vizsgálatból az derült ki, hogy a családban az egyik szülő „fanatikusan” érdekelt volt a zenében és a gyermek zenei fejlesztésében, azonban Freeman szerint támogató otthoni környezet hiányában a muzikális gyerekek gyakran abbahagyják hangszeres tanulmányaikat. Az 1990-es évektől egyre több kutatás foglalkozik a születés előtti zenei percepcióval. Bizonyítottá vált, hogy a még meg nem született gyermek nemcsak reagál a zenére, hanem rendelkezik is zenei kompetenciákkal, zenei preferenciákkal, melyek összefüggést mutatnak a várandós anya zenei környezetével. Lehet, hogy az újszülött több zenei adottsággal is rendelkezik, azonban megfelelő megerősítés nélkül az első hónapok után ezek el is tűnhetnek. A zenei fejlődés folyamatában is rendkívül fontos időszak az első életév, melyben a csecsemőt körülvevő zenei környezet – elsősorban az anya – a meghatározó. Ennek ellenére nem szükséges, hogy maguk a szülők zenei szempontból képzetek legyenek. Jenkins (1976) nem talált összefüggést az anyák zenei képzettsége és a két-három éves gyermekek zenei fejlettsége között. Janurik és Józsa (2013) a zenei képességek fejlődését vizsgálta 4–8 éves kor között, és megállapították, hogy a szülők szociális státusza – más kognitív képességek fejlődéséhez hasonlóan – a zenei képességek korai fejlődésében is jelentős szerepet játszik. Nem tudunk olyan hazai kutatásról, amely empirikus adatokat gyűjtött volna a szülők hangszertanulási motivációra gyakorolt hatásával kapcsolatban. Ennek ellenére relevánsnak tartjuk a témát, hiszen a romló hazai zeneiskolai beiskolázási adatok és az ének-zene tantárgy tanulásával kapcsolatos elkeserítő tanulói attitűd megértését a hazai környezetben elvégzendő kutatások eredményei támogathatják. Gyakorlati szempontból a tanuló-szülő-tanár háromszög kapcsolatának, interakciójának pozitív irányba történő elmozdítása, a növendék hangszertanulási motivációjának növelése hatékonyabbá válhatna.

Új dimenziók a kortárs zene tanításának területén az SZTE JGYPK Ének-zene Tanszék történetében

Dombiné Kemény Erzsébet
SZTE JGYPK Ének-zene Tanszék

Kulcsszavak: kortárszene-tanítás; zenepedagógiai délelőtt; kortárs zeneszerzők

Az előadás azt a célt tűzte ki, hogy egy hosszsmetszeti kutatás alapján mutassa be az Ének- zene Tanszék történetében a kortárs zene megjelenésének formáit. Arra keres választ, hogy mikor jelenik meg először a kortárs zene a tanszék történetében. Mely zeneszerzők művei jelentették a mindenkori kortárs zenét? Mely tantárgyakhoz illetőleg tanárok nevéhez fűződik a kortárs zene megismertetésének dimenziója? Hozott-e új ismereteket a „Zenepedagógiai délelőtt” sorozat? Milyen művekkel járult hozzá az Erasmus-oktatók és -hallgatók e területen kifejtett munkássága, és a 2000 óta a tanszéken rendezett zenei konferenciák ezen témaköre? A kutatás módszere dokumentumelemzés, egyéni tapasztalat összegyűjtése, a kapott adatok értékelése. Az Ének-zene Tanszék jogelődje 1928-ban alakult. Az első tanszékvezető Szögi (1943-tól) Szeghy Endre megbízatása rövid megszakítással 1928-tól 1961-ig tartott. Maga is írt kórusműveket és személyesen ismerte Kodály Zoltánt, Bárdos Lajost. Az akkori hallgatók kortárs zenei élménye Kodály, Bárdos műveihez kötődik. A további évtizedekben a kortárs zene megismerése területén fontos szerep jutott a karvezető tanároknak. Kiemelendő Kardos Pál, aki Bartók-művekkel és Mihálka György, aki Bartók-, Vántus-, Karai- és Petrovics-darabokkal ismertette meg a hallgatókat. Ordasi Péter a női kari irodalomban Kocsár Miklós művészetének fontos tolmácsolója. Kovács Gábor a vegyeskari irodalomban, többek között, Tóth Péter, Orbán György és Gyöngyösi Levente műveire irányította a figyelmet. 1999-től Maczelka Noémi tanszékvezető irányítása alatt több új lehetőség nyílt a kortárs zene megismertetésére. 2004-ben indult „Zenepedagógiai délelőtt” sorozat eredményeként több mint 100 magyar kortárs zenei művel ismerkedtek meg a hallgatók. Nemzetközi kitekintésre adott lehetőséget a cseh és török Erasmus-vendégoktatók és -hallgatók által bemutatott anyag. Az oktatás keretein belül a BA-hoz kapcsolódó zenei informatikus szakirány bevezetésével nagy lépésnek tekinthető a kortárs zene választható tantárgy megjelenése, majd a 2010-től elindított angol nyelvű Contemporary Music kurzus. A zenei konferenciák témakörei olyan ismereteket bővítettek, amelyek nem szerepelnek a tananyagban (pl. Arvo Pärt, Farkas Ödön, Terényi Ede, Ránki György művésze). Legújabb kezdeményezések a kortárs zenei tanítás területén a hallgatók önálló kutatómunkára való nevelése, amit a szakkollégium által kiírt pályázatok és a tanszék által szervezett zenei versenyek motiválnak. A kutatás eredményeként jól nyomon követhető, hogy az alakulás óta eltelt több mint 85 év alatt fontos szerepet töltött be a kortárs zene közvetítése. A 21. században új dimenziók adnak lehetőséget az ismeretek bővítésére.

INKLÚZIÓ, INTEGRÁCIÓ – ELMÉLET ÉS GYAKORLAT

Elnök: Forray R. Katalin, Pécsi Tudományegyetem

Előadások

Általános iskolások attitűdje a CATCH kérdőív alapján

Krausz Anita

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: integráció; attitűd; különleges bánásmódot igénylő gyermek

Az utóbbi évek integrációval kapcsolatos kutatásai erőteljesen a szociális dimenziókra fókuszálnak. Az integrált oktatás napjaink egyik releváns problémájára igyekszik megoldást találni azzal, hogy a különböző képességű, etnikai hovatartozású és vallású tanulókat együtt képzzi, ezáltal egy még égetőbb probléma megoldására tesz próbát, a társadalmi integrációra. Az elmúlt évek vizsgálatai a szociális dimenziókra fókuszálnak, azonban az integráció megvalósulása egy társadalmon belül számos tényező függvénye. Jelen kutatás is csak egy szeletét, az iskolai környezetet vizsgálja, ahol elengedhetetlenül fontos a tanulók, illetve az osztályközösségek pozitív befogadó attitűdje. Az integrált neveléssel kapcsolatos attitűdvizsgálatok több évtizedre vezethetők vissza, vizsgálatomban a CATCH (Children`s Attitudes Toward Disabled Peers – Rosenbaum, 1986) kérdőívet használom, mely napjainkban is számos nemzetközi kutatás eszköze (pl. Tirosh, 1997; Vignes, 2008; Godeau, 2010; Bosseart, 2011; Abiola, 2012; De Laat, 2013; Pongrácz, 2015). A tanulók a 36 állítást tartalmazó, önkitöltős kérdőívet az eDia-platformon keresztül használták. Az adatok feldolgozása jelenleg is tart, a mintegy 50 általános iskolás gyermek adatfelvétele két osztályban, egy évfolyamon zajlott. Az előadásban bemutatott vizsgálat célja a különleges bánásmódot igénylő tanulókkal kapcsolatos attitűd feltérképezése, illetve az eredmények értelmezése az eddigi nemzetközi és hazai vizsgálatok tükrében. Az eddigi kutatások alapján tudjuk, hogy a tanulók szociális fejlődését és elfogadó attitűdjét az együtt töltött idő, azaz az integrált oktatás elősegíti (Meyer és mtsai, 1998). A tanulók komplexebb személyiségfejlődése érdekében mindenképpen szerencsés, ha a mássággal minél hamarabb találkozik, megismeri és megtanulja kezelni azt (Irvine, 2012). Vizsgálati eredményünk a hazai viszonyok ismeretében különösen fontos, hozzájárulhat az integráció megfelelő működéséhez.

Támogató: SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola.

**Az Iskolai Életminőség Kérdőív (QSL) inklúziós szempontú alkalmazhatóságának
nemzetközi összehasonlító vizsgálata**

Fónai Mihály
Debreceni Egyetem ÁJK

Hüse Lajos, Balogh Erzsébet
Debreceni Egyetem EK

Barnucz Nóra
Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola

Zolnai Erika
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: kirekesztés, elfogadás; önértékelés; Iskolai Életminőség Kérdőív (QSL)

Az iskolai hátrányok kialakulása és újratermelődése részben a társadalmi egyenlőtlenségekhez kapcsolódik. Ugyanakkor számos folyamat hatékonyan képes csökkenteni az egyenlőtlenségekből fakadó hátrányokat, ezek egy része az iskolarendszerek működésével függ össze, más részük az egyenlőtlenségek hatását csökkentő folyamatokból, például a társadalmi tőkék működéséből fakad. Maga az iskolarendszer is képes lehet mind az egyenlőtlenségek, mind a részben azokból fakadó hátrányok csökkentésére, például az integrált, az inkluzív oktatás és pedagógia eszközeivel. Az iskolai hátrányok másik nagy csoportját a tanulási zavarok, a beilleszkedési, magatartási és tanulási problémák, a tanulásban akadályozottság jelentik. Ezek egy része esetében is érvényesülnek a társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó problémák. Előadásunk a "How to help children from ethnic minorities in the adaptation to school in V4 countries" című projekt eredményeire épül. A projekt teoretikus, illetve fejlesztési szakaszában a lengyel közreműködők által kidolgozott, Iskolai Életminőség Kérdőív (The Questionnaire of School Life, QSL) továbbfejlesztését végeztük el, amelynek része volt számos háttérváltozó beillesztése a kérdőívbe. A nemzetközi együttműködésben kipróbált kérdőív a következő dimenziókra terjed ki: tanulói önértékelés, tanulási problémák és organikus gátló tényezők, az iskolai életúttal összefüggő tapasztalatok (támogató kapcsolatok, sikerek, kudarcok), települési háttér, családi-háztartási háttér, vallásosság és etnikai hovatartozás. A magyar adatfelvételbe öt egyházi fenntartású általános iskola 438 tanulója került, rajtuk kívül 271 lengyel tanuló válaszolt a kérdésekre. Az Iskolai Életminőség Kérdőív – azaz a teljes survey magjaként alkalmazott QSL-skála első lengyelországi alkalmazásának eredményeként Farnicka, Liberska, Kosiková, Lovasová és Freudenreich (2014) megállapították, hogy az iskolai kirekesztődés a kiegyensúlyozott önértékeléssel, magas elfogadással és a támogatottsággal csökkenthető. A háttérváltozókat is bevonó következő vizsgálati hullám során megállapítottuk, hogy a QSL három dimenziója (kirekesztés, elfogadás, önértékelés) a legtöbb háttérváltozóval szemben szignifikáns töréspontként működik. Másképpen: a három dimenzió mentén képzett csoportok – mint amilyen például a kirekesztést megélő és nem megélő csoportok – szignifikánsan más eredményt mutattak szinte minden egyéb kérdésben is. A minta nemzetközi szempontú elemzése rámutatott arra is, hogy a lengyel diákok több örömteli helyzetet megélnék az iskolában, az iskola „hagyja őket gyerekek lenni”, és ezzel párhuzamosan a lengyel gyerekek önbecsülése szignifikánsan magasabb, mint a magyar tanulóké.

Van egy örökbefogadott, különleges testvérem – A testvérkapcsolatok alakulása

Horváth Péter László
ELTE BGGYK FOTRI

Kulcsszavak: örökbefogadás; testvérkapcsolat; különleges ellátási igény

A gyermekvédelmi törvény 2014. január 1-től hatályos szabályozása alapján „A gyermeknek joga van – örökbefogadó családban vagy más, családot pótló ellátás formájában – a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez. A tizenkét év alatti gyermek átmeneti gondozását és otthont nyújtó ellátását befogadó szülőnél kell biztosítani.” Ugyanezen bekezdés értelmében a főszabálytól el lehet térni, „ha a gyermek tartósan beteg, súlyosan fogyatékos”, más kifejezéssel: ha a gyermek különleges ellátási igényű. A KSH adatai szerint 2009–2015 között az örökbe adható gyerekek közül minden harmadik gyereknek találtak örökbefogadó családot, a különleges ellátási igényű gyerekek esetében csak minden 75. gyereknek van esélye erre. A vizsgált időszakban (hét év alatt) 57 különleges ellátási igényű gyermeket adtak örökbe Magyarországon. Az esélyek közötti jelentős különbség egyik oka lehet, hogy kevés a különleges ellátási igényű gyereket tudatosan örökbefogadó családkról az ismeret; gyakorlatilag nem állnak rendelkezésre hazai kutatási eredmények. Különösen igaz ez az örökbefogadott gyermekre és testvéreinek világára. Az empirikus, ismeretelméleti szempontból posztmodern, (poszt)strukturalista és fogyatékoság-tudományi megközelítésű feltáró és leíró célú alapkutatás során a testvérek világát tárom fel kvantitatív és kvalitatív módszerrel. A kutatási alapkérdés: mi jellemzi a különleges ellátási igényűként örökbefogadott gyermekek testvéreinek világát. Ismertek olyan problémaorientált és adaptációs megközelítésű elméleti munkák és kutatási eredmények, amelyekben fogyatékos testvér születése esetén vizsgálták ennek hatását a családra, az anya-gyermek kapcsolatra, a testvérekre. Másfelől számos kutatás szól az örökletes és a környezeti hatások szerepéről. Rendelkezésre állnak az örökbefogadott gyermek vérszerinti testvéreihez fűződő kapcsolatokat feltáró kutatási eredmények is. Ugyanakkor nincsenek a választott témámhoz közvetlenül illeszkedő tudományos felmérések. A kutatási célcsoportomról nem állnak rendelkezésre statisztikai adatok. A kutatási alanyokat szakértői mintaválasztással és hólabda-módszerrel keres(t)em meg. A rezilienciát és az életminőséget, a hatalommal való felruházást középpontba állító kutatásom során a narratív interjúzás módszere mellett a fogyatékoság-tudományban alkalmazott photovoice-módszert és az önéletrajz-írást alkalmazom. Kvantitatív eredményekhez egy nemzetközi kutatói team által összeállított „Family Quality of Life Survey – 2006” családi életminőséget vizsgáló eszköz – első hazai – alkalmazásával juthatok. Ezzel az eszközzel kilenc területen lehet a teljes család életminőségét vizsgálni: a család egészsége, anyagi jólét, családi kapcsolatok, külső támogatás, fogyatékoságügyi szolgáltatók támogatása, értékrend, karrier, szabadidő és rekreáció, közösségi kapcsolatok. A kutatás jelenleg zajlik, a konferencia keretében az első kutatási eredményeket mutatom be.

Reziliens tanulók tanulási stratégiái

Szabó Dóra Fanni

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: reziliencia; hátrányos helyzet; tanulási stratégiák

A nemzetközi pszichológiai és pedagógiai kutatások rámutattak, hogy a kisebb valószínűségű fejlődési irányok kialakulásának hátterében szabályszerű mintázatok fedezhetők fel. A kedvezőtlen környezeti feltételek között felnővők csoportján belül is óriási a fejlődési kimenetelben való heterogenitás (Rutter, 2007). Kutatásunkban a hátrányok ellenére létrejövő sikeres fejlődés egy sajátos formáját, a rezilienciát állítottuk középpontba. A pedagógia területén olyan tanulók esetében alkalmazzák ezt a terminust, akik a hátrányos helyzetükből fakadó akadályok hatása alapján feltételezett szintnél jobban teljesítenek (Prince-Embury, 2014). Ebben az esetben nem érvényesül az a hazánkban is igazolt (pl. Ferge, 2006; Gázsó, 2006) összefüggés, mely szerint a kedvezőtlen körülményeknek való kitettség csökkenti a sikeres iskolai pályafutás létrejöttének valószínűségét. A reziliencia vizsgálatára számos módszertani lehetőség és megközelítés áll rendelkezésre. Ezek közül a személyekre fókuszáló megközelítést (Masten, 2001) alkalmaztuk. Kutatásunkba olyan 4. és 6. évfolyamos tanulókat vontunk be, akik hátrányos vagy halmozottan hátrányos kategóriába sorolhatók ($N_{4. \text{ évfolyam}}=74$; $N_{6. \text{ évfolyam}}=109$). A kedvező kimenetel kritériumának való megfelelést a tanulók önértékelésére alapoztuk, ami a magyar nyelv és irodalom, a matematika és a természetismeret tantárgyakból nyújtott teljesítményre, valamint az azzal való elégedettségre vonatkozott. Célunk az így képzett hátrányos helyzetű és reziliens, illetve a szintén kedvezőtlen szocioökonómiai státuszú, de nem reziliens tanulók összehasonlítása volt a tanulási stratégiákra vonatkozóan. A stratégiák vizsgálatára a PISA 2000 Tanulási szokások kérdőív magyar változatának (B. Németh és Habók, 2006) vonatkozó tételait alkalmaztuk. A mérőeszköz minden értékelői mintán megfelelő megbízhatósággal működött (Cronbach- $\alpha=0,92$ és e feletti). Az elemzések során tantárgyanként, valamint azok kombinációjaként elkülönítettük a reziliens tanulók csoportját. A legtöbb rész minta esetében szignifikáns különbségeket találtunk a tanulók kitartásában, valamint a kidolgozó, a memorizáló és a kontrollstratégiák használatának gyakoriságában. A magyar nyelv és irodalom, valamint a természetismeret tantárgyak értékelése alapján képzett reziliens tanulók jelentősen magasabb pontszámot értek el, mint nem reziliens társaik. A matematika esetében a kidolgozó és a kontrollstratégiák használatának gyakoriságában nem különböztek szignifikánsan a rész minták. Az eredményekből kiderült, hogy – előzetes feltételezéseinknek megfelelően – a hátrányaik ellenére sikeres diákok tudatosabban és gyakrabban alkalmaznak különböző stratégiákat tanulásuk során. Ebből következik, hogy a tanulási szokások kialakítása elősegítheti a hátrányos helyzetű tanulók felzárkózását. A kutatás eredményei alapját adhatják a tanulási szokások kialakítására alkalmas iskolai programok kidolgozásának, valamint hozzájárulhatnak az oktatáseredményesség méltányossági dimenziójának fejlesztéséhez.

Roma identitás és társadalmi mobilitás

Millei Ilona

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: társadalmi mobilitás; integráció; társadalmi attitűdök

A magyar társadalom aktuális problémája a leszakadó társadalmi rétegek helyzetének kezelése. A magyar közéletnek szembe kell néznie azzal a kihívással, hogy a szegénység egyre mélyülő és változó tendenciát mutat napjainkban. A szegénység továbbörökítő bélyeg: nem egyszerűen szegénység már, hanem tartós szegénység. A munkanélküliség bizonyos társadalmi csoportok között tartóssá vált. Két nagyon jelentős dimenzióban mutatkozik változás, egyrészt az időbeli kitolódottság, a generációkon keresztül történő hagyományozódás területén, másrészt több területen jelentkezik (lakóhelyi kirekesztettség, munkaerő-piaci és az iskolarendszertől való kirekesztettség). Nem kezelhető azonban pusztán cigánykérdésként a probléma, mert megfigyelhető az a tendencia, hogy a nem roma szegény társadalmi csoportok hasonló utat járnak be, mint roma sorstársaik. Ladányi Iván nevezte a folyamatot „underclass”-osodásnak: egy társadalmi csoportot különböző típusú kirekesztettségek is sújtanak. Napjainkban egyre több embert érint a magyar többségi társadalomból is ez a deklasszálódási folyamat. Az ördögi körből történő kitörés egyik lehetséges útja az iskolarendszertől való kirekesztettség mérséklése, a felzárkózás minél szélesebb körben történő kibontakoztatása. Ez a többségi társadalomnak is elemi érdeke, hiszen meg kell állítani azt a kétségtelenül negatív folyamatot, amelyben már lassan egy új generáció szocializálódik olyan körülmények között, ahol a mindennapi munka és tanulás már nem épülhet be az átadott magatartásminták közé. A probléma egyik vetülete az alacsony iskolázottsági szint. Egy korábbi dolgozatomban Korniss Péter és Závada Pál Egy sor cigány című interjúkötetének elemzésére vállalkoztam, majd az elkészített dolgozat nyomán kezdtem bele saját kutatásomba. Saját tanári praxisomban készítettem el 10 roma származású fiatal felnőttel – akik érettségi vizsgát tettek vagy már közel jártak a záróvizsgálóhoz – ugyanazt az interjút. A beszélgetések alapján megvizsgáltam, hogy életútjukban milyen sajátosságok mutathatók ki, a leendő roma értelmiségnek milyen küzdelmekkel kell szembenéznie, milyen családi környezet indította útjára a fiatalokat, mi jellemzi roma identitásukat, illetve változott-e, mit jelent számukra a különböző csoportorientáció, kik gyakoroltak hatást életútjukra, milyen nehézségekkel kell megküzdeniük a munkaerőpiacon, párválasztásukra milyen sajátosságok jellemzők. A vizsgálatban elsődlegesen a társadalmi mobilitás pszichológiai-szociálpszichológiai aspektusait mutatom be, mellyel egy „jó gyakorlat” receptjét kínálok a kitörni vágyó tanulóknak, módszertani eszköztárat a hasonló tanulókkal foglalkozó kollégáknak.

Támogató: Budakalász Gimnázium, mely esti munkarend szerinti képzést folytató köznevelési intézmény, és annak fenntartója, a SZILTOP Nonprofit Kft.

FELNŐTTEK ÉS HALLGATÓK KÖRÉBEN VÉGZETT VIZSGÁLATOK

Elnök: Endrődy-Nagy Orsolya, ELTE TÓK

Előadások

Vélekedések a nevelésről és a nevelhetőségről az óvodapedagógusok körében

Aggné Pirka Veronika, Endrődy-Nagy Orsolya
ELTE TÓK

Kulcsszavak: gyermekkor; nevelés, nevelhetőség; óvodapedagógusok

A nevelhetőség kérdésének kutatását szaktudományos munkák alapozzák meg. A nevelés történetében számos olyan írásmű született, amely teológiai, filozófiai, pszichológiai, biológiai és pedagógiai szempontból értelmezte az ember nevelhetőségét – akár Szent Ágoston tanaira, akár Rousseau vagy mások gondolataira támaszkodunk, akár a 20. században megjelenő „új” pedagógiai és pszichológiai koncepciókra gondolunk (Zrinszky, 2002). Korábbi kvalitatív és kvantitatív kutatásunkban tanítók gyermekképét vizsgáltuk. A felmérés során többször előkerült a neveletlen gyermek narratívája. Az adatok elemzése során világossá vált, hogy a tanítók munkájában egyre nagyobb szerepet tölt be a nevelési nehézségek kezelése. A hétköznapi pedagógiai elmélethez köthető szemléletnek a kutatás eredményeiben való megjelenése indukálta azt, hogy a nevelés és nevelhetőség kérdését vizsgáljuk tovább. A vizsgálódás pontosítása érdekében úgy döntöttünk, hogy az első kötelező intézményes nevelési forma – az óvoda – pedagógusait kérdezzük. Kiváló terep az öröklés és környezet hatásairól vallott elméletek gyakorlati megfigyelésére, annak vizsgálatára, hogy jelen van-e az óvodapedagógusok szemléletében, illetve saját lehetőségeiket a gyermek fejlődésének befolyásolásában hogyan látják. Jelen kutatásunkban arra vagyunk kíváncsiak, milyennek látja a 3–7 éves korosztályt a mai óvodapedagógus. Megjelenik-e a nevelés és nevelhetőség problémája kapcsán a nevelésfilozófiai alapokon nyugvó, illetve biológiai-genetikai és környezeti szemlélet? Hogyan értelmezik az óvodapedagógusok pedagógiai alapon a nevelhetőség kérdését? Kutatásunkban 150 strukturált kérdőívet elemzünk, mintánk tagjai olyan óvodapedagógusok, akik legalább tíz éve a pályán tevékenykednek. A vizsgálat során figyelembe vesszük, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok életkori heterogenitást mutatnak, így a pályán eltöltött éveik is különböznek. Ezáltal azt is feltárjuk, hogy vajon a gyermekek nevelésében alkotott nézeteik hogyan változtak a pálya során, illetve a korosztályi változó szerint. A kutatás eredményeként megismerjük egyrészt az óvodapedagógusok nézőpontját a nevelhetőség értelmezéséről és tartalmáról, másrészt a praxishoz köthető konkrét tapasztalataikat a gyermekek óvodai életéből (Pukánszky, 2005).

Pedagógusjelöltek pályamotivációjának vizsgálata a tanítással kapcsolatos attitűd változásával összefüggésben

Lanszki Donát, Golyán Szilvia
ELTE TÓK

Kulcsszavak: tanítással kapcsolatos attitűd; pályamotiváció; pedagógusképzés

A pedagógusok felkészültségét számos tényező befolyásolja, melyeket két nagy csoportba sorolhatunk: a pályorientáció és a pályaszocializáció. A pályaszocializáció különböző szakaszaiban más-más személyek szerepe a legjelentősebb (Szilágyi, 2000). Napjainkban a figyelem kétségkívül a pályán lévő (gyakorló) pedagógusok szakmai támogatására összpontosul, szoros összefüggésben a köznevelés eredményességének növelésével. A legújabb hazai pedagógusképzést elemző vizsgálatok a gyakorló pedagógusokra fókuszálva a pedagóguspálya elemeit és állomásait tárják fel, s ennek részeként leírják például a pályamotiváció struktúráját, értelmezik nemzetközi kontextusban, azonosítják az annak háttérében álló individuális és intézményi környezetet megjelenítő mintázatokat (Paksi és mtsai, 2015). A tanárképzés egészére (az általános iskola felső tagozatán és a középiskolában tanító pedagógusok képzésére) vonatkozóan megállapítják, hogy annak átfogó fejlesztése, szerkezeti átalakítása is hozzájárul a képzés minőségének átfogó javításához (Csapó, Bodorkós és Bús, 2015). Az OECD TALIS nemzetközi összehasonlító tanárkutató (2008-ban és 2012-ben Magyarország is részt vett ebben) például a tanárok tanítással kapcsolatos attitűdjét vizsgálta. Nem ismerünk azonban olyan hazai kutatást, amely a pályamotiváció jól megalapozott elméleteiből kiindulva a pedagógusjelölteknek (és különösen a tanítójelölteknek) a tanítással kapcsolatos attitűdjét vagy annak egyszerre több összetevőjét (és ezek kapcsolatát) átfogóan vizsgálta volna. Empirikus kutatásunkban a szakirodalmi feltárás által azonosított pályaválasztási motívumokat a tanítással kapcsolatos attitűddel összefüggésben kérdőíves módszerrel vizsgáltuk. Célunk: egyrészt, hogy részletes, ugyanakkor átfogó képet nyerjünk a tanítójelöltek pályaválasztási motívumairól (meghatározó motívumairól, azok kapcsolatáról, alakulásáról) a pedagógusképzés kezdeti fázisától (egészen pontosan a tanítási gyakorlatok megkezdésétől) a tanulmányok befejezéséig. Másrészt feltárjuk azokat a tényezőket, amelyek leginkább meghatározzák a hallgatók tanítással kapcsolatos attitűdjét. Harmadrészt megvizsgáljuk a tanító szakos hallgatók pályamotivációjának és a tanítással kapcsolatos attitűdjének összefüggését. Kutatásunk, többek között, ráirányította a figyelmet a gyakorlati képzés rendszerének tényezőire, ezen belül a gyakorlatvezető mentorok és az egyetemi oktatók szerepére.

Egyetemi hallgatók tanulási stratégiái és motivációja
Juhász Levente Zsolt, Cser Valériusné Adermann Gizella
Dunaújvárosi Egyetem

Kulcsszavak: MSLQ kérdőív; önszabályozó tanulás; tanulási stratégiák, motiváció

Előadásunkban egy, az egyetemünkön, a tanulói sikerességet támogató projekt munkája keretében végzett motivációs és tanulási stratégia vizsgálatról számolunk be. A tanulási tevékenység sikerességét meghatározó, személyhez kapcsolódó faktorokat nevezik általában tanulási kompetenciáknak. Ezek a kompetenciák rendszerint fejleszthetők, illetve a körülményektől függően különböző mértékben nyilvánulnak meg a tanulási teljesítményben. Ha a tanulói sikeresség növelése a célunk, akkor elkerülhetetlen, hogy általános képet kapjunk arról, hogy az egyetemi képzésben résztvevők milyen mértékben rendelkeznek ezekkel a képességekkel, amelyek a tanulás produktív és belsőleg motivált ismeretszerző tevékenységgé válásához szükségesek. A valóban sikeres tanulássegítéshez, tanulási támogatáshoz egyéni tanulási profilok vizsgálatára lenne szükség, de az általános tendenciákról egy összesítő, leíró adatfeldolgozás segítségével is képet kaphatunk. A kutatásban a Pintrich és munkatársai (1991) által kifejlesztett MSLQ (Motivated Strategies for Learning Questionnaire) magyar változatát használtuk. A teszt egy másik magyar fordítását D. Molnár (2013) saját kérdőívének fejlesztésében már használta. Az MSLQ elméleti hátterét az önszabályozott vagy önszabályozó tanulás (self-regulated learning) és motiváció szocio-kognitív szemlélete alkotja. Az önszabályozott tanulás elmélete tulajdonképpen a hatékony tanulás elmélete. A tanulás folyamata önszabályozott, ha a végrehajtója metakognitív, motivációs és viselkedéses szinten aktívan részt vesz tanulási céljai elérésében. A kérdőív a tanulást támogató program keretében történő munkához azért tűnt jó választásnak, mert az MSLQ a kevés olyan tesztek egyike, amelyet eredetileg is a felsőoktatásban tanulók vizsgálatára fejlesztettek ki, és a tanulási motiváció és a tanulási stratégiák jelenségét széles spektrummal lefedi. Az MSLQ kijelentések sorozata, melyeket egyenként 7-fokú skálán ítél meg a teszt kitöltő. A kérdőív 81 itemből áll, két főkomponense: motiváció és tanulási stratégiák. A motivációs rész 31 itemet tartalmaz, három részből áll: érték, elvárás és érzelmi alskála. A tanulási stratégiák két területet fed le: kognitív/metakognitív stratégiák (31 item), források kezelésével kapcsolatos rész (19 kijelentés). Mivel nagyszámú adattal akartunk dolgozni, ezért a kikérdezésnek online módját választottuk. Összesen 611 értékelhető kitöltést rögzítettünk. Mintánk tükrözte az intézménybe járó diákok nemi, életkori, tagozatos és szakos sokszínűségét. Elemzésünkben ezen említett háttérváltozók, a tanulmányi eredmények és az MSLQ motivációs és stratégiai alskálái közötti kapcsolatokat vizsgáltuk. Előadásunkban ezeket a mintázatokat ismertetjük.

Támogató: Hallgatói Sikerességet Támogató Projekt (HASIT).

A problémaalapú tanulás és a projektmódszer integrált alkalmazásának tapasztalatai és lehetőségei a felsőoktatásban

Keczer Gabriella
SZTE

Kulcsszavak: problémaalapú tanulás; projektmódszer; kompetenciafejlesztés

A problémaalapú tanulás és a projektmódszer alkalmazása a felsőoktatásban több szempontból kívánatos. Növeli a hallgatói elkötelezettséget és – mivel a hallgatók aktív részvételére és nagy önállósággal végzett csoportos munkájára épül – alkalmas olyan kompetenciák fejlesztésére, amelyek a munkáltatók elvárásai között egyre hangsúlyosabban szerepelnek, és amelyek immár az MKKR-ben is megjelennek (képeség, attitűd, autonómia). További előnye ezeknek a módszereknek, hogy ha a hallgatók valós, egy munkáltató által „hozott” problémát oldanak meg a szervezettel együttműködve, akkor a tanulás valós kontextusba helyeződik, és a résztvevők közvetlen tapasztalatokat szereznek a munka világában. Előadásunkban egy olyan megvalósult oktatási program tapasztalatait és továbbfejlesztési lehetőségeit mutatjuk be, amely integrálta a problémaalapú tanulást és a projektmódszert. Az oktatási program az andragógia MA-képzés (Felnőttképzési projektmenedzsment kurzus) keretében valósult meg. Az andragógia szakos hallgatók egy felnőttoktatási gimnázium megbízásából üzleti ismeretek oktatását szervezték meg az intézmény tanulói számára. A gimnázium azzal a problémával fordult a leendő andragógusokhoz, hogy a felnőtt tanulók szinte semmilyen üzleti ismerettel nem rendelkeznek. Miután a hallgatók „megkapták” a problémát, először azonosították a probléma megoldásához szükséges tudást, feltárva azokat a tudáselemeket, amelyekkel az adott pillanatban nem rendelkeztek. Meghatározták a hiányzó tudáselemek megszerzésének módját és megtervezték a közös munka menetét. Ezen a ponton a projektmódszert is bekapcsolták a folyamatba. A megoldási javaslat kidolgozása során projekttervet készítettek (feladatmegosztást, ütemtervet, erőforrástervet, kockázatelemzést), majd megvalósították a projektet, azaz megszervezték és lebonyolították az üzleti ismeretek oktatását a gimnáziumban. Közben folyamatosan kooperáltak a megbízóval (a gimnázium igazgatójával). A projekt lezárulása után értékelték a választott megoldást, megfogalmazták a tanulságokat, azaz lezárták a problémaalapú tanulási ciklust. Az előadás első részében a megvalósult oktatási program tapasztalatait mutatjuk be hallgatói és oktatói önreflexiók alapján. A hallgatók a szakmai és társas kompetenciáik fejlődéséről számoltak be, kedvező változásokat tapasztaltak az attitűdjükben, az önállóságban és a felelősségvállalásban. Kiemelték a valós kontextus jelentőségét. Az oktató számára a tutori szerepélmény, a megbízóval való együttműködés és a két tanítási-tanulási módszer együttes alkalmazása járt figyelemreméltó tanulságokkal. Az oktatási program ezen tapasztalatai hozzájárulhatnak a problémaalapú tanítás és a projektmódszer integrált alkalmazásának támogatásához. Az előadás második részében olyan IKT-megoldásokat mutatunk be, amelyek segítségével a problémaalapú tanulás és a projektmódszer nagyobb létszámú hallgatói csoportok esetén és részidős képzésekben is alkalmazható.

Integrációval kapcsolatos attitűdök vizsgálata mentorhallgatók körében

Kovács Krisztina
SZTE JGYPK TÓKI

Kulcsszavak: inklúzió, integráció, sajátos nevelési igény; mentorképzés; attitűd

Az empirikus vizsgálat fő célja a mentorképzésben részt vevő pedagógusok sajátos nevelési igényű gyerekek és az integrált nevelés, oktatás iránti beállítódásának feltárása volt. Az utóbbi évtizedben nőtt a sajátos nevelési igényű gyerekek száma, akiknek a nevelésében, oktatásában az egyik legfontosabb szereplő a pedagógus. Több kutatás rámutat arra, hogy az integráció egyik sikerkritériuma a nevelői attitűdben rejlik. Napjainkban a pedagógusjelöltek és a kezdő pedagógusok integrált neveléssel kapcsolatos szemléletének alakításában a mentor mint referenciaszemély meghatározó szerepet tölt be. Pedagógiai kultúrája, mentalitása, értékrendje és az integráció iránti szemlélete révén mintát mutat a mentoráltak számára. Ezért fontos annak vizsgálata, hogy a mentorhallgatók milyen nézetekkel rendelkeznek a befogadó neveléssel kapcsolatban, továbbá milyen tényezők befolyásolják attitűdjüket. A kutatás elméleti háttérét a témában releváns hazai és nemzetközi szakirodalom, nemzetközi szervezetek beszámolóinak elemzése adta. Az elméleti kerethez felhasználtuk egyrészt a befogadó közösségek, pedagógusok és pedagógusjelöltek attitűdjére irányuló vizsgálati eredményeket, valamint a mentori professzió kutatásával kapcsolatos publikációkat. Ezek alapján dolgoztuk ki a vizsgálat fókuszpontját képező szempontrendszerünket és vizsgálati eszközünket. A mentorhallgatók viszonyulását a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált nevelésével kapcsolatban kérdőíves technikával mértük. A kutatás során saját szerkesztésű kérdőívet alkalmaztunk. A kérdések típusai három csoportba sorolhatók: a háttérváltozókhoz szükséges ténykérdések, ötfokú Likert-skálás kérdőív és nyitott kérdések a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált nevelésével kapcsolatos mentori feladatokról. Az adatok feldolgozása kvantitatív és kvalitatív elemzéssel történt. A vizsgálat megerősítette a kutatók azon nézetét, hogy a pozitív attitűd kialakításában a korábbi tapasztalatoknak, ismereteknek meghatározó szerepük van, valamint a pedagógusok a sajátos nevelési igény típusától függően különböző mértékben elfogadóak. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a vizsgált területen a mentori feladatok ellátásának sikeressége fokozható, ha a mentorhallgatók lehetőséget kapnak a képzésen belül az integrációval kapcsolatos speciális kurzusokon a szakmai kompetenciáik fejlesztésére, tudásuk bővítésére. A kutatás jelentősége, hogy a mentorhallgatók szemszögéből komplex képet adott a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésével kapcsolatos nézetekről, a területhez kapcsolódó mentori szerepekről és kompetenciákról. Jó reflexiós lehetőséget nyújt a mentorképzésre vonatkozóan. Lehetővé teszi a képzés minőségének javítását, szükség esetén a tantárgyi tartalmak továbbfejlesztését.

A természetes közösségfejlődés magyarországi adaptációja

Süveges Gergő

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: természetes közösségfejlődés; Natural Church Development; módszer-adaptáció

A kutatás a neveléstudomány speciális területéhez, a közösségpedagógiához kapcsolódik. Az ember alapvető vágya a közösségbe tartozás: része lenni egy elfogadó csoportnak. Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogyan lehet jól működő közösségeket alakítani és működtetni, érdemes a kétezzer éves múlttal rendelkező kereszténységhez fordulni és megvizsgálni, vajon mi az, ami hasznosítható a tapasztalatokból. Christian A. Schwarz evangélikus teológus Natural Church Development (NCD – Természetes Községfejlődés) módszere a világ 86 országának több mint 70 000 keresztény közösségének felmérése alapján született. Arra kereste a választ, mitől lesz a közösség élőbb, egészségesebb, jobban funkcionáló. A kutatás feltárt nyolc kontextusfüggetlen közösségszervező alapelvet, melyek működése minden keresztény közösség életében vizsgálható és fejleszhető. Ma már nem az általános alapelvek megtalálása a közösségek felméréseinek a célja, hanem azok a közösségek jelentkeznek a felmérésre, amelyek meg akarják ismerni saját profiljukat, az alapelvek működését a saját életükben. Az önkéntes és anonim felmérést egy 100 kérdésből álló teszttel végzik: ötfokú skálán kell eldönteni állításokról, hogy azok milyen mértékben igazak a kitöltőre. A felmérés célja, hogy a közösség előrébb tudjon lépni: megértse, melyik alapelv működésén kell változtatnia, és elindítsa a saját tanulási folyamatát. Ehhez az NCD eszközei a felmérést követően hatékony segítséget adnak. Az előadás az NCD-eszközrendszer hazai adaptációját mutatja be: beszámol a kérdőív átültetésének folyamatáról, valamint arról, hogy a nemzeti norma kialakítása 40 magyar közösség (1200 tag) felmérése nyomán történt. A közösségeket a magyarországi felekezeti megoszlásnak megfelelően (népszámlálási adatok, felajánlott adószázalékok, illetve azok összege) választottuk ki, területileg heterogén módon. A kitöltők az adott közösség 30 meghatározó felnőtt (18 éven felüli) tagja, valamint vezetője. Az adatok jelenleg a feldolgozás fázisában vannak. Az előadás beszámol arról, hogy a kutatás ezekben a hónapokban a második fázisba lép: a diagnosztika után a vállalkozó magyar közösségek elindulnak a fejlődés irányába, közben a tagokban végbemenő személyiség- és attitűdváltozásokat dokumentáljuk. Az újszerűség nem csupán abban rejlik, hogy az NCD-t magyar viszonyokra adaptáljuk, hanem abban is, hogy ehhez fogható struktúrájú és szervezettségű közösségfejlesztő módszer nem volt még használatban Magyarországon. A kutatás keresi a választ arra a kérdésre is, milyen eséllyel lehetne a jövőben iskolai környezetre is adaptálni az NCD rendszerét, ami az eddigi tapasztalatok alapján világszerte közösségek tízezreinek hozta meg a továbblépés, a mélyülés, az egészségesebbé válás tapasztalatát.

KUTATÁSMÓDSZERTAN – MÉRŐESZKÖZÖK, ELJÁRÁSOK

Elnök: Vidákovich Tibor, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

Online tesztfeladatok néhány nyelvi jellemzőjének (szövegterjedelem, érthetőség) összefüggése a feladatnehézséggel és a feladattal töltött idővel

Bús Enikő, Dancs Katinka
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kinyó László
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: online tesztelés; logfile-elemzés

A hazai mérési-értékelési kultúrában egyre nagyobb szerephez jut az online tesztelés. A számítógéppel támogatott tesztelésre való áttérés megkívánja, hogy megvizsgáljuk a papír és online tesztek ekvivalenciáját (l. Hülber és Molnár, 2013), valamint a tesztkörnyezet változásából eredő lehetséges médiahatást vagy platformhatást (l. Tóth, Molnár, Hódi és Csapó, 2011). Az IKT-val támogatott tesztelésnek köszönhetően több információval rendelkezünk a tesztkitöltés körülményeiről is. A logfile-ok nemcsak a kitöltés eredményeit tartalmazzák, hanem a tesztkitöltés olyan körülményeiről is információval szolgálhatnak (pl. feladattal töltött idő, feladatok közötti visszalépés), amelyek elemzésével árnyalt képet kaphatunk a diákok tesztviselkedéséről. Az online tesztviselkedés elemzése során a hazai kutatások – a logfile-okból származtatható változók felhasználásával – vizsgálják a feladatra történő visszatérések és a teszttel töltött idő teljesítménnyel való összefüggéseit (l. pl. Vidákovich, 2014, Szabó és Korom, 2016). Ugyanakkor nem rendelkezünk információval arról, hogy az online tesztfeladatok nyelvi jellemzői (pl. a feladat utasításának hossza, problémás/problémamentes főnevek aránya) vajon összefüggnek-e a teszteredményekkel és a teszttel töltött idővel, miközben az említett vizsgálati szempontok a tudáshordozók kapcsán (tankönyv-kutatásokban és taneszköz-elemzésekben) már közel egy évtizede jelen vannak (l. Kojanitz, 2009). Kutatásunkban 1–6. osztályos tanulók (N=926) összehorgonyzott állampolgáriműveltség-teszteket töltöttek ki az eDia-platfomon keresztül. A tesztkitöltés körülményeit a platform által rögzített logfile-ok tartalmazták, ezek felhasználásával vizsgáltuk meg a feladatokkal töltött időt, valamint az idő összefüggését a feladatok nehézségével, illetve a feladat utasításainak néhány nyelvi jellemzőjével (pl. szövegterjedelem betűhelyben, problémás főnevek száma). Eredményeink szerint a feladatoldalon töltött idő szoros negatív korrelációt mutat a képernyőoldalon megjelenő feladat utasításának hosszával ($r=-0,41$), a hosszabb utasítást tartalmazó oldalakon hajlamosabbak voltak a diákok gyorsabban továbblépni. Eredményeink arra is rámutatnak, hogy azon feladatok helyes megoldása igényelt magasabb képességparamétert, amelyeknek a szövegezése nagyobb számban tartalmazott a mindennapi életben ritkán használt főnevet ($r=0,43$). Ezek az eredmények több szempontból is értékesek. Kutatásunk rávilágít arra, hogy az online adatgyűjtésből származó tanulói eredményeket és a tesztviselkedést korábban még nem vizsgált háttértényezők is jelentősen befolyásolhatják. A feladatutasítások jellemzőinek és a kitöltés idejének összefüggései tehát új szemponttal gazdagítják a pedagógiai kutatásokat, hosszabb távon hozzájárulhatnak a tesztkitöltés jellemzőit figyelembe vevő, magasabb jószágmutatókkal rendelkező tesztek készítéséhez.

Élet a mátrixban: A fluid intelligencia adaptív mérése

Kovács Kristóf

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: fluid intelligencia; számítógépes adaptív tesztelés (CAT)

A Templeton Program Nagy Képességtesztjének egyik központi eleme volt a fluid intelligenciát mérő számítógépes adaptív teszt, mely a Mensa HungarIQa próbatesztjének bővített és módosított változata. A számítógépes adaptív tesztelés (CAT) a pszichometria új területe, mely elméleti háttérét tekintve a modern tesztelméletre, gyakorlati megvalósítását illetően a modern technológiára épül. A hagyományos papír-ceruza képességtesztelés során az értékek kiszámításakor az egyéni összpontszámot egy normacsoport összpontszám-eloszlásához viszonyítják. Az egyes feladatok így nem képesek információt nyújtani, csak a teljes teszt. A modern tesztelmélet vagy item-válasz elmélet ezzel szemben probabilisztikus: az egyes feladatok paraméterei alapján előrejelezhető, hogy a mérendő képesség különböző szintjein mekkora a helyes megoldás valószínűsége. A CAT során – a hagyományos, feladatsorszerű tesztelést szemben – a feladatokat egy itembankból válogatják. Aszerint, hogy helyes vagy helytelen válasz érkezik, egy algoritmus minden egyes feladat megoldása után becslést ad a képességszintről, és ennek a becslésnek megfelelően választja a következő feladatot. Végül egy adott leállási kritérium után megadja a mért képességszintet, és – szemben a hagyományos papír-ceruza tesztekkel – minden méréshez saját hibatarományt is ad. Az adaptív számítógépes tesztelés alapelveinek bemutatását követően áttekintjük a teszt jellegzetességeit és készítési folyamatát. Ennek részeként számba vesszük a teszt algoritmusának működését és a validálás folyamatát. Egyúttal ismertetjük a fluid/kristályos intelligencia modelljét és a fluid képességek központi szerepét az emberi kognitív képességek esetében. Ennek részeként bemutatunk néhány példát a tesztet alkotó, induktív gondolkodást igénylő mátrixfeladatokból is. A fluid teszt bemutatását követően ismertetjük a program során használt munkamemória-tesztet, az N-vissza feladatot. Végül áttekintjük az egyes mérőeszközök eredménye közötti kapcsolatot.

A Rasch-modell és a parciális kreditmodell alkalmazásának lehetősége a kombinatív képességet folytonos skálán mérő teszt esetében

Szabó Zsófia Gabriella

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Korom Erzsébet

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: valószínűségi tesztelmélet; folytonos skála; kombinatív gondolkodás

A nemzetközi és a hazai rendszerszintű vizsgálatok (l. OECD PISA, OKM) adatelemzése elképzelhetetlen az IRT eszközrendszerének használata nélkül. További hazai kutatásokban (l. pl. Kinyó és Dancs, 2015; Magyar és Molnár, 2015; Molnár és Csapó, 2011; Molnár és Pásztor-Kovács, 2015) szintén találkozhatunk a klasszikus tesztelmélet eszköztára mellett a valószínűségi tesztelmélet adta lehetőségek kihasználásával. Az általunk is használt kombinatív képességet mérő teszt (l. Csapó és Pásztor, 2015) eredményének kiszámítása a j-index alapján történik, ami figyelembe veszi a helyes és a felesleges válaszokat az összes lehetséges konstrukcióhoz viszonyítva (Csapó, 1988). Ezáltal a teszteredményeket egy 0-tól 1-ig (illetve 0-tól 100%-ig) terjedő folytonos skálán fejezhetjük ki. Ennek okán a dichotóm adatokon alapuló Rasch-modell vagy kiterjesztett változata, a parciális kreditmodell közvetlenül nem használható az adatok elemzésére. Vizsgáltunk célkitűzése, hogy feltárjuk annak lehetőségét, hogy az említett kombinatív teszt eredményei miként hozhatók olyan formára, amely megfelel az IRT-modellek kritériumainak. Ennek érdekében az adatok dichotóm, illetve többfokú skálára alakításának lehetőségét vizsgáljuk különböző küszöbértékek alapján. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a képesség egyes műveletei esetében más és más küszöbértékek alkalmazása lehet indokolt, azonban ezek megállapításához további kutatások szükségesek. Elemzésünk alapját egy általunk végzett kísérlet előmérésében részt vevő három budapesti iskola hét harmadikos osztálya adja (N=178). Az adatfelvétel körülményei (azonos teszt, időpont, évfolyam) szükségszerűen nem indokolják a valószínűségi tesztelmélet eszközrendszerének használatát, ezért vizsgálatunk fókuszában nem a teszteredmények interpretálása, hanem a módszertani lehetőségek számbavétele áll. Vizsgálatunk első fázisában a tanulók feladatonkénti teljesítményét egy adott teljesítményszint, a 0,6-os küszöbérték alapján dichotóm itemekké, illetve 0,2-es osztásokkal 0–4-es skálára transzformáltuk. A kapott adatokat az első esetben a Rasch-, míg a második esetben a parciális kreditmodell alapján elemeztük. Előzetes eredményeink alapján dichotóm adatok esetén alacsonyabb az EAP/PV reliabilitás (0,70), mint a 0–4-es skála esetén (0,80). Szintén nem meglepő, hogy dichotóm értékelést használva, a feladatok nehézségi szintje kevésbé illeszkedik a diákok képességszintjéhez, mint a többfokú értékelés használata esetében. Ez alapján feltételezzük, hogy mind az itemek, mind a diákok viselkedéséről pontosabb képet adhat egy megfelelően kiválasztott küszöbértékek mentén történő többfokú értékelés. Kutatásunk hozzájárul a teljesítményt folytonos skálán mérő tesztek, így a kombinatív képességet mérő teszt elemzési módszereinek fejlesztéséhez, illetve a valószínűségi tesztelmélet alkalmazási körének bővítéséhez.

Az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

Problémamegoldó stratégiák és azok változása: logfile- és látensprofil-elemzések

Molnár Gyöngyvér

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: problémamegoldó képesség; logfile-elemzések; látensprofil-elemzések

A problémamegoldó képesség egy tantárgyakat átfogó, a tudás alkalmazhatóságának vizsgálatát lehetővé tevő transzverzális képesség, amit a nemzetközi szervezetek a legfontosabb 21. századi képességek közé sorolták (Binkley és mtsai, 2012). A pedagógiai mérés-értékelés, valamint a technológia jelentős mértékű fejlődése új lehetőségeket teremtett e képesség iskolai kontextusban történő vizsgálatára. Előtte, lehetővé vált a problémamegoldó képesség korábban nem vizsgált aspektusainak (l. Greiff és mtsai, 2013; Wüstenberg és mtsai, 2014) feltérképezése. A bemutatott logfile-elemzések célja annak meghatározása, hogy a dinamikus problémák megoldása során alkalmazott explorációs stratégiák szerint azonosíthatók-e a 6–8. évfolyamos diákok és az egyetemisták körében különböző típusú problémamegoldók, illetve milyen profillal jellemezhetők a különböző problémamegoldó stratégiát alkalmazó diákok és azok változnak-e az idő előrehaladtával. Az elemzéseket egy 6–8. évfolyamos (N=2226) és egy első évfolyamos egyetemista mintán felvett kutatás adataira alapoztuk (N=1259). Az adatfelvételre az intézmények számítógépes termeiben, tanári, illetve adatfelvételi biztos jelenlétében került sor. A teszt megoldására egy tanítási órányi idő állt a diákok rendelkezésére. A teszt problémái különböző komplexitású, a MicroDYN-modellen alapuló (Funke, 1992), minimálisan komplex rendszerek voltak. Felépítésükben azonosak voltak a PISA 2012 kreatív problémamegoldás kutatásban alkalmazott interaktív problémákkal (OECD, 2014). A problémamegoldók látens osztályainak meghatározása érdekében mindkét korosztályban külön-külön látensprofil-elemzést (Collins és Lanza, 2010) végeztünk. Kettőtől nyolcosztályos megoldásokat vizsgáltunk. A logfile-okon alapuló új változó segítségével számolt megbízhatósági mutató értéke az elemzésbe bevont hat item vonatkozásában 0,89. Az eredmények alapján az általános iskolás korosztályban hat, minőségileg különböző csoportot különíthettünk el egymástól: a legelemibb rendszereket sem kezelő (31%), a legegyszerűbb rendszereket alacsony fokon átlátó (16%), az egyszerű problémákat kisebb sikerekkel átlátó (21%), a gyorsan tanuló (6%), az egyszerű rendszereket jól átlátó, de a bonyolultabbnál alulteljesítő (9%) és a magas szintű stratégiahasználók (17%) csoportját. Az évfolyamok közötti fejlődés a feltételezetténél kisebb mértékű volt. Az eredmények alátámasztották a korábbi megállapításainkat, miszerint az iskolai szelekció jelentős mértékben magyarázható a diákok problémamegoldó képességeinek fejlettségi szintjével. Az egyetemisták ötöde sorolható az alacsonyabban teljesítők közé, míg 17%-uk a gyorsan tanuló, 60%-uk a magas szintű stratégiahasználók csoportjához tartozik. A látensprofil-elemzés alapú megközelítéssel sikerült a fejlődés minőségi változását is leírni, ugyanis egy kizárólag mennyiségi elvű elemzés jelen esetben téves következtetések levonását eredményezte volna.

A kutatást az OTKA K115497 kutatási pályázat támogatta.

Az SPSI–R hazai, módosított változatának pszichometriai mutatói

Tóth Edit

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kasik László

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: SPSI–R módosított változata; szociálisprobléma-megoldás; pszichometriai mutatók

A szociálisprobléma-megoldás mérésére világszerte alkalmazzák a Social Problem Solving Inventory–Revised (SPSI–R, D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares, 2002) kérdőívet. A 25 kijelentésből álló kérdőívvel a problémamegoldás pozitív és negatív orientációja, valamint a racionális, az impulzív és az elkerülő problémamegoldó stílus mérhető. E mérőeszközt 2009 és 2014 között több hazai – keresztmetszeti és longitudinális – kutatásban használtuk gyermek-, serdülőkorúak és egyetemisták körében. Bár az SPSI–R pszichometriai mutatói igen jók, a korábbi, 8–23 évesek körében végzett elemzések eredményei alapján (pl. alacsony faktortöltés, keresztöltés) indokoltnak láttuk egy módosított változat kidolgozását. Az SPSI–R eredeti kijelentései mellé 17 újat fogalmaztunk meg: 1-1 a pozitív és a negatív orientációhoz, 3-3 a racionalitás, az impulzivitás és az elkerülés faktorhoz tartozott, illetve létrehoztunk egy hat itemből álló szociális kívánatosság faktort. A kérdőív bemérését 11 éves diákok (N=3761) körében végeztük el. A feltáró és a megerősítő faktorelemzés alapján a módosított, 27 itemes kérdőívben egyaránt elkülönül az eredeti öt és az új faktor (RMSEA=0,042; CFI=0,91; TLI=0,90; SRMR=0,043). A pozitív orientáció, a negatív orientáció és a racionalitás faktor 5-5 tételből, az impulzivitás, az elkerülés és a szociális kívánatosság 4-4 tételből áll. A faktoronkénti megbízhatósági mutatók (Cronbach- α) 0,68 és 0,87 közöttiek, a teljes kérdőív esetében 0,82. Az új kérdőív mindegyik faktora tartalmaz az eredetihez képest új tételeket, legkisebb mértékben az orientációt mérő faktorok változtak, és leginkább a racionalitás faktor összetétele módosult. Összevetve ezen eredményeket az SPSI–R korábbi mérésekben elvégzett faktorelemzéseinek adataival, azokat a tételeket hagytuk el az eredeti kérdőívből, amelyek korábban a legkisebb faktortöltéssel bírtak. Az életkori és a nem szerinti sajátosságok többnyire azonosak az SPSI–R-rel feltártakkal, a racionalitás átlagértéke kismértékben magasabb, az elkerülésé alacsonyabb, illetve magas a szociális kívánatosság átlagértéke. Akárcsak a korábbi mérések során, a lányokra a negatív orientáció, az impulzivitás, valamint a szociális kívánatosság, a fiúkra a pozitív orientáció és a racionalitás jellemzőbb, illetve az elkerülés is, ami ellentétes az SPSI–R-rel mértékkel. A módosított kérdőív pszichometriai mutatói igen jók, alkalmasnak tartjuk a szociálisprobléma-megoldás ezen jellemzőinek mérésére. A szociális kívánatosság elkülönült mérésével még pontosabb kép alkotható elsősorban a problémaorientációról, amit az eredeti mérőeszköz nem tesz lehetővé.

Kasik László a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

Az SPSI-A pszichometriai mutatói 12 és 16 évesek körében

Kasik László, Vidákovich Tibor
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: SPSI-A adaptálása; 12 és 16 évesek; szociálisprobléma-megoldás

A személyközi problémák megoldásának folyamatára számos modellt dolgoztak ki (pl. D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares, 2002; Frauenknecht és Black, 2009), melyek alapján igen sok mérőeszközt hoztak létre a problémamegoldás teljes folyamatának és egy-egy részfolyamatának mérésére. Korábbi hazai vizsgálatainkban a nemzetközileg az egyik leginkább ismert és elismert SPSI-R (Social Problem Solving Inventory-Revised, D’Zurilla és mtsai, 2002) kérdőívet alkalmaztuk serdülők és egyetemisták körében. E kérdőívvel a problémamegoldás orientációs (pozitív és negatív) és megoldási szakaszának (racionális, impulzív, elkerülés) sajátosságai mérhetők. Az SPSI-A (Social Problem Solving Inventory-Adolescents, Frauenknecht és Black, 2009) kérdőívet kifejezetten serdülők (12–18 évesek) szociálisprobléma-megoldásának vizsgálatára fejlesztették ki, és az SPSI-R-nél több részfolyamat jellemzőjének feltárására alkalmas. Kutatásunk célja az SPSI-A adaptálása volt 12 és 16 évesek körében (N=199). A kérdőív konvergens és diszkriminatív validitásának vizsgálatához az SPSI-R-t, a Davis-féle empátiakérdőívet (Interpersonal Reactivity Index, 1980) és a Spielberger-féle vonás- és állapotszorongást mérő kérdőívet (State-Trait Anxiety Inventory for Children, 1973) használtuk. Az eredeti kérdőív 64 kijelentésből áll, melyek tíz faktort alkotnak. A feltáró és a megerősítő faktorelemzések alapján a magyar változat 54 kijelentést tartalmaz, a tételek 11 faktorba csoportosulnak. Az adaptált kérdőív mind a 12, mind a 16 évesek almintáján igen jó megbízhatósággal működik (a Cronbach- α sorrendben 0,84 és 0,88). Az SPSI-A faktorai számos tartalmi egyezést mutatnak az SPSI-R faktoraival, amit a validitásvizsgálat is megerősített. Ugyancsak mind a szorongás-, mind az empátiakérdőívvel való kapcsolata hasonlóságot mutat az SPSI-R-rel végzett validitásvizsgálatok adataival. Az eredmények alapján az SPSI-A kérdőív magyar változatát alkalmasnak tartjuk a problémamegoldással kapcsolatos automatikus gondolatok, a problémamegoldáshoz való érzelmi, gondolati viszonyulás, az elkerülés, a probléma meghatározása, a célmeghatározás, az alternatív megoldási módok keresése, a következmények végiggondolása, illetve a nem megfelelő megoldás esetében a gondolatok, teendők újraszervezése mérésére.

Kasik László a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

TANULÁS, TUDÁS, MEGOSZTÁS KÜLÖNBÖZŐ(KÉPPEN) KÖZÖSSÉGEKBEN

Elnök: Lénárd Sándor, ELTE PPK

Előadások

Tudásmegosztás az iskolában

Menyhárt Anna
SZTE BTK

Kulcsszavak: tudásmegosztás; tudásmenedzsment; tanulószervezet

Az iskolákban működő belső tudásmegosztásnak, a pedagógusok horizontális tanulásának mérvadó a szerepe a hatékony, eredményes oktatásban, ahogy a tudásmegosztáshoz szorosan kapcsolódó tanulószervezeti működésnek is. Az elmúlt években a hazai szaktudományos gondolkodásban megjelent az iskolai tudásmegosztás témája, azonban működésére, kutatására még kevés példát találni, ahogy tanulószervezetként működő iskolák körében sem született olyan mélyreható kutatás, amely a belső tudásmegosztás intézményi feltárását tűzte volna ki célul. Kutatásom ezen hiányosságra kíván reflektálni. Célja az iskolai tudásmegosztás gyakorlatának feltárása, a tudásmegosztásról való gondolkodás jellegzetességeinek megragadása, továbbá annak vizsgálata, hogy van-e és milyen különbség a tanulószervezetként működő és szervezeti jellemzőkkel kevésbé rendelkező intézmények tudásmegosztási eljárásai, gyakorlata között. A vizsgálat mintáját két olyan iskola tantestülete, illetve a tanulók egy adott, interjúzásra kiválasztott csoportja alkotta, amelyek tanulószervezeti működésük tekintetében különböznek egymástól. Mindezen eltérő szervezeti jellemzők a tudásmegosztásra is hatást gyakorolnak. A vizsgált jelenség komplexitása okán szükségessé vált, hogy a kvantitatív és kvalitatív módszerek integrált alkalmazása történjen: dokumentumelemzés, megfigyelés, kérdőíves adatgyűjtés (a pedagógusok körében), fókuszcsoporthoz interjú (pedagógusokkal és diákokkal), melyeket módszertani trianguláció kapcsol össze. Mindezek mellett a Mentor(h)áló 2.0 program keretein belül megvalósult, a dél-alföldi régió iskoláinak tanulószervezeti működését feltáró és tanulószervezeti jellegét erősítő kutatásfejlesztés kérdőíves vizsgálatának célirányosan szűrt adatait is elemeztem, melynek elsődleges célja az iskolák eltérő szervezeti jellemzőinek bemutatása volt. A kutatás eredményeképpen láthatóvá vált, hogy mindkét intézményben egyaránt jelen van a tudásmegosztás számos gyakorlata, ugyanakkor a tanulószervezeti működésű iskolában ezek a gyakorlatok változatosabb mintázatot alkotnak és a tudásmegosztás tudományos módszertanához közelebb állnak. Mindezek mellett az intézmények tudásmegosztást illető gondolkodásmódjukban jelentős különbségeket azonosítottam, melyek egyértelműen befolyásolják az intézményekben megjelenő tudásmegosztási gyakorlatokat és így a tudásmegosztás mélységét is. Az előadás bemutatja a tanulószervezeti jellemzők és a tudásmegosztás kapcsolatának összefüggéseit a két iskola gyakorlata alapján.

Az eredményes iskolavezetés és tanulás a szervezetben

Lénárd Sándor

ELTE PPK

Kulcsszavak: iskolavezetés; innovatív pedagógusok; fókuszcsoport

Az iskola működését, eredményességét jelentősen befolyásolja az iskolai kultúra. Előadásunk elméleti alapját Fullan és Hargreaves, valamint Teddlie és Schoen kutatásai adják. Az iskolai klíma- és kultúrakutatások szintetizáló összegzését alkotta meg Teddlie és Schoen (2008), melynek eredményeként az iskolai kultúra négy dimenzióját határozták meg. A szervezetek hatékonysága jelentős mértékben a vezetés minőségén múlik, mint a munka szervezettsége, a külső kapcsolatok milyensége, az egyének szakmai karrierlehetőségei. A szervezetek egyik lehetséges modellje a versengő értékek modellje, amit tapasztalati úton Quinn és munkatársai dolgoztak ki (Quinn, 1996). Az előadás egy nagyobb kvantitatív kérdőíves kutatás kismintás interjúk mélyfűrésére támaszkodik. A kérdőíves kutatás képzési típusra reprezentatív mintán több mint 8000 pedagógus bevonásával zajlott. Ebből 37 pedagógussal készült strukturált mélyinterjú, a tanárok kiválasztásában elsődleges szempont az innovációs képesség volt. A mélyinterjúkat követően sor került két fókuszcsoportra, melynek egyik fókusza azt vizsgálta, hogy az iskola vezetése hogyan tudja támogatni az innovatív pedagógusokat. Szerettük volna azt is feltárni, hogy a megkérdezett pedagógusok elsődlegesen milyen hatásoknak, vezetői magatartásnak tulajdonítják az iskolában elindult fejlesztéseket, megvalósult innovációkat. Feltárhatók-e olyan vezetői kompetenciák, szemléletmódok, irányítási eszközök, amelyek elősegítik, támogatják a pedagógusok innovativitását? Hogyan működik az iskolákban a szervezeti tanulás, mitől tudásmegosztóbb egy közösség, milyen továbbképzést tekint valódi szakmai fejlődésnek, milyen szerepe van ebben a vezetőnek, a vezetésnek? Az iskola vezetőjével, a vezetéssel kapcsolatban kapott eredmények alapján az alábbi megállapítások fogalmazhatók meg: a szervezetben megjelenő innovációkat azok a vezetők tudták érdemben támogatni, elősegíteni, akiknek a személyes jellemzői között kiemelten fogalmazódott meg: az „ügy iránti” elköteleződés, a következetesség és a pozitív megerősítés, azaz a fejlesztésben résztvevők hosszú távú, folyamatos támogatása. A vezető személye meghatározó szereppel bír a szervezeten belüli tanulásra, ebből a legkevésbé eredményesnek találják a pedagógusok a tantestületi értekezleteket, melyek leggyakrabban egy hagyományos tanóra felépítésére hasonlítanak. Az iskolán belüli és az iskolák közötti tudásátadás terén kiemelten fontos tényező, hogy az egyes szervezeteken belül milyen a tudásmegosztó kultúra, mert leginkább ez határozza meg az egyének és szervezetek hajlandóságát tudásmegosztásra. Ebben a folyamatban példaértékű szerepe van az intézmény vezetőjének, azaz a vezető milyen bizalmi légkört alakít ki, mennyire ösztönzi a szervezeten belüli gyakorlatközösségek kialakulását, önmaga mennyire hajlandó az ilyen formájú tanulásban való aktív részvételre.

Kreatív tanulási környezet létrehozása a Kreatív Partnerség programmal – egy pécsi matematika pilot program eredményeinek a bemutatása

Németh Szilvia

T-Tudok Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt.

Kulcsszavak: kreatív oktatás, méltányosság; hátrányos helyzet; tanulási motiváció, eredményesség, mérési eredmények

Napjainkban sok európai uniós tagállam közoktatása küszködik a tanulók körében tapasztalható alacsony tanulási motivációval. Az ebből adódó alacsony teljesítményszint Európa-szerte akut probléma, különösen a többségében szociálisan hátrányos helyzetű tanulókat nevelő-oktató intézményekben. E problémák kezelésére sikeres válasz adható a Kreatív Partnerség program módszertanának alkalmazásával, amit az Egyesült Királyságban fejlesztettek ki, és amit azóta is több országban alkalmaznak. A 2013–2014-es tanév óta a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának és a T-Tudok Zrt-nek együttműködésében kísérleti jelleggel indult el a program a pécsi Budai-városkapu Általános Iskola hét tagintézményében. A programban azóta 420 tanuló, 42 tanár és 14 művész vett részt. A Kreatív Partnerség középpontjában a kreatív szakemberek és iskolák közötti hosszú távú kapcsolat áll. A program egy olyan pedagógiai megközelítést dolgozott ki – „jól működő osztályterem” elnevezéssel –, amely a tanárokat osztálytermi munkájuk átalakítására bátorítja. A tanulás-tanítás átalakításához művészeti, kreatív alkotási folyamatokat vesznek alapul, ezeket csatornázzák be a tanórai és az iskolai életbe, illetve a szaktárgyi tanításhoz fűződő módszertani technikákat a művészeti gyakorlatból származtatják. A program arra készíti fel a művészeket, hogy úgy dolgozzanak a tanárokkal és a tanulókkal, hogy fenntartható változást érjenek el a tanárok addigi tanítási gyakorlatában. A program eredményességét annak bevezetése óta mind kvalitatív, mind kvantitatív eszközökkel is mértük két alkalommal, először a pedagógiai beavatkozás előtt, második alkalommal az adott tanév végén. A vizsgálat eredményei szerint a kísérleti csoportokba tartozó gyerekek matematikai teljesítménye számottevően javult a program hatására. Nemcsak a tudásuk javult, hanem nőtt a matematikához kapcsolódó magabiztosságuk is, ugyanis több feladatot kezdtek el megoldani a kimeneti mérés során, mint bemenetkor. Ezen kívül javultak a szociális kompetenciáik, és énképükben is pozitív változás történt. A kísérleti matematikaórákon új munkamódszereket, újfajta beszélgetési módokat, új gondolkodási kereteket és értékelést vezettek be. Az előadás célja egyrészt a mérési eredmények bemutatása, másrészt a Kreatív Partnerség pedagógiai koncepciójának ismertetése.

Fiatalkorú fogvatartottak oktatási-képzési lehetőségei

Miklósi Márta
Debreceni Egyetem

Ács-Bíró Adrienn
Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: fiatalkorú fogvatartottak; reintegráció; oktatás és képzés

Előadásunkban azt vizsgáljuk, hogy milyen sajátosságok jellemzik a 21 év alatti fiatalkorú fogvatartottakat a büntetés-végrehajtás rendszerében, és milyen nehézségek jelentkeznek ezen jól körülhatárolt csoport oktatása, képzése kapcsán. A fiatalkorú elítélteknél az iskolai oktatásban való részvétel lényegesen fontosabb szerephez jut, mint felnőtt társaik esetében, hiszen személyiségük még kiforratlan, identitásuk fejlődése, életstratégiájuk kialakítása folyamatban van. Kulcskérdés, hogy sikerül-e a fiatal számára rámutatni a tanulás, iskolai végzettség megszerzésének fontosságára, a foglalkoztatások nyújtotta előnyök kihasználására. Az elmúlt évtizedekben uralkodóvá vált az a nézet, amelynek megvalósítására a Büntetés-végrehajtási kódex (2013. évi CCXL. tv.) is kísérletet tesz: a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának elő kell segítenie a fiatal be/visszailleszkedését a társadalomba, mégpedig elsősorban szocializációs szintjük emelésével, hiányzó iskolai végzettségük pótlása által. Előadásunkban a fiatalkorúak kategóriájának alapos körülhatárolását követően részletesen bemutatjuk, milyen lehetőségek illetik meg a fogvatartottakat az általános és középiskolai tanulmányok folytatására, valamint a szakmai képzésekre vonatkozóan. A Büntetés-végrehajtási kódex számos kedvezményes szabályt tartalmaz a fiatalkorú fogvatartottakra nézve, ilyen eszköz például az ultima ratio elv alkalmazása, vagy szabadságvesztésük külön büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtása. E kiemelt csoport védelme érdekében rögzíti, hogy szabadságvesztésüket külön büntetés-végrehajtási intézetben (Tökölön, Pécssett, Kecskeméten, Szirmabesenyőn) kell végrehajtani. Előadásunk utolsó részében a fiatalkorú fogvatartottak tanulási jellemzőit, sajátosságait mutatjuk be. A fogvatartottak iskolai végzettsége, előképzettsége alacsonyabb a társadalmi átlagnál, ami jelzi, hogy a bűnelkövetők többségénél a normál szocializációs folyamatokban zavarok keletkeztek. A fiatalkorú fogvatartottaknál jelentős azoknak az elítélteknek az aránya, akik nem fejezték be általános iskolai tanulmányaikat, és nagyon alacsony a középfokú végzettségűek száma is. Az alapfokú iskolai végzettség megszerzése nem zökkenőmentes, ugyanis az elítéltek pedagógiai, pszichológiai motiválása igen nehéz. Ehhez kíván eszközt nyújtani a Büntetés-végrehajtási kódex, ami kedvezményt biztosító szabályokat is rögzít a fiatalkorú fogvatartottak számára. Ilyen rendelkezés a pedagógussal való kapcsolattartásra vonatkozó többlet lehetőség biztosítása, a megkezdett tanulmányok folytatásának támogatása, illetve magántanulói viszony fenntartása. A legfontosabb cél a fiatalkorú fogvatartottak oktatása terén annak elérése, hogy képzésükben együttműködő félként vegyenek részt, sikerüljön őket megnyerni az oktatás folyamatában, fogvatartásuk során ne a börtön szubkulturális hatásai érvényesüljenek, hanem a társadalom aktív részeseiként léphessenek ki az intézményből.

A tanárjelöltek attitűdje és nézetei a kisebbségi és immigráns gyerekek anyanyelvének megőrzéséről az Egyesült Államokban

Szécsi Tünde
Florida Gulf Coast University

Kulcsszavak: tanárképzés; kisebbségi nyelv megőrzése; attitűd

Az Egyesült Államok közoktatási rendszerében a diákok több mint 10%-a nem angol anyanyelvű, hanem egy másik nyelv, például a spanyol. Mivel a közoktatás nyelve angol, gyakran megtörténik, hogy a tanulmányaik végére ezek a diákok nem vagy csak hiányosan beszélnek az anyanyelvüket. Az örökségi nyelvet – amit kisebbségek anyanyelveként definiálunk – elfelejtik, nem tudják hatékonyan használni. A kutatások kimutatták, hogy ez a nyelvvesztés negatívan befolyásolja a diákok érzelmi, intellektuális fejlődését és iskolai teljesítményét. A család mellett a pedagógusok szerepe is fontos az örökségi nyelv megtartásában. A jelenlegi kutatás azt vizsgálta, hogy az Egyesült Államokban tanárnak készülő főiskolai hallgatóknak milyen attitűdje és nézetei vannak a kisebbségi és immigráns gyerekek anyanyelvének megtartásával kapcsolatban. A kutatás résztvevője 270 tanárjelölt volt, akik egy online kérdőívet töltöttek ki (Likert-skála), valamint kifejtős kérdésekre válaszoltak. A kutatási kérdések a tanárjelöltek általános nézeteit vizsgálták, valamint a három faktor – multikulturális kurzusok/felkészültség, idegennyelv-készség és a külföldön szerzett tapasztalatok – viszonyát a nézetekre. Az adatokat kvantitatív és kvalitatív módszerrel elemeztük. Faktoranalízissel vizsgáltuk a nézetekben, attitűdben megjelenő csoportokat, majd elemeztük a kifejtendő kérdésekre adott válaszokat is. A kvantitatív analízis kimutatta, hogy a tanárjelöltek felkészültségi szintje a multikulturális és kétnyelvű oktatásról egy statisztikailag szignifikáns indikátora nézeteiknek. Továbbá a tanárjelöltek idegen nyelvi készsége vagy annak hiánya szintén szignifikáns indikátora az attitűdjüknek az örökségi nyelv iskolában történő megtartásával kapcsolatban. A kvantitatív elemzés azt mutatta ki, hogy a tanárképző program végére a tanárjelöltekben megfogalmazódik az örökségi nyelv fontossága és támogatása, azonban az általuk leírt tanítási stratégiák, amelyekkel segíthetnék az örökségi nyelv megtartását, elnagyoltak, általánosak, nem hatékonyak. Az eredmények azt mutatják, hogy a tanárjelöltek nézeteiben megjelenik a tanár felelőssége a kisebbségi és immigráns gyerekek örökségi nyelvének támogatásával kapcsolatban, ám a mindennapi gyakorlathoz szükséges készségek nincsenek jelen a tanárjelöltek eszköztárában. Mindez azt sugallja, hogy a tanárképző programoknak nagyobb súlyt kellene fektetni a módszertani felkészítésre. Így azok a tanárjelöltek is, akik nem beszélnek az örökségi nyelvet, hatékonyan tudnák támogatni a diákok és a családok erőfeszítését az anyanyelvük fenntartásában és fejlesztésében. Hosszú távon ez azt eredményezheti, hogy az Egyesült Államokban megnövekedne a két vagy több nyelvet magas szinten beszélők száma, ami szolgálná a családokat és a társadalmat is.

A STEM fejlődésének nemzetközi áttekintése

Göncziné Kapros Katalin
Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: STEM; LEGO; érdeklődés

Általános probléma, hogy a tanulók középiskolás korukra elvesztik érdeklődésüket a tudományos, technológiai, műszaki, matematikai területek iránt. A probléma globális méreteket ölt mind Európában, mind az Amerikai Egyesült Államokban. Mindennek következménye az előbb említett területeken felmerülő szakemberhiány. Előzetes felmérések alapján 2018-ra hatványozódni fog az ezen a területeken való munkavállalók számának hiánya (Elaine, 2014). A probléma orvoslására Amerikában 2009-ben a nevelés innovációja kampányt kezdeményeztek. A STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) Oktatási Bizottság és az Amerikai Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma közös összefogásban stratégiát dolgozott ki, céljuk a STEM munkaerő növelése. A program megerősödését a 2014-ben kapott állami támogatás lendítette fel. A STEM alkalmazása Európában is egyre nagyobb. Kutatásomban felmérem európai viszonylatban, hogy milyen területen lelhető fel a STEM, milyen programok, kezdeményezések jöttek létre. Felmérem az oktatásba történő implementálását, az alap-, közép- és a felsőoktatásban. A STEM-területek oktatása komoly kihívást jelent az oktatók számára. A dán fejlesztésű LEGO EDUCATION olyan termékeket állított elő, amelyek megpróbálják ezeket a problémákat áthidalni (LEGO MoreToMath, LEGO-robotok: WeDo 2.0, EV3). Az eszközök alkalmasak arra, hogy a gyerekek önállóan szerezzék meg a tudást, átéljék a felfedezés örömét, ami fenntartja a hosszú távú motiváltságot. Előtérbe helyezi a kooperatív tanulást, az érvelést, a bizonyítást, gondolkodásra és egyéni megoldásra sarkall. LEGO-elemek használatával a tanulók az előttük álló problémákat modellezéssel oldják meg. A LEGO oktatásban történő alkalmazása Európában – hatékonysága révén – egyre növekvő népszerűségnek örvend. A játékos formában történő, problémamegoldáson alapuló oktatási módszer hatékonyságát számos felmérés bizonyította. Kutatásom másik célja felmérni a STEM és a LEGO kapcsolatrendszerét, a LEGO STEM-területek erősödésében játszott szerepét.

PEDAGÓGUSOK ÉS PEDAGÓGUSKÉPZÉS

Elnök: Rapos Nóra, ELTE PPK

Előadások

A tanári tervezés tanulásának kezdeti lépései

Molnár Edit Katalin

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tanári tudás; tanári tervezés

Mivel az oktatási rendszerek minőségének meghatározó tényezője a pedagógusok szakmai tudásának színvonala, a tanárok képzése kitüntetett kutatói figyelmet kap. Jóval kevesebb vizsgálat helyezi azonban a középpontba a tanári tudás elsajátításának folyamatát. A bemutatott akciókutatás ezért a szakmai fejlődés egy területét, a tanári tervezés kezdetét vizsgálja. Hogyan befolyásolja ezt a tanár szakos hallgatók tanításfelfogása? Hogyan terveznek és hogyan látják magukat tervezőként? Hogyan változnak? A kutatást néhány fontos szakirodalmi eredményre építettem: A pedagógiai tervezés és a tanítás kölcsönhatásban fejlődik. A tanári tudás fogalomrendszerének alakulását az elméleti képzés kis hatékonysággal befolyásolja. Az óravázlat-sémák nem feltétlenül segítenek a rendszerezésben és a tervezésről való gondolkodás fejlődésében. Így a tervezés fejlesztését a tanítási tapasztalatokhoz kapcsoló gyakorlatot terveztem különböző szakos másodéveseknek az osztatlan tanárképzésben. A kurzuson a résztvevők (két csoport, $N_1=20$, $N_2=19$) kis csoportokban kidolgoztak és megvalósítottak két 15 perces tanítási epizódot. Foglalkozásonként egy ilyen epizódra került sor (a kis csoportok a többi résztvevőt tanították), majd a terv és a megvalósítás megvitatása következett (kb. 60 percben). Az első tanítási kör után a diákok az ismétlődő jellegzetességekről írott oktatói visszajelzést kaptak, illetve írott segédanyagokat a tervezéshez. A félév végére mindenki egyénileg átdolgozta a korábbi közös terveiket. Minden tanítás után írásban is rögzítették a társértékelésüket. Mindkét tanítási kör után kérdőíves kikérdezés történt, a saját a tervezésüket jellemezték ötfokú Likert-skálás és nyitott ítemek segítségével. Ezeket az adatokat kvalitatív és kvantitatív módszerekkel elemeztem. A tanárjelöltek többsége a tanítást ismeretek eredményes átadásaként írta le; szinte minden tervben nagy mennyiségű információ, ismeretterjesztő szándék jelent meg – ezzel szemben tanulói szerepben a tevékenykedtetést tartották nagyra. A motiválást az érdekes témaválasztásra szűkítették. A társértékelésben az időkezeléssel foglalkoztak leginkább. A félév során határozott fejlődést érzékeltek, reflektívebbek lettek, de ezt nem tudták még hatékony cselekvésre váltani (például a célok, tanulási eredmények, értékelés, differenciálás terén). Eleve feltűnően optimistán ítélték meg a tervezési kompetenciájukat. A pár éves tapasztalattal rendelkező pedagógusokat leíró tételeket szignifikánsan jellemzőbbnek vélték saját magukra, mint az alacsonyabb tudásszinteket. A második mérésakor tapasztalt, (0,02–0,6 ponttal) még magasabb értékeknek egyharmada tért el szignifikánsan. A kutatás során hazai kontextusban is megmutatkoztak a nemzetközi szakirodalomban leírt jelenségek. Fontos új tanulság, hogy a diákok nem érzékelik a tervezés összetettségét, a fejlődés előttük álló útjának nehézségeit. Ezért e téren jóval több lehetőségre és célirányos segítségre van szükségük, mint a gyakorlatban feltételezzük.

Tanári kompetenciák hazai kontextusban – tanárok és diákok véleményének összehasonlítása

Csillik Olga, Sass Judit, Bodnár Éva, Daruka Magdolna
Budapesti Corvinus Egyetem

Kulcsszavak: tanári hatékonyság; digitális generációk; tanári kompetenciák

A digitális forradalom eredményeként rendszerszintű változások, az innovációs kultúra oktatási intézményekben történő megerősödése várható. Ez érinti az intézmények feladatait, működését, a tanítási-tanulási folyamatot. Az új tanulói generációk jellemzői, a folyamatban kulcsszereplőnek tekintett tanár kompetenciáinak folyamatos alakítását vonják maguk után. Örök kérdés, hogy kit tekinthetünk jó tanárnak, melyek a tanári munka hatékonyságának kritériumai. Mire készítsük fel a pedagógusokat? A paradigmaváltások eredményeként hogyan finomíthatók a már kialakult tanári kompetenciarendszerek (pl. ISTE, 2008; Horizon, 2016; Ollé, 2013) a magyar oktatásban részt vevő diákok és a tanárok preferenciái alapján? Kutatásunkban tanulók és tanárok véleményét vetettük össze a lényeges és hatékony tanári tulajdonságokról. A tanulógenerációk jellemzői alapján kialakított tanári kompetenciakérdőívre 1123 fő (42% pedagógus) válaszolt. A két csoport értékelésének elemzéséhez feltáró faktoranalízist végeztünk. A 10 faktorhoz tartozó állításokból képzett skálákat generációk, nem és oktatási szint alapján t-próbával, ANOVA-elemzéssel vizsgáltuk. A két csoportnál elkülönített tanári kompetenciafaktorok számos területen átfedést mutatnak: „kritikai gondolkodás fejlesztése”, „hatékony kommunikáció”, „digitális eszköz- és forráshasználat”, „az információkezelés támogatása”, a „tanulók nyelvének és kommunikációs csatornáinak” (közösségi média) használata. Hasonló tartalmat fed a tanári „interdiszciplinaritás” és a diákok „rendszergondolkodás elősegítése” faktora. Egyes faktoroknál részben tapasztalható átfedés. A tanári „aktivizálás, motiválás” faktorának „motiváló játékosítás” összetevője a tanulóknál önálló kompetenciaterületet képez. A diákoknál a fejlesztő értékelés a legkevésbé fontosnak tartott „perszonalizált kihívás” faktorban jelenik meg, ami a tanári „partneri viszony” faktor mellett a versengés, siker támogatását, elismerését foglalja magában. A tanári „partneri viszony” faktor egy része tartalmilag elkülönülten jelenik meg a diákoknál a „tanulói hozzáértés, támogatás elfogadásában”. Részben átfedő terület a „rugalmasság”. A kapcsolatkezelés rugalmassága mellett a tanároknál a változásra reflektálni képes tanárt, míg a diákoknál a jövőbeli kihívásokra való felkészítés képességét foglalja magában. Nemek szerint mindkét csoportnál a nők fontosabbnak ítélik a motiválást, aktivizálást, kommunikációt, rugalmasságot, továbbá a tanárnők a partneri viszonyt, míg a tanuló lányok a kritikai és a rendszergondolkodás támogatását, míg a férfiak a digitális eszközhasználat tanári kompetenciát. Oktatási szintek szerint a felsőfokú oktatásban találtuk a legnagyobb eltérést: a hatékony kommunikáció képességét a tanárok a legkevésbé lényeges, míg a hallgatók a legfontosabb területnek tekintik. Az eredmények, elsősorban a tapasztalt hangsúlyok és eltérések, a pedagógusképzés és -továbbképzés területének fókuszpontjaiként hasznosíthatók.

A pedagógusok továbbképzési motivációi, igényei

Márkus Edina, Szabó Barbara Éva
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: pedagógus-továbbképzés; motiváció

A pedagógusok továbbképzési tevékenységének vizsgálata mind a nemzetközi, mind a hazai irodalomban kiemelt téma. A továbbképzés mint a pedagógusok szakmai fejlődése egy tágabb keretben, az oktatás hatékonyságának, minőségének vizsgálata kapcsán jelenik meg. Megemlíthetjük többek között az OECD vizsgálataivalhoz kapcsolódó munkákat (Barber és Mourshed, 2007; Mourshed és mtsai, 2010; OECD, 2009, 2010, 2013), de hazai szerzők ilyen tárgykörben végzett vizsgálatait (Sági és Varga, 2011; Pusztai és Chrappán, 2014; Pusztai és Morvai, 2015) is. Vizsgálatunk alapját egy nagyjából Magyarországon keleti felében 2014 őszén megvalósult kérdőíves kutatás adatai képezik. A kutatás számos területre irányult, az egyik a tanárok professzionális identitása és ennek keretében továbbképzési tevékenységük vizsgálata volt. Munkánk során a pedagógusok továbbképzési motivációját, igényeit vizsgáltuk. A pedagógusok szakmai fejlődésének, továbbképzési részvételének és terveinek kapcsán fontosnak tartottuk, hogy feltárjuk a társadalmi, demográfiai és esetleges intézményi magyarázatokat. Az adatbázisban az állami és a nem állami fenntartású intézmények pedagógusai egyenlő arányban szerepelnek. A minta jellemzői megfelelnek a magyar pedagógustársadalom nem és kor szerinti összetételének, 1056 válaszadóval. Az adatok elemzéséhez SPSS-t használtunk. A motiváció és a témák kapcsán meglévő változók összefüggéseinek megértésére faktoranalízist alkalmaztunk. Az elemzés révén láthatóvá vált, hogy mely motivációs tényezők járnak együtt, mely témájú továbbképzések vannak szorosabb összefüggésben, alkotnak jól elkülöníthető csoportot. A továbbképzés kapcsán magyarázó változóként a nem, az intézményfenntartó, a szak típusa, az objektív anyagi helyzet, a szülők iskolai végzettsége nem volt meghatározó, egy-egy kérdésben találtunk összefüggést. Amelyek szinte minden esetben szignifikáns összefüggést mutattak, az az életkor és az ezzel összefüggő „hány éve dolgozik tanárként” változó. A kiválasztás háttérében álló motivációs tényezőket is vizsgáltuk. A 15 motivációs tényezőtől faktoranalízissel négy faktort sikerült elkülöníteni: interperszonális, tudományos, külső/kényszer motivációs, haszonelvű. A továbbképzések témái kapcsán azt kérdeztük, hogy az általuk végzett akkreditált továbbképzések mennyire voltak számukra fontosak a téma szempontjából. A 13 képzési témából faktoranalízis segítségével négy faktor rajzolódott ki: a társadalmi szerepvállalás; az irányítás, értékelés; a tanulásmódszertan és a speciális csoportok. Mindezek abba az irányba mutatnak, hogy érdemes a továbbképzések tervezésekor és lebonyolításakor figyelembe venni a különböző végzettségi szintű, korú csoportok eltérő igényeit. A vizsgálat eredményei hasznosak lehetnek a pedagógus-továbbképzések megújításában, hozzájárulhatnak a továbbképzéseket nyújtó intézmények képzéstervezési, szervezési munkájához.

Tanuló pedagógusok – pedagógusok szakmai fejlődése

Rapos Nóra
ELTE PPK

Kulcsszavak: szakmai fejlődés; pedagógusok tanulása; támogatás

Bár a tanárkutatások már az 1980-as években ráirányították a figyelmet a szakmai tudás sokféleségére (Schon, 1983; Shulman, 1987) a szakmai fejlődésben és annak támogatásában később válik meghatározóvá ez a gondolat. A tudás különböző értelmezései (pl. procedurális-deklaratív, tacit-explicit, személyes-nyilvános/szervezeti) és a tanuláselméleti kutatások eredményei a szakmai fejlődésről való gondolkodásban új perspektívákat jelentenek, hiszen elvezethetnek a szakmai fejlődés folyamatának modern tanuláselméleti alapokon történő értelmezéséhez. Ezt a paradigmaváltást előzték meg azok a kritikák, amelyek az akkori fogalomhasználat szerinti továbbképzések (in-service) töredezettségére, a valós osztálytermi helyzetektől és a tanár problémáitól való eltávolodásra hívják fel a figyelmet (Collinson és Ono, 2001; Fullan és Hargreaves, 1996; Villegas és Reimers, 2003; Leu, 2004). A szakmai továbbképzések rendszere és az életpálya értékelése elsősorban az egyéni szakmai fejlődés lehetőségét kínálja, holott mind az egyén, mind a szervezet új feladatokkal szembesül, ami dinamizmust, megújulást és kritikus kérdésfeltevést igényel (Geyer, 2003; Halász, 2006; Vámos, 2015), kihívásokra reagáló innovációkat, a pedagógus oldaláról adott szakmai válaszokat és egyben rendszerszerű, szervezeti szintű lépéseket. Kutatási célunk az volt, hogy feltárjuk az egyéni szakmai fejlődéshez és annak támogatásához kötődő pedagógusi vélekedéseket, összegezzük a tapasztalatokat, gondolkodási utakat azonosítsunk. Több kutatási kérdést fogalmaztunk meg (hazai és nemzetközi kontextusban): Milyen tényezők meghatározóak a személyes szakmai fejlődésüket tekintve hazai és nemzetközi kontextusban? A szakmai támogatás mely formái milyen funkciókkal válnak meghatározóvá a szakmai életúton? Miként jelenik meg a szervezet mint ágens az egyéni fejlődési folyamatban? A kutatás módszerei és mintája: OFI 2014, 2015; TALIS-adatbázis összehasonlítása; valamint az ELTE nézetkutatása (elméleti mintavétellel), melyben félig strukturált interjú, élettörténeti narratívumok elemzése, életútvonalelemzés, illetve fókuszcsoportos interjú szerepelt. Az életútvonalelemzés kapcsán azonosíthatóvá vált a szakmai életút szakaszainak eltérő tanulási útja, szakmai fejlődésében miképp jelenik meg a sachi értelemben vett alkotás; a támogatást adó szereplők funkcionálisan szétválnak a pedagógusok gondolkodásában: gyakorlati tudást megosztó, forrást biztosító, tudást hozó és elvárást megfogalmazó támogatás; együttműködés és autonómia dimenziójának értelmezése. Az eredmények hozzájárulhatnak a pedagógusok szakmai fejlődésére adaptívan reagáló, tematikusan moduláris képzések fejlesztéséhez, a pedagógusképzés és – továbbképzések, valamint a szervezeti szintű tanulás szakmaifejlődés-értelmezéséhez.

Zavarok a pedagógiai kommunikációban

Szóke-Milinte Enikő

PPKE BTK Vitéz János Tanárképző Központ

Kulcsszavak: pedagógiai kommunikáció; kommunikációs zavar; a jelentés összehangolt szabályozása

Kommunikációs zavarnak tekinthető minden olyan, a pedagógiai kommunikáció eredményességét akadályozó tényező, amely a kommunikátorok – pedagógusok, diákok – kommunikációs viselkedéséből vagy a kommunikációs helyzet egyéb jellegzetességéből (a szituáció sajátosságai, a kód sajátosságai) származtatható. A pedagógiai kommunikáció eredményességétől nemcsak a kommunikátorok közötti kapcsolat minősége, hanem a diákok személyiségfejlődése, tanulási teljesítménye is függ, ezért a pedagógiai kommunikáció szervezésének központi problémája a kommunikációs zavarok megelőzése vagy azok kiküszöbölése. A kommunikációs zavar értelmezéséhez több elméleti keret is választható. A jelentés összehangolt szabályozása az az elmélet, amely nemcsak a zavarok keletkezését mutatja be, hanem egy olyan paradigmát is képvisel, amely a pedagógiai kommunikációban elősegíti az együttműködést és a problémamegoldást, ezáltal minimalizálva a kommunikációs zavarok kialakulását. Az átélt történetek összehangolásának képessége jelentősen hozzájárul a kommunikációs zavarok megelőzéséhez. Az előadás ezt az elméletet részletesen is bemutatja, továbbá több olyan elméleti következtetést, amely különböző empirikus kommunikációs elméletekből vezethető le a kommunikációs zavarokkal kapcsolatban. A kommunikációs zavarok a pedagógiai kommunikáció mindennapos jelenségei, kérdés azonban, hogy milyen típusú zavarok a leggyakoribbak, valamint milyen együttjárás tapasztalható a kommunikációs zavarok között. Egy nem reprezentatív online kérdőíves vizsgálattal a pedagógusjelöltek pedagógiai kommunikációs zavarokkal kapcsolatos tapasztalatait vizsgáltam abból a célból, hogy a kommunikációs elméletekből levezethető kommunikációs zavarokkal kapcsolatos előfeltevések pedagógiai gyakorlatban való megnyilvánulását ellenőrizsem. Az adatok statisztikai feldolgozása a pedagógiai kommunikációs zavarok sajátosságait mutatja be. Az előadás a pedagógiai kommunikációs zavarokkal kapcsolatos elméleti előfeltevéseket és az empirikus kutatás eredményeit mutatja be.

FELNŐTTEK ÉS HALLGATÓK KÖRÉBEN VÉGZETT VIZSGÁLATOK

Elnök: Engler Ágnes, Debreceni Egyetem

Előadások

Mit várnak ma a végzős diákok a felsőoktatási intézményektől? A fogyasztói igényekre épülő, hatékony felsőoktatási marketing

Misley Helga
ELTE PPK

Kulcsszavak: felsőoktatás-marketing; felvételi; fogyasztóközpontú

A hazai felsőfokú intézmények elmúlt évtizedben történt nagymértékű fejlődését és fejlesztését követően a legnagyobb kihívást a Bologna-folyamatban való aktív részvétel és kritériumainak való megfelelés jelentette (Kuráth, 2007). Velük szemben az eddigieken túl olyan elvárások jelentek meg, amelyek által a hazai és nemzetközi piac aktív szereplőivé váltak, és ez minden felsőoktatási intézmény számára komoly kihívást jelent. A kutatás célja, hogy rávilágítson az idén végzős középiskolás diákok elvárásaira és célkitűzéseire, és az eredmények által megtalálja azokat a fejlesztési lehetőségeket, amelyekkel a felsőoktatási intézmények beiskolázási marketingstratégiájukat, továbbá szolgáltatás- és tevékenységkínálatukat a fogyasztók igényeihez és elvárásaihoz tudják alakítani a még sikeresebb működés érdekében. Kutatásunkban feltételeztük, hogy mivel a felvételizőknek szóló online és offline reklámkampányok a felvételi előtti 1-2 hónapban a legintenzívebbek, a diákok a felvételi döntést ekkor hozzák meg. Az intézmények marketingkommunikációja dominánsan az adott főiskola/egyetem hallgatóinak jó elhelyezkedési arányait mutatja be, ezért feltételeztük, hogy a hallgatók számára a legfontosabb szempont a szak- és intézményválasztás során a munkaerő-piaci elhelyezkedési lehetőség. Továbbá feltételeztük, hogy a diákok elsősorban online tájékozódnak a felsőoktatási intézményekkel kapcsolatban, és egyre kevésbé dominál a család és tanárok ajánlása, véleménye. Az eddig 460 fős, még nem lezárt kutatás online kérdőív formában méri fel a középiskolai végzős célcsoport (18<) igényeit, véleményét, elvárásait. A felvétellel kapcsolatos döntés a diákok 38%-ánál már legalább egy évvel a felvételi eljárás előtt megtörténik, 17,8%-uk legalább fél évvel előtte, 15,4%-uk 1–2 hónappal előtte, 11,7%-uk 3–5 hónappal előtte dönt, vagyis megkérdőjeleződik az intézményi kampány időzítésének relevanciája. A tanulók szakválasztásában elsősorban a személyes érdeklődés (81,5%), a szakkal való jó elhelyezkedési esélyek (43%), a földrajzi elhelyezkedés (26,5%) és a pénzkereseti lehetőség (24,6%) döntő, vagyis az intézményi marketingfolyamatokban megjelenő domináns munkaerő-piaci vonal célravezető lehet. A tájékozódást illetően az online fórumok erőteljesebben jelennek meg, mint a személyes ajánlások: a legnagyobb arányban releváns internetes oldalakon (pl. felvi.hu, eduline.hu) tájékozódnak (44,2%), többen a már adott intézményben tanuló ismerőstől informálódnak (36,8%), az intézmény weboldalát is látogatják (34,4%), és a család ajánlása (33,3%) is nagy arányban jelenik meg. Az eredmények elemzésével olyan célcsoportspecifikus hatékonyságnövelő javaslattétel fogalmazható meg az intézmények számára, amit marketingstratégiájukba építhetnek.

A szakmai és a személyes elköteleződés összefüggései a felsőoktatási tanulmányok idején

Engler Ágnes
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatás; elköteleződés; eredményesség

Előadásukban két, látszólag egymástól távoli terület között kísérünk meg összefüggést keresni. Arra vállalkoztunk, hogy a hallgatói párkapcsolati elköteleződéseket összevessük a tanulmányi és szakmai életpálya egyes szegmenseivel. Az első pillantásra gyenge kötést sejtető párkapcsolati és professzionális kultúra vizsgálatának alapötlete korábbi kutatási eredményeinkből származik, ahol azt tapasztaltuk, hogy a kapcsolati stabilitás és a szakmai eredményesség között erős összefüggés áll fenn. Ezeket az elemzéseket ugyan részidős képzésben résztvevők körében végeztük, akik javarészt család és munka mellett tanultak. Azonban az eredmények egyértelműen azt támasztották alá, hogy a stabil párkapcsolatban élő, gyermeket nevelő hallgatók bizonyultak a legeredményesebbnek tanulói és szakmai karrierútjukban. A tanulás révén kimutatott magánéleti és szakmai pályafutás összefüggését látva megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy a kulturális tőke és a társadalmi tőke egymásba fonódása egy olyan modellben is elképzelhető, ahol a felsőoktatás miliójében a kapcsolatok iránti általános beállítódás és a tanulmányok iránti elkötelezettség között összefüggés mutatható ki. Más szóval lehetségesnek látjuk, hogy a társas kapcsolatok terén kedvező attitűddel rendelkezők tanulási, szakmai aspirációjukban is erősnek mutatkoznak, azaz a kapcsolati elköteleződés és a szakmai elköteleződés egymással összefügg. Vizsgálatainkhoz a tőkeelméleteket, hallgatói integrációs elméleteket használtuk fel, valamint a fiatalok demográfiai magatartásának változásait figyeltük meg (Bourdieu, 1998; Coleman, 1998; Pongrácz és Spéder, 2002; Spéder, 2004; Utasi, 2004; Pongráczné, 2009; Pusztai, 2011; Temesváry 2014). A vizsgálatot a TESSCEE (Teacher Education Students Survey in Central and Eastern Europe) adatbázisa felhasználásával végeztük. A kutatás során a partiumi felsőoktatási intézmények (összesen 14 határon túli és kelet-magyarországi egyetem és főiskola) nappali tagozatos hallgatóit kerestük fel kérdőíveinkkel (N=1714). Az eredmények alapján a párkapcsolatok terén megfigyelt kötődések mintázata rezonál a felsőoktatási térben kialakult interperszonális kontaktusokkal. A partnerkapcsolatok területén mélyebb elköteleződést, megfontoltságot mutató hallgatók komolyabb erőfeszítéseket tesznek kapcsolataik kialakításában és formálásában. A társadalmi tőke kialakítása és kiaknázása érdekében minőségi kapcsolatokat keresnek, nem elégszenek meg a könnyen elérhető, kínálkozó lehetőségekkel. Szűk baráti körük kialakításában szintén megmutatkozik a tudatos szelekció folyamata. Ugyanakkor a családtagokhoz, rokonokhoz, barátokhoz és az egykori tanárokhoz fűződő kapcsolatok mennyiségi és minőségi jellegében nem találtunk meghatározó eltérést a két csoport tagjai között. Úgy tűnik, hogy az akadémiai milió különös változást indukál a személyes és szakmai kapcsolati háló kialakításában.

Külföldi hallgatók a magyar felsőoktatásban – lehetőségek és kihívások

Szabó Csilla Marianna

Dunaújvárosi Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatás, külföldi hallgatók; fogadó intézmény, új kompetenciák fejlesztése

A külföldön folytatott tanulmányok remek lehetőségeket kínálnak a hallgatók számára az egész világon. Nedelcu és Ulrich (2014) szerint ez egyet jelent egy tanulmányi, intellektuális, kulturális és érzelmi utazással. Azoknak a hallgatóknak, akik nemzetközi tanulmányi programban vesznek részt, jobb lehetőségeik lesznek mind a felsőoktatásban, mind a munkaerőpiacon. Ennek eredményeként az elmúlt években jelentősen megnőtt a külföldön tanuló magyar és a hazánkban tanuló külföldi hallgatók száma. Ez utóbbi számos szempontból előnyt jelent a magyar fogadó intézmény számára is. A felsőoktatási intézmények feladata nem kizárólag az, hogy fejlesszék a hallgatók kompetenciáit, hanem az is, hogy hozzájáruljanak a náluk tanuló külföldi hallgatók integrálódásához, és segítsék őket a kulturális sokk leküzdésében. Az empirikus kutatást a Dunaújvárosi Egyetemen végeztük 2015 novemberétől 2016 márciusáig. Az egyetemen közel 200, különböző országból érkezett külföldi hallgató tanul többféle szakon. A kutatás során kétféle módszerrel gyűjtöttük az adatokat: egyrészt önkitöltős kérdőívvel és félig strukturált fókuszcsoporthoz tartozó interjúval. A kérdőívet 92 hallgató töltötte ki, ebből 77 volt értékelhető. Az első fókuszcsoporthoz tartozó interjú, mely 2015 decemberében zajlott, hét hallgató vett részt hét különböző országból. A második interjút 2016 márciusában végeztük, melyen négy kínai hallgató mondta el véleményét. Ezt azért tartottuk szükségesnek, mivel az egyetemen tanuló külföldi hallgatóknak körülbelül 70%-a kínai. A kutatás eredményei megmutatták, hogy a hallgatók legfontosabb célja egyrészt az, hogy külföldön (az EU-ben) szerezzenek diplomát, másrészt megismerjenek egy másik kultúrát. A hallgatók nagyra értékelték az oktatók szakmai tudását és a hallgatókhoz való barátságos hozzáállásukat, de gyakran nem voltak világosak számukra az oktatók elvárásai, és nem a legjobbra értékelték az oktatók angolnyelv-tudását. Szintén hiányolták, hogy kevés lehetőség volt magyar hallgatókkal kapcsolatba lépni. Többen említették, hogy mind szakmai, mind személyes, mind szociális kompetenciáik fejlődtek: megtanultak prezentációt tartani, magabiztosabbak lettek, megtanulták, hogyan küzdhetik le a nyelvi korlátokat, és megtanultak tisztelni más kultúrákat és szokásokat. A nemzetközi környezetben való tanulás nemcsak a hallgatók idegennyelv-tudását fejleszti, hanem megváltoztatja attitűdjüket más kultúrák iránt. A kezdeti mulatságos vagy kellemetlen élmények után a legtöbb hallgató jól érezte magát hazánkban, ám az intézménynek még több területet is fejleszteni kell a jövőben, hogy még jobb lehetőségeket biztosítson a külföldi hallgatók számára.

Végzős hallgatók munkaerő-piaci elhelyezkedésének vizsgálata

Dombi Edina
SZTE JGYPK TÓKI

Roszik Dóra
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: munkaerő-piaci elhelyezkedés; tudásmegtartó erő; dél-alföldi régió

Egyre kardinálisabb kérdéssé vált mára a fiatalok aktuális munkaerő-piaci helyzete és ezzel együtt az álláskereséssel kapcsolatos nehézségek megítélése. A dél-alföldi régió szempontjából különösen fontos lenne, hogy az itt végzett, friss diplomával rendelkező szakemberek el tudjanak helyezkedni, tudásukkal ezen országrész fejlődését segítsék elő. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat követően a régiók szerepe mindinkább fokozódni látszik, a fejlődés elősegítéséhez az oktatási rendszer lenne a kulcs, hiszen ez adhatná meg a térség tudásmegtartó erejét, hozzájárulna a régió tudásbázisának megteremtéséhez. Az oktatási rendszer kiszélesedésével és átalakulásával megszűntek a hagyományos évfolyamok, a képzési szintek is megváltoztak, a levelező és távoktatási képzési formák egyre népszerűbbé váltak, azonban mindezek hatása a munkaerőpiacra még nem mérhető teljes egészében. Jelenleg a felsőoktatási intézmények és a munkaerőpiac együttműködésének elmaradásáról számolhatunk be, a képzések nincsenek teljesen összhangban a régióban fellelhető munkaerőigényekkel. Kiemelten fontos lenne, hogy megrekedjen a tudáselvándorlás más régiók irányába, valamint az, hogy a diplomás fiatalok ne az egyre népszerűbbé váló külföldi munkavégzés mellett kötelezzék el magukat. Vizsgálatunkban szeretnénk felhívni a figyelmet arra a mai napig aktuális problémára, miszerint a fejlettebb infrastruktúrával rendelkező városok, régiók, országok elhalásszák a magas szintű tudástőkével rendelkező szakembereket, megakadályozva az elmaradottabb területek modernizálódását. A leginkább érintett korosztály a friss diplomások csoportja, hiszen az oktatás expanziójának köszönhetően a diákok egyre több időt töltenek el a felsőoktatásban, számtalan kvalitásra tesznek szert, így gyarapítva értéküket a munkaerőpiacon, amiből arra következtethetünk, hogy magasabb szintű elvárásaik lesznek a számukra megfelelőnek tartott állásokkal kapcsolatban. A kutatás célja elsősorban az, hogy felmérjük és összehasonlítsuk a régió tudásmegtartó erejének mértékét, amihez kérdőíves vizsgálatot végeztünk végzős hallgatók körében (N=550) két alkalommal (2007, 2015). Vizsgálatunk nem reprezentatív, azonban fontosnak tartjuk, hogy a későbbiekben az ország több régiójában is elvégezzük felmérésünket és növeljük a megkérdezett hallgatók számát, ezzel is hitelesebb képet alkotva a fiatalok elhelyezkedésének nehézségeiről. Vizsgálatunk elvégzése során megkíséreltünk rávilágítani arra, hogy az oktatási rendszer az elmúlt években nagy átalakuláson ment keresztül, és ez a változás nem egy statikus állapotot jelez, hanem egy permanensen átalakulóban lévő folyamatot. Fontos szem előtt tartani a hallgatóknak, hogy hatékony és minőségi oktatást kínáló felsőoktatási rendszerekben szerezzék meg alaptudásukat, amit majd a munka világában hatékonyan tudjanak kamatoztatni.

Támogató társak a tanításban és tanulásban – a professzionális tanulástámogatás lehetőségei a felsőoktatásban

Kovács Zsuzsa
ELTE PPK

Kulcsszavak: felsőoktatás; módszertani kultúra; oktatók szakmai tanulása; tapasztalati tanulás

A tanítás és tanulás minőségét fejlesztő, az oktatók szakmai tanulását és fejlesztését támogató, ösztönző tevékenységek, programok tartalmában és módszereiben napjainkra markáns változás körvonalazódik (McDaniels, 2011; Simons és mtsai, 2013). Míg kezdetben a tanítással összefüggésbe hozható képességek, készségek explicit fejlesztése került a középpontba (Sorcinelli és mtsai, 2006), a szakmai tanulás komplexebb és korszerűbb értelmezéseivel egy időben az egyéni fejlődés ösztönzését előtérbe helyező támogatási formákat dolgoztak ki, melyek erőteljesen építettek az egyéni igényekre és figyelembe vették a munkahelyi tanulás jellemzőit (Webster-Wright, 2009; Teras, 2014). Kapcsolódva az ELTE által szervezett Harmadik Kor Egyeteme (HKE) előadásaihoz, a 2015–2016-os tanév őszi félévében elindítottuk az intenzívebb tanulási lehetőséget biztosító szemináriumokat is. A szemináriumok rendszeres időközönként egy speciális témakör alaposabb feldolgozását tették lehetővé a résztvevő nyugdíjasok számára, ugyanakkor építettek a felnőttek aktív tanulását támogató korszerű módszertani megoldásokra is. A tanév tavaszi félévétől a szemináriumokat vezető oktatók szakmai támogatását egy kurzus keretei köré szerveztük, amelybe andragógia MA szakos hallgatókat vontunk be. A szakmai támogatás alapját képezte azon elképzelésünk, miszerint a szemináriumokra való felkészülés alapvetően egy tanulóközpontú gyakorlattal való szembesülést jelent, aminek sikeres beépülését segítjük a megfigyelésekkel és visszajelzésekkel, valamint az elméleti ismereteket is nyújtó megbeszélésekkel. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy milyen módon működik egy, a résztvevők tapasztalati tanulását középpontba helyező, rendszeres szakmai megbeszéléssel és mentorálással támogatott tanulási folyamat. A három szemináriumot tartó oktató mellé egy kisebb csoport szerveződött, akik rendszeres megfigyelésekkel és visszajelzésekkel támogatták az oktatói munka tervezését és megvalósítását. A kurzus óráin a felnőttek tanulását előtérbe helyező elméleti tartalmakat beszéltük meg, szorosan kapcsolódva a friss tapasztalatok feldolgozásához. A félév végén félig strukturált interjúk segítségével kérdeztük az oktatókat és a „támogató társakat” arról, hogy hogyan érezték magukat, miben változott a tudásuk (az oktatók esetében a tanítási gyakorlatuk), milyen előnyökkel és nehézségekkel járt az ebben a formában nyújtott szakmai támogatás (Smith, 2004). Az előadás röviden vázolja a témakör nemzetközi szakirodalmát, majd bemutatja a kurzus megvalósításának tapasztalatait, ezeket párhuzamba állítva az interjúk által feltárt véleményekkel. A fejlesztő és kutató tevékenység tanulságai alapját képezhetik egy olyan komplex, a szakmai/pedagógiai tanulást támogató programcsomag kidolgozásának, amely, építve a kollaboratív tanulási lehetőségekre és a tanulóközösséget kialakító és fenntartó, változatos módszertani megoldásokra, eredményesen ösztönzi a tanulóközpontú módszertani kultúra kialakítását a felsőoktatásban.

Múzeumpedagógia és múzeumok az egyetemisták szemszögéből

Hegedűs Anita
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: felsőoktatás; egyetemisták; múzeumpedagógia

Az egyetemisták kultúrafelfogása határozott változásnak indult a felsőoktatás tömegesedése óta: a hallgatók elitkultúra-kedvelők helyett mindinkább a populáris kultúra fogyasztóivá váltak. Ugyanakkor a múzeumok is komoly változáson estek át a 2000-es évek óta: megjelentek a „nyitott múzeumok”, melyek a látogatót, az informális tanulási tér jellegét helyezik működésük középpontjába. Felmerül a kérdés: vajon találkoznak a hallgatók és a múzeumok ezen átalakult körülmények között? A kutatás célja, hogy az egyetemista közösséget egy korábban alig taglalt szempontból vizsgálja: a múzeumokkal, szorosabban véve a múzeumpedagógiával kapcsolatos attitűdjükkel kapcsolatban. Kutatási kérdéseink: Milyen kép él a hallgatókban a múzeumokkal, a múzeumpedagógiával kapcsolatban? Mennyiben tekintik tanulási térnek a múzeumokat, tanulási lehetőségnek az ott tárolt gyűjteményeket, történeteket? Múzeumlátogatási felmérések alapján feltételezzük, hogy elavult, hűvös múzeumkép él bennük, és az egyetemi tanulmányaik során nem tartják tanulási térként számon a közgyűjteményeket. Ugyanakkor úgy véljük, a jelenleg 20 év körüli korosztály már részesült a nyitott múzeumokra jellemző, újszerű múzeumpedagógiai tevékenységből, és pozitív kép ép bennük ezen foglalkozások kapcsán. A szerző a Szegedi Tudományegyetemen készített fókuszcsoportos interjúkat aktív jogviszonnal rendelkező, 20–25 éves hallgatók körében. A kutatás során asszociációs, projektív módszerek segítségével kívánta feltárni lappangó véleményüket a múzeumokkal, a múzeumpedagógiával kapcsolatban. Emellett folyamatosan követte a közöttük zajló párbeszédet, a félig strukturált kérdéssorra adott válaszaikat, reakcióikat. A kutatás eredményeit a tartalomelemzés módszerének segítségével vetette részletes vizsgálat alá. Az interjúk eredményei igazolták a felvetéseket: a megkérdezett hallgatókban hűvös, távoli, merev kép él a múzeumokról, és tanulási térként csakis a közoktatás kapcsán gondolnak a közgyűjteményekre. A múzeumpedagógiával kapcsolatos véleményük azonban meglepő eredményt hozott: irigylik a mai múzeumpedagógiai foglalkozások résztvevőit, nyitottak lennének ilyen jellegű foglalkozásokon történő részvételre, ugyanis ők nem vagy csak elvétve vettek részt ilyen foglalkozásokon. Főként a csoportos látogatások során elhangzott tárlatvezetések rögzültek bennük – kifejezetten negatív emlékként. Ugyanakkor nem zárkoznak el a múzeumoktól mint tanulási terektől, és kíváncsian várják a közgyűjtemények frissülését, modernizálódását. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a múzeumi kiállítások, az ott tárolt tudás és műtárgyak nemcsak órai keretek között vagy csoportosan, hanem egyénileg is komoly tudásforrást jelentenek, jelenthetnek az egyetemistáknak. A fókuszcsoportos interjúk résztvevői nyitottak ezen lehetőségekre, azonban általános és középiskolai csoportos múzeumi negatív élményeiken nehezen tudnak túllépni.

NEVELÉSTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

Elnök: Rébay Magdolna, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Előadások

Nyelvében és iparában él a nemzet. Nemzetépítési törekvések és a középfokú iparoktatás a 19–20. század fordulóján

Vörös Katalin

PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: nemzetépítés, magyar nyelv; középfokú iparoktatás; 19–20. század fordulója

Az előadás a dualizmus kori nemzetkonstrukcióból kiindulva igyekszik értelmezni a századforduló iparoktatási törekvéseinek a magyar nyelv, illetve a magyar stílus oktatását érintő intézkedéseit. A korabeli Magyarország egyik legfontosabb, az oktatásügyet is markánsan érintő problémájának a nemzetiségi kérdés számított. A középfokú iparoktatás a modernizálódó oktatási rendszer jellegzetes megnyilvánulása volt, ugyanakkor kutatásunk révén kimutatható, hogy a magyar szupremácia érvényesítésnek eszközeként is értelmezhető. A nemzetépítési törekvések az oktatás területén a magyar tannyelvű képzések, illetve a magyar irodalom és nyelvtan tárgyak kapcsán érvényesültek egyértelműen. Előadásunkban a 19. század utolsó harmadában kiépült állami szakképzési hálózat nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos összefüggéseit mutatjuk be, amelyek eddig elkerülték a (nevelés)történészek figyelmét. Vizsgálatunkban a századforduló szakminisztereinek (Dániel Ernő, Hegedüs Sándor, Wlassics Gyula) megnyilatkozásain túl, a szakképzett munkásság nevelésében kulcsfontosságú szerepet játszó ipari szakiskolák és felső ipariskolák tanterveinek és demográfiai jellemzőinek vizsgálatával kívánunk hozzájárulni a nemzetépítési stratégiák konkrét megvalósulásainak megismeréséhez az iparoktatás vonatkozásában. A kutatás elsősorban történeti forráselemzésen alapul, melynek primer forrásait a szakminiszterek jelentései, beszédei, illetve statisztikai jelentik, kiegészítve a vonatkozó folyóiratok vizsgálatával. A Vallás- és Közoktatási, illetve a Kereskedelemügyi Minisztériumok levéltári anyagainak elpusztulása miatt ezek a források kiemelkedően fontosak a kormányzat koncepcióinak és elképzeléseinek rekonstruálásához. Részletesen foglalkozunk a magyar nyelv oktatása kapcsán a Magyar Iparoktatás című kormányzati szaklapban lefolytatott sajtóvitával is, a kérdés jellegzetes manifesztumával. Jelen források kritikai vizsgálatával a dualizmus kori nemzetépítés (ifj. Bertényi, 2009; Frank és Gyáni, 2002; Katus, 1979; Kéri, 1997; Kereszty, 2010; Nagy P. T., 2002; Ring, 2004) és szakoktatás-történet (Gyóriványi, 2000; Fericsán, 1999, 2001; Felkai-Zibolen, 1993; Nagy A., 2010, 2014; Nagy P. T., 1999; Orosz, 2003; Székely, 2013) szakirodalmának értelmezési tartományait kívánjuk bővíteni, melynek relevanciáját nemcsak az iparoktatás történetének eddigi hiányos feldolgozása jelenti, hanem egy társadalmi csoport (szakképzett munkásság) identitásképződését befolyásolni kívánó hatalmi törekvések feltérképezése is.

**Egy őrségváltás megszakadása. A Sárospatak–Miskolc iskolaváros-küzdelem
fordulatai a 19. században**

Ugrai János
Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet

Kulcsszavak: neveléstörténet; oktatásföldrajz; iskolaváros-küzdelem

Miskolc a 19. században, annak is különösen a második felében a hazai városok átlagánál jóval gyorsabban fejlődött. Jelentős népességyarapodás, urbanizálódás, iparosodás, a központi funkciók megerősödése, illetve a kulturális fejlődés egyaránt elősegítette, fűtötte Miskolc előrelépését. Mindezek következtében a középszerű vidéki városok sorából két emberöltőnyi idő alatt az ország egyik legdinamikusabban növekvő települése lett. Egy ilyen mérvű fejlődéshez szükségszerűen társul az iskolavárosi feladatok szaporodása, az oktatási intézmények számának, illetve a már meglévő iskolák jelentőségének növekedése. Így volt ez Miskolc esetében is. Ezt a 19. század közepén és a dualizmus idején elsősorban a református oktatás változásain lehet a leginkább lemérni – tekintettel arra, hogy egyfelől a város szellemi életének fő szervezői a kálvinisták voltak, és maga a város is a tiszáninneri református egyházkerület életében töltött be székhelyszerepet. A város hosszabb távú sorsa szempontjából is kiemelkedő tétje volt annak, hogy a reformátusok regionális iskolahálózata miként alakul át, s ebben a változássorozatban a miskolci főgimnáziumnak milyen szerep jut. Komolyan felmerült tehát a térségi „őrségváltás” problémája: az egyre szegényedő, süllyedő kisvárostól, Sárospataktól mindinkább eltolódott a súlypont Miskolc felé. Ám különböző okoknál fogva a folyamat mégsem zajlott le teljesen, nem zárult le megnyugtatóan. Ellenkezőleg: újabb és újabb szempontok előtérbe kerülésével állandósult a nekilendülések és visszatáncolások ciklikussága. Egyházpolitikai, településspecifikus társadalmi és gazdasági, az érintett vármegyék konkurenciájával kapcsolatos, és nem utolsósorban oktatáspolitikai és pedagógiai megfontolások révén a hosszú 19. század nem döntötte el a Sárospatak–Miskolc küzdelmet. Előadásomban elsődleges egyház- és neveléstörténeti levéltári forrásokra, valamint a régió társadalomföldrajzi, történeti földrajzi folyamatait vizsgáló szakirodalomra hagyatkozva ennek a sajátos őrségváltásnak a történetét mutatom be. Három nagyobb szakaszt különítem el az évszázados folyamatnak, majd megpróbálom ennek a folyamatnak a máig ható hatásait is szakszerűen azonosítani. Előadásom ennek megfelelően – a neveléstörténet, az egyháztörténet és az oktatásföldrajz közös halmazában mozogva – szolgálja iskolarendszerünk egyes sajátosságainak interdiszciplináris szemléletű értelmezését, megértését.

Az egészségtan tanításának ellentmondásai a 19. század végén és a 20. század első felében

Pusztafalvi Henriette
Pécsi Tudományegyetem EK

Kulcsszavak: iskolaorvoslás; középiskola; módszertan

Az egészségtan bevezetése elsőként a fiú-gimnáziumokban történt meg választható tárgyként, és 1886-tól folyamatosan minden évben meghirdették. A tanfolyamon kiképzett iskolaorvosok a képzésük során kevés információt kaptak az oktatási módszerekről, főként a nevelélméletekre koncentráltak. Kutatásomban arra keresem a választ, hogy a képzésben, majd az oktatási gyakorlatban milyen mélységű ismeretet sajátítottak el, továbbá mennyire felelt meg a korabeli korszerű oktatási tapasztalatoknak és hogyan viszonyult a pedagógiai gyakorlatuk a többi tantárgyi gyakorlathoz. Vizsgálatomhoz, az elsődleges levéltári források mellett, másodlagos forrásokat is felhasználtam (publikációkat, képzési anyagokat, például Darányi: Az iskoláskor egészségügye, 1933). Az oktatási módszerek esetében a Comenius-féle szemléltető oktatás elsődlegessége mellett fontos és hangsúlyos alapként szolgáltak a korszerű erkölcsi alapokon nyugvó egészségnevelési alapelvek. A klasszikus arisztotelészi logika alapelveire (a könnyebbtől a nehezebb felé, az egyszerűtől az összetett felé) építve gyakoroltatták az oktatási-tanítási, vagyis módszertani alapelveiket. Azonban látni kell, hogy eltérő minőségű volt az ismeretek átadása, mivel egyrészt kevés iskolaorvos kapott képesítést (évente maximum 20 fő), másrészt eleinte a tanfolyami képzés során nem kapott elegendő hangsúlyt a módszertani ismeret, holott maga Kármán Mór volt az ismeretek interpretátora. Az 1933-as új rendeletben megnövelték mind a pedagógiai ismeretek mennyiségét, mind a gyakorlatok módját és mennyiségét is, ami azonos volt más tanárszak gyakorlatával. Ennek ellenére a nevelőtestület még ekkor sem fogadta be teljes mértékben az iskolaorvosokat (Németh L., Medve utcai polgári, 1937). Az iskolai egészségügyi szemléltető képek és az egészségtan tankönyvek is didaktikusan felépített, empirikus tapasztalatokra épített ismereteket és gyakorlati tapasztalatokat kínáltak a fiatal emberek számára, akik a jövő értelmiségét jelentették. Az iskolaorvosi munka oktatás-módszertani tartalma nehezen volt interiorizálható az orvosok számára, azonban az 1933-as szemléletváltás és kötelező oktatási gyakorlat meghozta eredményét. Az iskolaorvosok is elsajátították a tematikus tervezést és a bemutató záróvizsgán, záró tanítási gyakorlaton győzték meg az iskolaigazgatókat és felügyelőket alkalmasságukról. Mégis azt mondhatjuk, hogy ugyanúgy, mint más tanárok, az iskolaorvosok is személyiségüktől függően végezték nevelő és oktató munkájukat, sikeresen vagy kevésbé eredményesen.

A magyar erdészeti szakképzés a dualizmus időszakában

Takács Zsuzsanna Mária
Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: erdészeti szakoktatás; dualizmus; Erdészeti Lapok

A magyar szakoktatás történeti fejlődésének szerves részét képezi a magyar alsó-, majd középfokú erdészeti oktatás intézményesülése, melynek létrejöttében elvülhetetlen érdemei vannak az 1862-ben alapított Erdészeti Lapok hasábjain két évtizeden keresztül, 1862 és 1883 között megjelenő cikkek szerzőinek. A folyóirat az 1851-ben alapított Ungarischer Forstverein, majd a jogutód Országos Erdészeti Egyesület (1866-tól) folyóiratoként biztosított lehetőséget az erdészeti szakoktatás fejlesztése érdekében felszólaló szakembereknek, aminek eredményeként megállapították, hogy önálló állami alerdész iskola felállítása szükséges. 1883 őszén megnyitotta kapuit a Királyhalmi Erdőőri Szakiskola, az ország első állami alsófokú erdész szakiskolája, majd az ezt követő években Temesvár-Vadászerdőn, Liptóújváron és Görgényszentimrén jöttek létre azok az iskolák, amelyek jogutód intézményei a mai napig meghatározóak hazánk erdészsképzésében. A szakfolyóiratokat és tudományos folyóiratokat történelmileg a homogén tudás kialakításának igénye hozza létre, a társadalomban jelen lévő közösségek pedig felhasználják a létrejövő kereteket arra, hogy saját normáikat érvényesítsék (Géczi, 2003). A dualizmus korától a második világháborúig tartó időszak periodikáinak vizsgálata olyan új és hatalmas, még ismeretlen forrásanyagot jelent a neveléstörténettel és a didaktikatörténettel foglalkozók számára, amely joggal keltheti fel a szakoktatással foglalkozók érdeklődését. Kutatásunk során ebből adódóan is használtuk fel primer forrásként az Erdészeti Lapokban megjelenő írásokat, melyek elemzése során az abban publikáló szakemberek saját szakoktatásuk érdekében kifejtett érdekérvényesítő tevékenységét, valamint a létrejött intézmények számára készített tantervi javaslatokat állítjuk fókuszba. Vizsgálatunk során ezen tanterveket áttekintve keressük az erdészeti képzésnek a matematikához kötődő tantárgyait. Milyen jelentőséggel bírtak ezen szakképzés keretein belül és miért volt fontos már a kezdetektől, a 18. század végétől kialakuló oktatás során, hogy a magyar erdészek alsófokú képzésétől kezdődően nagy hangsúllyal szerepeljen oktatásukban a matematika?

A kalocsai jezsuita gimnázium szerepe az arisztokrácia nevelésében-oktatásában (1867/68–1917/18)

Rébay Magdolna

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Kulcsszavak: arisztokrácia; dualizmus; Kalocsa

Kutatásunk célja, hogy – Virág Irén eredményeire reflektálva – megállapítsuk, az arisztokrácia nevelése és oktatása a társadalom polgári átalakulásának következtében változott-e a dualizmus korában. A többek közt Biró Zsuzsanna Hanna, Karády Viktor, Kovács I. Gábor, Nagy Péter Tibor és Sasfi Csaba vezetésével folyó prozopográfiai vizsgálatok sorába illeszkedve család- és iskolatörténeti kutatásokat folytatunk, hogy feltérképezzük a főrangú ifjak tanulmányi szokásait: vajon magán vagy nyilvános jelleggel folytatták tanulmányaikat, hány évet töltöttek el egy intézményben, vállaltak-e aktív szerepet a közösségi életben, éltek-e az iskolák által nyújtott extra tanulmányi lehetőségekkel. Eddig nyolc iskolával foglalkoztunk szisztematikusan, e sort kívántuk folytatni a kalocsai jezsuita főgimnáziummal. Kutatásunkat elsődleges forrásokra építettük, iskolai értesítőkre, konviktusi lapokra, levéltári dokumentumokra (pl. képek, jegyzőkönyvek, levelek) támaszkodtunk. Résztint a dokumentumelemzés módszerével éltünk, résztint statisztikai elemzéseket végeztünk. A kalocsai gimnáziumot a jezsuiták 1860-ban vették át a piaristáktól, ennek feltétele nyolcosztályossá bővítése volt. Konviktusát (Stefaneum) is ekkor alapították érseki támogatással, melynek a hatékonyabb lelki és erkölcsi nevelés miatt nagy jelentőséget tulajdonítottak. Az arisztokrácia számára a bentlakás lehetősége tette vonzóvá az intézményt. Az ide jelentkező főrangú ifjak szinte kivétel nélkül annak növendékei lettek. A kevés magántanuló majd mindegyike csak a korábbi magán- vagy külföldi tanulmányai elismertetése miatt tett vizsgát, hogy aztán nyilvános tanulóként folytathassa tanulmányait. A konviktust a rend kiemelten kezelte: külön is jutalmazták diákjait (pl. illem és jó modor terén), saját egyesületei voltak, bizonyos rendkívüli tárgyakat csak itt lehetett tanulni. Utóbbiak közül az arisztokraták első helyen a franciát választották, ezt követte a vívás és a gyorsírás. A dualizmus korában 63 főrangú család 151 tagja tanult a gimnáziumban. Őket három nagyobb csoportba sorolhatjuk: a legtöbben 1–3. osztályba iratkoztak be, lényegesen kevesebben a 4–5., a legkevesebben a 7–8. osztályba. E meglepő eredménynek két oka lehetett: egyrészt sokan a kalksburgi tanulmányaikat folytatták itt, másrészt e rétegre jellemző volt a gyakori iskolaváltás, illetve az is lehetséges, hogy az intézmény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az iskolában töltött évek száma az idő előrehaladtával lényegileg nem változott, ami azt jelenti, hogy a vonzereje nem erősödött, noha a kétségtelen humán jelleg ellenére a természettudományos képzésre is hangsúlyt fektettek, itt tanított például Tóth Mike mineralógus, saját obszervatóriuma is volt. Viszont bizonyos családok (br. Apor, br. Jósika, gr. Wenckheim) – köztük tehát erdélyiek is – ragaszkodtak az intézményhez, hiszen több generáció tagjai is megjelentek falai között. Váratlan eredmény volt, hogy legtöbben a 4., 5. vagy a 6. osztályt végezték el itt.

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Adalékok a Vajdaság 18–19. századi oktatásügyéhez

Sanda István Dániel
Óbudai Egyetem

Kulcsszavak: 18. századi oktatásügy; társadalomtörténet, tartalomelemzés; iskolaépület alaprajza és metszetei

Neveléstörténeti kutatásaim során a Vajdaság középfokú oktatásának kialakulását, a történelmi Magyarország e tájegységének – számos sajátos vonással rendelkező – eddig jórészt feltáratlan területét vizsgálom. Társadalomtörténeti kontextusba helyezve mutatom be a Vajdaságban élő szerbek első – karlócai – gimnáziumának, a gimnázium megalapításának előzményeit, az intézmény főgimnáziummá válását és kulturális kapcsolatrendszerét. Kutatásom másodlagos – gyakorlati – célja annak a felismerésnek a megerősítése, hogy ahol sikerül „átlépni” az etnikai kisebbségek, illetve népcsoportok közötti – többnyire mesterségesen gerjesztett – ellentéteken, ott mindenki „nyer”. Az egymást támogató népcsoportok gyermekei megismerik a másik népcsoportoz tartozó társaik életvitelét, hagyományait és szokásrendjét, egyszóval a másik kultúráját, és megtanulják, hogyan kell és lehet békességben élni egymással. Szabadkai levéltári kutatásaim nyomán primer források alapján a dokumentumelemzés módszerével tárom fel az intézmény alapításának történetét, melyben kiemelkedő szerepet vállalt Stefan Stratimirović karlócai provoszsláv metropolita, aki közbenjárt a bécsi Kancellárián a szerbek első gimnáziumának megalapításáért. Az anyagi alapot egy karlócai szerb polgár, Dimitrije Sabov 20 000 forintos alapítványa biztosította. II. Lipót 1791. október 11-i keltezéssel jóváhagyta a szerb gimnázium alapításának kérelmét, és egyrészt elrendelte, hogy az oktatás 1792. október 16-án megkezdődjön, másrészt Sabovot magyar nemesi címmel tüntette ki. A bécsi Egyetemi Könyvtárban és a Levéltárban fellelt dokumentumok alapján a tartalomelemzés módszerével vizsgálom a gimnázium tanári karának összetételét, melynek egyik – számos tanulással szolgáló – momentuma, hogy az alapítók azon igénye, mely szerint a gimnáziumban csak szerb és görögkeleti tanár oktathat, közel száz évig nem teljesült. Az igazgatók és a tanárok a Habsburg Birodalom – és az annak részét képező Magyarország – legkülönbözőbb területeiről és nemzetiségei közül kerültek ki, akik a szerb anyanyelvű tanítványaikkal szép eredményeket értek el, és a karlócai gimnázium – a korabeli források szerint – már működésének első évtizedeiben messze földön híressé vált. Kultúrtörténeti kuriózum, hogy Székács József, későbbi evangélikus püspök – 20-tól 25 éves koráig – öt éven át volt házi nevelője annak a Petar Nikolić karlócai főgimnáziumi diáknak, aki 1835-ben Temes megye aljegyzője lett. Amikor Nikolić 1856-ban a fiának nevelőt keresett, az akkor már püspökké szentelt Székácshoz – egykori nevelőjéhez – fordult tanácsért, aki egy magyar fiatalot ajánlott házi nevelőnek a szerb anyanyelvű családhoz. Bemutatom a levéltári kutatásaim során fellelt, a korabeli iskolaépületről készült alaprajzokat, metszeteket és fotók másolatát.

FELNŐTTEK ÉS HALLGATÓK KÖRÉBEN VÉGZETT VIZSGÁLATOK

Elnök: Serfőző Mónika, ELTE TÓK

Előadások

Egészségtudományi hallgatók attitűdjének vizsgálata

Balla Imre, Sipkó Gabriella
PTE ETK Doktori Iskola

Pusztafalvi Henriette
Pécsi Tudományegyetem EK

Kulcsszavak: fogyatékossgal élők; egyetemisták; társadalmi távolság

A vizsgálat alapvető célja volt, hogy a segítő szakmát választó hallgatók attitűdjéről világos képet kapjunk. Feltételeztük, hogy e szakmát választó hallgatók más társadalmi csoportokkal szemben lényegesen elfogadóbbak, illetve szemléletmódjuk eltér az átlag népességtől. Empirikus vizsgálatunk segítségével arra is keressük a választ, hogy milyen „minőségű” interakciós-kommunikációs közösséget vállalna egy fogyatékossgal élő személlyel. Keresztmetszeti leíró vizsgálatot a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Karán végeztünk, a mintát az elsőéves hallgatók képezték. A válaszadás önkéntes volt, a kérdőíveket névtelenül töltötték ki. A vizsgálati eszköz négy főreszből állt, tartalmazta a szociodemográfiai adatokat, a hallgatók attitűdjének közvetlen mérésére szolgáló Likert-skálát, illetve attitűdskálát. A társadalmi távolságérzetet mérő Bogardus-skála rákérdezett a hallgató által elfogadott legközelebbi kapcsolat fokára, illetve tartalmazta a hallgatók magatartásában jelentkező attitűd gyakoriságát vizsgáló rangskálát. A visszaérkezett kérdőívek közül 113 volt minden szempont alapján értékelhető. Az adatok elemzését SPSS-szel végeztük (pl. χ^2 -próba, regresszióelemzés, esélyhányados, megbízhatósági tartomány, t-próba). A vizsgálatban részt vevő hallgatók 93,8%-a elfogadó attitűddel rendelkezik a Bogardus-skála szerint, ez az eredmény kiemelkedően magas. A különböző társadalmi csoportok vizsgálatánál kiderült, hogy a hallgatók számára leginkább elutasított csoport a cigányok (11,67) és a szegregált csoportok: a kábítószeresek (10,78), a bőrfejúek (9,97%) és a hajléktalanok (9,76%). Felmérésünkben kiderült, hogy a látható fogyatékossgal élőkkel (mozgásában korlátozottak) szemben nagymértékű elfogadás volt tapasztalható. Akinek van az ismeretségi körében fogyatékkal élő, tisztában van azzal, hogy a fogyatékossgal élő különösen nagy figyelmet érdemelnek, és ha megkapják, rendkívül hálásak érte. Fontos és meghatározó tényező a befogadó társadalom megteremtése, amihez a társadalomban jelen lévő előítéletek csökkentése szükséges, ebben kiemelt szerepet kell, hogy kapjanak a pedagógusok és más segítő szakmában dolgozó szakemberek. Ezért kiemelten fontosnak tartjuk olyan kurzusok szervezését, amelyek segítségével a hallgatók, illetve leendő szakemberek körében olyan multikulturális szemléletmódot alakíthatunk ki, ami hozzájárul egy befogadóbb-elfogadóbb társadalom kialakulásához.

Pályaszocializációs értékek változása az egészségtudományi képzésből a 2016-ban kilépő hallgatóknál

Kiss-Tóth Emőke, Rucska Andrea
Miskolci Egyetem Egészségügyi kar

Kulcsszavak: egészségügy; pályaszocializáció; értékek, kompetenciák; változás

Folyton változó, fejlődő társadalmunkban formálódik a munka természete, ami befolyásolja a munkaerőpiac által generált kompetenciák értékét és tartalmát. A kompetencia mint hasznosítható tudás a munkakörhöz szükséges cselekvésre való alkalmasságot, teljesítőképességet takarja. Életünk egyik legfontosabb döntése a megfelelő hivatás kiválasztása, mely hosszú tanulási folyamat eredménye, mert a jól megválasztott, érdeklődésünknek, képességeinknek megfelelő hivatás sikeres életpályát biztosíthat számunkra. A pályaszocializáció minden esetben pszichológiai alapokra épül (Szilágyi, 2004). A felsőoktatás feladata és felelőssége olyan hallgatók – jövőbeni munkavállalók – képezése, akik képesek az állandóan változó munkaerő-piaci elvárásoknak megfelelni. Az egészségügy területén a szakmai ismeretek mellett a hatékony munkavégzéshez elengedhetetlen a kompetenciákon belüli szakmaspecifikus értékekre nevelés, mert a humán-segítő szakmák hatékonyságát minden esetben befolyásolja a szakma művelőjének személyisége is. Az egészségtudományi képzésben ezért nagy hangsúlyt fektetünk a hallgatók szociális kompetenciájának fejlesztésére, pályaezékenyítésre, a pályaszocializációra, mert a képzés célja, hogy a frissen végzett szakember készen álljon hivatásának gyakorlására. A kutatás célkitűzése az egészségtudományi képzésben tanulmányokat folytató hallgatók pályamotivációjának, értékrendszerének, jövőképeinek, elvárásainak megismerése és a változás nyomonkövetése. A vizsgálat során feltárjuk, hogy a képzés a munkaerő-piaci elvárásoknak megfelelően alakítja-e a hallgatók szakmai identitásának alakulását, felmérjük a sikeres elhelyezkedést támogató szakmaspecifikus kompetenciákat, a hallgatók pályamotivációját, valamint a segítő szakmára jellemző pályaszocializációs értékek manifesztációját. A teljes körű adatfelvétel az egészségtudományi képzésben részt vevő, 2012-ben belépő és 2016-ban kilépő hallgatók körében történt. A szakmai identitás alakulása indikátoraként tekintett értékek vizsgálata során a Rokeach- és a Super-féle standard érték kérdőíveket alkalmaztuk, mert az értékek a személyiség viszonylag állandó képződményei, meghatározzák az egyén törekvéseit, befolyásolják a motivációkat. A vizsgálatokat az általunk működtetett, pályaszocializációt vizsgáló kutatóműhely már elindította – értékvizsgálatokat több mint 14 éve folytatunk –, tehát jelen kutatás támaszkodik a korábbi vizsgálatok eredményeire, továbbá a változások méréséhez a korábbi vizsgálatokkal összehasonlító elemzések váltak lehetővé. A longitudinális méréssel nyomon követjük a pályaidentifikáció fázisait. A kutatás eredményeinek tükrében lehetőség nyílik a képzési struktúrát olyan irányba fejleszteni, hogy a szakmai ismeretek mellett a személyes és szociális kompetencia összetevőinek (pl. tolerancia, interperszonális rugalmasság, felelősségtudat, önfejlesztő technikák) és a szakmaspecifikus értékek beépülését hatékonyan támogassuk.

Az integrált nevelés élményei és kihívásai a leendő óvodapedagógusok vélekedésében

Böddi Zsófia, Serfőző Mónika
ELTE TÓK

Kulcsszavak: integráció; élmények; óvodapedagógus-képzés

Ismert, hogy a tapasztalt pedagógusokhoz képest a pályakezdőket más jellemzőkkel írhatjuk le, eltérőek tevékenységeik, gondolkodásuk, problémáik (pl. Szivák, 1999), előtérben van pályaidentifikációjuk (l. Szebeni, 2001) és szocializációjuk. Mindenképpen kihívásokkal szembesülnek, amelyek mellett külön feladatot jelent, ha integráló óvodai csoportjuk lesz. Nemcsak a sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekekkel kell megfelelően bánniuk, hanem például hatniuk kell a gyerekek közötti társas kapcsolatokra, interakciókra (Harper és McCluskey, 2003; Stanton-Chapman és Brown, 2015), megfelelő együttműködést kell kialakítaniuk a szülőkkel, szakemberekkel is (Czibere, 2006). Az óvodapedagógus-képzés tartalmában megjelenik az integrációval kapcsolatos felkészítés, ugyanakkor szükség van arra, hogy a képzést és a hallgatók integrált neveléshez szükséges kompetenciáit folyamatosan fejlesszük. Kutatásunk célja végzős óvodapedagógus hallgatók SNI-gyermekekkel, integrált neveléssel kapcsolatos élményeinek feltárása volt. Kérdőíves vizsgáltunk mintáját a hazai óvodapedagógus-képző intézményekbe járó végzős hallgatók (N=542) adták. A többségében zárt kérdéseket tartalmazó kérdőívet egy kisebb mintán elvégzett nyílt kérdéseket tartalmazó elővizsgálatunk alapozta meg. Jelen kutatásban kérdeztük a hallgatókat a tipikustól eltérő fejlődésmentet mutató gyermekekkel kapcsolatos tapasztalataikról, fókuszba helyezve a gyakorlati képzésüket, az SNI-gyermekekkel kapcsolatos pozitív és negatív óvodai élményeiket. Továbbá vizsgáltuk általános vélekedéseiket, kiemelve az integrált nevelési helyzettel kapcsolatos várakozásaikat, félelmeiket, saját kompetenciájuk és ismereteik megítélését. Végezetül arra irányultak kérdéseink, hogy véleményük szerint milyen elméleti és/vagy gyakorlati felkészítésre lenne még szükség a képzésben az integrációval kapcsolatosan. Az adatok elemzésekor többségében a válaszok előfordulási arányát vizsgáltuk. Az eredmények részletes bemutatásánál azokat az aspektusokat hangsúlyozzuk, amelyek a hallgatók felkészültséggel kapcsolatos önreflexiójára fókuszálnak. Eredményeinkből kitűnik, hogy az óvodapedagógus hallgatók integrációval kapcsolatos felkészültségében kiemelt jelentőségű, hogy az óvodai gyakorlataikat integráló csoportban töltötték-e. Válaszaikból kirajzolódott, hogy mely területeken érzik magukat felkészültnek, és miben igényelnének még támogatást. Az integrált nevelési helyzettel való szembesülés kapcsán a végzős hallgatók pozitív várakozásaik mellett megfogalmazták azt is, hogy miben érzik magukat bizonytalannak, mire lenne szükségük. Vizsgálatunk eredményei egyrészt információkat adnak a pedagógusképző szakemberek számára, megalapozhatják a képzési programok fejlesztését. Másrészt önmagában is fontos feltárni, hogy az SNI-gyermekekkel, integrációval kapcsolatosan milyen tapasztalatokkal, vélekedésekkel és érzelmi viszonyulással indulnak el az óvodapedagógusok a pályán.

Pedagógushallgatók motivációja és reflexiója a tanulási folyamatra, a gyakorlati tudásközösségek szerepe

Bajzáth Angéla, Serfőző Mónika, Sándor Mónika
ELTE TÓK

Kulcsszavak: pedagógusképzés; gyakorlati tudásközösségek; hallgatói autonómia

A pedagógusképzésben egyre inkább felértékelődik a tanulás és tanítás kérdésének vizsgálata (Furlong és Smith, 2013). A hazai és nemzetközi folyamatok (Tuning-projekt, Bologna-folyamat, TALIS-vizsgálatok) fókuszában is a felsőoktatásban folyó tanulás eredményessége áll (Green, 2014). A pedagógiai tárgyak tanításánál alapvető fontosságú, hogy felszínre kerüljön a tanulás önreflexiója. A hallgatók közül kevesen vannak tudatában saját kompetenciáiknak és az egyéni önfejlesztés lehetőségeinek. Autonómiájuk növeléséhez hozzájárul annak tudatosítása, hogy az egyetemi milyen tanulási és működési módot vár tőlük. Így alakulhat ki az önszabályozó tanulási folyamat, mely során képesek felelősséget vállalni saját fejlődésükért (Savery, 2015). Ahhoz, hogy egy biztonságos tanulási környezet tudjon kialakulni, az egyik leghatékonyabb támogatási mód az oktatók és hallgatók gyakorlati tudásközösségeinek kialakítása (Wenger, 2011). Előadásunkban ismertetjük feltáró-fejlesztő munkánk tapasztalatait, mely során a hallgatók tanulásukra vonatkozó önreflexióját támogató új módszereket keressük. Bemutatjuk hallgatókkal készített fókuszcsoportos beszélgetések (két fókuszcsoport, 24 és 17 hallgatóval) tapasztalatait, melynek témája a hallgatók meggyőződése a felsőoktatásban folyó tanulásról és az intézményi támogatásról volt. Hogyan lehet megteremteni az önálló felelősségvállaláson alapuló tanulás kereteit? Hogyan segítheti ezt a folyamatot a többirányú értékelés, visszajelzés? Elemezzük, hogy egy alapozó kurzus keretében végzett csoportos feladat milyen fejlődési lehetőséget teremtett számukra. A „miniprojekt” során önkéntesen szerveződő, 2–5 fős csapatok önállóan választott témában készítették komplex produktumaikat (gondolattérkép, saját élmények felidézése, szakirodalom feldolgozása, adatgyűjtés, irodalmi alkotások és filmek keresése). A projektek bemutatása a kurzusokon történt, melyről a társak írásbeli visszajelzést adtak. A csapatok is értékelték önmagukat, végiggondolták munkájuk erősségeit és gyengeségeit. Megfogalmazták, hogy mit tanultak a feladat során, milyen örömeiket és nehézségeiket jelentett a közös munka, mit gondolnak a társaktól kapott visszajelzésekről, hogyan értékeli saját erőfeszítéseiket. A félév végi visszajelzésekben egyénileg fogalmazhatták meg, hogy milyen előnyeiket és problémáikat tapasztalták a csoportos feladatnak. 2015–2016 folyamán elsőéves tanító és óvodapedagógus hallgatók 91 csoportos értékelését és 225 egyéni, tanárnak szóló visszajelzését dolgoztuk fel. Az önértékelések és visszajelzések árnyaltak, mutatják, hogy nem egyszerű csoportban dolgozni, megosztani a feladatokat, alkalmazkodni, döntéseket hozni, irányítani vagy elfogadni az irányítást, igazodni az egyéni munkavégzési stílusokhoz. Nagy eltérések mutatkoztak abban is, hogy mennyi külső, tanári segítséget, támogatást igényeltek. Ugyanakkor izgalmasnak találták, hogy őket érdeklő valós problémával foglalkozhattak és megtapasztalták a tényeken alapuló vizsgálódás értelmét.

Pedagógusjelöltek tanulása az interkulturalitásról interkulturális környezetben

Kopp Erika, Lénárd Sándor, Rapos Nóra, Kálmán Orsolya
ELTE PPK

Kulcsszavak: interkulturális nevelés; lemorzsolódás; adaptív iskola

Az előadás egy akciókutatás folyamatáról és eredményeiről számol be, melynek középpontjában egy olyan interdiszciplináris intenzív program és fejlesztése áll, ahol különböző nemzetek és kultúrák pedagógusjelöltjei közösen tanulnak az interkulturalitásról. A kutatás célja sajátos tanulási folyamatok azonosítása, a program hatásának vizsgálata a hallgatók tanári kompetenciáinak fejlődésére, s ez alapján a tanárképzési programok fejlesztésére tett javaslatok megfogalmazása. A hároméves nemzetközi projektben tanárszakos hallgatókat készítünk fel arra, hogy sokszínű társadalmi környezetben neveljenek, tanítsanak. Ennek érdekében nyolc EU-tagország egyetemének oktatói és tanárjelöltjei vesznek részt közösen egy-egy 10 napos intenzív programon, mely során a hallgatók (egyetemenként 4-4 fő) előadás, szeminárium és intézménylátogatás keretei között ismerkednek a tanulói sokszínűség problematikájával és az interkulturális, adaptív szemléletű iskola pedagógiai gyakorlatával. A projekt egésze Roth (1979) insideness-outsideness elméletére épül, mely az identitás formálódásának meghatározó keretként értelmezi a térrel kialakított kapcsolatot. Az elméleti keret segíti a hallgatókat abban, hogy megértsék a nevelési színterekhez fűződő viszony és a szocializáció közötti kapcsolatot (Seamon-Sowers, 2008; Burnapp, 2006). A projekthez kapcsolódó kutatás azt vizsgálja, milyen tanulási folyamatok történnek az intenzív program során. A tanulási folyamat vizsgálatának elméleti keretét a reflektív tanulás jelenti (Szivák, 2014). A vizsgálat anyagát a program során a hallgatók (4 fő) által készített rajzos jegyzetfüzetek (sketchbook), reflektív naplók, valamint a programot követően a hallgatókkal készített mélyinterjúk jelentik. Az elkészült dokumentumokat a tanulási folyamatok azonosítása érdekében tartalomelemzéssel vizsgáltuk. Az elemzés a következő kérdések alapján épült fel: Hogyan, illetve milyen elemek által hat a program a hallgatók mint leendő pedagógusok inkluzív oktatásról vallott szemléletére? Milyen kulcsemények azonosíthatók a tanulási folyamatban? Milyen kompetenciák fejlődése történt a program során? A kutatás kimutatta, hogy a hallgatók interkulturális környezetben szerzett tapasztalatai alapvetően befolyásolják interkulturalitáshoz fűződő viszonyukat. Saját külső státuszuk megtapasztalása és a program drámapedagógiai elemei ebben a folyamatban döntő szerepet játszanak, ami képes az attitűdök szintjén történő fejlődés elősegítésére. Ennek meghatározó tanulástámogató eszköze a tudatos, tervezett, a folyamat minden elemébe beépülő reflexió.

Támogató: Erasmus+ STRATEGIC PARTNERSHIPS (KEY ACTION 2) Inside out – outside in. Building bridges in teacher education through encounters with diversity.

Beszéljük a mérnöki fizika közös nyelvét (felzárkóztatás az egyetemisták első évfolyamában)?

Orosz Gábor Tamás

Óbudai Egyetem Alba Regia Műszaki Kar

Kulcsszavak: adaptív tanulás; felzárkóztatás; üzleti informatikai módszertanok

Az elsőéves egyetemi hallgatók ismerete, motivációja és érdeklődése rendkívül változatos a kötelező kurzusokkal kapcsolatban. A mérnöki képzéseken a fizika olyan alapozó tantárgy, melynek megértéséhez az elsőéves egyetemi hallgatók ismerete, motivációja és érdeklődése rendkívül változatos. A mérnöki képzéseken a fizika olyan alapozó tantárgy, melynek megértéséhez a középiskolai matematikai és fizikaalapot kiemelkedően fontosak. Ahhoz, hogy a hallgatók az egyetemi tananyagot megértsék, ugyanakkor már tanulmányuk kezdetekor vonzó, újszerű ismereteket szerezzenek, szükség van a hiányzó ismeretek pótlására. A gyakran kötelezővé tett plusz szemeszter helyett olyan komplex oktatásmódszertant alkalmazunk, ami sokrétű, egyénre szabott tanulási eljárást kínál a tanulók számára. A tananyag adaptív, dinamikus kiválasztásához IKT-eszközöket, üzleti informatikai metodikákat és neuropszichológiai méréseket használunk. A fizikakurzusok előtt a diákok felmérést írnak tanulói szokásukról, attitűdjükről. Ezek kiértékelése alapján az oktatási keretrendszer adaptív módon rendel egyéni stratégiákat a tanulókhöz. E-learning-rendszerünk beépített üzleti módszertanokat használ, mellyel projektoktatás végezhető. A visszacsatolást, a határidőket, a fizikafeladatok megoldásának sorrendjének meghatározását workflow eszközökkel automatizáljuk. A motivációt, az érdeklődést figyelemmérésekkel értékeljük. A hallgatók személyiségük szerint vesznek részt az oktatásban. Egyéni feladatokat oldanak meg, aktív módon értékelik saját és az oktatási rendszer hatékonyságát. Értékelésük alapján új stratégiákat, eltérő tanulási útvonalat választhatnak. A jól kipróbált didaktikai módszerek mellett az összetett informatikai támogató környezet hasznos segédeszköznek bizonyul az oktató kezében. A hallgatók rugalmasan tudnak választani a számukra vonzóbb tananyagok, oktatási formák közül. Az oktatás projektmódszertana strukturálttá, nyomon követhetővé teszi a tanulás és tanítás folyamatát. Az akár valós időben kapott visszacsatolások iránymutatást adnak a hallgatók előmenetelében.

MŰVÉSZETEK – SZÍN/JÁTÉK

Elnök: Kárpáti Andrea, ELTE TTK Természettudományi Kommunikáció és UNESCO
Multimédiapedagógia Központ

Előadások

A kifejezéstől az ábrázolásig: óvodások vizuális nyelve egy narratív-expresszív feladat tükrében

Kárpáti Andrea

ELTE TTK Természettudományi Kommunikáció és UNESCO Multimédiapedagógia
Központ

Gaul-Ács Ágnes
SZTE

Kulcsszavak: óvodai nevelés; diagnosztikus értékelés; vizuális nevelés

Az Európai Vizuális Műveltség Hálózat 2010-ben alakult 11 ország 50 kutatója részvételével. Célunk egy Közös Európai Vizuális Műveltség Referenciakeret (KEVIMR, Common European Framework of Reference for Visual Literacy) kialakítása, melyben a vizuális kompetencia összetevői – képesség, attitűd, tudáselem – mellett a képi nyelvhasználat működési formáit is leírják (Schönauf és Wagner, 2016). Az európai modell újdonsága az affektív komponensek előtérbe helyezése: a folyamatos (ön)reflexió, az empátia és a kísérletezés kompetenciaelemeinek fejlesztése. Kutatásunk célja a KEVIMR alkalmazása a vizuális képességek diagnosztikus értékelésében. A vizsgálatok elméleti kerete a gyermekrajz-fejlődés plurimediális modellje, mely a képalkotást a verbális és mozgásos kifejezéssel együtt vizsgálja (Kindler és Darras, 1997; Darras, 2013). Négy rajzból álló Szituációs Rajzi Feladatsorunkat öt azonos kritérium alapján értékeljük: a feladat értő megoldása; formaábrázolás; szimbólumhasználat; színhasználat; komponálás. A kritériumokat a Vizuális Képesség Referenciakeret kipróbálására dolgozzuk ki. Ebben az előadásban a Vidám és szomorú önportré feladat eredményeit mutatjuk be (Cronbach- $\alpha=0,92$). A rajzolóknak saját magát kell bemutatnia kedvenc ruhájában, jókedvűen, és abban a ruhában, amit nem szeret, szomorú hangulatban. A feladat túlléptet az emberfigura és arc begyakorolt sémáján, összekapcsolja a hangulatábrázolást a közvetlen környezet jeleivel. A vizsgálatban kilenc budapesti és egy szigetszentmiklósi óvoda 19 csoportjának gyermekei (N=394) vettek részt. A négy rajzi feladatot havonta egy-egy alkalommal, a feladat narratívájához kapcsolódó beszélgetéssel előkészítve vettük fel, a rajzok szóbeli bemutatását rögzítettük és az értékelésnél felhasználtuk. A korrelációelemzés szerint a kritériumok közül a feladatorientáltság (feladatmegértés, tudatos képi nyelvhasználat) függ össze legerősebben a teljesítménnyel ($r=0,95$). A Vidám és szomorú önportré érzelemgazdag téma, valószínűleg ezért teljesítettek e feladatban a lányok szignifikánsan jobban, a fiúk pedig a téri feladatokban. A korcsoportok közötti teljesítménykülönbség elemzéséhez homogenitásvizsgálatot alkalmaztunk, ami alapján csak a négy év alattiak különböztek szignifikánsan társaiktól. A 4–6 év közöttiek gazdagabb képnyelvi repertoárral rendelkeznek, mint egy-két évtizeddel korábbi kortársaik – a pedagógusképzésben világszerte használt, klasszikus rajzfejlődési szakirodalom szerint (pl. Löwenfeld, 1954/2014; Hurwitz és Madeja, 1996/2012). Azonos időben és feladatokkal felvett, 6–10 évesek körében végzett vizsgálataink elemzése alapján kiderül majd, folytatódik-e a gyorsan induló fejlődés, kell-e újradefiniálni a gyermekrajz-fejlődést, a képi nyelvhasználat korszakait.

A kutatás a Common European Framework of Reference in Visual Literacy – CEFR-VL, Comenius 538568-LLP-2013 DE-COMENIUS-CMP/2013-4643 projekt támogatásával készült.

Az iskolához való viszony és a színhasználat kapcsolatának vizsgálata alsó tagozatos gyermekek körében

Nagy Krisztina, Tóth Alisa
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: iskolai kötődés; színhasználat; alsó tagozat

Hazai és nemzetközi kutatások igazolják, hogy a tanulók iskolához való érzelmi viszonyulásának mértéke összefüggést mutat azzal, hogy a gyermekek mennyire szeretnek iskolába járni és hogyan reagálnak az őket ért hatásokra (Veczkó, 1989; Eder és Mayr, 2000; Bürgisser, 2006; Nagy, 2015). Az iskolához való viszony értelmezése a pozitív és negatív dimenziók mentén több tényező együttes hatásaként alakul ki (pl. társakhoz, pedagógushoz, szülőkhöz való viszony). Nemzetközi kutatások 4–11 éves gyermekek rajzainak vizsgálata során kimutatták, hogy a pozitív élményhez köthető és a pozitív tulajdonságokkal ellátott rajzok esetében a gyermekek színhasználatuk gazdagabb, többféle, elsősorban a világos színek használata jellemző, és gyakrabban választják az általuk szeretettnek mondott vagy kedvenc színeiket. Az elsődleges és a másodlagos színek előfordulása gyakoribb a pozitív, mint a negatív karakterek esetében, ahol a sötét színek és azok árnyalatai fordulnak elő leggyakrabban (Burkitt és mtsai, 2003, 2009; Burkitt és Tala, 2007). Jelen kutatás célja a mintában részt vevő alsó tagozatos diákok (1–4. osztályosok, N=50) iskolához való viszonyának és a rajzolásban megfigyelhető színhasználatuk közötti kapcsolatának igazolása saját készítésű kérdőív és részben adaptált rajzteszt segítségével (Burkitt és mtsai, 2003). A diákok egy iskolai kötődés kérdőív kitöltése során nyilatkoznak arról, hogy szeretnek-e iskolába járni, majd egy színezős feladatban az iskolához fűződő pozitív és negatív viszonyukat fejezik ki. Burkitt és munkatársai (2009) 4–11 éves gyerekeket vizsgáltak és arra a következtetésre jutottak, hogy ezek a korosztályok a pozitív érzelmeiket a kedvenc színekkel, a negatívakat a kevésbé preferált színekkel fejezik ki. Feltételezzük, hogy azok az alsó tagozatos diákok, akik a kérdőív szerint szeretnek iskolába járni, az iskolát szimbolizáló ábra színezésekor a világosabb vagy az általuk kedvelt színeket fogják használni. Azon tanulók rajzain, akik saját bevallásuk szerint nem szívesen járnak iskolába, várhatóan a sötétebb színek és azok árnyalatainak dominanciája lesz megfigyelhető. A nemek és évfolyamok között nem feltételezünk szignifikáns különbséget. A vizsgálat eredménye elsősorban a pedagógusok számára nyújt visszajelzést, egyrészt a gyermekek általános színhasználatáról pozitív és negatív élmények esetén, másrészt segítheti az iskolához való pozitív viszonyulás kialakítását vagy megtartását segítő oktatási módszerek kiválasztását.

Támogató: SZTE Neveléstudományi Intézet.

A színpercepció és színértelmezés online vizsgálata

Tóth Alisa

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: színpercepció; színértelmezés; technológiaalapú mérés-értékelés

A színnel kapcsolatos ismeretek alkalmazása a mindennapi életben, a 21. század egyre komplex vizuális nyelvének megértésében és használatában egyre fontosabb szerepet játszik (Callow, 2008). A tantervekben a színnel kapcsolatos ismeretek és készségek nemzetközi szinten nemcsak az elemzői feladatokban, a színszimbólumok felismerésénél, különböző preferenciák kifejezésre juttatásánál vagy egy-egy vizuális probléma felvetésénél jelennek meg, hanem a sokkal átfogóbb, a CEFR-VL (Schönaus és Wagner, megjelenés alatt) által is értelmezett, új helyzetekben való adaptálásnál is. Ez lényeges áttörésnek számít a 21. századi vizuálisképesség-kutatásokban (Kárpáti és Pataky, 2016). Hazánkban az elmúlt öt évben fellendültek a vizuális képességek mérésével kapcsolatos kutatások. A képességstruktúrát feltáró és leíró kutatások keretein belül az eDia (Molnár és Csapó, 2013) online rendszer segítségével 6–12 éves diákok vizuális kommunikáció és térszemlélet képességfejlettségi szintjét térképezték fel (Kárpáti és Gaul, 2011; Pataky, 2012; Kárpáti, Simon és Babály, 2015). Az új technológiai megoldásoknak köszönhetően lehetőség nyílt a színek értelmezését és észlelését mérő tesztek kidolgozására. Az első pilot mérésre 2016 áprilisában került sor. A 84 ítemes teszt reliabilitásmutatója megfelelő (Cronbach- $\alpha=0,91$). A minta két 1. és két 2. osztályos csoportból (N=84, fiúk aránya=46,4%) állt. A teszten mutatott teljesítmények alapján nem volt jelentős fejlettségbeli különbség a fiúk és a lányok között, azonban az osztályok közötti teljesítmények szignifikánsan eltérnek ($t=-3,92$; $p<0,01$). A 2. évfolyamos diákok jobban teljesítettek a teszten, mint az elsősök. A színmemóriát és a szín- és jelentést mérő feladatoknál a 2. évfolyamos diákok jobban teljesítettek. A kutatássorozat következő lépéseként nagyobb mintán, illetve idősebb diákok körében is tervezzük a mérést, hogy pontosabb képet kapjunk a képességstruktúráról. A színértelmező és percepciótesztek jelentősen hozzájárulnak a vizuális képességrendszer feltárásához, alkalmazhatók az osztálytermi gyakorlat során azáltal, hogy költséghatékonyak és gyors visszajelzést biztosítanak a pedagógus számára.

Támogató: SZTE Neveléstudományi Intézet.

Színpercepció és színalkotás: a vizuális alkotói és befogadói képességrendszer összehasonlító vizsgálata

Tóth Alisa

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: színpercepció; színalkotás; mérés-értékelés

A vizuálisképesség-kutatások a 20. századtól napjainkig jelentős változásokon mentek keresztül. Az információs és kommunikációs technológiák, valamint a technológiaalapú tesztelés fejlődése és terjedése új lehetőségeket és kihívásokat állított a kutatók elé (pl. Molnár, 2011). A számítógép alapú tesztelés alkalmazásának hatására javulhat a vizuális képességet mérő tesztek objektivitása és validitása, újradefiniálható e fontos képesség felépítése és működése. A vizsgálat célja az alkotás és befogadás kettős képességcsoportjának összehasonlítása. Az empirikus kutatásunkban alkalmazott online tesztek a befogadási képességeket mérik, míg a hagyományos, színalkotói feladatokkal az alkotói képességeket mértük. Az online teszt öt hipotetikus részképességet mért: színérzékelés, szín- és formafelismerés, színmemória, szín és jelentés, színpreferencia. A papíralapú, hagyományos feladat a színérzékelést, a színmemóriát és a színpreferenciát vizsgálta. Az online adatfelvételre az iskolák számítógéptermben került sor az eDiaplatform alkalmazásával (Molnár és Csapó, 2013). A teszt megoldására a diákoknak egy tanítási óra állt rendelkezésére. A hagyományos módszerekkel megoldandó feladat kiközvetítése szintén osztálytermi környezetben történt, a tanárok pontos instrukciót kaptak. A mintát két 2. évfolyamos (N=54) osztály alkotta. A 84 itemből álló teszt mellett 37 kérdésből álló kérdőívvel mértük fel a tanulók színnel kapcsolatos attitűdjeit. Az alkotói feladatot a tanulók egy másik alkalommal valósították meg osztálytermi környezetben, melynek elvégzésére szintén egy tanórai időt kaptak. A feladat célja az alkotói tevékenységen keresztül történő értelmezés vizsgálata volt. Kivételesen azt tapasztaltuk, hogy a tanulók mind az online környezetben, mind a hagyományos adatfelvételi környezetben élvezték a feladatot és motiváltak voltak azok megoldására. A további mérésekben a színalkotói feladatokat digitális és hagyományos feladatokkal is tervezzük kipróbálni, majd a tanulók teljesítményét hagyományos és digitális környezetben összehasonlítani.

Támogató: SZTE Neveléstudományi Intézet.

A játék funkcionális megközelítésének hazai gyökerei

Pachner Orsolya

Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: játépszichológia; funkcionalizmus; pszichológiatörténet

A fejlődéslélektan történeti kezdeteitől, a 19–20. század fordulójától Magyarországon is folytak gyermektanulmányi kutatások, melyek szorosan összekapcsolódtak az akkori pedagógia és nevelés gyakorlatával. Ebben a korszakban született meg Nógrády László *A gyermek és a játék* című könyve, melyben a pszichológus már funkcionális megközelítést alkalmaz a gyermeki játékról való gondolkodásban. Előadásomban Nógrády elképzeléseit szeretném összevetni Piaget játékelméletével. Felvázolni a két megközelítés közötti kapcsolódási lehetőségeket történeti és fejlődéslélektani szempontból. A ma ismert gyermekekhez kapcsolódó játékelméletek, így Piaget elmélete is, a 20. század termékei, amikor már a gyermekkorral való gondolkodás természetes velejárója volt nemcsak a tudományos életnek, de a hétköznapoknak is. Míg Piaget elképzelését mind a pszichológusok, mind a pedagógusok nemzetközi szinten jól ismerik, Nógrády neve nem épült be a hazai játékkutatások, elméletek történetébe. Ahogyan Pléh Csaba megfogalmazta, a magyar pszichológiatörténet „[...] kicsit ahistorikus, mintha hazai gyökerei nem volnának”. Előadásomban szeretném felhívni a figyelmet a játék fontosságáról való gondolkodás hazai gyökereire. Ma minden pedagógusnak evidencia, hogy a gyermeki játék az egészséghez, a jólléthez kapcsolódik. Hogy mi ez az alapvető kapcsolat, miért ilyen fontos a játék, arra kereste már Nógrády is a választ, például ő alapozta meg a mai gondolkodásunkat a játékról. Annak ellenére, hogy a tudományos gondolkodásban, kutatásokban a magyar gyermektanulmányi játékkutatás kezdeteire szinte nem is hivatkoznak, a közgondolkodásba, a pedagógiai szemléletbe beleivódott a játék kiemelkedő fontosságának elképzelése. Nógrády – ahogy más gyermektanulmányi kutatók is – különös figyelmet szentelt a pszichológia és a pedagógia összekapcsolására, amit a játékkal kapcsolatban is megkísérelt. Könyvében száz oldalt szentel a játék pedagógiai megközelítésének, ami fejezetekben már korábban tárgyalt pszichológiai nézeteinek gyakorlati jelentőségét hangsúlyozza. Előadásomban áttekintem azokat a gondolatait, amelyek a mai pedagógusok és pszichológusok számára is üzenettel bírhatnak.

**Egy művészetpedagógiai mozgalom: a gyermekszínhátszás bemutatása a
pedagógiai műhelyek vizsgálatán keresztül**

Körömi Gábor

ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: művészetpedagógia; gyermekszínhátszás; pedagógiai műhelyek

„Minden, ami a nyilvánosság előtt játszódik, olyan, mint a színház” – írta Comenius 1656-ban. A színhátszás és az iskola kontextusában régóta beszélhetünk gyermekszínhátszsról. Nem csak a nevelési célzatú iskoladrámák előadásában, hanem a különböző reformpedagógiai irányzatokban is építenek a színpadi előadásra mint a nevelés folyamatának egyik fontos helyszínére (Gabnai, 1999). A hazai gyermekszínhátszó mozgalom kezdetét pedagógiai kutatás szempontjából 1972-től érdemes számolni, mert a gyermekek által előadott színház inentől már nem csupán ideológiai vagy eszmei mondanivalója szempontjából érdekes, hanem a hozzá vezető út, a pedagógiai folyamat is hangsúlyossá vált az előadásra való készülés közben. Interjúkból, visszaemlékezésekből tudjuk, hogy a gyermekszínhátszó mozgalom sok ezer fiatal életét befolyásolta a kezdetek óta. Ám sem ez a pedagógiai, személyiségfejlesztési folyamat, sem a gyermekszínhátszó mozgalom mint a 20. század második felének fontos pedagógiatörténeti eseménye korábban nem lett szisztematikus kutatások segítségével feltárva (Kaposi, 2005). Kutatásommal ennek a hiánynak egy részét igyekszem pótolni. A gyermekszínhátszó mozgalom kutatásával több különböző, de egymással összefüggő kérdésre keresek választ. Egyrészt azt tárom fel, hogy a gyermekszínhátszásnak milyen közvetett és közvetlen előzményeit találjuk meg a korábbi nemzetközi és a hazai pedagógiai gyakorlatban, és a 20. század második felének magyar gyermekszínhátszó mozgalma mely pedagógiai elemeiben és miért éppen ezekhez az előzményekhez akart és tudott kapcsolódni (Trencsényi, 1993). Ahhoz, hogy ezt jobban megértsem, szeretném feltárni azoknak a gyermekszínhátszás-pedagógusoknak a pedagógiai nézetrendszerét, akik e mozgalom meghatározó alakjai voltak, és akik pedagógiatörténeti jelentőségű műhelyeket hoztak létre maguk körül. Jelen előadásomban a magyar gyermekszínhátszás pedagógiai sajátosságait mutatom be, mindazt a feltételrendszert, ahogy ma működnek a gyermekszínhátszó műhelyek a nevelés különböző helyszínein az iskolától a közművelődésig. Ehhez felhasználom egy kérdőíves kutatás eredményét is. A kutatásban, amit a Magyar Drámapedagógiai Társasággal együttműködve végeztem, több mint 90 csoportvezető válaszolt kérdéseinkre. Három kérdéscsoportban vizsgáltam a gyermekszínhátszást. Az első a csoportvezetők pedagógiai előzményeire, végzettségére kérdezett rá, a második a színhátszó csoportok körülményeire, végül a felmenő rendszerű országos gyermekszínhátszó fesztiválról kértünk visszajelzést.

Támogatók: Trencsényi László (az MTA Neveléstudományi Bizottság Drámapedagógiai Albizottságának elnöke), Győri János (ELTE PPK), Eck Júlia (Pannon Egyetem MFTK), Kaposi László (a Magyar Drámapedagógiai Társaság elnöke).

PEDAGÓGUSOK ÉS PEDAGÓGUSKÉPZÉS

Elnök: Kolosai Nedda, ELTE TÓK

Előadások

Tanár-diák kapcsolat és iskolai eredményesség hátrányos helyzetű tanulók szemszögéből

Óhidy Andrea

Paedagogische Hochschule Freiburg

Kulcsszavak: tanár-diák kapcsolat; hátrányos helyzet; romológia

A kutatás középpontjában olyan roma és cigány származású nők állnak, akik hátrányos helyzetből értek el eredményes iskolai karriert (felsőoktatási végzettséget). Narratív interjúk segítségével kerestük a választ a kérdésre: Mely tényezők befolyásolták az érintettek véleménye szerint az oktatási rendszerben való sikerüket? A kutatás célja a vizsgált személyek szubjektív elméleteinek megismerése volt. Kiválasztásuk a hólabda-módszerrel történt. Kiegészítő módszerként statisztikák és empirikus kutatások eredményeinek elemzését, valamint szakértői interjúkat alkalmaztunk. A kutatás társadalomtudományi háttérét Wilsonnak (Wilson, 1978, 1987) a Szelényi Iván és Ladányi János (2004) által a magyar roma/cigány kisebbség helyzetére alkalmazott underclass elmélete, Fend (1980, 2003) az iskola társadalmi funkciójáról szóló elmélete és Heinz (1996) a tanárokat gate-keeperekként definiáló elmélete adják. Az interjúkat a Schütze (1983) által kidolgozott módszer alapján elemeztük. Az eredmények interpretációjához Forray R. és T. Hegedűs (2003), a roma nők iskolai karrierjének kategorizálásáról szóló elméletét használtuk fel. A szülői/családi segítség mellett az iskolai és főiskolai/egyetemi tanárok szerepe volt nagyon jelentős; példakép-funkciójuk és személyes támogatásuk fontos motiváló erőt jelentett a megkérdezett nők számára. Érdekes jelenség, hogy bár egy fő kivételével minden megkérdezett beszámolt legalább egy olyan iskolai/főiskolai/egyetemi tanárról, aki példájával és/vagy individuális segítségnyújtással támogatta az iskolai karrierjét és a továbbtanulását, explicit csak hat fő nevezte meg a tanári támogatást segítő tényezőként. Két fő segítő és hátráltató tényezőként is nevezett meg tanárokat. Hét esetben a személyes diszkrimináció hiányát is segítő tényezőként adták meg. A vizsgálat egyik legfontosabb eredménye, hogy megerősíti Hattie (200) kutatási eredményét az egyes tanároknak az iskolai eredményességre való jelentős hatásáról, és az elemzett esetek alapján konkrét támpontokkal is szolgál, hogyan érhető el az iskolai gyakorlatban a tanulási eredményességet pozitívan befolyásoló hatás hátrányos helyzetű roma/cigány tanulók esetében.

A tanárokkal kapcsolatos elvárások tanulói és pedagógusszemmel

Bodnár Éva, Sass Judit
Budapesti Corvinus Egyetem

Kiss János
Debreceni Egyetem EK

Kulcsszavak: digitális nemzedék; tanári hatékonyság; tanári elvárások

A virtuális-digitális nemzedék felnövekedése az oktatás területére is hatást gyakorol, kiemelkedő szerepet kap az egyes generációk motiválásának problémája. A jelenleg legszélesebb tanulóréteggént megjelenő Y és Z generáció sajátosságai az oktatás-nevelés során gyors alkalmazkodást követelnek. A netgeneráció sajátosságainak (kognitív folyamatok, kommunikáció és szociális kapcsolatok, -változások, motivációs igények, digitális környezet, információszerzés – Bedő, 2012; Székely, 2012; Tari, 2011; Ziperovszky, 2008) azonosítását követően vizsgálatunk célja az volt, hogy feltárjuk az őket hatékonyan oktatni tudó tanárhoz kapcsolódó tanári és tanulói elvárásokat. Vizsgálatunkban 1123 tanulót és pedagógust kérdeztünk meg a tanári kompetenciák fontosságáról (tanulók=58%, nők=68%). Generációk szerint: baby boom=11,4%, X=22,7%, Y=25,1%, Z=40,5%. Az oktatásban 18,8%-uk alapfokon, 57%-uk középfokon, illetve 24,2%-uk felsőfokon vesz részt. Az eredményeinket áttekintve azt találtuk, hogy a skálahasználati különbségek kifejezettek a tanári és tanulói csoportok és a nemek esetében. A tanárok és a tanulók véleménye megegyezik a legfontosabb elvárások tekintetében. Ezek a nyitott, megértő attitűd, figyelem felkeltése és megtartása, lényegkiemelő kommunikáció, a legújabb szakmai ismeretek, jó példa mutatása a felelősségvállalás terén, a diákok bevonásának képessége. Az egyetlen eltérő elem is a lényegkiemelés két oldalára vonatkozik: míg a tanárok a kulcsszavakban történő összefoglalást tartják a legfontosabbnak és a tanulóra bízzák a részletek kibontását, addig a tanulók szemléletes példákat várnak, hogy analógiát találva a saját tapasztalataikkal, involválódhassanak a folyamatba. Az elutasított elvárások is átfednek, döntően a megmértetésre, visszajelzésre vonatkoznak. Mindkét csoport azt várja, hogy a visszajelzés személyes, ne nyilvános legyen, és nem várják el a közösségi oldalak használatát ebben a folyamatban, még a szülőkkel kapcsolatos kommunikációban sem. Oktatási szintenként a hét legfontosabbnak ítélt elvárás szintén megegyezik a fentiekkel. Az alap- és középfokon a tanári felelősségvállalásban nyújtott jó példát és a gyerekek kreativitása felé mutatott nyitottságot emelik ki, míg közép- és felsőfokon a saját tantárgy és szakterület tartalmaiban való jártasságot és a naprakész ismereteket. Csak az alapfokon lényeges a módszertani változatosság, míg a felsőfokon sajátos elvárás az ismeretek példákkal, gyakorlati haszn bemutatásával történő átadása. Az elutasított tartalmaknál felsőfokon nem tartják fontosnak a tanárnál a diákokkal a személyességre törekvést, az iskolán kívüli támogatást, míg alapfokon a digitálistananyag-készítést. Az elvárások elemzésével arra keressük a választ, hogyan finomíthatók a kompetenciarendszerek a hazai sajátosságokra és intézményrendszerekre fókuszálva, kiemelve a tanulói tapasztalat, gyakorlati hasznosíthatóság integrálásának, illetve a visszajelzésnél a szociális énkép védelmének igényét.

A pedagógusokkal szemben megfogalmazott elvárások 1985-től 2013-ig a hazai jogszabályok tükrében

Zagyváné Szűcs Ida

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: pedagógusok; szakmai elvárások; jogszabályok

A nevelés-oktatás folyamatán belül a tanuló mellett a másik meghatározó szereplő a pedagógus. Tevékenységének hatékonyságát a tanulói személyiségben a nevelés során bekövetkező változások mutatják. A nevelés-oktatás irányába támasztott mindenkori társadalmi igények legmagasabb szinten jogszabályokban megfogalmazottak. A változó társadalmi elvárások újradefiniálják a szakmai követelményeket, melyeket újabb és újabb jogszabályok tükröznek. Az elmúlt 30 év nevelésre és oktatásra vonatkozó törvényi szabályozásának elemzése egyik szempontja lehet annak a nagyobb ívű kutatásnak, amely a pedagógusokkal szemben támasztott elvárások rendszerét és ennek tükrében a pedagógusok önértékelését kívánja feltárni. A rendszerváltást közvetlenül megelőző, majd az azt követő időszak megfelelő időkeretet biztosít a folyamatok alaposabb szemrevételezésére. A társadalmi, politikai változások sajátos módon egybeestek a neveléstudomány területén végbemenő paradigmaváltással. A hármas csatlakozási pont szemléletváltást követelt a nevelés célrendszerében és ennek következtében a pedagógusok szakmai tevékenységének megítélésében. Az adott időszak törvényi háttérének elemzése több következtetést is eredményez. A törvénykezés szóhasználatában is a közoktatásról a köznevelésre került a hangsúly, kifejezve a személyiségfejlesztés fontosságát és a közösség, a társadalom mint „megrendelő” előtérbe kerülését. A pedagógus szakmai munkája felértékelődött. Megvalósult annak differenciált megközelítése. A szakmaiság központi rendezőelve a szakmai kompetencia lett, mely ismeretek, képességek és attitűdök komplex egységét jelenti. További következtetésként vonhatjuk le, hogy a professzionalizmus erősödésével az elvárások köre is jelentősen bővült a pedagógussal szemben. A tanulók személyiségformálásának igénye és lehetőségei kitágultak az iskolán belül, és ennek következtében újabb és újabb feladatok várnak a pedagógusokra. Nem elszigetelt változásoknak vagyunk tanúi, hiszen a magyarországi és a nemzetközi folyamatok szervesen illeszkednek egymáshoz.

A tanítói hivatás jelentősége, a tanítás életútba ágyazott értelme kiváló tanítók értelmezéseinek tükrében

Kolosai Nedda
ELTE TÓK

Kulcsszavak: tanítói hivatás; életútinterjú; értelmező paradigma, gyermekkép

Mit tudhatunk meg a tanítói hivatás lényegéről olyan személyek értelmezésén keresztül, akiknek hivatása a tanítás? Az emberek tudata a legbonyolultabb társadalmi és nevelési kérdésekhez nyit utat, mert a gondolatok konkrét tapasztalatokon alapuló absztrakciók. Az ember képes reflektálni saját cselekvéseire, élete értelmére. Kevés kutatás létezik, mely azoknak a nézőpontját teszi magáévá (tanulók, tanítók, szülők), akiknek kollektív és személyes tapasztalatai alkotják az iskolaügyet. A témában végzett korábbi kutatásunkban mélyinterjúk tartalomelemzése során feltártuk tanítók nevelési értékeit. Eredményeink szerint a tanítók képesek nevelési értékeiket megfogalmazni, egyben megosztják az elveken túl azok gyakorlati működésének részleteit, a sikerességet szolgáló eszközöket, személyiségük ezzel összefüggő tényezőit. Jelenlegi kutatásomban célom annak megmutatása, milyen értelmet adnak a tanításnak, a tanítói hivatásnak legalább 20 éve aktívan dolgozó tanítók. A 2010 óta folyó kutatás mintáját (N=15) életútinterjúk legépelt szövegei adják. A kutatás módszere háromüléssel szemlélő megközelítésű mélyinterjú (Seidman, 2002), ami a kikérdezéses élettörténet-kutatás és a fókuszált mélyinterjú kombinációja. A módszer alapvetése szerint az a mód, ahogyan az emberek értelmezik saját tapasztalataikat, befolyásolja cselekedeteiket. Az életútinterjú készítésének nem az a célja, hogy adott kérdésekre leegyszerűsített válaszokat adjon, hanem megérteni mások tapasztalatait és azt, ahogyan ezeket a tapasztalatokat ők értelmezik. Az előadás az interjúk harmadik üléseinek eredményeire koncentrál, melyben arra kértem a tanítókat, értelmezzék élményeiket, elsősorban a munkájuk és az életük közötti szellemi, érzelmi kapcsolatokat. Bemutatom a mentális egészség kontextusában, hogyan néznek szembe a tanítók a kihívásokkal, hogyan értelmezik hivatásukhoz kapcsolódó élethelyzeteiket, milyen a gyermekképük. Feltárom a narratívákban megjelenő gyermekkori értelmezéseket. Ismertetem, hogy a megújulás képessége, igénye, az önnevelés, a folyamatos tanulás, a gyerekektől való tanulás, a gyermek perspektívájába való behelyezkedés képessége, ennek tudatossága, a családokkal való minőségi kapcsolat fontossága milyen mintázatokban jelenik meg kiváló tanítók életútjában. A kutatás további eredményei szerint a tanítás a hivatás első tíz évében módszeregyüttesből, algoritmusok sorából olyan folyamattá változik, aminek fontos jellemzője az emberi kapcsolatok minősége, magasabb rendű célok kitűzése. Utóbbiak – öröm, egység, szeretet, kiteljesedés, szellemi növekedés, továbbélni a tanítványokban – a tanítás során alakulnak. Fontos a pedagógusképzésben felhasználni a tanítóktól származó tudást. A kutatás folytatásának kérdése, vajon mi az, ami mindebből tanulható. Mit adhat tovább a tanítóképzés?

Az ideális kisgyermeknevelő kép és a szakmai énkép

Gyöngy Kinga
ELTE

Kulcsszavak: bölcsődei nevelés; szakmai énkép; ideális kisgyermeknevelő

2011-ben országos kisgyermeknevelői mintán (N=917) feltáró vizsgálatot folytattunk a bölcsődei nevelés lényeges szempontjairól. Nyílt kérdésekre írásos válaszokat kaptunk egész Magyarországról az akkor dolgozó kisgyermeknevelő populáció 13,9%-ától. A kérdéssorban két kérdés az ideális kisgyermeknevelő jellegzetességeiről szólt, egyik egy szakmai ideál leírását kérte (Bizonyára találkozott már egy vagy több olyan kollégával, akit Ön példaértékűnek tart. Kérem, írja le a tapasztalatai szerint leginkább példaértékű gondozó/nő/t pár szóban!), a másik megfogalmazás a személyes erősségekre kérdezett rá (Mik az Ön erősségei gondozónőként?). A nyílt kérdésekre adott írásos válaszok tartalomelemzését, a szöveg digitalizálása után, Maxdictio bővítménnyel rendelkező MAXQDA12 (VERBI GmbH) számítógépes szoftver segítségével végeztük el. Az eredmények szerint mindkét kérdés alkalmas a szakmai kép elemzésére. A válaszadók bővebben, több szóval írják le az ideális kollégát, mint saját erősségeiket. A saját szakmai énkép pozitívumairól szóló válaszok tömörebbek, ugyanakkor a személyes erősségekre való rákérdezés konkrétabban megfogalmazott szakmai jellemzőket, szkillettek eredményez. A szakma számára fontos jellemzők gyakoriságai tekintetében a kérdés megfogalmazásától nem függnnek az említési gyakoriságok, mindkét kérdésre hasonló említési gyakoriságokat kaptunk csoportszinten. Tartalmi szempontból a két kérdésre adott válaszok hasonlóak: érzelmi melegség a kisgyermekek irányában (gyermekszerető, barátságos, kedves, mosolygós, vidám), következetesség, határozottság, türelmesség, egyéni bánásmód alkalmazása, figyelem, érzelmi kiegyensúlyozottság és fizikai terhelhetőség, a személyközpontú facilitátor jellegzetességei (elfogadás, empátia, őszinteség), kooperáció, rugalmasság, segítőkészség, megbízhatóság, szülőkkel való jó kapcsolat, szakmai tudás, kreativitás és jó problémamegoldó képesség, ápoltság. A szakma számára fontos tulajdonságok tudatosítása a kisgyermeknevelő-képzés feladatai között mindenképpen szerepet kaphatna.

KÜLÖNBÖZŐ KOMPETENCIATERÜLETEK MÉRÉSE ÉS FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

Elnök: Molnár Edit Katalin, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

A mese és a mesélés alakulása a magyar óvodai nevelést szabályozó alapidokumentumokban és módszertani ajánlásokban

Kerekes Valéria
ELTE TÓK

Kulcsszavak: mese; óvodapedagógia; tartalomelemzés

A mese mint az óvodáskor egyik alapvető érték- és szemléletkövetítő eleme minden történelmi szakaszban fontos alkotórésze és eszköze volt az óvodai nevelésnek, függetlenül attól, hogy annak tartalmát az adott kor éppen milyen nevelési cél eléréséhez kívánta felhasználni. A hazai óvodai nevelést megalapozó, annak keretet adó, leíró és szabályozó dokumentumokban, módszertani ajánlásokban meghatározó szerepe van a mesének, mesélésnek. Történelmi, társadalmi és oktatás(politika)i aspektusból az elmúlt több mint egy évszázadban többféle – akár egymásnak teljesen ellentmondó – megközelítés olvasható a mesék kiválasztásának, elmondásának, felhasználási módjának, a kisgyermekkor nevelésben betöltött szerepének és módszertani adekvátságának megítélésében. A vonatkozó írások (pl. Bezerédj, 1839; Benedek, 1888; Dömötör, 1894; Kozma, 1894; Peres és mtsai, 1908; Nádai, 1911; Mikszáth, 1910; Nógrády, 1917; Szabadi, 1951; Az óvodai nevelés programja, 1989; Az Óvodai nevelés országos alapprogramja, 1996, 2009, 2012) az óvodáskori nevelés e fontos elemének többretű felfogásbeli és módszertani megközelítését foglalják össze, melyek vizsgálata a tartalomelemzés módszerének alkalmazásával történt. Főbb elemzési szempontok a mese műfajbeli meghatározása, a különböző nevelési területekhez való kapcsolódása, az életkori sajátosságok figyelembevétele, a meseválasztás szempontjai, a mesélés gyakorisága és módja(i) voltak. A kapott eredmények segítségünkre lehetnek abban, hogy neveléstörténeti nézőpontból átfogó(bb) képet kaphassunk az elmúlt közel 125 év erről való gondolkodásáról, a meséhez, meséléshez fűződő viszony alakulásáról. Továbbá kiindulópontként szolgálhat a jelenlegi hazai óvodapedagógiában a mese eszközzrendszerét felhasználó nevelési programok (pl. Óvodai nevelés játékkal, mesével; Néphagyományőrző óvodai program) módszerek, közelmúltbeli innovációk és jó gyakorlatok (pl. Népmesekincstár mesepedagógiai módszer; Varázsjátékok; Mesepárnás mesecsoda; Mesét Másként) összehasonlító vizsgálatához, illetve a mese közvetítő szerepének újragondolásához.

Fejlesztő (e-)biblioterápiás foglalkozások videonaplóinak tartalomelemzése

Gulyás Enikő

Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: fejlesztő biblioterápia; tartalomelemzés

A fejlesztő biblioterápia (Bartos, 1989,; Doll és Doll, 2011) alkalmazásának lehetősége általános iskolai keretek között hazánkban még nem terjedt el eléggé, aminek az egyik oka lehet, hogy a megváltozott igényeknek nem tudott teljes mértékben megfelelni, így a fiatalabb generáció érdeklődését nem tudta maradéktalanul felkelteni. Ezen probléma kiküszöbölésére és a modern technikai eszközök nagyobb szintű bevonásának érdekében hoztuk létre a fejlesztő e-biblioterápiát. Az összetett, kétcsoportos kísérletben 6. osztályos diákok vettek részt tíz intézményből. Az intézmények kiválasztása célirányos mintavétellel történt Borsod-Abaúj-Zemplén megye azon intézményei közül, amelyek az Országos kompetenciaméréseken alacsony teljesítményt mutattak. Öt iskolában fejlesztő biblioterápiás, ötben fejlesztő e-biblioterápiás, hat alkalomból álló foglalkozássorozatot szerveztünk. Minden foglalkozás végén a gyerekek videonaplót készítettek (N=386) kamerák és iPadek segítségével, amihez egy nyolc kérdésből álló szempontsort kaptak segítségül. Hipotéziseink szerint a gyerekek jól érezték magukat a foglalkozásokon, leginkább a játékok és az iPad tetszett nekik. Az adott foglalkozás tanulsága a válaszadók szerint megegyezik a történet tanulságával. A diákok képesek a szereplők között értékhierarchiát felállítani és besorolni őket az értékrendszerbe. Kvalitatív elemzéssel a kondenzációt és a kategorizációt vizsgáltuk. A videoanyagok feldolgozása a MAXQDA tartalomelemző szoftver segítségével, induktív módon történt. A személyi trianguláció biztosította a megbízhatóságot az intrakódolás által. A manuális kódolás során a Grounded Theory kódolási mechanizmusát követtük. A videonaplókban legtöbbször pozitív tapasztalat hangzott el a foglalkozásokról (377 fő), csupán hét esetben fordult elő, hogy a válaszadó úgy nyilatkozott, rosszul érezte magát. Leginkább a játékok tetszettek a résztvevőknek (292 fő), amit a megismert történet követett (95 fő), míg az iPad kiemelése kevesebb alkalommal (29 fő) fordult elő. A foglalkozás tanulsága egy esetben nem a történet tanulsága volt. A legrokonszenvesebb szereplő minden esetben a történet pozitív szereplője volt, mert kedves, segítőkész, figyelmes volt, szeretett tanulni és megvédte a gyengébbet. A legellenszenvesebb szereplő a történet negatív karaktere volt, mert veszekedett, gonosz volt, nem engedte a fiát tanulni vagy intót adott az egyik diáknak. Kutatásunk több szempontból is fontos. A fejlesztő biblioterápia hatásának objektív értékelésére, mérésére mindeddig igen kevés példa van, azonban a videonaplók segítségével felmérhetjük, hogy a diákok milyen tapasztalattal távoznak a foglalkozásokról, és milyen képet alakítanak ki az egyes karakterekről, szereplőkről. Ennek köszönhetően a foglalkozásokhoz felhasznált művek kiválasztási módszerét is pontosíthatjuk. Vizsgálatunknak köszönhetően a fejlesztő biblioterápia és a fejlesztő e-biblioterápia eredményességének összehasonlítását is elvégezhetjük a későbbiekben.

A fejlesztő biblioterápia módszerének továbbfejlesztési lehetőségei a 21. században

Gulyás Enikő
Eszterházy Károly Egyetem

Kulcsszavak: fejlesztő biblioterápia; IKT-eszközök

Előadásomban összefoglalom a biblioterápia kialakulásának, változásának fontosabb állomásait, valamint kísérletet teszek a módszer 21. századi kívánalmaknak megfelelő, továbbfejlesztett modelljeinek elkészítésére. A biblioterápia folyamatosan változott az adott kor, csoport és cél eléréséhez igazodva. Az ókorban a gyógyítás érdekében olvastak történeteket (Jung, 1991), a középkorban a nedvtanban a gyógyítás egy lehetséges módja volt a költészet. A 18. században már kipellengézték az olvasással történő gyógyítás lehetőségét (Jeney, 2012). A biblioterápia gyökereit felfedezhetjük a különböző vallások szent szövegeiben, a népmesékben és a fonókban töltött esték történeteiben (Oláh, 1992). A módszer újrafelfedezése a 19. században történt (Bartos, 1989), alkalmazási területe a 20. században kibővült, már nem csupán gyógyítási céllal alkalmazták, hanem a megelőzést is fontosnak tartották. A módszer ekkor terjedt el a szociális intézményekben, iskolákban, könyvtárakban is. A 21. század újabb változásokat hozott mind társadalmi, mind technológiai szinten, melyekre a biblioterápiával foglalkozóknak is reagálnia kellett. A külföldi felsőoktatási intézmények és regionális könyvtárak olyan könyvlistákat hoztak létre, amelyek az olvasóik számára adott problémához ajánlanak olvasnivalót. A Magyar Biblioterápiás Társaság egy olyan adatbankot (Bibliotár) hozott létre, amely többszemponú visszakeresési lehetőségét teszi lehetővé a foglalkozásoknak, valamint a foglalkozásvezetők tapasztalatát is rögzíti. A megváltozott környezet megváltozott igényeket hozott létre, egy olyan környezetben élünk, amelyben az új eszközök motivációs erejét nem szabad lebecsülnünk (Kis-Tóth, Borbás és Kárpáti, 2014). Az általunk létrehozott, nemzetközileg is unikumnak tekinthető fejlesztő e-biblioterápia lehetőséget teremt az IKT-eszközök (tablet, interaktív tábla, felhőtechnológia) egyesítésére a fejlesztő biblioterápiával. Ezen eszközökkel szemben azonban kritikaként fogalmazódik meg, hogy kézzel fogható produktum nem jön létre. A fejlesztő e-biblioterápia folyamata tovább bővíthető lenne a LEGO eszközök bevonásával, melyek segítségével a résztvevők alkotóereje tovább növelhető. A virtuális környezet újabb lehetőséget teremt a fejlesztő (e-)biblioterápia módszerének átalakítására, a second life-ban térbeli korlátokat ledöntve van lehetőségünk a fejlesztő e-biblioterápia módszerének továbbfejlesztésére, ezáltal a csoport heterogenitását növelve, melynek köszönhetően egymástól távol élők is bekapcsolódhatnak a terápiás beszélgetésbe. A PISA-felmérés eredményei szerint az olvasni szerető és olvasni nem szerető diákok szövegértése között három osztálynyi különbség van (Gergely, 2013), ezért kiemelten fontos a gyerekek érdeklődésének felkeltése az olvasott világ iránt. A fejlesztő biblioterápia módszerének korszerűsítésével a gyerekek laterális gondolkodása, problémamegoldó és vitakészsége (szociális kompetenciája) mellett az IKT-kompetenciát is fejleszthetjük.

Egypetéjű és kétpetéjű ikergyermekek elemi alapkészségeinek vizsgálata

Bank Éva

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Józsa Krisztián

SZTE Neveléstudományi Intézet

Marótiné Balogh Zita

SZKTT Szatymazi Óvoda

Kulcsszavak: ikerpárok; elemi alapkészségek; DIFER

A gyermekek fejlődésében a környezeti és genetikai faktorok egyaránt fontos szerepet játszanak (Boardman és Fletcher, 2015). Az ikerpárok egy része csaknem teljesen azonos (egypetéjű ikrek), egy másik része 50%-ban azonos (kétpetéjű ikrek) genetikai állománnyal rendelkezik, ugyanakkor fejlődésük mindkét esetben egy időben és egyforma környezetben zajlik (DiLalla, Mullineaux és Elam, 2008). Az ikerterhesség számos olyan komplikációval járhat, valamint a magzatok fejlődését több olyan rizikótényező veszélyeztetheti, amelyek később befolyásolhatják kognitív fejlődésüket (Nan és mtsai, 2013; Simpson, 2015). Nemzetközi eredmények szerint a koraszületés és az alacsony születési súly összefüggésben áll a gyermekek iskolakészültségével, kognitív képességeivel, illetve a szocialitásukkal (Kull és Coley, 2015; Ross, Krauss és Perlman, 2012). Célunk annak feltárása volt, hogy milyen azonosságok és különbségek fedezhetők fel a közel teljesen azonos és az 50%-ban azonos genetikai állománnyal bíró ikerpárok között, melyhez egypetéjű (N=30) és kétpetéjű (N=50) nagycsoportos ikergyermekek elemi alapkészségeit hasonlítottuk össze a DIFER tesztekkel (Nagy és mtsai, 2004). Továbbá megvizsgáltuk, hogy az ikerterhesség rizikótényezői, például a koraszülés vagy a kis születési súly, hogyan befolyásolják az egy- és kétpetéjű ikerpárok alapkészségeinek fejlettségi szintjét. Eredményeink szerint sem az egy-, sem a kétpetéjű ikerpárok között nincs szignifikáns különbség az elemi alapkészségek fejlettségében. Nem volt kimutatható fejlettségbeli előnye az elsőszülötteknek. Ugyanakkor a koraszülött ikergyermekek szignifikáns lemaradást mutatnak a relációszókincs, az elemi számolási készség és a szocialitás fejlettségében a nem koraszülött gyermekekhez képest. A gyermekek születési súlya szignifikáns magyarázóerővel bírt az alapkészségek fejlettségében. A megmagyarázott variancia értéke 14% volt a szocialitás, 4% a tapasztalati következtetés, 16% az elemi számolási készség és 8% a relációszókincs esetében. Eredményeink illeszkednek a nemzetközi adatokhoz, melyek szerint elsősorban a koraszületés és az alacsony születési súly áll összefüggésben az ikergyermekek iskolakészültségének alakulásával. Kutatásunk az első olyan hazai munka, amely pedagógiai megközelítésben vizsgálja az ikrek közötti különbségeket.

11-12 éves tanulók szorzási stratégiáinak fejlesztése

Vígh-Kiss Erika Rozália

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: matematika; szorzási stratégiák; kísérlet

Az utóbbi évtizedekben az oktatáskutatók intenzíven foglalkoznak azzal a problémával, hogyan lehetne fejleszteni a tanulók szövegesfeladat-megoldó képességét, különös tekintettel a szorzással megoldható feladatokra (Mulligan és Mitchelmore, 1995, 1997, 2005; Nunes, Bryant és Watson, 2009; Shrager és Siegler, 1998; Siegler és Araya, 2005). Több kutató figyelme a tanulók multiplikatív gondolkodására irányul (Siemon és mtsai, 2011; Booker és mtsai, 2010; Vale és Davis, 2007), a külföldi fejlesztőprogramok tapasztalatai (pl. Count Me In Too, 2002; Pattern and Structure Mathematics Awareness Program – Mulligan és mtsai, 2008) a hazai kutatók érdeklődésére is számot tarthatnak. A Siegler és munkatársai (2000) által kifejlesztett modellek segítséget nyújthatnak a diákok matematikai gondolkodásának fejlesztésében (Jacob és Mulligan, 2014). Célunk annak vizsgálata, mennyire sikeresek a 6. osztályos tanulók két- és háromjegyű számokkal fejből végzett szorzás során és a szorzással megoldható szöveges feladatok megoldásában. Kutatási kérdéseink: Milyen különbségek vannak az egyes tanulók gondolkodása között, milyen típushibákat vétenek, azokat hogyan lehetne korrigálni? Hipotéziseink szerint a fejlesztőprogram hatására a tanulók szorzási feladatokban nyújtott teljesítménye nagyobb mértékben javul a kontrollcsoportéhoz képest. A 2016 tavaszán végzett, egy hónapig tartó kísérletbe budapesti 6. osztályos tanulókat vontunk be (N=270). A tartalomba ágyazott fejlesztés egy 32 fős osztályban történt 20 alkalommal, a matematikaórák második felében. A metakogníció, a hangosan gondolkodtatás fontos szerepet töltött be az egyes szorzási stratégiák előnyeinek, hátrányainak megbeszélésekor. Az előmérés során a következő mérőeszközöket alkalmaztuk: Tanulási szokások és készségek kérdőív (Oktatáselméleti Kutatócsoport, 2010), szorzási stratégiák teszt (20 item), Kérdőív a matematikatanulásról (34 item) (Kelecsényi és Csíkos, 2013), az utómérés során pedig matematikai tudásszintmérő teszt (70 item), szorzási stratégiák teszt (40 item). Az utómérésre május–júniusban kerül sor. Az adatok elemzése jelen pillanatban még tart, SPSS-szel történik. A kísérlet része lesz a 2016 szeptemberében végzendő késleltetett utómérés, melynek során interjúval vizsgáljuk a gyerekek stratégiahasználatát. Az eddigi adatok alapján különbségek láthatók az egyes tanulók szorzásistratégia-használatára között, több hibás stratégia használatára fény derült. Ez ráirányítja a figyelmet a szorzási stratégiák tanításának fontosságára, változtatásokra lehet szükség a tankönyvekben is, a korai fejlesztés hatékonyabb lehet. Mivel a szorzás nemcsak a matematika, hanem az összes reál tantárgy tanulásakor használt matematikai művelet, és az elsajátított készségek a gyakorlati életben is hasznosíthatók, célszerű további kutatások, kísérletek elvégzése.

Intézmények és osztályok közötti különbségek a közoktatás kezdeti szakaszában: egy induktív gondolkodás-vizsgálat eredményei

Pásztor Attila

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: szelekció; óvoda és kisiskoláskor; induktív gondolkodás

Mind a hazai, mind a nemzetközi vizsgálatok azt mutatják, hogy a hazai iskolarendszerre erős szelektivitás jellemző, azaz az intézmények és az intézményeken belül az osztályok között is nagy különbségek tapasztalhatók (Csapó, 2002, 2003; Csapó, Molnár és Kinyó, 2009; Molnár, 2008; Molnár és Csapó, 2011; Tóth, Csapó és Székely, 2010). Az eddigi kutatások, többek között, megmutatták, hogy már az első évfolyamon is jelentősek a különbségek, valamint felhívták a figyelmet az általános-közéiskola átmenet során megjelenő erőteljes szelekciós mechanizmusokra, azonban kevesebb információval rendelkezünk a közoktatás kezdeti szakaszáról, az óvoda-iskola átmenetről. A kutatásunk célja az intézmények és az osztályok közötti különbségek elemzése óvodáskorban és kisiskoláskorban egy induktív gondolkodás mérésére irányuló vizsgálat eredményei alapján, mely képesség a megismerés kognitív folyamatainak egyik meghatározó faktora, kiemelt szerepet játszik például a tudás alkalmazásában is. A keresztmetszeti kutatásban három korosztály vett részt: óvodások (N=278), 1. (N=6013) és 4. évfolyamosok (N=5017). A három mintában különböző, de horgonyitemekkel összekötött tesztekkel történtek a mérések. A saját fejlesztésű induktív tesztekben több itemtípus jelent meg: szám-, valamint figuratív sorozatok és analógiák, osztályozási feladatok. Az egyes tesztek megbízhatósága megfelelő (Cronbach- α : óvodáskorban=0,87, 34 item; 1. évfolyamon=0,89, 32 item; 4. évfolyamon=0,93, 56 item). Az adatok skálázásához, a teljesítmények közös képességskálán történő kifejezéséhez Rasch-modellt alkalmaztunk, az EAP/PV reliabilitásértéke magas (0,94). Minden korosztályban az adatfelvétel online valósult meg, 1. és 4. évfolyamon az iskolai számítógéptermegekben, míg az óvodákban tabletek segítségével, az eDia-platfomon keresztül. Az intézmények és az osztályok közötti különbségek jellemzésére a varianciaanalízisből származtatható F-értéket használjuk. Az intézményi különbségek esetében az óvodásoknál $F=1,982$ ($p<0,02$), 1. évfolyamon $F=7,747$ ($p<0,01$), 4. évfolyamon $F=6,953$ ($p<0,01$). Az értékek alapján már óvodáskorban is megjelennek szelekciós hatások, de az igazán nagy különbségek első évfolyamon mutatkoznak meg: közel nyolcszoros az intézmények közötti különbség az intézményeken belüli átlagos különbségekhez képest. Az osztályok közötti különbségek kapcsán az F-értékek szintén magasak: 1. évfolyamon $F=5,893$ ($p<0,01$), míg a 4. osztályban $F=5,325$ ($p<0,01$). Ez arra utal, hogy az intézményeken belül további szelekció történik az osztályok szintjén is. Adataink azt mutatják, hogy a különbségek mértéke óvodáskorban még nem kimagasló, az erőteljes szelekció az iskolába lépéskor jelenik meg. Ennek következtében a különböző általános iskolák rendkívül széles képességpektrumú tanulói bemenettel kezdenek hozzá a tanításhoz, legalábbis az induktív gondolkodás tekintetében. A különbségek a közoktatás első éveiben csökkenő tendenciát mutatnak, de alapvetően fennmaradnak.

KÖZÖSSÉGI TANULÁS, KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

Elnök: Kocsis Mihály, Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Előadások

Inkluzív pedagógiai műhelyek a Tanuló város – tanuló régió kontextusában

Kocsis Mihály

Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Kulcsszavak: közösségi tanulás; tudásmegosztás; akciókutatás

Előadásunk két TÁMOP-os projekt kutatási beszámolóit, illetve gyakorlati tapasztalatait alapján foglalja össze az inkluzív pedagógiai műhelyekben kialakított együttes tanulási (közösségi tanulási) és a tudásmegosztási folyamatok eredményeit. Az egyik (Az autizmussal élő emberek életminőségét támogató, országos lefedettségű szakmai tanácsadó hálózat kiépítése című) program a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. szervezésében (Balázs és mtsai, 2015) bonyolódott le. A másik (a Pedagógusképzést segítő szolgáltató és kutatóhálózatok továbbfejlesztése és kiszélesítése címmel) egyetemünkön futott, ez utóbbin belül a Tanuló város – tanuló régió alcímmel szerveződött részprojektet karunk koordinálta. A kiemelt fejlesztési pályázatok – és általában az Európai Unió által támogatott más, a köznevelési, felsőoktatási és művelődési alágazatok területén az elmúlt években megismert és felhasznált projektek – a fejlesztési tevékenységeket preferálták. Itt említett projektjeink kivételnek tekinthetők abból a szempontból, hogy a pályázató néhány részterületen előírta a fejlesztések kutatásokkal történő előkészítését, illetve a produktumok gyakorlati kipróbálásának nyomon követését. Az első projekt esetében a pályázati kiírás a követendő metodológiát – az akciókutatást – is meghatározta. A vállalt részfeladatok megvalósítása során az akciókutatást olyan demokratikus, az érintettek részvételén alapuló kutatási folyamatként értelmeztük, „amelynek célja az emberek és az emberiség javát szolgáló gyakorlati tudás létrehozása, [...] és amely egyesíti magában a cselekvést és a reflexiót, elméletet és gyakorlatot, célja az emberek számára jelentőséggel bíró problémák közös megoldása, tágabb értelemben pedig az egyének és közösségeik felvirágoztatása, fejlődésének támogatása” (Reason és Bradbury, 2001). A közelítő definícióból adódóan fő jellemzőkként az alábbiakat tekintettük: a részvételi jelleget (az érintettek önkéntes bekapcsolódását); az érintettek felhatalmazását, emancipálását (a bekapcsolódók azonos jogait, eltérő szerepeit); valamint az együttes cselekvést (a közös tanulást, a közösségi tanulást). Előadásunk tapasztalati bázisa az első projektbe bekapcsolódó 28 intézmény, a második programban együttműködő hét intézmény munkatársainak közös tanulási és tudásmegosztási tevékenységére terjed ki, mondandónk elsősorban a rekonstruálható tervezési, szervezési és lebonyolítási módszerkombinációk átlátható interpretációjára irányul.

Támogató: Pécsi Tanuló Város-Régió Fórum, Tudásmenedzsment folyóirat.

Egyetemi hallgatók kutatással megtámogatott projektjei a „Tanuló város – tanuló régió” programban

Reisz Terézia

Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Kulcsszavak: területi kutatások; terepmunka

A Pécssett tanuló hallgatók több szálón kötődtek a kar gesztorsága alatt kiépített „Tanuló város – tanuló régió” programhoz. A nappali és levelező szakos hallgatók tantárgyi előadásaik, gyakorlataik, illetve terepgyakorlati feladataik elvégzése mellett önkéntes munkában és szakmai érdeklődésüknek megfelelően kapcsolódtak be a műhelymunkálatokba. Részt vettek a projekt tervezésében, kutatásokat végeztek a régióban működő partnerek felkutatására, az együttműködők hálózatának kiépítésében, továbbá a közösségi terekben tapasztalható jó példák és gyakorlatok felkutatásában, így szakmai kapcsolatot alakítottak ki a térségi művelődési intézmények munkatársaival, a konferenciák keretében megismerhették az alkalmazott térségfejlesztési, kulturális animációs módszereket és azok eredményeit. Az egyetemi képzés kurzusain elsajátíthatták a hazai területfejlesztés intézményi és jogi rendszerét, különös tekintettel a hazai térségi művelődéstervezés gyakorlatára. Szemináriumi munkájuk során a helyi társadalom szerkezetének feltárására, a művelődési igények kutatására, továbbá az alulról szerveződő művelődési projektek működésének megismerésére lakóhelyi jó példákat gyűjtöttek, melyeket egyéni és/vagy páros prezentáció formájában kis konferencián ismertettek. A Szociológiai Tanszék által szervezett önkéntes munka keretében Gilvánfán mentális térképet készítettek ifjúságsegítő hallgatóink a helyi kulturális terek használatáról. A terepgyakorlat keretében a szomszédos települések bevonásával sport-, gyermek- és romafesztivált, valamint változatos művelődési programokat szerveztek. Andragógus szakos hallgatóink több kurzust átívelő kutatást végeztek a pécsi egyetemisták által használt kulturális terek feltérképezésére, közben megismerhették kortársaik szabadidős és művelődési szokásait. A munkaforma újdonságértékét az adja, hogy a hallgatók nem csupán egyetemi tanáraikkal, saját és társuk tanáraival és évfolyamtársaikkal dolgozhattak együtt, hanem a terepmunkák és a konferenciák során megismerkedhettek a projekt partnerintézményeinek szakembereivel, továbbá a lakóhelyük és az egyetemi városuk művelődését formáló szakemberekkel is.

Támogató: Pécsi Tanuló Város-Régió Fórum, Tudásmenedzsment folyóirat.

„Együttműködő tudásépítés” a finn tanárképzésben

Kálmán Anikó

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Kulcsszavak: identitástámogatás; részvételi pedagógia; együttműködő tudásépítés

Az előttünk álló években a felsőoktatási tér olyan sikeres egyetemek felemelkedésének lesz tanúja, amelyek helyileg elkötelezettek, ugyanakkor globálisan is láthatóak. A finn felsőoktatás élen jár a tapasztalatok kidolgozásában. A Tamperei University of Applied Sciences (TAOK) szakmai tanárképző intézetének célja, hogy mind a saját tanárszakos hallgatóikat, mind munkahelyi közösségeiket bevonják abba, hogy inspiráló tanulási tapasztalatokat találjanak és szerezzenek. Mind a tanterv, mind az oktatás fontos célja az, hogy az oktatás tartalmán, módszerein és egész munkakultúráikon keresztül a hallgatók tanári identitásának fejlődését elősegítsék. A tanár a személyiségevel dolgozik, és a szakmai fejlődés emberi fejlődést is jelent. „Tudatosan azt tanítjuk, amit tudunk, önkéntelenül viszont azt, akik vagyunk.” (Hamacheck, 1999). A részvételen alapuló pedagógia a progresszív vizsgálódás és az autentikus tanulás elvein nyugszik, s az önálló gondolkodás és reflexió fontosságát hangsúlyozza. Olyan tanulási környezetet teremtve, amely képessé tesz arra, hogy a tudásról, a tanulásról és az emberi létről alkotott fogalmakat átgondolják és kibővítsék. Tapasztalataikat, tudásukat és elméleti tanulmányaikat képesek legyenek integrálni, és olyan új ismeretté ötvözni, amit aztán a csoportban folyó együttműködő tudásépítés módszereinek felhasználásával tovább finomíthatnak. Megtanulják majd értékelni és elemezni saját cselekedeteiket, valamint a döntéseik, cselekedeteik elsajátítását vezérlő tényezőket. A tanárképzés sarkköve az emberről, a tudásról és a tanulásról kialakított olyan elképzelés, amely a hangsúlyt a hallgatók saját részvételére, az együttműködő tudásépítésre és értékelésre, valamint az újfajta munkamódszerek kifejlesztésére helyezi. Ezt a reflexív, feltáró, fejlődő és vállalkozó szellemű munkamódszert részvételen alapuló pedagógiának nevezzük. A részvételen alapuló pedagógia középpontjában az áll, hogy a hallgatókat identitásépítő munkájukban támogassuk. A képzett tanárrá válás elsősorban az identitás felépítéséről szól. Az identitás azokat a különféle jelentéseket foglalja magában, amelyeket az ember saját magához kapcsol, illetve amelyeket mások rendelnek hozzá. Az előadás a szerző egyéves vendégoktatói és kutatói tapasztalatainak összefoglaló elemzése.

**Tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás tanulóinak kapcsolatrendszeré,
interakciós hálójá, észlelt tanulása és közösséghez tartozása**

Molnár Pál
ELTE TTK

Pintér Henriett
Pető András Főiskola

Kulcsszavak: kutatásalapú tanulás; hálózat kutatás; útelemzés

A tanulás egy formája a tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás, ami számos tényező fejlesztését segítheti. Alkalmas lehet a tárgyi tudás közös feldolgozására (tanulásra), valamint a szociális kompetencia összetevőinek fejlesztésére (pl. közösséghez tartozás észlelésére) is. Ehhez jól alkalmazható tanulási környezet a blog, ami tervezéssel termékeny diskurzusok táptalaja lehet. Az ilyen tanulás vizsgálódásainak diskurzusai a tanulók társas kapcsolatrendszerének függvénye. A beszélgetések alakulását az együttműködés iránti attitűd is befolyásolhatja. Vizsgálatunk célja az ismeretségi kapcsolatrendszer, az együttműködés iránti attitűd, az interakciós aktivitás, az online környezetben észlelt tanulás és a közösséghez tartozás közötti összefüggések feltárása volt. A vizsgálatban egyetemi kurzusok tanulói (N=119) vettek részt. Hálózatelemzéssel kiszámítottuk a tanulók személyes kapcsolathálóban (személyes kapcsolatháló viszonylagos mérete és közvetítői pozíció) és interakciós hálóban elfoglalt pozícióit (aktivitás és megszólítotttság); kérdőíves adatfelvétellel változókat alkottunk az együttműködés iránti attitűd, a közös tanulás, az online környezetben tanulás és a közösséghez tartozás észlelésére vonatkozóan. Az így kapott mutatók között végeztünk útelemzést ($\chi^2=6,709$; $df=6$; $p=0,3486$; $RMSEA=0,032$; $CFI=0,998$; $TLI=0,991$; $SRMR=0,033$). Az elemzés feltárta, hogy akiknek – a közösséghez viszonyítva – több ismerősük volt, inkább észlelték a tanulást, ők több interakciót kezdeményeztek és őket többször is szólították meg társaik. Feltételezhetően az online tanulási környezetben való részvételnek köszönhetően ezen tanulók a közösséghez tartozást is inkább észlelték az online tanulási környezetben. Ezt megerősíti, hogy ebben a tanulási környezetben észlelt közösséghez tartozásra a megszólítotttság volt prediktív hatással. A tanulóközösségben megmutatkozó közvetítői pozíció is hatással lehetett mind a közös tanulás, mind a közösséghez tartozás észlelésére. Összességében a közös tanulásra és az online tanulói környezetben észlelt közösséghez tartozásra a közös feladatvégzés iránti attitűd, a személyes kapcsolatháló tanulóközösséghez viszonyított mérete, a közvetítői pozíció és a megszólítotttság mutatott hatást. Az aktivitás nem volt hatással egyik változóra sem, ezzel szemben a megszólítotttság igen. Azok a tanulók tehát, akiket gyakrabban szólítottak meg, inkább észlelték a közös tanulást és a közösséghez tartozást. Emellett akik megszólítottak másokat, nagyobb valószínűséggel kaphattak hozzászólásokat. Az együttműködésekkel kapcsolatos attitűd nem mutatkozott jelentős tényezőnek a diskurzusokban, viszont a közös tanulás és a közösséghez tartozás észlelésében igen. A feltárt hatásmechanizmusok értelmezése hozzájárulhat a tanulóközösségben, hálózatos kontextusban végzett kutatásalapú tanulás folyamatainak megértéséhez. További elemzésekre van szükség ahhoz, hogy a feltárt összefüggésekkel kapcsolatban pontosabb képet kapjunk.

TANULÁS – ATTITÚD, KÖRNYEZET, LEHETŐSÉG

Elnök: Csapó Benő, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

A 6. évfolyamos tanulók tanulással kapcsolatos attitűdjeinek változása

B. Németh Mária

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Habók Anita, Csapó Benő

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: énkép; motiváció; tanulási stratégia és helyzet

Az elmúlt évtizedek empirikus kutatásai a tanulás folyamatát kiváltó és tartósan fenntartó személyiségjellemzőkre irányították a figyelmet (l. pl. Jiang és mtsai, 2014; Seaton és mtsai, 2014). A PISA-vizsgálatok a tanulói teljesítmények javítását támogató lehetséges beavatkozási pontokat jelentő kapcsolatokat tártak fel (Artelt, Baumert, Julius-McElvany és Peschar, 2003). Kutatásunk célja 6. évfolyamos tanulók ezen nem kognitív jellemzői változásának vizsgálata volt 2005 és 2010 között. Elemzésünkben a PISA 2000 adaptált tanulói kérdőív Szegedi Iskolai Longitudinális Program iskoláiban 6. évfolyamon felvett adatait dolgoztuk fel ($N_{2005}=3369$; $N_{2010}=3615$). A kérdőív 49 állítása az önszabályozott tanulás leggyakrabban vizsgált négy komponensének (tanulási stratégiák, motiváció, énkép, tanulási helyzet preferenciája) 13 alszkáláját tartalmazza. A négyfokú Likert-skálán megadott válaszokból összevont mutatókat képeztünk. Az alszkálák Cronbach- α értékei jól közelítik a 2000-es PISA-felmérésben kapott értékeket (Cronbach- $\alpha=0,73-0,85$). Ezek alapján a tanulókat pozitív (alszkála átlaga $>2,5$) és negatív (alszkála átlaga $<2,5$) attitűdű csoportokba soroltuk. A képzett mutatók mindkét mérési ponton, mind a négy komponens esetében hasonló tendenciát mutatnak. A 6. évfolyamos tanulók a leggyakrabban a memorizáló ($M_{2005}=3,20$; $M_{2010}=3,17$), a legritkábban az elaborációs ($M_{2005}=2,50$; $M_{2010}=2,51$) stratégiákkal tanulnak. Mindkét mintában az instrumentális motiváció a legerősebb ($M_{2005}=3,49$; $M_{2010}=3,48$) és a matematika iránti érdeklődés a leggyengébb ($M_{2005}=2,46$; $M_{2010}=2,43$); a legpozitívabb az általános tanulmányi ($M_{2005}=2,88$; $M_{2010}=2,93$) és a legnegatívabb a matematikai ($M_{2005}=2,49$; $M_{2010}=2,54$) énkép. A tanulók 2005-ben és 2010-ben is a versenyorientált tanulási helyzetet ($M_{2005}=3,05$; $M_{2010}=2,99$) preferálták inkább (kooperatív $M_{2005}=2,84$; $M_{2010}=2,90$). A két mérési pont között nem túl jelentős, de szignifikáns változást a következő alszkálák mutatnak. 2010-ben szignifikánsan kevesebben tanultak memorizálva, javult a tanulók önbizalma mind a négy alszkála esetében, nőtt a kooperatív és csökkent a versenyorientált tanulási helyzet kedveltsége. A változás a pozitív és negatív attitűdű tanulók arányában is megmutatkozik. A negatív attitűdű tanulók aránya mindkét mérési pontban az elaborációs stratégiák (59,3%) és a matematikai énkép (52,1%) területén volt a legmagasabb és kiugróan alacsony az instrumentális motiváció esetében. Elemzéseink összességében pozitív tendenciát jeleznek. Ha kismértékben is, de csökkent a memorizálva tanulók aránya, ami jele lehet az értelemgazdag tanulás irányába való elmozdulásnak. Biztató, hogy javult a tanulók énképe, ami a kutatások szerint az egyik, a teljesítménnyel leginkább kapcsolatot mutató affektív jellemző. Örvedetes, hogy nem csökkent az olvasás és a matematika iránti érdeklődés, és nőtt a szociális kompetencia fejlődését is támogató kooperatív tanulást kedvelők aránya.

Miért jó felnőttként tanulni? A tanulás hatásai a felnőttek mentális jóllétére

Kispálné Horváth Mária

Nyugat-magyarországi Egyetem Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ

Kulcsszavak: felnőttkori tanulási hatások; komfortérzés; mentális biztonságérzet

Előadásomban egy olyan empirikus andragógiai kutatás eredményeit szeretném bemutatni, amelynek két fő célja a tanuló felnőttek általános és tanulási komfortérzésének vizsgálata. A komfortérzés komplex jelenség, ernyőfogalom, melynek – összefüggésben napjaink gazdasági, munkaerő-piaci és társadalmi változásaival és a felnőttkori tanulással – a következő öt dimenziója különböztethető meg: egzisztenciális és mentális biztonságérzet, időszerkezet, társas kapcsolatok, tudás. Prezentációmban ezen öt szegmens közül a mentális biztonságérzetre, jóllétre koncentrálok. A Vas megyei kérdőíves kutatásban összesen 1225 fő vett részt, akik közül 875 formális, 350 nem formális keretek között képezte magát az adatfelvétel idején legalább két hónapja. A vizsgált populáció lefedi a felnőttképzés rendkívül összetett struktúráját, hiszen a rendszer minden szegmensét – az iskolarendszerű közép- és felsőfokú felnőttoktatástól a szakmai és a nyelvi tanfolyamokon át a hobbiklubokig és a művészeti körökig – képviseli. A kutatási eredmények elemzése során a következő eljárásokat alkalmazom: relatív gyakorisági eloszlás, számtani középérték, keresztábla-elemzés, korrelációs számítás, klaszteranalízis. A felnőtt tanulók általános komfortérzésén belül vizsgálom például az aktuális mentális jóllétüket, az életükkel való elégedettségüket, a jövőbeli kilátásaikat, az életcéljaikat és a társas támogatottságukat. A kutatási adataim alapján a tanuló felnőttek általános mentális biztonságérzete kissé magasabb, mint azoké a nem tanuló magyar felnőtteké, akik különféle nemzetközi és hazai kutatásokban (pl. Michaelson, 2009; Medrano, 2009; Helliwell és mtsai, 2013; Kopp, 2008) vettek részt. A tanulási komfortérzésen belül a pozitív tanulási hatások közül elemzem például az önbizalomnövekedés, a sikerélményekhez jutás, a látókörszélesedés, a kitaróbbá válás, a pozitívabb életszemlélet, a több szerepben való helytállás kérdéskörét. A negatív tanulási hatások közül főként a gyenge teljesítmény, a számonkéréseken való részvétel és a többoldalú kötelezettségek miatti szorongási okokat, valamint a megfelelési kényszerrel kapcsolatos kutatási eredményeket mutatom be. A mentális biztonságérzetre gyakorolt pozitív és negatív tanulási hatások ismertetésekor külön figyelmet szentelek a formális és a nem formális felnőttképzésben résztvevőkkel kapcsolatos adatok bemutatására, illetve azok összehasonlítására. A kutatási eredmények alapján mindkét tanulási formának több a pozitív hatása a negatívénál, azonban míg a formálisnál a pozitív hatások mellett egyes negatívak is meghatározóak, addig a nem formálisnál a negatívak nem lényegesek.

A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációs gyakorlatai Európában

Kovács Anett Jolán

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: validáció, felnőttképzés; nem formális környezet; nemzetközi gyakorlatok

A téma relevanciáját mutatja, hogy az utóbbi években az oktatásfejlesztés egyik legfontosabb témája lett az iskolán kívül szerzett tudás elismerésének kérdése – ami lehetőséget adhat az emberek számára, hogy a formális képzésen kívül szerzett ismereteik, készségeik és kompetenciáik alapján teljes körű vagy részleges minősítést kapjanak. A tanulási színterek sokféleségéből adódóan a felnőttek az élet számos területéről tehetnek szert tudásra. Egyre inkább igényné és szükségletté válik a dokumentummal nem igazolható kompetenciák felmérése és tanulási vagy munkavállalási célú elismerése és beszámítása. A tanulási eredmények elismerése, validáció fogalmának és céljának meghatározására már több alkalommal sok került (l. Tót, 2009; Kraiciné, 2010; Derényi és Tót, 2011; Európai Tanács, 2012; Mór, 2012; Farkas, 2014). 2012 decemberében az Európai Unió Tanácsa ajánlást fogadott el a nem formális és az informális tanulás eredményeinek érvényesítéséről (Európai Unió Tanácsa, 2012). A dokumentum felhívja a tagállamok figyelmét arra, hogy legkésőbb 2018-ra lehetővé kell tenni, hogy az adott tagország valamennyi állampolgárának lehetősége legyen a nem formális és informális tanulás eredményeinek érvényesítésére, ezért létre kell hozni egy nemzeti szintű validációs rendszert. Az ajánlásban foglaltakat hazánk is vállalta. A magyar kormány a cél iránti elköteleződését stratégiai dokumentumaiban is rögzítette (l. Magyarország Kormánya, 2005, 2014). Kutatásunk során tíz európai ország nem formális tanulási környezetben szerzett tanulási eredmények elismerésének, gyakorlatának bemutatására vállalkoztunk. Elemzésünk során különböző szempontok mentén vizsgáltuk, többek között, az országokban működő validációs eljáráshoz kapcsolódó jogszabályokat, a validációs eljárás költségeit, a finanszírozókat, az alkalmazott értékelési módszereket és a tájékoztatás fontosságát, minőségét. Megállapíthatjuk, hogy a különböző országokban más-más gyakorlatok alakultak ki a társadalmi, gazdasági helyzetől vagy a munkaerőpiac igényétől függően. Tény, hogy egyik ország gyakorlatát sem lehet teljes egészében adaptálni Magyarországra, ugyanakkor kirajzolódnak alappillérek, amelyek nélkülözhetetlen részét képezik a validációs rendszernek. Kutatásunk végén összegyűjtöttük, elemeztük az eredményeket és megállapítottuk azokat a közös alapelveket, amelyek alapul szolgálhatnak a magyar validációs rendszer kialakításához. Ezen alapvető fontosságúnak tartott pontok mentén konkrét javaslatokat és feladatokat fogalmaztunk meg a rendszer kifejlesztése érdekében. Munkánk elméleti jelentősége, hogy nemzetközi viszonylatban, komparatistikai megközelítésben végeztünk kutatást, hiszen szükség van információra a nemzetközi validációs gyakorlatokról. Kutatásunk hosszú távú célja, hogy az elemző munkánk során megállapított eredmények információval szolgáljanak és hozzájáruljanak a gyakorlatban a hazai fejlesztésekhez.

A felnőttkori tanulás interdiszciplináris megközelítései – egy új, integrált modell felé

Feketéné Szakos Éva
BME Műszaki Pedagógia Tanszék

Kulcsszavak: interdiszciplináris; felnőtt; tanuláselméletek

Az élethosszig tartó és az élet minden területére kiterjedő tanulás növekvő jelentősége és a geopolitikai-szociális változásoknak köszönhető, új sajátosságainak megértési igénye világszerte a figyelem fókuszába helyezi a felnőttkori tanulás újabb tudományos elméleteit. A felnőttkori tanulás hatékony, szakszerű támogatása nem nélkülözheti a felnőttekre specifikált, korszerű tanuláselméletek minél mélyebb ismeretét és komplexitásuk megértését. Az emberi tanulás természeténél fogva interdiszciplinárisan közelíthető, hiszen az egész ember biológiai, pszichológiai, szociális és még sokféle jelzővel illelhető lényként tanul. A felnőttek tanulásában különös jelentőséget kap a felnőtt reflektáló képessége és saját tanulásbiográfiájának tudatos, metakognitív felhasználása is. Az előadás a teljesség igénye nélkül áttekinti a felnőttkori tanulás európai és tengerentúli szakirodalmának nagyhatású interdiszciplináris elméleteit azzal a céllal, hogy az új évezred jellemző trendjeire, innovatív koncepcióira rámutasson és új összefüggéseket keresve, azokat (meta)analízisnek vesse alá, majd tematizált rendszerbe foglalja. A megvizsgált koncepciókban egy új, integrált modell lehetséges elemeit kerestük. Az elméleti elemzések feltárták a mai felnőttek tanulásának kontextusát leíró jellemzőket a mikro- és makrovilág minőségileg eltérő, mégis összefüggő szintjeinek megértéséhez szükséges, többszálú (többszintű) megközelítéssel (Atmanspacher, 2008). A tanuláselméletek és a rendszerelmélet összekapcsolása adalékokkal szolgálhat a szociális rendszerekben történő tanulás koncepcióinak továbbfejlesztéséhez, mint amilyen például a munkahelyeken zajló akciótanulás. A tanulás beágyazottságának értelmezésében új perspektívákat nyithat a szociológiai trendkutatások eredményeinek megismerése (Barz, 2006). A szakirodalom tendenciaként állapítja meg, hogy az élethosszig tartó tanulás nemzetközi programjának terjesztésében elsősorban gazdasági érvek dominálnak, és hiányos annak tanulás- és tudáselméleti megalapozása. Ugyanakkor az oktatásgazdaságtan és oktatásjog ismerete szükséges a gazdasági, pénzügyi kihívások megértéséhez és kezeléséhez (Siebert, 2009). Knox és Fleming (2010) és a szociológus Mezirow (2000) az életen át tartó tanulást életen át tartó szocializációként ragadják meg, melynek legfontosabb funkciója azoknak a szerepmódosításoknak az értelmezése és sikeres végrehajtása, amelyeket a felnőtt élethelyzetének változásai családtagként, dolgozóként, állampolgárként megkívánnak tőle. Ebben a folyamatban nagy jelentősége lehet a reciprok tanulásnak, a korszerű IKT-eszközökkel támogatott, hálózatos tanulásnak, valamint a tanulási élmény flow-fokának (Csikszentmihályi, 2003; Jarvis 2012; Levine, 2014). Konklúzióként egy tíz elemből álló, innovációorientált modellhez jutottunk.

A PISA nagytestvére – PIAAC-mérés Magyarországon

Lukács Fruzsina

Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal

Kulcsszavak: képesség- és kompetenciamérés; PIAAC

A PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) a felnőtt lakosság munkavégzés során használt készségeit és kompetenciáit, valamint ezek oktatásban és foglalkoztatásban való megszerzésének vagy elvesztésének körülményeit vizsgálja. 2016 májusában indult el a PIAAC hazai mérése, ezzel hazánk is csatlakozott az OECD által irányított, világszintű nemzetközi összehasonlító vizsgálatba. A mérés módszertanát és az eddigi nemzetközi tapasztalatokat mutatjuk be, melyek 33 ország mérési eredményein nyugszanak. A PIAAC a 16–65 év közötti felnőtt, Magyarországon élő lakosság szövegértését, szöveghasználatát, a számolási képességeit és az IKT-alapú problémamegoldó gondolkodását méri kompetenciatesztek segítségével. Módszertani újítása a vizsgálati személyek oktatási és foglalkoztatási helyzetének részletes feltérképezése a háttérkérdőív segítségével, melyek összekapcsolása a képesség- és kompetenciaszinttel módot ad a bizonyítékalapú oktatási és foglalkoztatási programok megtervezésére. Magyarország a GINOP 6.2.1. „Részvétel az OECD Felnőttek Képesség- és Kompetenciamérése Programjában (PIAAC)” kiemelt projekt keretei között a felmérés harmadik hullámában vesz részt. Az OECD által jóváhagyott ütemterv alapján 2016-ban 1500 fő bevonásával terepróba zajlik, melynek első tapasztalatait mutatjuk be. A mintavételi módszertan és az angol nyelvről adaptált kérdőívek és tesztfeladatok esetleges javítása után 2017-ben kerül sor 5000 fős, reprezentatív mintán a főmérésre. A terepróba tapasztalatai értékes információkkal szolgálnak a kompetenciamérés és a felső/felnőttoktatás területén kutató szakembereknek. A képesség- és kompetenciaszintek meghatározása, valamint a főfeladatok előtti előzetes képességmérés olyan metodológiai fejlesztések, amelyek más kutatásokra is adaptálhatók. A nemzetközi eredmények tanulságokkal szolgálhatnak az egyes kompetenciák és az oktatási programok kapcsolatairól. A hazai PIAAC-felmérés részletes adatbázisa nyilvánossá és kutathatóvá válik 2019 végén.

Támogató: GINOP-6.2.1-VEKOP-15-2015-00001.

A rejtett tanterv „nem”-telen eszközei

Ferencz Kitti, Tarkó Klára
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: gender; esélyegyenlőség; rejtett tanterv

A férfiak és a nők helyzete világszerte minden társadalomban, bár változó mértékben, különbségeket mutat, vagyis magyar vonatkozásban is társadalmi egyenlőtlenségről beszélünk (Lovász, 2013; Vajda, 2014; Horn és Keller, 2015; Lipták és Matiscsákné, 2016). Emellett a gyakorlatban a két nem különböző esélyekkel indul a magasabb társadalmi pozíciók megszerzéséért, mely felfelé irányuló társadalmi mobilitás elősegítésének egyik legfontosabb csatornája az iskola (kellene, hogy legyen), azonban számos kutatás bizonyította már ennek elégtelen voltát (Róbert, 2002; Engler, 2013; Nagy, 2013; D. Molnár, 2015). A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelésének egyik fő eszköze a rejtett tanterv, melynek egyik eleme a tanár-diák, diák-diák interakciókban megjelenő genderalapú különbség (Domján, 2011). Célunk volt feltárni azonos kérdéseket tartalmazó, nemspecifikusan alakított, közösségi oldalak segítségével közvetített online kérdőív alkalmazásával a mintánkban részt vevő férfiak és nők (N=102; 23 férfi és 79 nő) által megtapasztalt olyan helyzeteket, eseményeket és azok gyakoriságát, amelyekben úgy érezték, nemük miatt érte őket hátrányos megkülönböztetés. A kapott adatok feldolgozása SPSS segítségével történt. A hátrányos iskolai megkülönböztetésről beszámolt nők többségében a verbális előítéletek hangoztatását, valamint a nemi alapú hátrányos megkülönböztetést emelték ki. A megkülönböztetésről beszámolt férfi válaszadók inkább a fiúkra irányuló több negatív figyelmet (fegyelmezés) emelték ki. A válaszadók által felsorolt sztereotípiákat az alábbi kategóriákba csoportosítottuk: anya-apa, karrieristák, elnyomó-elnyomott, felszíneselek, férfiatlanodás. Vizsgáltuk továbbá, hogy a kutatásban résztvevők mennyire modern-hagyományos és pozitív-negatív jellemzőket használtak, és ez hogyan korrelált szociodemográfiai jellemzőikkel. Kutatásunk felszínre hozta mindazokat a – nem túl hízelgő – nézeteket, amelyeket a férfiak és a nők egymásról vallanak. Jövőbeni feladatunk az oktatás-nevelés eszközrendszerével változtatni azokon a nézeteken, amelyek konzerválják a társadalmi esélyekben megmutatkozó genderalapú egyenlőtlenségeket.

MOTIVÁCIÓKUTATÁSOK – MOTIVÁCIÓ, TANULÁS, TÁRSAS KÖZEG

Elnök: Fejes József Balázs, SZTE Neveléstudományi Intézet

Előadások

Az otthoni környezet hatása a gyermek elsajátítási motivációjára óvodáskorban

Kis Noémi

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Józsa Krisztián

SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: otthoni környezet; elsajátítási motiváció; SEM

Korábbi kutatások rámutattak, hogy az elsajátítási motiváció szoros összefüggésben áll a képességek fejlődésével, az iskolai sikerességgel. Az elsajátítási motiváció alapja velünk született, azonban a szocializációs folyamatok, a társas környezet, a családi háttér befolyásolhatja fejlődését. Egyelőre kevés empirikus eredmény áll rendelkezésre arról, hogy a családi környezet egyes tényezőinek milyen szerepe van az elsajátítási motiváció alakulásában. Kutatásunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy az anya-gyermek interakció, az otthoni érzelmi, fizikai környezet milyen hatást gyakorol a gyermek elsajátítási motivációjára. Óvodáskorú gyermekek körében (N=232) otthoni megfigyelést, interjút, kérdőívet és számítógépes adatfelvételt alkalmaztunk. Az Elsajátítási Motiváció Kérdőívet (H-DMQ), a HOME-leltár (Home Observation for the Measurement of the Environment) 3–6 éves kori változatát és egy kihívást jelentő számítógépes játékot vettünk fel. Ez utóbbi során megfigyeltük a gyermekek feladatvégzés közbeni érzelmi reakcióit és kitartását, mely mutatók az elsajátítási motiváció jellemzői. A H-DMQ-t a szülők töltötték ki, ez öt elsajátítási motívumot vizsgál: elsajátítás öröme, értelmi, motoros, kortársakra és felnőttekre vonatkozó szociális elsajátítási motívumok. A HOME esetében a gyermek otthonában egy nyolc alskálába rendeződő szempontsor alapján végeztünk megfigyelést és készítettünk interjút az anyával. A szülők iskolázottságát háttérváltozóként vontuk be. A mérőeszközök jó megbízhatóságúnak bizonyultak, a Cronbach- α értékek 0,85–0,94 közöttiek. Elemzéseinkben a strukturális egyenletmodellezést (SEM) alkalmaztuk. Eredményeink szerint az otthoni környezetnek a HOME-leltár által vizsgált jellemzői, eltekintve a fizikai büntetés kerülésétől, szignifikáns hatással vannak az óvodás gyermekek elsajátítási motivációjára, akár az elsajátítási motívumokat ($\beta=0,42$; $p\leq 0,01$), akár a feladatvégzés közben megfigyelhető motivációs jellemzőket ($\beta=0,32$; $p\leq 0,01$) tekintjük. A szülők iskolai végzettsége csupán az otthoni környezetre van kimutatható befolyással ($\beta=0,46$; $p\leq 0,01$), a gyermek motiváltságát sem közvetlenül, sem az otthoni környezeten keresztül nem határozza meg. A szülők megítélése az értelmi elsajátítási motivációról és a gyermek feladatvégzés során megfigyelhető kitartása szignifikánsan összefügg ($r=0,36$; $p\leq 0,01$). Eredményeink tükrében feltételezzük, hogy az óvodás gyermek érzelmi, fizikai otthoni környezetének befolyásolásával hatás gyakorolható az elsajátítási motivációra. Tehát az elsajátítási motiváció, mely a tanulási motiváció alapja, fejlesztésére lehetőség van az otthoni környezeten keresztül.

A kutatást az OTKA K83850 támogatta. Józsa Krisztián a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

A tanulási motiváció és a megküzdés kapcsolatának elméleti megközelítése

Bank Éva

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: tanulási motiváció; megküzdési stratégiák; iskolai stressz

A tanulás eredményességére irányuló vizsgálatokban a teljesítményt befolyásoló kognitív tényezők mellett egyre nagyobb hangsúly kerül az affektív háttér feltárására. Az eredmények azt jelzik, hogy több tényező együttesen hat a tanulás hatékonyságára. Az iskolai sikerességet befolyásoló affektív tényezők közül kiemelkedő szerepe van a tanulási motivációnak, ami a pedagógiai irányultságú kutatások egyik legintenzívebben fejlődő területe. Az eredmények szerint a diákok motivációja az életkor előrehaladtával folyamatosan csökken (Józsa, 2007, 2013; Józsa és Fejes, 2012), ami kiváltképp indokoltá teszi a tanulási folyamatok motivációs hátterének megértését. Ezért lényeges lehet olyan viselkedéses és intrapszichés jelenségek vizsgálata, amelyek összefüggést mutatnak a tanulási motívumok fejlődésével és végeredményként az iskolai eredményességgel. Ilyen elméleti koncepció az iskolai stresszel való megküzdés és a tanulási motiváció kapcsolatának feltárása, amelyek közötti összefüggést és azok iskolai eredményességre gyakorolt hatását már több nemzetközi vizsgálat is bizonyította (pl. Moneta és Spada, 2009; Raftery-Helmer és Grolnick, 2015; Skinner, Pitzer és Brule, 2014). Az iskolai stresszel való megküzdés a tanítási-tanulási folyamatokhoz kapcsolódó stresszorokra adott válaszokat foglalja magában, amelyeket – a válaszként adott stratégiák adaptivitásától vagy maladaptivitásától függően – Skinner, Pitzer és Steele (2013) motivációs rezilienciához, illetve motivációs vulnerabilitáshoz kötnék. Az iskolai stressztényezőkkel szemben alkalmazott adaptív megküzdés összefügg a diákok fejlett tanulási motivációjával, továbbá az iskolai sikerességgel (Vierhaus, Lohaus és Wild, 2016). A nemzetközi eredmények ellenére a tanulási motiváció és a megküzdési stratégiák összefüggésére vonatkozóan hazai empirikus vizsgálatokban nem bővelkedünk, ezért előadásunk célja az iskolai megküzdési folyamatok és a motiváció kapcsolatára vonatkozó kutatási irányok, valamint empirikus adatok bemutatása a nemzetközi szakirodalom szintetizálásával. Az eddigi eredmények ismeretében árnyaltabb képet kaphatunk a tanulók iskolai stresszorokkal szemben alkalmazott megküzdési stratégiáiról, illetve azok tanulási motivációval való összefüggéseiről. Elméleti előadásunk olyan hazai empirikus vizsgálatok alapjaként szolgálhat, amelyek a tanítási-tanulási folyamatok eredményességét alakító affektív erőforrások feltárására irányulnak.

Tanul(j)HASS avagy Motiváció és teljesítménycélok a pozitív pedagógia szemüvegével

Ladnai Attiláné

PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: célelméletek, elkerülő-viszonyító célorientáció; flow; pozitív pedagógia

Az oktatás hatékonyságára irányuló elemzések megmutatták, hogy a tanulási folyamat sikere függ ugyanezen korábbi tapasztalatok eredményességétől (Csapó, 2006). Ebben szerepe lehet a tanulási képességeknek és a módszereknek, a tanulásszervezési szempontoknak, valamint az affektív erőforrásoknak egyaránt. Csíkszentmihályi (1997) szerint mindezek akkor tarthatók fenn, ha a feladat az egyén számára biztosítani tudja a flow elérését. A pozitív pszichológia képviselői fontosnak tartják az egyéni önmegvalósítást és a jóllétet, valamint az ezeket elősegítő feltételek tanulmányozását, gyakorlati praxisba építését (Seligman – Positive Education). Hangsúlyozzák továbbá a tudás, a fejlődés önmagáért való örömét, és a kíváncsiság és a motiváció szerepét is mind a mindennapi életben, mind az oktatásban (Oláh, 2004; Seligman, 2010). A motivációkutatás utóbbi évtizedeiben a célok és a motiváció kapcsolatának vizsgálata került előtérbe. A tanulók által kitűzött célok ismerete útmutatást adhat az azok elérését segítő tanulási módszerek meghatározásában (Pajor, 2015). A célelméletek négyféle teljesítménycélt azonosítottak: közelítő-elsajátítási cél (önfejlesztés, haladás), elkerülő-elsajátítási cél (helytelen megoldás elkerülése), közelítő-viszonyító cél (mások felülmúlása), elkerülő-viszonyító cél: másoknál ne legyek gyengébb (Elliot és Church 1997). Elliot és munkatársai (2005) rámutattak a célorientáció és teljesítmény kapcsolatára, valamint a környezet és a célorientáció (Church, 2001) közötti összefüggésekre, valamint a célorientáció és affektív folyamatok szétválasztásának szükségességét (Silderidis 2005) is kiemelték. A magyar serdülők körében végzett kutatások tanulságai alapján Pajor (2015) rávilágít, hogy a tanulók tanulmányi eredményei és az iskolai, tanulás iránti attitűd bejósolhatóvá válik a fenti négyes skála beosztása alapján; vagyis ha a diákban nincs meg a tudásvágy vagy az önfejlesztés mint motívum, akkor a siker mint folyamat bizonytalanná válik, és sokkal inkább múlhat olyan külső tényezőkön, mint a tanárok támogatása vagy az elvárások szintje. Így tehát, ha a diák „motiválatlan”, a „motivált” pedagógus három dolgot tehet: megtalálja a diák számára eredményességet hozó motivációt, pozitívan viszonyul a szituációhoz (pozitív pedagógia eszköztára) vagy integrálja e megközelítésmódokat. A pozitív pedagógia a pozitív pszichológia eredményeinek tudatos alkalmazása a pedagógiai gyakorlatban, mely egy lehetséges út a hatékony tanulássegítésben, ugyanakkor terminológiája még kiforratlan. Előadásom jelentős részét, az elméleti keretek mentén haladva, elsősorban dokumentum- és tartalomelemzésre építve készítettem el, a fenti szakirodalmak eredményeit integrálom. Desk research kutatásom célja adatfeldolgozás és újraértelmezés egy újabb, bővebb, átfogóbb kontextus megteremtésével. Ennek eredményeként alternatívák felmutatását kísérem meg, melyek hozzájárulhatnak korunk oktatási problémáinak kezeléséhez.

A természettudományok tanulásának motivációi és a tudás kapcsolata

8. évfolyamon

Korom Erzsébet

SZTE Neveléstudományi Intézet

B. Németh Mária

MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kissné Gera Ágnes

Arany János Általános Iskola, Szeged

Nagy Lászlóné

SZTE TTIK Biológiai Szakmódszertani Csoport

Kulcsszavak: természettudományi tudás; motiváció; SMQ

Az utóbbi évtizedekben egyre inkább a figyelem középpontjába került a tanulás affektív tényezőinek, ezen belül a tanulási motivációnak a kutatása. Vizsgálták életkori változását, kapcsolatát az iskolai eredményességgel, befolyásoló tényezőit és a műveltségterületekhez kötődő jellemzőit (Csapó, 2000; OECD, 2007; Józsa és Fejes, 2012). Azonban a természettudományi tudással való összefüggéseinek feltárására nem került sor. Kutatásunkban a természettudományi tudás és a természettudományos tantárgyak (biológia, fizika, kémia) tanulásával kapcsolatos motiváció kapcsolatát vizsgáltuk. A természettudományi tudást az általános iskolai tananyag alapvető fogalmait, összefüggéseit tartalmazó, 106 ítemes teszttel mértük. A motiváció feltárására a Science Motivation Questionnaire (SMQ) adaptált változatát (Glynn és mtsai, 2011) használtuk. A kérdőív alsókálái (intrinzik motiváció, önhatékonyság, önállóság, a jegyért tanulás, karriermotiváció) 5-5, ötfokú Likert-skálán mérő ítemet tartalmaznak. Az alsókálák szerinti összevont mutatókat a skálafokok (0–4) összegzésével képeztük. Az adatokat a Szegedi Iskolai Longitudinális Program 2015 tavaszán végzett mérései szolgáltatták. A két mérőeszközt 8. osztályos tanulók (N=2422) töltötték ki. Mindkét eszköz megbízhatóan működött (a Cronbach- α : természettudományi teszt=0,94; intrinzik motiváció=0,92, önhatékonyság=0,93, önállóság=0,94, jegyért tanulás=0,94, karriermotiváció=0,94). A teszteredmény és a motivációs kérdőív közötti korreláció minden alsókálánál szignifikáns, legerősebb a kapcsolat az önhatékonysággal ($r=0,37$) és a jegyért tanulással ($r=0,32$). A félévi osztályzatok és a természettudományi tudás közötti korreláció közepes erősségű ($r_{\text{biológia}}=0,48$; $r_{\text{fizika}}=0,52$; $r_{\text{kémia}}=0,47$). A kérdőív alsókálái közül az osztályzatokkal mindhárom tantárgynál az önhatékonyság, a jegyért tanulás és az önállóság mutatja a legszorosabb kapcsolatot ($r=0,49-0,29$). A leggyengébb kapcsolat a karriermotivációval adódott ($r=0,18-0,14$). A tantárgyi attitűdök a teszteredményekkel gyengén korrelálnak ($r=0,19-0,09$), míg a motiváció összetevőivel közepesen; a legszorosabb összefüggés az intrinzik motivációval adódott ($r_{\text{biológia}}=0,48$; $r_{\text{fizika}}=0,42$; $r_{\text{kémia}}=0,49$). A biológia esetében mind az öt alsókálával közel egyforma, közepesen erős az összefüggés ($r=0,48-0,33$), a fizika és a kémia esetében az önállóság és a jegyért tanulás esetében gyengébb a kapcsolat ($r=0,27-0,26$). A motivációösszetevők a természettudományi teszt teljesítményének varianciáját 15,7%-ban magyarázzák. A legjelentősebb tényező az önhatékonyság (13,9%), amit az intrinzik motiváció (0,9%) és a jegyért tanulás (0,9%) követ. Az önállóság és a karriermotiváció hatása nem szignifikáns. Eredményeink felhívják a figyelmet arra, hogy a tanítás során a módszerek kiválasztásakor, az értékeléskor érdemes a motivációkomponensek fejlesztésére nagyobb figyelmet fordítani.

A kutatást az MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport, az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

**Az osztályterem motivációs jellemzői és a társas közeg összefüggése – egy
kvalitatív vizsgálat általánosíthatóságának ellenőrzése**

Fejes József Balázs
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tanulási motiváció; célorientációs elmélet; osztálytermi környezet

Az osztálytermi környezet motivációs hatásának feltárásában a célorientációs elmélet széles körben elfogadott megközelítést képvisel. Az elmélet keretei között az osztályterem motivációs jellemzőinek holisztikus mutatóiként a célstruktúrákat alkalmazzák. Kulcskérdés, hogy e mutatók az osztálytermi környezet mely sajátosságaival állnak kapcsolatban, ennek ismerete a tanulási motiváció formálásához beavatkozási pontokat kínálhat. Korábbi munkánkban a Midgley és munkatársai (2000) által kifejlesztett, a célstruktúrák megismerésére általánosan használt Likert-skálás kérdőívre (Patterns of Adaptive Learning Scale) alapozva fejlesztettünk ki magyar nyelvű mérőeszközt. Egy további írásbeli kikérdezés során a célstruktúrát mérő skálákhoz nyílt végű kérdéseket kapcsolunk a tanulói vélemények alaposabb megismerése érdekében. Jelen kutatás célja, hogy nagyobb mintán, kvantitatív megközelítéssel is ellenőrizze a korábbi kvalitatív vizsgálatban feltárt jellemzők általánosíthatóságát. Kutatási kérdéseink a következők: A kvalitatív vizsgálat alapján kirajzolódó tényezőkből lehetséges-e Likert-skálával mérhető konstruktumokat létrehozni? Milyen e tényezők egymáshoz viszonyított jelentősége? Milyen évfolyamok közötti különbségek azonosíthatók? Az osztálytermi környezet társas jellemzőire utaló tanulói válaszokra építve három olyan új konstruktumot hoztunk létre (interakció az osztálytársakkal, interakció a pedagógussal, az osztálytársak elismerése, összesen 17 állítás), amelyek a pozitív kimenettel jellemezhető elsajátítási célstruktúrát támogathatják. Emellett az elsajátítási és viszonyító célstruktúrát mértük (11 állítás), továbbá viszonyítási pontként a kölcsönös tisztelet támogatása elnevezésű változót (3 állítás) alkalmaztunk. Az állításokat a matematika tantárgyhoz kapcsolódóan fogalmaztuk meg. Felmérésünkben 5–8. évfolyamos tanulók vettek részt (N=1347, a lányok aránya 51%). Néhány kérdőív-tétel elhagyásával a faktoranalízisek eredményei szerint mind a teljes mintát, mind az egyes évfolyamokat tekintve kirajzolódik a várt faktorstruktúra (KMO=0,827–0,903). A létrehozott konstruktumok megbízhatósága általában jónak mondható, mindössze az osztálytársak elismerése esetében kaptunk 0,8 alatti Cronbach- α értékeket, amennyiben évfolyamok szerint vizsgáltuk adatainkat. Az új skálák, a vártnak megfelelően, az elsajátítási célstruktúrával állnak szorosabb kapcsolatban, a korrelációs együtthatók az osztálytársakkal és a pedagógussal folytatott interakció esetében magasabbak ($r=0,43$ és $0,49$), mint a viszonyításként alkalmazott változó esetében ($r=0,35$), ugyanakkor a felmért változók jelentősége a célstruktúrák vonatkozásában évfolyamonként eltérő. Munkánk a célorientációs elmélet keretében az osztálytermi környezet motivációs jellemzői kapcsán kínál új eredményeket korábban nem ismert tényezők feltárásával, továbbá az elmélet keretei között felhalmozódott tudás hazai alkalmazásához járul hozzá.

TANKÖNYVEK, TANESZKÖZÖK, MÓDSZEREK – RÉGEN ÉS MOST

Elnök: Albert Gábor, Kaposvári Egyetem

Előadások

Cigányok, romák reprezentációja a környezet- és természetismeret, illetve a földrajz tankönyvekben

Andl Helga, Cserti Csapó Tibor

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: környezetismeret, cigány/roma népesség, tartalomfejlesztés; földrajz

A roma kultúra reprezentációja a tartalomszabályozók, tartalomhordozók körében, valamint ezek fejlesztési lehetőségei című – 2015-ben végzett – kutatás során lehetősége volt munkacsoportjainknak arra, hogy a közoktatásban a környezetismeret, a természetismeret és a földrajz (mint egymásra szervesen épülő tantárgyak) tanításához a választható tankönyvek listáján szereplő tananyag-hordozókat megvizsgálja. Az elemzés fő kérdése az volt, hogy a közoktatásban elérhető tankönyvek tágabb értelemben a hazai nemzetiségekről, fókuszáltan azonban a cigány, roma népességről tartalmaznak-e olyan releváns információkat, amelyek a NAT, a kerettantervek, illetve az ezekre épülő helyi tantervek előírásai szerint kötelező elemei lennének az egyes évfolyamok ismeretanyagának. Vizsgálatunk egyúttal a közelmúlt hasonló tematikájú kutatásainak (Terestyéni, 2004; Balázs és mtsai, 2014; Binder és Pálos, 2016) sorát is bővíti. A kutatás során megvizsgáltuk a cigány, roma népességgel, tágabb értelemben a nemzetiségekkel, a multikulturális szemlélettel kapcsolatos tudástartalmak mennyiségét és minőségét a tankönyvekben, azok szövegkontextusát, hogy alkalmasak-e a tanulók esetleges előítéleteinek megváltoztatására, a cigányságról semleges, egzakt kép közvetítésére. A kutatás egy előzetesen rögzített szempontrendszer alapján a tankönyvi tartalmak szövegelemzésével – kiegészítve ezt a képek, ábrák vizsgálatával – folyt 47 tananyag-hordozót vizsgálva, kvantitatív és kvalitatív megközelítéssel, melynek eredményeképpen rámutattunk, hogy nagyon kevés információt tartalmaznak a tartalomhordozók a témával kapcsolatban. Az evidensen lehetőséget kínáló helyeken sem jelennek meg a legtöbb esetben ilyen tartalmak, miközben a NAT irányelveinek megfelelően számos európai ország lakosságával és a szomszédos államokkal kapcsolatban is beépítenek a szerzők az ottani kisebbségekre vonatkozó ismereteket. A megjelenő szórványos tartalmak fogalmi rendszerében, definícióiban nincs egység, nem kellően tisztázott célú, ellentmondó tartalmak kerülnek a szövegekbe. Ezzel együtt az adott tantárgyak kerettanterveit is vizsgáltuk, melynek eredményei szintén hiányterületekre mutatnak rá. A feltárt ismeretek alapján tartalomfejlesztés is történt: rámutattunk a tananyagok azon pontjaira, ahol a hiányzó ismeretek megjelenhetnének, javaslatokat tettünk ezek mikéntjére. A kutatás második körében a javaslataink alapján időközben javított tankönyveket is ugyanezekkel a módszerekkel elemeztük. Az előadás az érintett munkacsoportok tapasztalatait, fejlesztési elképzeléseit mutatja be, rámutatva egyúttal arra is, hogy a fejlesztés nyomán a közoktatás tankönyveiben tükröződnek-e a pozitív változások.

(Re)prezentáció – A roma kultúra reprezentációja az általános iskola 1., 2., 3. osztályos magyar nyelv és irodalom tankönyveiben

Szücs-Rusznak Karolina

PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: magyar nyelv és irodalom; szövegkorpusz

Jelen előadás A roma kultúra reprezentációja a tartalomszabályozók, tartalomhordozók körében, valamint ezek fejlesztési lehetőségei címet viselő kutatás keretében megvalósult vizsgálatot, annak eredményeit és a lehetséges fejlesztési irányokat hivatott bemutatni. A vizsgálati korpuszt a magyar nyelv és irodalom tankönyvek esetében 62 (változatos műfajú – tankönyv, munkafüzet, olvasókönyv) tankönyv, míg a szakiskolai tankönyvek esetében két, felépítésében is újszerű tankönyv alkotta. A kutatás során egy előzetesen kidolgozott szempontrendszer alapján készültek el az egyes tankönyvek profiljai, melyek több információt is tartalmaztak: számszerűsített, kvantitatív eredményeket – a cigány/roma lexéma előfordulása a vizsgált tartalomhordozókban, illetve azon szöveghelyek, illusztratív-szemléltető eszközök gyűjteményét, amelyek a kvalitatív, szövegelemzési vizsgálatokat biztosították. A kapott kutatási eredmények összesítésekor kiugróan alacsony számban volt kimutatható a vizsgálat tárgyát képező cigány/roma tartalom a magyar nyelv és irodalom tankönyvek esetében. Csak a 2. évfolyam tankönyvei, munkafüzetei esetében jelent meg szórványosan (összesen három tartalomhordozóban) a vizsgált tartalom, s ezek között is volt olyan szövegkorpusz, ami a cigányság szempontjából negatív tartalmat hordozott. Ez elsősorban abból adódik, hogy a választott szöveg egy olyan társadalmi-történelmi időszakban született, amikor ez volt a cigányság általános megítélése, sztereotíp megközelítése. A szakiskolai tankönyvek esetében ez a szám jóval magasabb volt, több helyen és sokkal inkább változatos szöveggörnyezetben és tematika alapján jelentek meg a vizsgált tartalmak önállóan vagy a tartalmi egységekbe építve. A tankönyvkutatók által tett javaslatok a magyar nyelv és irodalom tantárgy tartalomhordozóit tekintve elsődlegesen a cigány/roma kultúra – valamint ezen túlmenően, a hazai nemzetiségekre vonatkozó tartalmak beemelésére vonatkoztak, hogy a kisiskoláskor fogékony időszakában lehetőségük legyen a gyerekeknek megélni, fejleszteni a pozitív, befogadó attitűdöt. A szakiskolai tankönyvek esetében apró változtatásokra tettek javaslatot a kutatók: a szerzők ugyan gondosan válogatott szövegrészekkel dolgoztak e tankönyvek esetében, ám ezek néhány esetben nem ma megfelelő szöveggörnyezetbe kerültek, így adva okot azok félreértelmezésére és a sztereotípiák erősítésére. A tankönyvelemzőknek több tankönyv esetében is lehetőségük volt az általuk tett javaslatok megvalósulását is követni, hiszen a tankönyvírók a beemelni kívánt tartalmakat számukra véleményezésre megküldték. Így a javaslatok konkrét tananyagtartalomként való megjelenését is nyomon követhették a tankönyvkutatók.

Internetes tartalmak tankönyvi megjelenése és lehetséges vizsgálati szempontjai

Huszár Zsuzsanna

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tankönyvkutatás; kísérleti tankönyv; tanulási környezet

A didaktikai apparátus léte a tankönyv műfajának specifikumaként értelmezhető (Dárdai, 2002), ugyanakkor a tankönyvi feladatok, alkalmazásuk szituatív voltából adódóan, a tankönyv opcionális rétegét képezik. Az eszközellátottság, a felhasználói szokások, valamint a diákok és pedagógusok digitális kompetenciáinak (Kárpáti, 2008, Lannert, 2014) fényében feltételezhetjük, hogy amennyiben a tankönyv internetes tartalmakra is utal, az azokkal kapcsolatos tanulói műveletek még esetlegesebb módon jelenhetnek meg a tanulás-tanítás tényleges folyamataiban. Elvi kiindulópontunk, hogy a kapcsolódó internetes tartalmak a tankönyv önálló rétegét képezik. Ehhez a réteghez a tankönyvben elhelyezett utalások irányítják a felhasználót. Az utalások és a hozzájuk kapcsolódó instrukciók a didaktikai apparátus részét képezik. Nyitott kérdés azonban, hogy maga a megnyitott tartalom milyen státuszú (elérhető vagy sem); milyen jellegű (pl. szöveg, kép, mozgóképek, hanganyag), milyen fixáltságú (rögzített vagy automatikusan frissülő); hogyan keletkezik (egyirányúan közölt vagy interaktív tartalom). További szempont, hogy tartalomtudás vagy eszköztudás (Joó, 1979) fejlesztésére ad-e inkább módot, illetve az ismeretközpontú, a képességközpontú, a kompetenciaalapú vagy egyéb, a neveléstudományban is értelmezett irányzatok (Csapó, 2016, Molnár, 2013, Nahalka, 2002, Németh, 2016, Pléh, 2015) pozíciói erősíthetők-e általa. A tankönyvekhez kapcsolódó internetes tartalmak vizsgálatában minden korábbi tankönyvelemzési szempont (Karlovitz, 2001, Dárdai és mtsai, 2015) érvényesíthető, ugyanakkor új szempontként kínálkozik a digitális tartalmakhoz kapcsolódó sajátos feladatok és instrukciók feltérképezése, továbbá a különböző tankönyvi rétegek egymáshoz való viszonyainak vizsgálata; a kísérleti tankönyvek esetében például a nyomtatott és az elektronikus változatok, továbbá a mindkettőhöz kapcsolódó digitális tartalmak viszonya. A felhasználók részéről feltételezett médiumváltások, illetve átjárás a médiumok között, a médiatudatosság újabb fejlesztési tennivalóira hívják fel a figyelmet a pedagógusképzésben. A tanulási folyamatok során is inspirált médiumváltásoknak egyre lényegesebb szerepe lehet a tanulási környezet különféle értelmezéseiben; fizikai, elektronikus, digitális, virtuális (Lévy, 2008), potenciális és kiterjesztett valóságok (Szűts és Jinil, 2013) sajátos tapasztalati formáinak tanulási folyamatokba való integrálásában. Az új médiumok elterjedése nyomán a tankönyvkutatás egyre kevésbé választható el a tanulási környezet kutatásától és fejlesztésétől. Előadásunk középpontjában szakirodalmi megalapozottságú elemzési szempontrendszerünk áll, amit egy adott tankönyv, az 5. osztályos kísérleti erkölcsstan tankönyv példáján mutatunk be előfeltevéseinkből és a kísérleti tankönyvek koncepciójából (Kojanitz, 2014) kiindulva.

Gondolkodási készségek azonosítása és fejlesztése a biológia tantárgyban – Tankönyvelemzés

Veres Gábor

Közgazdasági Politechnikum, Budapest

Kulcsszavak: gondolkodási készségek; természettudományos műveltség

Egy szakmódszertani pályázat keretében a természettudományos gondolkodás fejlesztésének lehetőségeit vizsgáltuk. Kutatási hipotézisünk az volt, hogy a kognitív tudományok és a neveléstudomány fejlődése által újraértelmezett tanulói készségkomplexum csak részben és nem kiegyensúlyozott módon jelenik meg a köznevelés számára fejlesztett kísérleti tankönyvekben. Célunk volt az is, hogy rávilágítsunk a készségfejlesztés hiányterületeire, megalapozzuk a kutatás és fejlesztés továbbvitelét. A természettudományi nevelés céljainak újradefiniálása globális trendként az ezredforduló időszakában jelent meg. A tanulói kompetenciákra sok kutatás irányult, kialakultak fejlesztést támogató módszerek is. A kognitív kompetenciák területén az alapvető készségek mellett a komplex gondolkodási műveletek mérése és fejlesztése is fontossá vált. A természettudományos műveltség építésének célja felértékelte a tudományos vizsgálati készségek fejlesztését is. A tankönyvekben megjelenő tudás kép indikátora lehet a fejlesztési hiányterületeknek. A munka első fázisában meghatároztuk a vizsgálandó készségek főbb csoportjait és azok elemeit. Ezt követően elemeztük a tankönyvekben található feladatokat, majd besorolást végeztünk a kialakított keretrendszerbe. Az átfedések esetében szükség volt a készségleírások pontosítására, súlypontosítására. A kapott adatok alapján elemeztük a készségcsoportok arányait, a tankönyvek gondolkodásfejlesztési spektrumát. A vizsgálatban elemzett biológia tankönyv több mint ezer feladatot tartalmazott. A komplex, rendszerelemző feladatok túlsúlya a témakör (az ember szervezete és egészsége) jellegéből is adódott, de a kutatási készségek fejlesztésének hiánya így is szembetűnő. Kevés a tantárgyak közötti kapcsolódás és a kritikai elemző, érvelést igénylő feladat is. A tankönyv alapvetően deduktív, tudásátadó szemléletű. Nem támogatja megfelelően az aktív tanulási módszereket, a probléma- és kutatásalapú tanulást. Az elmúlt évtizedben számos EU-s projekt foglalkozott a természettudományos nevelés megújítási lehetőségeivel. Irányelvként az aktív tanulási módszerek, a készségfejlesztő, tanulóközpontú szemlélet erősítését határozták meg. E programok nem gyakoroltak meghatározó hatást a hazai oktatási rendszerre, így a korábban jelzett problémák részben továbbra is fennállnak. Ezt jelzik a PISA-mérések romló eredményei is. A kutatási eredményekre épülő fejlesztések javíthatnak ezen a helyzeten.

Az előadás elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

Tudománykommunikációs eszközök alkalmazása az oktatásban

Bóhm Sára

ELTE

Kulcsszavak: természettudományok tanítása; vitakultúra; dráma- és élménypedagógia

A 20. század elején az elsők között John Dewey oktatásfilozófus fogalmazott meg kritikát a tudományos oktatás akkori helyzetéről. Kifogásolta, hogy a rendszer nem fiatal tudományos gondolkodókat nevel ki, hanem kontextus nélküli száraz tényekkel árasztja el a diákokat (National Research Council, 2000). Ez a megfigyelés a mai oktatásra nézve is aktuális jelentőséggel bír, hiszen a közoktatásban egészen az 1960-as évekig a természettudományos oktatás a tényekre és az információk memorizálására korlátozódott a gondolkodásra nevelés helyett (Murphy, 2006). A természettudományos tanórák többségénél felmerülő probléma, hogy a tananyag mennyiségével, tartalmával a tanórák száma fordítottan arányos. A folyamatos óraszámcsökkentés mellett a tantervi tartalmak egyre nőnek, bár a tudományos eredményeknek mindenképpen csak egy kis részét tudják megjeleníteni. Ahhoz, hogy a körülöttünk lévő információkat megfelelően tudjuk kezelni, az érdeklődés mellett megbízható kritikai érzékkel kell rendelkezünk – ezt kellene elsősorban fejlesztenie az iskolának. Előadásomban egy olyan biológia tantárgy tematikájához alakított élménypedagógiai módszert mutatok be, amelynek alapját a vitamódszer több típusának szintézise adja. A kutatás célját egy olyan oktatási gyakorlat kidolgozása jelentette, amely alkalmas egy 30 fős osztály aktivizálására. Az óra során a tanulók saját élményeken keresztül, bevonódva sajátítanak el fontos információkat. A vita módszertanának bevonásával a diákok kritikai gondolkodása, önálló véleményformálása fejlődött, és a csoportmunka is szerepet kapott. Gyakorolhatták az érvelést, a körülöttük lévő információk rendszerezését, egymás érveinek kulturált cáfolatát is. Ehhez a biológia tananyagához könnyen köthető témát, az állatkísérletek orvosbiológiai megközelítését választottam. Ezt a témát tizedikes osztályokkal – két iskolában, egy-egy osztállyal – dolgoztuk fel, ahol tanmenet szerint rendszertannal foglalkoztak. A téma remek lehetőséget biztosít a különböző gerinces osztályok közötti különbségek és hasonlóságok feltérképezésére, az evolúciós lépcsőfokok megismerésére. A gyakorlatot dráma- és élménypedagógiai elemekkel színesítettük, melyek a tudás elmélyülését segítették. A kutatás gyakorlati megvalósulásához és értékeléséhez osztályonként két 45 perces órán jártam, és kérdőíves hatásvizsgálatot folytattam. Az eredmények és a visszajelzések alapján élvezték a diákok ezeket az alkalmakat, és szívesen részt vennének hasonló jellegű órákon. Többen jelezték, hogy az érvelés és a vitahelyzetek nehezek voltak számukra, a kérdőívben frusztrálónak is jelölhették, amivel páran éltek is. A visszaérkező adatok és az órán elhangzottak alapján a legtöbben érdekesnek találták a témakört, és a válaszadók 77,5%-a fontosnak tartotta, hogy ehhez hasonló kérdésekkel foglalkozzon, viszont 50%-uk kevésnek tartotta az erre szánt időt.

A kutatást az EU 7. Keretprogramban megvalósuló PARRISE (612438) projekt támogatta.

A történelemtanítás és történelemtankönyv-írás mozgástere Magyarországon és a Szovjetunióban az 1930-as években

Albert Gábor
Kaposvári Egyetem

Kulcsszavak: történelemtanítás története; tankönyvtörténet

Az 1930-as évek közepén a hazai tankönyvpiac beszűküléséről korábbi történelemtanítással kapcsolatos és tankönyvtörténeti (Unger, 1976; Katona, 2010), továbbá oktatáspolitikai-történeti (Nagy, 1992) szakmunkák részletesen írtak. A történelemtanításban, a történelemtankönyv-írásban és tankönyvkiadásban végbemenő változások a tudós tankönyvírók (Domanovszky Sándor művelődéstörténész) háttérbe húzódásában és a politikának jobban alárendelt középiskolai tanárság megerősödésében (Marczinkó Ferenc, vitéz Pálfi János) is megnyilvánult. Az 1930-as évek második felében az Országos Közoktatási Tanács történelmi szakbizottságának vitáiban a politikai érvek megjelenése, a tankönyvekben az ideológiai tartalmak és a jelenkor-történeti részek megnövekedése egyaránt a megváltozott történettani és tankönyvi viszonyokat tükrözte. A történelemtanítás és történelemtankönyv-írás mozgásterének beszűkülése a sztálini Szovjetunióban szintén az 1930-as évek közepén (1934 és 1936 között) ment végbe. A Pravda 1936. január 27-i számában Sztálin, Zsdanov és Kirov „Megjegyzések a Szovjetunió története c. tankönyv tervezetéhez” címmel nyílt támadást indított a Mihail Pokrovskij nevéhez kapcsolódó hagyományos marxista történettudományi iskola tankönyvíró csoportja ellen. Ugyanezen a napon az Izvesztyija közölte Nyikolaj Buharin „Szükségünk van-e marxista történettudományra?” című munkáját. Előadásunk a Pravda és az Izvesztyija írásaira, korábbi magyar nyelvű forrásgyűjteményre (Péter, 1954), hazai (Szamborovszkyné Nagy, 2013; Sáska, 2015) és külföldi (Dorotich, 1967; Artizov, 1992) szakmunkákra támaszkodva rekonstruálja a szovjet történelemtanításban végbemenő változásokat. Előadásunk célja, hogy rámutassunk a két ország történelemtanítás-történeti és tankönyvtörténeti hasonlóságaira, érintkezési pontjaira. A pedagógiatörténeti szakmunkák mellett korábbi eszmetörténeti (Krausz, 1981 MTAKK D9716) elemzést is felhasználtunk, továbbá új levéltári adatfeltárást is végeztünk. A Szovjet Tudományos Akadémia Levéltárában megtaláltuk Domanovszkynak Mihail Pokrovskijhoz a tankönyvrevíziós mozgalom tárgykörébe tartozó korábbi, 1929. április 27-i keltezésű levelét (АРАН. Фонд 1759. Опись 4. 338.), ami a két történész közötti élő kulturális kapcsolatot igazolja. Magyarországon az 1930-as évek második felének megváltozott oktatáspolitikai környezete Domanovszky Sándor színvonalas tankönyveire már nem tartott igényt. Domanovszky Sándorhoz hasonlóan, a Pokrovskij-iskola tankönyvíró csoportjának vezetője, Nyikolaj Nyikolajevics Vanag is mellőzötté vált – ráadásul Vanag professzor a sztálini terror áldozata lett. Kutatásunk elemzési módszere a komparatiztika, továbbá a tankönyvek ideológiakritikai vizsgálata. Interdiszciplináris kötöttségű kutatásunk egyrészt a történelemtantárgy-történet egy eddig kevésbé vizsgált területére irányítja a figyelmet, másrészt a művelődéstörténeti, azon belül a (szovjet) orosz–magyar és a szovjet–magyar kulturális kontaktológiai vizsgálatokat gazdagítja.

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY, GYÓGYPEDAGÓGIA – TÖRTÉNET, ELMÉLET, KUTATÁS

Elnök: Bartha Csilla, MTA Nyelvtudományi Intézet, ELTE BTK

Előadások

Autizmussal élő gyermekek szocializációjának segítése élményt nyújtó játékokkal

Hevesi Tímea Mária

Odú Központ, Pedagógiai Szakszolgálati Intézmény

Kulcsszavak: autizmus; élmény; szocializáció

A személyközpontú nevelés mellett a 21. században az optimális tanulási modellben elsődleges szerepe van a motivációnak is (Ormándi, 2010; Csíkszentmihályi, 2011; Zalay, 2012). A segítő nevelés mint módszer és az élmény jellegű tanulás lehetőséget teremt a motiváció kialakítására, kialakulására. Autizmussal élő gyermekeknél a szociális interakciókkal kapcsolatos tevékenységek kezdeményezése iránti motiváció alacsony (Mesibov és mtsai, 2008; Chevallier és mtsai, 2012), ezért ők kevésbé vesznek részt csoportos játékokban (Slaughter, 2015; Lowth, 2015). Kutatásunk célja felderítő kutatás végzése, ami az élményt nyújtó (pl. zene, ringatás, tűz, ugrálás, buborékok, forgás, víz, kutya, ló, föld) játékeszközök, játékhelyzetek hatását vizsgálja a szocializáció szempontjából autizmussal élő óvodás gyermekeknél. Kutatásunkban arra keressük a választ, hogy autizmussal élő óvodás gyermekeknél differenciált módon, a gyermekek egyéni sajátosságait figyelembe véve, autizmus specifikus módszerekre építve segíthetjük-e a kortárs csoportba való beilleszkedést élményt nyújtó játékeszközök, játékhelyzetek gyakori alkalmazásával. A vizsgált gyermekek kortársaikkal való közös csoportfoglalkozásba bevonhatóbbak-e élményt nyújtó játékhelyzeteket gyakran felkínáló foglalkozások hatására? Az a feltételezésünk, hogy élményt nyújtó játékeszközök, játékhelyzetek differenciált, a gyermekek egyéni sajátosságait (pl. szenzoros érzékenység) figyelembe vevő alkalmazása autizmussal élő gyermekek számára örömforrást jelent, ami motiválja őket a csoportos játékokban való részvételre. Kétcsoportos pedagógiai előidézet, természetes kísérleti helyzetet hoztunk létre, melyben 40 vizsgálatot végeztünk ($N_{\text{kísérleti}}=27$, $N_{\text{kontroll}}=13$) autizmus spektrum zavarra utaló diagnózissal rendelkező gyermekek részvételével. A legcélravezetőbbnek a minta kiválasztásánál a nem valószínűségi mintavételi csoporton belül az önkényes mintavételi módszert tartottuk. Három különböző helyzetet vizsgáltunk (beérkezés, szabad játék és csoportfoglalkozás), mely helyzetekben az intervenció során alkalmaztunk játékeszközöket, játékhelyzeteket. A kutatás módszerei: elő- és utóvizsgálatok (videofelvételek három független kódoló által kódolva), kérdőívek. Az eredmények azt mutatják, hogy az autizmussal élő óvodáskorú gyermekek élményt nyújtó játékok alkalmazásának hatására a szabad játék során a kortársak közelében szívesebben játszanak, kedvelt tevékenységgé válhat számukra a csoportfoglalkozás, melybe bekapcsolódnak és melyben részt vesznek, és a csoportvezetőt és a kortársakat gyakrabban utánozzák. Az alkalmazott kutatás eredménye az inkluzív pedagógia módszertanának szélesítésével segítséget nyújthat óvodáskorú autizmussal élő gyermekekkel foglalkozó óvodapedagógusok, gyógypedagógusok és gyógypedagógiai asszisztensek munkájában.

**Tanulási nehézséggel küzdő gimnáziumi tanulók teljesítménye és motivációja a
iskolai környezeti tényezők függvényében**

Békés Anna

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: tanulási nehézség; motiváció

Az előadás egy hosszabb kutatás friss részeredményeit ismerteti. Az iskolai teljesítményben jelentős szerepet játszanak a tanulási motivációk. A differenciált feladatkijelölésre, értékelésre, esetleg osztályozás alóli felmentésre jogosult tanulókat a pedagógusok hajlamosak alulteljesítő tehetségnek, illetve lustának bélyegezni. A nemzetközi és hazai kutatók közül többen foglalkoztak a tanulás motivációs hátterével (Réthy, 1995; Józsa, 2007). Itthon a tehetséges tanulók motivációjára vonatkozó kutatást többen végeztek (pl. Dávid és mtsai, 2011). Több vizsgálat fókuszában szerepelt a speciális nevelési igényű, ezen belül a tanulási zavarral/nehézséggel küzdő tanulók (pl. Olajos, 2014; Gyarmathy, 2007, 2014) helyzete, ugyanakkor a tanulási zavarok és nehézségek hátterében meghúzódó motivációs tényezők feltárása kevésbé jelenik meg a hazai kutatásokban. A 2015 tavaszán lezajlott elővizsgálatok és a 2016 őszére tervezett további mérések alapján kutatásom elsődleges célja a tanulási nehézséggel küzdő középiskolások tanulási motivációjának feltárása, annak vizsgálata, hogy ez milyen összefüggésben áll a tanulás eredményességével és az iskola inklúziós gyakorlatával. Hosszabb távon kutatásommal ahhoz szeretnék hozzájárulni, hogy a tanulási nehézséggel küzdő gimnazisták motivációja javuljon, az őket tanító tanárok tudatosan használják a motivációban rejlő lehetőségeket a nehézséggel küzdő tanulók teljesítményének javítására. Feltételezem, hogy a BTM-tanulók motivációs mintázata és az iskola inklúziós gyakorlata szoros összefüggést mutat. Feltételezem, hogy a BTM-tanulók tanulási eredményessége és az iskola inklúziós gyakorlata szoros összefüggést mutat. Célom félig strukturált interjú készítése tanulási nehézséggel küzdő diákok tanító középiskolai tanárokkal, fejlesztőpedagógusokkal, illetve a tanárai/szülei által tehetségesnek tartott (pl zenében, más művészetekben, esetleg tanulmányi versenyen jó eredményt elért) tanulási nehézséggel küzdő tanulókkal, továbbá a tanárok/szülők által motiválatlannak – „lustának” – tartott, évisméltó vagy gyengén teljesítő tanulókkal. Iskolai dokumentumok elemzése: alapító okirat, pedagógiai program, helyi tantervek. További cél az interjúkból kapott adatok összevetése az iskolai dokumentumokban megfogalmazott célokkal, a tanári és tanulói interjúk adatainak összevetése szövegelemzéssel.

**Tanulásban akadályozott tanulók alpműveleti számolási készségeinek
longitudinális vizsgálata**

Mucsiné Erdei Mónika
SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Józsa Krisztián
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tanulásban akadályozott tanulók; matematikai készségek; longitudinális vizsgálat

A tanulásban akadályozott gyermekek matematikai készségeinek vizsgálatára az utóbbi években irányult jelentős figyelem. Egy nagymintás keresztmetszeti vizsgálatban összevetették a fejlettségüket a többségi tanulókéval, valamint elemezték az integráltan és szegregáltan tanuló gyermekek közötti különbségeket. E korábbi kutatás eredményei azt mutatták, hogy a nem akadályozott tanulók százas számkörbeli alpműveleti készségeinek a fejlődése jórészt harmadik osztály előtt végbemegy. A tanulásban akadályozott diákok azonban számottevő fejlődést mutattak a későbbi időszakban is. Kutatásunk célja a tanulásban akadályozott tanulók alpműveleti számolási készségeinek longitudinális vizsgálata: az egyéni fejlődési folyamatok feltárása, a gyorsabban és lassabban fejlődők azonosítása. Az előmérésre a tavalyi tanév elején került sor, a második mérésre a tanév végén. Az adatfelvételben 85 gyermek vett részt, akik egyenletesen oszlottak meg a 3–8. évfolyamokon. Az alpműveleti számolást öt részterületen mértük: összeadás, kivonás, pótlás húszas számkörben, szorzás és osztás százas számkörben. Minden szubteszt 75 műveletet tartalmazott. A szubtesztek reliabilitása (Cronbach- α) 0,83–0,88 között volt. A két mérés között szoros, szignifikáns kapcsolatot találtunk a teszt összesített eredményeit tekintve ($r=0,67$; $p<0,01$). A szubtesztek 0,38–0,79 közötti korrelációja is minden esetben erős összefüggésre utalt. Mindemellett ezek a korrelációk azt is megmutatják, hogy jelentős fejlődésbeli átrendeződések történtek a gyermekek között egy tanév alatt. Az előmérés egyéni különbségei 45%-ban magyarázzák az utómérés egyéni különbségeit. A két mérési pont között a fejlődés szignifikáns, az átlagos növekedés mértéke 16%p ($t=5,92$; $p<0,01$), a Cohen-d értéke 0,54. Az előmérés alapján a tanulókat négy képességszintre osztottuk, a különböző szinten elhelyezkedő tanulók teljesítményében bekövetkező változásokat külön-külön vizsgáltuk. Az előmérés a minta erős heterogenitására utal, a különböző szinten álló tanulók fejlődése eltérően változott. A szorzás esetében a gyengébb tanulók fejlődtek erőteljesebben (37–69%), ezzel homogénebb készségszintet kialakítva a mintában. Pótlás esetében elsősorban a középső szinten teljesítő tanulók fejlődtek leginkább (52–81%). A megoldáshoz szükséges idő tekintetében nem egységes a fejlődés – a javuló megoldási arány gyakran a ráfordított idő növekedését vagy stagnálását eredményezte. A tanulók kitartása növekedett. Vizsgálatunk első hazai kutatásként elemezte a tanulásban akadályozott gyermekek matematikai készségeinek fejlettségét longitudinális módon. Az eredményeket a matematikatanítás gyakorlata és az integráció kérdésköre szempontjából is hasznosnak véljük. Az alpműveleti számolási készség fejlődése – mint a gyakorlatban is szükséges és alkalmazható tudás –hozzájárul az akadályozott tanulók társadalmi beilleszkedéséhez.

A kutatást az OTKA K83850 támogatta.

**Vizuális nyelvi hozzáférés, kognitív fejlődés és tanulási sikeresség: A hallássérült
gyermekek magyarországi oktatásának kritikai újragondolása**

Bartha Csilla

MTA Nyelvtudományi Intézet, ELTE BTK

Bokor Julianna

MTA Nyelvtudományi Intézet

Kulcsszavak: siket gyermek; kognitív fejlődés; multidiszciplináris keret

Noha a nyelvi input szerepe a gyermekek kognitív, szocio-emocionális fejlődésében, a környezettel történő kommunikáció és a társas kapcsolatok kiépítésében megkérdőjelezhetetlenné vált, az azonban kevésbé nyilvánvaló, hogy a nyelvfogalom értelmezése a hallássérült gyermekek esetében árnyaltabb megközelítéseket igényel. A gyermek alapvető joga, hogy a számára legtermészetesebb nyelven kommunikálhasson, férjen hozzá a környezetében lévő információkhoz, tudásanyaghoz. Bár ez valóban elengedhetetlen feltétel a normál ütemű értelmi és érzelmi fejlődéséhez, a 95%-ban halló családban nevelkedő siket gyermekek esetében a fentiek mégsem számítanak evidenciának. A hazai hatályos szabályok értelmében e gyerekek ugyanis már a diagnózis felállításától, illetve a korai gondozás kezdetétől a jelnyelvi helyett kizárólag hangzó nyelvi nevelésben, fejlesztésben részesülhetnek. Mivel környezetükben nincs felnőtt jelnyelvhasználó nyelvi modell, e gyermekek gyakorta csak az iskolába kerülve kapnak hozzáférhető nyelvi inputot. E szocializációs elrendezés megkésett nyelvfejlődést és jelentős elmaradást eredményez a mentalizációs, tudatelméleti és társas kognitív képességekben, valamint az írás-olvasási és matematikai képességekben. E kérdéskörben a kognitív pszichológia, az idegtudomány, a neurolingvisztika, a pszicho- és szociolingvisztika egyaránt számos vizsgálatot végzett (pl. Courtin, 2000; Pettito és Dunbar, 2004; Campbell és mtsai, 2008; Humphries és mtsai, 2014; Pettito, 2015), igazolva, hogy a korai jelnyelv-elsajátítás azonos nyelvi és kognitív fejlődést biztosít a jelnyelvi környezetben nevelkedő siket gyermekeknek, mint a hangzó nyelvi környezet a halló kortársak számára. A nemzetközi kutatási gyakorlatban komoly paradigmaváltás ment végbe a jelnyelvészeti, idegtudományi, a kognitív pszichológia vonatkozó eredményeire és a vizuális nyelvelsajátításra vonatkozóan, melyek meghatározó szereppel bírnak a siketek olvasástanulására, iskolai sikerességére. E területek, valamint egy nagyszabású, átfogó szociolingvisztikai kutatás eredményeinek felhasználásával, amely Magyarországon elsőként és egyedülálló módon vizsgálta empirikusan a siket közösség nyelvelsajátításával, nyelvhasználatával és identitásával kapcsolatos kérdésköröket, előadásunkban a nyelvi hozzáférés változatos mintázatait és a siket gyermekek nyelvi és kognitív fejlődése közötti kapcsolat, valamint az oktatás összefüggésrendszerét kívánjuk bemutatni. Rendelkezésre álló adatainkkal, valamint siket gyermekek magyar nyelvű írásbeli produktumainak elemzésével, a jelenlegi oktatási módszer következményeit is szemléltetve, amellyel érvelünk, hogy a tudáshoz, tanuláshoz való egyenlő esélyű hozzáférés komoly szemléletváltást és komplex változásokat igényel: a hallássérült gyermekek számára már a kezdeti időszaktól biztosítani kell a jelnyelvhez való korai hozzáférést, egyúttal a támogató, fejlesztő és hozzáadott kétnyelvű nevelés és oktatás hatékony formáit.

**A zenei képességek és a matematikai teljesítmény összefüggései a diszkalkuliás
tanulók fejlődéssegítésének szolgálatában**

Surján Noémi

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: diszkalkulia; zenetanulás; zenei képességek

A zenei képességek és a matematikai teljesítmény összehasonlító vizsgálatai meggyőző bizonyítékokkal szolgálnak a zenetanulásnak a matematikai eredményességre gyakorolt pozitív hatásáról. A hazai és nemzetközi szakirodalom elemző feltárásával, e két terület kapcsolódási pontjaira rámutatva, a diszkalkulia esetében megjelenő deficiteket alapul véve, a matematikai teljesítmény zenei fejlesztésének lehetséges kereteit ismertetem. A matematikatanulási zavar hátterében meghúzódó neurológiai eltérések, a különböző neurodinamikai problémák a mozgást, a taktilis, az akusztikus és a vizuális észlelés területét, valamint a szerialitást is érintik. Emellett gyakoriak a problémamegoldási képességben és a végrehajtó funkciók terén jelentkező deficitek, a figyelem fenntartásának nehézsége és a különböző memóriaproblémák (Zera és Lucian, 2001). Ezen területek fejlődését a zenetanulás, komplexitása és multiszenzorialitása révén pozitívan befolyásolja (Levitin, 2006; Esteki, 2013), melynek hátterében a zenei és számtani feldolgozás szoros kapcsolata, és a többféle funkció ellátásában részt vevő kognitív feldolgozási folyamatok állhatnak (Hoch és Tillmann, 2012; Van de Cavey és Hartsuiker, 2016). A zenei képzettség matematikai teljesítményre kifejtett specifikus hatásait vizsgálva a matematikai megértés és a problémamegoldás szignifikánsan korrelál a dallamészlelés és a ritmikai készség fejlettségi szintjével (Gombás és Stachó, 2006), és diszkalkuliás tanulók esetében pozitív hatással van a geometriai reprezentációra (Gazzaniga, 2008), a számmemóriára és az intelligenciára (Esteki, 2013) is. Mindemellett a téri-vizuális észlelést és az emlékezetet fejlesztő gyakorlatok hatékonyan segíthetik a diszkalkuliával való megküzdési folyamatot. Egy, az ezen hasonlóságokra épített zenei fejlesztés így pozitívan befolyásolhatja a matematikai eredményességet, hiszen már egy évnyi zenei tanulmányok esetén is a tanulók matematikai teljesítménye szignifikánsan jobb zenét nem tanuló társaikéhoz képest (Gombás és Stachó, 2006). A zenetanulás révén a vizuális, auditív, szenzoriális és motoros készségek, képességek intenzív fejlődése várható, és így egy, a zene és a matematika közötti összefüggéseket figyelembe vevő zeneoktatás hatékonyan segítheti a diszkalkuliás tanulók tehetségének kibontakoztatását, fejlődésének és iskolai eredményességének elősegítését.

Terápiás kutyával asszisztált foglalkozások a pedagógiai fejlesztő munka és az integráció támogatására

Köböl Erika

SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet

Kulcsszavak: sajátos nevelési igény; integráció; állatasszisztált foglalkozások

Nemzetközi mintákra építve az 1990-es évektől hazánkban is egyre népszerűbbek az állatasszisztált foglalkozások a pedagógia területén, az egészségügyben és a szociális szférában, egyre több – különböző területen dolgozó – szakember érdeklődik a téma iránt. A terápiás kutyával asszisztált foglalkozások jó támogatói a pedagógiai, gyógypedagógiai munkának, szervesen illeszkednek a fejlesztőeljárások körébe, ugyanakkor hatékonyan segíthetik az integrációs, inklúziós törekvéseket is. A rehabilitációs, rehabilitációs feladat komplex tevékenység, mely megnyilvánul a szemlélet, a folyamat és az együttműködő team komplexitásában egyaránt (Bálint, 1990; Pető, 1994). Ez az állatasszisztált foglalkozások során is elvárás. Az igényes, hatékony és megbízható munka komoly együttműködést feltételez, ahol a résztvevők kompetenciái kellőképpen körvonalazottak. A munkaformák és a fejlesztési célok meghatározása, a megfelelő tervezés és kivitelezés a team tagjainak közös feladata és felelőssége. A kutya mint társállat ideális teamtag ebben a tevékenységben. Jelenleg Magyarországon 44 szervezet foglalkozik segítő kutyák képzésével és alkalmazásával, valamint 300 vizsgázott terápiás páros rendelkezik a munkára feljogosító igazolvánnyal (Matesze, 2016). A munka törvényi, szervezeti háttere nemzetközi viszonylatokban is megbízható színvonalú ellátást garantál, de a munkában részt vevő személyek, a felhasználó intézmények tájékoztatása és tájékozottsága nem minden esetben kielégítő. A módszer a motiváció növelése, a képességfejlesztés, az ismeretek elsajátítása területén is hatékonyan alkalmazható. Olyan tevékenységi forma, mely szervesen kapcsolódik a többi fejlesztő eljáráshoz, alkalmazása növelheti azok hatékonyságát. A kutyával asszisztált foglalkozások sokrétűségét bizonyítja, hogy hatékonyan használható különböző profilú intézményekben, célcsoportokban, korosztályokban, ugyanakkor a jelenlegi törvényi szabályozás erősen korlátozza az alkalmazhatóságot. Célunk az elméleti munkák, illetve a gyakorlati, módszertani tapasztalatok szintézise során a terápiás kutyával asszisztált munka elméleti kereteinek, gyakorlati lehetőségeinek és feladatainak felvázolása, a pedagógiai munka rendszerébe történő beillesztése. Ezzel kívánunk reális képet nyújtani a módszerről, rámutatni a módszer megítélésében rejlő csapdákra.

IKT, DIGITÁLIS MŰVELTSÉG

Elnök: Buda András, Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Előadások

Digitális állampolgárság kompetenciarendszerének feltérképezése a vajdasági általános iskolai tanárok körében

Bálint Krisztián

Ivan Goran Kovačić Általános Iskola

Kulcsszavak: digitális állampolgárság; IKT-eszközök; digitális közösség

A 21. század gyors technológiai fejlődésének köszönhetően a tanulási környezet nemcsak megváltozott, hanem folyamatosan megújul, így újabb és újabb modern oktatási eszközök jelennek meg a pedagógiában. A tanórákon a digitális eszközök használata szinte szükségszerű, hiszen ezáltal a tananyag sokszínűvé, érthetőbbé, kibővíthetőbbé válik. Ebből kifolyólag a kutatás elsődleges célja a szerbiai, vajdasági általános iskolában dolgozó tanárok digitális kompetenciájának vizsgálata. A kutatás további célja, hogy feltárja a tanárok azon digitális műveltségét, amely szorosan kapcsolódik a digitális pedagógiához. Problémafelvetésként fogalmazódik meg a szabadkai iskolák gyenge IKT-eszközökkel való felszereltsége, illetve az iskolai internetlefedettség hiánya, ami lehetővé tenné a tanárok számára a széles körű IKT-eszközök használatát. A vizsgálati mintában hat szerbiai, szabadkai általános iskola vett részt. Az online kérdőívet 107 tanár töltötte ki. Az empirikus kutatás vizsgálata során a pedagógiai mérések tipikus eszközeit, kérdőíveket használtunk. A kapott adatokat az SPSS segítségével elemeztük. A hipotézis nem igazolódott be, miszerint a kutatásban részt vevő tanárok rendelkeznek kellő digitális kompetenciával. A megkérdezett tanárok 53%-a szinte nem használja, illetve nagyon ritkán használ IKT-eszközöket a tanórákon. A pedagógusok 40%-a egyszerűen túl bonyolultnak, 30%-uk túl időigényesnek tartja az IKT-eszközökre való tananyag elkészítését. Szerbiában a magyar nyelven íródott általános iskolai tankönyvek hiányosak, illetve egyes tantárgyból nincsenek. Ebből kifolyólag javaslatként fogalmazódik meg, hogy ezeket a tananyagbeli hiányosságokat egy e-learning alapú keretrendszer alkalmazásával pótolhatóvá lehetne tenni. Sajnálatos módon azonban a kutatásban részt vevő iskolák közül mindössze egy iskolában használnak Moodle-keretrendszert, azon belül is csak két tárgy esetében. Ennek ellenére a vajdasági tanárok 66%-a, az iskoláktól függetlenül, fontosnak tartaná, hogy elektronikus formában is elérhetővé váljon a tananyag, de csak abban az esetben, ha azt nem nekik kell elkészíteniük. A tanárok 86%-a nem tudja a keretrendszert használni, ezen belül 56%-uk még nem is hallott az LMS alapú oktatási módszerről. A megkérdezett tanárok 62%-a az iskoláktól függetlenül nem használja magabiztosan az IKT-eszközöket a tanórákon, ebből kifolyólag 58%-uk lehetőség függvényében részt venne IKT-, valamint e-learning alapú képzésben, amennyiben erre az iskola vezetősége lehetőséget biztosítana. A kutatás rávilágított a vajdasági tanárok hiányos digitális kompetenciájára, ami a digitális állampolgárság „megszerzéséhez” szükséges. A kutatásból továbbá az is kiderült, hogy a tanárok többsége napi szinten nem használ modern IKT-eszközöket, holott ez a digitális pedagógia alapját képezné. Ennek ellenére mindeképpen pozitív megerősítést kaptunk, hogy lehetőség függvényében a tanárok pótolnák ezeket a hiányosságokat.

Különbségek, egyenlőtlenségek, szakadékok az információs társadalomban

Buda András

Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete

Kulcsszavak: intelemetrikus szám; információs társadalom; internethasználat

A digitális technológia terjedésének kezdeti szakaszában két, markánsan eltérő elképzelés látott napvilágot a társadalmi folyamatokra gyakorolt hatásokkal kapcsolatban. Az egyik elképzelés szerint az IKT-megoldások elterjedése segíti a társadalmi integrációt, csökkennek általuk a társadalmi különbségek. A másik elgondolás szerint viszont a digitalizálódás nemcsak elmélyíti a korábbi szakadékokat, hanem ezen túlmenően még újabb társadalmi egyenlőtlenségeket is indukál (Nagy, 2007). Hamar bebizonyosodott, hogy a két feltételezés közül a második a helytálló. Az internetvizsgálatok „hőskorában” legtöbbször a Rogers-féle (1995) diffúziós elmélet nyújtott keretet a folyamatok elemzéséhez. Ennek korai adaptációs szakaszát alapvetően a mennyiségi kérdések jellemzik, a hozzáférők és nem hozzáférők közötti különbségek a lényegesek, közöttük jön létre a hozzáférési szakadék (Stoll, 1995; Moore, 1995). A dinamikus növekedés szakaszában a használók és a nem használók közötti elsődleges digitális szakadék áll a középpontban, de itt már megjelennek kognitív különbségek is (Pintér, 2012). A harmadik (telítődési) szakaszban már egyértelműen a minőségi jellemzők válnak meghatározóvá, hiszen ekkor már a többség rendelkezik a technológiával, sőt használja is azt, de eltérnek egymástól a felhasználók a használat minőségében és az ehhez szükséges ismeretek mélységében (DiMaggió és Hargittai, 2001; Dessewffy és Z. Karvalics, 2002). Az eltérés mértékét azonban nem könnyű megragadni, ehhez nyújt segítséget az általunk kifejlesztett intelemetrikus teszt (Cronbach- $\alpha=0,82$), mely 20 zárt kérdés segítségével rajzol meg egy képet, ily módon téve láthatóvá az emberek, csoportok közötti különbségek mértékét. Az online elérhető teszt magyar felületét eddig 6551-en töltötték ki: 983 általános iskolás tanuló, 1675 középiskolás, 592 hallgató, 1993 pedagógus és 1308-an olyanok, akik egyik előző csoportba sem tartoznak. Az előadásban az iskolákhoz kötődő négy csoport legjellemzőbb jegyeit kívánjuk bemutatni. A tesztet kitöltők naponta közel három órát tevékenykednek az interneten, ezen belül szignifikánsan legerősebb a hallgatók jelenléte, 36,6%-uk legalább öt órán keresztül aktív. A válaszadók leggyakoribb interneten végzett tevékenysége a keresés, ebben is a hallgatók járnak az élen. Ugyanakkor a többi csoportnak is megvan a maga jellemző internethasználati módja: az általános iskolások néznek a leggyakrabban videót, a középiskolások töltik el a legtöbb időt a közösségi oldalakon, a pedagógusok pedig az elektronikus levelezésben állnak élen. A tesztet kitöltők ugyanakkor csak elvétve posztolnak és írnak blogbejegyzéseket, sőt más web 2.0-ás megoldásban sem jeleskednek. Már ez a néhány eredmény is megmutatja, melyek azok az internetes lehetőségek, amelyeket sikeresebben lehet alkalmazni az egyes korosztályok tanítása során, de ezen túlmenően az eredmények rávilágítanak a fejlesztendő területekre is.

Transzferek a digitális pedagógiai kultúra felé

Jakab György, Alexandrov Andrea
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Horváth H. Attila
ELTE PPK

Kulcsszavak: digitális kultúra; transzfer

Egyre nagyobb szakadék nyílik a digitális pedagógia élharcosai és a hagyományos pedagógiai kultúra – „egy tanteremben egy tanár adott órakeretekben egy zárt korcsoporthoz tartozó tanulócsoportnak 'lead' egy előre rögzített tananyagot” – képviselői között. A nemzetközi összehasonlítás révén transzfereket, „átjárókat” fogalmazzunk meg mind az oktatáspolitikai fejlesztések, mind a tényleges iskolai gyakorlat számára, hogy az iskolai oktatásban és a társadalmi kommunikációban (is) képződő „digitális szakadékot” csökkenteni lehessen. Javaslatokat és ötleteket kínálunk a nemzetközi tapasztalatok alapján a most kiépülő Nemzeti Köznevelési Portál (NKP) számára, különös tekintettel a harmadik célcsoport (a tanár és a diák mellett), a szülők bevonására. Látnunk kell, hogy a mai magyar iskolarendszer digitális kultúrája nagyrészt még az e-learning 1.0 paradigmában működik, ami lényegében a modern ipari kor centralizált tudásmegosztási formáinak – tudományos „végeredményeket” közlő, unalmas tankönyvek, reprodukív tanulási formák – digitális formában történő újratermelése. Az ezredforduló után elterjedő e-learning 2.0 már túllépett a – többnyire – egyirányú tartalomszolgáltatáson: az interaktivitás roppant komplex lehetőségét kínálja. A felhasználók már nemcsak hozzáférhetnek a különböző hálózatokban tárolt információkhoz, hanem lehetővé válik, hogy maguk is tartalomszolgáltatóként működjenek. A hálózati szemlélet alapja az, hogy az információ nem megtartásra vagy eltitkolásra való, hanem továbbadásra, folyamatos párbeszédre. A digitális kultúra – oktatásban is érvényesülő – rohamos fejlődését (pl. web 3.0, gamificatio) iskolarendszerünk egyre nehezebben tudja követni, miközben jól tudjuk, hogy az elkövetkezendőkben ez lesz a legfőbb társadalmi egyenlőtlenségek forrása. A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a diákok révén a szülőket is igyekeznek sokféle módon bevonni az iskolai és az iskolán kívüli oktatásba. Ez egyrészt a „szülők iskoláját” jelentheti az élethosszig tartó tanulás keretében, másrészt a diákok és a szülők (a család) közös tanulását: nemcsak a kikérdezés és korrepetálás rendszerében, hanem a szülők bevonását a gyermekeik világába, illetve az általuk természetesebb módon használt digitális kultúrába.

IT-eszközök biztonságos használatának feltérképezése a határon túli, vajdasági gyógypedagógiában

Kapás Mónika

Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

Bálint Krisztián

Ivan Goran Kovačić Általános Iskola

Kulcsszavak: SNI; biztonságtudatosági kompetencia; integráció

A tudatos IT-eszközhasználat – mind a tanárok, mind a diákok oldaláról megközelítve – napjainkban egyre fontosabbá válik. A gyógypedagógiában e kulcstényező hatványozottan jelentkezik, hiszen ezek a tanulók az adottságaikból kifolyólag sokkal nagyobb veszélynek vannak kitéve, mint egészséges társaik. A kutatás elsődleges célja, hogy feltárja a gyógypedagógiában tevékenykedő pedagógusok biztonságos IT-eszközök használati szokásait, hiszen a tanárok által tanulhatják meg a leghatékonyabban az SNI-tanulók az IT-eszközök biztonságos használatát. A kutatás további célja, hogy javaslatot tegyen a biztonságos IT-használattal kapcsolatosan abból a célból, hogy csökkenthető legyen az SNI-tanulóakra leselkedő számítógépes szélhámosság (social engineering), ami által növelhető lehetne az információbiztonság, valamint csökkenthető a rosszindulatú visszaélések száma. Problémafelvetésként fogalmazódik meg, hogy Vajdaságban nagyon kevés olyan tanár van, akik kizárólag SNI-gyerekekkel foglalkoznak. Ezért a kutatást kiterjesztettük azokra a tanárookra is, akik vegyesen, SNI- és egészséges tanulókat is tanítanak. A kutatásban öt szerbiai, szabadkai általános iskola 93 tanára vett részt. Az empirikus kutatás során kérdőíveket alkalmaztunk. A kapott adatokat SPSS-szel elemeztük. Ez a kutatás a tanárok IT-biztonsági kompetenciáját hivatott vizsgálni, azonban szükségszerűnek találtuk az SNI-tanulókat is megkérdezni, hogy rendelkeznek-e okostelefonnal, illetve internetre csatlakoztatott otthoni számítógéppel. A megkérdezett tanulók, az iskoláktól függetlenül, 92%-a igennel felelt erre a kérdésre. Ez alapján megalapozottnak tartottuk ezt a kutatást elvégezni. A hipotézis nem igazolódott be, miszerint a kutatásban részt vevő tanárok külön figyelmet fordítanak az SNI-tanulók tudatos és biztonságos IT használatára. A megkérdezett tanárok 46%-a, az iskoláktól függetlenül, nem hívta fel a tanulók figyelmét a közösségi hálók rejtett veszélyeire, valamint egyetlen tanár sem tartott külön előadást az SNI-tanulóknak erről a témáról. Továbbá a tanárok eddig nem kérdezték meg az SNI-tanulóiktól, hogy az internetre milyen okból csatlakoznak, valamint azt, hogy ott milyen tartalmakat tekintenek meg. Azt sem tudták megválaszolni, hogy a tanulók okostelefonjain van-e megfelelő szűrőprogram. Ez azért lenne fontos, mivel – iskoláktól függetlenül – a tanárok meglátása szerint a tanulók 68%-a tanórai szünetek alatt is aktívan használja a telefonját. A kutatás rávilágított, hogy a vajdasági SNI-tanulók tudatos és biztonságos internethasználata még nem alakult ki, aminek egyik alapfeltétele az, hogy a tanárok foglalkozzanak ezzel a témával, valamint felhívják ezen tanulók figyelmét a rájuk leselkedő veszélyekre.

Mesélnek a csillagok – avagy a digitális történetmesélés az egyéni tanulási jellemzők tükrében

Lanszki Anita

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola, MTF

Kulcsszavak: digitális történetmesélés; IKT-eszközök; módszertan

Az információs társadalomban bekövetkezett digitális fordulat hatására a pedagógiai módszertani kultúrában is megjelentek a megújulásra vonatkozó törekvések. A digitális történetmesélés (digital storytelling – DST) egy azon tanulásszervezési eljárások közül, melyet az utóbbi évtizedben az oktatás különböző szintjein és területein számos országban megvizsgáltak. A módszer lényege, hogy alkotójuk személyes vagy tantárgyi tartalomra vonatkozó elbeszélését állóképekkel illusztrálva és saját hangján narrálva egyedi hangvételi, (ön)reflektív és megvitásra váró narratívát hoz létre. (Lambert 2013). Többszörösen bizonyított a DST tanulói motivációra (Abdolmanafi-Rokni és Qarajeh, 2014) és teljesítményre (Smeda és mtsai, 2014) gyakorolt pozitív hatása. A kutatások jelentős hányada azonban humán tárgyak esetében tért ki a DST különböző képesség- és készségfejlesztésben játszott szerepére (pl. problémamegoldó képesség, önálló tanulási stratégia kialakításának képessége, kritikai gondolkodás). Kutatásunk célja megvizsgálni, hogy a tanulók egyéni tanulási jellemzői hogyan függenek össze a DST mint tanulási módszer alkalmazásával. A tanulók gyakran külső tényezőkre (időráfordítás, technikai felszereltség) vezetnek vissza a DST-vel kapcsolatban felmerülő problémáikat, miközben mi feltételezzük, hogy nemcsak ezek a külső okok adhatják meg a módszer nehézségeit, hanem az alkalmazó tanuló sajátosságai is, például digitális kompetenciájának mértéke vagy egyéni kognitív stílusa. A kognitív stílusok közül két megközelítést választottunk, melyek a digitális környezetben mérvadóak lehetnek: az egyik az impulzivitás-reflektivitás (Papp-Danka, 2014), a másik a mezőfüggettség-mezőfüggetlenség dimenziója (Dufrense és Turcotte, 1997). A tanulók digitális kompetenciájának mérését részben az eLEMÉR rendszer (OFI, Hunya Márta, 2014) tanulói kérdőívére támaszkodva végeztük el, részben pedig az ELTE PPK ITOK 2013-as digitális állampolgárság mérésének kérdéseire (Ollé és mtsai, 2013). A pilot kutatást egy budapesti középiskolában végeztük el 9. osztályos tanulók között (N=58), akiknek a fent említett egyéni jellemzőit egy online kérdőíven keresztül mértük fel. Az osztálytermi környezetben történt módszertani kísérlethez a földrajz tantárgyat választottuk, mert hisszük, hogy a DST a természettudományos tárgyak módszertanát is gazdagíthatja. A kísérlet során a pedagógus az egyik altémát hagyományos módon, a másikat DST-vel dolgozta fel. A tanulók az adott tanóra után kitöltötték az általunk készített reflektív típusú tanulási naplót, melyben nyílt végű kérdésekre adott válaszok mentén számoltak be az adott módszerhez kapcsolódó nehézségeikről, élményeikről. Az eredményekről előadásunkban számolunk be, jelenleg az adatok feldolgozása és a tanulási naplók kvalitatív szövegfeldolgozása zajlik.

OKTATÁS-NEVELÉS-KUTATÁS – RENDSZERSZINTŰ MEGKÖZELÍTÉSEK

Elnök: Golnhofer Erzsébet, ELTE PPK

Előadások

Az egész napos iskola bevezetésének iskolaszervezeti és finanszírozási feltételei

Varga Attila

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: egész napos iskola; iskolaszervezet; finanszírozás

Az egész napos iskolákkal kapcsolatos hazai fejlesztések illeszkednek a tanítási idő kiterjesztését és gazdagítását célzó nemzetközi fejlesztési folyamatokba. Az iskolák által nyújtott tanítási idő bővítése az esélyegyenlőség elősegítésének is fontos eszköze (Farbman, 2015). Az előadás az egész napos iskolák szakmai munkájának támogatására készült öt nevelési-oktatási program bevezetésével kapcsolatban végzett két kutatásra alapozva bemutatja, hogy az egész napos iskolaszervezési mód hogyan illeszkedik a jelenlegi magyar iskolaszervezethez, illetve mekkora plusz költségeket igényelne rendszerszintű bevezetése. Az egész napos iskola és az iskolaszervezet kapcsolatát vizsgáló kutatás során 26 félig strukturált interjú készült az általános iskolák vezetőivel és 15 oktatási szakértővel, valamint tíz fókuszcsoporthoz tartozó iskolafenntartók képviselőivel. Az egész napos iskola bevezetésének finanszírozási igényeit vizsgáló kutatás során 10 hazai oktatási szakértővel, egy USA-beli szakértővel, 12, a fejlesztést irányító szakemberrel, illetve 11, a fejlesztésben részt vett intézményvezetővel készült interjú. Ezen kívül készült hét fókuszcsoporthoz tartozó tankerületi vezetők, öt a fejlesztésben részt vett pedagógusok körében. Gyakorlatilag minden egyéni és fókuszcsoporthoz tartozó interjúban külön kérdés nélkül bukkant a felszínre az az igény, hogy az elkövetkezendő néhány évben semmiféle nagyszabású átalakítás ne történjen a rendszerben. De ha történik, akkor az 1–4. évfolyamon könnyen bevezethető lenne az egész napos iskola. Ugyanakkor ahhoz, hogy hátránykompenzációs célját elérje, szükség lenne legalább a 6. évfolyamig való kiterjesztésére. A válaszok alapján az egész napos iskola bevezetéséhez 1,5 főállású alkalmazottal kellene átlagosan növelni egy általános iskola tantestületének létszámát. A tárgyi feltételek biztosítására a normál finanszírozásnál 10%-kal nagyobb finanszírozásra lenne szükség. A rezsikiadások tekintetében csak jelentéktelen növekedésre lehetne számítani, mivel a diákok majdnem négytizede már jelenleg is az iskolaépületben tartózkodik délután négyig. Mindezen kívül egyszeri költségként 9 millió Ft-os iskolánkénti átlagértékben kisebb beruházásra (legfőképp teremfelújítás), valamint minimum hat fő továbbképzési költségeinek és egy, az iskolákat a bevezetésben támogató szakértői rendszer működtetésének költségeire van szükség. A kutatás adatai alapján az egész napos iskola sikeres bevezetésének feltételei a következők: a szükséges erőforrások biztosítása, a bevezetés fokozatossága és önkéntessége, szakmai segítségnyújtás az iskolák számára, az egész napos iskolaszervezési módot a saját helyi körülményeikhez adaptált változatban valósíthatják meg.

A fejlesztés az Európai Szociális Alap támogatásával a XXI. századi közoktatás (fejlesztés, koordináció) II. szakasz TÁMOP-3.1.1-11/1-2012-0001 kiemelt projekt keretében valósult meg. Az iskolaszervezettel kapcsolatos adatfelvételt a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet bonyolította le 2015. július–szeptember között. A finanszírozással kapcsolatos adatfelvételt a Psyma Hungary Kft. bonyolította le 2015 augusztusában és szeptemberében.

A hároméves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésének tapasztalatai

Török Balázs Győző
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Kulcsszavak: óvodáztatás; kisgyerekkori nevelés

A hazai kisgyerekkori nevelés területén az elmúlt évtized egyik legjelentősebb változása a hároméves kortól kötelező óvodáztatás 2015 szeptemberétől megvalósult bevezetése. Az óvodáztatás szakmai feltételeire vonatkozó – az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetben 2015-ben megvalósult – kutatás alapján a kötelező óvodáztatás bővítésének 80%-ot meghaladó a támogatottsága az óvodavezetők, óvodapedagógusok és a szülők körében. A kutatás célja a fejlesztéspolitika által megfogalmazott elvek társadalmi elfogadottságának vizsgálata, illetve a hároméves kortól kötelező óvodáztatás megvalósítására vonatkozó intézményi és szülői tapasztalatok számbavétele. A kutatás koncepcionális kiindulópontnak tekintette a hároméves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésével elérni kívánt társadalompolitikai (felzárkóztatási) célokat, ezért adatainkat a koragyerekkori nevelés nemzetközi trendjei, valamint a „Nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020)” dokumentumban megfogalmazott közpolitikai célok és elvek figyelembevételével gyűjtöttük. Hipotézisünk szerint az új szabályozásra vonatkozó észrevételeket megfogalmazó intézményvezetők és szülők véleményének megismerése alapot adhat az óvodáztatási célok további finomítására. A kutatás során óvodavezetőkkel és szülőkkel mintegy 30 interjú készült. Az interjúk elemzése MaxQDA szoftver felhasználásával történt. A kutatási eredmények igazolták azoknak a társadalompolitikai elveknek és céloknak az érvényességét és legitimitását, melyek indokul szolgáltak a hároméves kortól kötelezővé tett óvodáztatás bevezetésére. Az interjúk szerint egyes régiókban a nők foglalkoztatási arányszámának fokozatos növekedése indokoltá tette az óvodáztatás mindenki számára elérhetővé tételét a gyermek hároméves korától. A szülők többsége élethelyzetének könnyítését látja gyermekének hároméves kortól kötelező óvodáztatásában. Sok szülő jelezte, hogy gyermeke fejlődését kedvezően befolyásolja a hároméves kortól elérhető társas környezet, világosan látják az óvodáztatás és a gyerek szociális kompetenciájának fejlődése közötti összefüggéseket. Az óvodavezetők egyértelműen igazolták annak a feltételezésnek az érvényességét, hogy a leginkább hátrányos helyzetben élő, a kedvezőtlen szociokulturális környezetből származó gyerekek számára különösen előnyös a hároméves kortól kötelező óvodáztatás, mert a hosszabb intézményes szocializáció eredményesebb kompetenciafejlődést és iskolakezdést alapoz meg. A szülők körében elenyésző számban fordult elő, hogy a hároméves kortól kezdődő óvodáztatás alól felmentést kértek gyermekük számára. Ha ilyesmi történt, csak az esetek kisebb részében volt visszavezethető arra, hogy a gyermek biológiai életkora és mentális fejlettsége olyannyira eltért, ami az óvodakezdés halasztását indokolta.

Tanulási kompetenciák vizsgálata – eredmények és következtetések a pedagógusképzés számára

Gaskó Krisztina
Oktatási Hivatal

Kulcsszavak: tanulási kompetenciák; kompetenciafejlesztés; pedagógusképzés

A hatékony, eredményes tanulás örökérvényű témát és kihívást jelent a neveléstudományi kutatások számára, hiszen a tanulás megítélését mindig az oktatás, tanítás hatékonyságáról, eredményességéről alkotott elképzelések és elméletek, valamint a társadalom oktatással kapcsolatos elvárásai és értékítéletei befolyásolják – ezért az ezekben bekövetkező változások a tanulás hatékonyságával kapcsolatban is rendszeres újragondolást tesznek szükségessé. A tanuláskutatásokat napjainkban olyan tudományos elméletek határozzák meg, mint a konstruktivizmus és szocio-konstruktivizmus, az önszabályozott tanulás elméletei, illetve a tanulással, tanulóval, tudással kapcsolatos nézetek, hitek tanulásban betöltött szerepét vizsgáló megközelítések. Emellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a hazai és nemzetközi tartalmi szabályozásában rendre megjelenik a hatékony tanulóval összefüggő tanulói sajátosságok fejlesztésének igénye, amit a kiemelten fontos és több területet átszövő kompetenciák (kulcskompetenciák) között is azonosítanak. Mindeközben a tanulási sajátosságok iskolai keretek között megvalósuló fejlesztése általában tanulásmódszertani és/vagy képességfejlesztő „programok” formájában érhető tetten, melyek sok esetben nem szolgáltatnak kellő inputot a pedagógusok és tanulók számára az egyéni fejlődés értelmezéséhez és értékeléséhez. Az előadás keretében bemutatott kutatásnak kettős célja volt: egyrészt a tanulói sajátosságokat egy olyan rendszerben (tanulási kompetenciaháló) leírni, amely az egyénileg hatékonyan tartott tanulási szokások értelmezését segítheti, másrészt egy olyan eszköz fejlesztése és kipróbálása, amely ezeknek a sajátosságoknak az iskolai kontextusban történő megismerését, nyomon követését támogatja. A kutatás keretében a kompetenciakártyákból készült strukturált kérdéssorok alapján 100 diák és 100 tanári interjú készült; az interjúalanyok válaszait tartalomelemzéssel kódoltam, az így létrejött adatokat statisztikai elemzésnek vetettem alá. Az eredmények azt jelzik, hogy a diákok legnépszerűbb tanulási módszere a memorizálás, ezt követi a jegyzetkészítés, a lényegkiemelés és az órai vázlat felhasználása. A diákok 41%-a vélekedik úgy, hogy társainak az anyag elmagyarázásában tud segíteni, 21%-uk pedig azt állítja, hogy a tanulóval kapcsolatos tanácsot tud a diáktársainak adni. A kutatás érdekes eredményeket hozott azzal kapcsolatban is, hogy a pedagógusok mit tudnak és hogyan vélekednek diákjaik tanulásáról. Kiderült például, hogy a tanárok 27%-a nem tudja, hogyan tanulnak otthon a diákjaik, és a saját, a diákok tanulását támogató szerepükről eltérően gondolkodnak, mint a tanulók. A kutatás eredményei alapján az előadás keretében a tanulásfejlesztő pedagógiai gyakorlat és a pedagógusképzés számára egyaránt hasznosítható következtetéseket ismertetek.

**A többségi általános iskolákban működő speciális oktatás törvényi háttere és az
ezzel kapcsolatos pedagógustapasztalatok, -attitűdök Vajdaságban**

Viakter Olga
SZTE BTK

D. Molnár Éva
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: különleges bánásmód; inklúzió; speciális tagozat

A különleges bánásmódot igénylő tanulók többségi társaikkal való közös oktatását Szerbiában inkluzív oktatás-nevelésnek hívják (Janić, 2010). A 2009-ben hozott törvény értelmében mindenki számára hozzáférhető kell, hogy legyen az oktatás, függetlenül etnikai hovatartozástól és fogyatékoságtól (ERRC, 2014). A törvényekben inkluzív oktatásról esik szó, míg a gyakorlatban, egyes iskolákban jelenleg is működő speciális tagozatok inkább a szegregált oktatásnak adnak teret. Jelen előadás a Szerbiában tisztázatlan körülmények között működő speciális tagozatok helyzetét, az azzal kapcsolatos pedagógusattitűd vizsgálatát mutatja be. A vizsgálat célja elemezni a vajdasági magyar, többségi általános iskolák pedagógusainak viszonyulását a különleges bánásmódot igénylő tanulók oktatásával kapcsolatban. A vizsgálati mintát 13 általános iskola 132 magyar nyelvű, speciális és többségi osztályban tanító pedagógusa alkotja Észak-Bánság és Észak-Bácska területéről. A felméréshez saját készítésű kérdőívet használtunk, ami az általános iskolai pedagógusok attitűdjeit vizsgálta az inklúzióval és a speciális tagozatokkal kapcsolatban. A kérdőív összesen 22 kérdést tartalmaz, ebből hatra háttérváltozóként tekintettünk, öt tétel az inklúzió iránti attitűdökre, öt a speciális tagozatokkal kapcsolatos attitűdökre vonatkozik, míg a kérdőív további részei csak a speciális tagozaton oktató-nevelő munkát folytató pedagógusokra vonatkoznak. Empirikus kutatásunk bizonyította, hogy a mintában szereplő pedagógusok úgy érzik, nem megfelelően felkészültek az inklúzió megvalósítására (79%-uk csak bizonyos esetekre érzi magát felkészültnek). A pedagógusok többsége előadások, továbbképzések alkalmával szerzett ismereteket az inkluzív oktatásról, amiről bebizonyosodott, hogy nem elég, mivel sok az inklúzió fogalmát félreértelmező pedagógusok száma (42,7%). A legtöbb pedagógus (77,5%) azért nem ért egyet a speciális tagozatok megszüntésével, szerintük ott több a lehetőség a gyermekek képességeinek fejlesztésére. Ezzel ellentétben áll az az eredményünk, amely szerint a legtöbb speciális tagozaton tanító pedagógus úgy véli, hogy egyáltalán nem adottak sem az infrastrukturális, sem a személyi feltételek a sikeres oktatáshoz (69,7%), így valójában értelmetlen a speciális tagozatok működtetése. Következtetesként elmondható, hogy a törvényi háttérrel és a gyakorlati megvalósítást összevetve érzékelhető a diszkrépancia. Elsősorban fontos lenne a törvények és fogalmak pontosítása, részletesebb meghatározása. Továbbá érdemes lenne, ha a pedagógusképző intézmények az eddiginél jobban felkészítenék a tanítványaikat a gyakorlati munkára és az inkluzív nevelésre.

D. Molnár Éva a kutatás alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült.

Mesterek és tanítványok a magyar neveléstudományi doktori iskolákban

Fehér Péter, Aknai Dóra Orsolya
IKT MasterMinds Kutatócsoport

Kulcsszavak: doktori tanulmányok; neveléstudományi doktori iskolák; témavezetők, doktorjelöltek

A doktori fokozat megszerzésének egyik fontos tényezője a megfelelő témavezető kiválasztása. Állításunkat több külföldi kutatás is alátámasztja (Bird, 2001; Jaeger és mtsai, 2011), melyek a témavezető és a doktoranduszok közötti kapcsolatokat több szempontból is vizsgálják. A „jó témavezető” nem csupán a lemorzsolódást csökkenti, hanem jelentősen hozzájárulhat a doktori tanulmányok (és elsősorban a doktori kutatás) sikeres abszolválásához, még inkább a doktorjelölt tudományos szemléletének, személyes és szakmai kvalitásainak formálódásához. Korábbi kutatásokban vizsgálták a hazai neveléstudományi kutatók és a neveléstudományi doktori iskolák doktorjelöltjeinek publikációs teljesítményeit. Ezen kutatások folytatásaként újabb kutatásunkat a doktori iskolák vezető oktatóira, témavezetőire is kiterjesztjük. A hazai doktori iskolák tevékenységéről több publikációból is tájékozódhatunk (pl. Pusztai és Németh, 2011; Kozma, 2013). A kutatás célja annak vizsgálata, mennyire segíti/befolyásolja a mester-tanítvány viszony kialakulását a témavezetők tudományos kvalitása és szakmai eredményessége. A kutatás néhány fontosabb további kérdése: Milyen (tudományos tevékenységekben is megnyilvánuló) kapcsolati hálókat formálnak a vezető oktatók és hallgatóik között, mi jellemzi az így kialakuló „hálózatokat”? Van-e kapcsolat a témavezetők tudományos teljesítménye és a hallgatóik eredményei között? Van-e megállapítható kapcsolat a lemorzsolódás és a témavezető személye között? A kutatás kvantitatív adatgyűjtésen alapul, melynek forrásai a doktori.hu és az mtmt.hu adatbázisai, továbbá a vezető hazai neveléstudományi folyóiratok archívumai. A kutatás célcsoportját a régebb óta működő négy hazai neveléstudományi doktori iskola törzstagjai és témavezetői alkotják, a mintába a velük kapcsolatos kvantitatív adatokat vizsgáltuk. A kutatás második szakaszában interjúkkal kívánjuk mélyebben vizsgálni a doktori hallgatók témavezetőikkel kapcsolatos elvárásait. Hipotézisünk szerint a témavezető személye jelentősen befolyásolja a doktori hallgatók tevékenységének minőségét, ami mérhető adatokkal kimutatható (pl. publikációs aktivitás mutatói, doktori fokozatszerzéshez szükséges idő, lemorzsolódási arány). Kutatásunk részletes eredményeit az előadáson kívánjuk bemutatni, melyek hasznosak lehetnek egyrészt a neveléstudományi doktori iskolák potenciális hallgatói, jelenlegi vezetői, oktatói számára egyaránt.

IKT, DIGITÁLIS MŰVELTSÉG

Elnök: Kis-Tóth Lajos, Eszterházy Károly Egyetem Médiainformatika Intézet

Előadások

Tablettel támogatott oktatás általános iskolában: eredmények a tanulók és a pedagógusok körében

Czékmán Balázs
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: IKT; tablet; általános iskola

Az információs és kommunikációs technológiák oktatási célú használata elterjedőben van, amit a nemzetközi (Clarke és mtsai, 2014; Fabian és Maclean, 2013; Marés, 2012) és a hazai (Abonyi-Tóth és Turcsányi-Szabó, 2015; Kis-Tóth, Borbás és Kárpáti, 2014; Racsko és Herzog, 2015) kutatások eredményei is alátámasztanak. A döntően frontális módszerekhez használt eszközök (pl. interaktív tábla) mellett egyre inkább megjelennek az 1:1 (egy az egyhez) módszert lehetővé tévő mobil oktatási eszközök (notebook, tablet, okostelefon). Ezekben belül kiemelt szerepet töltenek be a tabletek, melyek elsősorban méretüknek, hosszú üzemidejüknek, könnyű használhatóságuknak köszönhetően kaptak helyet az osztálytermekben (Marés, 2012). Az említett tulajdonságoknak is köszönhetően a táblagépek számos intézményben jelentek meg, melyhez multinacionális vállalatok is jelentős mennyiségű eszközzel járultak hozzá. Az elterjedni látszó új készülékek tantermi vizsgálatai azonban még számos kérdést (és választ) rejtenek. Az előző kezdeményezések nyomdokain egy budapesti általános iskola is elindította „Tablettel támogatott oktatás” pilot projektjét. A projekt, egyéves előkészület után, az 1. és az 5. évfolyamokon, négy osztályban indult a 2015–2016-os tanévben 18 darab tablettel. E pilot projekt keretén belül végeztünk felmérést az érintett tanulók (N=65), valamint pedagógusok (N=12) körében interjú és kérdőíves vizsgálati módszerek alkalmazásával. Feltételeztük, hogy a tabletek tanórai használata növeli a tanulók motivációját; a tabletek tanórai használata segíti a tanulást, valamint a tabletek segítik a pedagógust a pedagógiai célok elérésében. A közel 200 tanítási órán alapuló kutatás eredményei azt mutatják, hogy a tabletek tanórai használata mind alsó, mind pedig felső tagozaton növelte a tanulók motivációját. A tanulók döntő többsége nyilatkozott úgy, hogy örültek annak, hogy a tanórákon táblagépet is használhattak. A felsősök közel háromnegyede azt vallotta, hogy a tabletek órai használata segítette a tanulásukat. A pedagógusok körében is pozitív az eszközök megítélése; a tanórán kitűzött pedagógiai célok eléréséhez egyértelmű segítség volt a táblagép használata. Az interjú vizsgálat során azonban a tabletek tanórai használatának előnyei mellett a hátrányai is kirajzolódni látszódtak. A kutatás kiindulási alapot képez az eszközök tanulási, tanítási hatásainak, hatékonyságának későbbi feltérképezéséhez.

A „Digitális mesefal” projekt – Kiterjesztettvalóság-alkalmazásokkal támogatott digitális történetmesélés

Fehér Péter

IKT MasterMinds Kutatócsoport

Czékmán Balázs

Debreceni Egyetem

Aknai Dóra Orsolya

IKT MasterMinds Kutatócsoport

Kulcsszavak: digitális történetmesélés; kiterjesztett valóság; IKT, komplex kompetencia-fejlesztés, IKT

Akió kutatásunkban egy régóta kutatott témakör (a digitális történetmesélés) és egy viszonylag újnak számító terület (a kiterjesztett valóság – augmented reality, AR) oktatási célú alkalmazásának kombinálására teszünk kísérletet. Számos publikáció számol be a digitális történetmesélés mint módszer alkalmazásának hatékonyságáról óvodai környezetben, alsó tagozatban, nyelvtanításban és más tanórák keretében egyaránt (pl. Di Blas és mtsai, 2009, 2010; Mokhtar és mtsai, 2010; Campbell, 2012). A kiterjesztett valóság lehetőséget kínál a valóságos világ objektumainak és a digitális információk összekapcsolására, támogatva egyúttal a kollaboratív, élményalapú tanulási módszerek alkalmazását is (Fengfeng Ke és Yu Chang, 2015). A látványalapú (vision-based) AR a digitális történetmeséléssel kombinálva alkalmas nyújt a módosított Bloom-taxonómia szerinti magasabb szintű gondolkodási műveletek fejlesztésére. A 2016 tavaszán kezdett kutatásunk célja annak feltárása, hogy milyen módszerekkel teremthető kapcsolat a két terület között, illetve valóban alkalmas-e az általunk feltételezett komplex kompetenciafejlesztésre. További kérdésünk, hogy mely életkorban válnak képessé a tanulók az említett magasabb szintű gondolkodási műveleteket feltételező önálló alkotások létrehozására, és hogyan értékelhetjük ezeket. A projekt egy budapesti általános iskolában kezdődött, ahol 1. és 5. osztályos diákok vettek részt a digitális mesék elkészítésében. A kutatásunk eddigi eredményei szerint a digitális történetmesélés és az AR kombinációja jelentős motivációs potenciállal rendelkezik. Alkalmas a kompetenciák komplex fejlesztésére. Alkalmas a csoport- és projektmunka támogatására. Az értékeléshez és hatékonyságméréshez mérőeszköz kidolgozása szükséges. Előadásunkban az elméleti háttér áttekintése mellett bemutatjuk a „Digitális mesefal” gyakorlati eredményeit, amit általános és középiskolás diákokkal próbáltunk ki. Ehhez az Aurasma Studio nevű programot használtuk fel, melynek segítségével a diákok elkészítették a tananyaghoz kapcsolódó alkalmazásokat, melyek aztán digitális mesékké álltak össze. Az elkészült anyagokat a tantermek falán teszik közzé és online is megosztják diáktársaikkal/tanáraikkal. Az elkészült mesék legjobbjai a központi nyilvános mesefalunkon elérhetőek lesznek (www.aurasma.com/DigitalTales). A projekt következő szakaszában további iskolák pedagógusainak és diákjainak bevonásával kívánjuk a vizsgálat mintáját bővíteni és a kidolgozott mérőeszközt tesztelni.

Változó kultúra, változó alapkészségek – digitális oktatási modellek

Racsko Réka, Kis-Tóth Lajos

Eszterházy Károly Egyetem Médiainformatica Intézet

Kulcsszavak: képességprofil; alapkészségek; elektronikus tanulási környezet

Kutatásunkat az a jelenség indukálta, miszerint a 21. században bekövetkező technológiai fejlődés olyan változást idéz elő az emberi képességekben (Gyarmathy, 2012; Pléh, 2015), amely átalakítja a korábbi idegrendszer által meghatározott képesség-kompetencia profilt, és jelentős változást igényel(ne) a formális oktatási rendszer módszertani felfogásában is. Ennek kognitív pszichológiai vonatkozása számos kutatásban megjelenik (pl. Ophir, Nash és Wagner 2009; Carr, 2014; Pléh, 2015), azonban oktatási viszonylatban, átfogóan kevesen foglalkoztak a kultúraváltás ilyen vonatkozású hatásaival annak ellenére, hogy a (kulturális) paradigmaváltás az oktatásban szükségessé vált (Bruner, 2004; Z. Karvalics, 2012). Ez alatt nem feltétlenül a tananyag reformját értjük, hanem elsősorban a korszerű eszközök és az alkalmazásukhoz kapcsolódó megfelelő módszertant, ami a jövőben az újragondolt képességfejlesztés alapját, eszköztárát képezheti az új tanulási környezet sajátosságainak figyelembevételével. Jelen előadásunk célja bemutatni és elemezni az elmúlt években megjelent alapkészség-, a ráépülő készség és képesség-, valamint kompetenciamodelleket (pl. Murnane és Levy, 1996; Catts, 2008; UNESCO, 2008; Ribble, 2011; P21, 2011; WEF, 2015), és ezek alapján olyan szimbolikus, majd mozgóképpel rögzített realisztikus leírásokat készíteni, amelyek alapján ezen elemek az elektronikus tanulási környezetben hatékonyan fejleszthetővé válnak. A kutatáshoz a kvalitatív módszerek közül a nem reaktív, indirekt megfigyelési módszerek relevánsak. A kutatás során tartalomelemzéssel, induktív kódolással elemezzük a modelleket, majd egyéni fejlesztésű leírásokat és videorészleteket készítünk az új digitális technológiát figyelembe véve. Kutatásunk során azt feltételezzük, hogy léteznek olyan jól körülírható készség- és képességelemek, amelyek fejlesztése az IKT-eszközökkel megvalósítható, és ezzel a tanárképzés számára új tartalmakat állíthatunk elő. A mintavétel során a szelektív mintavétel és az extrém esetek stratégiákat alkalmazzuk, amelyek többdimenziójú végiggondolására (Mason, 2005) került sor. A kutatás gyakorlati haszna, hogy az elkészülő elemzések, valamint a készség- és képességprofil-leírások előkészíthetik a paradigmaváltást, és elősegíthetik az új elvárásokhoz alkalmazkodó módszertani jó gyakorlatok kidolgozását. Munkánk hozadéka az alábbi indikátorok mentén rajzolódik ki: a meglévő készség- és képességprofil-modellek sokszempontú tartalmi elemzése; valamint szimbolikus, majd mozgóképpel rögzített realisztikus leírás készítése az elemzett eredmények alapján, ami videós interakcióelemzéssel vizsgálható, alapot adva további kísérleti kutatásoknak. A téma neveléstudományi relevanciáját abban látjuk, hogy a 21. században az alapkészségek köre kiszélesedik, amelyeket mind a módszertani, mind a kurrikulumfejlesztéseknek követnie kell, illetve ennek hatással kell lennie a tanári professzióval (Hargraves és Fullan, 2012) kapcsolatos elvárásokra is.

Az általános iskolákban dolgozó tanárok információbiztonsági kompetenciáinak feltérképezése a határon túli vajdasági régióban

Tóth Alex
Szabadkai Városi Múzeum

Bálint Krisztián
Ivan Goran Kovačić Általános Iskola

Kulcsszavak: információbiztonság; biztonságtudatossági kompetencia; az internetezés lehetséges veszélyei

Napjainkban az iskolai információk biztonsága és az adatok megfelelő szintű védelme egyre időszerűbb kérdéssé kezd válni, hiszen az IKT-eszközök, az elektronikus naplók, valamint az e-learning alapú oktatás elterjedésével az iskolák adatainak a védelme az intézmény biztonságos működésén alapszik. A kutatás elsődleges célja a határon túli szerbiai, vajdasági magyar általános iskolai tanárok biztonságtudatossági kompetenciájának feltérképezése, valamint az iskolák általános biztonságtudatos tevékenységeinek a vizsgálata. A kutatás további célja, hogy a kapott eredmények alapján javaslatot tegyen az iskolai információbiztonság növelése érdekében. Problémafelvetésként fogalmazódik meg a tanárok ilyen irányú digitális kompetenciájának vizsgálata, hiszen a kutatásban részt vevő tanárok 67%-a már betöltötte az 50.- életévét, tehát ők még az X generációhoz tartoznak. A vizsgálati mintában hat általános iskola 147 tanára vett részt. Az empirikus kutatásban kérdőíveket alkalmaztunk, az adatokat SPSS program segítségével elemeztük. A kapott eredmények a kutatás hipotézisét igazolták: a tanárok, az iskoláktól függetlenül, nem rendelkeznek kellő biztonságtudományi kompetenciával, hiszen 64,8%-uk nem végez biztonsági mentéseket, 57%-uk azt sem tudja, hogy milyen vírusirtó van az iskolai számítógépére telepítve, valamint 72%-uk nem ismeri a tűzfal fogalmát, annak jelentőségét. Ez alapján ezeken a számítógépen az adatok véletlen vagy szándékos, rosszindulatú támadásoknak vannak kitéve. Az információbiztonsági alapfogalmak hiányában a tanárok többsége nem ismeri fel a fenyegetések valós kockázatát, azok lehetséges kártékony hatását. Feltételezhetően, ebből kifolyólag a megkérdezett tanárok 41%-a eddig még nem hívta fel a tanulók figyelmét a közösségi háló, valamint az internetezés lehetséges veszélyeire, ami egyre nagyobb népszerűségnek örvend, valamint nem tartott órát a biztonságos internethasználatról. A vajdasági régióban – tudásunk szerint – jelenleg nincs biztonságtudományi témájú képzés, szeminárium sincsen az általános iskolai tanárok részére, ahol ezeket a hiányosságokat legalább részben pótolni lehetne. A tanárok többsége fontosnak tartana egy ilyen irányú képzést, hiszen ebben a kérdésben a nézőpontjaik nem különböznek szignifikánsan. A kutatás rávilágított a tanárok biztonságtudatossági tapasztalatainak hiányára, valamint a továbbképzési szemináriumok jelentőségére és fontosságára is, hiszen megfelelő biztonsági óvintézkedések nélkül minden iskola hatalmas kockázatot vállal.

Szimuláción alapuló online információkeresés – Egy pilot kutatás eredményei
Tongori Ágota
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: digitális műveltség; IKT; online teljesítménymérés

A 21. századi tudásgazdaságban elengedhetetlen, hogy minden fejlett ország állampolgára rendelkezzen az élethosszig való tanulás, a munka és a hétköznapi élet alapfeltételét jelentő digitális műveltséggel. A fejlesztés érdekében számos nemzetközi viszonylatban végzett (ACARA, 2015; IEA, 2014; NAEP, 2016) és hazai (Molnár és Kárpáti, 2012) mérés vizsgálja a tanulók IKT műveltségéhez kapcsolódó területeket mint digitális tananyagok, attitűdök vizsgálata (Nádasi, 2014). A tanulókat érintő hazai mérések többnyire papír alapú, kérdőívekkel vagy mérőlapokkal, statikus és közvetett módon szereznek információt a tanulók informatikai tudásáról (Dancsó, 2008; Hanczár, 2006; Blénessy, 2007). A jelen, innovatív mérés egyedülálló módon, a nemzetközi kutatásokban (ACARA, 2015; IEA, 2014; NAEP, 2016) elterjedt, számítógépes szimulációt magában foglaló, azonnali visszajelzést nyújtó tanulói képességmérés online vizsgálatát valósítja meg. Az előadásban egyrészt ismertetjük a kutatásban alkalmazott harmadikgenerációs (Molnár, Greiff, Wüstenberg és Fischer, 2016), szimuláción alapuló, a digitális műveltség legalapvetőbb összetevőjét, az információkeresési magabiztosságot vizsgáló mérőeszköz fejlesztésének főbb állomásait, másrészt a teszttel történt első adatfelvétel főbb eredményeit. A pilot mérés célja kettős volt: a mérőeszköz megbízhatóságának összevetése a korábbi második- és elsőgenerációs tesztek működésével, valamint a különböző évfolyamos tanulók online információ-keresési tevékenysége során nyújtott teljesítményének összehasonlítása. A mintát 5. és 8. (N=32), valamint 10. évfolyamos tanulók (N=38) alkották. Az adatfelvételre az iskolák számítógépes termeiben került sor az eDia- platform segítségével (Molnár és Csapó, 2013). A 61 itemes tesztben a tanulóknak négyféle szimulált honlapon kellett mind a szükséges információhoz vezető utat, mind az információt megtalálniuk. Az adatfelvétel 2016 júniusában két hazai nagyvárosi iskolában történt. A harmadikgenerációs teszt reliabilitásmutatója (Cronbach- α =0,92) a korábbi, hasonló problémákat tartalmazó, de másodikgenerációs tesztnél magasabb (Cronbach- α =0,74). A diákoknak nem jelentett problémát a szimulációs teszt megoldása. Az 5. és 8. évfolyamos tanulók teljesítményében szignifikáns eltérés mutatkozott az idősebb tanulók javára ($t=-6,033$; $p<0,001$). Bár az alacsony mintaelemszám miatt jelen következtetéseink csak a mintára vonatkoztathatók, a pilot mérés adatainak további elemzése jól alkalmazható a mérőeszköz további fejlesztésekor. A további kutatás hozzájárul ahhoz, hogy a századunkban nélkülözhetetlen IKT-műveltség alapvető információ-keresési dimenziójának autentikus, újgenerációs mérőeszköz általi mérésével az 5–10. évfolyamos tanulók fejlődési trendjeire következtessünk, és megállapíthassuk a fejlesztés irányát.

NEVELÉSTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

Elnök: Szabolcs Éva, ELTE PPK

Előadások

A szakkollégiumi mozgalom története és jelenkori kihívásai Magyarországon (1895–2015)

Szabó Zoltán András, Garai Imre
ELTE PPK

Kulcsszavak: szakkollégium; tehetséggondozás; felsőoktatás

Előadásunkban a szakkollégiumokat mint intézménytípust vizsgáljuk, melyek a 20. század második felében terjedtek el jelentős mértékben. Kialakulásuk két okból tekinthető fontosnak. Egyrészt ellátta, nyugat-európai intézményes elődjeihez hasonlóan, a szakterületekre való felkészítést, tehetséggondozást, másrészt a tudományos elit utánpótlását is biztosította. A szakkollégiumokról szóló magyar nyelvű alkotások alapvetően két kategóriába sorolhatók: a szakkollégiumi mozgalommal kapcsolatos áttekinthető, makroszintű összefoglalásokra, valamint az egyes intézmények – esetleg települések intézményeinek – történetét, eredményeit feldolgozó munkákra. A kutatás első – a fentebb említett munkákból származtatható – alaptézise, hogy bár jelen formájukban a szakkollégiumok hungarikumnak tekinthetők, történetileg az angolszász „college”-ok, illetve a francia „grandes écoles”-ok sajátos hibrid változataiként jöttek létre és terjedtek el a 20. század utolsó harmadában (a folyamatos változásban levő) magyar felsőoktatásban. Ezért a vizsgálati szempontok első csoportját a szakkollégium mint intézménytípus nemzetközi háttere és beágyazottsága, valamint megkülönböztető magyar sajátosságai alkotják. A második vizsgálati szempontot a szakkollégiumok hazai beágyazottsága, egyéb tehetséggondozási formákkal való kapcsolata, valamint – ezzel összefüggésben – jogi szabályozása alkotja. Ezen kutatási kérdésen belül térképezzük fel a szakkollégiumok 19. és 21. század közötti történetét, valamint ehhez kapcsolódóan – történeti korszakokhoz és funkciókhoz egyaránt kötődő – generációk meghatározását, az egyes szakkollégium-típusok tipizálását is szükségesnek látjuk. A harmadik kutatási kérdés a szakkollégiumok alapítási motivációjára, kapcsolati hálójára, társadalmi és kommunikációs rendszerére, illetve érdekérvényesítésére vonatkozik. Ebben a szempontcsoportban mutatjuk be a szakkollégiumi akkreditáció meglehetősen új intézményét, valamint az intézmények ernyőszervezeteként működő Szakkollégiumok Egyeztető Fórumának főbb sajátosságait is. A munkafolyamat első részét a vonatkozó – angol, német és magyar nyelvű – szakirodalom feltárása jelentette. A második fázis a történeti aspektusok esetében levéltári (elsősorban az Magyar Nemzeti Levéltár kapcsolódó anyagai) és jogforrásokra épülő történetiforrás-elemzés, míg a kurrens állapot felméréséhez a jogszabályi háttér feltárásán túl meghatározó szakkollégiumi dokumentumok (pl. Szakkollégiumi Charta, Interkoll Működési Rend, Szakkollégiumok Egyeztető Fórumának Eljárásrendje) elemzésével járul hozzá. A történeti és kurrens dokumentumok vizsgálatán túl a kapcsolatháló feltárását egy online kérdőív segítségével tervezzük, melynek adatait hálózatelemzés módszerével dolgozzuk fel. Történeti-elméleti megközelítésű előadásunkban két elemzési terület (jogszabályi háttér és szakkollégiumi hálózat) részeredményeit, valamint kutatás-módszertani megfontolásainkat mutatjuk be.

Új szöveges és ikonográfiai ismeretek a középkori diákságról

Mikonya György
ELTE TÓK

Kulcsszavak: egyetemtörténet; ikonográfia; középkori diákélet

A középkori egyetemi életről viszonylag kevés forrás áll rendelkezésre. Magyar viszonyok között Mészáros István monográfiája az esztergomi diákjegyzetről (Szalkay-kódex) a kutatás elméleti kereteihez is kiindulópontot jelentő mű. Jól hasznosítható még Gabriel publikációja a 14. századi párizsi Ave Maria kollégiumról. Ez a mű is tartalmaz 33 ikonográfiai elemzésre és összehasonlításra felhasználható miniatúrát. Az ebbe a tematikába sorolható legújabb forrás a Freiburgban előkerült „Statua Collegii Sapientiae 1497” címet viselő szabálykönyv. Műfaját tekintve ez az egyetem mellett működő diákszállás (bursa) szabályzata 80 miniatúrával illusztrálva. A bursák belső életének tanulmányozása azért vezet új felismerésekhez az egyetemtörténeti kutatásban, mert ebben az időszakban az oktatás színhelye – megfelelő épületek hiányában – áttevődött a diákszállásokba; az alapszabály vagy a házirend a sok konkrétum miatt különösen fontos; az ikonográfiai elemek további részleteket világíthatnak meg; nagyon ritka a szövegtörzshöz és a képanyag ilyen szorosán dokumentált kapcsolata. A szövegtörzshöz való kapcsolódásában az elemzés főbb szempontjai a következők: a szervezeti felépítés és a hierarchia megismerése; a napirend rekonstruálása; a fegyelmi vétségek alapján az etikai kódex lényegi elemeinek összeállítása; a tantárgyi rendszer tartalmi elemeinek megismerése; a tudományos előmenetel rendje, a vizsgák és a vizsgahelyzetek dokumentáltsága; az oktatás módszereire történő utalások megismerése, különös tekintettel a disputára. A képanyag ikonográfiai feldolgozása jelenti a skriptor, a miniator, az illuminator és a rubrikátor produktumának szövegtörzshöz való párhuzamos összehasonlító elemzését. Ennek során a következő szempontokat vettem figyelembe: A házirend jellegéből adódik az az egyedi lehetőség, hogy a belső terek leképeződésre kerültek, ami ilyen nagy számban meglehetősen ritka. Tanulmányozható a hierarchiának megfelelő ruházat, hajviselet és testtartás, ami fontos kiegészítő értelmezést adhat a szövegnek. Lehetőség nyílik a főhelyre vagy háttérként ábrázolt tárgyak, bútorok tanulmányozására. A kompozíció figyelembevételével tanulmányozhatók a csoportképződés és a személyközi kapcsolatok alakulásának körülményei. Egyedi lehetőség az ikonográfiai elemek alapján az arckifejezésből, a testtartásból és más fizionómiai jellegzetességekből (pl. kéztartás) adódóan az érzelmi viszonyok és a szöveges elemek párhuzamba állítása. Az előadás ezen szempontokat feldolgozva részletező, tényanyagra alapozott elemzés, ami differenciáltabbá, szemléletesebbé és megalapozottabbá teheti a középkori egyetemi életről szóló korábbi ismereteket.

Emlékek a tanár-diák viszony sajátosságairól. Egy 1947–1948-as iskolai ankét tanulságai

Szabolcs Éva, Golnhofer Erzsébet
ELTE PPK

Kulcsszavak: iskolai ankét; tanár-diák viszony; narratív elemzés

Kutatásunk forrásbázisa egy 1947–1948-ban készült iskolai ankét, mely 117, a korban ismert személyiség iskolára történő visszaemlékező szövegeit tartalmazza. Korábbi kutatásunkban e szövegeket több szempontból elemeztük, de számos további elemzési lehetőségre csak egy későbbi kutatási fázisban nyílt lehetőségünk. Jelen kutatásunk célja a visszaemlékező szövegtörzset narratív elemzése a tanár-diák viszonyra történő kiemelt figyelemmel. Ez az elemzési szempont a visszaemlékezésekben érintett múlt következő szeleteire terjed ki: 1890-es, 1900-as, 1910-es és 1920-as évek. További szempont az iskolatípus figyelembe vétele: elemi vagy középszintű iskolai időszakra utal-e a tanár-diák viszonyra vonatkozó visszaemlékezés. Narratív elemzésünk (Gyáni, 2000, 2010) e két említett tengely mentén a személyes idő fontosságát, az emlékezés lezáratlanságát, kiterjedését, irányait, érzelmi telítettségét, a szövegelemekben megjelenő tudatosság különböző szintjeit, a visszaemlékező személy jelenéből történő értelmezés mikéntjét veszi számba szövegelemek kategorizálásával. Ez az elemzési mód „a valóság egyéni birtokba vételét” igyekszik feltárni annak minden előnyével és korlátjával. A 117 szövegelem arra is lehetőséget ad, hogy mennyiségi következtetéseket is megfogalmazzunk, összevetve a narratív elemzés eredményeit az adott korszakok iskolatörténetének a tanár-diák viszonyra vonatkozó, más történeti forrásokból feltárt jellegzetességeivel. Kutatásunk a narratív szemléletet alkalmazó pedagógiatörténeti kutatások (pl. Méreg, 2013; Dombi 2014) körébe sorolható, és bizonyíthatja a narratív elemzési megközelítés relevanciáját a neveléstudomány e részdiszciplinájának művelésében, felhívhatja a figyelmet az eddig kevésbé alkalmazott kutatás-módszertani eljárásra. Hozzájárulhat a társadalomtörténeti szemléletű iskolatörténeti forrásokra alapozó elemző munkák körének gazdagításához.

Latinoktatás, hitéleti képzés, anyanyelvi készségfejlesztés a 18. századi debreceni kollégiumi oktatásban

Balogh Gizella
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: latinoktatás; anyanyelvi készségfejlesztés; hitéleti nevelés, neveléstörténet

A wittenbergi tanrendi mintát követő Debreceni Református Kollégiumban zajló oktatást az iskolatörténeti szakirodalom a 19. század elejéig egyértelműen latin tanítási nyelvű oktatásnak mutatja be (Nagy, 1940; Barcza, 1988). Emellett ugyanezekben a tanulmányokban, sőt már Csokonai műveiből is (Levél Koháry Ferenc grófhhoz, 1797) kimutatható az a vélekedés is, hogy az anyanyelv vélt vagy valós elmaradottságának a latin nyelvű oktatás az oka. Több olyan tanulmány, amely anyanyelv és idegen nyelv egymásra hatását vizsgálta, rámutatott arra, hogy a nyelvi fejlődésnek nemcsak a direkt, formális keretei tartandók számon, hanem az indirekt, informális megvalósulásai is (Spolsky, 1989; Réger, 1990; Sominé, 2011). Felhívják továbbá a figyelmet az idegennyelv-fejlesztés és -fejlődés, az anyanyelv-fejlesztés és -fejlődés konstruktív interferenciájára (Sparks és mtsai, 2009). A Debreceni Református Kollégium megfogalmazott képzési és nevelési célja a bölcs és ékesszóló kegyesség volt (*sapiens atque eloquens pietas*). Az elérendő kegyesség tehát legyen nyelvileg, retorikailag kimunkált és az érzékszervi tapasztalatok információit józanul és bölcsen elrendezett tudással támogatott. A protestáns iskolákban a hitéleti képzés a lutheri bibliaolvasási programnak megfelelően anyanyelven zajlott az első lépésektől kezdve a felső tagozatig, meglehetősen nagy óraszámban. A direkt hitéleti és a latin retorikai képzés indirekt módon fontos anyanyelvi készségterületek fejlődését is megvalósította. Ezt a tényt azonban az iskolatörténeti kutatás nem vizsgálta közelebbről. Margócsy (2005) tanulmányában országos körben vizsgálta a magyar nyelv jelenlétét a 18. századi oktatásban, és kimutatta, hogy az eddig feltételezettnél jóval nagyobb mértékben volt jelen az anyanyelv. Jelen vizsgálat a Debreceni Református Kollégium 18. század végi iskolairányítási dokumentumait elemzi, az anyanyelvi készségfejlesztés direkt és indirekt lehetőségei és megvalósulásai után kutatva; pontosítja a latin nyelvűség tényleges kiterjedését. Kutatási kérdés, hogy a formális és a nem formális oktatási és nevelési keretek hogyan készítették elő a latin nyelvűségből az anyanyelvűségbe való átmenetet a 18–19. század fordulóján. Milyen anyanyelvi készségek kifejlődését tették lehetővé indirekt módon az egyes iskolai órák és hitéleti alkalmak? A kutatás jelentőségét az adja, hogy az itt alkalmazott tanrendet és módszert országszerte 594 partikula követte, a föltárt tényeknek tehát országos hatása volt, másrészt kimutathatóvá válik, hogy a hitéleti nevelés szolgálatába állított latin nyelvi képzés nem akadályozta, hanem támogatta az anyanyelvi készségek fejlesztését is.

**A szegedi óvodai rendszer kiépülése a fenntartók változásának tükrében
(1846–1929)**

Fizel Natasa
SZTE JGYPK

Kulcsszavak: neveléstörténet; intézménytörténet; óvodatörténet

Kutatásom forráshátterét a Csongrád Megyei Levéltár iratai, közgyűlési jegyzőkönyvek, levelek, tervrajzok, korabeli újságcikkek, valamint a kisgyermek gondozásának intézményesüléséről megjelent szakirodalom jelenti. Jelen kutatás szerves része a Szeged város 1920–1945 közötti oktatási rendszerét feltáró kutatássorozatnak, melynek fókuszában a különböző típusú, szintű és fenntartójú intézmények közötti együttműködés áll. Kutatásomban leíró jellegű, primer forrásokra támaszkodó történeti megközelítést, forráselemzést alkalmazok, és ennek segítségével mutatom be azokat a döntési mechanizmusokat és a mögöttük rejlő mozgatórugókat, amelyek hatással voltak a városi óvodarendszer kialakulására és – közvetetten - mai működésére. A kutatás az óvodai intézményrendszer témájában a megyei levéltárban fellelhető teljes dokumentációra (CSML VIII. 809) kiterjed. A kisgyermekóvás intézményesülésének kezdete Európában a 19. század első felére tehető. Kialakulásának története szorosan összefügg a korszak történetével, kiváltó oka elsősorban az ipari forradalmat követő társadalmi változásokban keresendő. Nem véletlen tehát, hogy az első „óvoda” az ipari forradalom során gyors változásnak indult Skóciában nyitotta meg kapuit a 19. század elején. Ekkor hazánkat még nem érintették az ipari forradalom hatásai, gazdasági és társadalmi viszonyai elmaradottak voltak. Ez nem kedvezett a nevelésügy fejlődésének, hiszen hiányoztak mindazok a tényezők, amelyek a nyugat-európai országokban a kiseddóvás rendszerének kiépülését elősegítették. Ennek ellenére a nyugati mintától alig lemaradva, már 1828-ban Pest-Budán megnyílt hazánk – és Közép-Európa – első kiseddóvója. Az 1891. XV. tc. hatalmas lépéssel vitte előbbre a kiseddóvók ügyét. Európában ekkor szabályozták első alkalommal törvénnyel a kiseddóvanevelés kérdését. Az állami szabályozás átalakította az óvodák fenntartói szerkezetét. 1912-re az egyesületi óvodák száma 41%-kal csökkent, míg a közhatalósági óvodák száma az ötszörösére emelkedett. Szegeden az első óvoda 1846. július 15-én nyílt meg a szegedi Kiseddóvó Jótékonyági Nőegylet támogatásával, ami 1856-ban felsővárosban egy második, 1872-ben Rókuson egy harmadik kiseddóvót is életre hívott. 1913. március 26-án a városi közgyűlés kezdeményezte a Nőegylet kezelésében lévő három, és az ekkor már a város kezelésében lévő két óvoda állami kézbe vételét. Klebelsberg nem kívánta tisztán az állam fenntartásában működtetni az óvodákat, így a város és az állam között egy sajátos fenntartói kooperáció jött létre. Előadásom célja, hogy választ adjak az alábbi kérdésekre: Hol és mikor jöttek létre Szeged óvodái? Hogyan és miért változtak ezek fenntartói, e változások milyen hatással voltak az óvodák helyzetére? Szegeden a 20. század első évtizedeiben hol, milyen megfontolásból, milyen típusú óvodák épültek? Mennyiben határozzák meg a korabeli történések a város mai óvodarendszerének jellegét?

POSZTERSZEKCIÓK

P 1

Elnök: Kinyó László, SZTE Neveléstudományi Intézet

Poszterek

**A „Non scholae sed vitae discimus” mondás valóság tartalma napjaink
szakképzésében – kutatás tanulók között**

Borsodi Csilla Noémi

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: jelentkezési motiváció; tanulás és munkaerőpiac; szakképzősök jövőképe

A „Non scholae, sed vitae discimus” (Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk) ókori latin közmondást jelöltem meg előadásom címéül és egyben mottójául. Ennek oka, hogy arra szerettem volna megtalálni a választ, hogy napjaink szakképző intézményeinek és szakközépiskoláinak tanulói milyen mértékben vannak tisztában azzal, hogy miért (és kiért) tanulnak. Ennek feltárása céljából két nagyvárosi szakközép- és szakiskolában végeztem felmérést. Kettő, de "szigorúbban véve" három irányban folytattam kutatást. Első lépésem célja egyértelműen a szakiskolások tanulási, iskolába kerülési, iskolalátogatási motivációinak feltérképezése volt – ezt egy 11. évfolyamos próbamérést követően három, egyenként 9., 12. és érettségi vizsga utáni, 14. évfolyamos csoportra is kiterjesztettem. A második lépésben ennek mintegy pontosításaként azt szerettem volna megtudni, vajon a pedagógiai tervezési-értékelési tényezőknek és szubjektív tényezőknek (pl. tanár személyisége, módszerei) milyen szerepe van a motiváció alakulásában. Végezetül konkretizálni, rangsorolni szerettem volna az általános, jövőre vonatkozó, intézményi kultúrától és személyi feltételektől független motivációs tényezőket, valamint a szubjektív elemeket, és érdekelt, hol és hogyan helyezkedik el mindezek között a pedagógus. Vajon a módszerei, tervezési feladatai, felkészülésére szánt idő nyom-e többet a latba, vagy a tanulói kedveltsége, közérzete a tanulói teljesítmény szempontjából? E kutatásom alapozta meg a most is folyó, pedagógusi sikeresség alakulására vonatkozó szakközép- és szakiskolaspecifikus munkámat, mely a speciálisan szakképzésben elhelyezkedő (közismereti) tanárok eredményességérzetét, sikerrel kapcsolatos vélekedését vizsgálja, illetve azt, hogy más pedagóguscsoportok milyen mértékben lehetnek tisztában a "hagyományos" (pl. Suplicz, 2007, 2011; Fúzi, 2007, 2011; Lannert, 2004) szerint értelmezett és azonosított pedagógusi sikerkonceptiók szakképzős viszonylataival. E két kérdéskör – tanulói motiváltság, iskolalátogatási okok 16 éves kort követően, értékeléssel, tanári személyiséggel kapcsolatos tanulói nézetek –, valamint a tanári eredményesség(érzet) szorosan összefügg, mivel a tanulókat ismernünk kell és ennek lényeges eleme, hogy tudjuk, miért is érkeztek, mit is várnak az iskolától, hogyan élik meg mindazt, ami zajlik körülöttük.

A sikeres pedagógussá válás alternatív újai

Borsodi Csilla Noémi

Eszterházy Károly Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: nem tradicionális gyakornok; tanárrá válás; alkalmasság és alkalmasság-érzet

Munkám során a pedagógussá válási folyamat és az alkalmasság(érzet) kapcsolatát vizsgálom. Előadásom elsősorban elméleti, ugyanakkor úgy vélem, e témát nem lehet teljes mértékben elméleti síkon bemutatni, így esettanulmányokat is tartalmaz. Elsősorban a következőkre térek ki: az „alkalmas” (vagy éppen sikeres, eredményes) tanárrá válás megvalósítására léteznek alternatív utak is, mely ténnyel – bár szemünk előtt zajlik, mindennapjaink része – nincs tisztában a pedagógiai közgondolkodás. Ezen alternatív utak leginkább a szakképzésben elhelyezkedő tanárok esetén jelennek meg, mivel más intézménytípusokban (gimnáziumban, általános iskolákban) pontosan behatárolható, hogy például történelem vagy magyar szakos tanárnak történelemtanári vagy magyartanári diplomára van szüksége. Adódhat olyan helyzet is, hogy az érintett már rendelkezik általános iskolai tanári/tanítói tapasztalattal (valamint tanári mesterfokozattal), de a szakképzés világában járatlan. Ezen intézménytípusok „specialitásaként” többletproblémaként jelenik meg, hogy bizonyos itt oktatott tárgyakból nem is lehet szakképzettséget szerezni, így „szükséges rossz”, hogy felkészületlenül érkezzen a kolléga az intézménybe. Olyan többletjelenségek „otthona” továbbá a szakiskola, melyre jelen pillanatban még a felsőoktatás nem készít fel érdemben. Ezen intézményekben már az alapvető pályakezdési problémák miatt is gyakorlatilag egyet jelent az azonnali, intenzív pályakezdési sokkal, ami lényegesen erősebb, mint annak „hagyományos változata”, hiszen – ha magával a szakképzés világában való elhelyezkedés nehézségeivel nincs az illető tisztában – könnyen az alkalmatlanságérzet kialakulásához vezethet. Súlyos nehézségként adódik e problémakörhöz az is, hogy a felsőoktatásból érkező hallgatók – akik még naiv nézetrendszerrel érkeznek – kevésbé felkészültek a szakképzés világára, nehezebben tudják ott tenni első lépéseiket. Ugyanakkor, ha teljes értékű tanárként helyezkedik el valaki úgy, hogy közben a célirányos pályára segítséget kihagyta, vagy abban netán csak évekkel ezelőtt részesült és az a segítségnyújtás nem „erre, a jelenlegi pályára”, hanem a szakképzés 6-8-10, esetleg 15 évvel ezelőtti világára készítette fel, az ő esetében a naiv nézetek megmerevedhetnek és pályaszocializációja lényegesen nehezkesebbé válhat, alkalmatlanságérzete megalapozódhat és – még ha rendelkezik is a szakirodalom szerint őt „jó” tanárrá tevő személyiségjegyekkel – a felkészületlenség, kudarcok, alternatív sikerértelmezés hiánya miatt valóban alkalmatlanná válhat a tanári hivatás gyakorlására. Munkám célja, hogy bemutassam magát a pedagógussá válás lélektani folyamatát, összevetve a „nem tradicionális gyakornokká válás” problémájával, melynek legfőbb gondja a bajok fel nem ismerése, az, hogy az érintett pályakezdők segítség nélkül maradnak, miközben pályakezdő mivoltukról talán még nekik sincs fogalmuk.

Hogyan látják a fiatalok az iskola világát? Egy tanulói nézeteket feltáró empirikus kutatás tanulságai

Czető Krisztina, Lénárd Sándor
ELTE PPK

Kulcsszavak: nézetek; az iskola belső világa; iskolaképek

Az előadás egy középiskolai diákok nézeteit feltáró empirikus kutatás eredményeit kívánja bemutatni. A nézetkutatás célja annak feltárása, vajon milyen iskolakép él a 21. századi iskolások fejében, azaz hogyan értelmezik az iskola belső világát, illetve hogyan írják le a jövő iskoláit. A kutatás a tanulók hangjának megjelenítése mellett azt is vizsgálja, vajon az iskola mellé társított nézeteken és attitűdökön túl leírható-e domináns értékválasztás (Scwarz, 1991) a fiatalok körében napjainkban, vajon hogyan befolyásolhatják mindezt az iskola sajátosságai, illetve hogyan értelmezik a gyermekkor fogalmát a fiatalok. Az iskoláztatás szerepéről és jövőjéről való gondolkodást az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági és kulturális változásai is sürgetik. A gyermekkor-értelmezések sokszínű narratívái, a gyermekek formálódó fogyasztói világa sajátos gyermekkultúrák születését eredményezi (Golnhofer és Szabolcs, 2005; Jenks, 1996; Jensen és McKee, 2003), melyek ellentmondhatnak az iskolai világnak. Az iskoláknak egyre inkább szembe kell nézniük azzal, hogy kevésbé képesek valódi életvilágot teremteni tanulóik számára. A kognitív idegtudományi kutatások tanulásmegközelítései, az iskoláztatással szemben támasztott társadalmi igények és elvárások ugyancsak felvetik a kérdést, vajon a hagyományos szervezeti keretek képesek-e hatékony és eredményes, legfőképpen hiteles tanulási környezetet biztosítani. A kognitív kutatások (Sawyer, 2006; Smith és Mackie, 2004) igazolják, hogy az egyén gondolkodási folyamatai erősen meghatározottak az adott kultúra és a tanulás környezete által, ám ezek a kognitív folyamatok képlékenyek, melyekben döntő szerep jut az egyén nézeteinek, a világról alkotott hiteinek és attitűdjeinek. Az új szociológia megjelenésével előtérbe kerültek azok a kutatások, amelyek a változások és a gyermekkor és iskola kapcsolatát vizsgálták az egyén személyes tudásának megismerésével (Golnhofer és Szabolcs, 2005, 2008). Jelen kutatás tematikusan azokhoz a vizsgálatokhoz kapcsolódik, amelyek az iskola szereplőinek értelmezéseit vizsgálják. Megelőző, a tanári képzésben részt vevő hallgatókkal végzett empirikus, feltáró kutatásunk eredményei rávilágítottak, hogy a hallgatók nézeteikben nem szakadnak el a társadalmilag rögzült, „többségiséget képviselő” szervezeti gyökerektől, az iskolát hierarchizált kapcsolatokra épülő, bürokratikus szervezatként értelmezik. Jelen kérdőíves kutatás 10. évfolyamos tanulók nézeteit vizsgálja. A kutatás feltárja a fiatalok értékválasztásait, illetve az iskola belső világához és az iskola társadalmi funkcióihoz kapcsolódó attitűdjeit és nézeteit. Jelenleg a kutatás adatfelvétele zajlik, melynek lezárását követően elérhetővé válnak a kérdőíves vizsgálat eredményei.

ELTE-n végzett rekreáció szakosok pályakövetése

Magyar Márton, Nagy Oxána, Patakiné Bősze Júlia
ELTE PPK

Kulcsszavak: rekreáció; elhelyezkedés; tantervfejlesztés

A rekreációs szervezéssel foglalkozó szakemberek képzése a magyarországi felsőoktatásban az 1990–1991-e tanévben az ELTE TFK-n indult meg 24 hallgató szakpáros képzésében. A képzés előkészítésében részt vett neves sportszakmai szaktekintélyek döntése – külföldi oktatási piacot is vizsgálva – végül a sportrekreáció területére születt meg (Kovács, 2015). Az időközben eltelt 25 év során jelentősen megváltozott a képzés strukturális és tartalmi tagoltsága, ám a főhangsúly napjainkban is a mozgásos rekreáció. Szellemi rekreáció is megjelenik kisebb arányban a Képzési és Kimeneti Követelményekben és a tantervekben, ez utóbbiakban eltérő mélységgel és tartalommal. Azonban arra vonatkozóan vizsgálatok csekély számban készültek, hogy milyen eséllyel indulnak a pályaválasztáskor a munkaerőpiacon a végzett hallgatók, a kialakított és megvalósított tantervek mennyire szolgálják a fiatalok rekreációs szakemberként való elhelyezkedését. A kutatás tervezésekor alapul szolgált az Educatio Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztályának 2014. évi frissdiplomás kutatási zárójelentése (Veroszta, 2015), valamint az intézményünk keretében végzett központi intézményi DPR (Diplomás Pályakövetési Rendszer) kérdőív elemzése. Ezek az elővizsgálatok arra engedtek következtetni, hogy szakmai speciális kérdésekre válaszokat nem szolgáltatnak, s elenyésző arányú a sportszakmai végzetek adata az országos hároméves adatbázisban (N=350; 2%). A sporttudomány területén végzetek 40,6%-a esetében jellemző az egy hónapnál rövidebb idő alatti elhelyezkedés (Veroszta, 2015), azonban az nem derül ki, hogy szakspecifikus vagy egyéb álláslehetőség esetén alakul ez a kedvező időtartam. Kutatásunkban az elhelyezkedés kérdéskörében vizsgáljuk az egyes munkakörök megjelenését, az oktatási tartalom hatékonyságát, s ezek tükrében második célkitűzésként szerepel a tantervek fejlesztése a „rekreációs piac” igényeinek, elvárásainak megfelelően. A vizsgálat eszköze saját készítésű kérdőív nyílt és zárt kérdésekkel, illetve Likert-skálával, amit a BSc-képzésben (2006–2016) részt vett és elhelyezkedett korábbi hallgatóink körében töltöttünk ki. Habár érdekes lenne az első, hagyományos főiskolai képzésben részt vett fiatalok pályakövetése is. A kapott adatok feldolgozása SPSS-szel történik. Statisztikai vizsgálati módszerek között a gyakoriság számítása és összehasonlító statisztikai próbák szerepelnek. A kutatás jelentős eredménye, hogy az országos DPR-kutatással szemben – ahol az egyes különálló szakok egyetlen csoportként történő vizsgálata valósul meg – kizárólag a rekreációs szervezés és egészségfejlesztés szakon, rekreációs szervezés szakirányon/specializáción végzetek adatait kapjuk meg. Ezáltal a 2017–2018-as tanévtől indítandó „Sport- és rekreációs szervezés” alapszak rekreációs szervező szakirány tantervének (tovább)fejlesztésére vonatkozó piaci információk állnak rendelkezésre, melyek a hatékony school-to-work folyamat tervezhetőségét alapozzák meg.

Új perspektívák az animáció oktatásában a rekreáció BSc szintű képzésben

Magyar Márton
ELTE PPK

Kulcsszavak: animáció-animátor; szállodai piaci tapasztalatok; tantervfejlesztés

Hazánkban a rekreáció felsőfokú képzés kezdete az 1990–1991-es tanévre tehető. Ekkor indult el úttörőként a képzés testneveléssel szakpárban az ELTE TFK-n, amit a hagyományos főiskolai képzés keretében követett 1992-ben a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola (Horváth, 2007), majd a Testnevelési Főiskola (MAB, 2001). Ezen felsőoktatási piac bővülése a 289/2005. (XII.22.) Kormányrendelet keretében szervezhető „Rekreációs szervezés és egészségfejlesztés alapszak” 2006–2007-es tanévben történő bevezetésével hat hazai egyetemen történt meg (SZTE JGYPK; SE TSK; ELTE PPK; PTE ETK; BDF; NYME AK (MAB, 2005)). Hetedik intézményként csatlakozott az egri, akkor még EKF (MAB, 2012). Az ehhez a bolognai rendszerű képzéshez készült KKK (15/2006. (IV.3.) OM rendelet) az animáció témakörét is előírta megszerzendő ismeretként a hazai rekreáció BSc képzést indító intézmények részére; bár KKK hiányában az 1990-ben indult képzésben is megtalálható volt, jellemzően szociokulturális területen. A 2008-ban megjelent Országos Képzési Jegyzék keretében a Sportedző szakképesítés ráépüléseként megszerezhető Rekreációs mozgásprogramvezető, többek között, Animátor szakiránnyal egyéves szakképzésen, illetve maximum 1000 órában. Az OKJ képzési struktúra változása következtében utoljára a 2013–2014-es tanévben volt szervezhető „animátori szakvizsga”. Ezzel az animátorok szakmai képzése egyértelműen a felsőoktatás szintjére helyeződött át. A felsőoktatási szakstruktúra átalakítása a 139/2015. (VI. 9.) Kormányrendelet értelmében a rekreációs képzést is érinti: „Sport- és rekreációs szervezés” (összevont) alapszak keretében indítható a 2017–2018-as tanévtől egyik szakiránnyal a „rekreációs szervező és egészségfejlesztő” szakképesítést adó terület. Ehhez 2016 januárjában elkészült a KKK-tervezet (MRK, 2016), ami szintén tartalmaz az animáció oktatására vonatkozó előírásokat az alábbi részterületekre: sport, szociokulturális, turisztikai és gyermekanimációs programok tervezése, szervezése, lebonyolítása. A piaci tapasztalatokra alapozható oktatást megvalósító tanterv elkészítéséhez egy, a hazai animációt biztosító szállodák körében végzett kutatás ad megbízható alapokat ($N_1=134$, $N_2=95$), valamint a hazai turisták animációs élményeiről szóló, 2010–2014 között lebonyolított felmérés ($N_1=1000$, $N_2=945$). A kutatási eredmények megmutatják azokat az animációs programtípusokat és személyiségjegyeket, amelyekre vonatkozó képességfejlesztést elősegítő tantárgyak a hamarosan hatályba lépő KKK-előírások tükrében egy új tanterv körvonalazását segítik elő. S mivel az új KKK szerint lehetőség nyílik a rekreáció szakirányon a 120 krediten belül 30–40 kreditértékű specializáció létrehozására, ez újabb utakat nyit a szakmailag jól képzett animátorok tantervének kialakításához. Így előadásom egy lehetséges specializációs tantervtervezetet is bemutat a jelenlegi piaci elvárások tükrében.

Mérnökhallgatók lemorzsolódásának okai – a háttérváltozók tükrében

Mészárosné Merbler Éva
BME Mérnöktoábbképző Intézet

Kulcsszavak: felsőoktatás; lemorzsolódás; felnőttképzés, felzárkóztatás

A felsőoktatásban visszatérő probléma, hogy a magas felvételi létszámokkal szemben, diplomát csak a diákok alig több mint fele szerez. Intézményünk minden kára küzd a lemorzsolódás és az elhúzódnó tanulmányok problémájával. Sok kutatás foglalkozott különböző aspektusból azzal, hogy magyarázatot találjon a felsőoktatási lemorzsolódásra mennyiségi adatok és kockázati faktorok segítségével (Brawer, 1996; Martinez és Munday, 1998). Polónyi (2010) szerint csökken a felsőoktatásba lépők képességi színvonala, de annak biztosítására, hogy a végzéskor a színvonal ne csökkenjen, két lehetőség van: a felzárkóztatás és a „kiszelektálás”. Intézményünkben, belső kezdeményezésre, az egyik karon, a veszélyeztetett tanulmányi helyzetbe kerülő hallgatóknak, felnőttképzés keretében, alapozó tárgyakból a hiányok pótlására felzárkóztató csoportokat indítottunk. A diákok személyes tanácsadás után, saját döntés eredményeképpen választottak további tanulási útvonalat. 2015 júniusában végzett az első Lendületvétel tanfolyami csoport. Utánkövetési kérdőívvel kerestük meg őket, hogy milyen módon és milyen eredménnyel tudják folytatni tanulmányaikat, milyen hatással van az ismételten megkezdett felsőfokú tanulmányaikra a féléves, az előtanulmányok hiányosságait pótló felzárkóztató program. Párhuzamosan indítottunk egy kérdőíves kutatást a tanfolyamra 2016 februárjában beiratkozott, a passzív félévet vállaló hallgatók között. Arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen külső tényezők befolyásolják elsődlegesen a tanulási eredményeiket. Kutatásunk fókuszában a származási család és az eredményes tanulás kapcsolata állt. Oktatásszociológiai kutatásokból ismerjük a köznevelésben tanulók mikrokörnyezeti státuszának jelentőségét, a családi háttér erőteljes befolyását a tanulói teljesítményre (Bourdieu, 1978; Coleman, 1998, Pusztai, 2005, Csapó és mtsai, 2014). A felnőttkor küszöbét éppen átlépve, a felsőoktatás világába belépve, a felsőoktatási tanulmányok sikeres teljesítése, a szakmai tanulmányi elemeken kívül, több összetevő függvénye és ennek a származási család az egyik kulcstényezője lehet. A védelmező, egészséges családban való nevelkedés kedvez az intelligencia kialakulásának (Buda, 1998), de a kora gyermekkori családi körülmények a felnőtt társadalmi sikerességre is hatnak (Czeizel, 2004). Kutatásunkban arra kerestünk választ, hogy azon hallgatók esetében, akik tanulmányaik folyamatosságát megszakították, vállalták a passzív félévet, a tanfolyami képzésük eredményességére milyen hatással bír a családi háttér. A kérdőív eredményeit az objektíven mérhető adatokkal, alátámasztható eredményekkel hasonlítottuk össze: a tantárgyak záró dolgozatának eredménye, hiányzások száma, a tanulás iránti motiváció. Szeretnénk, ha a kutatás eredményei és a felzárkóztató képzés tapasztalatai hozzájárulnának ahhoz, hogy az optimális tanulási környezet kialakításával a mérnökhallgatók körében csökkenne a lemorzsolódás, a tanulmányi túlfutás és a tanulmány-megszakítások magas száma.

A Big Data rendszer használata a tanulói attitűdök feltérképezésében és elemzésében

Molnár György, Nagy Katalin, Szűts Zoltán
BME Műszaki Pedagógia Tanszék

Kulcsszavak: Big Data, Web 2.0; IKT, tanulói attitűd; hálózati tanulás

A jelen információs társadalmának mind több folyamata zajlik hálózati környezetben. A tanulási folyamatok egy része e-learning formájú (Piet Kommers, 2012). Online interakciónk számos mozzanatát tárolják a felhők, az így összegyűjtött adatokat a Big Data környezetben informatikai rendszerek elemzik, amit számos hazai és nemzetközi kutató vizsgál egyre nagyobb hatékonysággal (Törteli Telek, 2015; Weiser, 1999). A nem formális oktatásban a közösségi oldalak biztosítják a many-to-many kommunikációt, a hallgatók is állítanak elő oktatási tartalmat. Mind több a nyílt vita az online felületen az oktatás hatékonyságáról. Különböző kérdőívek segítségével intézményesített formában már egy ideje betekintést kaphatunk abba, hogyan vélekednek a hallgatók az oktatóikról, az intézményükről, egyes tárgyakról, tananyagokról. Gyakran azonban ezek a válaszok „kikényszerítettek” és nem hitelesek. Az okok közé sorolhatjuk a válaszadási motiváció hiányát, a félelmet, hogy kiderül, személy szerint hogyan értékelték oktatóikat. A közösségi média környezetében azonban a jelenlegi egyetemi hallgatók „biztonságban érzik magukat”, bátrabban fejtenek ki véleményt, akármilyen meglepő, még „arccal”, saját Facebook-profiljuk alatt is. A Web 2.0 környezetében tehát már nemcsak az oktatók értékelik a hallgatókat, hanem a hallgatók is az oktatókat, tárgyakkal, intézményekkel, oktatási módszerekkel kapcsolatban fejthetik ki a véleményüket a Web 2.0-s alkalmazások segítségével. Erre legalkalmasabb környezet Magyarországon a Facebook, míg az Egyesült Államokban a Twitter, általában véve pedig a honlapok és blogok. Ez az információ a teljes hálózat környezetében van szétszórva, és csak a Big Data elemzőrendszerek alkalmazásával nyerhetők ki fontos következtetések az oktatással kapcsolatban. A Big Data megjelenése számos lehetőséget ad a kormányzati, üzleti, oktatási, kutatási szektornak az értékes betekintésekre. Ezen lehetőségek közé sorolhatjuk az eredményekkel alátámasztott üzleti és kormányzati döntéseket, vagy éppen az oktatás fontos, eddig talán nem látható problémáinak feltárását is. Kutatásunk első szakaszában egyetemünk felsőoktatásában tanuló nappali és levelezős hallgatók körében végeztünk 2016 tavaszán egy keresztmetszeti felmérést, melyben arra voltunk kíváncsiak, milyenek a közösségi médiával kapcsolatos használati attitűdjeik, valóban élnek-e a lehetőséggel, hogy az oktatással, oktatókkal, tárgyakkal kapcsolatos véleményüknek hangot adjanak online felületen. A 16 zárt kérdésből álló online kérdőívet 119 hallgató töltötte ki. Miután megbizonyosodtunk, hogy a hallgatók határozott módon fejtik ki a véleményüket online környezetben, a Twittert bányászó Big Data eszközt (https://www.csc.ncsu.edu/faculty/healey/tweet_viz/tweet_app/) használtuk egyes témákkal kapcsolatos vélemények elemzésére. A felmérés eredményeit a konferencián prezentáljuk. Feladatunk hosszú távon az is, hogy megtaláljuk azt a mintát, hogyan kérdezzünk, hogy értékes betekintést kapjunk.

A pedagógiai e-portfólió szerepe és alkalmazása a pedagógusképzés területein

Molnár György

BME Műszaki Pedagógia Tanszék

Kulcsszavak: e-portfólió; reflexió; pedagógusképzés

A pedagógusképzés intézményrendszere, struktúrája és igazgatása igen változatos képet mutatott az utóbbi évtizedekben, mely korántsem tekinthető egységesnek és egyenletes fejlődésnek. E változások két fő irányban érzékeltettek jelentős elmozdulást, egyik a 2006-tól elindult bolognai rendszer kockázatait, mely egyfelől nem igazán találta meg az egyensúlyt a gazdaság és képzés egyensúlyának vonatkozásában, az új rendszerű mesterképzés meghonosodásával jelentősen bővült a képzési kínálat, mely nagymértékben kihat a munkaerőpiac-egyensúly alakulására. Közben felértékelődött a felsőfokú alapképzés (BSc) munkaerő-piaci vonzása, csökkentve a mesterképzésben továbbtanulni kívánók létszámát. Mindez egy olyan évtizedben játszódott le, amikor a pedagógusképzés vonzereje jelentősen csökkent, a hallgatói létszámok a korábbiakhoz képest számottevően visszaestek, különösen a természettudományos, metafizikai és műszaki tanárképzésben. A másik fontos irány vagy tendencia, hogy a pedagógusképzés több intézményben is diverzifikálódott, a szakképzési és felnőttképzési rendszer alapján jelentős szakirányú továbbképzési portfólió kialakítására került sor (Simonics, 2011; Sass és Bodnár, 20014). A portfólió eredete még a világháború előtti időszakra nyúlik vissza, az 1980-as évektől azonban az oktatásban is megjelent. Sokféle definíció kialakult rá: „A portfólió a tanuló egy vagy több tantárgyból készített munkáinak célirányos, szisztematikus gyűjteménye.” Célja kettős: egyfelől értékelési céllal, másfelől a tanulás elősegítése érdekében jön létre (Kalimkova, 2002). Jelentőségét egyfelől az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet, másfelől a pedagógusok előmeneteli rendszeréről szóló 326/2013. (VIII.30.) Kormányrendelet adja. Tehát mind a tanárjelölteknél, mind a pedagógusoknál kötelező elemmé vált Magyarországon a használatuk. Alkalmazkodva az információs társadalmunk IKT-fejlettségi szintjéhez, már a kezdetekről az elektronikus változata honosodott meg. Kutatásunk során egy longitudinális vizsgálat segítségével tárjuk fel évről évre a végzett tanárjelöltek körében az e-portfólió készítéséről és annak folyamatáról kialakult véleményüket. E vizsgálat sorozat 2009-ben indult, és évente mintegy 40-50 végzős tanárjelölt véleményéből táplálkozik immár 7 éve. A vizsgálat célja megtalálni a folyamat legkritikusabb és legnehezebben teljesíthető részeit, illetve ezek felismerése után a szükséges lépések meghatározása a portfóliókészítés és -védés egyszerűbbé és hatékonyabbá tételében.

Pedagógus-továbbképzések tapasztalatai – Tervek és tények

Nagy Katalin

BME Műszaki Pedagógia Tanszék

Kulcsszavak: pedagógus-továbbképzés; élethosszig tartó tanulás

A mai magyar oktatási rendszerben egyre nagyobb hangsúlyt kap a pedagógusok továbbképzése, hiszen az élethosszig tartó tanulás korszakában elengedhetetlenül szükséges, hogy folyamatosan bővítsék, frissítsék és korszerűsítsék mind szakmai, mind neveléstudományi és pedagógiai ismereteiket. Ezzel párhuzamosan a pedagóguséletpálya-modell bevezetésével az egyes minősítések közötti átlépés miatt is lényegessé vált a továbbképzéseken való részvétel. A továbbképzéseknek széles palettája megtalálható, a kínálat nagyon sokszínű. A pedagógus-továbbképzést célzó vizsgálataink első körében egy pilot kutatást kezdeményeztünk annak feltárására, hogy a továbbképzésen résztvevőket mi motiválja a képzési program megválasztásában, milyen várakozásaik vannak a választott képzéssel kapcsolatban, mi motiválja őket a képzés elkezdésében, és a megszerzett szakképzettség milyen befolyással van terveik szerint saját életpályájukra, illetve ezekkel kapcsolatban milyen vélemények fogalmazódnak meg bennük. A kérdőívet közel 150 hallgató részére juttattuk el, de csak 80–100 válasz érkezett az egyes kérdésekre. A kitöltők válaszai alapján, az eredményeket feldolgozva, átdolgoztuk a kérdőívet, amit közel 300 első szemeszteres hallgatóhoz szeretnénk majd eljuttatni. A módszer: online kérdőíves felmérés, amelynek második fázisa várhatóan szeptember végére zárul le. Az előadás keretében az első és a második felmérés eredményeit szeretnénk bemutatni. A kérdőíves felmérés célcsoportja a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szakirányú továbbképzéseiben részt vevő első szemeszteres közoktatási vezető szakos hallgatók csoportja. Az első kutatás eredményei alapján már készültek a tananyag átdolgozására tervezetek. Reméljük, hogy a második kutatás eredményei hozzájárulhatnak a pedagógus-továbbképzés szakjainak tartalmi továbbfejlesztéséhez és az igényeknek megfelelő képzési kínálat kialakításához.

Támogatók: Polónyi István és Benedek András.

Bátorítani tanuló pedagógust és diákot
Nagy-Czirok Lászlóné
Kiskunhalasi Fazekas Mihály Általános Iskola

Kulcsszavak: követelmény; módszer; fizika

Az 51/2012. EMMI-rendelettel kiadott fizika kerettantervben megfogalmazott fejlesztési követelmények alapján az iskolai és tanulókra lebontott követelményeket meghatározni nehézséget okoz az erre fel nem készített fizika szakos pedagógusoknak. MÉRŐanyagokat sem adtak ki a tanterv megjelenése óta. Kutatásom célja kognitív fejlődési szintekhez rendelni az általános iskola 7. osztály B tanterv tartalmait; mérőanyagokat szerkeszteni; olyan óravázlatot és tanmenetet bemutatni, mely tervezni segíti, és korszerű módszerekkel – például probléma-, kutatás- és élményalapú módszerekkel – támogatja a követelmények teljesítését. Feltételezem, hogy a kerettantervi követelmény-megfogalmazások jelentős módosítását szükséges elvégezni ahhoz, hogy az alkalmazási kritérium egyes követelményszintjeihez koherens módon hozzá tudjuk rendelni a fogalmakat, összefüggéseket; több megoldást ki kell dolgozni és be kell mutatni, mert bátorítani kell a pedagógusokat a helyi sajátosságoknak, az egyes tanulók szükségleteinek megfelelő megoldás keresésére; létezik olyan óratervezési mód, ami világossá teszi mind a tanárnak, mind a tanulónak, hogy mely szinteket hogyan lehet elérni; megtanulható a rugalmas mérőanyag szerkesztési mód önképzés során is. A kerettanterv adaptációja, a helyi tanterv elkészítése tantervelméleti ismereteket igényel. A NAT-tal koherens, a követelményeket konzisztensen meghatározó fizika helyi tanterv megalkotásához a fizikatudomány és tantárgy anyaga mellett pedagógiai, módszertani, mérőanyag-szerkesztési ismeretek is szükségesek. A pedagóguskompetenciák közül a szaktudományos, szaktárgyi, tantervi tudás, a pedagógiai folyamatok, tevékenységek tervezése, a tanulás támogatása, a tanuló személyiségének fejlesztése, a pedagógiai folyamatok és a személyiségfejlődés elemzése, értékelése mind ezeket az elméleti alapokat igényli. Munkám során elemzem a kerettantervet, azonosítom a követelményeket, pontosítom és fejlődési szintekhez rendelem őket. Ezzel egy lehetséges helyi tantervi adaptációt mutatok be; mérőeszközöket szerkeszték úgy, hogy bemutatom eltérő kritériumkövetelmények teljesülésének mérését segítő feladatok meghatározásának módját, segítve ezzel a pedagógusok önálló munkáját; illetve minta foglalkozástervet dolgozok ki és mutatok be, ami pontosan követi az egyes követelményszintek elérését szolgáló módszereket és tanulószervezési eljárásokat. Eljárásom bemutatásával, mintadokumentumaim továbbgondolásával a pedagógusok szakmailag megalapozott, a tananyaghoz és a tanulókhöz igazított kritériumokat tudnak és mernek meghatározni. A tervezést és a mérést nagyobb hatékonysággal végzik. Fizika tantárgygondozó szaktanácsadóként tapasztalom, hogy a célok-követelmények-feladatok fogalomhármasa sok helyen nem letisztult, és a tervezésnél, adekvát módszerek meghatározásánál, mérésnél és az értékelésnél is gondot okoz sok pedagógusnak.

**A hazai felsőoktatás vonzereje a rangsorok tükrében – kérdőíves vizsgálat a PTE
KPVK-ra felvett hallgatók körében**

Pál Balázs Gyula

PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: felsőoktatás; rangsor; PTE KPVK

A hazai felsőoktatás jellemzése, minősítése, rangsorolása több mint 15 éves múltra tekint vissza. Ebben az időszakban számos kiadvány, rangsor, szakmai beszámoló és jelentés készült az egyes intézmények, szakok ismertségét, versenyképességét illetően. A jelenleg több funkcióval (pl. értelmiség képzése, a társadalmi integráció biztosítása, K+F megvalósítása, munkaerőpiac „kiszolgálása”) működő egyetemek, főiskolák évről évre azon munkálkodnak, hogy a különböző szempontok alapján megalkotott rangsorban a lehető legjobb helyezést éri el, és így minél több beiratkozott hallgatót realizáljanak a felvételt nyert jelentkezők közül. A vizsgált téma kétszereplős (felsőoktatási intézmény és jelentkező) és az információáramlás oldaláról sem szabad, hogy egyoldalú legyen – ne csak a jelentkező tudjon meg a mutatószámok tükrében minél többet a kiválasztott felsőoktatási intézményről, hanem az egyetem/főiskola is rendelkezzen kellő információval a jelentkező igényeiről és elvárásairól. A rangsort megállapító szempontok azonban nem minden esetben képesek teljes mértékben jellemezni az adott intézményt; beleértve azt, hogy ténylegesen miért azt választotta a jelentkező. Tény, hogy az érettségi utáni továbbtanulás, szakmai fejlődés céljából sok oldalról lehet vizsgálni egy intézményt, viszont léteznek konkrét szempontok, képzési jellemzők (pl. hozott kreditek beszámítása, szakok közötti átjárhatóság, PhD-képzés lehetőségei), amelyek a rangsorok ellenére befolyásolják a jelentkező döntését. A rangsorokkal kapcsolatos vizsgálódás során nem szabad figyelmen kívül hagyni a jelentkezők előismereteit sem, ami szintén meghatározó. A téma aktualitását – felsőoktatási intézmények vonzereje – több tényezőre lehet visszavezetni. Érdekes kiemelni a felsőoktatás misszió jellegét, vagyis a társadalmi, gazdasági, kulturális küldetését. Az egyetemek és főiskolák ezen szerepe a Bologna-folyamat kapcsán még inkább felértékelődött. A misszió jelleg mellett fontos tényező a felsőoktatás verseny- és piacorientált közege, amely az utóbbi néhány évben még inkább felértékelődött. Ennek következtében változott az egyes intézmények megítélése, vonzása. A változás hatott arra, hogy a jelentkezők miért választják vagy éppen nem választják az adott intézményt. Sok esetben az oktatással szorosan nem összefüggő paraméterek is szerepet játszottak a döntésben. Úgy vélem, hogy érdemes több mint 10 év távlatából megvizsgálni, hogy a rangsorokban felállított szempontok mennyire adnak reális képet a jelentkező által választott intézményről és az intézmény rangsorban elfoglalt helye mennyire befolyásolta a jelentkezőt a döntésében. Így aktuálissá vált egy olyan helyi vizsgálat lefolytatása, ami kíváncsi arra, hogy a jelentkezők döntését mennyire befolyásolta az intézmény rangsorban elfoglalt státusza és jellemzői. Továbbá melyek lennének azok a paraméterek, tényezők, amelyek informatívabbak lennének a jelentkezők számára, és befolyásolnák őket a döntésükben.

P 2

Elnök: Habók Anita, SZTE Neveléstudományi Intézet

Poszterek

Kollégiumpedagógiai innováció a tanulói kompetenciafejlesztés érdekében

Barna Viktor

Pécsi Hajnóczy József Kollégium

Kulcsszavak: tanulói kompetenciafejlesztés; finn kísérleti modell; téma (topic)

A kollégiumpedagógiában korábban és jelenleg is meghatározó „porosz” (iskola jellegű) nevelési szisztéma meghaladása érdekében célszerű olyan modern tartalmak, illetve tanuló- és tevékenységcentrikus módszerek és munkaformák elterjesztése, amelyek egyrészt illeszkednek az európai uniós alapelvekhez (l. Oktatás és képzés 2020), másrészt kihasználják a kollégium által biztosított feltételeket (pl. közösség-szerveződés). Mindezt úgy, hogy a hatályos hazai szabályozás szerinti működés se sérüljön, azaz mindazokat a célokat és tartalmakat megtartsuk, amit a Kollégiumi nevelés országos alapprogramja előír. Minthogy a kollégium tevékenységi struktúrája kötetlenebb, mint az iskolai órarend- és tantárgybázisú munkaszervezés, könnyebben beiktathatók azok az újítások, amelyek akár tartalmi megközelítésben, akár a foglalkozások szervezési rendjének rugalmas alakításában tárgyják a kollégiumpedagógia mozgásterét. A fejlesztésben megjelenhetnek olyan hagyományos mozzanatok, mint a „tömbösítés”, a „tantárgyi koncentráció”, és olyan modern elemek, mint a kooperativitás, a projektek, a témahetek. Továbbá közvetett célkitűzésként tételezhetjük a pedagógusok együttes tevékenységéből fakadó szinergiát, a korszerű pedagógusszerepek (facilitátor, coach) beépülését a mindennapi gyakorlatba. Az elsődleges cél egyértelműen a tanulók „életszerű” nevelése (és oktatása), olyan tanulási helyzetek kialakítása, amelyek leképezik a felnőtt élet valós szituációit, ezen belül kiemelten azokat, amelyek jellemzően a kollégiumi tevékenységrendszerben modellezhetőek (pl. családi élet, állampolgári cselekvés). Továbbá megjeleníthetők mindazon tartalmak, amelyek a tanulói igények (érdeklődés) és a tanári kapacitás (kompetenciák) alapján az iskola hagyományos világában általában nem kapnak helyet. A kutatás/fejlesztés módszerei: adaptáció – kollégiumpedagógia. A finn modellben kipróbálás alatt álló „témaalapú” oktatási-nevelési szisztéma átültetése a kollégiumpedagógiai elméletbe és gyakorlatba. Nem mechanikus másolás, hanem főleg a szemlélet meghonosítása és elterjesztése a kollégiumokban a cél. A kutatás/fejlesztés forrásai (alapjai): kooperatív módszerek, korszerű munkaformák és módszerek megjelenése a kollégiumpedagógiában (pl. TÁMOP 4.1.4), a finn modell fejlesztései és más északnyugat-európai oktatási innovációk, „Oktatás és képzés 2020”. A kutatás/fejlesztés (várható) főbb eredményei: a tanulói kompetenciák olyan témákban lesznek fejleszthetőek, amelyek a későbbi életvezetésük szempontjából relevánsak. A tanulók megtanulhatnak olyan „felnőtt” magatartási és cselekvésmintákat, amelyek jellemzően a kollégiumi közegben modellezhetőek (praxisorientáltság). A fejlesztés révén megváltoznak a kollégiumpedagógusok attitűdjei, az együttműködés válik dominánssá.

Paolo Freire munkáságának recepciója a hazai neveléstudományi publikációkban

Benkei-Kovács Balázs

ELTE PPK Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet

Kulcsszavak: Paulo Freire; recepció; kritikai pedagógia

Paulo Freire (1921–1997) pedagógus és felnőttoktató elméletalkotó munkássága a radikálisnak is nevezett kritikai pedagógiai irányzat egyik sarokkövének tekinthető. Életműve a nyugat-európai pedagógia gondolkodásra nagy hatással volt, és nem csupán a spanyol és portugál neveléstudomány, hanem az angol, a francia kultúrkörhöz tartozó, valamint a német pedagógiai gondolkodáson is meghatározó nyomot hagyott. (Peters és Besley, 2014; Pfau és Behr, 2007). A világ számos országában működnek Paulo Freire intézetek (pl. Brazília, Egyesült Államok, Németország, Ausztria), illetve viselik szakfolyóiratok is a neveléstudomány meghatározó egyéniségének nevét (pl. Freire Online Journal). Ehhez a világviszonylatban jelentős örökséghez képest a nagy hatású szerző hazai neveléstudományi recepciója kifejezetten szerénynek mondható, amit a pedagógiai nézetek újszerűsége ellenére a neomarxista ideológiába való beágyazottsága gátol (Mészáros, 2012). Néhány tudományos műhely képviselői visszavisszatérő módon hivatkoznak rá a felnőttoktatás vagy a kritikai pedagógia kapcsán, kiemelve elméletalkotó munkásságának egy-egy meghatározó elemét (pl. a résztvevő központú felnőttoktatás vagy az elnyomottak pedagógiájának elméletét), összefüggő munka vagy teljes művének fordítása mindaddig nem jelent meg magyarul. Jelenleg szemelvényekben olvashatók munkái, szöveggyűjtemények válogatásában közreadva (Maróti, 1997; Kozma és Tomasz, 2000; Bajusz, 2011). A kutatás fő célkitűzése, hogy összegyűjtse és csoportosítva bemutassa azon tudományos munkákat, amelyeknek célja Freire munkásságának elemzése (pl. Kiss, 2015), vagy tudományelméleti előzményként hivatkoznak Freirére saját szakterületükön (pl. Maróti, 2005; Mihály, 1998; Kozma, 2002, 2016; Sáska, 2004; Mészáros, 2005, 2014), illetve azon neveléstudományi munkákat, amelyek elsősorban empirikus kutatásuk háttérül használják fel az általa képviselt kritikai pedagógiai irányzatot (pl. Bordás, 2014.) A kutatás során tudományos igényvel feldolgozzuk és rendszerezük a témában 1990 és 2016 között publikált, magyar nyelven, hazai szerzők által készített neveléstudományi publikációkat. Az életmű vizsgálata időszerű a közelgő Freire évforduló kapcsán, és aktuális, mivel a Freire által vizsgált társadalmi csoportok jelenléte az európai társadalomban továbbra is meghatározó és helyzetük megoldást igényel.

A pedagóguscsoportok érzelmi intelligenciája

Bódizs Anikó, Kereszturi Marianna, Király Dóra
ELTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: pedagógusok; érzelmi intelligencia

A nevelés-oktatás világa és az érzelmi intelligencia (EQ) kapcsolata egyre elválaszthatatlanabbnak tűnik: egyrészt a tanulók fejlesztését, másrészt a pedagógusok eredményes munkáját illetően (Baracsi, 2013). Kutatásunkat is ez a két összefüggés motiválta leginkább. Itt azon definícióra építünk, mely szerint az EQ „az érzelmi életünk feletti uralom, a társas kapcsolatokban jelentkező érzelmi törekvések és folyamatok kezelését, irányítását biztosító képességeink együttese” (Oláh, 2005). Kutatási kérdéseink: Mutatkozik-e eltérés a mért EQ-konstrukumokat illetően a különböző végzettségű pedagóguscsoportok esetében? Mutatkozik-e összefüggés a foglalkoztatott gyermekcsoportok életkora és a pedagógus EQ-ja között? Van-e különbség a kizárólag SNI-gyerekekkel foglalkozó pedagógus és a többségi oktató-nevelő intézmények pedagógusai között az EQ-t illetően? Milyen képességekben? A Szociális és Emocionális Intelligencia Tesztet (SZEMIQ) és a háttérváltozókat feltérképező kérdőívet óvodában és iskolában dolgozó, 89%-ban Pest megyei pedagógussal (N=132) vettük fel. Eredményeink alapján az egyes végzettség szerinti pedagóguscsoportok (óvodapedagógus, konduktor/gyógytárgypedagógus, tanító, általános iskolai tanár) EQ összetevőire vonatkozóan szignifikáns eltérés a Szenzitivitás területén mutatkozott ($F=3,484$; $p=0,017$). E skálán magas pontszámot elért személyekre jellemző, hogy „Szorongó készenlétben radarozzák a rájuk leselkedő, általuk rendszerint felnagyított veszélyeket és borzalmakat” (Oláh, 2005). Az óvodapedagógusok szenzitivitása szignifikánsan magasabb, mint a tanítói és tanári. A gyógytárgypedagógusok és a konduktorok e skálán nem térnek el szignifikánsan a másik három csoporttól. Baracsi (2013) vizsgálatai is kimutattak pedagógusoknál egy magas bizalmatlansági jellemzőt. A pedagógusok által foglalkoztatott gyerekek korosztályát átlagolva egy folyamatváltozót képeztünk. Általános lineáris modellt használva a szenzitivitásra mint függő változóra (független változók: SNI-tanulókat segítő/többségi pedagógus és a korosztály folyamatváltozó) újabb szignifikáns eltérést kaptunk ($F=6,99$; $df=1,126$; $p=0,009$). A segítő szakmát gyakorlók (konduktor és gyógytárgypedagógus) magasabb pontszámot értek el, mint a többségi intézmények pedagógusai. Azonos elemzés eredményeként a két függő változó interakciója szignifikáns ($F=9,15$; $df=1,127$; $p=0,003$). Az SNI-tanulókat segítő pedagóguscsoport esetében a korosztály folyamatváltozó és a szenzitivitás között nem találtunk összefüggést, míg a többségi iskolák pedagógusai esetében negatív ez a korreláció. Az idősebb korosztállyal foglalkozók esetében alacsonyabb szenzitivitást mutattunk ki. Az érzelmi intelligencia fejleszthető, ezért fontos lenne a pedagógusképzésben és a továbbképzések során erőteljesebb figyelmet fordítani a mentálhigiénés fejlesztésre. Az ilyen képzések tervezéséhez nyújt segítséget a jelen kutatás.

A problémaalapú tanulás és tanítás iránti igények és lehetőségek a középfokú építőipari szakképzésben

Csepcsényi Lajos Lászlóné Balogh Melinda
Székesfehérvári Szakképzési Centrum

Bredács Alice
PTE MK

Kulcsszavak: problémaalapú tanulás, tudástaxonómia; építőipari szakképzés; kismintás előkutatás

A tanulók tanulásához, tudáshoz való viszonya megváltozott. Az új technológiák gyors megjelenése és avulása miatt a tanulók deklaratív és procedurális tudása is folyamatosan veszti relevanciáját. A feladat az, hogy a tanulók képesek legyenek az önálló ismeretszerzési stratégiáik kifejlesztésére és tudásukba a korábbi szakmai tapasztalataik konstruktív beépítésére. Erős az olyan tanulási módszerek iránti igény, melyek segítik a tanulók tudásának transzferálását a későbbi munkavégzésben. A kutatás elméleti alapja a problémaalapú tanulás és a szakmódszertani ismeretek köre. Az építőipari szakképzésben információt szeretnénk szerezni a problémaalapú tanulás lehetőségeiről, az eltérő ismeretszinttel rendelkező tanulócsoporthoz problémamegoldó és tudástranszferáló képességéről. A középfokú építőipar ágazati és a magasépítő technikus szakképzésben a problémaalapú tanulás terén kismintás előkutatást végeztünk a 2014–2015-ös tanévben a 10., 13. évfolyamon. A kutatás célja az új módszer kipróbálása a „hagyományos dúcolatok tervezése” témakörben. Kutatási kérdések: Hogyan valósítható meg problémaalapú tanulással a szakmai képzés? Az egyes tudásszinteken mi okoz problémát a tanulóknak? Hogyan állítsuk össze a tananyagot, hogy megfeleljen a tanulók tudásszintjének és a szakmai érettségi és szakmai vizsgakövetelményeknek? Hipotézisek: A tanulók szívesebben foglalkoznak az adott problémával, kreatívabbak, jobban fejlődik a szakmai komplex gondolkodásuk. E fejlődés mérhető a tanulók által választott megoldás összetettségén, illetve az elkészített rajzok tartalmi és formai minőségén. A válaszok megadására összefüggésfeltáró kutatási stratégiát alkalmaztunk. Az adatokat megfigyeléssel és tanulói rajzok elemzésével gyűjtöttük. Megfigyelési szempontjaink: a tanulói motiváltság, a feladatra mutatott reakciók, problémamegoldó stratégiák, egymás közti kommunikáció és problémamegoldási nehézségek. A rajzok arról informálnak, hogy mi okoz problémát a tanulóknak a feladatmegoldás közben, illetve milyen szintű a tananyag elsajátítása. Előkutatásunkból láthatóvá vált, hogy az életszerű körülményekhez jobban közelítő tanműhelyi órákon végzett fizikai munka során a tanulók jobban teljesítettek, mint a gyakorlati órához rendelt elméleti órákon. Ezek azt jelzik, hogy célszerű lenne az építőipari szakképzésben a problémacentrikus integrált és komplex tananyagstruktúra kialakítása. Így a tanulók már az iskolában olyan problémamegoldó képességre tennének szert, amely megfelel a leendő munkaadók elvárásainak. Ha egy feladatot munkahelyi kontextusba teszünk, akkor gyakran már a feladat megértése is gondot okoz a tanulóknak, nem képesek megoldási tervet készíteni, azt önellenőrzéssel kiegészítve végrehajtani. A tanulók szívesebben dolgoznak olyan feladattal, amely „énesített” problémát jelent nekik, a megoldás stratégiáit, módszereit saját maguk választhatják ki és felkészíti őket a későbbi munkavégzésre.

Támogató: Lakner Tamás (a PTE MK dékánja), Székesfehérvári Szakképzési Centrum Jáky József Középiskolája.

Pályaorientáció és életpálya-tanácsadás az Európai Unió négy tagállamának szakképzési gyakorlatában sajátos nevelési igény esetén

Cserti-Szauer Csilla
ELTE BGGYK

Kulcsszavak: sajátos nevelési igény; pályaorientáció és életpálya-tervezés; európai szakképzési modellek

A sajátos nevelési igényű fiatalok élethosszig tartó tanulásának és munkaerő-piaci beilleszkedésének segítése, ehhez a megfelelő szolgáltatás-módszertani tudás, szakember-hálózat és szolgáltatási repertoár fejlesztése az elmúlt 15 év stratégiai kérdése az Európai Unió intézményei és a tagállamok nemzeti szintű szakpolitikáinak alakításakor (Bánfalvy, 1997; Mészáros és mtsai, 2005). Ugyanakkor a sajátos nevelési igényű fiatalok jelenleg is hátrányos helyzetben vannak a munkaerőpiacon a középfokú képzésből való átmenet, az álláskeresés és a hosszú távú karrierépítés tekintetében, melynek egyik oka, hogy az egész életutat támogató pályaorientáció rendszerei nem állnak rendelkezésükre megfelelő minőségben és mennyiségben döntéseik meghozatalakor (WHO and The World Bank, 2011; ILO, 2014; ELGPN, 2015). A különféle uniós tagállamokban eltérő pályaorientációs és életpálya-tervezési rendszerek működnek. Ezek részletes megismerése, összehasonlító elemzése adaptálható tudást eredményezhet a hazai eszköztár bővítése, hatékony alkalmazása tekintetében, különösen az okból, hogy a hazai kutatások alapján a pályaorientáció és életpálya-tervezés modern eszköztára nem épült be a szakképzés, így a többségi és speciális szakképző intézmények szakmai működésébe (Borbély-Pecze, 2010). A kutatás során Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország és Magyarország azon pályaorientációs és életpálya-tervező rendszereit térképezzük fel, melyek sajátos nevelési igényű fiatalok számára hozzáférhetők a szakképzésük során, fókuszálva a következő kérdésekre: milyen képzési, munkaerő-piaci szakpolitikai környezetben működnek a szolgáltatások, mi a kapcsolódó pályaorientációs és életpálya-tervező rendszerek szakmai tartalma, valamint milyen végzettségű és kompetenciájú szakemberek milyen munkakörökben vesznek részt a szolgáltatásokban, és milyennek ítélik meg saját munkájuk szerepét. Szakirodalmi áttekintés és összehasonlító dokumentumelemzés által feltérképezzük az EU négy tagállamában az elmúlt másfél évtizedben jelen lévő meghatározó pályaorientációs és életpálya-tervezési szakpolitikai, valamint szolgáltatásfejlesztési modelleket, majd a kutatás egy későbbi szakaszában kvalitatív eszközökkel (fókuszcsoporthoz és interjú) vizsgáljuk a szolgáltatásokban részt vevő szakemberek véleményét. Eredményeink várhatóan elősegítik mind az akadémiai területen, mind a gyakorlatban a pályaorientáció és életpálya-tervezés eszköztárának megismerését, beépülését a szakképzés működésébe sajátos nevelési igény esetén is (Kőpatakiné, 2007).

Tükrözött osztályterem belülről – egy módszertani kísérlet tapasztalatai

Daruka Magdolna, Sass Judit, Csillik Olga
Budapesti Corvinus Egyetem

Kulcsszavak: tükrözött osztályterem; öndeterminációs elmélet; felsőoktatás

A napjainkban zajló technikai, társadalmi és gazdasági változások a felsőoktatási intézmények számára olyan környezetet teremtenek, amelyben az adaptációs és innovációs kényszer szükségszerűen megkerülhetetlenné, folyamatossá válik. A nemzetközi (Horizon 2014, 2015, 2016) trendek alapján a hibrid oktatás (blended-learning) gyors terjedésére számíthatunk. A hibrid oktatás elméleti háttérét, létező modelljeit, a modellek alkalmazásának előnyeit és korlátozó tényezőit, már megvalósuló jó gyakorlatokat tanulmányozva (Baily és mtsai, 2013; Chase, 2012; Friezen, 2012; Beaver, Hallar és Westmaas, 2014) a „tükrözött osztályterem” elnevezésű innovatív tanulásszervezési eljárást alkalmaztuk a 2015–2016-os tanévben, pilot program keretében a Budapesti Corvinus Egyetemen egy közgazdaságtudományi tárgy tanítása során. A programban 30 hallgató vett részt, míg 270 hallgató hagyományos módszerrel végezte a kurzust. Vizsgálatunk egyaránt kiterjedt az online és offline térben folyó tanulásra, az elkészült tanulói feladatokra, az egyéni különbségek feltárására. Kutatásunk célkitűzései között szerepel, hogy elemezzük a Moodle-rendszerben tárolt log-file-okat annak érdekében, hogy az online térben végzett aktivitásról adatokat nyerjünk ki. Kérdőíves vizsgálatunk során – a tanulási motiváció feltárásához Deci és Ryan (2000) öndeterminációs elméletét és mérési módszereit felhasználva – a hallgatók értékelték a kurzust, az oktatót és az egyes feladatokat, illetve az észlelt kompetenciaváltozást. A kapott eredményeket összehasonlítottuk a tárgyat hagyományos keretek között tanuló kontrollcsoport (N=33) eredményeivel. A kurzus sikeresen lezárult. A kérdőíves vizsgálat alapján látható, hogy a hallgatók magasabb intrinzik motivációt mutattak a tükrözött osztálytermi oktatásnál, szignifikánsan magasabb érdeklődésről és észlelt választásról számoltak be, a motiváció szempontjából magasabb azonosult és integrált szabályozást észleltek. Mindkét csoportnál javulást észleltek a vizsgált kompetenciák területén, de a kísérleti kurzuson szignifikánsan magasabb növekedést észleltek a saját tanulás ütemezése, az innovációkra való nyitottság, a tanárral és másokkal való együttműködés a feladatvégzésben és az információ szintetizálása és az IKT-kompetencia területén. A tükrözött osztályterem során alkalmazott módszerek közül a motiváció szempontjából a legkedvezőbbnek az önálló információkeresés, infografika, társasjáték készítése bizonyult, ahol a módszer aktivitást, kreativitást és a tudás önálló rendszerezését igényli. A továbbiakban a fentiekkel összefüggésben a Moodle-ben tárolt log-file-ok elemzésére kerül sor. A következő félév elején megnézzük (teszt és kreatív feladatok formájában), hogy az elsajátított ismeretek megtartásában melyik oktatási forma bizonyul hatékonyabbnak. Amennyiben a várt eredmények igazolódnak, akkor olyan képzési programok kidolgozására kerül sor, amely ennek a tanulásszervezési eljárásnak az egyetemen belüli diffúziós folyamatát támogatja.

A verbális munkamemória fejlődésének vizsgálata

Juhász Dóra

SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: verbális munkamemória; fejlődés; vizsgálat

A munkamemória fejlődésének vizsgálata nagy relevanciával bír mind az oktatásban, mind a kognitív tudományok terén. A munkamemória olyan rövid távú emlékezet, amely az információt rövid ideig (néhány másodperc vagy perc) megtartja, illetve az információt manipulálja. Napjainkban a leginkább elfogadott munkamemória-modell Baddeley (2000) alapján a munkamemória több, egymástól függetlenül, de egymással interakcióban álló egységekből álló modellje (központi végrehajtó, téri-vizuális vázlattömb, fonológiai hurok, epizodikus puffer). Az egységek közül leginkább kutatott terület a fonológiai hurok, más néven verbális munkamemória, mely a fonológiai információ kezeléséért felelős. További két alegységre bontható, a fonológiai tárra és az artikulációs kontrollfolyamatra. A fonológiai tár az információ megtartásáért, míg az artikulációs kontrollfolyamat az információ frissítéséért felelős. A verbális munkamemória nagysága jól bejósolja az egyén nyelvelsajátítási képességeit, legyen szó akár az anyanyelvről, akár idegen nyelvről. Az eddigi szakirodalmak alapján a verbális munkamemória kapacitása hétéves, legkésőbb tízéves korra kialakul, és fejlődési ívét tekintve fordított U alakot mutat. Mivel a legtöbb szakirodalom külön vizsgálja az egyes életkori csoportokat, jelen kutatás célja a verbális munkamemória fejlődésének vizsgálata egy kutatáson belül az egyes életkorokban. E terület mérésére a Fluencia Teszt, Számterjedelem Teszt, valamint a Számlálási Terjedelem Teszt felvételére került sor. A vizsgálatban 271 fő vett részt (kilenc életkori csoport). Eredményeink összhangban vannak az eddigi kutatási eredményekkel, miszerint a verbális munkamemória kapacitását reprezentáló fejlődési görbe fordított U alakot mutat, tehát ezen kognitív funkciók gyerekkorban folyamatosan fejlődnek, felnőttkorban érik el a csúcspontot, majd idős korban fokozatosan hanyatlást mutatnak. Jelen kutatás egészen korai életkortól az aggkorig vizsgálódik, mely segítségül szolgálhat a verbális munkamemória életkori sajátosságainak alaposabb feltérképezéséhez, tanulmányozásához.

Az idegen nyelvek oktatásának változásai a 20. században Magyarországon

Kézi Erzsébet

Eszterházy Károly Egyetem Comenius Kar

Kulcsszavak: politika; oktatás; idegen nyelvek

A 19. század lassú változásai után a 20. században az idegen nyelvek oktatásában több oldalról is jelentős változás megy végbe. Egyrészt az oktatott nyelvek változnak gyors egymásutánban, főleg politikai okokból, másrészt a módszerek is. Utóbbi oka az eredményességre való törekvés fokozódása, ami szintén politikai tényezőkkel hozható összefüggésbe. A kutatás célja a téma 20. századi helyzetéről egy átfogó kép kialakítása, másrészt egy hosszabb munka időbeli lezárása. A kutatás elméleti háttérét részben a témával foglalkozó szerzők munkái biztosítják, másrészt a szerző az adott témában már megjelent saját tanulmányai, nevezetesen az a tétel, hogy a nyelvoktatás mind a nyelv választásában, mind a módszer meghatározásában erősen politikafüggő. A kutatás módszere részben tudományos másodelemzés, összefüggések feltárása, másrészt már meglévő adatbázisok használata. Saját adatbázis készítésére később kerül sor. A 20. század változásainak kutatása igazolja azt az alaptételt, hogy az oktatás szorosan kötődik a társadalmi és politikai változásokhoz. A kutatás eredménye lehet egy átfogó tanulmány a nyelvoktatás 20. századi változásairól, másrészt eredményezheti az okok és következmények összefüggésének megállapítását az oktatást meghatározó dokumentumok részletes feltárásával. A változás leginkább a tantervek vizsgálatával követhető nyomon, de fontos az oktatásra vonatkozó törvénykezés vizsgálata, valamint az oktatás változását inspiráló politikai változások bemutatása is. A téma lehetőséget ad a nemzetközi hatások ismertetésére, másrészt más országokkal való összehasonlításra is. Ez azonban csak kiegészítő része lesz az előadásnak, mivel a főbb téma a 20. században rendkívül sok változást megért magyarországi nyelvoktatási helyzet. A prezentáció nem a már ismert tények felsorolására törekszik elsősorban, hanem a változások mozgatórugóinak feltárására, valamint a változások társadalmi következményeinek taglalására kell figyelmet szentelni.

Támogató: Eszterházy Károly Egyetem.

Egészségtudatos magatartás és attitűdök a Debreceni Egyetem hallgatóinak körében

Kovács Karolina Eszter, Nagy Beáta Erika
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: egészségtudatosság; attitűdök; Debreceni Egyetem

Az egészségtudatossággal kapcsolatos kutatások szerepe az elmúlt években felértékelődött. A nemzetközi és a hazai kutatások eredményei alapján a fiatalok egészségmagatartásával kapcsolatos kutatások eredményei évről évre aggasztóbbak. Az Európai Lakossági Felmérés (ELEF, 2014) eredményei alapján a fiatal felnőttek egyre nagyobb része fogyaszt rendszeresen alkoholt (férfiak mintegy 30%-a, nők 10%-a nagyivó vagy mértékletes ivó); a dohányzás mértéke is egyre magasabb (a férfiak mintegy 40%-a, nők közel 30%-a rendszeresen dohányzik). Mindeközben a sportolási gyakoriság igen alacsony (a felnőtt lakosság 67%-a soha nem sportol), az elhízás egyre nagyobb arányban van jelen (a fiatal felnőtt férfiak 39%-a, nők 23%-a a túlsúlyos-elhízott kategóriába sorolható). A kutatás célja az Debreceni Egyetem hallgatói egészségtudatosságának felmérése (kari reprezentativitás nélkül) az EMEK-kutatás (Egészségtudatos Magatartás Egyetemisták Körében) eredményeinek szemléltetése mentén, melyben a Debreceni Egyetem hallgatóinak egészségtudatos- és egészségkárosító magatartása képezte a vizsgálat tárgyát. A kutatás alapja a 100 itemből álló Egészségtudatos magatartás kérdőív, mely 12 dimenzión keresztül méri az egészségtudatosságot (táplálkozás és testsúly, rendszeres fizikai aktivitás, prevenció, dohányzás, alkoholfogyasztás, szerhasználat, szexualitás és promiszkuitás, agresszió, telefon- és internetfüggőség, szubjektív egészségi állapot, mentális egészség, kockázat a családi előfordulás alapján). Az adatokat SPSS-szel dolgoztuk fel, elemeztük (pl. Kruskal-Wallis-próba, logisztikus regresszió). A vizsgálati mintát a Debreceni Egyetem hallgatói alkották (N=223), az életkori átlag 23,9 év. A férfiak szubjektív egészségi állapota szignifikánsan jobb ($p=0,02$), valamint telefon- és internetfüggősége szignifikánsan alacsonyabb ($p=0,02$), míg a nők szexualitással kapcsolatos attitűdjei pozitívabbak ($p=0,00$), a szerhasználat szignifikánsan alacsonyabb ($p=0,04$), valamint a prevenció ($p=0,00$) is fontosabb számukra. A sportolókra az egészségtudatosság magasabb foka jellemző: a táplálkozás és testsúllyal kapcsolatos attitűdök a sportolók körében szignifikánsan pozitívabbak ($p=0,00$), a prevenció a sportolók számára szignifikánsan fontosabb ($p=0,00$), valamint a sportolók szubjektív egészségi állapota ($p=0,00$) és mentális egészsége is szignifikánsan jobb ($p=0,001$). A lineárisregresszió-analízis eredményei alapján olyan háttérváltozók vannak hatással az egészségtudatosság egyes aspektusaira, mint a nem, a szubjektív anyagi helyzet, a sportolás, míg az eredmények alapján a szülők iskolai végzettsége, a település típusa és a vallásosság nem befolyásolja szignifikánsan az egészségtudatos magatartást.

**A középiskolás fiatalok attitűdje a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatban
Baranya és Somogy megyében**

Pusztafalvi Henriette
Pécsi Tudományegyetem EK

Balla Imre, Lukácsné Sipkó Gabriella
PTE ETK Doktori Iskola

Kulcsszavak: fogyatékossg; középiskola; hátrányos helyzet

Vizsgálatunk célja az volt, hogy felmérje a Baranya megyei és a Somogy megyei középiskolások attitűdjeit a társadalmi periférián lévőkkel kapcsolatban. Továbbá vizsgáltuk, hogy a fogyatékkal élőket és egyéb kiemelten hátrányos helyzetű csoportokat miként ítélik meg a fiatalok. Ez a korcsoport azért is fontos, mert ők lesznek a közeljövőben a társadalom felnőtt tagjai, rajtuk fog múlni, hogy mennyire lesz elfogadó a társadalom. Keresztmetszeti vizsgálatunk során 14–21 év közötti középiskolásokat kérdeztünk meg. Évfolyamonként 1-1 osztály lett kiválasztva 4-4 gimnáziumban és szakközépiskolában. Összesen 612 fő töltötte ki a standardizált kérdőíveket, aminek kérdései a Bogardus-féle társadalmi távolság skálán, az Osgood-féle tulajdonságskálán, illetve ötfokú Likert-skálán alapultak. A vizsgálatot 2011 és 2013 között végeztük. Az adatokat SPSS segítségével elemeztük (pl. χ^2 -próba, regresszióelemzés, esélyhányados, megbízhatósági tartomány, t-próba, Mann-Whitney, Kruskal-Wallis, alapstatisztikák). A fiatalok összességében kedvezőtlen képet alakítottak ki a sérültekről, 51,6%-uk elutasító. Az egyik település gimnazistái elfogadóbbak (63,5%), itt heterogén összetételű évfolyamokat találunk. A megkérdezettek általában pozitív tulajdonságokkal ruházták fel a sérülteket. A fogyatékkal élőket rokonszenvesebbnek tartják, mint az egyéb hátrányos helyzetű csoportokat. Akiknek van az ismertségi körükben fogyatékkal élő, azok elfogadóbbak ($p=0,02$), mint akiknek nincs tapasztalatuk vagy ismeretük az SNI-sekről. A rangsorolás szerint is a leginkább a láthatatlan, szinte észrevehetetlen akadályozottsággal élőkkel, mint a tanulásban akadályozottakkal (átlag=4,31) elfogadóak a tanulók, és a súlyos értelmi fogyatékosokat sorolták a leghátrább (átlag=8,00) a kategóriák közül. Jelentős problémáról beszélhetünk, ha az elutasítást és a diszkriminációt tekintjük központi kérdésként. Ha a felnövekvő generáció elutasítja a másságot, hogyan lenne elvárható később, a felnőtt társadalomtól az elfogadás, a másság toleranciája. Fontos lenne az oktatás területén is, hogy valóban befogadó legyen minden köznevelési intézmény.

Nevelési értékek és értékrendszerek a családban

Simon Anikó
ELTE PPK

Kulcsszavak: érték; értékstruktúra; értékorientáció

Kutatási témám a nevelési értékek és értékrendszerek a 21. századi család életében. Sokszor halljuk a mindennapokban, hogy a mai világ folyamatosan változik, felgyorsult fejlődéssel halad előre. Mindezek valószínűleg hatással vannak az emberek életére, véleményeik, attitűdjeik, már kialakult nézeteik formálódására. Kutatásomban elsősorban a szülők értékvilágát vizsgálom. Pedagógusként úgy érzem, hogy az a nevelői közeg, ahol a gyermekek élnek, a körülöttük lévő nevelői hatások meghatározzák a gyermek kialakulóban lévő értékstruktúráját, szemléletét a világról, gondolkodását a társadalomról. Kutatásom célja, hogy feltárjam, hogy az óvodás gyerekek szülei hogyan vélekednek az érték fogalmáról, milyen értékeket tartanak fontosnak vagy kevésbé fontosnak saját életükben, illetve gyermekeik életében, mely tényezők befolyásolhatják értékválasztásaikat (pl. tradíciók, vallás, lakóhely, társadalmi státusz, családszerkezet). A kutatási téma széles körű feltárására törekszem, ezért hazai kutatók mellett külföldi elméletalkotók munkáit is áttekintettem, illetve folyamatos tájékozódásra törekszem jelenleg is. Kutatási módszeremet az írásbeli kikérdezés, valamint a fókuszcsoporthozos beszélgetés képezi. A minta nagyságában minél több résztvevőre törekszem, de minimum 100 főt szeretnék megkérdezni. A kérdőívek kipróbálása megtörtént, jelenleg a minta kiválasztása és az adatfelvétel zajlik. Első lépésben a kérdőívek kiosztását tervezem, majd ezek kiértékelése után kezdődnek el a fókuszcsoporthozos beszélgetések. A kérdőívek kiosztása először a főváros kerületeit érinti, ezen belül vizsgálva a kedvezőtlenebb és a kedvezőbb szociokulturális környezetben élő családokat. Ezt követi majd a kisebb városban, valamint vidéken történő adatfelvétel. A válaszadók különböző kérdéstípusokkal találkozhatnak: nyílt és zárt kérdések, rangsorolós kérdések, kategorizálás, állítások értékelése. Az adatokat különböző statisztikai módszerek alkalmazásával elemzem majd. Célom, hogy röviden bemutassam kutatásom felépítését, és a fővárosi, valamint a vidéki válaszadók eredményeinek elsődleges tapasztalatait, főbb benyomásait.

Támogató: ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola.

P 3

Elnök: Vígh Tibor, SZTE Neveléstudományi Intézet

Poszterek

Interaktív tábla és táblagépes alkalmazások használata a gyógypedagógiai gyakorlatban

Aknai Dóra Orsolya
IKT MasterMinds Kutatócsoport

Kulcsszavak: IKT; gyógypedagógia; fejlesztés; interaktív tábla, táblagép

A korszerű IKT-eszközök és módszerek elterjedése nem hagyja érintetlenül a gyógypedagógusok munkáját sem, ennek ellenére a témakörrel foglalkozó kutatások és publikációk száma nemzetközi viszonylatban is alacsony (Li-Tsang és mtsai, 2006; Sáringerné, 2012; Novák és Virányi, 2013; Szekeres és Virányi, 2014). Nyolc évig foglalkoztam súlyosan-halmozottan sérült gyermekekkel. Az általam fejlesztett gyermekek lehetőségei erősen korlátozottak, mivel súlyos sérülésük egész életen át fennálló állapot, önálló életvitelre sohasem lesznek képesek. Ép társaikhoz képest a fejlődés eltérése és a tevékenység akadályozottsága a motoros, a kommunikációs funkciók és az értelmi funkciók területén a legszembetűnőbb. Jelenleg értelmi sérült, autista gyermekekkel foglalkozom. Az autizmus szociális, kommunikációs kognitív készségek minőségi fejlődési zavara, amely egész életen át tartó fogyatékos állapotot eredményezhet. Nem írható le statikus állapotként, hiszen a teljes mentális fejlődést befolyásolja, különböző életkorokban a tünetek eltérően jelentkezhetnek (Frith, 1989). Tanítványaim számára is érdekességet, újdonságot jelent a modern technika alkalmazása a mindennapos fejlesztésben, oktatásban. Az interaktív táblát öt éve tudom bevinni a fejlesztésbe, oktatásba. Ezzel egy olyan eszköz lépett be a fejlesztésbe, mely egyesíti a hagyományos tábla, a monitor és egy érintőképernyő funkcióit. A táblával való fejlesztés és a közös munka hatékonyan támogatja a gyermekek szociális készségeinek fejlesztését. Az eszköz legnagyobb erénye óriási motiváló erejében rejlik. Sokoldalú vele a szemléltetés, a tanulók számára jól hallható, jól látható. Komplexen fejleszti az augmentatív kommunikációt, megismerési képességeiket, mozgáskoordinációjukat, megfigyelési és kifejezőképességüket. Mivel a különböző digitális tananyagot tartalmazó oldalakon nem található olyan anyag, mely egyben átemelhető a súlyosan-halmozottan sérült és autista gyermekek fejlesztésébe, ezért az egyes témakörhöz magam készítem a tananyagokat. Az interaktív tábla mellett használom a táblagépet, amire számos olyan alkalmazást telepítettem, melyek aktív segítséget nyújthatnak a gyermekek kognitív funkcióinak, a beszéd, az íráskészség fejlesztésében, az esztétikai, érzelmi és szociális nevelés, mozgásnevelés terén. Súlyosan sérült gyermekek esetében diagnosztikus mérés nem bizonyítható a fejlődés, ezért őket a kezdeti, a féléves és az év végi állapotot filmre véve tudtam a gyermekek önmagukhoz viszonyított fejlődését megállapítani. Az előadásban az interaktív táblás foglalkozásaink és a táblagépes alkalmazások használatának eddigi eredményeit mutatom be, és felvázolom az értékelés lehetőségeit, ezáltal kapcsolódva Hersch (2014) munkájához, aki a közelmúltban először próbált egy elméleti, kvalitatív értékelési keretet (evaluation framework) felállítani a IKT-alkalmazás hatékonysági vizsgálatához sérültek számára.

Az erkölcsstan és etika tankönyvek vizsgálata a romológia tükrében

Lakatos Szilvia

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: erkölcsstan és etika; romológia; tankönyvelemzés

A prezentáció célja, hogy bemutassa A roma kultúra reprezentációja a tartalomszabályozók, tartalomhordozók körében, valamint ezek fejlesztési lehetőségei című projekt keretein belül megvalósított erkölcsstan és etika tankönyvek tartalmi vizsgálatát végző munkacsoport tevékenységének eredményét. A kutatás célja az volt, hogy a közoktatásban használt erkölcsstan és etika könyvekben számba vegyünk, hogy a cigány/roma kultúra reprezentációja milyen gyakorisággal és milyen módon jelenik meg. A tankönyvek vizsgálata során a romológia területén jártas szakértők által kialakított szempontsört használtuk, melynek segítségével kilenc általános iskolai tankönyvet, két középiskolás tankönyvet, valamint egy középiskolás olvasmánykötetet elemeztünk. A tankönyvkutatásunk központjában állt az is, hogy a vizuális és a tartalmi elemek tekintetében a NAT és a kerettantervek előírásainak megfelelő releváns információkat tartalmaznak-e a cigányságra vonatkozóan a tankönyvek. A kutatási munka során a tankönyvek érintett tudástartalmára fejlesztési javaslatokat tettünk. A tankönyvtartalmakat megvizsgáltuk, hogy segítik-e a cigányság társadalmi befogadását, bővítik-e a tanulók ismereteit a cigányság társadalmi helyzetével, kultúrájával és történelmével kapcsolatban. A kutatás eredményeit és az észrevételeket összegezve elmondható, hogy az erkölcsstanárok képzése, illetve továbbképzése során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a hiteles, előítélettől mentes forrásokat tartalmazó tematika kialakítására (Fischerné 2006), mely több tartalmi elemet összefüggésbe helyezve kedvezőbb lehetőséget nyújthat a romológia bemutatására az egyes tananyagtartalmak összeállítása és oktatása során. Fontos, hogy tananyagrészek összeállításakor figyelmet fordítsanak a szerzők arra is, hogy a tanulók nagy részének csak részleges ismeretei vannak a magyarországi cigányságról. A tankönyvelemzést követően a munkacsoportunkat további kísérleti tankönyvek véleményezésére is felkérte az OFI, így a készülő 4. és 8. osztályos tananyag részeit is megvizsgálhattuk és fejlesztési javaslatokat tehattünk, melyeket röviden ismertetek.

A korai iskolaelhagyók és újrakezdők napjainkban

Millei Ilona

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: reintegráció; munkaerőpiac; iskolaelhagyás

A pedagógiai szakirodalomban viszonylag új terminus a korai iskolaelhagyás fogalma, valamint ennek vizsgálata napjainkban egy új szegmense a pedagógiai kutatásoknak. A korai iskolaelhagyás napjainkban erősödő tendenciát mutat, bár a probléma az oktatási és képzési rendszerek szintjén jelenik meg, okai szélesebb gazdasági-társadalmi kontextusban keresendők. A téma fontosságát és a probléma időszerűségét az is indokolja, hogy az Európa 2020 program célkitűzései között is szerepel, hogy az iskolaelhagyók arányát 10% alá kell csökkenteni. Elméleti alapvetésként áttekintettem a külföldi és a hazai szakirodalom alapján a problémakör kulcsfogalmait: korai iskolaelhagyás, lemorzsolódás, leszakadás, valamint a probléma nemzetközi és hazai történeti aspektusát. A korai iskolaelhagyás fogalmát az uniós definíciót kibővítve értelmeztem, és vizsgálatomban nem csupán a 18–24 éves korosztályon belül vizsgáltam a jelenséget. Kutatásom terepe az egyik hazai – nem állami köznevelés esti munkarend szerint oktató – iskolahálózat, ahol a tanulók valamennyien egykori iskolaelhagyók, majd újrakezdők. A rendelkezésemre álló beiskolázási adatokat (a tanulói létszám a vizsgált köznevelési szegmensben megközelítette vagy meghaladta a 10 000 főt) statisztikai módszerekkel elemeztem. Az elemzés szempontjai az elmúlt tíz évben az esti munkarend szerinti gimnáziumi oktatásba bekapcsolódók nemek szerinti, korosztályonkénti és területi megoszlása voltak. Egyértelműen kirajzolódik, hogy a kérdés a kedvezőtlen gazdasági-társadalmi státuszú csoportok problémája. A jogszabályi környezet változása és a tanulók életkori összetétele között egyértelmű korreláció mutatkozik: a beiratkozók átlagéletkora fokozatosan csökken, ami a reintegráció fontosságát alátámasztja. A kutatás további részében az újrakezdők motivációját kérdőíves módszerrel vizsgáltam meg kisebb mintán. Ezt követte tíz, már maturált interjúalannyal folytatott beszélgetés, melyben arra kerestem választ, hogy milyen tapasztalatai voltak az esti oktatással kapcsolatban, milyen erősségeit és gyengeségeit ismerte meg ennek a munkaformának. Azt feltételezem, hogy ez az oktatási forma előnyös megoldást kínál az újrakezdeni szándékozók számára, ezért áttekintettem azokat a hazai köznevelési szervezeti kereteket, amelyek lehetőséget biztosítanak a felnőtt korban tanulni vágyóknak. SWOT-analízis módszerével összehasonlítottam a különböző oktatási formákat. Megkülönböztetett figyelemmel vizsgáltam azokat a programokat, amelyek az alapfokú végzettség megszerzését tűzték ki célul, mert az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők a munkaerő-piaci versenyben teljesen esélytelenül indulnak. Mindezeket kiegészítve esettanulmányt készítettem az újrakezdők számára megszervezett általános iskolai oktatás beindításának tapasztalatairól, építve a sajátos programra és módszerekre.

Demokráciára nevelés egy részvételi modellprogram példáján

Oross Dániel
MTA TK PTI

Kulcsszavak: demokráciára nevelés; modellprogram

A nevelés, ezen belüli a demokráciára nevelés közösségi folyamat. Mára a család és iskola hatalmi megkonstruáltsága nem ad, nem adhat választ tucatszámra, a fiatalok érintő, érdeklő kérdésre, így például a demokratikus politikában való részvételhez szükséges készségekre és ismeretekre. Léteznek azonban olyan intézmények az iskolán belül, amelyek elláthatják ezt a feladatot. A diákönkormányzatok általános és középiskolában az adott iskola diákjait képviselik. Vannak olyan települések és térségi együttműködések, amelyek vállalják a diákok érdekeinek képviseletét a település önkormányzatának döntéshozatalában, ezáltal teret és lehetőséget biztosítva a fiatalok számára a demokratikus részvételre. A Homokháti ifjúsági részvételi modell fejlődésének háttérében álló gondolat az, hogy az önkormányzat-civil párbeszéd zökkenőmentesítése érdekében a fiatalokat bevonó kereteket kell teremteni a helyi döntéshozatal és közigazgatás rendszerén belül. A Homokháti Gyermek és Ifjúsági Önkormányzat (HKGYIFŐ) a települési szintű ifjúsági együttműködések nélkül – értsünk alatta ifjúsági egyesületet, szövetséget, ifjúsági önkormányzatot, gyermek- és ifjúsági önkormányzatot vagy csupán nem formális ifjúsági csoportot – nem jöhetett volna létre. A gyermek- és ifjúsági önkormányzatok „rendes” önkormányzatok mintájára működnek: ifjúsági polgármester és képviselők működtetik, munkájukat munkaterv alapján, jegyzőkönyv rögzítésével, eseti bizottságok létrehozásával, határozatok elfogadásával, amelyeket akár a települési önkormányzat elé is beterjeszhetnek. Bemutatom kutatásom arra vonatkozó eredményeit, hogy a politikai részvétel ösztönzése szempontjából mennyire hatékonyak a diákönkormányzatok és a települési ifjúsági önkormányzatok a modellben részt vevő településeken. Érdekes, hogy a kutatás során megkérdezett fiatalok a diákönkormányzatok és a települési ifjúsági önkormányzatok mellett a helyi ifjúsági civil szervezetekről és a pártok helyi ifjúsági szervezeteiről is véleményt nyilváníthattak, ezért az említett szervezetekkel összefüggésben is értelmezem a diákok részvételére vonatkozóan kapott eredményeket.

Egy tankönyvvizsgálat kontextusáról

Orsós Anna

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: tartalomhordozók; tartalmi szabályozók; pedagógusképzés

A kutatás egyik célja annak vizsgálata volt, hogy a hatályban lévő jogszabályok és tartalmi szabályozók, valamint a cigány/roma kultúra reprezentációja hogyan valósul meg a közoktatás gyakorlatában a napi pedagógiai tevékenységet leginkább segítő tartalomhordozókon keresztül. További cél volt elméleti szakemberek és pedagógusok megkérdezése a témához kapcsolódó korábbi fejlesztések céljairól, eredményeiről, valamint a további fejlesztések lehetséges irányairól az oktatáspolitikai és a tartalomfejlesztés területén. Bár a pályázat keretében folytatott kutatás egy komplex rendszer egyik komponensére, a tartalomhordozókra (tankönyvekre, munkafüzetekre) fókuszált, a rendszert alkotó másik két elem a tartalmi szabályozók, valamint a két elemet működtető „komponens” a pedagógusok vizsgálatával alkot teljes egészet. Elemzésünk szempontjából kiemelten a cigány/roma közösségek kulturális reprezentációját vizsgáltuk saját fejlesztésű vizsgálati módszerünkkel, ám hangsúlyozzuk, hogy abba a szemléleti keretbe, ahová a vizsgált témát helyeztük, beleértjük a hazai összes nemzetiséget, valamint azt a multikulturális szemléletet, ami nem tesz különbséget a cigány/roma vagy más nemzetiséghez tartozók között. A tankönyvek a kerettantervi előírásoknak való megfelelés szempontjából igen változatos képet mutatnak. Az új fejlesztés alatt lévő tankönyvek többsége – bár az érvényes kerettantervek elvárásainak megfelel – a NAT előírásainak nem felel meg minden esetben, ahogy a kerettantervek sem. Ebből adódik az a hiány, ami a vizsgált tankönyvek kétharmadára igaz: a tankönyvek többségéből (74%-ából) jelenleg hiányoznak a cigány/roma kultúra reprezentációi. A tankönyvelemzők az érvényes alaptanterv céljait figyelembe véve a cigány/roma tartalommal nem rendelkező tankönyvek 72%-ába beépíthetőnek látják ezeket a hiányzó tartalmakat, és az ezt igazoló javaslatukat minden tankönyvre vonatkozóan megtették. A tankönyvek vizsgálata alapján kirajzolódó kép jelenleg semmiképpen sem megnyugtató. Vizsgálatuk egyértelműen kimutatta, hogy a tankönyvek cigányokra/romákra vonatkozó tartalma több szempontból további átdolgozásra, kiegészítésre szorul. Célszerű figyelembe vennünk, hogy a megjelenített nemzetiségi, ezen belül a cigány/roma nemzetiségre, közösségekre vonatkozó tartalmak egyrészt a gyerekek által a közvetlen valóságban szerzett tapasztalatokra épüljenek – a sztereotípiák, előítéletek lebontására egyik leginkább alkalmas módszer lehet ez –, másrészt ezek ne a különbözőséget (így ne az oppozíciót), hanem sokkal inkább a sokszínűséget hangsúlyozzák, és vigyék közelebb a tanulókat az interkulturális szemlélethez.

Óvodapedagógus hallgatók gyermek-, SNI-gyermek- és pedagógusképe metaforavizsgálatok tükrében

Serfőző Mónika, Böddi Zsófia
ELTE TÓK

Kulcsszavak: metaforavizsgálat; gyermekkép; óvodapedagóguskép

Az óvodapedagógusok pedagógus- és gyermekképének tanulmányozásával információt kaphatunk az óvodai nevelés mögöttes tartalmairól. A gyermekkép, pedagóguskép feltárásához módszerként kínálkozik a metaforavizsgálat, mely a fogalmak mélyebb, kevésbé tudatos jelentéstartományának megértéséhez járul hozzá (Vámos, 2001, 2003). A vélekedések árnyalásához jól alkalmazható az asszociáció módszere is, így felületet kínálunk az egyéni válaszvariációk megjelenítéséhez, olyan tartalmak is felszínre kerülhetnek, amelyek például egy „klasszikus attitűdvizsgálat” során rejtve maradnának. Nagy hagyománya van azoknak az empirikus munkáknak és képzési programoknak, amelyek a pedagógusjelöltek laikus pedagógiai nézeteinek feltárására, hatásának elemzésére és feldolgozására vállalkoznak (pl. Bárdossy és Dudás, 2011; Falus, 2007; Hunyadyné, 2004; M. Nádas, 2006; M. Nádas és Hunyadyné, 2005). Ezt a nézetrendszert a pedagógusképzésben szerzett elméleti és gyakorlati tudás, a tapasztalatok árnyalják, átalakítják. Kutatásunk célja az volt, hogy megismerjük az óvodapedagógusi képzésbe frissen belépett és a képzés végén járó hallgatók óvodapedagógusról, gyermekről és sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekről kialakított képét. Kutatási kérdéseink a következők voltak: Hogyan alakul a hallgatók gyermek-, pedagógus- és SNI-gyermekképe? Milyen különbségeket találunk az általánosságban vett gyermek- és az SNI-gyermekképben? Milyen eltérések vannak a képzésbe belépők („laikusok”) és az utolsó évesek képe között? Van-e eltérés a két csoport SNI-képében a szakmai tudás, illetve a képzésben szerzett tapasztalatok beemelése által? Kérdőíves kutatásunkba elsőéves (N=158) és utolsó éves (N=137) óvodapedagógusokat vontunk be. A metaforavizsgálathoz hasonlatokat kértünk a célfogalmakkal kapcsolatban, majd az SNI-gyermekekről kialakult kép árnyalásához az első öt SNI-vel kapcsolatos asszociációjukat is megkérdeztük. Az adatok feldolgozása során a metaforákat és az asszociációkat a jelentésük mentén kategóriákba csoportosítottuk, meghatároztuk az így kialakult forrásfogalmak tartalmát, majd vizsgáltuk a kategóriák előfordulási gyakoriságát. Eredményeinkből kirajzolódott a vizsgálati személyek pedagógus-, gyermek- és SNI-gyermekképe. Különbséget tapasztaltunk az általános gyermekkép és az SNI-gyermekkép között, az utóbbiban gyakrabban megjelentek a különleges bánásmódra, törekenységre való utalások. Az utolsó évesek válaszaiból árnyaltabb értelmezést kaptunk, és az SNI-gyermekekről kialakult képükben gyakoribbak voltak az olyan asszociációk, amelyekből a képzés során szerzett szakmai tudásukra következtethetünk (pl. szakmai nyelvhasználat, szakemberek említése). Az óvodapedagógus hallgatók vélekedéseinek fenti módon történő vizsgálata közelebb visz a képzés – akár implicit, például gondolkodást árnyaló, szemléletformáló – hatásainak, a hallgatók gondolkodásmódjának és közvetett módon a gyermekekkel való bánásmódról alkotott képének megismeréséhez.

0–7 éves gyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusok nevelési attitűdje

Simon István Ágoston, Simonné Kajtár Gabriella

Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

Kulcsszavak: attitűd; kisgyermekek nevelése; nevelési módszerek

A felgyorsult világ, illetve a megváltozott szülői magatartás nap mint nap újabb nevelési problémákat vet fel a bölcsődékben, óvodákban. A mai kor gyermeke más lelkiállattal éli életét, az intézményesített nevelést támogató családi háttér egyre ritkább, és a pedagógusi munkában nagyobb szerepet kap a konfliktuskezelés, az empátia, az adaptív pedagógia. A médiából, az internetről és egyéb helyekről megismert, rosszul értelmezett nevelési elveket követő szülők helytelenül úgy gondolják, hogy a gyermekük felé áradó szeretetüket legjobban az engedékenységgel, a gyerekek akaratának feltétel nélküli elfogadásával tudják a legjobban kimutatni. Az önmagát előtérbe helyező és sokat dolgozó, így gyermekével kevés időt töltő szülők aránya is magas. Ebben a pedagógiai deficitet termelő közegben élő gyermekeket már nem lehet a hagyományos pedagógiai eszközökkel nevelni, s az uralmi jellegű pedagógiát napjainkban felváltotta a meggyőzősen alapuló, az adott gyermek személyiségére adaptált nevelés, amely folyamat sikere érdekében a pedagógus számára szükséges a szülőkkel való interaktív kapcsolattartás. Az előzőekben leírtak alapján kutatásunk célja volt megvizsgálni, hogy a felgyorsult világ, a megváltozott szülői és gyermeki magatartás által létrejövő nevelési környezethez milyen módon alkalmazkodtak a kisgyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusok. A kutatás során az alábbi hipotézisek bizonyítására törekedtünk: a kisgyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusoknak közel fele nem tudja teljes mértékben elfogadni a megváltozott nevelési környezetből érkező gyermekeket; a pedagógusok inkább a megérzéseikre hagyatkoznak a gyermekek megismerésekor, minthogy tudományos módszereket használnak; a pedagógusok a beszélgetésen kívül nem alkalmaznak más módszereket a szülőkkel való együttnevelés során; a pedagógusok nagy százalékban szívesen bővítenék pedagógiai repertoárjukat. A hipotézisek bizonyítására írásbeli kikérdezést, zárt és nyílt végű kérdéseket, valamint ötfokú attitűdskálát tartalmazó kérdőívet használtunk, melynek eredményeit strukturált interjúkkal ellenőriztük. A kutatás alapsokaságát Sopron és vonzáskörzetébe tartozó bázisintézményekben dolgozó óvodapedagógusok és kisgyermeknevelők adták. A kérdőív esetében a rétegzett mintavétel során figyelembe vettük a pályán eltöltött éveket, a városok és falvak arányát. A mintavételi eljárás során 255 főt választottunk ki az alapsokaságból, akik mind nők voltak. A minta átlagéletkora 40,37 év (szórás=10,97). A kutatás eredményei bizonyították, hogy a pedagógusok ismerik a rájuk bízott gyermek személyiségét, viselkedéskultúráját és ennek megfelelően állítják fel nevelési stratégiájukat. A nevelés során prioritásként kezelik a szabálykövetésre, a rendszerességre és a toleranciára nevelést. A kutatásból következik, hogy a pedagógusok felkészültek az új feladatok megoldására, de a gyerekek megismerésére kevés módszert ismernek és használnak.

**Tervek és tények vizsgálata a szakképzés és a munkaerőpiac
kapcsolatrendszerében, regionális metszetben**

Sós Tamás

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Kulcsszavak: szakképzés, felnőttoktatás; foglalkoztatás; interdiszciplína

Az empirikus kutatás célja a szakképzési tervek és a foglalkoztatási tények összehasonlítása alapján rávilágítani a szakképzés jelenlegi tervezési rendszerének ellentmondásosságára, az interdiszciplináris megközelítés hiányára. Az elmúlt tíz év adatait vetettük össze az észak-magyarországi régió három megyéje és az országos tendenciák viszonylatában (évente megjelenő szakmaszerkezeti döntések alapján, l. www.mkik.hu). Munkánk elméleti kereteit adják a hazai egyetemi műhelyekben a neveléstudomány, a gazdálkodás- és a szervezéstudományok oldaláról megfogalmazottak a szakképzés és a munkaerőpiac összefüggéseivel kapcsolatban. A kutatás módszere – a KSH, az NSZFH adatainak másodelemzésén túl – a regionális, megyei szakképzési dokumentumok, tervek elemzése. Emellett strukturált interjúk készítésére került sor szak- és felnőttképzésben, foglalkoztatásban, irányításban, kamarai dolgozók bevonásával, fiatal felnőtt szakemberek megkérdezésével (N=15). Az eredmények feldolgozására szöveges és grafikus elemzés mellett került sor, szemléltető ábrák útján. Az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzés keretében végzettség kibocsátási adatai szerint vizsgáljuk a kínálati oldalt, a keresletet a havi, negyedéves, éves munkaerő-piaci prognózisok elemzése alapján. Mindhárom megyében a legtöbben gépészet, kereskedelem, vendéglátás területén vizsgáztak. A munkáltatói igények irányával ez alapvetően összhangban van, az arányokkal viszont nem. Ez máshol is megfigyelhető. A gépészet szakmacsoportban a jó és a jeles szintűek hamar el tudnak helyezkedni. A kereskedelem és vendéglátás területén a háromszoros túlképzés ellenére hiány van. Közülük többen külföldön vállalnak munkát. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kiugróan magas a mezőgazdasági ágazat létszáma, ezen belül az aranykalászos gazdaképzése. A kutatásba bevont szakemberek véleményét összegezve kiinduló álláspont, hogy a végzettség szükséges, de nem elégséges feltétele a foglalkoztatottnak. Többek között befolyásoló tényező az, hogy tanult szakmának milyenek az elméleti-gyakorlati alapjai. Több területen is hasznosítható-e a tudása, milyen az átképezhetősége? Mennyi a bére? Lakóhelyén van-e munkahely? Milyenek a munkakörülmények? A kutatás fontosabb megállapítása, hogy a munkaügyi rendszer prognózisa, kiterjedtsége ellenére egyoldalú, a szakképzés tervezése is leegyszerűsítve történik a kereslet-kínálat oldalról. A kutatás eredményei rámutatnak a komplexitás, számos jó gyakorlat szélesebb körű bevezetésének igényére (például pályakövetés, munkaerőpiac dinamikájának mérésére), melyek alkalmazkodnak a szakképzés és a munkaerőpiac szükségleteihez.

Az esport játékok szerepe a kompetenciák fejlesztésében

Szabó József
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak: esport; játék; kompetenciafejlesztés

Az esport hasonlít a valódi sporthoz, mivel a játékosok megtanulnak együttműködni, versenyezni, nyerni és veszíteni. Ez a tevékenység egy másik iskola, ahol olyan ismeretek sajátíthatók el, amelyek a csapatsportokban is megjelennek, de mindezt sokkal koncentráltabban, és lényegesen több szituációban, sokféle csapattárrsal lehet átélni. Kaliforniában tíz egyetemi kampuszban indítottak esport teameket, ahol szervezett és tudományosan is ellenőrzött keretek között játszottak a csapatok, miközben tanultak a számítógépes játékokról, a vizuális kultúráról, a stratégiáról, a közösség működéséről, a művészetekről, hiszen az esport szinte minden tudományterülettel kapcsolatban áll (Patrick, 2015). Az egyes esport összecsapásokról a játékosok videókat készítenek, ezeket megosztják a különféle oldalakon. Maga az a tény, hogy a fiatalok önállóan készítik a videoanyagokat, jelzi, hogy az ehhez szükséges kompetenciákat magas szinten sajátítják el elsősorban nonformális és informális tanulási folyamatokon keresztül (Gaudiosi, 2015). Ma az ilyen videotartalmaknak a nézettsége eléri a nagyobb sportesemények látogatottsági szintjét. Az esportot az üzleti világ is felfedezte, a nagyobb multinacionális cégek szinte mindegyike szponzorként vagy befektetőként már jelen van ezen a piacon. Kutatásunk ezen a területen inkább előkutatásnak tekinthető. Száz fiatalot (12–20 éveseket, 50% fiú/férfi) kérdeztünk meg az esportszokásokkal kapcsolatban. Magát a kérdőívet interneten keresztül juttattuk el az érdeklődők számára, nem reprezentatív mintavételezés történt. A célunk az volt, hogy egy későbbi mintához a kérdéseket teszteljük, illetve képet kapjunk azokról, akik ténylegesen játszanak valamilyen esportjátékot. Hipotézisek: Az esport mellett a valódi csapatsportokat is kedvelik a megkérdezettek, és ebben sikeresnek is érzik magukat. Az esport segíti őket a tanulás bizonyos szakaszaiban. Bátrabban mernek egymástól kérdezni, közelebbi, baráti kapcsolatok alakulnak ki a földrajzi távolságok ellenére. Új ismereteket szereznek, és ezeket megosztják egymással. A kérdőív adatait klaszteranalízissel értékeltük, komolyabb többváltozós analízis nem volt indokolt. Az eredmények szerint a fiúk és a lányok egyformán játszanak esportot. A megkérdezettek a hagyományos csapatsportokat is előnyben részesítik, de a kerékpározás, a zene és a barátokkal töltött idő, valamint a tévézés fontosabb. A játékosok többsége telefonon és tableten játszik, a játékidő a válaszadók 66%-ánál több mint napi egy óra. Szinte mindegyikük jelezte, hogy a tanulás és az új ismeretek megszerzése szempontjából hasznosnak ítéli az esportot, elsajátíthatják a stratégiai gondolkodást, fejleszthetik a logikai képességeiket és a reagáló készségeiket. A játékokat a legtöbben a különleges látvány, az izgalom és a közös feladatmegoldás miatt szeretik.

A tanárjelöltek jövőképe

Szabad Klaudia

Pécsi Tudományegyetem

Kulcsszavak: jövőkép; értékvilág; tanárképzés

Kutatásomban a szakirodalmi háttér feltárásán túl kevert módszerű kutatással (tartalomelemzés és kérdőív) vizsgálom a Pécsi Tudományegyetem osztatlan tanárképzésében tanuló hallgatók értékvilágát. A generációs elméletek, valamint a jövőkép-kutatások talaján szeretnék rávilágítani azokra a generációs különbségekre, amelyek jelenleg megnehezítik a kommunikációt a tanárok és diákok között, és ami a fiatalabb generáció tanuláshoz, illetve a jövőhöz való hozzáállásában érhető tetten. A személyek jellemzésére tudományosan alkalmatlannak bizonyuló „karakter” fogalmát a 20. század végén az erények, illetve az erősségek kutatása váltotta fel a pszichológiában. A pozitív pszichológia jeles képviselője, Seligman által kidolgozott mérőeszköz, a VIA-erősség kérdőív lehetővé teszi, hogy azonosítsuk az egyes személyek erősségeit. Az értékek azok a kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalom mit tart fontosnak, kívánatosnak, pozitívnak, jónak (Andorka, 2006). Az értékek szervezik, tagolják múltunkat, jelenünket és jövőnket. Orientálnak, behatárolják és kifejezik társadalmi hovatartozásunkat, társadalmi énünket (Kamarás, 2010). Az egyes társadalmi rétegekre jellemző értékpreferenciák kapcsolódnak a Bourdieu-féle habitusfogalomhoz, az ideálisnak tartott életmód- és életstílus-jegyekhez, és mintegy keretbe foglalják a követendő etikai szabályokat (Beluszky, 2000). Az értékvilág összefüggésben áll az egyén jövőtervezésével is. Jövőkép-kutatással foglalkozott már Piaget, valamint Lewin is. Jelenleg Rachel kutatásai, művei kiemelkedőek e témában. Hazánkban több egyetemen működik önálló, e tudományterület kutatásával és oktatásával foglalkozó tanszék. Kiemelkedő a munkássága a jövőkutatás területén Kovács Gézánnak. Az MTA Jövőkutató Bizottság munkájában Besenyei Lajos és Tóth Attiláné játszottak meghatározó szerepet. A hazai kutatásokban Jámbori Szilvia és Sallay Hedvig a serdülők jövőorientációját meghatározó szocializációs tényezőket vizsgálták. A konferencián kutatásom elméleti háttérét mutatom be. Kutatási kérdéseim a következők: Milyen erősségei vannak a vizsgált hallgatóknak? Eltér-e a jövőképük (a tanulás, a párválasztás, a munka és a családi élet dimenziói mentén) a generációs elméletekhez képest? Ha van eltérés, akkor ez mivel magyarázható? Eredményeim rávilágíthatnak a generációs elméletek érvényesülésére, valamint a tanárképzés gyakorlata szempontjából a pályamotiváció alakítása terén lehetnek hasznosíthatók.

A (befogadó) pedagógusattitűd fogalma és jelentősége

Vida Gergő

Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: attitűd; inklúzió; definíció

Az attitűdök tudományos vizsgálata ugyan nem új keletű téma és már a 20. század eleje óta az érdeklődés központjában áll. Allport 1935-ös munkájában sorban a 17. meghatározást hozta létre, de már létezett 30 különféle definíció. Mahzarin és Heiphetz (2010) egy munkájukban összeszámolta, hogy 1995 és 2010 között 13 000 tudományos cikk jelent meg, mely az attitűddel foglalkozik. Azonban a pedagógiai attitűd nem ilyen szerencsés, hiszen az attitűd pedagógiai értelmezésével adós a tudományok mai rendszere. Sajnos összemossa a szociálpszichológiai fogalmakat a neveléstudománnyal a jelenlegi diszciplína, és bár szinte mindenki beszél pedagógusattitűdről, sőt meg is méri azt, még egy munkadefiníciót sem ad a tudományos közösség. Megállapítható, hogy a külföldi szakirodalmak a befogadó szemlélet alakítása esetén kifejezetten cselekvésszerűen dominanciájú attitűdökkel foglalkoznak, ami kézenfekvő megoldás, hiszen adott egyén érzelmi hátterére és korábbi ismereti bázisára csak következtetni tudunk. Azonban, ha egy világos cselekvéssort vezetünk le attitűdlistaként, akkor van esélye annak, hogy az beépül a gyakorlatba, és a korábban tárgyalt pszichológiai modellek alapján, ha lassan is, de hatással lesz az érzelmi működésre és dinamikus egységbe forr a gyakorlattal, tanári személyiséggel. Azonban nem érhetjük be a checklist alapú levezetésekkel. Így elfogadva tehát a kihívást, szükségszerűnek látom, hogy a kutatásom kapcsán, mérési eredményekre alapozva, megpróbáljam meghatározni a pedagógusattitűd fogalmát. Ezzel egy időben fény derül arra is, hogy ez miért annyira fontos téma. Mindezt a befogadó szemlélet égisze alatt érdemes tenni, hiszen napjaink társadalmának oktatással szembeni kihívásai alapvetően a befogadás és kirekesztés körül összpontosulnak. Az integráció, szegregáció kérdésköre nem kizárólag szociológiai, hanem nagyon komoly pedagógiai kérdés is, ami a globalizáció és a multikulturális társadalom mindig aktuális problematikája.

Támogató: Forray R. Katalin.

MŰHELYFOGLALKOZÁSOK

INTEGRÁCIÓ-SZEGREGÁCIÓ – TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉST TÁMOGATÓ TÁRSASJÁTÉKOK A FELSŐOKTATÁSBAN

Fejes József Balázs
SZTE Neveléstudományi Intézet

Szűcs Norbert
SZTE Felnőttképzési Intézet

A hazai iskolarendszert extrém mértékű szelekció jellemzi, aminek mechanizmusaival és súlyos következményeivel a pedagógustársadalom, valamint az egyéb segítő foglalkozást ellátók jelentős része nincs tisztában. Ennek oka – többek között – a szegregáció és az integráció kifejezések különböző kontextusokban (pl. HH, SNI, cigány/roma; oktatási, társadalmi szint) megjelenő eltérő definiálásának reflektálatlanságában, a probléma komplexitásában, illetve rendszerszintű értelmezésének hiányában ragadható meg. A műhelyfoglalkozás, ezen akadályokra reagálva, a hátrányos helyzetű tanulókat érintő szegregációs mechanizmusok, következmények és megoldási lehetőségek hatékony oktatását kívánja elősegíteni a felsőoktatásban. Az oktatásra vonatkozó javaslatok megfogalmazását követően a Motiváció Oktatási Egyesület által fejlesztett két olyan társasjáték (Mentortársas, Rendszerhiba) megismerésére, kipróbálására nyílik lehetőség, amely segítheti a téma élményszerű feldolgozását.

HOL ITT A PROBLÉMA? TANULÓKÖZPONTÚ MÓDSZEREK A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS NEVELÉSBEN

Korom Erzsébet
SZTE Neveléstudományi Intézet

Orosz Gábor
SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

A műhelyfoglalkozás során a résztvevők bekapcsolódhatnak egy természettudományos probléma megoldásába, egy kísérlet tervezésébe és annak kivitelezésébe. A tapasztalatokból kiindulva megoszthatják gondolataikat a természettudomány-tanítás aktuális módszertani kérdéseiről, valamint a természettudományos nevelésben rejlő fejlesztési lehetőségekről, kiemelve a tanulóközpontú módszerek alkalmazásának hatékonyságát, eredményességét. Mind a kísérlet, mind a felvetett módszertani dilemmák azok számára is érdekesek és hasznosak lehetnek, akik nem természettudományos neveléssel foglalkoznak.

A műhelymunka megvalósítását a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatta.

**A VIZUÁLIS KÉPESSÉG ÉRTÉKELÉSE AZ ISKOLAI GYAKORLATBAN:
TÉRSZEMLÉLET, SZÍNÉRZÉKELÉS, KREATIVITÁS**

Kárpáti Andrea

ELTE TTK Természettudományi Kommunikáció és UNESCO Multimédiapedagógia
Központ

Gaul Emil

Nyíregyházi Egyetem Vizuális Kultúra Intézet

Napjainkban a képi közlés szinte egyenrangú az írott információátadással, ugyanakkor a képi világ működésének, törvényszerűségeinek feltárása még messze nem tart ott, ahol a szövegeké, ám bizonyos területeken, például a pedagógiai értékelésben rendelkezünk megbízható eszközökkel. Ma már a „gyermekrajzokon” túl a tanulók képi nyelvét értékeljük, hiszen téri képességeik, színérzékelésük vagy szimbólumalkotó képességük szintje, kreativitásuk befolyásolja, milyen foglalkozást ajánlunk számukra. A műhelyfoglalkozás résztvevői olyan fejlesztő-értékelő feladatsorokkal ismerkedhetnek meg, amelyek segítik a pedagógust ezeknek a képességeknek a feltárásában és fejlesztésében. A Közös Európai Vizuális Írástudás Referenciakeret rövid áttekintése után a mérőeszközöket 3–18 évesek megoldásaival illusztrálva mutatjuk be, majd csoportmunkában, óvodások és tanulók munkáinak értékelésével történik az ismerkedés a tesztekkel és a feladatokkal. Forgószínpadszerűen, témaváltással egy-egy résztvevő 2-3 témát is megismerhet (az eDIA színnel kapcsolatos feladatainak kipróbálása; a vizuális kommunikáció mérése hagyományos és digitális tesztfeladatokkal; a Kreatív Gondolkodás Teszt és a Négy Szituatív Rajzi Feladat; a térszemlélet és a konstruáló képesség mérése 2D- és 3D-feladatokkal). A résztvevők online felületről letölthetik a tesztek, feladatok leírásait és a velük kapcsolatos közleményeket.

TANULÁS A FELŐOKTATÁSBAN

Bocsi Veronika
Debreceni Egyetem GYFK

Ceglédi Tímea
Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ

A műhelyfoglalkozás a tanulás témakörét járja körül napjaink felsőoktatásának kontextusában. Bemutatjuk a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-Hungary) *Intézményi hatás a hallgatói eredményességre* című kutatásának koncepcióját és aktuális eredményeit. Felvázolunk egy olyan elméleti keretet, amelynek segítségével értelmezhető a problémakör (pl. intézményi változások, hallgatói bázis átalakulása, információs és kommunikációs eszközök használata). A jelenlévők kisebb csoportokban oszthatják meg egymással tapasztalataikat, találkozhatnak, ütközhetnek a különböző elméleti és gyakorlati nézőpontok.

RÖVID PROGRAM

2016. november 17. (csütörtök)

09.00–09.30 Regisztráció (Aula)

09.30–10.00 Megnyitó (Díszterem)

Szabó Gábor, az SZTE rektora
Csapó Benő, az ONK alapító elnöke
Zsolnai Anikó, a konferencia elnöke

10.00–10.30 ONK 2015 – kötetbemutató (Díszterem)

10.30–10.45 Kávészünet (Kamara)

10.45–12.30 Szimpózium (SZ1–SZ4), Tematikus előadás (T1–T5), DOSZ Pszichológiai és Neveléstudományi Osztály nyílt ülése

SZ 1	Adaptációs folyamatok a 20. századi magyar neveléstudományban (elnök: Fenyő Imre; opponens: Baska Gabriella)	Díszterem
SZ 2	Társadalmi befogadást célzó innovációk a magyarországi oktatási rendszerben (elnök: Varga Aranka; opponens: Fehérvári Anikó)	Bordó
SZ 3	Az ökumenikus iskola mint civil kezdeményezés (elnök: Kozma Tamás; opponens: Pusztai Gabriella)	Kék
SZ 4	Új kihívások a szakmai pedagógusképzésben (elnök: Tóth Péter; opponens: Tóth Béláné)	Sárga
T 1	Pszichológiai vizsgálatok (elnök: D. Molnár Éva)	Zöld
T 2	Állampolgári, környezeti és pénzügyi nevelés – dimenziók és színterek (elnök: Horváth H. Attila)	1. terem
T 3	A pedagógiai és kutatói munka egyéni és közösségi meghatározói (elnök: Kereszty Orsolya)	2. terem
T 4	Nyelvtanulás, nyelvoktatás és meghatározói (elnök: Habók Anita)	3. terem
T 5	A Tehetségről – régen és most (elnök: Bolvári-Takács Gábor)	Hangklub
DOSZ Pszichológiai és Neveléstudományi Osztály nyílt ülése		Szeminárium

12.30–13.30 Szendvicsebéd (Kamara)

13.30–15.15 Szimpózium (SZ5–SZ8), Tematikus előadás (T6–T10), Poszterszekció (P1)

SZ 5	Iskolák és diákok a határon túl (elnök: Gábrity Molnár Irén; opponens: Mandel Kinga)	Díszterem
SZ 6	A felnőttek tanulásának és képzésének meghatározó trendjei: változások és fejlesztések a felnőttképzésben és a felsőoktatásban (elnök: Székely Mózés; opponens: Kereszty Orsolya)	Bordó
SZ 7	A fordítás és tolmácsolás tanításának megújítása (elnök: Lesznyák Márta; opponens: Pusztai-Varga Ildikó)	Kék
SZ 8	A felekezeti oktatási intézmények változó funkciói az oktatási rendszerben (elnök: Pusztai Gabriella; opponens: Imre Anna)	Sárga
T 6	Beszéd, olvasás, írás – feltárás és fejlesztés (elnök: Steklács János)	Zöld
T 7	Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztése (elnök: Korom Erzsébet)	1. terem
T 8	Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás (elnök: Szabó Ákosné)	2. terem
T 9	Neveléstudományi kutatások – megközelítések, mérőeszközök, eljárások (elnök: Mészáros György)	3. terem
T 10	Képzés, szakképzés, szakmai képzés (elnök: Csíkos Csaba)	Hangklub
P 1	Poszterszekció (elnök: Kinyó László)	I. emeleti folyosó

15.15–15.30 Kávészünet (Kamara)

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14)

SZ 9	Család és társadalom az oktatásban és nevelésben (elnök: Engler Ágnes; opponens: Bocsi Veronika)	Díszterem
SZ 10	Az iskola belső világa, eredményessége és szervezeti jellemzőinek összefüggései (elnök: Fehérvári Anikó; opponens: Baráth Tibor)	Bordó
SZ 11	A szülői viszonyulások megismerése és alkalmazhatósága a gyógypedagógiában (elnök: Pukánszky Béla; opponens: Fazekasné Fenyvesi Margit)	Kék
SZ 12	Általános iskolák eredményessége és hátránykompenzációs lehetőségei (elnök: Szemerszki Marianna; opponens: Bacskai Katinka)	Sárga
T 11	Természettudományi, környezeti, gazdasági, műszaki nevelés és képzés (elnök: Radnóti Katalin)	Zöld

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14) – *folytatás*

T 12	Az éneklés és a zenélés meghatározói (elnök: Dombiné Kemény Erzsébet)	1. terem
T 13	Inklúzió, integráció – elmélet és gyakorlat (elnök: Forray R. Katalin)	2. terem
T 14	Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Endrődy-Nagy Orsolya)	3. terem

17.15–17.30 *Kávészünet* (Kamara)

17.30–19.15 Szimpózium (SZ13–SZ16), Tematikus előadás (T15–T18), Poszterszekció (P2)

SZ 13	A néptanítói szakmások határvidékein (elnök: Nóbik Attila; opponens: Podráczky Judit)	Szeminárium
SZ 14	A pedagógiai hozzáadott érték – módszerek, iskolák, esetek (elnök: Bacskai Katinka; opponens: Szemerszki Marianna)	Bordó
SZ 15	A technológia hatása a tanulás világára a pszichológia nézőpontjából (elnök: Hülber László; opponens: Szabó Éva)	Kék
SZ 16	A szociometria alkalmazása középiskolai osztályokban (elnök: Szekeres Ágota; opponens: Virághné Ratimovszky Kornélia)	Sárga
T 15	Kutatásmódszertan – mérőeszközök, eljárások (elnök: Vidákovich Tibor)	Zöld
T 16	Tanulás, tudás, megosztás különböző(képpen) közösségekben (elnök: Lénárd Sándor)	1. terem
T 17	Pedagógusok és pedagógusképzés (elnök: Rapos Nóra)	2. terem
T 18	Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Engler Ágnes)	3. terem
P 2	Poszterszekció (elnök: Habók Anita)	I. emeleti folyosó

19.15– *Állófogadás* (Aula)

19.15–24.00 *Zenés-táncos est, fellép a Dollár Boys Band* (Díszterem)

2016. november 18. (péntek)

08.30–09.00 Kávés (Kamara)

09.00–10.45 Szimpózium (SZ17–SZ23), Tematikus előadás (T19–T20), HERA-ülés

SZ 17	Felsőoktatás szociális térben (elnök: Polónyi István; opponens: Hrubos Ildikó)	Díszterem
SZ 18	A kreativitás fejlesztése az óvodai nevelésben és kisiskoláskorban (elnök: Vass Vilmos; opponens: Pukánszky Béla)	Bordó
SZ 19	Esélyek és hátrányok – roma fiatalok helyzete a közoktatásban és a felsőoktatásban (elnök: Bocsi Veronika; opponens: Jenei Teréz)	Kék
SZ 20	Pedagóguskompetenciák a mindennapi gyakorlatban (elnök: Kotschy Beáta; opponens: Kimmel Magdolna)	Sárga
SZ 21	Szociális és érzelmi készségek, képességek vizsgálata a köznevelési rendszer különböző szintjein (elnök: Hegedűs Szilvia; opponens: D. Molnár Éva)	Zöld
SZ 22	Felsőoktatási életút és kilépés – Adminisztratív adatokon alapuló vizsgálatok a felsőoktatás-kutatásban (elnök: Stéger Csilla; opponens: Chrappán Magdolna)	1. terem
SZ 23	A szakképzés-szakoktatás fejlesztése empirikus vizsgálatok tükrében (elnök: Kereszty Orsolya; opponens: Engler Ágnes)	2. terem
T 19	Neveléstörténeti kutatások (elnök: Rébay Magdolna)	3. terem
T 20	Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Serfőző Mónika)	Hangklub
	HERA-ülés	Szeminárium

10.45–11.00 Kávészünet (Kamara)

11.00–12.00 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Carmel Cefai (University of Malta): **Surfing the waves: A whole school approach to resilience education for young children**

Levezető elnök: **Zsolnai Anikó**, SZTE Neveléstudományi Intézet

12.00–13.00 Szendvicsebéd (Kamara)

13.00–14.45 Szimpózium (SZ24–SZ27), Tematikus előadás (T21–T25), Poszterszekció (P3), MTA PTB nyílt ülése

SZ 24	Az Iskolai Közösségi Szolgálat működésének és céljai teljesülésének vizsgálata a közép- és felsőoktatásban (elnök: Fényes Hajnalka; opponens: Homoki Andrea)	Bordó
SZ 25	Ifjúságkutatás a neveléstudomány szolgálatában (elnök: Nagy Ádám; opponens: Trencsényi László)	Kék
SZ 26	Testnevelés és sportolás helyzete, szerepe a köz- és felsőoktatásban (elnök: Kovács Klára; opponens: Szabó József)	Sárga
SZ 27	Minőségi tanulás és tanulási élmény – elvárások és lehetőségek a felsőoktatásban (elnök: Szabó Péter; opponens: Lénárd Sándor)	Zöld
T 21	Művészetek – szín/játék (elnök: Kárpáti Andrea)	Szeminárium
T 22	Pedagógusok és pedagógusképzés (elnök: Kolosai Nedda)	1. terem
T 23	Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztési lehetőségei (elnök: Molnár Edit Katalin)	2. terem
T 24	Közösségi tanulás, közösségépítés (elnök: Kocsis Mihály)	3. terem
T 25	Tanulás – attitűd, környezet, lehetőség (elnök: Csapó Benő)	Hangklub
P 3	Poszterszekció (elnök: Vígh Tibor)	I. emeleti folyosó
MTA PTB nyílt ülése		Díszterem

14.45–15.00 Szünet

15.00–16.00 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Csépe Valéria (MTA TTK Agyi Képzőközpont):

Agy, tanulás és technológia – Új lehetőségek a kutatásalapú oktatásban és nevelésben

Levezető elnök: *Csapó Benő*, SZTE Neveléstudományi Intézet

16.00–16.30 Kávészünet (Kamara)

16.30–18.00 Kerekasztal-beszélgetés (Díszterem)

Részvevők:

Barabás Katalin (SZTE ÁOK Magatartástudományi Intézet), *Csapó Benő* (SZTE Neveléstudományi Intézet),
Csépe Valéria (MTA TTK Agyi Képző Központ), *Varga Júlia* (MTA Közgazdaság-tudományi Intézet,
 Budapesti Corvinus Egyetem)

A beszélgetést moderálja: *Vidákovich Tibor*, SZTE Neveléstudományi Intézet

18.00–19.45 Szimpózium (SZ28–SZ32), Tematikus előadás (T26–T28), MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság, IKT Albizottság, Szociálpedagógiai Albizottság ülése

SZ 28	Tanulás és munkavállalás a felsőoktatásban (elnök: Kun András István; opponens: Fényes Hajnalka)	Labor
SZ 29	A társadalmi integráció és inklúzió új lehetőségei (elnök: Semsei Imre; opponens: Fónai Mihály)	Bordó
SZ 30	Új utakon a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés (elnök: Lükő István; opponens: Varga Attila)	Kék
SZ 31	Gyermekvédelmi perspektívák (elnök: Veressné Gönczi Ibolya; opponens: Nagy Krisztina)	Sárga
SZ 32	A felsőoktatásba belépő hallgatók problémamegoldása (elnök: Revákné Markóczy Ibolya; opponens: Tóth Zoltán)	Zöld
T 26	Motivációkutatások – motiváció, tanulás, társas közeg (elnök: Fejes József Balázs)	1. terem
T 27	Tankönyvek, taneszközök, módszerek – régen és most (elnök: Albert Gábor)	2. terem
T 28	Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás (elnök: Bartha Csilla)	Hangklub
	MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság nyílt ülése	3. terem
	MTA PTB IKT Albizottság nyílt ülése	Szeminárium
	MTA PTB Szociálpedagógiai Albizottság nyílt ülése	Kis tárgyaló

19.45–20.30 *Dombiné Kemény Erzsébet és Pukánszky Béla komolyzenei koncertje* (Díszterem)

21.00– *Társas vacsora*

2016. november 19. (szombat)

08.00–08.30 Kávés (Kamara)

08.30–10.15 Szimpózium (SZ33–SZ37), Tematikus előadás (T29–T30), Műhelyfoglalkozás (M1–M2)

SZ 33	A befogadó nevelés-oktatás különböző aspektusai az óvodától a felnőtté válásig (elnök: Papp Gabriella; opponens: Perlusz Andrea)	Díszterem
SZ 34	Drámapedagógia a tudományok fókuszában (elnök: Novák Géza Máté; opponens: Kaposi József)	Bordó
SZ 35	Tanulási környezet és tantárgyi attitűdök a természettudományos oktatásban (elnök: Chrappán Magdolna; opponens: Csernoch Mária)	Kék
SZ 36	A szakirodalmi áttekintés mint kutatási módszer alkalmazási lehetőségei a neveléstudományban (elnök: Kopp Erika; opponens: Szabolcs Éva)	Sárga
SZ 37	Tanárok és cigány, roma tanítványaik (elnök: Forray R. Katalin; opponens: Kozma Tamás)	Zöld
T 29	IKT, digitális műveltség (elnök: Buda András)	1. terem
T 30	Oktatás-nevelés-kutatás – rendszerszintű megközelítések (elnök: Golnhofer Erzsébet)	2. terem
M 1	Integráció-szegregáció – Társadalmi érzékenyítést támogató társasjátékok a felsőoktatásban (vezetők: Fejes József Balázs, Szűcs Norbert)	3. terem
M 2	Hol itt a probléma? Tanulóközpontú módszerek a természettudományos nevelésben (vezetők: Korom Erzsébet, Orosz Gábor)	Szeminárium

10.15–10.30 Kávészünet (Kamara)

10.30–11.30 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Terezinha Nunes (University of Oxford): **What is involved in modelling the world with mathematics?**

Levezető elnök: *Csíkos Csaba*, SZTE Neveléstudományi Intézet

11.30–13.15 Szimpózium (SZ38–SZ41), Tematikus előadás (T31–T32), Műhelyfoglalkozás (M3–M5)

SZ 38	A zenetanulás formális és non-formális dimenziói (elnök: Váradi Judit; opponens: Duffek Mihály)	Bordó
SZ 39	Oktatók és oktatói gyakorlatközösségek tanulása és támogatása a felsőoktatásban (elnök: Kálmán Orsolya; opponens: Derényi András)	Kék
SZ 40	Domaszéki Kalandnap, az első pedagógiai projekt storyline módszerrel a Dél-Alföldön (elnök: Lippai Edit; opponens: Varga Attila)	Sárga
SZ 41	Eredményes tanulás – sikeres iskola: A KIP mint a tanulási környezet optimalizálása és az alkalmazását támogató diagnosztikus rendszer (elnök: Cseh Györgyi Lenke; opponens: Szivák Judit)	Zöld
T 31	IKT, digitális műveltség (elnök: Kis-Tóth Lajos)	1. terem
T 32	Neveléstörténeti kutatások (elnök: Szabolcs Éva)	Hangklub
M 3	A vizuális képesség értékelése az iskolai gyakorlatban: térszemlélet, színérzékelés, kreativitás (vezetők: Kárpáti Andrea, Gaul Emil)	2. terem
M 4	Tanulás a felsőoktatásban (vezetők: Bocsi Veronika, Ceglédi Tímea)	Szeminárium
M 5	Workshop: Why do poor children find it difficult to learn about Science? <i>Peter Bryant</i> (University of Oxford)	3. terem

13.15–13.30 A konferencia zárása (Díszterem)

Jegyzetek

RÉSZLETES PROGRAM

2016. november 17. (csütörtök)

09.00–09.30 Regisztráció (Aula)

09.30–10.00 Megnyitó (Díszterem)

Szabó Gábor, az SZTE rektora
Csapó Benő, az ONK alapító elnöke
Zsolnai Anikó, a konferencia elnöke

10.00–10.30 ONK 2015 – kötetbemutató (Díszterem)

10.30–10.45 Kávészünet (Kamara)

10.45–12.30 Szimpózium (SZ1–SZ4), Tematikus előadás (T1–T5), DOSZ Pszichológiai és Neveléstudományi Osztály nyílt ülése

SZ 1	<p>Adaptációs folyamatok a 20. századi magyar neveléstudományban (elnök: Fenyő Imre; opponens: Baska Gabriella)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fenyő Imre: A Dewey-recepció Magyarországon • Brezsnjányszky László: Az individuálpaszichológiai alapú nevelésfelfogás hazai recepciója és alkalmazása a képzésben, programokban • Vincze Tamás: A pedagógus Tolsztoj hazai recepciójának problémái • Verdes Miklós: Egy személyközpontú nevelésfelfogás hazai recepciójának lehetőségei a 20. század második felében 	Díszterem
SZ 2	<p>Társadalmi befogadást célzó innovációk a magyarországi oktatási rendszerben (elnök: Varga Aranka; opponens: Fehérvári Anikó)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varga Aranka: A hazai oktatási integráció tapasztalatai kutatások tükrében • Orsós Anna: Helyzetkép a cigány/roma nemzetiségi oktatásról • Boros Julianna: Amritások – egy inkluzív közösség a rendszerváltás után • Trendl Fanni: Eredmények és továbblépési irányok a Wlislöcki Henrik Szakkollégium roma szakkollégiumi projektjének vizsgálata alapján • Arató Ferenc: A befogadás strukturális feltételei: szubsidiaritás és/vagy centralizáció 	Bordó

10.45–12.30 Szimpózium (SZ1–SZ4), Tematikus előadás (T1–T5) – *folytatás*

SZ 3	<p>Az ökumenikus iskola mint civil kezdeményezés (elnök: Kozma Tamás; opponens: Pusztai Gabriella)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forray R. Katalin, Kozma Tamás: Az ökumenikus iskola mint civil kezdeményezés • Hideg Gabriella: Esettanulmány a Budapest-Máriaremetei Ökumenikus Iskola keletkezéséről • Oláh Ildikó: Esettanulmány a főtí Ökumenikus Általános Iskola és Gimnázium keletkezéséről • Jankó Krisztina: Esettanulmány a monori ökumenikus iskola keletkezéséről • Bacskai Katinka: Egyházi iskolák egy több felekezeti régióban 	Kék
SZ 4	<p>Új kihívások a szakmai pedagógusképzésben (elnök: Tóth Péter; opponens: Tóth Béláné)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Holik Ildikó: Szakmai tanárok véleménye a pedagógusi pályáról • Végh Ágnes: Kik választják a közgazdász tanár szakot? • Makó Ferenc: Mérnök tanár-jelöltek összefüggő oktatási-nevelési gyakorlata során készített portfólióinak elemzése • Simonics István: Mérnök tanárok és mentortanárok IKT alkalmazásának összehasonlítása • Duchon Jenő: Elméleti alapok a felnőtt tanulók biztonság tudatos attitűdjének vizsgálatához 	Sárga
T 1	<p>Pszichológiai vizsgálatok (elnök: D. Molnár Éva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • D. Molnár Éva: Az önszabályozás mint az erőfeszítés alapú kontroll és végrehajtó funkciók integrált modellje • Takács Zsófia, Kassai Réka, Zimonyi Nóra: A kisgyermekkorú végrehajtó funkciókat fejlesztő intervenciók hatékonysága – egy metaanalízis • Juhász Dóra: Az implicit tudás konszolidációjának vizsgálata gyermekkoról időskorig • D. Molnár Éva, Retkesné Androvicz Krisztina: A szülők nevelési stílusának összefüggései az óvodások önszabályozott viselkedésével • Gál Zita, Fricz Beáta, Kasik László: A tudatelmélet, a szociális probléma-megoldás és a kortársbántalmazás kapcsolata a szociometriai pozícióval alsó tagozatosok körében • Kalcsó Réka, F. Lassú Zsuzsa: A merev nemi szerepfelfogás lebomlása és lebontása az intézményes nevelésben – Óvodás gyermekek nemi sztereotípiái a pedagógus nemével összefüggésben 	Zöld

Jegyzetek

10.45–12.30 Szimpózium (SZ1–SZ4), Tematikus előadás (T1–T5) – *folytatás*

<p>T 2</p>	<p>Állampolgári, környezeti és pénzügyi nevelés – dimenziók és szinterek (elnök: Horváth H. Attila)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalocsai Janka: Állampolgári nevelés, véleménynyilvánítás és érdekérvényesítés a fiatalok körében • Nyúl Eszter Anna: Összefüggés az állampolgári ismeretek és az állampolgársági vizsga között • Horváth H. Attila, Mészáros György, Gomboczné Erdei Mónika, Lukács Lilla: Az állampolgár nevelője a köznevelési törvényben • Kinyó László, Tóth Edit: Az egyetemes társadalmi-kulturális jelenségek és a pénzügyi műveltség online mérése 5. évfolyamon • Könczey Réka, Varga Attila: Pedagóguskép és iskolakép – a fenntarthatóság pedagógiája nézőpontjából 	<p>1. terem</p>
<p>T 3</p>	<p>A pedagógiai és kutatói munka egyéni és közösségi meghatározói (elnök: Kereszty Orsolya)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunos Nóra: Iskolai kiégés – hatás-kölcsönhatás pedagógusok és tanulók között a középiskolában • Tordai Zita, Harsányi Tünde: Az érzelmi intelligencia és az észlelt stressz összefüggései pedagógusok körében • Juhász Levente Zsolt: Neuromitoszok tanárok és tanárjelöltek között • Mihálka Mária: Pedagógusok lelki egészségének összefüggése a család-munka interferenciával • Mihálka Mária: A kiégést és a család-munka interferenciát befolyásoló rizikó- és protektív faktorok • Kereszty Orsolya: Gender különbségek a kutatói pálya korai szakaszában 	<p>2. terem</p>
<p>T 4</p>	<p>Nyelvtanulás, nyelvoktatás és meghatározói (elnök: Habók Anita)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barnucz Nóra: IKT-eszközökkel támogatott angolórak hatásvizsgálata 12-13 éves tanulók körében • Sebestyén Krisztina: Mit ér az érettségi, ha német? • Kőműves Edina: Az interdiszciplinaritás gyakorlati lehetőségei a nyelvoktatásban kezdő szinten • Rácz Barbara: Mozgásos idegennyelv-oktatás és inklúzió Európában 	<p>3. terem</p>
<p>T 5</p>	<p>A Tehetségről – régen és most (elnök: Bolvári-Takács Gábor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Török Balázs Győző: A tehetséggondozás integrálódása az oktatási rendszerek működésébe • Dancsházy-Nagy Ágnes, Koncz Karola: A tanulói portfóliókészítés szerepe a tehetség felismerésben és a kollégiumpedagógiában • Bolvári-Takács Gábor: Tehetség és módszer – Az Állami Balett Intézet első átfogó önreflexiója (1961) • Tokai Dalma: Kiemelkedő teljesítmény, versenyek és pszichés és szomatikus egészség 	<p>Hangklub</p>

10.45–12.30

DOSZ Pszichológiai és Neveléstudományi Osztály nyílt ülése	Szeminárium
---	-------------

12.30–13.30 *Szendvicsebéd (Kamara)*

13.30–15.15 Szimpózium (SZ5–SZ8), Tematikus előadás (T6–T10), Poszterszekció (P1)

SZ 5	<p>Iskolák és diákok a határon túl (elnök: Gábrity Molnár Irén; opponens: Mandel Kinga)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok képzési esélyei, munkaerő-piaci pozicionálása a munkaadók elvárásainak függvényében • Pletl Rita: A nyelvi tényező szerepe a romániai magyar tannyelvű szakképzésben • Márkus Zsuzsanna: Pedagógusképzési hallgatók intézményi beágyazottsága • Joó Orsolya: A kárpátaljai magyar nyelvű tanárképzés jelene és jövője 	Díszterem
SZ 6	<p>A felnőttek tanulásának és képzésének meghatározó trendjei: változások és fejlesztések a felnőttképzésben és a felső-oktatásban (elnök: Székely Mózes; opponens: Kereszty Orsolya)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kasza Georgina: A felsőoktatás nemzetközivé válása: megközelítések és reflexiók • Pap Anna: Szakképzési centrumok az oktatáspolitikai tükrében • Hankovszky Katalin: A coaching mint támogatási forma szerepe a felnőttek tanulásában • Lukicsné Berényi Sára Fruzsina: A duális képzés bevezetéséhez kapcsolódó szakpolitikai és törvényi változások 	Bordó
SZ 7	<p>A fordítás és tolmácsolás tanításának megújítása (elnök: Lesznyák Márta; opponens: Pusztai-Varga Ildikó)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balogh Dorka: Jogi szövegtípusok a jogi szakfordítás oktatásában • Lesznyák Márta, Balogh Dorka: Projekt módszer a fordítás tanításában • Fischer Márta: Az önértékelés mint a teljesítmény és a motiváció növelésének eszköze a fordítóképzésben • Bakti Mária: A tolmácsolási teljesítmény fejlődése és fejlesztése a tolmács mesterképzésben 	Kék

---

Jegyzetek

13.30–15.15 Szimpózium (SZ5–SZ8), Tematikus előadás (T6–T10), Poszterszekció (P1) – *folytatás*

SZ 8	<p>A felekezeti oktatási intézmények változó funkciói az oktatási rendszerben (elnök: Pusztai Gabriella; opponens: Imre Anna)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inántsy Pap Ágnes: A görögkatolikus fenntartású oktatási intézményekben tanuló diákok szüleinek iskolaválasztási döntései • Tódor Imre: A tanulók középiskola-választási döntésmechanizmusai és eredményessége szektorközi megvilágításban • Morvai Laura: Egyházi középiskolák eredményessége a 2014-es Országos kompetenciamérés adatai alapján • Berei Emese: A felsőoktatás hallgatóinak inkluzív szemléletét formáló intézményi tényezők • Csejoszki Mihály: Felekezeti felsőoktatás belső strukturáltsága az intézményi és a felvételi statisztikák tükrében 	Sárga
T 6	<p>Beszéd, olvasás, írás – feltárás és fejlesztés (elnök: Steklács János)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiss Renáta, Hódi Ágnes, Tóth Edit, B. Németh Mária: Egy magyar nyelvű online fonológiai tudatosság teszt reliabilitásának és validitásának vizsgálata • Steklács János: Az olvasási idő, a fixációk, a szakkadikus tevékenység és a szöveg megértésének vizsgálata első osztályos tanulók körében • Zajdó Krisztina: A beszédészlelési és beszédhang-képzési képességek alakulása tipikusan fejlődő, 3–8 éves tanulók körében • Molnár Pál, Pintér Henriett, Tóth Edit: A tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás kognitív, társas és tanítási tényezői – mérőeszköz • Pintér Henriett, Molnár Pál: Az írásbeli szövegalkotás folyamatait serkentő és gátló tényezők feltárása tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulásban • Vass Dorottea: Mesehősök: igények metamorfózisa a kisiskolások világában – A vajdasági első osztályos tanulók irodalmi érdeklődésének pedagógiai vizsgálata 	Zöld
T 7	<p>Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztése (elnök: Korom Erzsébet)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pásztor-Kovács Anita: Az előre definiált üzenetek alkalmazásának hatása a kollaboratív problémamegoldó teljesítményre online tesztkörnyezetben • Rausch Attila: Korai matematikai készségek online mérése első osztályos tanulók körében • Szabó Zsófia Gabriella: Stratégiahasználat mérésének lehetősége felsoroló kombinatív problémák megoldása során • Kecskeméti Judit, D. Molnár Éva: A földrajz tantárgy tanulásának és tanításának sajátosságai 8. és 9. évfolyamos tanulók körében • Korom Erzsébet, Szabó Zsófia Gabriella: Feladatmegoldási idő változása kombinatív képességre irányuló fejlesztő kísérlet elő- és utótesztje során 3. évfolyamosok körében • Buzás Zsuzsa, Csontos Tamás: A nyelvi és zenei feldolgozási folyamatok kapcsolódási pontjai 	1. terem

13.30–15.15 Szimpózium (SZ5–SZ8), Tematikus előadás (T6–T10), Poszterszekció (P1) – *folytatás*

<p>T 8</p>	<p>Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás (elnök: Szabó Ákosné)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pukánszky Béla: Gyógypedagógia-történet vagy fogyatékoság-történet? Egy diszciplináris paradigmaváltás okai és következményei • Oraveczi Adrienn: A gyógypedagógia két meghatározó Máriája: Dr. Montessori, Dr. Hári és módszereik összehasonlítása • Szabó Ákosné: Az első öt esztendő. Gondolatok a gyógypedagógiai nevelési folyamatról és a többszintű – segítő – beavatkozások anatómiájáról • Hegyi-Tóth Erika: Megváltozott munkaképességű fiatal felnőttek integrációjának mentális egészséggel kapcsolatos vonatkozásai • Sándor Anikó: Önrendelkező életre nevelés és magas támogatási szükséglet • Gál Anikó: Theodor Heller és Bárczi Gusztáv. Egy feltehető gondolathasonlóság felderítési kísérlete 	<p>2. terem</p>
<p>T 9</p>	<p>Neveléstudományi kutatások – megközelítések, mérőeszközök, eljárások (elnök: Mészáros György)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nagy Gyula: A Magyar Pedagógia folyóirat tudományometriai és tartalmi elemzése szövegbányászati módszerrel • Mészáros György: Filozófiai emberképek a hazai neveléstudományban: kortárs antropológiák kihívása a pedagógiai antropológia számára • Thun Éva: Az etnográfia módszerének alkalmazási lehetőségei a pedagóguskutatásban • Endrődy-Nagy Orsolya: Ukiyo-e – A japán fametszet mint lehetséges gyermekortörténeti forrás • Mrázik Julianna: INUS okság, ok és okozat a neveléstudományi kutatásban 	<p>3. terem</p>
<p>T 10</p>	<p>Képzés, szakképzés, szakmai képzés (elnök: Csíkos Csaba)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szabó Barbara Éva: Szakképzés a felsőoktatásban a felvételi adatok tükrében • Horváth Ágnes: Képzési dilemmák: önállóan vagy társítva? – az ifjúságsegítő képzés pedagógiai kérdései • Holik Ildikó, Pogátsnik Monika: A duális képzés bevezetésének első tapasztalatai mérnök informatikus szakos hallgatók tanulmányi eredményességének és véleményének tükrében • Angyalné Kovács Anikó: Szakmák Éjszakája: Új utak a pályaorientációban • Csíkos Csaba: Komplex szakmai vizsgafeladatok méréselméleti elemzése 	<p>Hangklub</p>

Jegyzetek

13.30–15.15 Szimpózium (SZ5–SZ8), Tematikus előadás (T6–T10), Poszterszekció (P1) – *folytatás*

P 1	<p>Poszterszekció (elnök: Kinyó László)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Borsodi Csilla Noémi: A non scholae sed vitae discimus mondás valóság tartalma napjaink szakképzésében – kutatás tanulók között • Borsodi Csilla Noémi: A sikeres pedagógussá válás alternatív útjai • Magyar Márton, Nagy Oxána, Patakiné Bősze Júlia: ELTE-n végzett rekreáció szakosok pályakövetése • Magyar Márton: Új perspektívák az animáció oktatásában a rekreáció BSc szintű képzésben • Mészárosné Merbler Éva: Mérnökhallgatók lemorzsolódásának okai – a háttérváltozók tükrében • Molnár György, Nagy Katalin, Szűts Zoltán: A Big Data rendszer használata a tanulói attitűdök feltérképezésében és elemzésében • Molnár György: A pedagógiai e-portfólió szerepe és alkalmazása a pedagógusképzés területein • Nagy Katalin: Pedagógus-továbbképzések tapasztalatai – Tervek és tények • Nagy-Czirok Lászlóné: Bátorítani tanuló pedagógust és diákot • Pál Balázs Gyula: A hazai felsőoktatás vonzereje a rangsorok tükrében – kérdőíves vizsgálat a PTE KPVK-ra felvett hallgatók körében 	I. emeleti folyosó
------------	--	--------------------

15.15–15.30 *Kávészünet* (Kamara)

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14)

SZ 9	<p>Család és társadalom az oktatásban és nevelésben (elnök: Engler Ágnes; opponens: Bocsi Veronika)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podráczky Judit, Nyitrai Ágnes: Iskolába készülünk – a családok iskolaválasztási preferenciái • Morvai Laura: Családszerkezet és iskolai eredményesség az Országos kompetenciamérés tükrében • Engler Ágnes, Markos Valéria: A tanulói előmenetel és a családi háttér összefüggései • Kerülő Judit, Kóka Ágnes: Családi kapcsolatok újjáépítésének segítése büntetés-végrehajtó intézetben lévő nők körében • Jancsák Csaba: „Érintetlen” nemzedék (?) – A kollektív történelmi emlékezet és a családi narratívák 	Díszterem
-------------	--	-----------

Jegyzetek

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14) – *folytatás*

<p>SZ 10</p>	<p>Az iskola belső világa, eredményessége és szervezeti jellemzőinek összefüggései (elnök: Fehérvári Anikó; opponens: Baráth Tibor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czető Krisztina, Lénárd Sándor: Az iskolai eredményesség, a pedagógiai hozzáadott érték és a szervezeti jellemzők kapcsolata • Fehérvári Anikó, Paksi Borbála, Széll Krisztián: Az iskolai eredményesség szervezeti meghatározottsága • Paksi Borbála, Dóczy-Vámos Gabriella, Széll Krisztián, Fehérvári Anikó: A fegyelemindex körbejárása: tartalmi vonatkozások és szervezeti meghatározottság • Dóczy-Vámos Gabriella: Az iskolai agresszió és az iskola belső világa 	<p>Bordó</p>
<p>SZ 11</p>	<p>A szülői viszonyulások megismerése és alkalmazhatósága a gyógypedagógiában (elnök: Pukánszky Béla; opponens: Fazekasné Fenyvesi Margit)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magyar Adél: Fogyatékosgyermek-kép az ezredforduló magyar „szülőkönyveiben” • Tóthné Aszalai Anett: Szülői vélekedések a dadogás hátteréről • Meggyesné Hosszu Tímea: A szociális háttértényezők szerepe a tanulásban akadályozott gyermekek idegennyelv-tanulási motivációjában • Kocsisné Kálló Veronika: A szülői kísérés szerepe a nyelvlökéses nyelés terápiájában • Nagyné Hegedűs Anita: Továbbtanulással kapcsolatos szülői vélekedések a sajátos nevelési igény tükrében 	<p>Kék</p>
<p>SZ 12</p>	<p>Általános iskolák eredményessége és hátránykompenzációs lehetőségei (elnök: Szemerszki Marianna; opponens: Bacskai Katinka)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szemerszki Marianna: Általános iskolai eredményesség és tanulói továbbhaladás • Sági Matild: Hátránykompenzáció és iskolai kollektíva • Imre Anna: Szakpolitikai változások – kontextusok – pedagógusok • Kállai Gabriella: A pedagógiai munkát támogató szakmák szerepe • Imre Nóra: Szülők bevonása a tanulmányi eredményesség növelése érdekében 	<p>Sárga</p>

Jegyzetek

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14) – *folytatás*

<p>T 11</p>	<p>Természettudományi, környezeti, gazdasági, műszaki nevelés és képzés (elnök: Radnóti Katalin)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Benkő Zsolt István: Hallgatói külön projektek a technikai-műszaki oktatásban • Egyed László: Az SSIBL-modell: társadalmilag releváns problémák feldolgozása a természettudományok oktatásában • Jarosievitz Beáta, Fehér Péter, Radnóti Katalin: Társakkal együtt, saját mobil eszközökkel (BYOD) élvezetesebb a Fizika! • Bálint Krisztián: A kriptovaluta alapú egyetemi szintű oktatás igényeinek a feltérképezése a szlovákiai és a magyarországi hallgatók körében • Orbán Hedvig: Tartalomfejlesztési lehetőségek – az ismeretterjesztés szerepe a hazai közművelődési intézményeinkben, színtereinken • Radnóti Katalin: A tanulók gondolkodásának fejlesztési lehetőségei a fizika tantárgy keretei között 	<p>Zöld</p>
<p>T 12</p>	<p>Az éneklés és a zenélés meghatározói (elnök: Dombiné Kemény Erzsébet)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Altorjay Tamás: Hogyan melegítsük be az énekhangot? • Buzás Zsuzsa, Zsigmond Gábor, Csontos Tamás, Maródi Ágnes: A kottaolvasás vizsgálata felső tagozatos diákok körében • Dobos Bianka, Pikó Bettina: A perfekcionizmus összefüggése a zenei szorongással zenészek és zeneművészeti oktatásban résztvevők körében • Pintér Tünde: A zenei nevelés megítélése a tanulók zenei attitűdjei alapján • Szabó Norbert: A szülők hatása a hangszertanulási motivációra • Dombiné Kemény Erzsébet: Új dimenziók a kortárszene tanításának területén az SZTE JGYPK Ének-zene Tanszék történetében 	<p>1. terem</p>
<p>T 13</p>	<p>Inklúzió, integráció – elmélet és gyakorlat (elnök: Forray R. Katalin)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Krausz Anita: Általános iskolások attitűdje a CATCH kérdőív alapján • Fónai Mihály, Hüse Lajos, Balogh Erzsébet, Barnucz Nóra, Zolnai Erika: Az Iskolai Életminőség Kérdőív (QSL) inklúziós szempontú alkalmazhatóságának nemzetközi összehasonlító vizsgálata • Horváth Péter László: Van egy örökbefogadott, különleges testvérem – A testvérkapcsolatok alakulása • Szabó Dóra Fanni: Reziliens tanulók tanulási stratégiái • Millei Ilona: Roma identitás és társadalmi mobilitás 	<p>2. terem</p>

15.30–17.15 Szimpózium (SZ9–SZ12), Tematikus előadás (T11–T14) – *folytatás*

T 14	<p>Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Endrődy-Nagy Orsolya)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aggné Pirka Veronika, Endrődy-Nagy Orsolya: Vélekedések a nevelésről és a nevelhetőségről az óvodapedagógusok körében • Lanszki Donát, Golyán Szilvia: Pedagógusjelöltek pályamotivációjának vizsgálata a tanítással kapcsolatos attitűd változásával összefüggésben • Juhász Levente Zsolt, Cser Valériusné Adermann Gizella: Egyetemi hallgatók tanulási stratégiái és motivációja • Keczer Gabriella: A problémaalapú tanulás és a projektmódszer integrált alkalmazásának tapasztalatai és lehetőségei a felsőoktatásban • Kovács Krisztina: Integrációval kapcsolatos attitűdök vizsgálata mentorhallgatók körében • Süveges Gergő: A természetes közösségfejlődés magyarországi adaptációja 	3. terem
-------------	---	----------

17.15–17.30 *Kávészünet* (Kamara)

17.30–19.15 Szimpózium (SZ13–SZ16), Tematikus előadás (T15–T18), Poszterszekció (P2)

SZ 13	<p>A néptanítói szakmásodás határvidékein (elnök: Nóbik Attila; opponens: Podráczky Judit)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hegedűs Judit: A gyermekvédelmi szakma professzionalizálódása • Pethő Villó: A zenetanári professzió alakulása a Szegedi Városi Zeneiskola történetén keresztül 1881–1944 között • Baska Gabriella: A tanítói szerep hírlapi reprezentációja • Nóbik Attila: Nem szakmai tartalmak a Néptanítók Lapjában (1868–1892) 	Szeminárium
SZ 14	<p>A pedagógiai hozzáadott érték – módszerek, iskolák, esetek (elnök: Bacskai Katinka; opponens: Szemerszki Marianna)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Horn Dániel: Az iskolai hozzáadott érték mérése – módszertani megjegyzések • Nahalka István: Növeli-e a magyar iskolarendszer a tanulók közötti különbségeket? Mit mond a pedagógiai hozzáadott érték számítása? • Bacskai Katinka: Egyházi iskolák: hozzáadnak vagy elvesznek? • Fehérvári Anikó: A hátrányos helyzetű tanulókat oktató iskolák eredményessége • Széll Krisztián: Az iskolai pedagógiai hozzáadott érték egy lehetséges számítása és kutatási célú alkalmazása 	Bordó

17.30–19.15 Szimpózium (SZ13–SZ16), Tematikus előadás (T15–T18), Poszterszekció (P2) – *folytatás*

<p>SZ 15</p>	<p>A technológia hatása a tanulás világra a pszichológia nézőpontjából (elnök: Hülber László; opponens: Szabó Éva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvaszingerné Prantner Csilla, Faragó Boglárka: A multitasking jellegű feladatvégzés hatása a teljesítményre és az időbeosztásra • Kovács Kristóf, Faragó Boglárka: A technológia hatása az iskolai teljesítményt befolyásoló kognitív képességekre • Dávid Mária, Dorner László, Kolozsvári Csaba: Az IKT-használat gyakorisága és az önszabályozó tanulás közötti kapcsolat • Taskó Tünde Anna, Héjja-Nagy Katalin, Mester Dolli: Az önszabályozott tanulóvá válás segítése a pedagógusok szemszögéből 	<p>Kék</p>
<p>SZ 16</p>	<p>A szociometria alkalmazása középiskolai osztályokban (elnök: Szekeres Ágota; opponens: Virághné Ratimovszky Kornélia)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szekeres Ágota, Horváth Endre: (A)tipikus fejlődésű tanulók közösségeinek vizsgálata a SMETRY szoftver támogatásával • Herbainé Szekeres Erika, Fábíán Bertalan, Horváth Endre: 4, 6, 8 évfolyamos gimnáziumi osztályközösségek összehasonlító vizsgálata • Szekeres Ágota: Nagy létszámú középiskolai osztályok társas kapcsolatainak vizsgálata szociometriai mérés eredményeiből kiindulva • Méhes Krisztina, Stefanik Krisztina: Úton-útfélen... Autizmussal élő középiskolás diákok szociometriai helyzete és viktimizációja 	<p>Sárga</p>
<p>T 15</p>	<p>Kutatásmódszertan – mérőeszközök, eljárások (elnök: Vidákovich Tibor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bús Enikő, Dancs Katinka, Kinyó László: Online tesztfeladatok néhány nyelvi jellemzőjének (szövegterjedelem, érthetőség) összefüggése a feladatnehézséggel és a feladattal töltött idővel • Szabó Zsófia Gabriella, Korom Erzsébet: A Rasch-modell és a parciális kreditmodell alkalmazásának lehetősége a kombinatív képességet folytonos skálán mérő teszt esetében • Molnár Gyöngyvér: Problémamegoldó stratégiák és azok változása: logfile- és látensprofil-elemzések • Kovács Kristóf: Élet a mátrixban: A fluid intelligencia adaptív mérése • Tóth Edit, Kasik László: Az SPSI–R hazai, módosított változatának pszichometriai mutatói • Kasik László, Vidákovich Tibor: Az SPSI–A pszichometriai mutatói 12 és 16 évesek körében 	<p>Zöld</p>

17.30–19.15 Szimpózium (SZ13–SZ16), Tematikus előadás (T15–T18), Poszterszekció (P2) – *folytatás*

<p>T 16</p>	<p>Tanulás, tudás, megosztás különböző(képpen) közösségekben (elnök: Lénárd Sándor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Menyhárt Anna: Tudásmegosztás az iskolában • Lénárd Sándor: Az eredményes iskolavezetés és tanulás a szervezetben • Németh Szilvia: Kreatív tanulási környezet létrehozása a Kreatív Partnerség programmal – egy pécsi matematika pilot program eredményeinek a bemutatása • Miklósi Márta, Ács-Bíró Adrienn: Fiatalok fogvatartottak oktatási-képzési lehetőségei • Szécsi Tünde: A tanárjelöltek attitűdje és nézetei a kisebbségi és immigráns gyerekek anyanyelvének megőrzéséről az Egyesült Államokban • Göncziné Kapros Katalin: A STEM fejlődésének nemzetközi áttekintése 	<p>1. terem</p>
<p>T 17</p>	<p>Pedagógusok és pedagógusképzés (elnök: Rapos Nóra)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Molnár Edit Katalin: A tanári tervezés tanulásának kezdeti lépései • Csillik Olga, Sass Judit, Bodnár Éva, Daruka Magdolna: Tanári kompetenciák hazai kontextusban – tanárok és diákok véleményének összehasonlítása • Márkus Edina, Szabó Barbara Éva: A pedagógusok továbbképzési motivációi, igényei • Rapos Nóra: Tanuló pedagógusok – pedagógusok szakmai fejlődése • Szőke-Milinte Enikő: Zavarok a pedagógiai kommunikációban 	<p>2. terem</p>
<p>T 18</p>	<p>Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Engler Ágnes)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitley Helga: Mit várnak ma a végzős diákok a felsőoktatási intézményektől? A fogyasztói igényekre épülő, hatékony felsőoktatási marketing • Engler Ágnes: A szakmai és a személyes elköteleződés összefüggései a felsőoktatási tanulmányok idején • Szabó Csilla Marianna: Külföldi hallgatók a magyar felsőoktatásban – lehetőségek és kihívások • Dombi Edina, Roszik Dóra: Végzős hallgatók munkaerő-piaci elhelyezkedésének vizsgálata • Kovács Zsuzsa: Támogató társak a tanításban és tanulásban – a professzionális tanulástámogatás lehetőségei a felsőoktatásban • Hegedűs Anita: Múzeumpedagógia és múzeumok az egyetemisták szemszögéből 	<p>3. terem</p>

17.30–19.15 Szimpózium (SZ13–SZ16), Tematikus előadás (T15–T18), Poszterszekció (P2) – *folytatás*

P 2	<p>Poszterszekció (elnök: Habók Anita)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barna Viktor: Kollégiumpedagógiai innováció a tanulói kompetenciafejlesztés érdekében • Benkei-Kovács Balázs: Paolo Freire munkáságának recepciója a hazai neveléstudományi publikációkban • Bódizs Anikó, Kereszturi Marianna, Király Dóra: A pedagóguscsoportok érzelmi intelligenciája • Csepcsényi Lajos Lászlóné Balogh Melinda, Bredács Alice: A problémaalapú tanulás és tanítás iránti igények és lehetőségek a középfokú építőipari szakképzésben • Cserti-Szauer Csilla: Pályaorientáció és életpálya-tanácsadás az Európai Unió négy tagállamának szakképzési gyakorlatában sajátos nevelési igény esetén • Daruka Magdolna, Sass Judit, Csillik Olga: Tükrözött osztályterem belülről – egy módszertani kísérlet tapasztalatai • Juhász Dóra: A verbális munkamemória fejlődésének vizsgálata • Kézi Erzsébet: Az idegen nyelvek oktatásának változásai a 20. században Magyarországon • Kovács Karolina Eszter, Nagy Beáta Erika: Egészségtudatos magatartás és attitűdök a Debreceni Egyetem hallgatóinak körében • Pusztafalvi Henriette, Balla Imre, Lukácsné Sipkó Gabriella: A középiskolás fiatalok attitűdje a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatban Baranya és Somogy megyében • Simon Anikó: Nevelési értékek és értékrendszerek a családban 	I. emeleti folyosó
------------	--	--------------------

19.15– *Állófogadás (Aula)*

19.15–24.00 *Zenés-táncos est, fellép a Dollár Boys Band (Díszterem)*

Jegyzetek

2016. november 18. (péntek)

08.30–09.00 Kávé (Kamara)

09.00–10.45 Szimpózium (SZ17–SZ23), Tematikus előadás (T19–T20), HERA-ülés

SZ 17	<p>Felsőoktatás szociális térben (elnök: Polónyi István; opponens: Hrubos Ildikó)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szemerszki Marianna: Hozzáférés és méltányosság a felsőoktatásban • Tóth Dorina Anna: „Fokozatváltásban” – Közösségi felsőoktatási képzési központok Sátoraljaújhelyen és Kisvárdán • Dusa Ágnes Réka: Egyetemisták nemzetközi mobilitási terveinek trendjei • Hegedűs Roland: Hátrányos helyzetből a felsőoktatásba, majd a munka világába 	Díszterem
SZ 18	<p>A kreativitás fejlesztése az óvodai nevelésben és kisiskoláskorban (elnök: Vass Vilmos; opponens: Pukánszky Béla)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orsovics Yvette: Kreativitásfejlesztés énekkel, zenével az alapiskola alsó tagozatán • Vass Vilmos: A kreativitáskutatás nemzetközi tendenciái • Szőköl István: A kreativitás tervezése a felsőoktatási képzési programokban • Szabóóvá Edit: Az óvodások kreatív mozgáskifejezése 	Bordó
SZ 19	<p>Esélyek és hátrányok – roma fiatalok helyzete a közoktatásban és a felsőoktatásban (elnök: Bocsi Veronika; opponens: Jenei Teréz)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kardosné Csokai Anita: Tanulási motiváció és munkaértékek roma fiatalok körében • Hüse Lajos: Feketében fehér: az iskola szociális reprezentációjának változása a megközelítés etnikai jellegének függvényében • Fónai Mihály, Cséke Katalin: A kárpátaljai magyar nyelvű romák iskoláztatása • Kardos Katalin: Szakkollégiumok: a sokszínű tehetségek eredményes közössége • Trendl Fanni: A roma szakkollégium mint hatékony támogató szervezet 	Kék
SZ 20	<p>Pedagóguskompetenciák a mindennapi gyakorlatban (elnök: Kotschy Beáta; opponens: Kimmel Magdolna)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ütőné Visi Judit: Szaktudományi, szaktárgyi tudás • Jaskóné Gácsi Mária: Pedagógiai tervezés kompetenciája • Kotschy Beáta: Kompetenciafejlődés folyamata • Zagyváné Szűcs Ida: Elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődésért 	Sárga

09.00–10.45 Szimpózium (SZ17–SZ23), Tematikus előadás (T19–T20), HERA-ülés – *folytatása*

SZ 21	<p>Szociális és érzelmi készségek, képességek vizsgálata a köznevelési rendszer különböző szintjein (elnök: Hegedűs Szilvia; opponens: D. Molnár Éva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hegedűs Szilvia: Óvodáskorú gyermekek proszociális viselkedésének vizsgálata közvetlen módszerrel • Nagy Krisztina: Az iskolai kötődés és a társas szerkezet összefüggéseinek vizsgálata általános iskolás tanulók körében • Kriston Pálma, Pikó Bettina: A szociális környezet szerepe az érzelemszabályozás fejlődésében, valamint fejlesztésének lehetőségei iskoláskorú gyerekek körében • Gáspár Csaba: Mérészközök a tanárok empátiájának méréséhez 	Zöld
SZ 22	<p>Felsőoktatási életút és kilépés – Adminisztratív adatokon alapuló vizsgálatok a felsőoktatás-kutatásban (elnök: Stéger Csilla; opponens: Chrappán Magdolna)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nagy Zoltán: Adminisztratív adatok összekapcsolása – eljárások és tájékoztatás • Veroszta Zsuzsanna: Adminisztratív adatokra alapozott társadalomkutatás – követelmények és lehetőségek • Sebők Anna: A mesterképzés hozadéka a munkaerő-piaci eredményesség mutatóinak tükrében • Horváth Ágoston: A késleltetett diplomaszerezés vizsgálata adminisztratív adatbázisok alapján • Gaskó Krisztina: Mit tudunk az „új” tanárszakosokról? Az osztatlan tanárképzésben tanuló hallgatók jellemzői az oktatási adatbázisok adatai alapján 	1. terem
SZ 23	<p>A szakképzés-szakoktatás fejlesztése empirikus vizsgálatok tükrében (elnök: Kereszty Orsolya; opponens: Engler Ágnes)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kereszty Orsolya, Kovács Zsuzsa, Csíkos Csaba: Szakképzésben oktatók szakmai kompetenciáinak vizsgálata • Csehné Papp Imola: A szakiskolai lemorzsolódás empirikus kontextusban • Csíkos Csaba: A szakképzés személyi feltételeinek összehasonlító elemzése az interjúmódszer segítségével • Benkei-Kovács Balázs, Pongrácz Attila: Két szakterület szakképzési portfóliójának elemzése és képzési-innovációs potenciáljának vizsgálata 	2. terem
T 19	<p>Neveléstörténeti kutatások (elnök: Rébay Magdolna)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vörös Katalin: Nyelvében és iparában él a nemzet. Nemzetépítési törekvések és a középfokú iparoktatás a 19–20. század fordulóján • Ugrai János: Egy őrsekváltás megszakadása. A Sárospatak–Miskolc iskolaváros-küzdelem fordulatai a 19. században • Pusztafalvi Henriette: Az egészségtan tanításának ellentmondásai a 19. század végén és a 20. század első felében • Takács Zsuzsanna Mária: A magyar erdészeti szakképzés a dualizmus időszakában • Rébay Magdolna: A kalocsai jezsuita gimnázium szerepe az arisztokrácia nevelésében-oktatásában (1867/68–1917/18) • Sanda István Dániel: Adalékok a Vajdaság 18–19. századi oktatásügyéhez 	3. terem

09.00–10.45 Szimpózium (SZ17–SZ23), Tematikus előadás (T19–T20), HERA-ülés – *folytatása*

T 20	<p>Felnőttek és hallgatók körében végzett vizsgálatok (elnök: Serfőző Mónika)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balla Imre, Lukácsné Sipkó Gabriella, Pusztafalvi Henriette: Egészségtudományi hallgatók attitűdjének vizsgálata • Kiss-Tóth Emőke, Rucska Andrea: Pályaszocializációs értékek változása az egészségtudományi képzésből a 2016-ban kilépő hallgatóknál • Böddi Zsófia, Serfőző Mónika: Az integrált nevelés élményei és kihívásai a leendő óvodapedagógusok vélekedésében • Bajzáth Angéla, Serfőző Mónika, Sándor Mónika: Pedagógushallgatók motivációja és reflexiója a tanulási folyamatra, a gyakorlati tudásközösségek szerepe • Kopp Erika, Lénárd Sándor, Rapos Nóra, Kálmán Orsolya: Pedagógusjelöltek tanulása az interkulturalitásról interkulturális környezetben • Orosz Gábor Tamás: Beszéljük a mérnöki fizika közös nyelvét (felzárkóztatás az egyetemisták első évfolyamában)? 	Hangklub
HERA-ülés		Szeminárium

10.45–11.00 *Kávészünet (Kamara)*

11.00–12.00 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Carmel Cefai (University of Malta): **Surfing the waves: A whole school approach to resilience education for young children**

Levezető elnök: *Zsolnai Anikó*, SZTE Neveléstudományi Intézet

12.00–13.00 *Szendvicsebéd (Kamara)*

13.00–14.45 Szimpózium (SZ24–SZ27), Tematikus előadás (T21–T25), Poszterszekció (P3), MTA PTB nyílt ülése

SZ 24	<p>Az Iskolai Közösségi Szolgálat működésének és céljai teljesülésének vizsgálata a közép- és felsőoktatásban (elnök: Fényes Hajnalka; opponens: Homoki Andrea)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bodó Márton: Az Iskolai Közösségi Szolgálat mérhetősége a monitori tapasztalatok és kérdőívek tükrében • Veressné Gönczi Ibolya: Kötelező önkéntesség? – tanulói víziók az induló iskolai közösségi szolgálatról • Markos Valéria: Az iskolai közösségi szolgálatot végzett diákok attitűdjeinek vizsgálata Nyíregyháza középiskoláiban • Fényes Hajnalka: Önkéntesség a felsőoktatásban az IKSZ-en innen és túl 	Bordó
--------------	--	-------

13.00–14.45 Szimpózium (SZ24–SZ27), Tematikus előadás (T21–T25), Poszterszekció (P3), MTA PTB nyílt ülése – *folytatás*

SZ 25	<p>Ifjúságkutatás a neveléstudomány szolgálatában (elnök: Nagy Ádám; opponens: Trencsényi László)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nagy Ádám: Generációk: tanulási környezet és mediatizáció • Bocsi Veronika: Expanzió és szelektivitás – oktatási helyzetkép a rendszerváltás után • Székely Levente: Tanulási tervek a nagymintás ifjúságkutatások tükrében • Pócsik Orsolya: Tanulási generációk kutatása, avagy hogyan tanulnak tizenéveseink Magyarországon 	Kék
SZ 26	<p>Testnevelés és sportolás helyzete, szerepe a köz- és felsőoktatásban (elnök: Kovács Klára; opponens: Szabó József)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nagy Ágoston, Fintor Gábor: A mindennapos testnevelés implementációja észak-alföldi felső tagozatos diákok körében • Hideg Gabriella: Fair play – Neked mit jelent? Két generáció attitűdjének vizsgálata a fogalomról • Kovács Klára, Kovács Karolina Eszter: Intézményi hatások a hallgatók sportolási szokásaiban • Fenyő Imre, Rábai Dávid: A sporttehetség-gondozás jogszabályi környezete – A sportakadémiák Magyarországon • Pucskó József Márton, Balogh László: A fejlődésközpontú, a DAPE elvei szerint szerveződő testnevelés középiskolás korú tanulóknál 	Sárga
SZ 27	<p>Minőségi tanulás és tanulási élmény – elvárások és lehetőségek a felsőoktatásban (elnök: Szabó Péter; opponens: Lénárd Sándor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Horváth László: Versenyképes felsőoktatás a tudásalapú társadalomban • Pálvölgyi Krisztián: A magyarországi Bologna-implementációs folyamat elemzése – a tanulás lehetőségei és kontextusa az intézményi szintű folyamatok vizsgálata alapján • Anka Ágnes: Hallgatók tanulási élményének vizsgálata a felsőoktatásban • Cseh Györgyi Lenke, Baráth Réka: Az újraértelmezett tanulás – egy tanulásiélmény-fókuszú fejlesztő műhelysorozat tapasztalatai és eredményei 	Zöld
T 21	<p>Művészetek – szín/játék (elnök: Kárpáti Andrea)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kárpáti Andrea, Gaul-Ács Ágnes: A kifejezéstől az ábrázolásig: óvodások vizuális nyelve egy narratív-expresszív feladat tükrében • Nagy Krisztina, Tóth Alisa: Az iskolához való viszony és a színhasználat kapcsolatának vizsgálata alsó tagozatos gyermekek körében • Tóth Alisa: A színpercepció és színértelmezés online vizsgálata • Tóth Alisa: Színpercepció és színalkotás: a vizuális alkotói és befogadói képességrendszer összehasonlító vizsgálata • Pachner Orsolya: A játék funkcionális megközelítésének hazai gyökerei • Körömi Gábor: Egy művészetpedagógiai mozgalom: a gyermekszínjátás bemutatása a pedagógiai műhelyek vizsgálatán keresztül 	Szeminárium

13.00–14.45 Szimpózium (SZ24–SZ27), Tematikus előadás (T21–T25), Poszterszekció (P3), MTA PTB nyílt ülése – *folytatás*

T 22	<p>Pedagógusok és pedagógusképzés (elnök: Kolosai Nedda)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Óhidy Andrea: Tanár-diák kapcsolat és iskolai eredményesség hátrányos helyzetű tanulók szemszögéből • Bodnár Éva, Sass Judit, Kiss János: A tanárokkal kapcsolatos elvárások tanulói és pedagógusszemmel • Zagyváné Szűcs Ida: A pedagógusokkal szemben megfogalmazott elvárások 1985-től 2013-ig a hazai jogszabályok tükrében • Kolosai Nedda: A tanítói hivatás jelentősége, a tanítás életútba ágyazott értelme kiváló tanítók értelmezéseinek tükrében • Gyöngy Kinga: Az ideális kisgyermeknevelő kép és a szakmai énkép 	1. terem
T 23	<p>Különböző kompetenciaterületek mérése és fejlesztési lehetőségei (elnök: Molnár Edit Katalin)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerekes Valéria: A mese és a mesélés alakulása a magyar óvodai nevelést szabályozó alapdokumentumokban és módszertani ajánlásokban • Gulyás Enikő: Fejlesztő (e-)biblioterápiás foglalkozások videonaplóinak tartalomelemzése • Gulyás Enikő: A fejlesztő biblioterápia módszerének továbbfejlesztési lehetőségei a 21. században • Bank Éva, Józsa Krisztián, Marótiné Balogh Zita: Egypetűjű és kétpetűjű ikergyermekek elemi alapkészségeinek vizsgálata • Vígh-Kiss Erika Rozália: 11-12 éves tanulók szorzási stratégiáinak fejlesztése • Pásztor Attila: Intézmények és osztályok közötti különbségek a közoktatás kezdeti szakaszában: egy induktív gondolkodás-vizsgálat eredményei 	2. terem
T 24	<p>Közösségi tanulás, közösségépítés (elnök: Kocsis Mihály)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kocsis Mihály: Inkluzív pedagógiai műhelyek a Tanuló város – tanuló régió kontextusában • Reisz Terézia: Egyetemi hallgatók kutatással megtámogatott projektjei a „Tanuló város – tanuló régió” programban • Kálmán Anikó: „Együttműködő tudásépítés” a finn tanárképzésben • Molnár Pál, Pintér Henriett: Tanulóközösségben végzett kutatásalapú tanulás tanulóinak kapcsolatrendszer, interakciós hálójá, észlelt tanulása és közösséghez tartozása 	3. terem
T 25	<p>Tanulás – attitűd, környezet, lehetőség (elnök: Csapó Benő)</p> <ul style="list-style-type: none"> • B. Németh Mária, Habók Anita, Csapó Benő: A 6. évfolyamos tanulók tanulással kapcsolatos attitűdjeinek változása • Kispálné Horváth Mária: Miért jó felnőttként tanulni? A tanulás hatásai a felnőttek mentális jóllétére • Kovács Anett Jolán: A nem formális környezetben szerzett tanulási eredmények validációs gyakorlatai Európában • Feketéné Szakos Éva: A felnőttkori tanulás interdiszciplináris megközelítései – egy új, integrált modell felé • Lukács Fruzsina: A PISA nagytestvére – PIAAC-mérés Magyarországon • Ferencz Kitti, Tarkó Klára: A rejtett tanterv „nem”-telen eszközei 	Hangklub

13.00–14.45 Szimpózium (SZ24–SZ27), Tematikus előadás (T21–T25), Poszterszekció (P3), MTA PTB nyílt ülése – *folytatás*

P 3	<p>Poszterszekció (elnök: Víg Tibor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aknai Dóra Orsolya: Interaktív tábla és táblagépes alkalmazások használata a gyógypedagógiai gyakorlatban • Lakatos Szilvia: Az erkölcsstan és etika tankönyvek vizsgálata a romológia tükrében • Millei Ilona: A korai iskolaelhagyók és újrakezdők napjainkban • Oross Dániel: Demokráciára nevelés egy részvételi modellprogram példáján • Serfőző Mónika, Böddi Zsófia: Óvodapedagógus hallgatók gyermek-, SNI-gyermek- és pedagógusképe metaforavizsgálatok tükrében • Simon István Ágoston, Simonné Kajtár Gabriella: 0–7 éves gyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusok nevelési attitűdje • Sós Tamás: Tervek és tények vizsgálata a szakképzés és a munkaerőpiac kapcsolatrendszerében, regionális metszetben • Szabó József: Az esport játékok szerepe a kompetenciák fejlesztésében • Szabad Klaudia: A tanárjelöltek jövőképe • Vida Gergő: A (befogadó) pedagógusattitűd fogalma és jelentősége 	I. emeleti folyosó
MTA PTB nyílt ülése		Díszterem

14.45–15.00 Szünet

15.00–16.00 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Csépe Valéria (MTA TTK Agyi Képző Központ):

Agy, tanulás és technológia – Új lehetőségek a kutatásalapú oktatásban és nevelésben

Levezető elnök: *Csapó Benő*, SZTE Neveléstudományi Intézet

16.00–16.30 *Kávészünet* (Kamara)

16.30–18.00 **Kerekasztal-beszélgetés** (Díszterem)

Részvevők:

Barabás Katalin (SZTE ÁOK Magatartástudományi Intézet), *Csapó Benő* (SZTE Neveléstudományi Intézet),

Csépe Valéria (MTA TTK Agyi Képző Központ), *Varga Júlia* (MTA Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapesti Corvinus Egyetem)

A beszélgetést moderálja: *Vidákovich Tibor*, SZTE Neveléstudományi Intézet

18.00–19.45 Szimpózium (SZ28–SZ32), Tematikus előadás (T26–T28), MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság, IKT Albizottság, Szociálpedagógiai Albizottság ülése

SZ 28	<p>Tanulás és munkavállalás a felsőoktatásban (elnök: Kun András István; opponens: Fényes Hajnalka)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bocsi Veronika: Szakember vagy klasszikus értelmiségi? Hallgatók értelmiségkonceptiói a munkaerő-piaci kimenet függvényében • Markos Valéria: Az önkéntes és fizetett munkát végző felsőoktatási hallgatók társadalmi háttérének jellemzői • Kun András István: Üzleti felsőoktatásban tanuló hallgatók szakmai gyakorlattal és tanulás melletti munkavégzéssel kapcsolatos véleményei • Szőcs Andor: Vállalkozói hajlandóság és tanulás melletti munkavégzés a Partiumi Keresztény Egyetemen 	Labor
SZ 29	<p>A társadalmi integráció és inklúzió új lehetőségei (elnök: Semsei Imre; opponens: Fónai Mihály)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Horváth László: Az inkluzív nevelés néhány kiindulópontja a nemzetközi modellekben • Kerülő Judit: „Tessék mondani, minek járjon ebbe az iskolába cigány gyerek, ha ezt sem a cigány, sem a nem cigány szülő nem akarja” – az együttoktatás dilemmái • Huszti Éva: Az egyéni kapcsolathálózat kiterjedtsége és összetétele kapcsolati naplóból származó adatok alapján • R. Fedor Anita, Biskuné Orosz-Tóth Ildikó, Balogh Erzsébet: Inkluzivitással a sikeres munkaerő-piaci integrációért 	Bordó
SZ 30	<p>Új utakon a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés (elnök: Lükő István; opponens: Varga Attila)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Major Lenke: A felsőoktatás szerepe a fenntarthatóság 2015–2030 közötti céljainak elérésében • Fűz Nóra: Tanóra az állatkertben, nemzeti parkban vagy tanösvényen? – Iskolán kívüli színterek a közoktatás szolgálatában • Fűzné Kószó Mária: A környezeti projektek alkalmazásának 15 éves tapasztalatai • Szákovicsné Bérczy Dóra: Természetfotózással a botanikai-ökológiai tanulásért és környezeti attitűd formálásáért 	Kék
SZ 31	<p>Gyermekvédelmi perspektívák (elnök: Veressné Gönczi Ibolya; opponens: Nagy Krisztina)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hegedűs Roland: Hátrányos helyzetű középiskolások teljesítménye az OKM alapján • Homoki Andrea: EGÉSZséges Életem program fejlesztése és eredményei – Védelembe vett gyermekek EGÉSZségnevelése a bio-pszicho-szociális paradigma szellemében • Rákó Erzsébet: A gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások szerepe a gyermekszegénység mérséklésében 	Sárga

Jegyzetek

18.00–19.45 Szimpózium (SZ28–SZ32), Tematikus előadás (T26–T28), MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság, IKT Albizottság, Szociálpedagógiai Albizottság ülése – *folytatás*

SZ 32	<p>A felsőoktatásba belépő hallgatók problémamegoldása (elnök: Revákné Markóczi Ibolya; opponens: Tóth Zoltán)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Revákné Markóczi Ibolya: A problémamegoldás és metakogníció összefüggésének vizsgálata az egyetemi képzésbe belépő hallgatók körében • Huszti Anett: Felsőoktatási tanulmányait kezdő hallgatók természettudományos problémamegoldásának oktatásmódszertani háttérvizsgálata • Malmos Edina: Általános természettudományos és tantárgyi (biológiai) problémamegoldás a középiskola 12. évfolyamán • Csernoch Mária: Számítógépes problémamegoldás 	Zöld
T 26	<p>Motivációkutatások – motiváció, tanulás, társas közeg (elnök: Fejes József Balázs)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kis Noémi, Józsa Krisztián: Az otthoni környezet hatása a gyermek elsajátítási motivációjára óvodáskorban • Bank Éva: A tanulási motiváció és a megküzdés kapcsolatának elméleti megközelítése • Ladnai Attiláné: Tanul(j)HASS avagy Motiváció és teljesítménycélok a pozitív pedagógia szemüvegével • Korom Erzsébet, B. Németh Mária, Kissné Gera Ágnes, Nagy Lászlóné: A természettudományok tanulásának motivációs és a tudás kapcsolata 8. évfolyamon • Fejes József Balázs: Az osztályterem motivációs jellemzői és a társas közeg összefüggése – egy kvalitatív vizsgálat általánosíthatóságának ellenőrzése 	1. terem
T 27	<p>Tankönyvek, taneszközök, módszerek – régen és most (elnök: Albert Gábor)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Andl Helga, Cserti Csapó Tibor: Cigányok, romák reprezentációja a környezet- és természetismeret, illetve a földrajz tankönyvekben • Szücs-Rusznak Karolina: (Re)prezentáció – A roma kultúra reprezentációja az általános iskola 1., 2., 3. osztályos magyar nyelv és irodalom tankönyveiben • Huszár Zsuzsanna: Internetes tartalmak tankönyvi megjelenése és lehetséges vizsgálati szempontjai • Veres Gábor: Gondolkodási készségek azonosítása és fejlesztése a biológia tantárgyban – Tankönyvelemzés • Bőhm Sára: Tudománykommunikációs eszközök alkalmazása az oktatásban • Albert Gábor: A történelemtanítás és történelemtankönyv-írás mozgástere Magyarországon és a Szovjetunióban az 1930-as években 	2. terem

18.00–19.45 Szimpózium (SZ28–SZ32), Tematikus előadás (T26–T28), MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság, IKT Albizottság, Szociálpedagógiai Albizottság ülése – *folytatás*

T 28	<p>Sajátos nevelési igény, gyógypedagógia – történet, elmélet, kutatás (elnök: Bartha Csilla)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hevesi Tímea Mária: Autizmussal élő gyermekek szocializációjának segítése élményt nyújtó játékokkal • Békés Anna: Tanulási nehézséggel küzdő gimnáziumi tanulók teljesítménye és motivációja a iskolai környezeti tényezők függvényében • Mucsiné Erdei Mónika, Józsa Krisztián: Tanulásban akadályozott tanulók alapműveleti számolási készségének longitudinális vizsgálata • Bartha Csilla, Bokor Julianna: Vizuális nyelvi hozzáférés, kognitív fejlődés és tanulási sikeresség: A hallássérült gyermekek magyarországi oktatásának kritikai újragondolása • Surján Noémi: A zenei képességek és a matematikai teljesítmény összefüggései a diszkalkuliás tanulók fejlődéssegítésének szolgálatában • Köből Erika: Terápiás kutyával asszisztált foglalkozások a pedagógiai fejlesztő munka és az integráció támogatására 	Hangklub
MTA PTB Nevelésszociológiai Albizottság nyílt ülése		3. terem
MTA PTB IKT Albizottság nyílt ülése		Szeminárium
MTA PTB Szociálpedagógiai Albizottság nyílt ülése		Kis tárgyaló

19.45–20.30 *Dombiné Kemény Erzsébet és Pukánszky Béla komolyzenei koncertje* (Díszterem)

21.00– *Társas vacsora*

Jegyzetek

2016. november 19. (szombat)

08.00–08.30 Kávés (Kamara)

08.30–10.15 Szimpózium (SZ33–SZ37), Tematikus előadás (T29–T30), Műhelyfoglalkozás (M1–M2)

<p>SZ 33</p>	<p>A befogadó nevelés-oktatás különböző aspektusai az óvodától a felnőtté válásig (elnök: Papp Gabriella; opponens: Perlusz Andrea)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tamás Katalin, Papp Gabriella: Integráló óvodapedagógusok együttneveléssel kapcsolatos nézeteinek vizsgálata. A kvalitatív tartalomlemezés tanulságai • Szenczi Beáta, Vígh Tibor: Integráltan tanuló SNI-diákok szövegértés-eredményei az adaptált Országos kompetenciamérésen • Marton Eszter: Egyenlőség, részvétel, sokszínűség, szeretet, őszinteség, bizalom, öröm... Inkluzív értékek szülői szemmel az iskolában • Schmitsek Szilvia: Az általános iskolából a középiskolába való átmenet segítése és a középiskolai lemorzsolódás csökkentésére irányuló jó gyakorlatok Koppenhágában 	<p>Díszterem</p>
<p>SZ 34</p>	<p>Drámapedagógia a tudományok fókuszában (elnök: Novák Géza Máté; opponens: Kaposi József)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trencsényi László: A drámapedagógia fejlődésének politológiai háttere • Novák Géza Máté: Magyarországi dráma- és színházalapú kutatások • Szentirmai László: Drámapedagógia és társművészetek szerepvállalása az IT korában • Eck Júlia: Drámapedagógia a tantárgy-pedagógiákban • Golden Dániel: Tapasztalat és nevelés: Dewey és a drámapedagógia 	<p>Bordó</p>
<p>SZ 35</p>	<p>Tanulási környezet és tantárgyi attitűdök a természettudományos oktatásban (elnök: Chrappán Magdolna; opponens: Csernoch Mária)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Revákné Markóczi Ibolya: Egy természettudományos projekt és hatásvizsgálata az általános iskola alsó tagozatában • Bencze Rita: Tanári attitűdök és a módszertani gyakorlat hatása a tanulói motiváltságra • Chrappán Magdolna: Középiskolások természettudományos tantárgyi attitűdjei • Malmos Edina, Fehér Virág: Egyetemisták a természettudományos tantárgyak oktatásáról • Jász Erzsébet, Balázs Dóra: Fiatal felnőttek véleménye a természettudományos tantárgyakról retrospektív interjúk alapján 	<p>Kék</p>

08.30–10.15 Szimpózium (SZ33–SZ37), Tematikus előadás (T29–T30), Műhelyfoglalkozás (M1–M2) – *folytatás*

<p>SZ 36</p>	<p>A szakirodalmi áttekintés mint kutatási módszer alkalmazási lehetőségei a neveléstudományban (elnök: Kopp Erika; opponens: Szabolcs Éva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vámos Ágnes, Misley Helga: Mikor szisztematikus egy irodalmi áttekintés? Az irodalmi áttekintések típusai és felhasználásuk • Pesti Csilla, Velkey Kristóf: Releváns irodalmak keresése, adatbázisok vizsgálata, információ-menedzsment a szisztematikus szakirodalmi áttekintésben • Szivák Judit, Nagy Krisztina, Gazdag Emma: Vizsgálati módszerekre fókuszáló irodalmi áttekintések tapasztalatai • Bereczki Enikő, Kárpáti Andrea: Tanárok kreativitásról vallott nézeteinek szisztematikus szakirodalmi áttekintése – Egy neveléstudományi áttekintés eredményeinek összegzése, bemutatása 	<p>Sárga</p>
<p>SZ 37</p>	<p>Tanárok és cigány, roma tanítványaik (elnök: Furray R. Katalin; opponens: Kozma Tamás)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jenei Teréz, Kerülő Judit: A pedagógusképzésben részt vevő hallgatók előítéletének csökkentése • Cserti Csapó Tibor, Lakatos Szilvia, Trendl Fanni, Andl Helga: Romológiai ismeretek a tanárképzésben • Lakatos Szilvia: Pharrajimosroma holokaustt érzékenyítő program bemutatása • Mrázik Julianna: Az előítéletesség újabb tartalmai 	<p>Zöld</p>
<p>T 29</p>	<p>IKT, digitális műveltség (elnök: Buda András)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bálint Krisztián: Digitális állampolgárság kompetenciarendszerének feltérképezése a vajdasági általános iskolai tanárok körében • Buda András: Különbségek, egyenlőtlenségek, szakadékok az információs társadalomban • Jakab György, Alexandrov Andrea, Horváth H. Attila: Transzferek a digitális pedagógiai kultúra felé • Kapás Mónika, Bálint Krisztián: IT-eszközök biztonságos használatának feltérképezése a határon túli, vajdasági gyógypedagógiában • Lanszki Anita: Mesélnek a csillagok – avagy a digitális történetmesélés az egyéni tanulási jellemzők tükrében 	<p>1. terem</p>
<p>T 30</p>	<p>Oktatás-nevelés-kutatás – rendszerszintű megközelítések (elnök: Golnhofér Erzsébet)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varga Attila: Az egész napos iskola bevezetésének iskolaszervezeti és finanszírozási feltételei • Török Balázs Győző: A hároméves kortól kötelező óvodáztatás bevezetésének tapasztalatai • Gaskó Krisztina: Tanulási kompetenciák vizsgálata – eredmények és következtetések a pedagógusképzés számára • Viakter Olga, D. Molnár Éva: A többségi általános iskolákban működő speciális oktatás törvényi háttere és az ezzel kapcsolatos pedagógustapasztalatok, -attitűdök Vajdaságban • Fehér Péter, Aknai Dóra Orsolya: Mesterek és tanítványok a magyar neveléstudományi doktori iskolákban 	<p>2. terem</p>

08.30–10.15 Szimpózium (SZ33–SZ37), Tematikus előadás (T29–T30), Műhelyfoglalkozás (M1–M2) – *folytatás*

M 1	Integráció-szegregáció – Társadalmi érzékenyítést támogató társasjátékok a felsőoktatásban (vezetők: Fejes József Balázs, Szűcs Norbert)	3. terem
M 2	Hol itt a probléma? Tanulóközpontú módszerek a természettudományos nevelésben (vezetők: Korom Erzsébet, Orosz Gábor)	Szeminárium

10.15–10.30 *Kávészünet* (Kamara)

10.30–11.30 **PLENÁRIS ELŐADÁS** (Díszterem)

Terezinha Nunes (University of Oxford): **What is involved in modelling the world with mathematics?**

Levezető elnök: *Csíkos Csaba*, SZTE Neveléstudományi Intézet

11.30–13.15 Szimpózium (SZ38–SZ41), Tematikus előadás (T31–T32), Műhelyfoglalkozás (M3–M5)

SZ 38	A zenetanulás formális és non-formális dimenziói (elnök: Várad Judit; opponens: Duffek Mihály) <ul style="list-style-type: none"> • Szűcs Tímea: A diákok családi háttérének hatása az alapfokú zenetanulásra és a tanulmányi eredményességre • Várad Judit: Az ének-zene órák módszertani vizsgálata nemzetközi kitekintésben • Héjja Bella: A serdülőkkel való kommunikáció a családszerkezet és a szülők iskolai végzettségének tükrében – egy zene-művészeti szakközépiskola adatai alapján • Óváry Zoltán: A kultúrafogyasztás társadalmi motivációi az általános iskolások körében 	Bordó
SZ 39	Oktatók és oktatói gyakorlatközösségek tanulása és támogatása a felsőoktatásban (elnök: Kálmán Orsolya; opponens: Derényi András) <ul style="list-style-type: none"> • Kálmán Orsolya: Finn és magyar oktatók szakmai fejlődése, tanítási megközelítése és az észlelt intézeti támogatás • Bényei Judit, Pallag Andrea, Schmidt Andrea: Hallgatók és oktatók a tanulás-tanítás eredményességéről és fejlesztési lehetőségeiről a művészeti felsőoktatásban • Pap Luca Alexa, Verderber Éva, Horváth László: Nemzetközi együttműködésben megvalósuló Joint Doctoral Degree programok hatása a magyar felsőoktatási intézmények oktatóinak szakmai fejlődésére • Kovács István Vilmos, Horváth László: Vállalkozókészség és innováció a felsőoktatásban 	Kék

11.30–13.15 Szimpózium (SZ38–SZ41), Tematikus előadás (T31–T32), Műhelyfoglalkozás (M3–M5) – *folytatás*

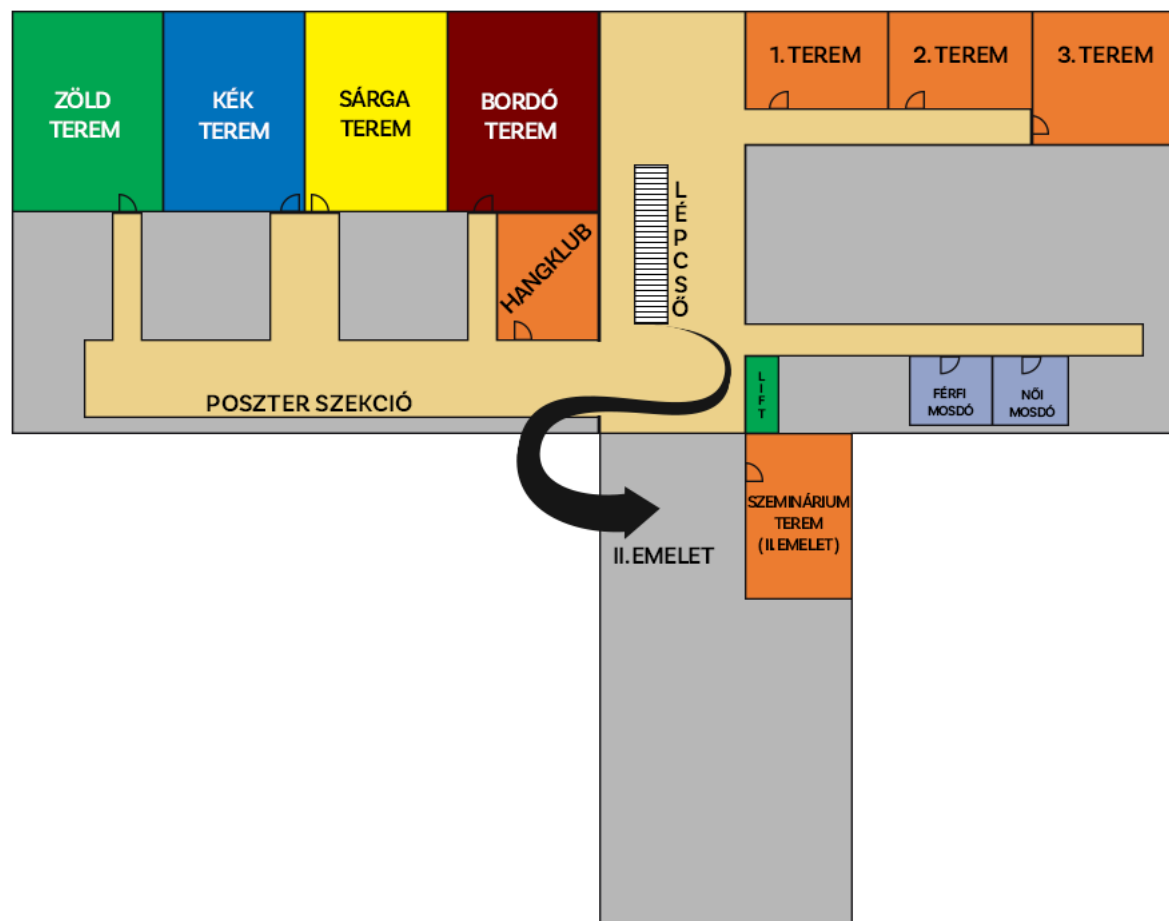
SZ 40	<p>Domaszéki Kalandnap, az első pedagógiai projekt storyline módszerrel a Dél-Alföldön (elnök: Lippai Edit; opponens: Varga Attila)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lippai Edit: Storyline módszer Magyarországon • Obreczán Tamás: Domaszéki Kalandnap – civil szerveződés egy iskoláért • Mataisz Zsuzsa: Beszámoló a Domaszéki Kalandnapról 	Sárga
SZ 41	<p>Eredményes tanulás – sikeres iskola: A KIP mint a tanulási környezet optimalizálása és az alkalmazását támogató diagnosztikus rendszer (elnök: Cseh Györgyi Lenke; opponens: Szivák Judit)</p> <ul style="list-style-type: none"> • K. Nagy Emese, Pálfi Dorina: A Komplex Instrukciós Program (KIP) nemcsak mint technika, hanem mint pedagógiai attitűdváltással kísért metódus • Einhorn Ágnes: A KIP megvalósításához szükséges tanári kompetenciák • Anka Ágnes: KIP-es iskolák szervezeti vizsgálatának diagnosztikus modellje • Cseh Györgyi Lenke: Szervezetdiagnózis – a KIP megvalósításának szervezeti és vezetési feltételei 	Zöld
T 31	<p>IKT, digitális műveltség (elnök: Kis-Tóth Lajos)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czékmán Balázs: Tablettel támogatott oktatás általános iskolában: eredmények a tanulók és a pedagógusok körében • Fehér Péter, Czékmán Balázs, Aknai Dóra Orsolya: A „Digitális mesefal” projekt – Kiterjesztettség-alkalmazásokkal támogatott digitális történetmesélés • Racsko Réka, Kis-Tóth Lajos: Változó kultúra, változó alapkészségek – digitális oktatási modellek • Tóth Alex, Bálint Krisztián: Az általános iskolákban dolgozó tanárok információbiztonsági kompetenciáinak feltérképezése a határon túli vajdasági régióban • Tongori Ágota: Szimuláción alapuló online információkeresés – Egy pilot kutatás eredményei 	1. terem
T 32	<p>Neveléstörténeti kutatások (elnök: Szabolcs Éva)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szabó Zoltán András, Garai Imre: A szakkollégiumi mozgalom története és jelenkori kihívásai Magyarországon (1895–2015) • Mikonya György: Új szöveges és ikonográfiai ismeretek a középkori diákságról • Szabolcs Éva, Golnhofer Erzsébet: Emlékek a tanár-diák viszony sajátosságairól. Egy 1947–1948-as iskolai ankét tanulságai • Balogh Gizella: Latinoktatás, hitéleti képzés, anyanyelvi készségfejlesztés a 18. századi debreceni kollégiumi oktatásban • Fizek Natasa: A szegedi óvodai rendszer kiépülése a fenntartók változásának tükrében (1846–1929) 	Hangklub

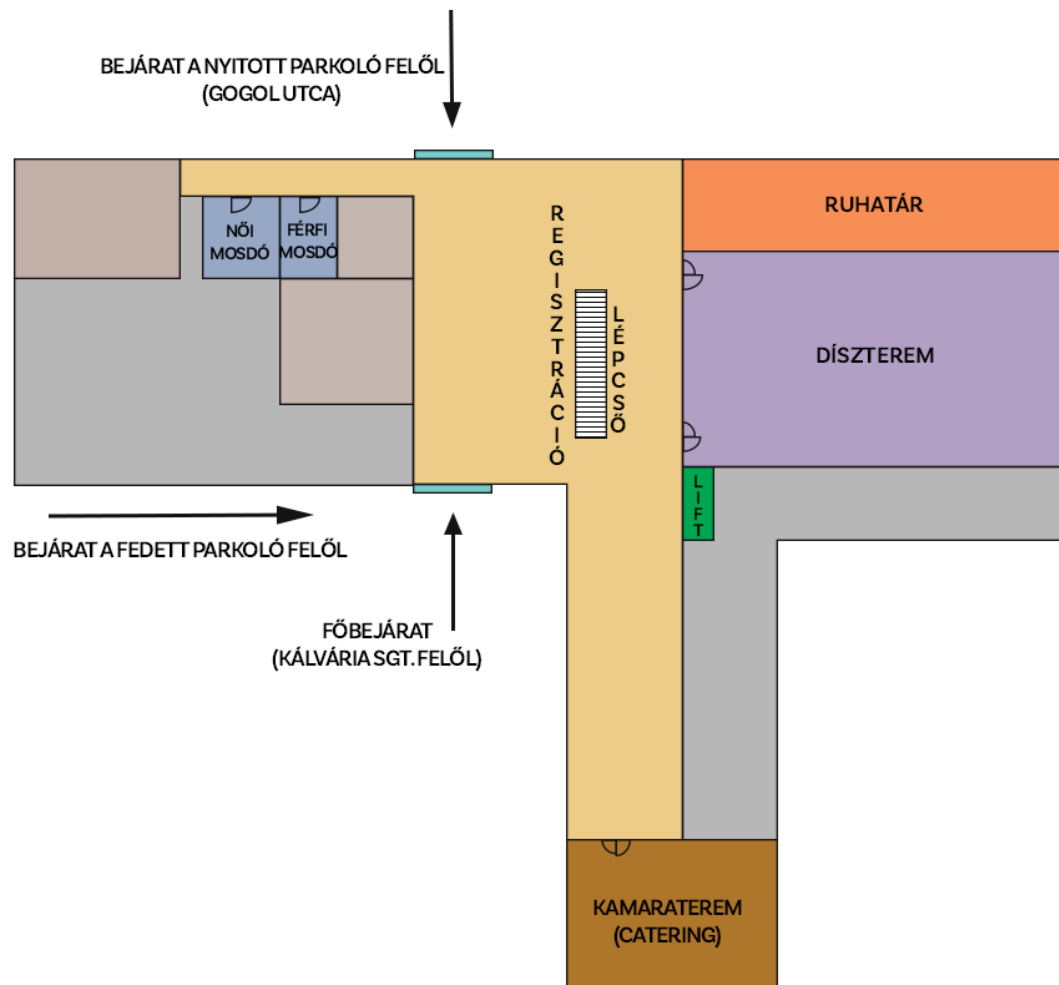

TÉRKÉP

RÉSZTVEVŐK, ELÉRHETŐSÉGEK

Ács-Bíró Adrienn	acs.adri001@gmail.com
Aggné Pirka Veronika	pirka.veronika@tok.elte.hu
Aknai Dóra Orsolya	doraorsolya@gmail.com
Albert Gábor	albert.gabor@ke.hu
Alexandrov Andrea	andrea.alexan@gmail.com
Altorjay Tamás	tamas.altorjay@gmail.com
Andl Helga	helga.andl@gmail.com
Angyalné Kovács Anikó	angyalnea@gmail.com
Anka Ágnes	anka.agnes@qualitas.hu
Arató Ferenc	koopcsop@gmail.com
B. Németh Mária	mary@edpsy.u-szeged.hu
Bacskai Katinka	bacskai.katinka@gmail.com
Bajzáth Angéla	banaibajzath@gmail.com
Bakti Mária	bakti@jgypk.szte.hu
Balázs Dóra	balazsdora94@gmail.com
Bálint Krisztián	krisztianbalint@gmail.com
Balla Imre	imreballa1@gmail.com
Balogh Dorka	balogh.dorka@jak.ppke.hu
Balogh Erzsébet	balogh.erszebet@foh.unideb.hu
Balogh Gizella	balogh.zella@gmail.com
Balogh László	lasbalogh@yahoo.com
Bank Éva	evabankeva@gmail.com
Barabás Katalin	bar@nepsy.szote.u-szeged.hu
Baráth Réka	reka.barath01@gmail.com
Baráth Tibor	barath@kovi.u-szeged.hu
Barna Viktor	barnaviktor@tvn.hu
Barnucz Nóra	barnuczнора@gmail.com
Bartha Csilla	csillabarthatr@gmail.com
Baska Gabriella	baska.gabriella@ppk.elte.hu
Békés Anna	bekes.anna@mail.datanet.hu
Bencze Rita	de.ritabencze@gmail.com
Benkei-Kovács Balázs	benkeikovacs.balazs@ppk.elte.hu
Benkő Zsolt István	bzs@jgypk.u-szeged.hu
Bényei Judit	benyeiju@gmail.com
Bereczki Enikő Orsolya	bereczki.eniko@ppk.elte.hu
Berei Emese Beáta	bereiemese@gmail.com
Biszkuné Orosz Tóth Ildikó	biszkune.ildiko@foh.unideb.hu
Bocsi Veronika	bocsiveron@gmail.com
Bódizs Anikó	bodizsaniko77@gmail.com

Bodnár Éva	eva.bodnar@uni-corvinus.hu
Bodó Márton	bodo.marton@ofi.hu
Bokor Julianna	bokorjuli@gmail.com
Bolvári-Takács Gábor	bolvari@mtf.hu
Boros Julianna	boros.julianna@gmail.com
Borsodi Csilla Noémi	borsodicsn@gmail.com
Böddi Zsófia	boddi.zsofia@gmail.com
Bőhm Sára	sara.bohm91@gmail.com
Bredács Alice	alice.bredacs@gmail.com
Brezsnyánszky László	brezsl@gmail.com
Bryant, P.	peter.bryant@education.ox.ac.uk
Buda András	buda.andras@arts.unideb.hu
Bús Enikő	Enikobus@yahoo.com
Buzás Zsuzsa	zsuzsabuzas@gmail.com
Cefai, C.	carmel.cefai@um.edu.mt
Ceglédi Tímea	ceglledi.timea@cherd.unideb.hu.
Chrappán Magdolna	chrappanm@gmail.com
Czékmán Balázs	balazs.czekman@gmail.com
Czető Krisztina	czeto.krisztina@ppk.elte.hu
Csapó Benő	csapo@edpsy.u-szeged.hu
Cseh Györgyi Lenke	csgyorgyi@qualitas.hu
Csehné Papp Imola	papp.imola@gtk.szie.hu
Csejoszki Mihály	csejoszki@gmail.com
Cséke Katalin	cseke.katalin85@gmail.com
Csepcsényi Lajos Lászlóné Balogh Melinda	csepcsenyine@gmail.com
Csépe Valéria	csepe.valeria@ttk.mta.hu
Cser Valériusné Adermann Gizella	cservane@uniduna.hu
Csernoch Mária	csernoch.maria@inf.unideb.hu
Cserti Csapó Tibor	cserti.csapo.tibor@pte.hu
Cserti-Szauer Csilla	szauer.csilla@barczy.elte.hu
Csíkó Csaba	csikoscs@edpsy.u-szeged.hu
Csillik Olga	olga.csillik@uni-corvinus.hu
Csontos Tamás	csontos.tamas@tfk.kefo.hu
D. Molnár Éva	medu@edpsy.u-szeged.hu
Dancs Katinka	dancs.katinka@gmail.com
Dancsházy-Nagy Ágnes	dancsyagi@freemail.hu
Daruka Magdolna	magdolna.daruka@uni-corvinus.hu
Darvai Tibor	darvai.tibor@gmail.com
Derényi András	andras@derenyi.net

Dobos Bianka	dobos.bianka@gmail.com
Dóczi-Vámos Gabriella	doczi-vamos.gabriella@ppk.elte.hu
Dombi Edina	edinadombi@yahoo.com
Dombi Kemény Erzsébet	dombi5@freemail.hu
Dorner László	dorner@ektf.hu
Duchon Jenő	duchon.jeno@nav.gov.hu
Duffek Mihály	duffekm5@gmail.com
Dusa Ágnes Réka	agnesdusa@gmail.com
Eck Júlia	eckjuli@gmail.com
Egyed László	egyed.laszlo@csopa.hu
Einhorn Ágnes	einhorn.agnes@gmail.com
Endrődy-Nagy Orsolya	endrody.orsolya@tok.elte.hu
Engler Ágnes	engler.agnes@gmail.com
F. Lassú Zsuzsa	flassu@gmail.com
Fábián Bertalan	fabianberci@gmail.com
Faragó Boglárka	farago.boglarka@ektf.hu
Fazekasné Fenyvesi Margit	fenyvesim@yahoo.com
Fehér Péter	feherp1@t-online.hu
Fehér Virág	whiteflower1994@gmail.com
Fehérvári Anikó	feherv@ella.hu
Fejes József Balázs	fejesj@edpsy.u-szeged.hu
Feketéné Szakos Éva	fekete.e@eik.bme.hu
Fényes Hajnalka	fenyesh@gmail.com
Fenyő Imre	fenyoimre@gmail.com
Ferencz Kitti	ferencz.kitti88@gmail.com
Fintor Gábor	fintor.gabor@gmail.com
Fischer Marta	marta.fischer1@gmail.com
Fizel Natasa	natasa@jgypk.u-szeged.hu
Fónai Mihály	fonai.mihaly@law.unideb.hu
Forray R. Katalin	forrayrk@gmail.com
Fricz Beáta	bea.fricz@gmail.com
Fűz Nóra	fuznora@gmail.com
Fűzné Kószó Mária	fuzne@jgypk.u-szeged.hu
Gábrity Molnár Irén	gmolnariren@gmail.com
Gál Anikó	ganiko@jgypk.u-szeged.hu
Gál Zita	gaall.zita@gmail.com
Garai Imre	garai.imre@ppk.elte.hu
Gaskó Krisztina	gasko.krisztina@oh.gov.hu
Gáspár Csaba	g.csabee1818@gmail.com

Gaul Emil	gaul@t-online.hu
Gaul-Ács Ágnes	sengacsa@gmail.com
Gazdag Emma	gazdagemma@yahoo.com
Golden Dániel	golden.daniel@btk.mta.hu
Golnhofer Erzsébet	golnhofer.erszebet@upcmail.hu
Golyán Szilvia	szilvia.golyan@gmail.com
Gomboczné Erdei Mónika	erdei.mh@gmail.com
Göncziné Kapros Katalin	kaprosk@ektf.hu
Gulyás Enikő	gulyasen@gmail.com
Gyöngy Kinga	kingagyongy@gmail.com
Habók Anita	habok@edpsy.u-szeged.hu
Hankovszky Katalin	hankovszky@solutionsurfers.hu
Harsányi Tünde	harsanyit@pataky.hu
Hegedús Anita	anitahegedus.mail@gmail.com
Hegedús Judit	hegedus.judit@ppk.elte.hu
Hegedús Roland	hegedusroland1989@gmail.com
Hegedús Szilvia	heged.szilvia@gmail.com
Hegy-Tóth Erika	hegyitothera@gmail.com
Héjja Bella E.	bellaemerencia@gmail.com
Héjja-Nagy Katalin	hejjank@ektf.hu
Herbainé Szekeres Erika	szekereseri@gmail.com
Hevesi Tímea Mária	hevesijohanna@gmail.com
Hideg Gabriella	hideggabriella87@gmail.com
Hódi Ágnes	agnes.hodi@edu.u-szeged.hu
Holik Ildikó	holik.ildiko@tmpk.uni-obuda.hu
Homoki Andrea	andi.homoki@gmail.com
Horn Dániel	horn.daniel@krtk.mta.hu
Horváth Ágnes	horvath.agnes@tfk.kefo.hu
Horváth Ágoston	horvath.agoston@oh.gov.hu
Horváth Endre	horvath.endre@barczi.elte.hu
Horváth H. Attila	horvath.h.attila@ppk.elte.hu
Horváth László	horvath.laszlo@foh.unideb.hu
Horváth László	horvath.laszlo@ppk.elte.hu
Horváth Péter László	horvath.peter@barczi.elte.hu
Hrubos Ildikó	ildiko.hrubos@uni-corvinus.hu
Huszár Zsuzsanna	huszar.zsuzsanna@pte.hu
Husztai Anett	husztianettka@gmail.com
Husztai Éva	husztai.eva@foh.unideb.hu
Hülber László	hulber.laszlo@gmail.com

Hüse Lajos	huse.lajos@foh.unideb.hu
Imre Anna	imre.anna@ofi.hu
Imre Nóra	imrenora@gmail.com
Inántsypap Ágnes	inantsypapagnes@gmail.com
Jakab György	jakabb.gyorgy@gmail.com
Jancsák Csaba	jancsak@jgypk.szte.hu
Jankó Krisztina	janko.krisztina@ofi.hu
Jarosievitz Beáta	jarosievitz@gdf.hu
Jaskóné Gácsi Mária	maria.gjasi@gmail.com
Jász Erzsébet	jaszerzsebet@gmail.com
Jenei Teréz	jenei.terez@nye.hu
Joó Orsolya	orsolyajoo@gmail.com
Józsa Krisztián	jozsa@sol.cc.u-szeged.hu
Juhász Dóra	dorcsi18@gmail.com
Juhász Levente Zsolt	juhaszle@mail.duf.hu
K. Nagy Emese	k.nagy.emese@t-online.hu
Kalcsó Réka	reka.kalcso@gmail.com
Kállai Gabriella	kallai.gabriella@ofi.hu
Kálmán Anikó	drkalmamaniko@gmail.com
Kálmán Orsolya	kalman.orsolya@ppk.elte.hu
Kalocsai Janka	Kalocsai.janka@yahoo.com
Kapás Mónika	kapasmonika7@gmail.com
Kaposi József	kaposi.jozsef@ofi.hu
Kardos Katalin	kardoskata1987@gmail.com
Kardosné Csokai Anita	anita.csokai@gmail.com
Kárpáti Andrea	andrea.karpati@ttk.elte.hu
Kasik László	kasik@edpsy.u-szeged.hu
Kassai Réka	kassai.reka@ppk.elte.hu
Kasza Georgina	georginakasza@gmail.com
Keczser Gabriella	keczergabriella@gmail.com
Kecskeméti Judit	kmetijudit@gmail.com
Kerekes Valéria	kerekeske@yahoo.com
Kereszturi Marianna	78kereszturi@gmail.com
Kereszty Orsolya	kereszty.orsolya@ppk.elte.hu
Kerülő Judit	keruloj@gmail.com
Kézi Erzsébet	kezi.ertzsebet@t-online.hu
Kimmel Magdolna	magdimann@yahoo.com
Kinyó László	kinyo@edpsy.u-szeged.hu
Király Dóra	kdorcca@gmail.com

Kis Noémi	kisnoemimi@gmail.com
Kispálné Horváth Mária	kispalne.horvath.maria@nyme.hu
Kiss János	kiss.janos@foh.unideb.hu
Kiss Renáta	kiss.renata@edu.u-szeged.hu
Kissné Gera Ágnes	agnes.gera@gmail.com
Kiss-Tóth Emőke	ekdekan@uni-miskolc.hu
Kis-Tóth Lajos	ktoth@ektf.hu
Kocsis Mihály	kocsis.mihaly@feek.pte.hu
Kocsisné Kálló Veronika	kaveronika@t-online.hu
Kóka Ágnes	kokaagnes@gmail.com
Kolosai Nedda	kolosai.nedda@tok.elte.hu
Komádiné Kiss Erzsébet Beatrix	k.trixi7@freemail.hu
Koncz Karola	konczkarola@gmail.com
Kopp Erika	kopp.erika@ppk.elte.hu
Korom Erzsébet	korom@edpsy.u-szeged.hu
Kotschy Beáta	beata@kotschy.hu
Kovács Anett Jolán	anettx.kovacs@gmail.com
Kovács István Vilmos	kovacs.istvan.vilmos@ppk.elte.hu
Kovács Karolina Eszter	karolina92.kovacs@gmail.com
Kovács Klára	kovacs.klarika87@gmail.com
Kovács Kristóf	kristof340@gmail.com
Kovács Krisztina	kovacs.k@jgypk.u-szeged.hu
Kovács Zsuzsa	kovacs.zsuzsa@ppk.elte.hu
Kozma Tamás	kozmat@ella.hu
Köböl Erika	kobolerika@t-email.hu
Kőműves Edina	k.edina88@gmail.com
Könczey Réka	konczey.reka@ofi.hu
Körömi Gábor	koromig@yahoo.com
Krausz Anita	krauszanita@gmail.com
Kriston Pálma	palma.kriston@edu.u-szeged.hu
Kun András István	kun.andras.istvan@econ.unideb.hu
Kunos Nóra	kunosnora@gmail.com
Kvaszingerné Prantner Csilla	kv.csilla@gmail.com
Ladnai Attiláné	szerencsesanita5@gmail.com
Lakatos Szilvia	lakatosszilvi@gmail.com
Lanszki Anita	lanszki.anita@gmail.com
Lanszki Donát	donatlanszki@gmail.com
Lénárd Sándor	lenard.sandor@ppk.elte.hu
Lesznyák Márta	lesznyakm@t-online.hu

Lippai Edit	edit.lippai.hu@gmail.com
Lukács Fruzsina	lukacsfruzsina@lab.hu
Lukács Lilla Judit	lillajuditlukacs@gmail.com
Lukácsné Sipkó Gabriella	sipkogabriella@gmail.com
Lukicsné Berényi Sára Fruzsina	zsira77@gmail.com
Lükő István	sajokaza@chello.hu
Magyar Adél	magyarad@t-online.hu
Magyar Márton	magyar.marton@ppk.elte.hu
Major Lenke	lenkemajor@gmail.com
Makó Ferenc	mako.ferenc@tmpk.uni-obuda.hu
Malmos Edina	edina.malmos22@gmail.com
Mandel Kinga	cherd.unideb@gmail.com
Markos Valéria	markosvaleria.90@gmail.com
Márkus Edina	markus.edina@arts.unideb.hu
Márkus Zsuzsanna	markus.zsuzsanna@arts.unideb.hu
Maródi Ágnes	agimarodi@gmail.com
Marótiné Balogh Zita	baloghzita@invitel.hu
Marton Eszter	eszter.marton@barczy.elte.hu
Mataisz Zsuzsanna	mataisz.zsuzsa@gmail.com
Meggyesné Hosszu Tímea	meggyestimea@gmail.com
Méhes Krisztina	krisztina.mhs@gmail.com
Menyhárt Anna	menyhartanna3@gmail.com
Mester Dolli	dollim@ektf.hu
Mészáros György	meszarosgyuri.d@gmail.com
Mészárosné Merbler Éva	evameszaros@mti.bme.hu
Mihálka Mária	mihalkamaria@gmail.com
Miklósi Márta	mmiklosi79@yahoo.com
Mikonya György	mikonya.gyorgy@tok.elte.hu
Millei Ilona	millei66@gmail.com
Misley Helga	helgamisley@gmail.com
Molnár Edit Katalin	molnar@edpsy.u-szeged.hu
Molnár Gyöngyvér	gymolnar@edpsy.u-szeged.hu
Molnár György	molnar.gy@eik.bme.hu
Molnár Pál	molnar.pal@icloud.com
Morvai Laura	morvailaura@gmail.com
Mrázik Julianna	mrazik.julianna@pte.hu
Mucsiné Erdei Mónika	monika.merdei@gmail.com
Nagy Ádám	adam@nagydr.hu
Nagy Ágoston	Gusti@med.unideb.hu

Nagy Beáta Erika	drbeatanyag@gmail.com
Nagy Gyula	gyula.nagy@ek.szte.hu
Nagy Katalin	nagy.k@eik.bme.hu
Nagy Krisztina	krisztinanyag@edu.u-szeged.hu
Nagy Krisztina	nagy.krisztina@ppk.elte.hu
Nagy Lászlóné	nagylne@bio.u-szeged.hu
Nagy Oxána	nagy.oxana94@gmail.com
Nagy Zoltán	nagy.zoltan2@oh.gov.hu
Nagy-Czirok Lászlóné	nczmagdi@gmail.com
Nagyné Hegedűs Anita	hegedus.anita@jgypk.u-szeged.hu
Nahalka István	nahalkai@gmail.com
Németh Szilvia	szilvia.nemeth@t-tudok.hu
Nóbik Attila	nobik@edpsy.u-szeged.hu
Novák Géza Máté	novak.geza@barczi.elte.hu
Nunes, T.	terezinha.nunes@education.ox.ac.uk
Nyitrai Ágnes	nyitrai.agnes4@gmail.com
Nyúl Eszter Anna	dr.nyulea@gmail.com
Obreczán Tamás	lobster1978@gmail.com
Ohidy Andrea	andrea.ohidy@ph-freiburg.de
Oláh Ildikó	ildiko.olah@gmail.com
Oraveczi Adrienn	ora_adri@msn.com
Orbán Hedvig	kapcsolat@agoraszeged.hu
Oross Dániel	oross.daniel@tk.mta.hu
Orosz Gábor Tamás	orosz.tamas@amk.uni-obuda.hu
Orsós Anna	porsosa@gmail.com
Orsovics Yvette	oyvette@gmail.com
Osman Mohamed	dr_osmanmohamed@hotmail.com
Óváry Zoltán	zoltan.ovary@gmail.com
Pachner Orsolya	pachner.orsolya@gmail.com
Paksi Borbála	paksi.borbala@ppk.elte.hu
Pál Balázs Gyula	pal.balazs@kpvk.pte.hu
Pálfi Dorina	palfidorina@gmail.com
Pallag Andrea	pallag.andrea@gmail.com
Pálvolgyi Krisztián	palvolgyi.krisztian@ofi.hu
Pap Anna	anna.pap24@gmail.com
Pap Luca Alexa	pap.luca@ppk.elte.hu
Papp Gabriella	papp.gabriella@barczi.elte.hu
Pásztor Attila	attila.pasztor@edu.u-szeged.hu
Pásztor-Kovács Anita	p.kovacs.anita@edu.u-szeged.hu

Patakiné Bősze Júlia	bosze.julia@ppk.elte.hu
Perlusz Andrea	perand@t-online.hu
Pesti Csilla	csilla.pesti@gmail.com
Pethő Villő	villo.petho@hotmail.com
Pikó Bettina	fuzne.piko.bettina@med.u-szeged.hu
Pintér Henriett	pinterhenriett@icloud.com
Pintér Tünde	pintertundekornelia@gmail.com
Pletl Rita	pletlrita@freemail.hu
Pócsik Orsolya	orsolya.pocsik@gmail.com
Podráczky Judit	podraczky.judit@ke.hu
Pogátsnik Monika	pogatsnik.monika@amk.uni-obuda.hu
Polónyi István	istvan.polonyi@arts.unideb.hu
Pongrácz Attila	pongrazc.attila@sze.hu
Pucsok József Márton	pucsok73@gmail.com
Pukánszky Béla	bela@pukanszky.hu
Pusztafalvi Henriette	tigyi.heni@gmail.com
Pusztai Gabriella	gabriela.pusztai@gmail.com
Pusztai-Varga Ildikó	ildiko.pusztai.varga@gmail.com
R. Fedor Anita	fedor.anita@foh.unideb.hu
Rábai Dávid	david.rabai@gmail.hu
Rác Barbara	barbara.racz@gmail.com
Racsko Réka	racsko@ektf.hu
Radnóti Katalin	rad8012@helka.iif.hu
Rákó Erzsébet	rakoe@ped.unideb.hu
Rapos Nóra	rapos.nora@ppk.elte.hu
Ratimovszky Kornélia	ratimovszky@hotmail.com
Rausch Attila	rausch@edu.u-szeged.hu
Rébay Magdolna	rebay.magdolna@arts.unideb.hu
Reisz Terézia	reisz.terezia@kpvk.pte.hu
Retkesné Androvicz Krisztina	androviczka@gmail.com
Revákné Markóczy Ibolya	revaknemi@gmail.com
Roszik Dóra	dorika223@gmail.com
Rucska Andrea	rucska@freemail.hu
Sági Matild	sagi.matild@ofi.hu
Sanda István Dániel	sanda.daniel@tmpk.uni-obuda.hu
Sándor Anikó	sandoraniko0411@gmail.com
Sándor Mónika	moni.sandor1@gmail.com
Sass Judit	judit.sass@uni-corvinus.hu
Schmidt Andrea	schmidt@mome.hu

Schmitsek Szilvia	s.schmitsek@warwick.ac.uk
Sebestyén Krisztina	kriszti.se@gmail.com
Sebők Anna	sebok.anna@oh.gov.hu
Semsei Imre	semsei.imre@fh.unideb.hu
Serfőző Mónika	serfozo.monika@tok.elte.hu
Simon Anikó	simon.aniko.87@gmail.com
Simon István Ágoston	simon.istvan@nyme.hu
Simonics István	simonics.istvan@tmpk.uni-obuda.hu
Simoné Kajtár Gabriella	aquarazs@gmail.com
Sós Tamás	info.sostamas@gmail.com
Stefanik Krisztina	krisztina.stefanik@barczy.elte.hu
Stéger Csilla	steger.csilla@oh.gov.hu
Steklács János	steklacs@gmail.com
Surján Noémi	noemi.surjan@edu.u-szeged.hu
Süveges Gergő	suvegesgergo@gmail.com
Szabad Klaudia	szklau27@gmail.com
Szabó Ákosné	timarkatimar@gmail.com
Szabó Barbara Éva	szabobara89@gmail.com
Szabó Csilla Marianna	szabocs@uniduna.hu
Szabó Dóra Fanni	szabodorafanni@edu.u-szeged.hu
Szabó Éva	szeva64@gmail.com
Szabó József	szabo.jozsef57@gmail.com
Szabó Norbert	szabon@konzi.u-szeged.hu
Szabó Péter	kjfhivatal@kodolanyi.hu
Szabó Zoltán András	szabo.zoltan.andras@ppk.elte.hu
Szabó Zsófia Gabriella	szabo.zsofi@edu.u-szeged.hu
Szabolcs Éva	szabolcs.eva@ppk.elte.hu
Szabóová Edita	szaboovae@uj.s.sk
Szakovicsné Bérczy Dóra Judit	szakovicsne.berczy.dora@gmail.com
Szécsi Tünde	tszecsi@fgcu.edu
Székely Levente	szekely.levente@hotmail.com
Székely Mózes	mozes@elte.hu
Szekeres Ágota	agota.szekeres@barczy.elte.hu
Széli Krisztián	szell.krisztian@ppk.elte.hu
Szemerszki Marianna	szemerszki.marianna@ofi.hu
Szenczi Beáta	szenczi.beata@barczy.elte.hu
Szentirmai László	szentirmai1950@gmail.com
Szivák Judit	szivak.judit@ppk.elte.hu
Szőcs Andor	szocs.andor.phd@gmail.com

Szőke-Milinte Enikő	szoke-milinte.eniko@btk.ppke.hu
Szőkök István	szokoli@ujs.sk
Szűcs Norbert	szucs.norbert@dartke.hu
Szűcs Tímea	szucstimea77@gmail.com
Szücs-Rusznak Karolina	rusznakk@gmail.com
Szűts Zoltán	szutszoltan@gmail.com
Takács Zsófia K.	takacs.zsofia@ppk.elte.hu
Takács Zsuzsanna Mária	takacs.zsuzsanna@pte.hu
Tamás Katalin	tamas.katalin@barczy.elte.hu
Tarkó Klára	tarko@jgyfk.u-szeged.hu
Taskó Tünde	dolli.mester@gmail.com
Thun Éva	thun.eva@gmail.com
Tódor Imre	imretodor@gmail.com
Tokai Dalma	tokaidalma@gmail.com
Tongori Ágota	agotongo@gmail.com
Tordai Zita	tordai.zita@tmpk.uni-obuda.hu
Tóth Alex	totko024@gmail.com
Tóth Alisa	tothalisa@edu.u-szeged.hu
Tóth Béláné	toth.belane@tmpk.uni-obuda.hu
Tóth Dorina Anna	anna.dorina.toth@gmail.com
Tóth Edit	tothedit@edpsy.u-szeged.hu
Tóth Péter	toth.peter@tmpk.uni-obuda.hu
Tóth Zoltán	tothzoltandr@gmail.com
Tóthné Aszalai Anett	aszanett@gmail.com
Török Balázs Győző	tb@iif.hu
Trencsényi László	trencsenyi.laszlo@ppk.elte.hu
Trendl Fanni	trendl.fanni@gmail.com
Ugrai János	ugraj@gmail.com
Ütőné Visi Judit	judit.uto.visi@gmail.com
Vámos Ágnes	vamos.agnes@ppk.elte.hu
Váradi Judit	judit.varadi.06@gmail.com
Varga Aranka	mizafe@gmail.com
Varga Attila	varga.attila@ofi.hu
Varga Júlia	varga.julia@krtk.mta.hu
Vass Dorottea	vass.dorottea@gmail.com
Vass Vilmos	drvassvilmos@gmail.com
Végh Ágnes	Vegh.Agnes@uni-bge.hu
Velkey Kristóf	kristof.velkey@gmail.com
Verderber Éva	verderber.eva@ppk.elte.hu

Verdes Miklós	verdesm@gmail.com
Veres Gábor	veresg@poli.hu
Veressné Gönczi Ibolya	gonczi.ibolya@arts.unideb.hu
Veroszta Zsuzsanna	veroszta.zsuzsanna@oh.gov.hu
Viakter Olga	olgaviakter@gmail.com
Vida Gergő	vidagergo@gmail.com
Vidákovich Tibor	t.vidakovich@edpsy.u-szeged.hu
Vígh Tibor	vigh.tibor@edpsy.u-szeged.hu
Vígh-Kiss Erika Rozália	vighkisserik@gmail.com
Vincze Tamás	tamvincze@freemail.hu
Virághné Ratimovszky Kornélia	ratimovszky@hotmail.com
Vörös Katalin	xvoros.kata@gmail.com
Zagyváné Szűcs Ida	szida5@gmail.com
Zajdó Krisztina	zajdo@hotmail.com
Zimonyi Nóra	norazimonyi@gmail.com
Zolnai Erika	zolnai.erika0213@gmail.com
Zsigmond Gábor	gabor.zsigmond@gmail.com
Zsolnai Anikó	zsolnai@edpsy.u-szeged.hu

SZTE

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

*Veritas
Virtus
Libertas*